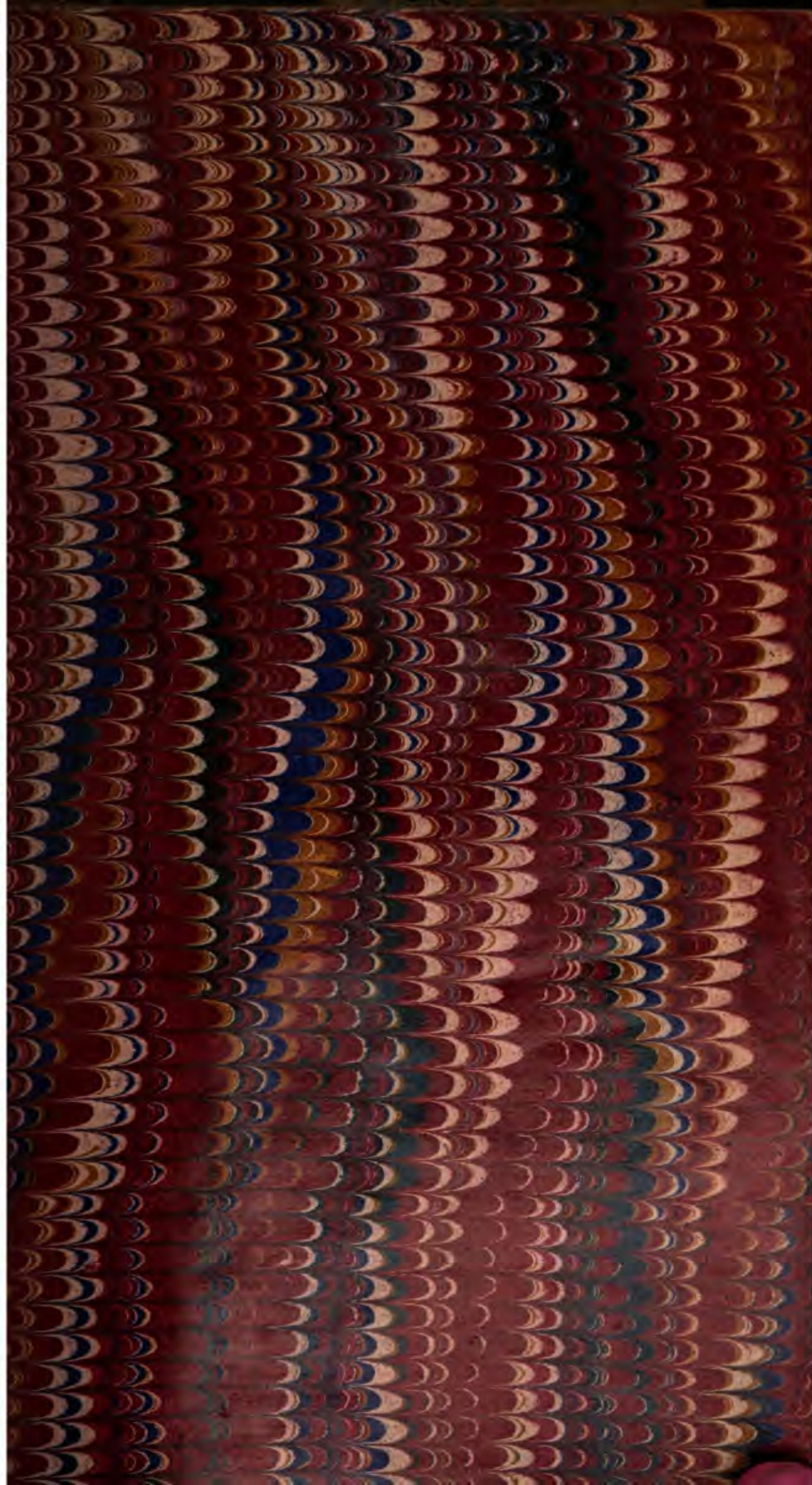

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA
Taylor Institution.

Johannes Ewalds

samtlige Skrifter.

Udgivne

ved Understøttelse af

Samfundet for den danske Litteraturs Fremme.

Syvende Deel.

Kjøbenhavn.
C. L. Thaarups Forlag.
Græbes Bogtrykkeri.
1854.

Indhold.

Dissertationer.............................S. 1.
Pyrologia sacra.............................- 3.
De Paradiso.............................- 24.
Meletemata qvædam de pravis scriptoribus, et theses variæ de creatione.............................- 30.
De poëseos natura et indole.............................- 38.
Hvorfor en guddommelig Forløsere var nødvendig for det menneskelige Kiøn.............................- 51.
Philets Forslag om Pebersvendene.............................- 97.
Om Almuens Oplysning. (Fragment).............................-169.

Anmærkninger.

Dissertationer.

Q. D. B. V.

PYROLOGIA SACRA

sive

Dissertatio critico-sacra de igne, qvam placido opponentium examini submittit Johannes Ewald, spartam defendentis ornante Georgio Egtwid, nobilissimo et doctissimo philosophiæ baccalaureo, in auditorio collegii Valkend.

Die 28. Martii, MDCCLXIII, H. A. M. S.

B. L.

Qvicumque, qvamvis exiguam, in sacro codice cogitando posuit operam, mirificam plane cunctisqve elogiis majorem Dei nostri sapientiam nullo negotio perspicit. Omne punctum laturæ, sacræ literæ in eo non acqviescunt, ut ordinem salutis, qviqve eo spectant, articulos fundamentales verbis exhibeant planissimis, non id solum agunt, ut lac, ut cibos maxime necessarios egentibus præbeant, verum et in eo sunt, ut historiæ inserviant, et habent qvoqve qvæ ingenio humano, novi qvippe cupido, arrideant ænigmata. *Δυσνοητοις* hisce maximum a Spiritu Sancto

usum et intendi et obtineri, non est qvi negat. Iis scilicet curiosa hominum ingenia ad sacra scrutanda (sanctissimam sane actionem) haud raro alliciuntur. Iis qvoqve intenti interpretes, si non ad salutem necessarias, utiles tamen veritates sæpius indagarunt. Iis deniqve (ut taceam reliqva) eo gratiores reddimur erga perspicuas eas, qvæ salutem nostram spectant, veritates. Neqve igitur male, neqve actum agit is, qvi talibus eruendis tempus impendit. Parum vero admodum, si non plane nihil, hisce in materiis sæculo nostro videtur relictum. Eo, qvod fere doleo, jamjam ventum est, ut et in sacrum codicem qvadrare possit tritum istud: Nihil dici potest, qvod non dictum sit prius. Qvocumqve nos in Critica Sacra vertimus, omnia a doctissimis viris exhausta reperimus. Fuerunt qvi generalioribus universum codicem commentariis ornarunt; fuerunt et qvi de singulis specialius egerunt. Qvod igitur a nobis exspectatur, vel exspectari potest, qvum ad veterum metalla fato nostro simus damnati, vel est, ut cogitata veterum, mutatis verbis, pro nostris vendamus, vel, si candidi magis habemur, ut diserta eorum breviora in longum, longiora in compendium trahamus, vel ut modum compositionis, vel voluminis formam, vel ipsum titulum tantum mutemus. Eo magis de ætate nostra hocce fovetur judicium, qvo audacius est novas proferre, qvo difficilius prolatas evincere sententias. Hæcce, lector benignissime, qvum tuum de Pyrologia mea judicium facile viderem, præmittere non dubitavi. Non eqvidem ignoro, qvæ qvantaqve promittat titulus iste, qvem dissertatiunculæ meæ præfixum legis, plane sesqvipedalis, neqve eum humeris meis graviora polliceri diffiteor. Etenim tractatum de igne et Physico-Mathematicum,

et Historico-Criticum, et Critico-Sacrum, et omni numero absolutum promittere videtur. Qvam parum vero his respondeat, qvicqvid est dissertatiunculæ nostræ, non est qvi non viderit. Id qvod foret Pyrologiæ perfectæ, cuncta, qvæ de igne dici possent, longa serie non recensui. Qvasdam tantum qvæstiones, qvasdam meditationes, digniores, meo judicio, qvæ notarentur, attuli, prout potui brevissime. Melius igitur forsitan et sincerius scripsissem: Annotationes qvædam Critico-Sacræ de igne, ex permultis doctorum libris excerptæ et in aliam formam redactæ. Qvantum vero hocce ab omni euphonia discederet, qvem fugerit non est. Immo qvem latet, titulum sæpius dissertationi pretium imponere, haud sane minimum? Qvum deniqve qvædam, et in his ordine prima, pro meis ipsius cogitatis vendere audeam, inscriptionem hanc, in qvam ave tam felici incidi, lector benignissime, ne supra modum mireris, Pyrologiam meam benigno animo legas, et si qvædam titulo parum respondeant, patienter ea feras, oro, rogo, obsecro.

Si non alii, Joh. Jac. Schmidius in Physico suo Biblico ejusqve capite de igne habet qvædam, qvæ eundem ac dissertatio mea titulum adspirare possent. Sed qvum Schmidius nec in eo sit, ut specialiores qvaslibet de igne qvæstiones recenseat, nec istius, qvi nostri propositi est, ordinis rationem habeat, in totum ab eo abeundum esse, necesse putavi. Neqve istius, ut cuilibet videre est, sed talem in Pyrologia mea observabo ordinem, ut eam in qvatuor sectiones redigens, primo de igne stricte et in sensu

proprio sumto, postea de impropriis ignis in sacra scriptura significationibus, deinde de pœnis igneis, qvarum mentionem facit sacra scriptura, et ultimo de igne sacro agam, prout potero brevissime.

Sectio I.

De igne stricte sic dicto.

Id, qvod Hebræis est אֵשׁ et Græcis Πυρ, variis qvidem sacro codici venit nominibus, sed qvum philologica vocum analysis scopum meum excedat, hæc tacito pede prætereo. Qvod ad ipsam ignis essentiam atqve naturam attinet, tam varia hac de re senserunt Persæ, Thales, Plato, Aristoteles, paucis, veteres pariter ac recentiores Philosophi, ut iis juste conscribendis ingentia volumina parum sufficerent. Qvicumqve igitur varias has sententias, variaqve pro qvalibet adducta argumenta legere voluerit, hunc missum volumus ad Lexicon Universale im Art. vom Feuer. Qvod ad me unicum Hamelii *) de igne pronuntiatum silentio præterire neqveo: „Naturam ignis, inqvit, vulgo qvidem haberi notissimam, philosophisqve nullum exemplum esse paratius, qvo formarum eductionem et generationem rerum omnium explicent; attamen si rem acriori animo perpendamus, nihil fere æqve involutum et explicatu arduum qvam ignis ipsius genesin, naturam et phænomena". Hac in parte cum Hamelio faciens, reliqva, qvæ de doctorum de igne judiciis adferri possent, intacta relinqvo. Qvod vero ad rem nostram

*) Du Hamel. Phys. gener. T. I. 2. p. 74.

facit, primus sacrarum literarum conspectus, ipsa historia creationis, exhibet aliqvid de igne, dignissimum meo judicio qvod notetur. In rerum creatarum specifica enarratione, sive res ipsas, sive ordinem spectes, Moses procul dubio id egit, qvod fuit et boni et divinitus inspirati historici. In principio nihil fuisse, deinde Chaos, ex eo aërem, aqvam et terram, ex his reliqva suis qvæqve diebus formata esse, summo ordine exhibet. Qvo vero hoc magis in Mose mirandum, eo dignius mea sententia est notatu, eum ne tantillum habere de terrestris ignis origine. Qvod si terrestrem ignem a cœlesti diversum judices, sol, sidera, omniaqve cœli ignita corpora eorumqve creatio ne hilum, ut judico, ad rem nostram faciunt. His diutius perpensis, in varias Scyllas incidi. Iam iam a rapidis sententiarum fluctibus absorbendus, seqventes qvæstiones literis mandavi, ad nullas sentientium partes transiturus, cuncta vel argumentorum valori, vel æqvo lectoris judicio relicturus.

Qvæstio I. An alius, præter istum qvem soli debemus, ignis adsit, an non? Si adsit, cur Moses mentionem ejus faciat plane nullam? Si non adsit, qvomodo concipi possit ignis in corporibus, qvam longissime a sole absentibus?

II. Si ignis terrestris, qvatenus efficax est et visibilis, motui, vel potius collisioni corporum duriorum originem ita debet, ut absente motu ignem terrestrem numqvam vidissemus vel ullos ejus effectus experti fuissemus; si motus est qvalitas ignis constitutiva, qva sublata ignis ad minimum id qvod ignis est facere neqvit (ut ex definitione ejus, qvod constet ex minimis, celerrime motis, terrestribus vel sulphureis particulis, colligitur): an ignis

tunc, præter istas, qvæ in corpora penetrarunt, solis igneas particulas, in corporibus frigidis qviescentibus concipi qveat? Si concipi neqvit, an tunc tempore creationis adfuit ignis terrestris? An, Mose tacente, jure adfirmatur, terram ex qvatuor elementis creatis constare?

III. Anne particulæ istæ igneæ (de igne culinari non loqvor), qvas in chalybe ejusdemqve materiæ corporibus ante motum exsistere volunt Physici, istæ qvæ particulas alias terrestres, chalybeas, sulphureas in scintillas mutant, derivari possunt ex aëre, eadem veritatis specie ac ex chalybe vel silice? Certum est Physicis, aërem continere particulas igneas, licet admodum paucas, sufficientes tamen ad calorem, suumqve sine dubio facientes ad nonnulla meteora. Neqve me qvidem fugit, aëris pariter ac aqvæ particulas nunqvam tanta particularum ignearum copia cingi posse, ut ipsæ candentes appareant, flammamve, alia materia inflammabili absente, producant; idqve ob minorem eorum gravitatem specificam. Hoc vero, me judice, non prohibet, qvo minus vehementius motæ in materiam satis gravem ignisqve capacem transeant, eamqve candefaciant. Hanc qvæstionem, si physicam in usum receptam spectamus, plane paradoxam ne literis qvidem mandassem, si nihil fecisset ad illustrandam eam, qvæ præcedit, qvæstionem: an adsit ignis terrestris, originem a sole non trahens. Neqve hanc litem de igne, ex chalybe vehementer concusso exsiliente, ex aëre derivando unqvam faciam meam. Unum hoc assero: ortum particularum ignearum, in aëre contentarum, facillime concipere possumus, qvum scilicet soli debeantur; qvomodo vero chalybi vel ejusmodi materiæ insint, tacente revelatione, nihil asserente experientia, ne hilum

scimus. Aër, absqve motu, effectu suo monstrat, se particulas igneas continere. Regeres aërem nunqvam qviescere. Sed si et in totum qviesceret aër, eædem tamen particulæ igneæ, utpote a sole dejectæ, in ea adessent, qvod et exinde patet: qvo tranqvillior aër est tempore æstivo, sole splendente, eo magis incalescit. A silice e contrario [et] ab ejusmodi materia, si qviescit, omnis abest effectus, omne indicium ignis. Non ignoro, Physicos hæc regerere: ab absentia ignis ad absentiam caloris qvidem potest concludi, sed non vice versa. Calor, inqviunt, non est nisi relativum qvid, qvod se per sensationem sensuum nostrorum determinat. Ad rem suam confirmandam seqvens adducunt exemplum: Si unam manum in sinum miseris, alteram in libero aëre pendere sinas, utraqve vero ferrum aliqvod attingas; ferrum calidæ manui videbitur frigidius, frigidæ calidius. Hocce vero, qvum in utraqve manu et calor et ignis idqve conjunctim adsint, rei eorum parum inservire videtur. Sive manum frigidam in sinum mittas, sive manu frigida ferrum contingas; si particulæ igneæ, utpote ex calidiore corpore in frigidius, in eam redierint, statim calefiet, ignisqve effectum suum necessario monstrabit. Id, qvod calor se determinet per sensationem sensuum nostrorum, qvum sensus nostri nunqvam calorem sine igne sentiant, nihil aliud est, ac calor se determinat per ignem qvem sentimus. Itaqve proprie loqvendo calor non est relativum ad sensus nostros, sed ad ignem qvem sentimus, et qvidem relativum cum correlato suo necessario conjunctum. Neqve ad rem facit istud Hoockii experimentum, qvo candelam, radiis igneis lunaribus vitro caustico exceptis, accendit, nullam vero in thermometro admoto caloris mutationem producere potuit.

Nemo enim est qvi dubitat, eas particulas igneas, qvæ vitro caustico exceptæ candelam accenderunt, etiam cum calore fuisse conjunctas; an vero hæ thermometro æqve bene ac vitro caustico excipi potuerint, an exceptæ visibilem in therm. mutationem producere potuerint, alia est qvæstio ad nostram nihil faciens. Forsitan igitur et hic, ut in aliis, ab effectus absentia ad caussæ defectum concludere possemus. Si ignem ex ipso chalybe vehementer concusso absqve aëris ope prodire contendis, experire! concute in vacuo! Ignis sane, aëre absente, nullo modo vel prodibit, vel manebit. Regeres, aëre esse determinandum ignem ex ferro prodeuntem; sed cur non potius ferro vel ejusmodi materiis aliis determinandæ sunt particulæ igneæ ex aëre prodeuntes? Qvo durius est aliqvid atqve solidius, eo plures eoqve viciniores habet partes, eoqve majorem habet vim resistendi particulis subtilioribus. Resistere vero et terminos ponere, determinare et circumscribere, hic, ut sentio, unum faciunt, et synonyma appellari qveunt. Ferrum igitur melius particulas igneas determinare potest, qvæ ex aëre prodeunt, ac aër eas, qvæ ex ferro. Inter alios Johann. Kryger in Physica sua § 248 habet qvæ his maxime adversari videntur. Thesis Auctoris est: Qvia ignis tantum ex calidioribus corporibus in frigidiora per motum transit; in ferrum, malleo ad vehementem calorem usqve ictum, ne qvidem transire posset ex aëre, si ambo æqvo caloris gradu essent prædita, qvanto vero minus, qvum ferrum longo majorem habeat gradum caloris ac aër! Sed posito primo, tunc caloris gradibus paribus ad præcedentem Auctoris thesin confugere possemus, secundum qvam corpus, qvo densius est atqve gravius, eo vehementiores

atque plures ignis particulas ad se trahat; qvum vero ferrum aëre multo sit gravius, potius, ut judico, adfirmari potest, qvod ferrum ex aëre particulas igneas trahat, qvam qvod aër ex chalybe. Si vero ferrum malleo cusum aëre sit calidius, nonne speciem veri haberet, si diceremus, motum tantum obstare, qvo minus particulæ igneæ ex aëre in ferrum continuo penetrantes, in aërem frigidiorem revertantur, qvum, cessante motu, eas statim regredi res sit manifesta? Sed neqve charta neqve tempus sufficit his qvæstionibus majore lumine donandis, qvod alias haud magni foret negotii. Concesso igitur, qvod, ut antea monui, facillime concedo, igneas particulas præexistere in ferro, neqve ex aëre in ferrum malleo ad calorem usqve ictum transire posse, utpote ex frigidiore corpore in calidius: qvæstio tamen manet, anne particulæ istæ igneæ, qvas in ferro ante motum existere volunt, primo ex sole per aërem in ferrum transire potuerint. Qvæstio manet, an, sole absente, ignis particulæ in terra vel chalybe concipi qveant. Et hæc sola est qvæstio, qvam notari voluimus. Ignem hic forsitan mihi objicies subterraneum. Hunc a sole ortum trahere, et qvidem maxima veritatis specie, negabis. Sed et hic qvæstione qvadam tibi occurere possum.

IV. His præmissis, qvod 1) aqva, si cum massa ex sulphure et pulvere ferreo facta vel cum calce viva etc. misceatur, ignem, immo flammas excitet; qvod igitur 2) fide sit dignissimum, ignem subterraneum ex oceani mistione cum tali materia facile inflammabili oriri, ut et, experientia teste, productus maris ex montibus ignivomis evomuntur; qvod deniqve 3) flamma sine præexistentibus particulis igneis concipi neqveat — his præmissis, inqvam, qværo,

anne eadem et majore specie veritatis adfirmarem: particulas istas igneas, primo a sole haustas, deinde cum materia (ut barbare loqvar) supraterrestri, vel aqveâ, vel aëreâ, vel aliâ infra terram deletas, vehementiusqve motas, materia sui capaciore reperta, in flammas abiisse; ac adseverarem, particulas istas igneas, in principio una cum ferro creatas, tot sæcula qvievisse, nullumqve plane sui effectum monstrasse, donec certo momento, non sine aqvæ ope, ardere incepissent. Sane qvum sacer codex altum de creatione ignis subterranei servet silentium; qvum pro secundo ex historia naturæ certum sit, particulas igneas motu ex uno corpore in alterum transire: fide, mea sententia, est dignissimum, eas ex eo oriri corpore, in qvo facillime ante motum concipi possunt.

V. Qvæstio est, an, sub statu integritatis, ante maledictionem terræ, immo ante diluvium, magnasqve eo in terra factas convulsiones, ignis unqvam sub terra sit accensus? Resp. Silentium Scripturæ ingensqve terræ concreata perfectio et fertilitas huic qvæstioni negative respondere videntur.

VI. Si porro fides eis sit habenda (qvod ad ignem culinarem attinet), qvi sebum, sulphur, lignum cet., paucis, omnes materias inflammabiles totas ex particulis igneis constare adfirmant, qvæ simul ac ignem adspirant, in suam essentiam, in flammas abeunt, duplex hinc oritur qvæstio: 1) Si omnes materiæ inflammabiles ex partibus mere igneis constant, cur non nisi admotâ flammâ in flammas abeunt? Cur non ad minimum lente consumuntur? Vid. supra. Cur qvædam eorum, ut sebum cet., semet ipsas licet in æternum motæ accendere neqveunt? Nonne ratio ista valere posset: Qvia, qvum neqve dura

sint neqve elastica, satis resistentiæ non habent ad determinandum igneas particulas ex aëre prodeuntes? 2) Si ad materiam inflammabilem particulas igneas in ipsa materia præexistentes reqvirimus, inde hoc dubium oriretur. Universa terra omnesqve ejus partes vel continent particulas igneas, vel non. Si continent, cur qvævis materia in flammas abire neqvit? Si non continent, qvomodo igne cuncta peritura esse adfirmant sacri vates? Igne supra naturali sine dubio; sed et hic contradictoria efficere neqvit. Sane his ambagibus, ut credo, opus non esset, si vel ligno vim attrahendi particulas igneas ex aëre, vel igni vim mutandi particulas ligneas in igneas tribueremus, vel si aliis modis caveremus, ne totam terram nostram daremus igni.

VII. Qvæ ad Consummationem Sæculi attinet, est qvæstio seqvens. Si certum est, elementa æstuantia esse solvenda ab igne, II Petr. III, 10; si contra certum est, ignem esse dissolvendum elementum, an justa sit ista locutio: Ignem ab igne dissolvi et annihilari? Vana qvidem, inanis et superflua qvamplurimis videbitur hæcce qvæstio. Suam tamen habet utilitatem. Ad minimum scilicet contra Scholasticos evincit, sæcula igne supra naturali esse consummanda. Naturalis enim ignis ignem consumere neqvit. Huc qvoqve facit qvæstio ista, qvo particulæ ignis evanescentis abeant. Si certum est flammam suas habere particulas easqve igneas, qvæ, flamma crescente, vel decrescente, vel plane exstincta, locum tamen reqvirunt, siqvidem naturaliter annihilari neqveant; certum qvoqve est eas iterum novo igne esse comburendas. Si hic qvoqve fuerit naturalis, alius iterum reqviritur; et sic usqve ad supra naturalem ignem regrediamur, oportet. Sed

satis de his qvæstionibus, utpote Physicam maxime spectantibus. Meæ sunt, ut sæpius fassus sum, non assertiones, sed qvæstiones, qvas solvendas viris me melius in Physica versatis lubentissime relinqvo. Unum addo: Mosen, in recensione rerum creatarum specifica, de creatione ignis, a cœlesti diversi, mentionem facere plane nullam, qvum tamen, si adsit, si qvarti elementi nomen mereatur, mentionis fuisset dignissima.

VIII. Qvod vero ad historiam creationis attinet, duas adhuc qvæstiones, notatu satis dignas, huic sectioni non addere non possum. 1) Qvomodo Adamus vel in Paradiso, vel postea primum ignem accendit? An chalybis, an vitri caustici ope? Sed et hæc, teste experientia, sine igne præparari neqveunt. 2) An Adamo in statu integritatis igne opus fuit? Neqve adfuit frigus, qvod igne fugaret; neqve iste erat, qvi coctis cibis vesceretur; neqve omnibus in rebus, procul dubio, vigens ordo ulla præter lunam lumina, sole absente, exegit. Si sacrificia forsitan eucharistica facienda forent, Deus, pro more suo, igne miraculoso ea potuit accendere. His qvoqve æqvo Lectoris mei judicio relictis, ad alteram Pyrologiæ meæ sectionem propero, qvæ aget de impropriis ignis in sacro codice significationibus.

Sectio II.

De impropriis ignis in sacro codice significationibus.

Pro diversis ignis qvalitatibus de objectis plane diversis qvoqve a sacris vatibus enuntiatur. Immo, qvemadmodum nullius rei usus et abusus effectus habet tam contrarios ac ignis; ita qvoqve objecta non solum diversa,

sed et sibi invicem opposita, in sacro codice cum igne comparantur; id qvod cuilibet ex seqventibus patebit.

I. Ignis, qvatenus est elementum omnium purissimum, ipsi Deo tribuitur, utpote enti purissimo pariter atqve sanctissimo. Deut. IV, 24; Es. XXXIII, 14; Ebr. XII, 29.

II. Qvatenus ardet, omnemqve materiam inflammabilem, ut ita loqvar, indefesso amore amplectitur, Dei filius igni assimilatur utpote ardente amore homines proseqvens. Cant. VIII, 6 et 7.

III. Spiritus Sanctus qvoqve ob præcedentes ignis qvalitates ignis vocatur. Luc. III, 16; Act. II, 3; Es. IV, 4; I Cor. III, 13; Apoc. IV, 5.

IV. Sancti angeli flammæ igneæ appellantur, idqve ob ignis puritatem, vehementiam, celeritatem cet. Ps. CIV, 4; Ebr. I, 7. Seraphim qvoqve qvidam eorum nuncupantur, Es. VI, 2, qvod nomen commune habent cum serpentibus istis ignitis, qvi Israelitis in deserto lethalia vulnera inflixerunt, Num. XXI, 6, et cum serpente æneo, v. 8, conf. Deut. VIII, 15. Rex Ezechias tali serpenti qvoqve comparatur, Es. XIV, 29. Serpentes hi vocantur igniti vel ardentes ob effectum morsuum eorum, qvi fuit inflammatio vulneris. Ægyptii ignem sub nomine Seraphim coluerunt.

V. Verbum divinum qvoqve cum igne comparatur, idqve ob vim, qvam habet illuminandi, inflammandi et renovandi corda hominum, et consumendi adversarios veritatis. Jer. V, 14; XX, 8. 9; Apoc. XI, 5; Luc. XII, 49; Act. II, 3; Joh. XII, 48 etc.

VI. Ob vehementiam atqve crudelitatem ignis significat 1) iram, vindictam, justitiamqve Dei vindicativam,

Exod. XV, 7; Deut. XXXII, 22; Job XV, 34; XXII, 20; Ps. XI, 6; Ebr. X, 27; Jac. V, 3; Apoc. XIV, 18; XX, 9, cet. 2) crucem qvamvis et tentationem, periculum, miseriam, calamitatem et cladem, Ps. CXL, 11; Es. XXIV, 15; Zach. XIII, 9; Luc. XII, 49; Apoc. VIII, 7; XV, 2, cet. 3) desolationem, perniciem, interitum et ruinam, Ezech. V, 4; Hos. VIII, 14; Apoc. XVII, 16; XVIII, 8; Es. XXXIII, 11. 4) bellum, Num. XXI, 28; Jer. XLVIII, 45; Es. I, 7; Ps. LXXVIII, 63 cet. Qvicumqve plura dicta ad hæc illustranda desideraverit, hunc missum volumus ad Schmidii Bibl. Physicum, cap. de Igne p. 142.

VII. Lingva venenata qvoqve cum igne comparatur, idqve vel ob formam flammarum mortiferarum, vel ob formam aculeorum presterum, vel, ut rectissimum, ob ruinam qvam sæpissime et igne et lingva allatam, Prov. XVI, 27; XXVI, 20; Jac. III, 5. 6; Ps. CXX, 3. 4.

VIII. Ob dolorem in corpore humano igne excitatum, plane vehementem, anxietas animæ et mala conscientia qvoqve ignis vocatur, Ps. XXXIX, 4; II Cor. XI, 29; I Tim. IV, 2. Qvæstio hic est ad Exegesin pertinens, et haud parum ad articulum istum de igne infernali faciens: Qvomodo optime evincatur differentia inter ignem, cujus his in locis fit mentio, et inter ignem, de qvo sermo est, ubi loqvitur de igne infernali.

IX. Ob colorem ignis rubicundum facies rubens, sive iracundia, sive pudore, sive dolore rubescat, qvoqve vocatur facies ignea. Deut. XIX, 6; Ps. XXXIX, 4; LVII, 5; Es. XIII, 8. Huc pertinet locutio ista biblica, Prov. XXV, 22: Carbones candentes in caput hostis sui congerere; qvod nihil aliud est ac pudorem et dolorem de patrato malo in eo excitare.

X. Ignis vocatur amor, et licitus, Cant. VIII, 6, conf. Matth. XXIV, 12, et illicitus, I Cor. VII, 9.

XI. Ignis deniqve vocatur qvodcumqve præclara specie est donatum, qvum, teste experientia, color igneus cunctis sit verior, cunctis præstantior. Job XVIII, 5; Mich. VI, 10; Es. L, 11. Ne vero præter opinionem longus nimis sim, his missis, qvæcumqve de sectione tertia, de pœnis igneis, dici possunt, absolvam, prout potero brevissime.

Sectio III.

De pœnis igneis, qvarum mentionem facit Sacer Codex.

De pœnis igneis, qvas Judæi magistratui suo politico dederunt, hic nullus mihi erit sermo, qvum inter historiam Judaicam et sacram distingvat scopus meus. Uti vero ira atqve vindicta divina, devastatio, pernicies, calamitas, bellum, aliaqve judicia Dei punitiva sæpissime in sacris literis ignis nomine veniunt (ut videre est ex dictis ad Sect. II §. VI allatis), ita specialiores qvoqve pœnas qvasdam enarrat historia sacra, qvæ, qvum a Deo immediate de hominibus sint sumtæ, ad rem nostram faciunt. Inter has eminent:

1) Incendium istud Sodomiticum, in multis tragicum. Qvodsi ipsam imbris hujus sulphurei essentiam atqve naturam spectes, varia habent, qvæ diutius perpensa digna evadunt, qvæ notentur. Sunt enim qvi sentiunt, eum fuisse materiam ex sulphure, pice et sale commistam, flagrantem, qvæ copiosissime ex cœlo in Sodomam defluxit. Addunt: tonitrua et fulgura adfuisse, ignem subterraneum totaqve ex terra emanantia picis ardentis flumina suum

ad hoc incendium fecisse, fide esse tam dignum, qvam qvod dignissimum. Sunt etiam qvi imbrem istum non nisi vehementia fulgura fuisse adfirmant, qvæ, qvum in regionem istam pice aliisqve materiis facile ardentibus repletam descenderent, urbes hasce cum pagis suis in fumum miserunt. Certum sane est, apud Hebræos sulphur et ignem nihil aliud ac sulphur accensum, sulphur accensum vero tonitrua cum fulmine commista indicare. Freqvens eis est et familiare, duo substantiva tanqvam diversarum rerum symbola conjungere, qvum tamen alterum adjectivi significationem induat. Ita Gen. I, 26: Imago et similitudo (imago valde similis); Jer. XXIX [, 11]: Dabo vobis finem et exspectationem (finem exspectatum). Qvæstio alia est, diutius inter doctos agitata, qvid sibi velit istud, v. 24: Dominus pluere fecit ignem et sulphur a Domino de cœlo. Qvid hac de re sentiant Rabbini Aben Esra et Salomon, qvid christiani interpretes, qvid consilium sirmicum, qvi legere voluerit, eum, qvum ad rem nostram nihil faciat, missum volumus ad Theodorum Hackspan *), qvi his de controversiis pluribus agit.

Certum est et profanos historicos incendii hujus monumenta nobis reservasse. Cornelius Tacitus et Philo suis adhuc temporibus vestigia ejus agnoverunt. Ex antiqvis Diodorus Siculus, Plinius, Strabo, ex recentioribus Bissellius plurimiqve, qvi ista loca peragrarunt, Mare Asphalticum nobis descripserunt. Conf. Lib. Sap. X, 6. Qvas ob caussas et Juda Apostolus, Ep. v. 7, ignem Sodomæ ignem æternum appellat. **)

*) Theod. Hackspan. Not. Theol. et Philol. p. 210, T. 1, in Gen. XIX, 24.

**) Calmet. in Gen. XIX, 24, p. 429.

Reliqva est adhuc una in hoc incendio qvæstio problematica, dignissima qvæ notetur: an scilicet Sodoma et Gomorrha reliqvæqve planitiei urbes ad florentem suum statum unqvam revocabuntur. Ezech. c. XVI, 52—55, qvæstioni huic ansam præbuit. Qvid hac de re sentiant Judæi aliiqve, et qvomodo paradoxæ eorum sententiæ refellantur, de eo evolve Hieronymum *), Willalpandum **), Hermannum Witsium ***), aliosqve, qvi pluribus de eo disserunt.

II) Post Sodomitas Nadab et Abihu, Aaronis filii, primi vindictæ divinæ ejusmodi pœnas dedêre. Ignis a Domino erupit, eosqve consumsit, ut coram Domino obirent. Ita Moses Lev. X, 2. Hic notatu dignæ veniunt duæ, qvæ seqvuntur, qvæstiones. 1) Qvalis fuerit ignis, qvo necati sunt? Resp. Talis fuit, qvalis est tonitru, qvod in solida tantum, nec in rimis repleta corpora effectuose operatur. Illæsis enim, ut ex historia patet, vestibus, corpora non tam combusta qvam suffocata reliqvit. An immediate de cœlo, an ex ipso thuribulo egressus sit ignis, sub judice lis est. 2) Qvodnam fuerit delictum Nadabi et Abihu, tam acerba morte dignum? Hac de qvæstione, licet ad Pyrologiam nihil faciat, pauca tamen non monere non potui. Sunt qvi eos sub ipsis sanctissimis actionibus ebrios fuisse existimant, idqve ob istam, qvæ pœnam eorum subseqvitur, admonitionem ad Aaronem et reliqvos filios ejus, Lev. X, 9. 10. Sunt qvi sentiunt, eos in sancta

---

*) Hieronym. T. V, in Ezech. XVI, 53, p. 432.

**) Willalpand. in Ezech. XVI, 53, p. 60. 61.

***) Hermann. Witsii Meletem. Leid. Comment. in Ep. Jud. v. 7 p. 475 et 476.

sanctorum irruisse, id qvod ex collatione primi et secundi versus Lev. XVI colligunt. Sunt deniqve qvi putant, eos vices summi sacerdotis nulla nisi sua auctoritate suscepisse, in sanctum intrasse, eoqve hanc pœnam meruisse delicto. Inter hos eminet Mr. le Clerc. Nobis certum est, magnum satis fuisse peccatum Nadabi et Abihu, licet in sola oblatione ignis alieni qværatur, nam a) si contuleris Lev. IX, 24, et VI, 12, distincta Dei de igne æterno ad sacerdotes mandata leges; Lev. XVI, 12, Deus suffitum, qvem in sancta sanctorum portaret sacerdos, hoc igne accendi jubet. b) Id qvod Lev. X, 1 dicitur: Ignem alienum attulerunt, qvod non jussum erat eis, idem est ac: qvod prohibitum erat eis, conf. Jerem. XXXII, 35. c) Qvo grandior persona, eo gravius est delictum, idqve ob scandala commissa. Reliqva, qvæ hac de re disseruntur, sunt curiosa, superflua et ἄγραφα.

III) Num. XI, 1. Israëlitæ contra Deum murmurantes igne puniti sunt. Ignis Domini (ita Moses) inter eos arsit et partem eorum, qvi in cornubus, consumsit, et postea v. 2 ignis exstinctus est. Ardere istud et exstingvi, qvum in communi sermone fulmini proprie non tribuantur, ignem hunc a fulmine qvidem diversum arguimus, qvalis vero fuerit, qvum ἄγραφον sit, pronuntiare neqvimus.

IV) Num. XVI, 35, et XXVI, 10. Ab Israëlitis Korah ejusqve asseclæ proximi igni huic meritas seditionis suæ pœnas dederunt. Variæ hic oriuntur qvæstiones: Cujus generis e. g. fuerit delictum eorum; qvalia et unde desumta fuerint ea, qvæ attulerunt, thuribula, cet. Notatu dignior, meo judicio, est ista: qvonam mortis genere ipse Korah sit affectus. Moses qvidem, v. 18, Korah cum ducentis et qvinqvaginta sociis suis coram tabernaculo ste-

tisse affirmat; v. 26 plebem a Koræh, Dathani et Abirami tentoriis a terra devorandis abigit, et v. 32 Dathanum et Abiramum, una cum cunctis qvæ Koræh fuerunt, ad tartara descendisse, tradit. An vero ipse Korah igne sit combustus, an a terra absorptus, expressis verbis nihil ait, nihil negat. Neqve Davides, Ps. CVI, 17 reliqvorum pœnam enarrans, Koræh verbo mentionem facit. Veteres historici, pariter ac recentiores, hac de re varia senserunt. Nobis, in materia ad nostrum nihil faciente, certum est *ἐπέχειν*, in primis qvum persvasum nobis habeamus, hoc dubium nunqvam cunctis suffragiis esse tollendum. Qvod ad qvæstionem, an cuncti filii Koræh a terra absorpti sint, attinet, hanc negandam esse nullo negotio videbis, si 1 Chron. VI, 22. 37; IX, 19; si 2 Chron. XX, 19; si deniqve inscriptiones Psalmorum XLII, XLV, XLVII, XLVIII, XLIX, LXXXIV, LXXXV, LXXXVII et LXXXVIII conferes.

V) 2 Reg. I, 10. 12. 14. Duo centuriones cum centum militibus, Eliam ad Ahasiam regem protracturi, igne cœlitus delapso necati referuntur. Conf. Luc. IX, 54.

VI) Hæ, et si aliæ qvædam pœnæ igneæ in sacro codice enarrantur, certe non nisi typi ignis istius dici merentur, qvo, teste S. Scriptura, in æternum cruciabuntur mali angeli pariter ac animæ damnatorum. Conf. Es. LXVI, 24; Matth. III, 12; V, 22; VII, 19; XIII, 42. 50; XVIII, 8. 9; XXV, 41; Marc. IX, 43. 48; Luc. III, 9. 17; Joh. XV, 6; Ebr. X, 27; Jud. 7. 23; Apoc. XIV, 10. 18; XIX, 20; XX, 10; XXI, 8. De igne hoc ejusqve indole varia diu inter doctos sunt agitata.

1) Fuerunt, qvi ignem hunc plane negarunt, inter qvos notentur:

α) Origenes, qvi (teste Hieronymo in epistola ad Avi-

tum) Lib. 2 περὶ ἀρχῶν docuit: ignem, vermes, et reliqva inferni tormenta, qvorum mentionem facit Sacer Codex, in sola peccatorum conscientia esse qværenda.

β) Cochletius Carmelita Doctor, Parisiensis, in scripto adversus Poliandrum.

γ) Dicam hanc Calvino qvoqve scribit Bellarm. Lib. IV de Eccles. c. 9, Hæres. 3; a Mortono et Poliandro refutatus.

δ) Doctores Misericordiæ it. Sociniani, qvi damnatorum in inferno annihilationem statuunt. V. Schertz. in Colleg. Anti-Socin. p. 143 sqq.

ε) Veteres Psycho-Pannychitæ, qvi animas post mortem stertere putabant.

2) Fuerunt qvi non ignem, non vermes solum, sed ignem materialem, corporeum, visibilem et elementarem, vermesqve corporeos in inferno adesse asseruerunt. Inter hos clari sunt:

α) Ex Patribus Tertullianus, Augustinus, Gregorius etc.

β) Ex Pontificiis Bellarminus, Gregorius de Valentia, Maldonatus, Barradius.

γ) Ex Calvinianis Zanchius, Kekermannus, Alstedius cet.

3) Fuerunt, qvi ignem infernalem, invisibilem, incorporeum, omnisqve materiæ expertem esse judicarunt, qvorum præcipui sunt:

α) Ex Patribus Ambrosius, Chrysostomus, Damascenus.

β) Ex Calvinianis Junius, Tilenus, Rainoldus.

4) Sunt deniqve, qvi malunt ἐπέχειν, qvam certi aliqvid statuere.

Hic vero, ne forsitan reditus excedant sumptus typographici, subsistendum. Qvod de tertia reliqvum est et qvartam de igne sacro, vel seqvente anno, vel alia data occasione absolvam:

Si Deus voluerit, et vixerimus.

DE PARADISO

publice disseret Johannes Ewaldus, una cum defendente præstantissimo Jacobo Holmio S. S. Theologiæ Candidato, in auditorio Collegii Valkend.

Anno MDCCLXIV. d. 18. Aprilis, h. p. m. s.

---

§. I.

Locum Paradiso amœniorem nec habet Sacra Scriptura, nec habuit mundus. Habeant sibi gentiles hortos Adonidis, narrent nobis de pensilibus Semiramidis, obtrudant poma Atlantis; nunqvam tamen horto (ut biblice loqvar) voluptatis similem qvemdam monstrabunt. Ibi omnis generis arbores, visu pulcherrimæ; ibi arbor vitæ; ibi tandem arbor scientiæ boni et mali fuerunt, vid. Gen. 2, 9. Ibi

Ver erat æternum; placidiqve tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.

Ne mireris igitur, Lector B., si amœnitas loci mihi persvasit potius in Paradiso commorari, quam dissertationem de fœdo isto Phlegethonte Tartareo, ut anno ab hoc proximo promisi, continuare. Qvum qvæstiones utrimqve occurrentes sint æqve difficiles, non vero æqve jucundæ, qvas inveni jucundissimas, in medium proferam, prolatasqve pro virili examinabo, tua L. B. æqvitate fretus atqve benevolentia.

§. II.

Qvæstiones, qvæ in dissertatione de Paradiso notatu videntur dignissimæ, sunt seqventes:

1) De Origine atqve Etymologia vocis τοῦ Παραδείσου.
2) Ubi fuerit Paradisus?
3) An adhuc exstet?
4) Qvænam fuerint celebres istæ arbores vitæ et scientiæ boni et mali?
5) His ut qvinta adjici potest qvæstio de raptu Pauli in Paradisum, de qvo narratur 2 Cor. 12, 4.

Hæ sunt, qvas, prout charta et tempus suffecerint, partim hodie partim alia data occasione enucleabimus, qvæstiones.

§. III.

Ter in primis vocem τοῦ Παραδείσου in sacris literis legimus, scil. α) Luc. 23, ubi salvator in cruce pendens latronem affatus est his verbis: hodie mecum eris in Paradiso; β) 2 Cor. 12, v. 4, ubi Paulus dicit, se raptum fuisse εἰς Παράδεισον; γ) Apoc. 2, 7, et his qvidem verbis: Vincenti dabo ei comedere ex arbore vitæ, qvæ est in medio Paradisi Dei. De origine hujus vocis varii varia cogitarunt. Græci putarunt vocabulum esse origine græcum. Huic sententiæ accessit Svidas, qvi illud compositum existimavit ex Παρά et δεύω rigo, nec non Gellius, qvi in libro II, cap. 20, dicit: vivaria, qvæ nunc vulgus dicit, sunt qvos Παραδείσους Græci appellitant; et alii *). Rem propius tetigisse videntur, qvi vocem Persis originem debere asserunt. Inter hos eminent Julius Pollux libr. 9, cap. 2, qvi asserit vocem istam esse

---

*) Vid. Pas. Lex. Græc. p. 443.

exoticam, et in usum græcum venisse eodem modo quo γάζα, σατράπης et alia; Hesychius, qvi dicit Παράδεισον significare Persarum κατάλυσιν, id est locum ubi diversantur Persarum reges.

§. IV.

Diodorus Siculus *) huic voci qvoqve tribuit originem persicam, aut si non ipse, tamen interpres ejus Rhodomannus. Hic enim βασιλικὸν Παράδεισον, qvem Diodorus a Sidoniis deletum narrat, per regium Paradisum vertit. Qvodsi credidisset vocem Παράδεισον vulgari græca lingva hortum significare, vertisset utiqve Παράδεισον per hortum, æqve ac κῆπος per hortum vertitur. Nunc vero, qvum vocem in versione sua retineat, eo indicare videtur, eam exoticam esse, i. e. persicam. Idem Diodorus Siculus in libr. 2 κῆπον κρεμαστόν, hortum pensilem, qvem prope arcem babylonicam a Cyro Rege exstructum narrat, Παράδεισον vocat.

§. V.

Non raro præterea reperitur vox Paradisi apud græcos scriptores, vix tamen alibi, qvam ubi de persicis hortis et vivariis scribunt. Conferas ex. gr. Joseph. Libr. 10 ἀρχαιολ. cap. 2, et alios. Conferas inprimis cunctis antiqviorem et clariorem Xenophontem, qvi sæpe vocem Παράδεισον usurpat, sed non alibi, qvam ubi de rebus persicis agit. Sic in Œconomico suo narrat, Reges Persarum operam navare, ut in omnibus provinciis horti habeantur, in qvibus commode vivere possint. Addit vero, ubi de istis hortis agit, οἱ καλούμενοι Παράδεισοι, ex qvo apparet eos dumtaxat persico nomine Paradisos ap-

*) Vid. Libr. 16.

pellatos fuisse. Si enim *κῆπος* et *Παράδεισος* tunc temporis vernacula græca æqve freqventata fuissent, non sane illud *οἱ καλούμενοι Παράδεισοι* addidisset, suffecisset enim *κήπους* eos appellasse. Idem Xenophon qvoqve narrat, Paradisos Persarum Regum non solum omnium generum, qvæ terra producere solet, arboribus atqve plantis fuisse refertos, verum etiam variis animalibus domitis et indomitis. Vid. Lib. I expeditionum Cyri.

§. VI.

Post Xenophontis ætatem vox ista se ita in græcam lingvam insinuasse videtur, ut græca civitate donata, postea non modo persicos sed et qvosvis amœnos hortos significaret, imo etiam septa ista, qvibus feræ includebantur *). Hoc præcipue tribuendum est Macedonibus, qvi tunc temporis universum orientem, adeoqve etiam ipsos Persarum Paradisos invaserunt, occuparunt. Sic qvoqve 70 interpretes voce *Παράδεισος* usi sunt, eâqve verterunt vocem hebraicam גן ut Gen. 2, 9; 3, 23; Es. 1, 29; Jerem. 29, 5; et qvidem ita, ut non speciatim protoplastorum habitaculum, verum qvemvis hortum amœnum ea significare voluerint. Sic et Josephus hortum Eden modo *κῆπον*, modo *Παράδεισον* vocat **).

§. VII.

Græci interpretes vero non solum Hebræum גן per *Παράδεισον* vertunt, verum etiam פַּרְדֵּס eodem modo interpretantur. Ter in sacris literis reperitur hæc vox sc. Eccl. cap. 2, v. 5; Cantic. 4, 13; Neh. 2, 8. In ultimo loco divinus scriptor narrat, se a Rege Persarum petiisse,

---

*) Gellius Lib. 2, c. 20.

**) Joseph. lib. I *ἀρχαιολογ.* cap. 2.

ut literas sibi daret ad Asaphum Præfectum sylvæ, qvæ in textu vocatur פַּרְדֵּס; adeoqve hinc constat ad hebræos qvoqve translatam fuisse hanc vocem et ab iis usurpatam partim pro horto, ut Eccl. 2, 5, et Cant. 4, 13; partim pro sylva, ut Neh. 2, 8. Et hocce est qvod de Origine et Etymologia vocis *τοῦ Παραδείσου* dictum volui.

§. VIII.

Secunda qvæstio, qvam in medium proferre promisimus, est ista de situ Paradisi, nunqvam, ut sperari potest, cunctis suffragiis decidenda. Divinus historiographus qvidem qvatuor flumina, qvæ hortum irrigarunt, denominat; sed licet perfectam et omni numero absolutam descriptionem eorum nobis tradidisset, valde tamen difficilia inventu forent, qvum diluvium universale, qvum tot specialia, qvum deniqve tot tantiqve terræ motus orbem sensim perturbaverint, si non plane mutaverint. Ipsa experientia docet, veteres chartas geographicas mundum exhibere ab hodierno plane diversum. Mirum non est igitur, tot tantasqve turbas a doctis de situ horti motas esse. Mirum non est, hanc qvæstionem nodo Gordio difficiliorem solutu esse, qvum vero dici possit, nullam partem terræ fere indicari posse, qvam non unus aliqvis ad minimum pro loco Paradisi habuerit. Hoc bene intellexit Huetius circa hanc qvæstionem in multis clarissimus. Audi ipsum varias sentientium partes recitantem *). „Dantur, inqvit, qvi Paradisum in tertio, in qvarto, in lunari cœlo, immo in ipsa luna et in medio æthere collocant. Modo extra, modo supra, modo infra terram et in occulto hominibusqve ignoto loco situm volunt. Qvidam illi sub

*) Huetius de situat. Parad. terrestr. p. 4. 5.

polo Arctico, in Tartaria, ubi nunc mare caspicum est, locum tribuunt. Alii eum in terris orientem spectantibus, in littoribus Gangis qværunt; insulam Ceilan nobis monstrant, ideoqve vocem ab Indis deducunt. Alii eum in China, alii in Armenia, alii in Africa, alii sub Æqvatore, alii sub montibus Lunæ, unde Nilus oritur, eum invenire volunt. Plurimi pro Asia loqvuntur; qvidam in Armeniam eunt, alii ad Mesopotamiam, aut ad Assyriam, aut ad Persiam, aut ad Babyloniam, aut Arabiam, aut deniqve terram promissam se conferunt, et locum ejus reperire student. Fuerunt et qvi in Europa Paradisum invenerunt." Hactenus Huetius. Ipse putavit, hortum istum divinum intra ipsas origines Tigris et Euphratis, Phasis et Araxis situm fuisse, sed a P. Calmeto solide refutatus *). Immo, qvod omnem fidem excedit, Rudbekkius, si recte memini, in patria sua Svecia Paradisum collocat.

§. IX.

Hic habes, L. B., varias de situ Paradisi sententias. Tute videbis, qvam difficile foret, ex tanta multitudine veram monstrare, monstratamqve solidis argumentis demonstrare. Id igitur, qvod humeris nostris gravius est, missum facimus sine pluribus ambagibus, ad tertiam tendentes qvæstionem: An scilicet adhuc exstet Paradisus. Sed et hæc, spatii ergo, in seqventem annum est differenda; qvo istam una cum reliqvis absolutam luci mandabimus.

Si Deus voluerit, et vixerimus.

---

*) Calmet. ad Gen. 2, 8, p. 50 sq.

Meletemata qvædam

de pravis scriptoribus,

qvibus

theses varias de creatione

in opponentium gratiam addet Johannes Ewaldus, defendentis spartam ornante præstantissimo philosophiæ baccalaureo Joachimo Hallingio, in auditorio Collegii Valkend.

Die 28. Sept. 1765.

In istis, qvæ nova nobis qvavis hebdomade referunt, pagellis nuper, neqve, ut verum fatear, sine risu, legi, novo jamjam chartæ generi conficiendo Germanos esse intentos. Scilicet, ne panni qvidem laceratæ satis Germaniæ auctoribus eorum, ne dicam scributiis, amplius sufficiunt; plantæ nunc, arbusta, arbores innumerabilia, immensurabilia, immo horribilia eruditionis monumenta ære perenniora reddent, sæculoqve novissimo reddent intacta. Misso vero joco, ne huic per se satis utili arti aliqvid detrahere videar; tibi, Lector benigne, ingenue fateor, me ingentem hanc, qvæ mundum inundat, immo fere suffocat, librorum multitudinem haud alias considerare ac permagnam sentinam, in qvam argenteæ qvædam, qvædam pretiosioris metalli monetæ fato suo ceciderunt. Aut sexcenties repetita sub

novo vero titulo luci edita, aut putida figmenta, aut aniles ineptias, aut inanes logomachias, ne dicam crimina læsæ et humanæ et divinæ majestatis, publice nunc fere ubicumqve vendunt bibliopolæ, et pro novis vendunt, et pro bonis vendunt. Si in myriadibus librorum qvinqvaginta, si qvadraginta, si triginta, immo si viginti et decem justi essent, cavendum foret ne una cum malis hi perirent, sed nunc — at vero aromatopolis consulamus, rogo illos addicere nolumus. Ignosce mihi, L. B., hasce qverelas, utpote justas. Tute evolve proximum qvemcumqve, et si paucos excepero, me verum dixisse invenies. Varias talium scributiorum, majoris lucis gratia, ideas in medium proferre mihi est in mente. Simplex, aut ut Mæcenati cuidam aduletur, aut ut offulam qvandam obtineat, aut ut pro obtenta gratias agat, aut aliis deniqve de causis, in Autorum classem pervenire sibi et utile putat et necesse. Neqve mora. An Simplex cerebro careat, hic nihil interest. Qvid cerebrum ad Autorem? Anne eruditis, immo anne cuipiam opus edendum placeat, necne, qvid hoc ad rem? Sibi tantum et Patrono suo scribit Simplex. Sibi vero ipsi errata qvælibet facile ignoscet, et Mæcenati sine dubio tempus ad legendum librum ejus vix sufficiet. Aliqvid tamen scribendum. Unde vero hoc? Hercule! gratia istud probatum, Lexicon Universale, vel alia qvaliacumqve subsidia bene novit Simplex. Inde ingentem aboletarum sententiarum farraginem compilat. De suis qvicqvam addere egregie cavet. Operi vel opusculo ita compilato ante omnia studet titulum præfigere, cui pondus insit, id est, plane sesqvipedalem. An vero id, qvod in libro continetur, indicet titulus, necne, ad rem facere minime putat. Immo, ut lectori primo conspectu sanctum

incutiat horrorem, pagellis, in qvibus de barba Cæsaris agit, titulum de bombogranotympotaratandinibus præfigere haud dubitabit. En Simplicem autorem. Qvid vero si Simplici alienas plumas detraheremus? Hem qvam idearum colluviem, qvalem judiciorum sentinam, qvantum ratiociniorum Chaos!

Versifex — ne genuinorum Apollinis filiorum oblitus videar — aut in lautiore paululum prandio, aut in qvibusdam imperialibus, vel minoris qvoqve pretii præmio, aut in paucorum applausu rationem versuum pangendorum videt ita sufficientem, ut nihil magis. Tunc vero Versifex? Sudat, alget, bibit, currit, fremit, immo insanit; qvum vero diu eum ita parturire videris, prodibit nil nisi ridiculus mus. Rhythmos qvosdam videbis vel ita cothurnatos, ut sensum qvemdam illis extorqvere ad herculeos labores pertineat, qvum scilicet ipse Versifex eos neqvaqvam intelligat; vel qvoqve compactos ad tritum istud exemplar: Nuper qvidam doctus cœpit scribere versus; vel deniqve ex ærariis poëticis compilatos. Ne de ineptiis, de adulatione, de spurcitie inutilia verba faciam. Ita Versifex. Qvid vero si Versifices a Parnasso abigeremus, qvot tunc restarent poëtæ? Juvencus (sit venia barbaræ huic incogitati juvenis appellationi) cuncta, qvæ in mentem veniunt, luci mandare haud dubitat, qvæ sibi placent omnibus placere certo putans. Qvid vero de næniis Garruli, qvid de sentina Sordidi amplius loqvar? Cur diffamatoriarum, cur tumultuariarum, cur deniqve blasphemarum mentionem faciam? Satis hæ primo conspectu sese vituperant; tuaqve in istis patientia L. B. abuti nefas puto. Paucas tantummodo, cur tanta pravorum autorum existat multitudo, rationes in medium proferam, prout potero bre-

vissime; prolatas vero tuo ipsius judicio relinqvam. Palmam sine dubio in his obtinebit lucrum, qvod ex pravis libris majus in bibliopolas redundat, qvam ex bonis. Hoc vero rursus a pravo plurimorum lectorum gustu derivari, nemo, me judice, est, qvi non videat. Optimos qvoqve scriptores, si marsupio consulere vellent, publico gustui sese interdum oportuit accommodare, id qvod videre est ex ipsis, qvorum etiam cineres deosculamur, heroïbus. Qvid vero plebi scribere aliud est ac male scribere? Plebs scilicet, serie propositis atqve enodatis veritatibus raro delectata, ea tantum, qvæ risum excitare qveunt, exoptat, legit, approbat. An vero hæc interno qvodam valore gaudeant necne, parum interest, qvum occulta cuncta plebis mentem excedant.

Ad secundam [rationem] referimus inventionem artis typographicæ.

Tertia in ordine merito venit ineptum plurimorum doctorum de philosophicis, theologicis aliisqve immo de ineptiis contendendi studium. Qvis est, qvi ignoret, qvot qvantaqve inutilia bibliothecarum pondera rixæ doctæ genuerint?

Ad qvartam pertinet vanus iste honor, qvem juvenes plurimi, immo seqvioris sexus homines jamjam in autoris nomine ponunt. Illi nomen vix sibi inditum in doctis recensionibus jam legere cupiunt. Hæ, mente qvam corpore fœcundiores, partum interdum edunt novimestri qvidem majorem, sed ita qvoqve deformem, ut sepulcro dignior sit qvam educatione.

Qvinta et, ut reliqvas minores prætereאם, ultima sine dubio est necessitas scribendi, minus idoneis interdum im-

posita. Hic habes, L. B., rationem, cur, ut alios taceam, ipse ego hodie tibi hisce pagellis, si legeris, forsitan molestus, sin vero minus, saltem sim inutilis. Ita enim leges optimi pieqve defuncti fundatoris Collegii nostri jubent, ut publice qvilibet qvotannis disserat. Optimam pii viri fuisse intentionem, nemo, me judice, erit, qvi iverit inficias. Magnum sane Musarum alumnis ex tali exercitio et qvoad eloqventiam latinam et qvoad artem demonstrandi evenit emolumentum. Cunctos vero dissertationi conscribendæ æqve pares non esse, ex meo videbis exemplo. Neqve perdoctam, neqve ambiguam materiam enodare meum fuit. Docti nihil profero. Citationes habeo plane nullas. Paucis: dissero, non ut sim Autor, sed ut disseram, tuaqve solum fretus benevolentia, in gratiam opponentium luci mando theses subseqventes

De creatione.

I. Dictum Gen. 1, 1 et Joh. 1, 1 minime ita verbaliter parallela dici possunt, ut hebræum בראשית eandem habeat significationem ac græcum ἐν ἀρχῇ. Alias aut ad scholasticorum qvorundam sententiam, qvi mundi æternitatem possibilem, aut ad socinianorum somnium, qvi Verbi substantialis æternitatem impossibilem statuunt, aliqvid facere viderentur. Illud indicat ipsum rerum finitarum initium, qvod a sana ratione concipi neqvit æternum; hoc vero tempus ante creationem (conf. v. 3 seqv.), qvod, qvum ad res successivas nullam habuerit relationem, nihil fuit nisi ipsa æternitas.

II. Cœlum, cujus mentio fit in versu primo historiæ creationis, sine dubio indicat universum mundorum a gyro

nostro diversorum systema, neqve ut idem cum extenso isto, de qvo v. 7 et 8, considerari potest. Mosis tantum fuit terræ nostræ eorumqve, qvæ ad eam pertinent, cælestium corporum historiam litteris dare. Qvod vero de reliqvorum gyrorum creatione præmisit, sine dubio ad Polytheorum refutationem fecit. Aut enim primus iste versus est totius creationis summarium contentum, aut non. Si summarium contentum, nonne initium istud historiæ: Et terra erat vasta cet., materiæ præexistentiam, immo nonne Mosis silentium æternitatem qvodammodo stabiliret? Si vero non, nonne foret repetitio, contradictionis speciem præ se ferens, idem cœlum et primo creationis initio et tertio die creatum esse?

III. Impossibile plane non est, si id, qvod Mosis fuit, consideramus, gyros hos a nostro diversos ante hexaëmeron creatos fuisse, et per כֹּכָבִים v. 16 planetas indicari.

IV. Terra, de qva dicitur vers. I, nihil est nisi materia inhabilis postea in formam redacta, qvæ qvod ante hexaëmeron creata sit, fide dignum est, qvum et Moses de tempore creationis ejus nihil indicet, et ad primum diem lucis creationem referat.

V. Terra ista ante diluviana, sine dubio aqvis superstructa et ab hodierna, igne scilicet peritura, qvoad indolem plane fuit diversa.

VI. Creator in eligendo hexaëmero hominum conceptui sese accommodavit. Nam ut atomos, ita qvoqve id, qvod in temporis atomo factum narratur, concipere neqvimus. Irrito conatu Philo de Opificio mundi p. 3 huic creationis tempori improprium sensum tribuere studet.

VII. Qvidam voluerunt primam istam lucem v. 3 varias ignis istius particulas fuisse, qvæ postea conjunctæ solem constituerunt. Alii putarunt, ipsum solem fuisse, qvi jam ante qvartum diem, qvo creatio ejus refertur, exstiterit. Rabbinorum qvidam docuerunt, fuisse præclarum divinæ præsentiæ specimen, qvod vulgo Schekinah appellant. Si vero ut supra supponimus, stellas fixas jam ante hexaëmeron exstitisse, prima hæc lucis creatio in eo forsitan constitit, qvod: elementis in ordinem redactis, abactaqve magna ista caligine v. 2, ex mistione fluidorum et solidorum sine dubio orta, stellæ fixæ in terra factæ sint conspicuæ. Terra vero et majore lumine et calore, ad vegetabilia tertio die creata conservanda, indigente, solem demum additum fuisse. Regeres: unde tunc nox, qvum stellis simus circumfusi? Forsitan vero situm tunc terra habuit ab hodierno plane diversum et a reliqvis corporibus remotiorem. Forsitan qvarto demum die stellæ huic, cui solis nomen damus, propius admota et tunc primum in regularem gyrum suum fuit circumacta. Forsitan qvoqve hæc: Fuit dies et fuit nox primo, secundo et tertio die, ab historiographo secundum captum hominum dicta sunt, qvum tamen a qvarto primum die tempora certa, dies et annos, incepisse adfirmet. Sed problemata sunt.

VIII. A silentio historiographi de creatione ignis forsitan ad derivationem omnis ignis, et culinaris et elementaris, a sole posset concludi.

IX. Ad qvæstionem de anni tempore, qvo mundus creatus sit, recte ita cum P. Calmet (ad Genes. p. 20) de hac qvæstione dici potest, eam numqvam plene solvi

posse et determinari, eamqve contradictionem qvodammodo involvere, qvum impossibile sit, ver aut autumnum simul in toto mundo, sex dierum spatio creato, viguisse. Qvod ergo vel pro vere vel pro autumno dici potest, id ratione unius climatis neqvit demonstrari, contrario ratione alterius et huic oppositi non demonstrato.

De poëseos natura et indole

disseret

Johannes Evald, S. S. Theol. Candidatus, spartam defendentis ornante Titio Laurentio Brix, J. U. Candidato celeberrimo, die 23 sept. ao. 1767, pro stipendio in auditorio Collegii Valkend.

---

§. 1.

Ut pictura poësis erit, similisqve poësi
Sit pictura, refert par æmula qvæqve sororem,
Alternantqve vices et nomina: muta poësis
Dicitur hæc, pictura loqvens solet illa vocari.

Versus hi, qvibus Dufresnoy carmen suum de arte graphica speciose satis orditur, omne id continent, qvo eorum, qvi a Simonide ad nostra usqve tempora elegantius de poësi cogitarunt, qvamplurimi artem hanc definiverunt aut definire studuerunt. Picturam animatam et loqventem, aurium picturam, nec non alia permulta hisce synonyma, qvibus poësin vulgo delineare cupiunt, primo intuitu placere, inficias eqvidem non iverim; verum si præter ipsam rem præstantissimum artis hujus doctorem Marmontelium consulueris, rei definiendæ haud sufficere

facile invenies. Si ipsam rem consideras, istud qvidem cum pictura commune habet poësis, qvod res absentes ut præsentes sistat, pulchramqve vel imitatione dignam naturam imitetur; ut dotes istas ingenii atqve intelligentiæ pictoribus et poëtis æqve necessarias tacito pede prætereream. Verum, si vel imitationis perfectionem vel rerum imitandarum copiam spectas, toto sane cœlo differunt. Qvam enim certum est, nos plura verba habere qvam colores, remqve qvamlibet accuratius et exactius scribi posse qvam pingi, ita certum, affectus qvoslibet actionesqve insignes perfecte magis a poëta imitari qvam a pictore. Picturæ etiam optimæ interprete sæpius egent, ita vero non poësis. Poëtæ, sui ipsius interpreti, ne dicam ipsa rerum nomina, minutias dictioni addere licet, qvas penicillo exprimere ipse Raphaël frustra conaretur. Picturæ semper eadem manet facies in rebus etiam maxime mutationi obnoxiis. Desperantem e. g. ubi pictum videris, iratum, ferocem minisqve repletum vultum invenies. Hanc desperantis imitationem bonam qvidem, neqvaqvam vero perfectam esse, facile concedes, si Didonem in Virgilio loqventem audiveris, vel si Junonem ejusdem iratam, vel si Fenelonis Calypsonem legeris; hic non minas solum, verum etiam lacrymas invenies. Ita enim se habet cum desperante, ut omnibus affectibus ipsaqve ratione turbatis modo ferox sit, modo tristis, modo audax, modo timidus; numqvam vero diutius eundem vultum, eundem animum retineat. Hæc vero magis ad istam, cujus antea mentionem fecimus, rerum imitandarum copiam spectare videntur, qvam ut paucis attingamus, nemo me judice non credet, poëtæ latiorem admodum hac in re patere campum ac pictori. Pictor e. g. (ita Marmontel), licet rem

dum movetur arripit, non tamen aliter eam exhibet ac qvietam; poëta, ut res non minori velocitate progredi videatur in versibus qvam in natura ipsa, efficit. Hic enim res sibi succedentes una complectitur, ut in versu isto:

Jamqve rubescebat stellis aurora fugatis,

qvi et ad præteritum et ad præsens tempus pertinet. Pictor tantum, qvæ oculis, non vero ita qvæ reliqvis sensibus obnoxia sunt, imitatur. Virgilii istud:

Qvadrupedante putrem sonitu qvatit ungula campum,

qvis qvæso bene satis pingeret? Qvis penicillo exprimet istud:

Clamorqve virum, stridorqve rudentum?

Num Apelles tonitruum fragorem vel levia Zephyrorum murmura delineare potuerit? vel qvomodo Boucherius, si Venerem pinget, oculis ostendet

Ambrosias comas divinum vertice odorem
Spirantes?

Porro non solum imaginum colore affectuumqve facunda enarratione commovet poësis, sed physicâ qvoqve sonorum elegantiâ aures dulcissima perfundit voluptate. Illa ars pictoris colores æqvat; hæc musices svavitatem addit. Qvam musices atqve picturæ in poësi conjunctionem, qvicunqve Græcos inprimis poëtas consuluerit, facile perspiciet. Horum enim lingva omnium ad harmoniam istam, nemine nesciente, fuit aptissima. Qvid vero multa? Ex allatis patere satis puto, ut majorem imitationis perfectionem omittam, plura admodum ad poësin pertinere objecta, qvam qvæ ad picturam, ideoqve si definitionis instar cuiqvam phrasin istam, picturam loqventem, adhibere lubuerit, eam definito suo valde angustiorem ideoqve falsam esse, facile perspiciet. Si vero metaphora

placet, speculum tamen loqvens qvam pictura loqvens accuratius foret dictum.

§. II.

Me vero hac in parte diutius versatum esse, nemo non mirabitur, qvicunqve hanc phrasin metaphoræ tantum nec definitionis instar ab artis magistris, ut credere est, in medium prolatam crediderit, in primis qvum de natura atqve indole, non vero de synonymis poëseos dicere statuerim. Definitionum vero potius qvarumcumqve optimarum recensionem optabit pariter atqve sperabit. Hic vero non fateri non possum, qvod si, ut histriones Apollinis jactitare solent, poësis est ars divina, istud in eo, me judice, consistat necesse est, qvod definitione aut careat, aut carere videatur.

§. III.

Optimi certe, qvicunqve hac in re fuerunt ut poësin definirent, vel metaphoras, ut supra, vel circumscriptiones nobis dederunt, etiam has interdum nimis angustas, justo interdum effusiores. Ita acutissimus ipse Marmontel eum in modum poësin circumscribere potius qvam definire mihi videtur, ut sit: Imitatio stilo harmonico facta, modo fidelis, modo ornatior, rerum, qvas natura cum in physicis tum in moribus habet maxime idoneas ad afficiendas ex poëtæ arbitrio phantasiæ et sensuum vires, ut videre est ex ejusd. Poëtiqve Françoise T. I. p. 58. Ut alia, qvæ hac in descriptione minus accurata mihi videntur, tacito pede præteream, stylus inprimis harmonicus ibi superfluum qvid puto, qvippe qvi poësin in magnas nimis angustias redigit. Licet enim eximium hæc harmonia poësi addat decus, tamen si rem ipsam spectes, ad essentiam ejus nullo jure refertur. Neqve enim Telemach.

Fenelonis, neqve Idyll. Gesneri, neqve Youngii meditationes nocturnas, neqve demum tot, qvot exstant, comœdias ob rhythmi defectum poëseos nomine [me] privaturum esse, ingenue fateor. Si porro, ut vult, per naturam intelligimus complexum universum rerum voluntati supremæ subjectarum, poësin se ultra naturam extendere, facile me judice patet, qvum Deum loqventem toties imitati sint sacri vates, ut nihil dicam de idolis paganorum, qvæ, licet numqvam exstiterint, tamen naturæ autores ideoqve extra naturam fuisse crediderunt, qvi illos imitati sunt, poëtæ. Ita qvomodo, si stricte loqvendum, spiritus Miltonis vel ad physica, vel ad moralia referes entia? Accuratissimus Batteux, qvod bene factis vidit, poësin ad nullum plane principium universale reduci posse, si non ad principium imitationis totius, hac in re demonstranda carmina dogmatica qvæcunqve, si non etiam odas, in qvibus scilicet ipsi sentimus neqve alienorum affectuum imitatione indigemus, vel ante oculos plane non habuit, vel poëticorum numero extrudit. Filum Ariadneum sane, qvo hoc ex labyrintho evadat, anxie satis, sed frustra qværit, et acute magis qvam solide hac de re disserit. Qvi hoc recte perspexit, celeberrimus Schlegel, aliam eamqve adæqvatiorem poëseos definitionem nobis daturus, dum Scyllam vult evitare, in Charybdim me judice incidit. Si enim angusta nimis foret hæc poëseos definitio: est imitatio pulchræ naturæ stilo harmonico expressa; lata nimis videtur ista Schlegeli, qvod sit: maxime sensualis vel sensus afficiens et jucundissima pulchri vel boni, vel etiam et pulchri et boni per literas expressio. Qvum enim primo, an veri vel ficti boni sit, nullo apice asserat, qvomodo ab eloqventia poësin discernat hæc definitio, plane nescio.

Ipse enim eloqventiam totidem verbis boni et pulchri per literas expressionem deinde nominat. Veri ideam hic qvidem addit; si vero secundo, ut in eloqventia definienda veri, ita in poësi ficti ideam differentiæ specificæ loco adhibuisset, ipse, ut bene vidit, id qvod alii obtrudit, carmina dogmatica poëseos honore privasset; ut et omnes tropos et figuras ad eloqventiam pertinere, tacite negare videtur veri notio.

§. IV.

Ut de iis, qvi vel in fictione, vel in versificatione, vel demum in enthusiasmo essentiam poëseos qvæsiverunt, haud multa faciam verba, istud tantum monebo, partes loco totius amplexos fuisse; qvod Batteux solide satis demonstravit, qvem conferant, qvicumqve hac de re voluerint esse certiores. His qvoqve missis, qvi, jam allatis longe inferiores, loco definitionum elogia poëseos plane sesqvipedalia in medium proferunt, eamqve modo artem plane divinam, modo omnium artium complexum, modo præstigiatricem, modo creatricem vocant; unum tantum asseram: ab Aristotele usqve ad Boilavium et Marmontelium neminem adhuc accuratam omniqve numero absolutam poëseos definitionem in medium protulisse. Qvidam ex parte tantum de poësi egerunt, ut Aristoteles, de tragœdia scilicet et carmine epico. Alios, ut Horatium, ipsa poëseos ratio poësin recte definire non sivit. Qvilibet facile videt, poëtam potius pingere, qvam definire versus hosce:

Ingenium cui sit, cui mens divinior atqve os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.

Hor. Lib. I Serm. IV, v. 43. Alios sine dubio ipsa artis amplitudo inter arctos definitionis limites eam redigere

vetuit. Sunt enim, ut supra, poëseos partes, qvæ ad principium imitationis referri, et sunt, qvæ non referri possunt. Dantur carmina, qvorum objectum est naturæ imitatio, sunt qvoqve, qvæ ipsam naturam scopi instar habent. Sunt deniqve mixta, ubi utræqve suis funguntur partibus. Si vero imitatio certum principium non est, ex qvo essentia poëseos deduci, et ad qvod omnes artis hujus species referri possunt, plurimis consentientibus tale principium habemus plane nullum. De principio fictionis, versificationis et enthusiasmi antea diximus. His addi potest istud, qvod Racine senior affectuum vel perceptionis loqvelam appellat; qvod vero epicum carmen, nec non qvamplurimum, qvod cum poësi commune habet pictura, excludere videtur. Summe venerabilis Dr. Cramer optime huic defectui obviam ire credidit, si et verarum et fictarum perceptionum mentio fieret.

§. V.

Qvod vero omnium maxime poësi definiendæ obest, sunt limites, qvi poësin a prosa discernerent, ita confines, ut, prorsus confusi, numqvam fere appareant. Ut supra monui, sub forma prosæ poësin sæpius invenies; immo et prosam sub poëseos habitu sæpissime inveniri, nemo erit, versificium nostrorum haud prorsus ignarus, qvi inficias iverit. Istud efficit, ut duæ hæ artes, eloqventia nempe et poësis, pari passu sæpius ambulent et recte satis distingvi neqveant. Hi vero, qvi ex arbitraria elegantia, rhythmo sc. et stilo harmonico, essentiale poëseos formant, si poëtarum nomina iis derogare dubitamus, ejusmodi artis definitionem stabilient, qvod sit sermo, qvi habet pedes vel rhythmos.

§. VI.

Ne vero me multum de nihilo dixisse mihi qvisqvam objiciat, utpote qvi naturam atqve indolem poëseos traditurus, non qvid sit, verum tantum qvid non sit, dixerim, totusqve in eo fuerim, ut demonstrarem, eam ad unum principium universale referri plane non posse ideoqve nec definiri: paucis, qvalecumqve meum hac de re sit judicium, in medium proferam, idqve non qvod, me excellentius qvid tot tantisqve viris dicere vel rem acu melius tangere posse, mihi habeam persvasum, verum ut promissi memor partibus meis qvodammodo fungar. Poësin igitur ita circumscribere lubet, ut sit: ars rebus eximiis, vel fictis vel per se ita pulchris ut nulla fictione egeant, sermone vel physica qvadam sonorum elegantia vel styli saltem sublimitate insigni prolatis animum lectorum vel auditorum ita commovendi, ut in qvemcumqve lubuerit affectum qvalemcumqve sententiam transeant. Ita, qvantum ad particulam propositionis hujus primam, omnes poëseos species, sive epica sint carmina, sive dogmatica, sive deniqve alia, ad generalem ejus notionem melius puto referri, qvam si cum Batteux ad imitationis principium omnia redigere conarer. Sæpius monui non pulchræ solum naturæ imitationem, verum etiam ipsam pulchram naturam poëseos objectum esse. Ita perceptiones, qvas ipsi sentimus; ita dogmata, qvæ, licet nullam fictionem patiantur, tamen vel stilo tantum harmonico vel jucundiore tradendi ordine vel deniqve aliis ornamentis ad poëseos dignitatem evehi possunt; ita qvoqve res sæpius per se pulcherrimæ, qvibus colores etiam optimi nihil decoris addere possent. Secundo isto: vel physica qvadam sonorum elegantia vel styli sublimitate cet. differentiam qvam-

dam specificam poëseos ab eloqventia indicare volui, ut ipse credo, exiguo satis successu. Limites qvippe utriusqve artis nimis latent, qvominus exacte satis unqvam determinari possint; vid. supra. Hoc nihilominus certum est, poëtas semper utrisqve et harmonico et soluto stilo usos fuisse et uti posse, ita vero non oratores. Istum sibi semper vindicarunt vates, hunc cum dissertis communem habuerunt. Et hæc me judice est unica semper stabilita inter utrosqve differentia. Alias easqve permultas esse notas characteristicas, eqvidem non negaverim. Harum vero nullæ omni tempore omnibus sui generis speciebus competunt. Ita veritatem oratori, fictionem poëtæ vulgo tribuunt; sed poëtam in dogmaticis vera, oratorem in panegyricis ficta sæpius proferre, qvis nescit? Metaphoræ, Allegoriæ et Ironiæ utrisqve sunt communes. Scopum porro poëseos voluptatem tantum, eloqventiæ vero et voluptatem et emolumentum esse asserunt. Qvicumqve vero et hunc poëseos scopum sæpius fuisse negant, in historiis male versati sint necesse est. Ut innumera alia omittam, ad Æsopicum dogmata tradendi hominibusqve virtutes inculcandi modum tantummodo provocabo. Qvid de usu poëseos historico? Omnia fere, qvæ de Theogonia, Mythologia et statutis veterum ad nostra usqve pervenerunt tempora, poëtis debentur. Ut nihil dicam de divina ista vi citharæ Davidicæ. Verum etiam ne voluptatem qvidem semper poëseos scopum esse, mihi habeo persvasum. Certe cum in omnes affectus dominium suum exercet, tristitiam et mœrorem æqve ac lætitiam interdum producit, fovet interdum. Ex optimarum qvarumcumqve tragœdiarum enodatione nullam sane aliam percipio voluptatem qvam relativam istam, qvæ ex autoris perfec-

tione oritur. Et si perciperem, scopum suum sane autor non obtinuisset. Hac de causa qvoqve potius poëseos scopum in productione affectuum, qvoad epica cet., et sententiarum, qvoad dogmatica, qværere volui, qvam in communem istam de voluptate, unico hujus artis fine, opinionem pedibus ire. Tantum de generali poëseos notione. In singulas partes ejus inqvirere, qvum sint fere innumeræ, opus foret, cui haud annus sufficeret, eoqve magis superfluum, qvum tot tantiqve viri ante me, qvæcumqve de iis dici possunt, omni numero absolverint.

§. VII.

Ut vero in notione artis hujus evolvenda ipsius artis magistri, ita qvoqve in laudibus illi tribuendis vel detrahendis toto cœlo discrepant reliqvi. Sunt qvi plane contemnunt. Horum pleriqve vel sunt Mæcenates, docti qvidem interdum, sed omnia, qvæ ad poësin spectant, fastidientes, dum scilicet ab istis, qvibus qvotidie obruuntur, nœniis ad reliqva artis concludunt; vel etiam divites moriones, qvi, dum ex paupertate complurium poëtarum de artis utilitate judicent, eam flocci putant; vel deniqve docti qvidam superbiores, qvi, si labores suos herculeos cum leviusculis poëtarum jocis, ut loqvi solent, forte comparare instituunt, nihil plane utile, nihil erudito homine dignum in poësi inveniunt. Horum, cum invidiâ ducantur, omnium sine dubio accerrimum est odium. Missos vero hosce facimus, qvum et supra poëseos usum ipsi evicerimus, et sapientioribus qvibuscumqve constet, falli, qvi ultimum eruditionis gradum poësi deberi asserunt. Falluntur vero etiam alii, qvi nimiis laudibus artem hanc ad cœlum usqve tollunt. Ut vero abunde pateat, qvæ qvantæqve laudes bono partibusqve suis rite fungenti poëtæ

debeantur, attributa ejus necessaria pariter ac officia exponam, ut potero brevissime, totus hac in re Marmontelium secuturus.

§. VIII.

Dotes igitur poëtæ necessariæ sunt intelligentia, phantasia et vires animi sentientes. Hæ qvidem in poëta ita nato præminent et dominantur, sed, nisi lumine illius juventur, sæpissime errant. Intelligentiæ vires pro variis poëseos generibus varie sese exserunt; qvæqve facultatum animi habet, ubi regnet, carminum genus. Altitudo animi cernitur in oda, carmine epico et tragœdia; facilitas in epistolis familiaribus; acumen in epigrammate; in comœdia omnes fere sese exserunt vires. Facultatem præterea habere debet sui ipsius obliviscendi, induendi personam illius, qvem pingere vult, illius mores cupiditatesqve adsumendi, eosqve sermones usurpandi, eaqve agendi, qvæ, si ille ipse adesset, ageret et usurparet. Hæc facultas consvetudine hominum, naturæ consideratione et exemplorum cujusvis generis imitatione formatur; ab ipsa natura vero acceperit necesse est poëta animum tenerum, cereum flecti et efficacem. Sensu seu gustu veri et pulchri gaudeat. Hic suâ naturâ non differt a sagacitate ingenii animiqve facultate sentiente connata, qvod vero ab arte accedit, studio et usu sibi acqvirat poëta. Judicium aurium inprimis ad eum pertinet. Præter cognitionem artis ipsius, tam qvod ad regulas, qvam qvod ad exempla, poëta se ipsum nosse debet, ingeniiqve vires habere exploratas, atqve ita, an sibi Musæ faveant neene, intelligere. Lingvæ cognitionem habeat perfectissimam. Hominem in primis cognoscat, neqve nudum tantum, sed qvam consvetudo pro loci et temporis differentia naturæ

simplicitati mutationem et faciem attulerit. Huc pertinent religio, leges, disciplina, mores, diversæ imperiorum formæ cet. Mores inprimis hominum respiciat. Naturam et simplicem et arte, ut ita loqvar, emendatam habeat cognitam. Mythologiæ neqvaqvam debet esse ignarus. Veteres pariter ac recentiores poëtas sibi familiares reddere, omniumqve artium cognitionem sibi utilem credere debet. Ex hisce, qvæ pluribus in sæpe nominato Marm. exponuntur, satis patere credo, poëtæ, qvi et dotibus arti suæ necessariis præditus est, et dotes hasce justo more excoluit, haud ultimas laudes deberi; immo poësin haud immerito, si non ad utilissimas, tamen ad difficillimas artes referri.

§. IX.

Ante vero qvam hæc, qvaliacumqve fuerint, de poësi meletemata finivero, ex nuper allatis boni poëtæ reqvisitis duo monita non possum non elicere. Sunt scilicet, qvi invito etiam Apolline Parnassum scandere volunt. Hi, licet omnibus naturæ dotibus careant, hunc defectum lectione sedula, assiduis meditationibus, immo anxio sudore emendare student. His dictum volo: Poëtam nasci, non fieri. Sunt alii, excellenti ingenio, omnibusqve, qvæ natura ad poëtam procreandum suppeditare potest, præditi, qvi vero connatis dotibus freti omnia ad illas excolendas necessaria prorsus omittunt. Hi persvasum sibi habeant:

Bonum poëtam fieri, non nasci.

Svar

paa det Spørsmaal:

Hvorfor var en guddommelig Forløsere nødvendig for det menneskelige Kiøn?

Til Selskabet for Smagens Forbedring.

Hoie og gunstige Herrer!

Hvor dristig er jeg ikke, at jeg tør overlevere de tiligste og mueligt umodne Frugter af mit Arbeide til Kiendere af den fineste Smag, til Dommere, som Erfarenhed viser at være de skarpfindigste! Sandelig den patriotiske Ædelmodighed allene, som Fædrenelandet og Verden beundrer hos Dem, har kunnet give mig denne Dristighed. Deres Godhed, gunstige Herrer! har overtalt mig til et Foretagende, som ellers kunde fortiene Navn af forvovent; og Taknemmelighed har giort det til en af mine Hovedpligter. Ja, jeg vilde med Rette kaldes utaknemmelig, om jeg ikke nedlagde dette mit første Offer for Deres Fødder, som en ufuldkommen Prøve paa min Skionsomhed, som et mat Kiendetegn paa min Iver i at giøre mig stedse værdigere til saa store Mænds Bevaagenhed. Hvor fornøiet vil jeg ikke være, om De tager Villien for Evnen! Men om mit lille Skrift skulde behage Dem, hvor lykkelig er ikke da, høie og gunstige Herrer,

Deres

underdanigste Tienere

Johannes Ewald.

Fortale.

Gunstige Læsere!

Allerede for to Aar siden skrev jeg dette. Ikke for Præmien. Jeg kiendte mig selv for got til at kunne have saa stort et Haab. Langt fra den stolte Indbildning, at jeg skulde kunne frembringe de tydeligste, beste og ordentligste Beviisgrunde i denne vigtige Materie, greb jeg til Pennen, og skrev, uden at have nogen anden Hensigt end min egen Øvelse i Religionens Grundsandheder. Den ædelmodige og christelig sindede Patriot, som dengang havde søgt at opvække sine Landsmænd til denne ædle Strid, gav mig vel, for saa vidt som Materien angik, Anledning til at udvælge den fremfor alle andre. Men jeg forsikkrer hellig, at hverken hans ædle Løfter eller den fremsatte Belønning, hverken Begierlighed efter Ære, eller Haab om Gevinst havde mindste Deel i mit Foster. Jeg bragte det til Verden uden i mindste Maade at tænke paa dets Opdragelse. Dog, jeg maa tilstaae, gunstige Læsere! at jeg ikke kunde betragte min Nyefødte uden med en Slags Ømhed, som forbød mig reent at dræbe det i Fødselen; en Ømhed, som er almindelig hos alle Mødre og Skribentere. Reent ud, det behagede mig selv, og jeg ønskede hemmelig, at det maatte behage andre. Jeg foreviiste det til dem, hvis Domme Erfarenhed havde lært mig at være grundede og upartiske. Dets Liv eller Død skulde allene bestemmes ved deres Udsigende. Saa frygtsom som en

Moder længes efter at høre Udfaldet paa sin eneste Søns Attestat, saa frygtsom ventede jeg og paa Dommen, endskiønt jeg giorde mig Umage for at være ligegyldig; og hvor fornøiet blev jeg ikke, imellem os at sige, da det, saa got som imod min Formodning, ikke alleneste fandt Bifald, men endogsaa, efter visse foregaaende Forandringer, blev kiendt værdig til at see Lyset. Det skal trykkes! raabte jeg henrykt. Ah, hvor sødt er det dog ikke, at blive kaldt Auctor!

Dog nei, lastværdige Skrivelyst, som grunder sig allene paa sig selv! lastværdige Skribent, som skriver for at skrive, og for at see sit Navn trykt, uden at han kan vente, dermed at være det menneskelige Selskab til ringeste Nytte! Forgieves beklager Scributius sig over den billige Dom, som fordømmer hans bemalede Papirer til Urteboen; og da det ikke alleneste er unyttige Materier, men og ufuldkomne og overflødige Afhandlinger over de allernyttigste, som ere tienligere i en Urteboe end i et Bibliothek, hvorledes vil du da (saaledes tænkte jeg) undgaae Scributii Skiebne, da der ere saa mange af de berømteste Lærere, som have afhandlet denne Materie fuldkomnere, bedre, og før end du? Kan du vel frembringe noget, som ikke har været sagt før? Kan du vel giøre dine Medborgere en Tieneste ved at lære dem en Afhandling om en guddommelig Forløseres Nødvendighed? Nei, det var at bære Vand i Havet. Skrivelyst skal aldrig forlede dig til at belade Verden med noget Overflødigt. Det skal ligge. Det skal begraves i Forglemmelse. Af denne Aarsag lagde jeg det hen, uden at jeg i to Aar nogen Tid tænkte paa at lade det befordre til Trykken. Og jeg forsikkrer, gunstige Læsere! det havde stedse lagt i Dvale, om ikke nu nye Aarsager, nye Opmuntringer, nye Forsikkringer atter havde bevæget mig til at lade det see Lyset. Iblant andet har den berømmelige Seiervinderes, fra min saa

adskillige, Afhandlings Maade ikke giort lidet til at overtale mig. Jeg bringer dig altsaa, gunstige Læsere, halv frygtsom, halv stolende paa din oprigtige og ædle Tænkemaade, dette mit første Offer, ikke som noget Nyt og Usædvanligt, ikke som noget, der kunde have ventet at giøre den Belønnede Palmerne i mindste Maade stridig, men allene som et Tegn paa min Skyldighed og Beredvillighed, efter Evne at giøre mig tienlig til Religionens Forsvar. Vent derfor langtfra ikke alt, eller det Beste af alt det, som kan skrives i denne Post. Jeg har nok, om jeg har beviist, at vores Forløsere burde være guddommelig. Adskillige brave Mænd have forsikkret mig herom, og deres Forsikkringer har allene kunnet giort mig dristig nok til at lade mine Beviisgrunde læses af dig.

Jeg venter langtfra ikke den sieldne Lykke at undgaae Critiqver. Jeg seer for Exempel mine lærde Læsere smile ved at læse Brochmands Navn heri. De vil billig lee og forundre dem over, at jeg i mine Svar paa Socini Indvendinger imod Christi Guddom og en fuldkommen Fyldestgiørelse (s. §. V og IX) haver saa aldeles fulgt denne gamle Lærerers Fodspor, at jeg for en god Deel kuns haver været hans Oversættere. Et Systema, som er hundrede Aar gammelt, og som for længe siden er jaget af Pladsen af nyere! Men for det første maa jeg oprigtig tilstaae, at jeg hverken den Tid dette blev skrevet havde læst, eller efter den Tid har befundet nogen, som har i denne Post besvaret Socini Indvendinger paa en kortere og tillige grundigere Maade, end vores ærværdige Landsmand. Om det og kan gotgiøres, at Bisskop Brochmand haver sine Feil baade som Skribent og som en gammel Skribent, saa bør dog ingen af Delene efter mine Tanker ansees som Ting, der kan forandre de anførte Sandheders Væsen. Og saa snart det for det andet er afgiort, at Socinus er anført oprigtig og be-

svaret rigtig, saa er det nok til min Undskyldning, at Brochmand var dansk.

Hvad for andre Critiqver mit lille Skrift kan være underkastet, vil Tiden allerbest vise. Jeg vil bede, gunstige Læsere, at du vil læse det igiennem med Taalmodighed, og ønske, at du maa læse det med Behag. Hvad vores Gudmenneskes og vores tilfælles Fiender angaaer, saa skal intet være mig kiærere, end om de vil ansee mig som den allerringeste af hans Forsvarere; lige saa vist som det skal være min største Fornøielse og en fuldkommen Belønning for mit Arbeide, om du, min gunstige Læsere, vil ansee mig for din altid

Hafn. in Colleg. Walch. tienstberedvillige

d. 2. Junii Ao. 1764. Johannes Ewald.

J. N. J. N.

§. 1.

Hvorfor var en guddommelig Forløsere nødvendig for det menneskelige Kiøn? Var det umueligt, at et dødeligt Menneske kunde forløse sine Medbrødre fra Døden? Var det tvertimod mueligt, var det nødvendigt, at en guddommelig Person skulde antage en menneskelig Natur, og udi den paatage sig de Forseelser, som hans rebelliske Undersaattere havde begaaet imod ham selv? Dristige Spørsmaal! dristige Fornuft, som med alt for nysgierrige Øine vil beskue denne vigtige Hemmelighed! dristige Fange, som vil vide, hvorfor just den og ikke en anden har løset ham af hans Lænker! men endnu dristigere, ja dumdristige Dødelige, som med en forvoven Frækhed paastaaer, at Christus, vores Forløsere, var, eller paa det mindste kunde have været, et blot Menneske; som paastaaer, at en guddommelig Forløsere var unødvendig for det menneskelige Kiøn! O Himmel! er det vel mueligt, at Solens prægtige Straaler kan beskinne saadant et Umenneske, som, for at forringe sit eget Haab, for at styrte sig selv i en uovervindelig Tvivlraadighed om det forestaaende Gode, vil negte den allervigtigste Sandhed, en Sandhed, hvorpaa vores hele Vel beroer? Er det mueligt, at Jorden kan have frembragt saa afsagt en Fiende af det menneskelige Kiøn, som, om i Fald han kunde, vilde berøve dem deres allerkostbareste Skat? Ja desto værre, alt for mueligt! Socinus, ikke at nævne fast utallige

andre, tiener herpaa til et meer end alt for tydeligt Exempel. Han søger at bevise, at det menneskelige Kiøns Forløsere var kun et blot Menneske, som ved et overordentligt helligt Levnet og derpaa udstandne overordentlige Pinsler havde forskaffet sine Medbrødre en fuldkommen Adgang til Saligheden. Sandelig, her har Menneskenes affagte Fiende søgt at rokke ved den allerstærkeste og fasteste Grundstøtte af vores hele Religion. Men Gud være lovet, at den er bygget paa saadan en Grundvold, som ikke hele Verdens Magt kan giøre vaklende. Denne Sandhed, skiønt den er saa klar, at den kuns bliver negtet af den allermindste og mindst klogeste Deel af de oplyste Mennesker, fortiener dog, ved uimodsigelige Grunde at befries endog fra disses ubillige Tiltale. Det er altsaa mit Forsæt, saavidt mueligt tydelig at bevise den Satz: *At en guddommelig Forløsere var nødvendig for det menneskelige Kiøn.*

§. II.

Vi vide, at der er en Gud til, som er almægtig og alvidende (ex Theol. nat. insita). Vi vide, at han hersker over alle Ting. Vi vide, at vi ere hans Skabninger, og følgelig hans Undersaattere. Vi vide altsaa, at vi bør ære og dyrke ham paa den rette og ham meest behagelige Maade, det er, at vi maae lære at kiende den sande Religion. Denne Vei bør vi at gaae, om vi vil være vores Skabere behagelige. Gaaer vi en anden, paadrager vi os hans Vrede og altsaa den største Ulyksalighed. Erfarenhed har viist, at ingen Vei har været saa vanskelig at finde for de engang faldne Mennesker, som just denne. Dette har det alseende Væsen seet forud. Efter hans uendelige Barmhiertighed har han altsaa givet de ellers uvidende Mennesker twende Veivisere, som skal ledsage dem til den sande Religion. Fornuft og Aabenbaring kaldes disse to Veivisere, som i Henseende til deres Enighed kan billig kaldes to Søstre;

men i Henseende til deres ulige Fuldkommenhed seer jeg ikke at nogen Lignelse kan passe saa got paa dem, som den der tages af de to store himmelske Veivisere, som i det første Verdens Nu giorde Forskiel paa Dag og Nat. Aabenbaring kan billig lignes ved Solen, som haver sit Lys af og i sig selv, da tvertimod Fornuften efter Syndefaldet (i Henseende til Religionen) maa laane saa got som alt sit Lys af Aabenbaringen, og i den Henseende føielig kan lignes med Maanen. Dog ligesom det alvise Væsen har til vores Beste anordnet, at Sol og Maane ved et afvexlende Herredømme skulde regiere Jordens Indbyggere; ligesom Solens alt for igiennemtrængende Hede og ved en nøiere Beskuelse reent forblindende Straaler bliver ikke alleneste angenemmere, men og nyttigere for de Dødelige, naar de efter en kort Beskuelse af Maanen igien med Længsel venter paa dens skinnende Fremgang; ligesom Maanen paa den anden Side, naar den var allene, vilde blive reent ubrugelig: saaledes er det og med Aabenbaringen og Fornuften. Begge sammentagne søger at veilede Mennesket til de til hans Salighed fornødne Sandheders Erkiendelse. Den ene vel fuldkomnere end den anden, men dog den ene ikke uden den andens Hielp. Fornuften mistede, da den faldt tillige med Adam, saaledes sin første Glands, at den kuns som i et dybt Tusmørke viser os Grunden til vor Fald (Synden) og Haabet om vores Opreisning (Religionen). Den lader sine Efterfølgere stikke i en uovervindelig Uvished enten de gaaer galt eller ret. Den røber sig tit selv, at den i Steden for den rette Vei har udvalgt den urette, og saa længe den er ganske allene, maae dens Tilbedere ved deres idelige Stolpern, Feilskridt og Fald bekiende, at deres Fornuft meget mere kan lignes ved en saa kaldet Lygtemand, som fører dem af een Uvidenheds Morads i en anden, end ved en Ledestierne, som skulde lede dem paa den rette Vei til Lyksalighed. Aabenbaringens

Sol derimod, som strax efter Syndefaldet begyndte at frembryde med en angenem Morgenrøde (Gen. III), og siden stedse tiltog i Glands og Herlighed, indtil den midt paa Dagen, da Tidens Fylde kom (Gal. IV), opnaaede sin største Fuldkommenhed, viser os vel de selvsamme Sandheder, som Fornuften forhen har viist os, men langt flere og i en uendelig større Klarhed. Den forandrer ikke de Sandheders rette Beskaffenhed, som vi forhen haver seet, men den viser os dem saa fuldkommen, at de knap bliver mere kiendelig. Den viser os ikke Ting, som strider imod dem hvilke Fornuften har viist os, men den viser os Ting, som overgaaer Fornuftens Udforskningskraft saa langt, at den ikke med al sin egen Magt kan komme efter det allerringeste Spor, hvorfor de ere, hvorfor de ere saadan og ikke anderledes (Mysteria). Somme af dens Hemmeligheder er af den Beskaffenhed, at den ved Aabenbaringen opvækkede Fornuft (Ratio excitata) kan komme paa Sporet af deres Mulighed og Aarsagerne til deres Virkelighed. Men for den naturlige Fornuft (Ratio nat. insita) er og bliver de aldeles ubegribelige (M. indeprehensibilia). Saadan Beskaffenhed har det med 1 Cor. XV, 51: See jeg siger eder en Hemmelighed: vi skal vel ikke alle sove, men vi skal alle forandres. For den an og for sig selv betragtede Fornuft er denne Hemmelighed ganske fremmed, og den kan af sig selv ikke falde paa at tænke saadant; men den ved Aabenbaringen engang opvækkede Fornuft kan tydelig begribe Maaden, paa hvilken den er muelig, og sammenføie Begrebene om Tingen (Subject) og om dens Beskaffenhed (Prædic.). Saaledes er det med Eph. V, 32. Saaledes er det med mange andre Steder, som her vilde blive for vidtløftig at anføre; conf. Matth. XIII, 11. En anden Beskaffenhed har det med nogle Hemmeligheder, hvis Mulighed Maade hverken af den naturlige eller af den ved Aabenbaringen opvakte Fornuft

kan begribes (M. incomprehensibilia), skiønt deres Mulighed selv for saa vidt tydelig kan fattes, som de intet Stridende indeholder imod de engang af Fornuften antagne Grundsandheder. Hvad de begribelige Hemmeligheder angaaer, da underkaster Aabenbaringen sig gierne Fornuftens Dom og Efterforskning; dog fordrer den igien med Rette, at naar den intet finder, som strider imod de engang antagne Grundsandheder, saa skal den og med en ærbødig Taushed imodtage de Sandheder, som ere høiere end at den kan begribe dem. Iblant de ubegribelige, dog langtfra ikke ufattelige Hemmeligheder, som vores Aabenbaring indeholder, er denne vel uden al Tvivl den allerstørste og vigtigste Gudfrygtigheds-Hemmelighed, at Gud er aabenbaret i Kiød, retfærdiggiort i Aand, seet af Engle, prædiket iblant Hedninger, troet i Verden, optagen i Herlighed, 1 Tim. III, 16. Denne Hemmelighed kan den naturlige Fornuft hverken fatte eller begribe; men den ved Aabenbaringen opvækkede Fornuft kan vel ingen fuldkomne eller adæqvate Begreb giøre sig om den, ikke heller fatte Maaden, paa hvilken den er muelig, dog kan den giøre sig klare og tydelige Begreb om den, og fatte dens Mulighed, Trolighed og Nødvendighed, for saa vidt den kan see, 1) at den intet Stridendes indeholder imod de forud af Fornuften kiendte Grundsandheder, og at den altsaa er muelig; 2) at den haver alle de til sit Øiemærke, nemlig til Menneskenes Forløsning, nødvendige Egenskaber, og at den altsaa er trolig; 3) at alle andre optænkelige Midler fattes de til Menneskenes Forløsning nødvendige Egenskaber, og altsaa er umuelige; men da det, hvis Contrarium er umueligt, kaldes nødvendigt, kan den og begribe, at dette Middel var nødvendigt til det menneskelige Kiøns Forløsning. Jeg slutter altsaa, at den ved Skriften opvækkede Fornuft kan, skiønt ei begribe hvorledes Tingen har sig, dog fatte og forstaae, at det baade

var mueligt, troligt og nødvendigt, at det menneskelige Kiøn kunde og skulde have en guddommelig Forløsere.

§. III.

For at forebygge alle øvrige Indvendinger, som den naturlige Fornuft endnu kunde have at giøre; for at betage den al Tiltale paa denne vigtige Hemmelighed, er det fornødent at vise et kort Indhold af alle de Sandheder, som Fornuften af sin egen Magt og uden Hielp af Aabenbaringen paa det allerhøieste kan vise os i vores Saliggiørelses Orden. Dette at vise er desto meer nyttigt og nødvendigt, da Fornuftens Sandheder maae hænge sammen med de Sandheder, som vi vide af Aabenbaringen, ligesom i en Kiæde, og vi af de førstes ringe Tal og Utilstrækkelighed til Saligheden bør lære at ansee de sidste med desto større Ærbødighed, og antage en Ting, som en sand Aabenbaring siger at være sand, og en sund Fornuft ikke siger at være usand.

En af de første Grundsandheder, som den naturlige Fornuft viser os, er denne: Ingen Ting er uden tilstrækkelig Aarsag. Heraf viser den, at der maa være et Væsen, hvori alle tilfællige Ting har deres Grund, eftersom de ikke kan have deres Grund i dem selv. Den viser, at dette Væsen er evigt, fordi det er uskabt. Uskabt er det, fordi intet kan være, og tillige ikke være, paa eengang, og altsaa kunde det ikke skabe sig selv; men af et andet kunde det heller ikke være skabt, efterdi et Væsen, hvori alle andre havde deres Grund, nødvendig maatte være det første, i hvor langt man endog vilde gaae tilbage. Den viser os videre af dette Væsens forunderlige Værke dets Almagt, af deres forunderlige Styrelse dets Alviisshed, Alvidenhed og Allestedsnærværelse; heraf dets Fuldkommenhed; af dets Fuldkommenhed og Almagt dets Uforanderlighed o. s. f. Kort sagt, den naturlige Fornuft viser os, at der er en Gud til,

som er et almægtigt, alviist, evigt, som er det allerfuldkommenste Væsen; Rom. I, 19. Den viser os paa den anden Side vores egen Ufuldkommenhed. Vores Samvittighed siger os, at vores Natur er fordærvet, og ikke som den burde at være. Den viser os, at vores Ufuldkommenhed maa have en Grund, som, da den ikke kan findes i det allerfuldkommenste Væsen, nødvendig maa være enten i os selv, eller i en af vores Forfædre. I os selv, siger vores Samvittighed, er den første Grund ikke, eftersom vi ere fødte saadanne, og har fra Barnsbeen været gienstridige. Den første Grund til vores Fordærvelse maa altsaa være i en af vores Forfædre. Fornuften siger os videre, at Gud som det fuldkomneste Væsen, nødvendig maa finde stor Mishag i vores Ufuldkommenhed; han vil altsaa straffe den. Han er almægtig, han kan straffe den. Han er retfærdig, han maa straffe den. Den siger os paa den anden Side: han er og uendelig god og barmhiertig, hvorledes kan han da straffe den fordærvede Natur som vi bliver født med, det Onde som en anden var Skyld i, den Synd som vi ikke kan giøre anderledes? Her opvækker Fornuften en tvivlraadig Strid, indtil den endelig lærer os, dog kuns meget uvist, at begribe, at Guds uendelige Alviisghed maa have truffet et Middel imellem hans Retfærdighed og Barmhiertighed, et Middel, hvorved Menneskene kan forbedre og forsone de Feil, som de ved deres Forfædres Forseelse er bleven bragte i; et Middel, hvorved de kan forsone Guds uendelige Straffe-Retfærdighed.

Dette er den høieste Spidse, som den naturlig medfødte Fornuft kan begribes at kunne opnaae. Dette er det Maal, som er sat for dens Efterforskninger. Saavidt kan den med Nød komme, og videre ikke. Saasnart den uden Hielp af en sand Aabenbaring vil gaae videre for at udgrandske et Forsoningsmiddel, falder den i de allergroveste Forseelser. Vi kan

tydelig see dette paa Hedningernes Exempel, som ved utallige Offere, ja ved deres egne Børns skammelige Opoffring, forgieves har søgt at forsone den Gud, som de vel vidste at de havde fortørnet.

§. IV.

Om der altsaa skulde fastsættes et Middel, hvorved alle Mennesker baade skulde og kunde forsone deres fortørnede Skabere; om det Middel skulde udfindes, hvorved vi kunde blive lyksalige: maatte Aabenbaringen, som vi forhen viiste, komme til Hielp. Men da der af mange Mennesker adskillige Skrifter ere udgivne for Aabenbaringer, saa bliver det her til et Spørsmaal: hvilken af de mange er den retteste? er det for Exempel Jødernes Talmud? er det Tyrkernes Alcoran? er det Chinesernes Confucius? var det kanskee de sibyllinske Bøger, eller er det den Bog, som de Christne har antaget til deres Regel og Rettesnor? Her finder sig vel tusinde Grunde, som erklærer sig paa den hellige Skriftes Partie, hvilke at anføre vilde blive alt for vidtløftig og vores rette Øiemærke uvedkommende, helst da det er saa klar en Ting, at ikke engang vores Modstandere selv kalder den hellige Skriftes Gyldighed i Tvivl. Vi troer følgelig, at det er Guds Ord. Gud er sandfærdig, hans Ord ligeledes. Vi maae troe, hvad vi vide der er sandt. Og da vi seer, at Fornuften i og for sig selv er utilstrækkelig til at underrette os om det Middel, hvorved vi kan blive salige, bør vi at troe hvad den af os antagne og for Sandhed erkiendte Aabenbaring siger os herom, endskiønt det er ubegribeligt og gaaer over vores Fornuft, saa længe det ikke er ufatteligt eller stridigt imod de Grundsandheder, som Fornuften engang har viist os. Mangen een vil vel med Rette studse herved og tænke: Er nogen saa dumdristig, at han tør tale om ufornuftigt i Skriften? Ja meer end alt for mange, desværre! er der, som tænker at

finde imodsigende og altsaa imod den sunde Fornuft stridende Ting. Det samme giøre de, som søger at kuldkaste denne allerhelligste Sandhed, at en guddommelig Forløsere var nødvendig for det menneskelige Kiøn. Det er altsaa min Absigt, da jeg ved det Foregaaende tænker at have hævet alle Indvendinger, som den fordærvede naturlige Fornuft kan giøre, at vise:

1) af Aabenbaringen Virkeligheden og siden Nødvendigheden af en guddommelig Forløsere;

2) at giøre fatteligt af den ved Aabenbaringen opvækkede Fornuft, at det var mueligt, og anføre Aarsagerne, hvorfor det var nødvendigt, at vores Forløsere var en guddommelig Person.

§. V.

Det første et Menneske betragter den os i Skriften aabenbarede Saliggiørelses-Orden, opdager han Virkeligheden af vores Satz, og lærer at kiende, at vi virkelig har havt en guddommelig Forløsere. Vores Forsonere kaldes udtrykkelig Gud Rom. IX, 5; Tit. II, 13; 1 Joh. V, 20; Act. Ap. XX, 28; 1 Tim. III, 16; 1 Petr. IV, 11; Phil. II, 6. Han kaldes Guds Søn Joh. III, 16; Gal. IV, 4. 5; Ps. II, 7; evig Joh. I, 1. XVII, 5; Col. I, 17; Apoc. I, 8; II, 8; uendelig og allestedsnærværende Matth. XVIII, 20; XXVIII, 20; uforanderlig Hebr. I, 11. 12; alvidende Joh. XXI, 17; almægtig Joh. X, 28; Phil. III, 21; Faderen liig ved og i alle Ting (ὁμοούσιος) Joh. V, 18; X, 29, 30; XIV, 1. 7. 9. 10; XVI, 15; XVII, 10; 1 Joh. V, 7. Han siges at have skabt alting Col. I, 18; Hebr. I, 2; Joh. I, 3; I Cor. VIII, 6; at opholde alting Col. I, 17; Hebr. I, 3; Joh. V, 17; at opvække de Døde Joh. V, 21; VI, 40; at sende den Hellig Aand Joh. XVI, 7. Ham bliver af Skriften tillagt guddommelig Dyrkelse Joh. V, 23; Act. VII, 56; Hebr. I, 6; Phil. II, 10; 1 Cor. XV, 19, ikke at nævne fast utallige flere Sprog, som her vilde være for vidtløftig at an-

føre. Af de anførte troer jeg at man tydelig nok kan see, at vi virkelig har havt en guddommelig Forløsere. Hvad de Indvendinger angaaer, som Socinianer og andre giør imod Christi Guddoms Virkelighed, saa findes de Styk for Styk anført og besvaret i C. C. Brochmands Syst. Theol. p. 153 et seqv. Joh. XVII, 3; 1 Cor. VIII, 6; Eph. IV, 6 maae iblant adskillige andre fornemmelig tiene til de Redskab, hvormed de vil bestorme vores Grundsatz. Det vil, som jeg troer, ikke falde Læseren uangenemt, om jeg paa det mindste anfører et af disse deres Hovedsprog, for deraf at vise, hvor lettelig alle de øvrige paa samme Maade kan befries fra deres falske Udtolkning. Det vigtigste af dem er, som de mener, Joh. XVII, 3: Dette er det evige Liv, at de kiende dig, den eneste sande Gud, og den, du sendte, Jesum Christum. Dette er besvart og kan besvares paa adskillige Maader. Vid. Broch. l. c. „1) Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, Ambrosius vil, at det Ord den Eneste ikke allene skal udtydes paa Faderen, men og paa Sønnen. De vil altsaa, at Ordene skal construeres saaledes: At de skal kiende dig, og den, du sendte, Jesum Christum, (for) den eneste sande Gud. 2) Hilarius mener, at Faderen vel kaldes den eneste og sande Gud, men at Sønnen og den Hellig Aand, som ere Personer af samme Væsen som Faderen, forstaaes tillige derunder, og at det Ord Eneste kuns udelukker Creaturene, men at de Ord, som siges derhos: Og den, du sendte, Jesum Christum, siges om Christo saa vidt som han er et Menneske. 3) Andre vil hellere opløse Knuden ved at sige: det Ord, som staaer i den græske Grundtext, τὸν μόνον, betyder ikke allene den eneste sande Gud, men kan og betyde en sand Gud. 4) Auctor selv mener, at denne Indvending kan øielig ophæves paa saadan Maade: Faderen kaldes med Rette den eneste sande Gud, som haver baade en almægtig og evig

Søn." Og naar Faderen tages her som en Person, saa falder det af sig selv, at ingen af de øvrige guddommelige Personer kan, i den Henseende som Auctor mener, kaldes med samme Navn som Faderen. Lige saa lidet som Faderen og den Hellig Aand kan kaldes den eneste sande Gud, som er aabenbaret i Kiødet, 1 Tim. III, 16; som har forløst Kirken med sit eget Blod, Act. Ap. XX, 28: lige saa lidet kan Sønnen kaldes den eneste sande Gud, som er Fader til en evig, almægtig og guddommelig Søn. Paa lige saa let Maade som denne deres vigtigste Indvending opløses, paa lige saa let og lettere Maade opløses alle de andre, som de giøre imod Joh. XX, 28; Rom. IX, 5; Tit. II, 13; 1 Joh. V. 20. Lige saa let tilintetgiøres Socinianernes Blasphemie, som siger, at det guddommelige Navn, som i Skriften tillægges Christo, ikke maa forstaaes i en egentlig Forstand; conf. Catech. Rac. c. I, p. 39. 40. Man maa nemlig mærke: 1) maa man i Skriftens Forklaring aldrig uden største Nødvendighed gaae fra Ordenes rette og egentlige Forstand; 2) kaldes Christus ikke paa saadan Maade Gud, som Moses fordum kaldtes Aarons Gud, eller som Kongerne paa adskillige Steder kaldes Guder; men saaledes, at alle de Egenskaber, som tillægges og kan tillægges Gud i den allereegentligste Forstand, tillægges ham. Man læse kuns Rom. IX, 5; Ps. XCV, 8; Num. XIV, 22; Es. LXIII, 10; Ps. CII, 26, conf. Hebr. I, 10; Es. VI, 1, conf. Joh. XII, 41. Men der er saavel af det fierde og femte Seculi Kirkefædre, som af vores nyere Skribentere anført saa mange Beviisgrunde, at det saavel af dem, som af Sagens Beskaffenhed i sig selv, er tydeligt nok, at vi virkelig haver havt en guddommelig Forløsere. Man har altsaa, for af Aabenbaringen at vise hvorfor en guddommelig Forløsere var nødvendig for det menneskelige Kiøn, kuns nødvendig at bruge følgende Fornuftslutning: Ingen Fornuftig giør

noget uden tilstrækkelig Aarsag. Gud er det viseste Væsen; han gior altsaa intet uden tilstrækkelig Aarsag. Gud har (udelukt alle andre Midler til vores Salighed, og) brugt en guddommelig Forløsere. Det kan han ikke heller have giort uden en tilstrækkelig Aarsag. Denne Aarsag kan her i denne Fald (da Gud udvalgte sin allerhelligste og uskyldigste Søn) ikke begribes at være i andet end i alle de forkastede Midlers mindre Fuldkommenhed og Udygtighed til det Øiemærke, som skulde opnaaes. Saa slutter man videre: de Midler, som den alvise Gud finder udygtige til et vist Øiemærke, ved dem er det umueligt at samme nogen Tid kan opnaaes, men alle andre Midler, en guddommelig Forløsere undtagen, fandtes af Gud ubeqvemme til ved dem at opnaae sit Øiemærke, nemlig Forløsningen. Det var altsaa umueligt, at Forløsningen kunde opnaaes ved noget andet Middel end ved en guddommelig Forløsere. Det, hvis Imodsatte er umueligt, er nødvendigt, men alle andre Midler [cet.,] altsaa derfor var en guddommelig Forløsere nødvendig for det menneskelige Kiøn. Nødvendigheden heraf bevises og af de Sprog, som tillægger Christi guddommelige Natur udtrykkelig væsentlige Dele af hans Midler-Embede, som Es. XXXV, 4. 5; 1 Cor. II, 8; Act. III, 15; Rom. VIII, 32; 1 Joh. V, 11—20. Den bevises af de Sprog, i hvilke de væsentlige Egenskaber af en Midlere tillægges begge Christi Naturer, eller et Gudmenneske, Jerem. XXXIII, 14. 15 seqv.; Act. XX, 28. Den kan bevises af de Sprog, som udfordrer en Midlere, der ei kunde have Synd, som Ebr. IV, 15; IX, 26, see §. 13. Den bevises af de Sprog, som udfordrer en Midlere, der kunde befrie os fra Lovens Forbandelse, Deut. XXVII, 26; Gal. III, 13; IV, 5; som kunde bære al Verdens Synd, Joh. 1, 29 cet.; som var en Prophet som Moses, Deut. XVIII, 18. 19; en ypperste Præst som Melchizedech (ἀπάτωρ,

ἀμήτωρ cet.), Ps. CX, 4; Ebr. VII [, 21]; en Konge, hvilken var given al Magt i Himmelen og paa Jorden, Matth. XXVIII, 18. Naar man betragter og nøie overveier disse Sprog saavel som utallige andre, haver man ikke fornøden at gaae videre for at bevise en guddommelig Forløseres Nødvendighed, end at sige ὁ θεὸς ἔφη, Gud har sagt det, derfor maa det nødvendig være saaledes. Dette, siger jeg, kunde være nok til at overtale et Menneske, som, frie fra en fordærvelig Nysgierrighed, overlader sig til sin Skaberes alviise Raad, og med en ærbødig Taushed tager imod de Midler, som er givet ham til Salighed. Saadanne, siger jeg, tvivler ikke meer om en guddommelig Forløseres Nødvendighed; men af langt andre Tanker ere de, hvis stolte Fornuft giør sig selv til en uomgiængelig Rettesnor, hvorefter den afmaaler alting. Hvad der kan komme overeens, ikke med Fornuftens engang fastsatte Sandheder, men med deres egne forudfattede galne Meninger, det tager de an, men det andet enten forkaster de reent, eller udtyder det paa det mindste efter deres eget Gotbefindende; de ere ikke fornøiede med at troe det, fordi Gud har sagt det, men de ville og vide det, det er, deres egen Fornuft skal sige dem, at det er sandt. For at fornøie dem, og for at vise det som vi forhen sagde, at nemlig denne store Hemmelighed, skiønt den for den naturlige Fornuft er reent fremmed og ukiendelig, skiønt den endog for den opvakte Fornuft er ubegribelig, dog ikke er ufattelig: er det fornødent at vise, at Fornuften langtfra ingen Sandheder indeholder, som strider imod dens Mulighed eller Nødvendighed, men hellere lærer os at vide det, som vi haver troet af Skriften, nemlig at en guddommelig Forløsere var mulig, og hvorfor han var nødvendig.

§. VI.

Fra at bevise Muligheden maa man billig giøre en kort Begyndelse, eftersom den er det første, hvorpaa den menneskelige

Fornuft beraaber sig, og saasnart den falder, falder og Tingens Virkelighed og Nødvendighed af sig selv. Det Muelig eller Umuelig fastsætter eller ophæver strax al videre Undersøgning om Tingenes Beskaffenhed. Saasnart vi finder noget Imodsigendes i en Ting, holder vi den ikke for muelig, og altsaa ikke for værdig at tale meer om. Derfor søger ogsaa disse Religionsspottere strax at kuldkaste Muelighheden af vores Hovedsatz, for derved paa eengang at giøre baade Virkelighed og Nødvendighed til intet. Jeg vil altsaa, for at gaae ordentlig til Værks, først svare kortelig paa de Indvendinger, som vores Modstandere giør imod dens Muelighed, helst da det er en afgiort Sag, at intet Umueligt kan være nødvendigt.

§. VII.

Hvad Muelighed? raaber her en forvoven Socinus med en heel Sværm rasend frække Tilhængere. Plat umueligt er det, at Gud kunde forsone sig selv. At betale og betales, at kiøbe Trælle løs, og tillige selv at faae Løsepenge for dem, mener de, kan ikke siges paa eengang om een og den selvsamme. Men, siger de videre, om et Forsonings-Værd for vores Befrielse skulde betales til nogen, saa skulde det være til Gud. Det kunde altsaa ikke med nogen Sandheds Skin siges tillige at betales af Gud. Kort, Socinus finder ingen fuldkommen, meget mindre en guddommelig Fyldestgiørelse i Skriften. Det første ikke, forbi Betalingen ikke er skeet til dem, som holdt os fangen, nemlig Synd, Død, Diævel og Lovens Forbandelse, Rom. VII, 14; Tit. II, 13; 1 Petr. I, 18; Gal. III, 13 (vid. infra). Det sidste holder han umuelig, forbi det gaaer over hans Fornuft, at Gud paa eengang baade kan faae og give Fyldestgiørelse, baade betale og betales. Han holder for umueligt, at Gud kan kiøbe Menneskenes Frihed af sig selv, og selv forsone sig. Men al den Umuelighed, som her kan synes at være i, kan snart

ophæves paa følgende Maade. Hvad som intet Imodsigendes indeholder, er ikke heller umueligt. Hvad som intet Imodsigendes indeholder imod Guds Væsen, det er, hvad som ikke strider imod hans Villie og Egenskaber, det er ikke heller umueligt for Gud. Men at den anden Person i Guddommen, Christus Jesus, paatog sig den menneskelige Natur for ved sin giørende og lidende Lydighed at gaae i deres Sted, eller (som de vil have det) at Gud forsonte sig selv, strider ikke imod Guds Væsen eller Egenskaber, er altsaa ikke heller umuelig for Gud. At det ikke strider imod Guds Egenskaber, kan bevises saaledes: Hvad som forherliger en Ting, kan ikke siges at stride imod den. Men intet kan siges at forherlige Guds Egenskaber mere, end at han har udfundet et Middel, hvorved de alle kunde vises for Menneskene at være fuldkommen uforkrænkede og uendelig fuldkomne; og da de syntes, menneskelig Viis at tale, at stride allermeest imod hverandre, dog ingen af dem skulde eller kunde komme det ringeste til kort. Men dette har den Alvise just giort, da han udfandt det Middel imellem hans straffende Retfærdighed og uendelige Barmhiertighed. Det var, saa at sige, paa det Point, at Guds Alviished nødvendig maatte udfinde et Middel, hvorved een af disse Egenskaber skulde reddes. Guds strenge Retfærdighed udfordrede uomgiængelig en fuldkommen Fyldestgiørelse (hvilket jeg siden skal vise tydeligere), det er, at alle vores og vore Forfædres onde Gierninger, onde Tanker og onde Ord skulde dømmes og fordømmes efter den allerhelligste Lov, som af Gud var foreskrevet Menneskene, eller at alle Mennesker skulde døe evig. Skulde Gud tvertimod stille sin uendelige Barmhiertighed tilfreds, maatte han betragte os som sine blant de synlige Creature fuldkomneste og tillige ynkværdigste Skabninger, som vare skabte i hans Lignelse, og var bleven ulykfalige ved vores første Forældres Forseelse, førend vi

selv kunde indsee vores Ulykke. Den udforbrede en almindelig Naade for alle Mennesker. Hvorledes, vil jeg spørge, kunde vel een af disse Poster vedligeholdes uden den andens Skade? Hvorledes kunde en fuldkommen Fyldestgiørelse og en fuldkommen Naadesbeviisning paa eengang opnaaes, førend Guds ubegribelige Alviisshed udfandt det eneste Middel, nemlig at forsone sig selv? At dette var det eneste, beviser de Ord: en fuldkommen Fyldestgiørelse paa Menneskenes, og en fuldkommen Naadesbeviisning paa Guds Side, tydelig nok, men skal dog siden bevises tydeligere. Og her i dette, som allermeest forherliger og forener Guds Egenskaber, tænker de at finde noget, som strider imod dem, og altsaa var umueligt for Gud. Seer man dog i menneskelige Ting, at det er tilladt en Dommere, paa eengang at være retfærdig og barmhiertig. Han kan selv af Barmhiertighed paatage sig den Gield, som han efter sin Retfærdighed maa fordre af Gieldneren indtil den sidste Skierv. Det blev lagt Zaleucus, en Konge over Locrenserne, til Roes, at han traf en Middelvei imellem Retfærdighed og Barmhiertighed, hvorved han han søgte at vedligeholde begge indtil det yderste. Han udgav nemlig en Lov, i Følge af hvilken enhver, som blev truffen i Hoer, skulde miste begge sine Øine. Hans egen Søn var den første, som i den Fald maatte underkaste sig sin Faders strenge Dom. Zaleucus var retfærdig, i det han lod udstikke to Øine, men medlidende, i det at han lod det ene udstikke paa sig selv og det andet paa sin Søn. Han forsonede sig selv, og bliver roset derfor. Mon da den alvise Dommere kan af nogle utaknemmelige Gieldnere beskyldes for at have giort Uret, i det han har antaget sig selv til Fyldestgiørelse for en Gield, som de selv ikke kunde betale? Mon det var umueligt, at Gud kunde forsone sig selv?

§. VIII.

En anden Indvending, som de giør imod en guddommelig Forløserers Muelighed, er denne, at det stred imod Guds Retfærdighed, og altsaa var umueligt for Gud, at han i sine Straffedomme over Menneskene skulde ansee og straffe den allerusky̆ldigste, helligste og guddommelige Person, der vidste af ingen Synd at sige, som den største og groveste Syndere. En Dommere, siger de, maa belønne det Gode og straffe det Onde, han maa frikiende den Uskyldige og straffe den Skyldige. Men de glemmer at mærke, at vores allerhelligste Frelsere blev straffet, ikke fordi Gud ansaae ham som den, der havde begaaet de groveste Synder, hvilket stred imod Guds Hellighed, Retfærdighed, Alvidenhed, og alle hans øvrige Fuldkommenheder; men han blev anseet som den, der havde paataget sig al Verdens Synd. Han blev ikke straffet som een, der var selv syndig, men som een, der var giort til Synd for andre, 2 Cor. V, 21, ikke som den, der havde paadraget sig, men som den, der havde paataget sig den bundløse Gield, som vi stak i. Han kaldes det ubesmittede Lam, 1 Petr. I, 19, conf. Hebr. IV, 15; VII, 26. Han blev for det andet ikke tvungen til at paatage sig en fremmed Gield, men han paatog sig den frivillig, Joh. X [, 18]. Kan dog et Menneske, hvis Gierninger er afmaalt efter guddommelige og menneskelige Loves Rettesnor; kan dog et Menneske paatage sig en fremmed Gield, uden at derfor den Dommere, som tager derimod, skal kaldes ubillig. Om her skulde indvendes, at det ikke gaaer an i Livssager, saa svares med Føie: Gudmennesket Jesus var, fremfor alle andre, Herre over sit eget Liv, vid. Joh. X [, 18]. Vil de maaskee kalde det en Ubillighed endog af den lidende Person, at han, som saadant helligt og fuldkomment Væsen, frivillig vilde fornedre sig selv for nogle usle Rebellere; saa beder jeg kuns at betragte efterfølgende Po-

ster: 1) at vi haver havt Guds eget Billede, og altsaa, om vi ere, dog ikke haver været saa meget usle; 2) at vi fødes ulyksalige; 3) at det ikke var alleneste eet Menneske, som skulde lide, men det hele menneskelige Kiøn; 4) at vores Lidelser ikke kunde fuldendes i een eller to Dage, ikke heller i tre og tredive Aar, i hvilke vores fuldkomneste Frelsere fuldbyrdede sit Midlerembede, men at vi maatte lide i alle Evigheders Evighed, v. inf.; 5) at vores Frelsere slet intet tabte derved af sine uendelige Fuldkommenheder, han beviiste ikke allene sin uendelige Barmhiertighed, Alviished og Almagt meget tydeligere for de skabte Creature, men forskaffede endog sin antagne menneskelige Natur en uendelig Ære og Herlighed; 6) at han paatog sig det frivillig; 7) at han var almægtig og Herre over sig selv, og altsaa kunde paatage sig det; og endelig for alting, 8) at det er en stor Gudfrygtigheds-Hemmelighed, 1 Tim. III, 16. Naar man mærker alt dette, saa falder, som jeg tænker, Ubilligheden, og med Ubilligheden (Ufatteligheden, det er) Umueligheden af vores Hovedsatz. Vi har altsaa viist, at Fornuften ingen Grundsandheder haver at fremvise imod en guddommelig Forløseres Mulighed. Vi har seet, at det var muelig, at Gud kunde forsone sig selv. Nu seer jeg ingen Ting, som kan forhindre os i, saa at sige, at slaae Hovedet paa Sømmet, og giøre det fatteligt af den ved Aabenbaringen opvækkede Fornuft: hvorfor det var umueligt andet, end at Gud skulde forsone sig selv, om han nogen Tid skulde forsones.

§. IX.

Iblant mange Grunde, som kan anføres til Beviis paa en guddommelig Forløseres Nødvendighed, er denne den vigtigste: Den, der skulde paatage sig at være Menneskenes Forløsere, skulde og paatage sig alle deres Synder, og give et fuldkomment Forsonings-Værd for dem, han skulde altsaa være en

uendelig og, da ingen er uendelig uden Gud allene, en guddommelig Person. Enhver seer lettelig, at her ere to Poster, som vi skal bevise, om vores Slutning skal gielde: 1) at den, som vilde være Menneskenes Forløsere, skulde give et fuldkomment Forsonings-Værd for alle deres Synder; 2) at den, som skulde give et fuldkomment cet., skulde være en uendelig Person. Et fuldkomment Forsonings-Værd skulde han give, efterdi Guds Straffe-Retfærdighed, saa længe den skulde blive fuldkommen, og Gud skulde blive Gud, ikke kunde give et Haarbredt efter af Menneskenes Synder. Thi det Onde, saa længe det er ondt, hvor lidet det endog maa synes at være for os, kan ikke forekomme Gud som Got, eller som overeensstemmende med hans allerhelligste Love. Hvad, som ikke stemmer overeens med hans Lov, tillader hans uendelige Majestæt ikke andet end at belægge med den Straf, som Lovens Overtrædelse fører med sig. Gud er sig selv heri en Lov, og kan ikke fornegte sig selv, 2 Tim. II, 13. At sige, at Gud kunde give Menneskene eller deres Midlere det allerringeste af Straffen efter, var paa eengang at bestorme alle hans Egenskaber. Det stred, som vi nu sagde, imod Guds uendelige Majestæt, at give sine Creature Love, som ikke blev holdt af dem, og dog ikke belægge dem med vedbørlig Straf. Det stred imod hans Retfærdighed, om Lovenes Strenghed ikke blev opfyldt til Punkt og Prikke, enten paa Overtræderne selv, eller paa een som baade vilde og kunde paatage sig deres Overtrædelser. Og da en gyldig Person paatog sig dem, blev Guds Retfærdighed derfor dog den samme. Thi lige saa lidet som Væsenet af en Ting forandres ved en udvortes Hændelse, lige saa lidet kunde og Guds væsentlige Retfærdighed forandres ved en Omvexling af de strafværdige Personer. Det stred videre imod Guds Sanddruhed, at true og ikke holde det, at sige noget og ikke giøre det. Den Lov, Gen. II, 17: Hvil-

ken Dag du æder deraf, skal du døe Døden; den Lov, Deut. XXVII, 26: Forbandet være hver den cet., maatte nødvendig opfyldes, om Gud skulde være en sanddrue Gud, fort, alle Guds Egenskaber, det er, Gud vilde have en fuldkommen Fyldestgiørelse. Aldrig har der været nogen værre Torn i Socini og hans Tilhængeres Øine, end just dette Ord. De har ventelig seet forud, hvor snart en fuldkommen Forsonings Nødvendighed vilde giøre en guddommelig Forsonere umistelig. Socinus har derfor brugt alle sine Pile, alle de Indvendinger, som hans med Ondskab indtil Blødhed slebne Fornuft har kunnet udpille. Hverken, siger han, findes eller kræves der nogen fuldkommen Fyldestgiørelse i Skriften. Men hans Indvendinger og vores retfindede Læreres Svar ere indrettede saaledes, at de sidste nødvendig maae faae Overhaand hos enhver fornuftig Christen. Ingen har, efter mine Tanker, kunnet besvare dem bedre eller tydeligere, end vores egen roesværdige Landsmand D. Brochmand i hans Systema Theol. P. I, pag. 885 seqv., conf. Socin. Lib. 2 de Serv. Christo c. I, p. 68. 69. 70 seq. Jeg vil, den danske Læsere til Behag, og for at giøre vores Satz desto tydeligere, det korteste mueligt er, fremsætte Socini Indvendinger, og besvare dem paa samme Maade, som ovenmeldte D. Brochmand har besvaret dem.

Obj. I. Christi Forløsning, siger han, er ingen sand eller fuldkommen Forløsning. Thi da til en sand Forløsning udfordres 1) en Fange; 2) een som har den Fangne i sin Magt; 3) en Forløsere; 4) Løsepenge (Forsonings-Værd): saa udfordres og, at Løsepengene skal betales til den, som har den Fangne i sin Magt. Men just denne Post giør Christi Forsoning ufuldkommen; thi skulde han betale til nogen, saa skulde han betale til Gud, og ikke til dem som holdt os fangne, som var

Synd, Død, Diævel og Lovens Forbandelse. Rom. VII, 14; Tit. II, 19; 1 Petr. 1, 18; Gal. III, 13.

Resp. 1) Udfordres ikke til et sandt Forsonings-Værd, at det skal betales til den, som har den Fangne i sin Magt; men det er nok, naar det er kostbart nok i sig selv, og bliver antaget for gyldig af den, som har Magt til at befrie den Fangne, hvorfor det bliver betalt, hvilket vel ikke kan negtes om Gud. Og hvad fordres der vel mere af det allerfuldkomneste Forsonings-Værd, end at den Fangne, hvorfor det betales, bliver frikiendt? 2) Kan Synd, Død cet. ikke siges at holde os fangne, eftersom den Forseelse, for hvilken vi blev fængslet, var imod Gud; men de maae meget mere lignes ved Kerkermestere, til hvilke vi af Gud ere overleverede; Rom. I, 28. 3) Melder den hellige Skrift ofte, hvorledes ikke allene et Forsonings-Værd, men et fuldkomment Forsonings-Værd er bleven betalt for os af Christo til Gud; Eph. V, 2; Hebr. IX, 14.

Obj. II. Gud, siger Socinus, har ofte forladt Synder uden Fyldestgiørelse, 1) førend Loven kom, hvorpaa han anfører som et Exempel Abel, der kaldes retfærdig af Christo, Matth. XXIII, 35, og af Paulo, Hebr. XI, 4; men da ingen kan være retfærdig, uden den som Synderne er forladt, og Synderne kuns forlades ved Troen, saa siger han her, at Abel saa vel som Enoch fik deres Synders Forladelse, ikke fordi de troede paa Christi Fyldestgiørelse, men fordi de troede, at der var en Gud til, som belønnede det Gode. Han anfører Hebr. XI, 6. Han slutter og af Cains Historie, Gen. IV, 7, at Gud ikke kræver andet til at forlade et Menneskes Synder, end at samme skal omvende sig og forbedre sit Liv og Levnet. Han siger videre, 2) at under Loven selv fordrede Gud ingen anden Fyldestgiørelse, end Livets Forbedrelse. Han viser hen til Deut. IV, 30; X, 1. 2; Neh. IX. 6; Ps. XXXII, 2; Ezech. XVIII,

21, i hvilke han siger at der kræves ikke andet til en Synderes Retfærdiggiørelse, end Bodfærdighed og Omvendelse. Han bekræfter det videre med de Menneskers Exempel, som Gud, efter at han vilde straffe dem som Uomvendte, igien frikiendte, fordi de havde omvendt sig, som Ezechias, Niniviterne, Achab; 1 Reg. XXI, 21. 27. 32. Endelig siger han, 3) da Gud i den Tid, som kaldes Vredens Tid, ikke krævede nogen anden Fyldestgiørelse end Omvendelse og Forbedring, hvor meget mindre i Naadens Tid! Han anfører herpaa, som et Beviis, Jer. XXXI, 31, coll. cum Hebr. VIII, 8; Luc. I, 77; Matth. III, 2; Marc. I, 4; Luc. III, 3 cet. Han slutter altsaa fra Delene paa det Hele, og siger: Gud har hverken for, under, eller efter Loven krævet anden Fyldestgiørelse til Syndernes Forladelse, end Bodfærdighed. Han har altsaa aldrig udfordret andet.

Resp. 1) Hverken Abel, Enoch eller noget Menneske kunde retfærdiggiøres uden ved Troen, Hebr. XI, 6; men at den Troe nødvendig maa indbefatte Christum som Forsonere, bekræftes imod Socinus af det samme Capitel. Den Troe, som ikke veed af Christo, kan ikke kaldes en Bestandighed om de Ting som haabes, en fast Overbeviisning om de Ting som ikke sees; Hebr. XI, 1. Thi den eneste Aarsag, hvorfor et Menneske kan være lige saa bestandig vis om det som han haaber, og saa fast overbeviist om det som han ikke seer, som om det han haver og seer, er denne, at Gud for Christi Skyld vil give alt det Nødvendige; Rom. VIII, 32. For det andet blev Christi Lidelse og Fyldestgiørelse kundgiort strax efter Syndefaldet, og saavel Abels Offer, som alle de Fædres, der levede for Loven, vare sande Forbilleder paa Christi Offring. For det tredie havde de samme Haab som Paulus, der for Christi stadige Bekiendelses Skyld blev trakt for Raadet; Act. XXVI, 6. 7.

Endelig er Abraham, alle Troendes levendes Exempel, ikke frelst ved nogen anden Troe, end den som grundede sig paa Christi Fyldestgiørelse; Rom. IV, 3. 4 seqv.; Gal. III, 16. 2) Under Loven var det umueligt, at nogen kunde faae Synderness Forladelse uden allene ved Christi Blod, hvorpaa Skriften haver utallige Vidnesbyrd; a) blev ikke engang Moses selv retfærdiggiort paa anden Maade, end ved Troen paa Jesum; Hebr. XI, 26; b) lærte Moses udtrykkelig, at uden Offernes Blod haabedes Syndernes Forladelse forgieves, men den Hellig Aand viser tydelig, Hebr. IX, 7. 8, at Jesu Christi Blod forebildes ved Offerne; c) blev Loven ikke givet, for at Menneskene, ved at holde den, skulde faae Syndernes Forladelse og blive salige; Act. XV, 10; Rom. VIII, 3; Gal. II, 16; III, 11; d) veiledede Loven til Christi Fyldestgiørelse; Act. XXIII, 38. 39; Gal. III, 21. 22. 23. 3) At efter Loven i Naadens Tid ikke mindre behøvedes en fuldkommen Fyldestgiørelse, end under Loven i Vredens Tid, falder af sig selv, da det er viist, hvorledes den saavel under, som for og efter Loven var høist nødvendig. Man læse Joh. I, 29; 2 Cor. V, 20; 1 Petr. I, 18. 19; Rom. V, 8. 9; 1 Tim. II, 6.

Obj. III. Synderne bliver forladt for Guds store Barmhiertigheds Skyld; Luc. I, 77.

Resp. Guds Barmhiertighed grunder sig ene og allene paa Christi Fyldestgiørelse og Fortieneste; Rom. V, 8. 9; 1. Tim II, 6; Eph. II, 4. 5; 1 Petr. I, 3.

Obj. IV. Det nye Testamentes Skribentere udfordrer ikke andet til Syndernes Forladelse, end Forbedring og Omvendelse.

Resp. De fordrer øieblikkelig Omvendelse og Troen paa Jesum; Marc. I, 15; Act. II, 38 seqv.

Obj. V. Det skede ikke i anden Henseende, end fordi

enhver Omvendelse var ikke nok til Syndernes Forladelse, men kuns den allene, som Christus havde lært og foreskreven.

Resp. 1) Bliver Troen paa Jesum lagt til Bodfærdighed, hvor der tales om Syndernes Forladelse, paa det vi jo maae vide, at ikke vor Omvendelse, men Christi Offer var Aarsagen hvorfor det skede, som er klart af Act. VIII, 37; X, 43; IV, 11. 12; 1 Petr. I, 18. 19; 1 Tim. II, 6. 2) Gives der ingen Omvendelse uden ved Christi Forsonings-Værd; Joh. XV, 3; Eph. II, 4. [5.] 3) Viser Paulus tydelig, Rom. IV, 5, at der kan gives Syndsforladelse uden foregaaende Forbedring. 4) Viser Paulus, Gal. I, 4; Tit. II, 14 seqv., at vores Lydighed imod Gud laaner al sin Kraft af Christi Død, Værdskyld og Fortieneste.

Obj. VI. Socinus siger: at tilgive Synder af Naade, og at faae fuldkommen Fyldestgiørelse for dem, kan ikke passe sig sammen; thi hvor der er fuldkommen Fyldestgiørelse, der er ingen Naade.

Resp. Denne Indvending kan ikke holde Stik, eftersom utallige af den hellige Skriftes Sprog viser, hvorledes Syndernes Forladelse og en fuldkommen Fyldestgiørelse kan passe sig sammen; for Ex. Rom. III, 24; Hebr. IX, 22; Matth. XXVI, 28; Lev. IV, 31. Syndernes Forladelse er af bar Naade, ikke fordi ingen fuldkommen Forsonings-Værd var betalt Gud, ikke engang af Christo, hvilket stred imod Es. LIII. 6. 8; Rom. IV, 25, men fordi vi, som vare fangne, ikke gav det ringeste dertil. Den Lignelse, som Socinus anfører af Matth. XVIII, 24, hører hen til Kiærlighed imod Næsten, og maa ikke tages i et vidtløftigere Begreb, end Skriftens Mening er.

Obj. VII. Guds Straffe-Retfærdighed er ham ikke væsentlig. Gud kunde altsaa forlade alle Synder uden en fuldkommen Fyldestgiørelse.

Resp. Der er intet uvæsentligt i Gud. Guds Straffe-Retfærdighed er intet andet end hans evige og bestandige Villie, at give enhver sit, og følgelig de Onde Ont (Straf); den er følgelig lige saa væsentlig som hans Alviisshed cet.; Ps. XI, 7; 2 Tim. II, 13; Num. XXIII, 19; Hebr. VI, 10; Ps. CXLV, 17. 20. Om Guds Straffe-Retfærdighed ikke var væsentlig, kunde Hedningerne ikke kiende den af Naturen; Rom. I, 32. Om Guds Barmhiertighed (som er imodsat hans Straffe-Retfærdighed) ikke var væsentlig, saa kunde den ikke kaldes evig; Esa. LIV, 8; Jer. XXXI, 3.

Obj. VIII. Gud kunde ingen Synder forlade, om hans straffende Retfærdighed var ham væsentlig.

Resp. Det tilstaaes, uden fuldkommen Fyldestgiørelse, uden Blods Udgydelse var det umueligt for Gud at forlade Menneskenes Synder, Hebr. IX, 22; men da det fuldkommenste Forsonings-Værd, nemlig Christi Blod, kom imellem, stred det ikke videre imod hans Retfærdighed; Hebr. V, 5; IX, 26; Matth. XX, 28.

Obj. IX. Guds straffende Retfærdighed kunde ikke kaldes væsentlig, efterdi han kaldes langsom til Vrede, men hurtig til Barmhiertighed. Guds Barmhiertighed overgik altsaa hans Retfærdighed langt, og kunde denne sidste altsaa ikke kaldes nogen væsentlig Egenskab af Gud, da alle hans Egenskaber ere lige fuldkomne.

Resp. De bliver kaldet ulige, ikke i sig selv og i Henseende til Guds Væsen, men for saa vidt som de viser sig ved udvortes Handlinger imod Menneskene. Gud vil heller være barmhiertig end straffe, i hvilken Henseende han siges og at giøre noget Fremmed, naar han straffer, Es. XXVIII, 21, da nemlig Guds Straffe-Retfærdighed altid sigter paa et Værk, som ikke kommer fra ham selv, men er tvertimod hans Væsen.

Obj. X. En Republik kan efter sit eget Godtbefindende tilgive en Forseelse, som ikke er imod nogen Privatperson cet.

Resp. For det første negtes det, eftersom det strider imod Deut. XIX, 21; Prov. XVII, 15. For det andet kan derfra ikke sluttes paa Gud, som er sig selv en Lov, og kan ikke fornegte sig selv; 2 Tim. II, 13.

Obj. XI. Enhver kan give saa meget efter af sin Ret, som han vil.

Resp. Skriften negter det. Eli og Achab bleve straffede, fordi de havde givet for meget efter af deres Ret; 1 Sam. III et IV; 1 Reg. XX, 40, conf. Rom. II, 6; Apoc. II, 23.

Obj. XII. Synden var en Gield til Gud; men ethvert Menneske kunde frit efterlade sin Skyldener al Gielden, den maatte være saa stor som den vilde, hvor meget mere Gud!

Resp. 1) Ikke altid, hvilket kan sees af Cananiternes, Deut. VII, 16; XIII, 8, og Amalekiternes Exempel, 1 Sam. XV, 2. 2) Omendskiønt et Menneske baade kan og er skyldig til at forlade sin Broder hans Forseelser, saa ophæves dog dermed ikke al Retfærdighed iblant Menneskene; Prov. XII, 15; Rom. XIII, 4. 3) Tillader, som vi forhen vidtløftigere viiste, Guds Væsen ikke at give endog det ringeste af Straffen efter; Deut. IV, 24; Hebr. XII, 29; IX. 22.

Paa denne Maade giøres Indvendingerne imod en fuldkommen Forsonings Nødvendighed af Socinus. Paa denne Maade besvares de af Brochmand, og paa den Maade kan de, efter mine Tanker, besvares paa det korteste og eftertrykkeligste. Jeg troer neppe, at nogen fornuftig Christen, som seer den svage Grund, hvorpaa deres Beviis er bygt, vil give dem Fortrinet for de udtrykkeligste Beviisgrunde, som den hellige Skrift meddeler, og den ved Aabenbaringen opvækkede Fornuft oplyser; jeg troer neppe, at nogen, som ikke er indtaget af Fordomme,

men overveier alting med en ligegyldig Flid, kan twivle paa, at jo Menneskenes Forløsere burde give et fuldkomment Forsonings-Værd for vore Synder. Til at fastsætte en guddommelig Forløseres Nødvendighed udfordres endnu at bevise een Post, nemlig at den, som skulde give et fuldkomment Forsonings-Værd for Menneskenes Synder, maatte nødvendig være en uendelig Person. En fuldkommen Forsoning for uendelige Synder fordrer en uendelig Gyldighed hos den Forsonende. Det er altsaa nok, naar vi viser, at Menneskenes Synder kan kaldes uendelige. Vores Synder ere uendelige. Vi troer af Skriften, og føler i vores dømmende Samvittighed, at vi har giort en Pagt med et uendeligt Væsen, ved hvilken vi forbindes til at giøre os dets allerhelligste Villie til en Rettesnor, hvorefter vi bør indrette og afmaale alle vore Gierninger, Ord og Tanker. Vi veed af Fornuften, at hvem som bryder en Pagt, som han har indgaaet med sin Ligemand, (uden sammes Forseelse eller Samtykke), han synder. Vi vide, at hvem som bryder den Pagt, han har giort med sin Overmand og Velgiørere, han synder i en høiere Grad. En Søn, for Exempel, synder mere ved at bryde den Pagt, som han har giort med sin Fader; en Undersaat mere ved at overtræde det Forbund, som han har oprettet med sin Konge: end en Ven synder ved at handle imod den Accord, som forbinder ham til en af hans Ligemænd. Vi kan altsaa begribe, at hvem som bryder den Pagt, han har indgaaet med et uendeligt Væsen, som 1) er Aarsag til at han er, og at han er vel, 2) som kunde med en uindskrænket Myndighed befale uden at foresætte store Belønninger som bevægende Aarsager til Lydighed, men som dog 3) af stor Naade og Barmhiertighed har lovet Menneskene, ifald de bleve ved at være lydige, foruden Udødelighed saa stor Viisdom, Hellighed og Retfærdighed, kort, saa store Fuldkommenheder, som deres endelige Væsen

kunde bære — vi veed, siger jeg, at hvem, som bryder saa ulige en Pagt med et uendeligt Væsen, giør en uendelig Synd. Vi veed for det andet ikke allene af Skriften, at Adam, og med ham al hans Affkom, saa mange Millioner som de og kan være, har paa en modtvillig Maade brudt denne Pagt; men vores Samvittighed siger os og, at vi endnu dagligdags og hver Time overtræder den utallige Gange. Menneskenes Synder kan altsaa kaldes uendelige i adskillige Henseender. Vi viiste før, at Gud fordrede en fuldkommen Forsoning. Menneskenes Synder skulde altsaa straffes efter Lovene. Paa uendelige Synder følger uendelige Straffe. Skulde Menneskene altsaa have en Midlere, som kunde forsone dem fuldkommen med Gud, saa skulde han og kunne udstaae det, som de havde fortient, nemlig uendelige Straffedomme af Guds strenge Retfærdighed. Men intet endeligt Creatur kan fatte det Uendelige; thi skiønt en Skabning kan udstaae en Straf, som er uendelig i Varighed, saa er det dog umueligt for ham at udstaae en Straf, som er uendelig i Størrelse. Det første var ikke nok til at forsone Gud med, eftersom Menneskene hver for sig allene havde fortient en evigvarende Straf; og det sidste kunde ikke fuldbyrdes uden af en uendelig Person. Men det er bekiendt, at alt Skabt er endeligt. Intet er uskabt, uden Gud allene. Vi slutter altsaa, at ingen uden Gud kunde være vores Forløsere.

§. X.

Intet Creatur er desforuden værdig til at stille sig frem som en Midlere imellem et uendeligt, almægtigt og alviist Væsen og imellem sine Ligemænd. En Midleres Pligt er det, at stille begge stridende Partier tilfreds. Gud krævede, som vi før viiste, en fuldkommen Fyldestgiørelse af alle Mennesker; men hvorledes vilde et Creatur fordriste sig til at tilveiebringe det allene, som alle hans Medskabninger ikke kunde forskaffe. Men=

neskene begierede en fuldkommen og almindelig Naade. Men hvorledes vilde en Skabning vove at begiere det, som ikke Millioner af hans Slags kunde fortiene? Hvorledes vilde vel et syndigt Menneske fordriste sig til at begiere det for andre, som han saae sig selv at være saa uværdig til? En Midlere er desforuden, som i visse Tilfælde saa og i denne, en Dommere, som begge stridende Partier overgiver Fuldmagt til at mægle dem imellem, og naar Forliget er truffet, Ret til at drive paa de fastsatte Punkters Fuldbyrdelse. Saaledes maatte vores Forsonere, naar han havde formidlet et Forlig imellem Gud og Menneskene, indstaae som Ansvar og Selvskyldener, der i saa Maade var pligtig til at handthæve de bevilgede Poster. Han maatte altsaa selv være mægtig til at holde det, som det alt for svage menneskelige Kiøn havde lovet, om han vilde nyde nogen Frugt af sit Midleretmbede. Da han selv havde fuldbyrdet det, som Menneskene havde lovet, og fuldkommen fyldestgiort Guds Retfærdighed, saa kunde han igien med Rette fordre Naade af Gud, Joh. XVII [, 24], og staae saavel paa den ene Postes Fuldbyrdelse, som paa den andens. (Han kan altsaa med Rette kaldes en Dommere, og siges at have dømt imellem Gud og Menneskene. Men hvilket Creatur vilde vel holdes værdig nok til at det maatte, og kraftig nok til at det kunde dømme imellem en alvidende og almægtig Skabere paa den ene, og nogle usle Mennesker paa den anden Side?) Sandelig baade til det første og det sidste udfordres en uendelig Værdighed, og ingen kunde være vores Forløsere uden en guddommelig Person.

§. XI.

Menneskene kunde ikke forsone sig selv med Gud. Thi enten skulde alle Menneskene, hver for sig, fyldestgiøre Gud, eller en Person, som forestillede det hele menneskelige Kiøn. Alle og hver for sig kunde ikke giøre det; thi den første Post, som ud-

fordres til Fyldestgiørelsen af Guds Retfærdighed, er Fuldstrækningen af den Straf, som var lagt paa Lovens Overtrædelse, men vi har forhen viist, at den Synd, som ethvert Menneske har begaaet ved at bryde en Pagt med et uendeligt Væsen, bliver anseet som uendelig, og altsaa efter Guds Retfærdighed nødvendig belagt med en uendelig Straf. Enten skulde den nu være uendelig i Størrelse eller i Varighed. I Størrelse, viiste vi før, at den ikke kunde være uendelig, eftersom intet Endeligt kan fatte det Uendelige. Den skulde altsaa være uendelig i Varighed, om den skulde have nogen Liighed med Synden. Den første Post, som ethvert Menneske altsaa skulde fuldbyrde til at forsone sig selv med Gud, var at straffes evig; men hvorledes kunde Forsoning og evig Straf stemme overeens? At hvert Menneske for sig maatte straffes evig, bevises og deraf: Det, som skulde opnaaes ved Fyldestgiørelsen, var iblant andet den forrige Uskyldigheds Stand. Den kunde paa det mindste ikke opnaaes, førend Straffen, som dog kuns er en Deel af Fyldestgiørelsen, var fuldbyrdet. Menneskene maatte altsaa endnu under Straffen beholde deres fordærvede Natur. Saa længe deres Natur var fordærvet, syndede de. Saa længe de syndede, var der Aarsag til nye Straf ect. Det var altsaa umueligt, at et Menneske kunde forsone sig selv med Gud. Hvor meget mindre kunde eet forsone dem alle! Nei, til at lide en uendelig Straf for uendelig mange Mennesker, til at fyldestgiøre Guds uendelige Retfærdighed hørte og en Person af uendelig Værdie og Gyldighed, det er: en guddommelig Person.

§. XII.

Foruden at udstaae en uendelig Straf hørte endnu een Post til at forrette en Midleres og Forsoneres Embede. Det var ikke nok, at han leed for alle Mennesker, og udstod for dem den Straf, som de ellers burde have udstaaet; thi derved bleve

de vel befriede fra Døden, men ikke fra Lovens Aag, hvorunder de sukkede. Det var nok til at frelse dem fra Guds Hevn, men ikke til at skaffe dem Guds synderlige Naade, ikke til at skaffe dem i deres forrige Uskyldigheds Stand; thi lige saa lidet som en Konge er en Misdædere noget skyldig, fordi han har udstaaet sin vedbørlige Straf, lige saa lidet var vores retfærdigste Lovgivere os det allerringeste skyldig, fordi vi havde liidt efter vores Fortienester. Gud havde engang givet en Lov, hvilken hans Majestæt ikke tillod ham at kalde tilbage. Hans Retfærdighed tillod ham ikke heller at ophæve den Forbandelse, som engang var lagt til Lovens Overtrædelse. Loven skulde og maatte opfyldes; thi lige saa lidet som en Regent befrier en straffet Misdædere fra Lovens Regler, lige saa lidet vilde og kunde Kongernes Konge befrie os fra de engang givne Bud, som bandt vores Gierninger til hans Villie. Loven skulde opfyldes enten af os selv eller af vores Midlere. Vi selv kunde umuelig opfylde den; thi intet Menneske havde efter Syndefaldet Kraft til at efterleve en Lov, som for Syndefaldet var meget vel muelig at efterleve; Act. XV, 10; Rom. VIII, 3; Gal. II, 16; III, 11 cet. Men Lovens Overtrædelse, saa ringe som den og kunde synes at være, vilde giøre os forbandet, og efterlade os i vores forrige Tilstand, nemlig som Vredens Børn og Guds affagte Fiender; Deut. XXVII, 26. Skulde vi altsaa befries fra denne Trældoms Frygt, saa skulde vi have en Midlere, som baade vilde og kunde opfylde endog denne Post af sit Midlerembede. Han burte ikke alleneste 1) opfylde Loven ved en fuldkommen Lydighed, thi det blev fordret af alle Mennesker hver for sig; men han burte 2) have saadan en Værdighed, at hans Lydighed var lige saa gyldig som alle Menneskers. Det første skillede ham fra alle Mennesker, og det sidste fra alle Creature. Hertil hørte en uendelig Værdighed,

og vi slutter atter, at den, som har en uendelig Værdighed, kan ikke være andet end en guddommelig Person.

§. XIII.

Ikke saa meget for at bevise vores Hovedsatz, da den allerede er beviist nok i sig selv, som for at oplyse den noget mere, vil vi endnu lægge dette til: Den, som skulde paatage sig Menneskenes Synder, skulde baade være et Menneske og foruden Synd. At han burte være et Menneske, er beviist nok, og det var vores rette Diemærke imod, at anføre flere Beviisgrunde end denne: Et Menneske havde syndet, et Menneske maatte straffes. At han burte være uden Synd, falder af sig selv, naar man betragter, 1) at ingen kan byde sig til at betale for en anden, saa længe han er selv i en bundløs Gield. Det vilde være urimeligt, om en Mordere vilde fortiene Livet til den anden. 2) Ingen, som synder, er fuldkommen, og ingen Ufuldkommen kan forløse Menneskene; Hebr. VII, 26, v. supra. Men vi kan hverken af Fornuften begribe, eller af Aabenbaringen see nogen anden Maade, paa hvilken et virkeligt Menneske, efter Adams Fald, kunde tillige være uden Synd, uden just den eneste, som berettes os, nemlig naar han tillige var guddommelig. Vi kan ikke, siger jeg, sammenføie Begrebene om et af de i Adam faldne Mennesker, og om at være usyndig, paa nogen anden Maade, førend vi faaer en Aabenbaring, som med et fuldkomnere Lys end den naturlige Fornufts kan vise os deres Sammenhæng. Men da vores Aabenbaring er den allerfuldkomneste, 2 Tim. III, 15; da den for det andet ikke alleneste havde et Skin af Ufuldkommenhed, om den ei berettede os alle Maader, paa hvilke et Menneske virkelig var bleven, og følgelig andre kunde blive, usyndig og salig, men og indeholdt Usandheder, da den saa tit igientager det, at der hverken haver været, er, eller kan blive nogen anden Maade, paa

hvilken et syndigt Menneske kan blive frie fra sine Synder, end ved Troen til det eneste usyndige Gudmenneske Jesum Christum: saa er det troligt, og jeg tør sige begribeligt, at et Menneske efter Syndefaldet, som er uden Synd, og ikke tillige enten ved en guddommelig Forsoning befriet fra sine Synder, eller selv guddommelig, er noget som ikke kan begribes, og altsaa en umuelig Ting.

At det af Fornuften ikke kan begribes, bevises saaledes: Et Menneske, som er uden Synd, maa nødvendig have faaet denne Fuldkommenhed enten ved sine egne Kræfter, eller ved en andens Hielp. Ved sine egne Kræfter kunde han ikke opnaae den, eftersom det er et Menneske efter Syndefaldet umueligt, af sig selv at tænke noget Got; Rom. VIII, 7; 1 Cor. II, 14. Han maa altsaa have opnaaet denne Fuldkommenhed ved en andens Hielp. Han maa for det andet have opnaaet den enten efter hans Komme til Verden, eller strax da han kom til Verden. Efter hans Komme til Verden kan det ikke være; thi om kuns en Time, et Dieblik er forsvunden, i hvilken et Menneske, skiønt endnu i Moders Liv, har havt sin syndige Natur, kan han ikke mere kaldes et Menneske uden Synd, eftersom der dog har været det Nu, i hvilket han har været syndig og syndet. For det andet har vi forhen viist, at Synden umuelig kan ophæves uden foregaaende Fyldestgiørelse, som enten maatte fuldbyrdes af den syndende Person, eller af en anden i hans Sted. Vilde man sige, at den skulde fuldbyrdes af en anden, saa faldt det af sig selv, eftersom den, der havde nødig at forløses selv, kunde ikke paatage sig at forløse det hele menneskelige Kiøn; og man maatte gaae saa længe tilbage, som man vilde, saa maatte paa den Maade een altid forløse den anden, indtil der blev fundet een, som aldrig havde været syndig, og følgelig ikke havde nødig at

forløses. Vilde man sige, at den syndige Person selv skulde fyldestgiøre for sine Synder, saa skulde han først belægges med den tilbørlige Straf. Men paa den mindste Gnist af Synden, paa en syndig Natur følger uden Imodsigelse at døe Døden, Gen. II, 17; Rom. V, 12, eller en evig Straf. Intet Menneske kunde altsaa efter sin Komme til Verden blive frie for Synd, uden han først blev straffet evig; hvilket imodsiger sig selv, og er umueligt. Hermed falder og den Indvending, at et Menneske strax i sin Fødsel kunde blive renset og helliggiort. Thi enten er saadant et Menneske kommet hellig til Verden, eller ikke. Er han det første (som naturlig Viis er umueligt), saa behøver han ikke at renses; er han det sidste, saa kan han ikke renses uden foregaaende tilbørlig Straf, v. supra. Et Menneske, som er uden Synd, maa altsaa have opnaaet eller havt denne Fuldkommenhed strax i sin Komme til Verden. Han maa følgelig enten være skabt eller født saaledes. Af den ved Aabenbaringen opvakkede Fornuft kan vi begribe, at vores Forsonere ikke kunde være skabt, eftersom: 1) skaber Gud ikke mere, Gen. I, 31; 2) var han skabt, saa kunde man ikke sige, at han var deelagtig i Menneskenes Kiød og Blod, eller i Slægt med Menneskene, Ebr. II, 14; 3) langt mindre, at han var af Abrahams, Judæ eller Davids Stamme, hvilket vores Forsonere, efter utallige af Aabenbaringens Spaadomme og Vidnesbyrd, maatte være og var. Han maa altsaa være født. Han maa enten være født naturlig Viis af Menneskene, eller paa en overnaturlig Maade ved et andet helligt Væsen uden for Menneskene. Naturlig Viis af Menneskene kan han ikke være født, for af Ont kommer intet Got, men det er, som de Græske siger: κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. Det er engang fastsat, at Synden er gaaet fra Adam til al hans naturlige Afkom, Rom. V, 12; saavel til de Gudfrygtiges, som til de Ugudeliges Børn,

Gen. V, 3; Ps. LI, 7; Joh. III, 6; Rom. III, 12 et 23. Adam var den Person, som forestillede det hele menneskelige Kiøn, og paa al sin (naturlige) Affkoms Vegne indgik den Pagt med Gud, som han siden brød, og følgelig al hans Affkom med ham. Et helligt Menneske kunde altsaa ikke være født naturlig Viis af Menneskene, men der bliver intet andet tilbage, end at han maa være født overnaturlig Viis ved et helligt Væsen, som var uden for Menneskene. Saadant et usyndigt Menneske, siger jeg, maa være kommet til Verden paa en Maade, som vi foruden Aabenbaringen aldrig kan begribe, langt mindre vide med nogen Vished. De Dødeliges Indbildningskraft lader vel ikke af at giøre sig tusinde Giøninger; men tusinde Giøninger af feilende Mennesker er langtfra ikke nok til at overbevise om en overnaturlig Tings Mulighed, meget mindre om en mulig Tings Vished. Thi et Menneskes Tænkemaade er saaledes indskrænket, at den af sig selv aldrig indseer den Sammenhæng, som er imellem de overnaturlige Ting og deres Beskaffenhed. Han kan altsaa ikke begribe eller fatte deres Mulighed uden ved Hielp af Aabenbaringen. Til den maa han og tage sin Tilflugt, naar han vil begribe, at et usyndigt Menneske var, og paa hvilken Maade det var muligt. Af Skriften kan de overnaturlige Ting ikke begribes uden paa den Maade, som os i Skriften er aabenbaret. Den Maade, som os der berettes, naar den anføres som den eneste af sin Art, giør alle Millioner Giøninger til intet. Vi slutter følgelig saaledes: Et usyndigt Menneske efter Syndefaldet kan vi ikke begribe af Fornuften. Dets Muligheds Maade bliver ikke berettet os anderledes i Skriften, end naar Jesus Christus Guds Søn paatog sig den menneskelige Natur. Et usyndigt Menneske kan altsaa hverken af Fornuften eller af vores Aabenbaring begribes uden tillige at være Guds Søn, og dets Mulighed kan efter

mine Tanker ikke reddes paa nogen anden Maade, end ved at sige, at Skriften var ufuldkommen, da den kuns nævner denne Maade, paa hvilken et Menneske har kunnet blive usyndig uden Hielp af Forsoning. At denne Maade kuns nævnes allene, bevises af Erfarenheden, som og af utallige Sprog, Rom. V, 12 cet. Men om der var flere Maader paa hvilke der uden Forsoning kunde være et usyndigt Menneske, som ikke nævnedes i Skriften, saa var den ikke saa fuldkommen, som den kunde eller burde at være. Thi vi paastaaer uomgiængelig, at til den allerfuldkomneste Saliggiørelses-Orden udfordres, at alle de Maader skal berettes, eller paa det mindste ikke reent udelukkes, paa hvilke der kan gives usyndige og salige Mennesker. Men da den hellige Skrift er saa fuldkommen som den kan blive, 2 Tim. III, 15, saa haaber jeg at have gotgiort, at intet usyndigt Menneske, og altsaa ingen Forløsere for det menneskelige Kiøn kan begribes, uden den eneste guddommelige Jesus.

For endnu mere at oplyse disse vores Argumenter, for at giøre mere begribeligt, at vi ikke, hverken af os selv eller ved Hielp af Skriften, kan begribe noget andet usyndigt Menneske end et guddommeligt, vil jeg anføre den første Gisning som den menneskelige Indbildningskraft giør eller kan giøre sig, og tillige vise hvor ugrundet den er.

Guds Naade, siger jeg, er ubegribelig, som endog har givet vores Fornuft Beviisgrunde, hvormed vi kan møde deres Indvendinger, som maaskee vilde tilskrive de skabte Aander, de skabte hellige Væsener den Ære og Kraft, at de enten kunde frembringe eller selv forestille et Menneske, som var frie for Synd og en Midlere for det menneskelige Kiøn. Foruden den Grund, som vi før anførte, at nemlig intet endeligt Creatur kan frembringe noget Uendeligt, mærker vi: 1) Strider det imod de skabte Aanders Egenskab, at kunne føde; Matth. XXII, 30.

2) Om de kunde føde, kunde de ikke føde noget andet end et Væsen af deres Art, det er en Aand, som bestemmer sine Virkninger ved sin egen Kraft foruden Hielp af et Legeme. 3) Saadant et Væsen kunde vel paatage sig Skikkelsen af et Legeme (σῶμα παραστατικόν), men ingen naturlig eller væsentlig Legeme (σῶμα ὑποστατικόν) uden derved at forandre sit eget Væsen, hvilket var umueligt, eftersom ingen Skabning kan bestemme sig til et andet væsentligt Øiemærke, end til det, som den af første Begyndelsen er bestemt til af sin Skabere, (omskabe sit Væsen). 4) Ingen Skabning eller endelig Ting kan begribes paa eengang at have to Naturer i eet Væsen. Thi eftersom Guds Villie er den Rettesnor, hvorefter alle Skabninger maae indrette deres Handlinger, saa er enhver for sig skyldig til at efterleve de Pligter, som ham efter samme tilkommer. Da nu ethvert Creatur tilkommer meget ulige Pligter, somme større og somme mindre, alt efter deres større eller mindre Fuldkommenheder, saa er det ubegribeligt, at et og det samme endelige Væsen kan paa een og den samme Tid efterkomme de Pligter, som tilkommer to adskillige Væsener. Intet blot Creatur er for Exempel allesteds nærværende. Det var altsaa umueligt, at saadant et opdigtet Væsen kunde paa selv samme Tid paa eet Sted bemærke sine Pligter, hvortil det som en Aand var forbunden, og paa selv samme Tid paa et langt derfra beliggende Sted iagttage de Pligter, som det efter sin menneskelige Natur var skyldig til at iagttage. Det var altsaa for os ubegribeligt, at een baade kan være Engel og Menneske i eet og det samme Væsen, men det maatte nødvendig enten holde op at være et Menneske, og saa kunde det ikke være Menneskenes Forløsere, v. supra, eller det maatte holde op at være Engel, og saa er det ikke mere foruden Synd. Jeg seer ikke, at der kan begribes noget Menneske, som er uden Synd, eller nogen anden Skab-

ning som er tillige et Menneske. Ingen af disse to Ting, siger jeg, kan begribes uden om Skaberen selv og paa den Maade, som det er os aabenbaret i Skriften: at det nemlig er den almægtige Guds Søn, som født af Faderen af Evighed, undfanget af den Hellig Aand, og fød af Jomfrue Maria i Tiden, har paataget sig den menneskelige Natur paa en overordentlig Maade. Her stands, o endelige Fornuft! undersøg ikke med for nysgierrige Øine denne Fødsels Maade. Søg ikke med overdrevne Slutninger videre om den fødende Person. Viid, at du er endelig, og dine Kræfter ere endelige. Flye for en Sol, som vil forblinde dine Øine. Lad Forhænget falde; hold op at betragte denne allerhelligste Scene, hvis Forunderlighed og Sandhed, hvis Ufattelighed og Vished vil sætte din svage Bolig i den yderste Forvirring. Vær fornøiet med at du kan see, at denne vigtige Hemmelighed ikke strider imod de Sandheder, som du engang har antaget; vær fornøiet med at kunne begribe af Aabenbaringen, at dette hemmelige Middel er til sit Øiemærke nødvendigt. Men gaae ikke videre og undersøg Maaden, paa hvilken det er mueligt. Her maa du troe det, fordi Gud har sagt det, at han sendte sin eenbaarne Søn cet., Joh. III, 16. Guds Søn var den Eneste, Guds Søn maatte det være, om noget Menneske skulde fødes foruden Synd. Og intet Menneske kunde fødes hellig, eller være Menneskenes Forløsere, uden han var en guddommelig Person.

§. XIV.

At anføre flere Aarsager for at bevise en guddommelig Forløseres Nødvendighed, vilde være overflødigt, men langtfra ikke vanskeligt. Overflødigt var det, helst da det er den vigtigste Hemmelighed, som vi vel, saa vidt nødvendigt er, bør at handthæve for saadanne Spotteres Talemaader, som bekræfter,

at den ikke alleneste er over, men endog imod Fornuften, og altsaa umulig. Vi bør vel, for saa vidt vores endelige Fornuft tillader os at see ind i saa dyb, hellig og uendelig en Gudfrygtigheds-Hemmelighed, søge at forsvare Guds Alviisshed for saadanne Spotteres Taler, som vil bekræfte, at Gud kunde have udvalgt et andet og bedre Middel til Menneskenes Forløsning, og at altsaa dette Middel var unødvendigt. Alt dette bør vi vel, saa vidt muligt er, at giøre ved Fornuftens Lys for at beskyde dem med deres egne Pile, eftersom de gierne enten reent forkaster den hellige Skrift, eller paa det mindste søger at forfalske og at udtyde den efter deres eget Godtbefindende. Men for Resten bør vi med en hellig Forundring og en ærbødig Taushed ansee denne allervigtigste Hemmelighed som noget, der er os aabenbaret af Gud, og vi derfor maae troe, og som noget, der er til vores største Gavn og Nytte, og vi derfor bør tage imod med Glæde; kort, som en Sandhed, hvilken vi ikke bør lede igiennem med alt for nysgierrige Øine, eftersom den gaaer saa høit over vores Forstand, som Solen over vores Hoveder, og vores Forstands Lys kan lige saa let formørkes ved en alt for nøie Betragtning af denne urandsagelige Hemmelighed, som en Fanges Øiens Lys, der i mange Tider har havt sin Bolig i et mørkt Fængsel, kan udslukkes ved en alt for hastig og nøie stirrende Betragtning af Solens brændende-skinnende Straaler.

Philets Forslag

om Pebersvendene,

som vist vil blive iværksat.

Fra det Dieblik, da den saa viselig tilladte Skrivefrihed gav alle danske Menneskevenner og Patrioter det betydende Vink, at undersøge Fordomme, at beklage sig over Misbruge, at opdage Mangler, og at foreslaae Forbedringer, med eet Ord, at bryde løs med alle deres længe tilbageholdte Indsigter i det almindelige Beste; fra denne lykkelige Tidspunkt af har og jeg (thi og jeg er Patriot) Dag og Nat pønset paa at udfinde, ei noget som kunde taale Forbedring — thi hvor let findes ikke dette, naar det først søges? — men en Hovedmangel, en betydelig Feil, hvis Forbedring var af den yderste Vigtighed for mine Medborgeres Lyksalighed, og (det være sagt i en ydmyg Parenthese) hvis blotte Opdagelse kunde skille mig fra den almindelige Hob, og forevige mit Navn en Smule. Jeg veed ikke, om det har været en blot Skiebne, eller Tingens Natur, at det første, som faldt mig i Dinene, da jeg gik ud paa mine patriotiske Undersøgelser, var et vist Dyr, som kalder sig baade Menneske og Borger, og som graadig tager Deel i begges Fordele, uden at ville iagttage begges Hovedpligt; en menneskelig Skabning, som Satyren, efter at have giort den saa ofte, og saa ofte forgieves, latterlig, endelig udtrætted synes at have overladt til Lovene, og som disse dog hidindtil ikke har villet befatte sig med; en (da jeg dog engang skal nævne det ubehagelige Navn), en Pebersvend. Jeg kan ikke negte, at jeg i Begyndelsen giorde mig al Umage for at rive mig løs fra dette

Billede. Det var mig en ydmygende Tanke, at mine Indsigter, som jeg, i Forbigaaende sagt, havde al patriotisk Tillid til, ikke skulde anvendes paa en høiere Gienstand end paa disse Halvmennesker. Men min Skiebne var uundgaaelig. Jeg maatte med mine Betragtninger giøre Udfald hvor jeg vilde, enten i Kirken, eller i Landhuusholdningen, eller i vor politiske Forfatning, saa blev jeg dog altid ved en usynlig Magt uformærkt trakt tilbage til mine Pebersvende. De sysselsatte min hele Indbildningskraft om Dagen, dem viiste mine natteligе Drømme mig i alle deres latterlige og hæslige Skikkelser, og jeg vaagnede kun for nøiere at betragte disse Vinterstykker. Endelig har jeg befundet, at det er mit lovlige Kald at være Pebersvendenes Apostel. Jeg skikker mig saa meget villigere i min Skiebne, da jeg nu er vis paa, at dette Embede er saa patriotisk som noget, og at dets lykkelige Bestyrelse paa eengang kan tilfredsstille de beste og de ærgierrigste Hensigter; thi jeg har nøie udregnet, at næst en Castrat er en Pebersvend den unyttigste og følgelig skadeligste Borger i en Stat.

Her er det høi Tid, at jeg bestemmer hvem jeg mener ved Pebersvende. De, som enten en naturlig og mod Ægteskabets Hovedhensigt stridende Skrøbelighed, eller Mangel paa det som er umisteligt til en Families Underholdning, eller en alt for uerfaren Ungdom forhindre i at gifte sig, de fortiene ikke dette Tilnavn. De første bør man beklage, og de sidste bør man haabe alt got om. Men de, som enten af en overdreven Forsigtighed, eller af Magelighed, eller Liderlighed, eller af onde og det smukke Kiøn fornærmende Fordomme, eller af Gnieragtighed, eller i gierrige, eller i ærgierrige Hensigter berøve Staten de Børn (i det mindste de ægte), som den med saa stor Ret kan fordre af dem; de, som af forsætlig Ondskab giøre et ærligt og uskyldigt Fruentimmer ligesaa unyttigt for

det Almindelige, som de ere selv; som berøve det den ærværdige Fornøielse at blive Moder paa en anstændig Maade, og udsætte det for Mangel og Fristelser: de ere Pebersvende, dem mener jeg.

Ifald det er afgiort, som jeg troer, at Folkemængden er den første, og Opdragelsen af denne Folkemængde den anden Hovedpille, hvorpaa Statens Styrke hviler, saa kan saadan en forsætlig Pebersvend i ingen Henseende undskyldes som Borger. Jeg sætter forud, at det er en Borgers Hovedpligt af alle Kræfter at befordre det almindelige Beste, og i denne Hensigt at efterleve ikke alleneste Lovene, men endog sin Samvittighed. Om man og imod alle medicinske og oeconomiske Regler vilde paastaae, at en Pebersvend og en Maitresse var en ligesaa god Stabel for Efterslægten som et ordentligt Ægteskab; om og Staten, der i alle Tilfælde bør være saa god en Huusholder, kunde for at føie en egensindig Borger tillade, at en anden (thi og Fruentimmer ere Borgere) formedelst en uanstændig Levemaade blev et dødt Lem paa dens Legeme, uskikket ikke allene til al ærlig Omgang, men og til de mange vigtige Forretninger, hvortil de dydige Fruentimmer ere umistelige, og de lastefulde og beskiæmmede aldeles ubrugelige; om og Sædelæren og den strengere Religion, som en sund Statsforfatning altid til være yderlig om over, om og disse vilde see igiennem Fingre med slig en Uorden; om man endelig imod al Rimelighed vilde sætte forud, at alle Pebersvende holdt Maitresser — de nedrige og aldeles frugtløse Liderligheder fortiene ikke at nævnes — om og alt dette, siger jeg, af Agt for Pebersvendene, blev omskabt til Muligheder, saa kunde de dog endnu kun frikiendes for at berøve Staten en Deel af dens naturlige og muelige Folkemængde. Men den Opdragelse, som uægte Børn, denne ulykkelige Deel af Folket, faae, er den, kan den være saadan en,

som Staten kan være tient og fornøiet med? Nei. I denne Henseende ere de oftest endog værre for det Almindelige, end slet ingen. De aldeles unaturlige Forældre ønskede jeg at kunne tie om. Dog er det desto værre en beklagelig Sandhed, som jeg ei bør forbigaae, at der findes mange, som, dyriske i at avle Børn, ere værre end Dyr i at forglemme dem, saasnart de ere avlede; som ere i Stand til, uden Følelse af Skam eller Samvittighed, at lade dem og deres ulykkalige Mødre omkomme af en Mangel paa det Nødvendigste, som de let kunde afhielpe, og om dette ved Himmelens besynderlige Forsyn ikke skeer, at være ligegyldige ved at see dem, af Mangel paa den fornødneste Opdragelse, at blive Jorden, Staten og sig selv til de skammeligste Byrder. Den viseste og naadigste Regiering har altid ved de beste Anstalter søgt at forebygge saadanne virkelige Statsulykker og Ødelæggelser; men saa længe Pebersvendene grassere, vil det evig blive den umueligt at forebygge dem alle. Og om den kunde, da kan dog kun den yderlig Fattige, den aldeles Uformuende undskyldes, naar han bebyrder Staten med en lille Skabning af hans Façon, som han ikke har udbedet sig og mindre erholdt dens Samtykke til at forfærdige, og som hele Naturen siger ham at han bør sørge selv for, saa længe som han kan. Men at en Pebersvend, en privat Mand, een som ikke fattes det Fornødne til en Familiees Underholdning (thi saaledes har jeg engang bestemt en Pebersvends Natur), at saadan een af blot Gnieragtighed eller lige nedrige Aarsager skal skyde Byrden af sine Vellyster paa det Hele, paa sine ærlige og ofte meer trængende Medborgere: det er den største, det er en himmelraabende Ubillighed. Men for at drive min Føielighed mod disse Creaturer til det yderste, lad endog dette være billigt, saa kan, naar jeg undtager dem, som bestemte til Krigen tilig bør rives løs fra Mødrenes Forkielelse og en

svækkende Diæt, Republikens eller den offentlige Opdragelse vel, som vi daglig see, overgaae den Opdragelse, som visse Forældre give deres Børn, men den kan og bør aldrig sættes i Ligning med den, som Staten med saa stor Ret kan fordre af alle ikke reent uformuende Forældre.

Men jeg haster fra disse unaturlige, disse hæslige Peber-svende, for at betragte dem, som tænke noget menneskeligere. Man erindre sig, at jeg indtil videre har forudsat, ikke allene at ingen Pebersvend bedrog Staten for den Andeel, som han skyldte dens naturlige og muelige Folkemængde, men endog at Staten i alle Henseender kunde være tient med den Maade, som han betalte sin Gield paa. Jeg skal hastig nok kalde denne Tilstaaelse tilbage. Men nu vil jeg eengang for alle maale dem Skieppen fuld, og forestille mig dem i en for Staten saa taalelig Tilstand, som det er muelig at de kan betragtes i. Jeg vil antage, at saadan een ikke alleneste bliver Fader til lige saa mange Børn, som han vilde have avlet i et ordentligt Ægteskab, og at den Maade, paa hvilken han bliver det, kan være ligegyldig for det Almindelige; men endog at han er beredvillig til at anvende sin yderste Formue paa disse Børns gode Opdragelse: den udvortes Anstændighed og den herskende Tænkemaade skal dog twinge ham til at lade dem opdrage i Løndom, hos Fremmede, langt fra sig selv, langt fra den kiærlige Omhyggelighed, som kun er naturlig og næstendeel kun muelig hos en Fader, den som idelig sysselsætter sig med at opdage de spædeste Tilbøieligheder, og enten at benytte sig af dem til Dydernes og Færdighedernes Opelskning, eller hvor de forraade Ondskab, at give dem en anden Flugt, og hvor dette er umueligt, at forhindre deres Vært; langt fra den ømme Varsomhed, som skiuler Lasterne for de spæde Gemytter, indtil den har Lelighed til at vise dem med alle deres hæsligste Farver,

og som selv skiuler Dyden, naar den ikke kan lade den see tydelig og til sin fuldkomne Fordeel; endelig langt fra den utrættelige og til en god Opdragelse nødvendige Iver, der ingen Leilighed lader forbigaae at oplyse deres Forstand og at forbedre deres Hierte. De Fremmede, som disse Børn anbetroes, ere ofte onde Mennesker, men de ere altid Fremmede. Saa længe Faderen med kølnsk Vægt betaler dem, ikke allene deres Bekostning og Umage, men endog deres Forstaaelse med ham, deres Taushed, deres stiltiende Samtykke i hans Uorden, og selv den Skade, som maaskee deres eget ærlige Navn kan tage derved: saa længe kan det være got, og der kan være dem, som giøre sig en Pligt af at give Børnene en god Forpleining. Men de fleste vil og lade det blive derved, og troe om sig selv, at de ere græsselig ærlige, naar de ere Faderen og Staten ansvarlige til fede Børn. De faa, som drive det høiere, skal dog aldrig kunne overtales til at unde dem en bedre Opdragelse end den, de vilde unde deres egne Børn, og den er, i Forbigaaende sagt, altid slettere end den, som hine kunde vente af deres Fader, naar han turde være dem bekiendt. Thi det er et Postulatum, at den er altid ringere i Formue og Anseelse, som paatager sig fremmede Børns Opdragelse for Betaling, end den, som paatager sig deres Forfærdigelse uden at frygte den Bekostning, som de vil sætte ham i. Men lad denne Betaling blive beregnet nøie; lad den blive utilstrækkelig og ikke svare til deres Haab, som de ulykkalige Børn ere anbetroede: da skal de hastig ansee endog det, som de efter en nøiagtig Ærlighed ere Børnene skyldige, for lige saa mange Almisser, hvis Vigtighed de sielden skal være saa ømme at skiule for dem. Det Ord Barmhiertighed vil snart blive dem et bekiendt Mundheld, og de uskyldige Børn vil saa ofte høre sig kaldte nøgne og Bastarder, indtil de tilsidst begynde at føle noget derved. De vil

da see sig foragtede, og lære at foragte sig selv; de vil daglig fornedre sig lige saa meget til Slaver, som hine svulme op til frygtelige Despoter. De vil adlyde baade de gode og onde Befalinger som de faae, fordi de frygte, og foragte dem, saasnart de ikke frygte længere. De vil finde en Fornøielse og en Vittighed i at kunne eludere de børnlige Love eller deres Execution. De vil vænne sig til at bedrage deres Foresatte ved Hyklerie eller paa andre Maader, og naar alting slipper, vil de trodse dem. Disse ere de smukke Konster, som de med Tiden vil øve imod deres Fædreneland; denne er den værdige Opdragelse, hvoraf Staten med saa stor Vished kan spaae sig de modneste Frugter. Jeg kan ikke overtale mig til at slutte disse Betragtninger om Pebersvendenes uægte Børn uden at giøre endnu en Anmærkning, som, endskiønt den kun bliver vigtig ved en Fordom, dog bliver det ved en almindelig, og som jeg troer, aldrig udryddelig Fordom. Lad alle de ovenanførte Mangler ikke finde Sted; sæt, at enten den Fremmede, hvis Opsyn sligt et Barn anfortroes, er en sand, en uegennyttig Christen, en øm og oplyst Menneskeven, lad ham i Indsigt, Formue, Anseelse, Kiærlighed, Omhyggelighed, og i Naturen selv, fuldkommen kunne sættes i Ligning med den rette Fader; eller og lad denne være god Fader nok til at trodse den udvortes Anstændighed og det Almindeliges Omdømme, lad ham ikke begaae en anden Feil for at skiule den første, lad ham opdrage sit Barn selv med al en retsindig Faders Ømhed og al en god Borgers Patriotisme: den tyranniske, men herskende og indgroede Fordom skal dog aldrig tillade ham at aftoe den Plet, hvormed en uordentlig Vellyst besmitter endog sine uskyldige Frugter; en Plet, som altid vil giøre den retskaffenste Mand mindre beqvem til en stor Deel af de borgerlige Pligters Udøvelse, end han under en anden Forfatning skulde have været.

Hvor megen Styrke tilbyde ikke Religion og Sædelære disse Sandheder? Men mine Hensigter fordre ikke og tillade ikke engang, at jeg anvender den her. Og hvem af mine Læsere skulde ikke anvende den selv? At kalde dem tilbage til de første og almindelig antagne Grundsætninger af Christendom og Dyd, det vilde kun røbe en fornærmende Mistillid til deres Tænkemaade. Overalt, lad den til Helligdommen indviede Taler træde frem som Christen, lad den verdslige Vise tale som Moralist; jeg taler i Dag allene som Borger og som Patriot.

Men et andet Spørsmaal bliver det, hvorfor jeg tager mig det saa nær med Pebersvendenes Bastarder. Ligesom Landet vrimlede af denne Yngel! Og jeg kan tvertimod oprigtig ønske Landet til Lykke med deres meget ringe Antal; og ifald jeg troede, at en slet Borger var bedre end ingen, kunde jeg ligesaa oprigtig beklage, at dette Antal ikke udgiør den tiende Deel af det, som Staten kunde love sig af vore Pebersvende, ifald de fik det patriotiske Indfald at gifte sig. Naar man fra de uægte Børn, hvoraf vi endelig have nok, vil regne dem, der avles af saadanne, som aldeles ei formaae at underholde en Familie, og som følgelig efter mit engang bestemte Begreb ei kan kaldes Pebersvende; naar man undtager dem, som avles af gifte Folk, som heller ei kan være det: saa bliver det Antal meget ringe, som kan skrives paa de Øvriges Regning. Ja, dersom man vilde føie en Deel af dem og troe deres daarlige Pralerier! Jeg har oventil anført de vigtigste Aarsager, hvorfor en Pebersvend ikke gifter sig. Man løbe dem engang igiennem! Den overdreven Forsigtige og den Frygtsomme tør ikke. Den Magelige, ja han gider ikke. Den Liderlige kan ikke. Den nedrige Spotter faaer ikke Lov. Gnieren nænner ikke. Den Gierrige og Ærgierrige maaskee! Den første kan være ødsel nok, den sidste kan besidde dum Stolthed nok til at holde sig en Mai-

tresse. Men hvad blive Frugterne af slig en Forbindelse? Den er altid uordentlig. Ofte er den knyttet uden Smag, uden Tilboielighed, og undertiden, som det vel hændes, blot for at giore en Modelast med; og dette hæslige Baand er, oeconomisk betragtet, endnu det beste, thi det spaaer de fleste Frugter. Men tiere endnu, vil jeg troe til Menneskelighedens Ære, at den er grundet paa Lidenskab, men paa en Lidenskab, der altid er uordentlig, altid for blind og heftig, altid forbundet med saa mange andre medicinske Uordener, at det var at trodse, ikke al Religion, thi den vil jeg ikke engang kalde til Hielp, men al menneskelig Indsigt, om man vilde paastaae, at saadan en Lidenskab, uden de allerbesynderligste Omstændigheder, kunde være ligesaa frugtbringende, som den ordentlige Tilboielighed, der altid udmærker de gode, og den koldsindige Vane, der altid hersker i de slette Ægteskaber. Men da jeg er saa tydelig overbeviist om, at Pebersvendene oiensynlig bedrage Staten for det meste af den Andeel, som de skylde Folkemængden; da jeg holder det Antal af Born, hvormed de bebyrde Verden meer end de berige den, for at være saa ringe: hvorfor har jeg da med saadan en Iver talt om disse Borns Opdragelse? For fra alle Sider at mode den giftige Fordom, som er temmelig udspredt iblant dem der befatte sig med at bedomme det almindelige Beste, og som jeg meer end eengang har hort forsvare: at det ikke alleneste var tienligt, men endog nodvendigt i Henseende til Folkemængden, at Staten saae igiennem Fingre med, og saa got som opmuntrede til slige Uordener; for i det mindste at giore denne falske Maxime aldeles uanvendelig paa mine Pebersvende; for endelig at gotgiore, at disse hæslige Originaler maae efterlade sig Copier eller ikke, saa ere de lige unyttige, lige skadelige Borgere.

Hvor mange Pebersvende vil ikke rympe Oienbrynene ved

disse Tilnavne, og kalde dem haarde og ubillige! Dog den største Deel af dem skulde ikke kunne afnøde mig nogen vidtløftigere Forklaring end den, jeg har giort. Men der ere, som jeg meer end eengang har erindret, de iblant dem, som synde af alt for stor Forsigtighed, af en overdreven Frygt. Disse ere de taaleligste iblant dem alle, og fortiene meer Medynk end Foragt, hellere at opmuntres end at nedslaaes. Endskiønt ingen af disse endnu vil troe om sig selv, at det kan være ham, som jeg mener — thi hvorledes kunde han have Raad til at gifte sig? — saa vil de dog maaskee tillige med en stor Deel af deres alt for medlidende Medborgere troe det samme som de Øvrige, og beskylde mig for en alt for stor Heftighed og for Ubillighed. For disse vil jeg retfærdiggiøre mine Udtryk. Dem skylder jeg det. Jeg troer ikke, at det behøves til at være en unyttig og skadelig Borger, at forsømme alle en Borgers Pligter. Endskiønt jeg ei vil drive det saavidt, at jeg skulde paastaae, at een, eller engang at flere Pligters Forsømmelse kunde være nok hertil, hvilket jeg dog i Nødsfald tiltroer mig at kunne forsvare: saa tør jeg dog altid sige, at saa væsentlig en Hovedpligts Overtrædelse, som den er hvorom jeg handler, er meer end tilstrækkelig nok til at fortiene, om det var mueligt, endnu værre Tilnavne. Til at befordre deres største Velgiøreres og deres Brødres, Statens og alle oprigtige Patrioters, første, ivrigste og vigtigste Ønske, Folkemængdens Formerelse, ere de dog unyttige; og om ikke vi, da skal Efterslægten tilig nok føle den Mangel, det virkelige Tab og den Skade, som de anrette; de sig forevigende Herrer Forfattere, med deres Tilladelse, selv ikke undtagne. For da uden al Modsigelse at kunne kalde Pebersvende unyttige og skadelige Borgere, behøver man kun at sætte sig i det høieste tredive Aar frem i Tiden. Thi en god Borger vil endog søge efter

sin Død at nytte Staten saa meget som han kan, og den, som Efterslægtens Vel er ligegyldigt, fortiener intet mindre end Navn af Patriot. Jeg vil meget gierne, og om jeg ikke vilde, var jeg nødt til at bekiende, at der findes mange i mere end een Henseende brave og retskafne Mænd imellem Pebersvendene, som endog kan tiene til Mønster i en stor Deel af de borgerlige Pligters Udøvelse; men fritager det dem for at udøve dem alle? Jeg tænker, at Umulighed allene kan fritage herfor. Jeg kiender selv dem, som i alle Poster kan paastaae Navn af ulastelige, undtagen i denne ene. Men denne ene er just af den Betydenhed, at alle de øvriges nøieste Jagttagelse langtfra ikke kan veie op imod dens Forsømmelse. Hvad berettiger for Exempel den beste Prædikant til den stolte, den daarlige Indbildning, at han ved at anvende sin hele Levetid med en Alvorlighed og en Iver, der er saa yderlig streng at den ei engang kan bestaae med Ægteskabets Pligter, jeg vil ei sige paa at igiennempløie gamle Postiller og at sammenælte nye, men paa de christeligste, de opbyggeligste og nyttigste Foretagender; at han ved at stiæle nogle faa Timer fra huuslige Bekymringer, selv for at anvende dem til Hedningers Omvendelse — hvad berettiger ham, siger jeg, til at troe, at han herved kan være sit Fædreneland lige saa nyttig, som fire, sex, eller maaskee flere af hans Børn kunde blive det? Er det ikke muligt, at det kan blive sex Theologer, hvoraf enhver for sig kan være lige saa god og bedre, end han er selv? Eller bør denne Mulighed ingen Betragtning komme i, allene fordi den er uvis? Er hans christelige Bestræbelsers lykkelige Udfald, er hans nyttige og opbyggelige Skrifters Læsning og rette Anvendelse, er en Hednings eller en Jødes eller en ryggesløs Christens Omvendelse visſere? Og overalt hvad taber han selv, hvad tabe hans øvrige Pligter, hvad taber Staten ved de huuslige Be-

kymringer, som Ægteskabet paafører ham? Hvit nogle faa af hans Timer, en Tid, som han maaskee saa tit spilder paa græske og rabbinske Galskaber! Kan dette Tab sættes i Ligning med Tabet af et eneste sundt og vel opdraget Barn? Den Stolthed er utaalelig. Kan ikke enhver stor General giøre sig Haab om at blive Stammefader til tolv andre Generaler, der ere lige saa store som han selv? Og jeg var tilfreds, at de kun blev Lieutenanter; naar de ere opdragne til at tænke lige saa ædelt, til at være lige saa beredvillige at fægte og døe for deres Fædreneland som han, saa er en Enestes Tab af dem utaaleligt for Staten. Det samme kan siges om den viseste og hurtigste Statsmand, om den erfarneste og retsindigste Læge, om den største og nyttigste Konstner; det finder Sted hos alle. Den, som vilde være saa forvoven at paastaae, at der enten fandtes christelige Dyder, eller menneskelige og borgerlige Pligter, eller vigtige Forretninger, eller nyttige Konster, eller høie Videnskaber, hvormed Ægteskabets lette og behagelige Pligter, og de ved et taaleligt Udkomme saa taalelige, saa vel belønnede huuslige Sorger ikke kunde bestaae: den vilde ikke alleneste fornærme den Alvise, som først lagde Planen til den menneskelige Huusholdning; men og saa mange brave, saa mange store Mænd i alle Stænder, som ere gifte og efterlade Staten vel opdragne Børn, uden i mindste Maade at forsømme nogen af deres øvrige Pligter. Og er den nyttigste Stiftelse, den vigtigste Opdagelse, den største Heltegierning Staten, denne ømmeste blant Mødrene, saa kostbar som en Borgers Liv? Eller hvor er den Dyd, som kan undskylde et Mord? Myrdet har de lige saa mange af deres egne Børn og af Statens, som de kunde have avlet i den tilbørlige Orden, og ikke vilde. Og, thi her paanøder Religionen mig sit Klagemaal, de have tilintetgiort dem, som

Himmelen tillavede sine Salighedér for; de have berøvet den Almægtige sine Tilbedere.

Jeg vil vende mine Pebersvende om, for at see dem paa en anden Side. Jeg har i Begyndelsen erindret, at saadan een altid i det mindste enten giør et Fruentimmer lige saa unyttigt som han er selv, eller fordærver et. Jeg ønsker, at man maatte see min Maadelighed deraf, at jeg kun nævner eet, da det første dog kan finde, og det sidste saa ofte finder Sted med flere. Det første kan ikke feile, om den Beregning er rigtig, som faa vil negte, at der ere lige saa mange Fruentimmer paa Jorden som Mandfolk, om ikke flere; og lige saa lidet kan det feile, at det i visse Maader fordobler Pebersvendens Forbrydelse imod Staten. Naar han ikke af Daarlighed eller Ondskab, som vi have Exempler af, opholder et Fruentimmer, og forhindrer det saavel som sig selv i at giøre andre Partier, og saaledes forebygger to Giftermaale, saa kan vel Statens Tab i Henseende til Folkemængden kun siges at være enkelt. Men den kiærlige Ægtefælle, den stræbsomme og ordentlige Huusmoder, den kloge og dydige Matrone, ere, endog ufrugtbare, vigtige og umistelige for Staten. Og dette Tab lægger han til Tabet af en Ægtemand og en Huusfader, som blot ved en øm og fornuftig Kiærlighed og ved en klog Bestyrelse af Tyende kunde og burde være et opmuntrende Mønster for andre. Ei heller kan jeg her forbigaae at erindre, at en Pebersvend alt for ofte, blot ved at giøre et Fruentimmer unyttigt, allene ved at lade det sidde ledigt, tillige fordærver det. Hvem uden Pebersvendene skal vi takke for den største Deel af vore Coqvetter? Jeg veed ikke engang, om disse ynkværdige Skiønne ere at fortænke derfor at de gaae selv paa Frierie, naar de daglig see saa stor en Mængde frygtsomme, søvnige eller nedrige Mandfolk for Oinene, som ikke har mindre end Lyst at gaae derpaa.

Den største Deel af dem (vi bør være saa billige at troe det) giør ikke andet end at stride for den naturlige Ret, som enhver af dem har til en Mand, endskiønt de undertiden fægte med en Iver, der er lidet overdreven. Hvem maae vi takke for de fleste af vore utaalelige Sladdersker, af vore farlige Bagtalersker og Sammensvorersker, af vore saa hæslig andægtige Bedesøstre? De fleste, især af den sidste Sort, skal man ufeilbarlig finde imellem de gamle Jomfruer. Ingen gift Kone kan saa let falde enten til den fortvivlede Letsindighed, der opammer de første, eller til den letsindige Fortvivlelse, der frembringer de sidste. Og hvem skal vi da tilskrive dem? Vore Pebersvende. Herlige Frugter! Men de ere endnu langtfra ikke deres ypperligste. Jeg gyser, og mig synes, Naturen gyser rundt omkring mig, nu da jeg nærmer mig til de Fordærvelser, til de Ulykker, som Libertineren, som den Liderlige, den nedrigste af alle Pebersvende, anretter iblant det andet Kiøn. De ere alt for græsselige. Jeg taber Pinslen. Jeg kan ikke skildre dem. Er det ikke en Jammer, er det ikke grueligt, at et Menneske, bestemt til at være et Billede af det reneste og helligste Væsen; at det yndigste iblant Creaturene, skabt til at være en godgiørende Engel paa Jorden, hvis Natur det var at trøste Kummer, at tage Deel i Smerter, at sysselsætte sig med at lindre vore Svagheder, at bære over med os i Sygdomme; som var begavet med de største Evner til at bøie Gemytter, til at mægle Fred, og til at udføre vigtige Planer, dannet til en behagelig Tolk af Pligterne, til en Opmuntring for store Gierninger, til Dydens Belønning og Livets Glæde; at endelig, og dette ønsker jeg at en Patriot især vil lægge Mærke til, at Statens elskte Datter, hun hvormed den smigrede sig at hun skulde blive en Moder til Tusinde, at hun skulde opdrage den nyttige Borgere, store Mænd og Helte, at hun skulde vidt omkring sig

udsprede Arbeidsomhed og Tarvelighed og de øvrige huuslige Dyder: er det ikke, siger jeg, en Skræk for Menneskeligheden, at hun skal nedtrykkes dybt under Dyrene, udstødes fra Dagen og de ærlige Selskaber, blive en Væmmelse og en Afsky for dem som see hende, en Furie, som udspænder sine Garn for at fange den ædle Ungdom og at fordærve den, et giftigt Aadsel, der dræber dem som komme det nær, og tilsidst et Offer for Lovene, eller for de smerteligste og afskyeligste Sygdomme, og for en tidlig, en skammelig, en fortvivled Død? Jeg har ikke nødig at bevise, at den første Forførelse, under sin meest glimrende og under sin anstændigste Maske, er det første og det vissete Trin til slige Ødelæggelser. Hvem har da vovet at nedstyrte den Almægtiges Billede saa dybt? Hvem var saa grusom, at han med koldt Blod forstyrrede den deilige Skabning, som var Jordens Glæde? Hvem var enten letsindig eller nedrig nok til at kuldkaste Statens, sine Brødres, sine Medborgeres Haab? Et Menneske, en Borger. Og hvad bevægede ham hertil? Raadhed, Overmod, den frækkeste Foragt af Religion og Dyd og af de selskabelige Love. Og hvor skal man søge de fleste, og jeg tør sige de hæsligste af disse Umennesker? Blant Pebersvendene. Jeg veed, og det er destoværre alt for unegteligt, at en stor Deel Ægtemænd kan skrives paa Libertinernes sorte, paa deres skrækkelige Liste. Jeg veed, at vore Systemer, og at den herskende Tænkemaade henfører dem til det første Rummer derpaa. Om de burde giøre det, er noget, som jeg ikke veed. De kan i det mindste forevende en dyrisk, en uimodstaaelig Lidenskab, som Lovene ufeilbarlig skulde have straffet, om de havde styret den paa en ordentlig Maade; da de samme Love tvertimod, og om ikke de, dog de fleste af deres Tienere see igiennem Fingre med dens uordentligste, skammeligste og skadeligste Afkiølelse. De kan forevende den med en Art af Ri=

melighed; thi det er mueligt, at de kan være Fæe. Men for en Pebersvend vilde selv denne dyriske Lyst være en alt for ærværdig Undskyldning. Han kunde have styret den og giort det Fruentimmer lykkeligt, som han opoffrer. O du, hvis Hierte er af Flint, hvis Øre er overtrakt med Huden af et Rhinoceros, lad dig røre! Hør ikke mig, jeg er ei saa daarlig at jeg haaber det, hør Naturens Røst, hør Menneskelighedens klagende, dens veemodige Stemme! bøi dit Øre til de jamrende, de fortvivlede Skrig, som stige op fra Hospitalerne, fra Fængslerne, fra Tugthusene! Det er dine ulykfalige Offere, som hyle. Skienk dem i det mindste en Taare! Men du vil ikke. Du er forhærdet. Hør dem da brøle Hevn over dig fra det nederste Helvede, og lær at skielve!

Jeg vil rive mig løs fra det græsselige Billede. Jeg kan ikke skildre det.

Heller er dette langtfra ikke alt det Onde, som Pebersvendene anrette i Staten. De afnøde den en Ujevnhed i sine Byrders Uddeling, der nødvendig maa være lige saa ubehagelig for Regieringen, som den er fortrædelig og skadelig for den lidende Deel. En gift Mand kan i visse Maader siges at blive straffet, fordi han er bedre Borger end en Pebersvend; eller denne kan i det mindste siges at blive ulige meer skaanet i de offentlige Paalæg end hiin. En Kones Forsørgelse, Børns Opdragelse, flere Tienestefolks Underholdning ere, om ikke ligesaa mange Skatter til Staten, dog ligesaa mange Bekostninger, hvoraf Staten har Fordeel, og ligesaa mange Byrder, som giør Vægten af de øvrige Paalæg føleligere. En Pebersvend, med ligesaa mange Fordele af Selskabet, med ligesaa mange Indkomster og ligesaa faa Skatter som den Gifte, unddrager sig fra alle disse Udgifter, fordi Staten blot ønsker dem af ham, og ikke tvinger ham dertil. De sparede Penge anvender han

efter sin Tilbøielighed, enten paa Beqvemmeligheder af Livet, som hans gifte Medborger ønskede ligesaa vel som han, og fortiente bedre; eller og, som det tiest skeer, paa reent unyttige og skadelige Ting, paa Liderligheder, eller paa at blæse sig op over sine nyttigere Ligemænd, eller paa at sue dem ud ved Aager, og saaledes at forøge deres Trang og sin Formue. Mon en Fader til mange og suurt men vel opdragne Børn, mon en retskaffen Ægtemand, der villig har underkastet sig og taalmodig bærer de forskiellige Sorger, som denne Stand fører med sig, mon en stræbsom Huusfader, der maa fortiene Brødet til mange Munde, mon han er saa meget at fortænke i, at han bemærker denne Ujevnhed, og i sine hemmelige Sukke kalder den ubillig? Eller paastaaer jeg for meget, naar jeg siger, at den, som føler Byrden meer, bærer meer, og at en Pebersvend giver ulige mindre Skatter end en gift Mand, saa længe han kun giver lige saa mange? Jeg troer det ikke. Tvertimod synes det mig utaaleligt, at Pebersvenden endda skal have Fordeel af den Foragt, som han viser imod Statens alvorligste og viseste Ønske; jeg troer, at intet kunde være billigere, end om den giorde hans Byrder lige saa tunge som hans gifte Medborgeres, helst naar det skede til disses Lettelse, og jeg er overbeviist om, at det eneste og sikkerste Middel, hvorved han kan tvinges til at være nyttig, er det, at man ei tillader ham at vinde ved at være unyttig. Men herom videre siden. En Anmærkning, troer jeg imidlertid, skal ikke være ilde passende eller overflødig paa dette Sted. Det er denne, at ligesaa vist som Ligevægten befordrer alle Byrders Lethed, ligesaa vist er det, at de største Byrder, som Staten kan paalægge sine Borgere, blive taalelige og næsten lette, naar de uddeles med den Liighed, at ingen kan siges at have det bedre end den anden. Da først, naar mange fritages eller skaanes, skal man høre den trykte

Borger knurre over sin Skiebne; thi da først troer han sig berettiget dertil. Men om denne Liighed kan og bør bestemmes efter andre Rettesnore, end efter Kræfternes Forhold, eller efter de Fordeles Forhold, som enhver nyder og har nydt af Staten, det vil jeg her ikke undersøge, men overlader det til andre at bedømme. Jeg vil og overlade til de Herrer Financiers at beregne, hvor meget Kongen omtrent aarlig kan tabe ved Pebersvendene i Told, Consumption og overordentlige Skatter; det er nok til mine Hensigter, naar jeg kun peger paa, hvor unyttige og skadelige Borgere de endog ere i dette Stykke.

De ere meer, de ere farlige Borgere. I Henseende til det smukke Kiøn skal man sielden finde at de holde Middelveien imellem en rasende Elskov og en dum og haardnakket Afskye. Deres Kiærlighed, som Sandserne allene opvække og føde, kan ikke være andet end en blind og en forblindende Lidenskab. Det Fruentimmer, som de falde paa at elske, eller i det mindste det, som de overvinde, bliver i Almindelighed deres uindskrænkede Beherskerinde; men det Skridt, som hun har giort, lover langtfra ikke saa megen Afholdenhed, at hun ei ved alle Leiligheder skulde betiene sig af sin Magt og dens Svaghed, som hun anseer for sin Fordærver. Den mindste Feil, hvortil hun vil forlede eller rettere twinge ham, er en Ødselhed, hvorved han saa ofte bliver en Bedrager, eller i det mindste en Byrde for Staten og sine Medborgere. Men hvem siger os god for, at hun ei afnøder ham de største Ugierninger, de sorteste Forgribelser? Hvor meget billige ikke alle Tiders Historier denne Frygt? Den kan ikke siges at besidde en Viisdom eller en Dyd der er hærdet mod nogen Last, som kan begaae en eneste. Saa sikker er deres Elskov. Men deres Afskye? thi der ere kun faa af de fornuftigste og beste Pebersvende, som ere stærke nok til at træffe en Middelvei imellem disse to Yderligheder; deres Af-

skye for Omgang med Fruentimmer berøver dem i det mindste det blødgiørende, det smeltende, jeg veed ikke hvad, som der er i denne, og som er saa umisteligt for Mandsfolkenes haardere Siæle, ifald de skal blive beqvemme til Indtryk af Menneskeligheden eller af de selskabelige Dyder. Jeg veed ikke, om jeg udtrykker mig ret, men saa meget veed jeg, at den, der er enten svag eller nedrig nok til at bære Afskye for Fruentimmer, staaer den største Fare for at blive en Haardhierted, en Udsuer, en Tyran, om han ikke er det allerede. Mangel paa Levemaade, Pedanterie, Dorskhed, Grovhed selv synes kun at være smaa Feil ved Siden af disse; dog flyde de af den samme Kilde. Erfarenhed bekræfter det, og jeg er forsikkret paa, at kun faa vil beskylde mig for at giøre Pebersvendene Uret, om jeg paastaaer, at man ingen Steder finder saa mange egensindige og besynderlige Folk, ingensteds saa mange Pedanter og Plumphuggere, som iblant dem. Med faa Ord: naar en Pebersvend elsker, saa elsker han som en Daare; og elsker han ikke, kiender han slet intet til denne himliske Lidenskab, ja, saa vil jeg ikke sige hvad han er. Jeg vil lade en anden sige det. Historien beretter om en vis Mand (enten det var en græsk Philosoph eller en fransk Munk maa Historien forlade mig at jeg har glemt), at han ved sin maadelige Vittighed og de Tiders stærke Overtroe havde tilveiebragt sig en Sandsigers Navn og Ære. En Bonde i samme Egn, som havde mistet sit Muulesel, hastede for at søge Oplysning hos denne Mand, og stolende paa hans hemmelige Videnskab tilbød han ham et fedt Sviin, naar han vilde skaffe ham Eselet igien. Alle Stiernerne og alle Soldene taug om Eselet, eller Sandsigeren forstod dem ikke. En anden besynge hans Angest og den frygtelige Strid, der reiste sig imellem en haardnakket Uvidenhed paa den ene, og saa store Fristelser som en Spaamands Navn og et fedt Sviin paa den anden Side! jeg

vil kun fortælle det lykkelige Indfald, hvorved han redte sig ud af al sin Forvirrelse, et Indfald, som var en Sandsiger fuldkommen værdigt, og som man hverken skulde have haabet af en Philosoph eller af en Munk. Han kaldte Almuen sammen, og efter at han ved de sædvanlige Ophævelser havde sat den i Forventelse af noget Stort og Vigtigt, og saaledes skaffet sig den fornødne Taushed, raabte han med høi Røst, at om nogen med en god Samvittighed kunde giøre sin Eed paa at han aldrig havde elsket, da var det ham overdraget at give den samme et fedt Sviin til Belønning for sin Afholdenhed. Alle de Tilstedeværende taug. Endelig opstod en stor grov Bengel — saaledes behager Historien at udtrykke sig — denne forsikkrede, at det fede Sviin ikke kunde tilkomme nogen bedre end ham, eftersom han kunde giøre sin høieste Eed paa at han ikke engang vidste hvad Kiærlighed var. „Der," sagde Sandsigeren, i det han til alles Forundring greb denne Helt om Armen, og ledte ham hen til den gabende Bonde, „der, min gode Mand, har du dit Esel."

Jeg forudseer, at en Deel af mine Læsere allerede her vil smigre mig med at have anatomeret mine Pebersvende saa nøie som muligt, og med at have sagt det Værste om dem, som kan siges. Men jeg er langtfra ikke saa stolt en Skildrer og saa slet en Patriot, at jeg skulde troe dem. Jeg tilstaaer tvertimod mine Mangler, og beder allene, at min gode Villie maa undskylde dem. De faa Træk, som jeg har anbragt, ere almindelige og lidet udarbeidede; og jeg er overbeviist om, at der findes faa iblant mine Landsmænd, som ei ved besynderligere Jagttagelser ere satte i Stand til at forøge og forbedre dem. Den frække Foragt af Religionens Stemme og af Sædelæren er det stærkeste Træk, men ikke det eneste, som jeg har overladt til andre.

Jeg kan ikke forbigaae denne Leilighed at yttre et Ønske, hvis Opfyldelse, som jeg troer, skulde meget understøtte mine patriotiske Hensigter. Jeg vilde agte mig lykkelig, ifald jeg turde haabe, at dette Udkast vilde give en anden Raphael, eller rettere en anden Hogarth Anledning til at værdige Pebersvendene og især de hæsligste af dem sin Pinsel. Deres blege, eller dumme, eller kaade, eller frække, eller lumske Ansigter skulde giøre en uforlignelig god Virkning. Jeg skulde lade den hele Samling hefte for ved et andet Oplag af denne Afhandling, uden at blive misundelig, naar Læseren paa eengang saae det samme om ikke meer i dem, end i alle mine Anmærkninger. Indbildningskraften, som saa gierne følger med vore ivrige Ønsker, forleder mig næsten til at gribe ind i Konstnerens Arbeide, og at forestille mig hvorledes han maaskee vilde giøre det. Han vilde muelig forestille Kiærligheds Tempel med aabne Porte, med Religionen og Naturen og Staten i deres fulde Majestæt siddende ved Alteret i en Kreds af jordiske Skiønheder. De Guddommelige vilde han maaskee afbilde, ligesom de pegede paa disse, og tillige vinkede ad en Deel Mandfolk, som fortryllede af det himliske Syn deels trængte sig til fra alle Sider, deels med enhver Mine udtrykte den heftigste Begierlighed efter at blive deelagtig i samme Lykke. I en lang Frastand vilde man bemærke Pebersvendene, som, fordybede i i adskillige barnagtige eller nedrige Forretninger, enten ikke saae det himliske Syn og de Guddommeliges uafladelige Vink, eller ikke agtede det. Saaledes vilde man see, hvorledes een stod med Hænderne over Kors og gabede, en anden skiulte sig bag ved en Stabel af Folianter, den tredie klingrede med Penge, den fierde rørte i en Potte o. s. v. Men længst borte, og afsides fra alle, og som jeg vist troer paa en Mødding, vilde Libertineren være forestilt, hvorledes han, liggende paa Knæe eller

i en anden lige ydmyg Stilling, med den meest hykkelske, og om dette ei fordærvede Rimeligheden, med den lumskeste Mine, lokkede for et eller flere Fruentimmer, som vare nysgierrige nok til at see sig omkring, og saaledes undertiden tabte Religionen og Naturen og Staten af Øinene. Den ene Haand vilde han løfte høit op for at vise dem en fuld Pengepose, men i den anden, som han holdt skiult bag Ryggen, vilde man see en Dolk eller et Bæger med Gift. For ved ham skulde en Hoben glimrende Smaating være udbredte, og tæt bag ved ham vilde man blive nogle ynkelig tilredte Liig vaer af dem, som han allerede havde myrdet. Men jeg vil ikke falde ind i Konstnerens Arbeide.

For imidlertid intet at forsømme, som staaer i min Magt, vil jeg endnu betragte Pebersvendene fra en Side, fra hvilken de vil synes, om ikke skadeligere og farligere, dog uundskyldeligere. Jeg vil spørge dem, hvorfor de ikke gifte sig. Jeg har ovenfor kortelig anført nogle af deres Hovedaarsager, men man vil blive bedre underrettet, naar enhver svarer for sig selv. Jeg veed meget vel, at de ikke vil være oprigtige, men jeg veed og et hemmeligt Middel at twinge dem dertil og at afnøde dem deres Hierters uforfalskede Sprog. Det skal ikke hielpe dem, at de skyde Skylden paa Mangel af Formue eller paa andre lige saa gyldige Aarsager. Den mægtige Sandhed skal hielpe mig i at trække deres hemmeligste Tanker frem for Dagen. Kommer kun frem, mine Herrer! Forlader for et Øieblik eders Lænestole, og eders Bibliotheker, og eders Skriverpulte, og eders Huusholdersker, og eders Pengekister, og eders Grynbøtter! Kommer frem at giøre Regnskab for Staten, hvorfor I saa længe og saa halsstarrig have negtet at føie den i sit ivrigste Ønske! Hvilken Sværm! Jeg havde dog ikke troet, at der var saa mange. Nu ordentlig, mine Herrer, at jeg maa

høre, hvad enhver af dem har at frembringe til sin Undskyldning! De to Herrer med den vigtige Mine og de Fløiels Klæder ønskede jeg gierne at tale først med. Saadanne 40 Aars Studsere love mig enten noget meget got eller meget slet. Jeg forstaaer Dem. Saaledes at De, min Herre, kan umuelig gifte sig, fordi De er Etatsraad, og De kan ei heller, og det netop fordi De ikke er Etatsraad? Det var artigt. Men De behager at opholde sig et Øieblik, imedens jeg forklarer Deres Aarsager for Publikum. Det maatte ellers ikke forstaae Dem.

Den første, som jeg indtil videre vil kalde Herr A***, har ved megen Uvidenhed og megen Føielighed, og om man skal troe den hemmelige Krønike, ved en af og til vel anbragt Dumdristighed tilveiebragt sig den glimrende, skiønt ikke saa sieldne Lykke, at han trods sin Fødsel og trods Naturen selv er blevet Velbaaren. Han kom op paa Jorden saa hastig og saa ubemærket som en Jordsvamp. Dette kan siges i en meget egentlig Forstand, thi Grunden til hans Velbaarenhed blev lagt i en Kielder af Forældre, hvis meget indknebne Omstændigheder nødte dem til, allerede i hans siette Aar, efter Østersernes Maade, at skyde ham fra sig i Verdens store Hav, for at kunne anvende al deres Formue paa hans Cadetter. Ved christelige Folks Omhu og en utrættelig Vindskibelighed bragte han det imidlertid saa vidt, at han i en spæd Alder af tyve Aar kunde skikkelig læse og skrive. Regne, maa jeg erindre, at han kunde af Naturen. Han tiltraadte derpaa sin første Emploi i Statssager, og blev betroet til at vedligeholde hans Fødebyes velvise Borgemesters tregange syede Skoe i deres tilbørlige Glands. Fra dette sit første Trin gik han den sædvanlige Trappe op til sin nuværende Lykke; en Trappe, der er saa forslidt og saa bekiendt, at jeg holder det for aldeles unødigt at beskrive den her. Imidlertid finder hans Velbaarenhed nu, og hvem skulde

ikke finde det samme? at han mesallierede sig, ifald han giftede sig med sin forrige Skræders, en Mands, som fordum havde den Bevaagenhed at betroe ham sine Søndagsklæder, og som maaskee skal have dem betalt endnu, en brav og formuende Borgers, eneste Datter. Han er, fra den Tid at han slog op med Borgemesterens Kokkepige, virkelig forlovet med hende, og det som meer er, han elsker hende. Men med alt dette er hun kun en Skræders Datter, og han er en Velbaarenhed. Andre Mænds Døttre af store Familier kunde han faae nok af, thi han er Etatsraad. Men han har kun tusinde Rigsdalers Indkomster, ingen Midler, og det som giør Ulykken fuldkommen, af mig ubekiendte Aarsager er hans Credit kun maadelig. Enten maa han nu begaae den Nederdrægtighed at lade sin velbaarne halve Deel slæbe op og ned igiennem Gaderne af nogle gemeene Hyreheste i en Vogn, som der staaer Nummer paa (thi at hun undertiden skulde gaae, er nu slet ikke at tilmode ham); enten maa han lade den Mund, som er bestemt til at kysses af ham, vanhelliges ved Porcelain, som er kommet fra andre Steder end Japan eller Dresden, og det Legeme, som han værdiger sin Omfavnelse, hvile paa andet end Fløiel og Silke; kort, han maa enten i hundrede Ting overtræde Velanstændigheden, eller han maa have Midler med sin Kone. Men en fornemme Mands Datter, som tillige har Midler, staaer, som man veed, ikke saa lige tilrede for en Jordsvamp. Farvel, min Herre! jeg skal have Dem i Erindring.

Den anden Herre, som jeg for den smukke Ordens Skyld vil kalde Herr B***, er af ganske anden Malm. Hans Oldefader kan han vel ikke erindre, thi han var kun en god ærlig Bondefoged i Overbye. Men hans Herr Grandpapa kom, ved i nogle Aar som Forvalter og Forpagter at udsue alle Bønderne i en Omkreds af fire Mile, saavidt, at han ødelagde tre

af sine Principaler, og kiøbte sig lige saa mange Herregaarde. Her aad og drak hans adelige Naboer saa længe med ham, indtil de bleve fede, og han blev Conferentsraad. Hans Herr Søn, vor B***s naadige Papa, lod i nogle Aar sig og sine Penge slæbe rundt omkring i Europa. Han kom hiem baade med Indsigter og Penge til sit Fædreneland; men Ulykken var, at de første vare alle pakkede i hans Hofmester, og de sidste alle i hans Secretair, saaledes at da den ene blev befordret, og den anden befordrede sig selv, var han hverken klog eller riig meer. Imidlertid blev han Conferentsraad, giftede sig, fordøiede to af sine Herregaarde, avlede Herr B*** og døde. Denne værdige Sønnesøn af sin Grandpapa havde giort vel imod sig selv og imod Staten, om han med sine faa men tilstrækkelige Midler for lang Tid siden havde slaaet sig til Rolighed paa sin overblevne Herregaard, giftet sig med sin Forvalters Datter, og forøget Verden, om ikke just med rige og fornemme, dog med sunde, stærke og arbeidsomme Børn. Denne Vei til at blive lykkelig og nyttig staaer ham for en kort Tid aaben endnu, nemlig saa længe som hans Forvalter endnu ikke kan jage ham fra Gaarden og kiøbe den selv; hvorpaa han dog arbeider af alle Kræfter. Men Herr B*** har uagtet sin maadelige Forstand — om hvilken jeg i Forbigaaende maa erindre, at den slet ikke har tiltaget i denne Familie, men endnu er den samme, hverken større eller mindre end Bondefogdens i Overbye — han har uagtet sin temmelig maadelige og daglig aftagende Formue dog hidindtil ikke kunnet forlade sine ærgierrige Hensigter. Han troer, at han blev en alt for uværdig Pode i sin høie Familie, om han ikke i det mindste døde som Etatsraad. Hvorledes skal han blive det? Giøre sig fortient dertil? Det er ikke at tænke paa. Kiøbe sig dertil? Saa blev han reent ødelagt, og det lader sig desuden ikke saa let giøre som før. Men hans

Frue Moder har fra hans Vugge af idelig sagt ham for, at han vist vilde giøre sin Lykke hos Fruentimmer, og at han ret var skabt til at giøre et stort Partie. Dette holder han for et Orakel, og nu til Paaske bliver det fiorten Aar at han støber omkring i alle fornemme Huse for at finde en Frøken, hvis Fader vilde forbarme sig over ham, og forhielpe ham til den høie Ret at sørge over sin Datter med Pleureuser, naar hun døde, hvilket han, i Forbigaaende sagt, just af samme priisværdige Længsel ønskede at det ei maatte vare for længe. Han bliver virkelig taalt i en Deel store Huse, fordi han kan spille Qvadrille, i en Deel andre, fordi han er en Nar, og i andre igien, fordi man er for høflig til at vise ham Døren. Men hvad Frøkenen og Pleureuserne anbelanger? ja, min Herre, dersom De vil følge mit Raad... men De haster, man venter Dem i Selskab; jeg vil ikke opholde Dem. Saa meget vil jeg kun sige, at De giør meget vel, om De endnu i Morgen reiser paa Godset og gifter Dem med Forvalterens Datter.

Hvad i al Verden er det for en Maskine, som vakler mig saa langsom i Møde, og strækker sig paa saa mange Maader? Hojah! Gud bevare os, min Herre, De kommer os alle til at gabe! Ak! Det er den rige, den gode ærlige Herr E***, som nu sover og fordøier i sit tredivte Aar; thi at han lever, kan man ikke sige uden at tale uegentlig. Det er nu ti Aar, at han hver Morgen, naar han skal klædes i, er betænkt paa at gifte sig, og det er netop lige saa længe, at han en Time derefter glemmer det igien. De mange Besværligheder, som ere forbundne med den kiære Ægtestand, og især de skrækkelige Tilberedelser turde vel tilsidst forlede ham til reent at forløve det, om man ikke i Tide forebygger denne Ulykke. Kom nærmere, min Herre! Hvi seer De saa suurt? Har jeg forstyrret Dem i Deres Søvn? Men det var min Hensigt at giøre Deres hele

øvrige Levetid saa rolig, saa magelig, saa sød, at De neppe selv skulde vide, at De var til paa Jorden. De smiler allerede. Nu got. Jeg kiender en dydig Pige, det er sandt, hun er fattig, men De er overmaade riig, og som jeg er overbeviist, intet mindre end gierrig. Men hun vil være saa taknemmelig, ifald De giør hendes Lykke, og saa omhyggelig for Dem, og pleie Dem saa got, at De ikke engang skal have nødig at putte den Mad i Munden, som De spiser. Ja, siger De, naar jeg kun vil frie for Dem, og besørge alle Anstalterne, og skaffe Dem Bruden med alt sit Tilbehør i Huset, og bestille Vielsen, og ... Ja ja, min gode Herr C***, det skal altsammen blive besørget, men meer maa De heller ikke begiere, thi ... God rolig Nat! Han var føielig nok. Men det er han altid. Han gider ikke sige derimod, og dette smigrede ham; men i Morgen har han glemt alting.

Hvoraf leer De saa overgivet, min unge Herr v. D***? Parbleu, siger De, af det pedantiske Indfald, jeg har havt, at De skulde bøie Halsen under Ægtestandens slaviske Aag. En Nar, siger De, at De var, om De nogen Tid giftede Dem. Ja, det kan jeg nu endelig ikke sige meget imod, thi jeg troer, at De er en Nar, enten De gifter Dem eller ikke. Men just fordi De er en, og fordi jeg veed, at De kan forbedres, naar De faaer den Opdragelse, som Dem fattes endnu. Handler jeg ikke langt kiærligere imod Dem, min Herre, naar jeg overlader Dem til en dydig, en klog og elskværdig Kones Tugt, end ifald jeg skikkede Dem tilbage til Deres Hofmester, eller det som Gud forbyde, til Daarekisten? Han hører mig ikke. Han trilrer en Opera-Arie, giør en pas de six, og recommanderer sig i Bourrée-Skridt. Det er dog en Ynk. Han er en ung bemidlet Adelsmand, som det hverken fattes paa et got Hierte, eller paa naturlig Forstand, eller paa Naturens glimrende Gaver. Hans Hovedfeil er en stor Grad af Letsindighed, og

et urigtigt Begreb, som han giør sig om det Velanstændige. Thi at han lagde sig efter den fornemme Frietænkerkonst, skede af ingen anden Aarsag, end fordi han ikke vilde giøre sit Adelskab nogen Skam, og fordi han var for letsindig til at lægge sig efter noget andet. Der behøves, som man veed, ikke meer at kunne tænke til at blive Frietænker, end der behøves at kunne give gode Raad til at blive Raadmand. Sin første Ungdoms Bluferdighed overvandt han hastig, da han først troede, at den kun skikkede sig for Pedanter. Han tabte ikke strax ved at overvinde den. Han blev beleven og meer elskværdig. Men for at iagttage den formeente Anstændighed blev han snart dristig, og lidet derefter forvoven. Nu er han allerede uforskammet, baade imod Religionen og imod det smukke Kiøn; og dersom han ikke bliver hiulpet i Tide, vil det kun vare lidet, inden han af lutter Levemaade bliver bindegal. En fornuftig og elskværdig Kone er næsten det eneste, og som jeg vist troer, det sikkerste Middel til hans Helbredelse. Men jeg vil lade ham fare. Jeg seer een, som er en større og langt ulægeligere Nar end han.

Igiennem det Ansigt, som De har forskrevet fra Paris, og til Overflod saa rigelig besaaet med Skiønpletter, opdager jeg dog Deres naturlige Lineamenter, latterlige E***. Et Pund Pudder skiuler vel den naturlige Farve af Deres Haar, Deres Skoe giør Dem et halvt Korteer høiere, og Deres falske Lægge give Dem næsten et mandigt Udseende. Men jeg kiender Dem dog, og veed meget vel, at De baade er rødhaaret, koparret og uanseelig. Denne Maske har De dog ventelig laant for at behage Jordens Deilige. Men da dette er Deres Hensigt, og De besidder saa smuk en Formue, hvi gifter De Dem da ikke? Saaledes at De giør Dem en Samvittighed over ganske at nedslaae, om ikke at dræbe i det mindste en halv Snees

Fruentimmer ved at vælge et? Og hvem, siger De, skal De vælge uden at fornærme sig selv? En af de Smukke, som tilbyder Dem, er skiønnere end den mediceiske Venus, en anden tilbyder Dem Croesi Rigdomme, den tredie er Dyden selv. Hvad skal De giøre? Nysekrud skal De bruge, min Herre.

Paa de afmaalte Trin, den dybsindige Mine og den udstrakte Pegefinger kiender jeg allerede langt borte den pedantiske Rector Herr F***. Et Ord, min Herre! De har et got Levebrød, vil De gifte Dem, eller vil De ikke? Per Jovem, hvilket Ansigt han sætter op! Og hvad var det for en vigtig Betragtning, som jeg forstyrrede Dem i? Saaledes at De var ifærd med nøie at bestemme den Guldregns Egenskaber, som flød ned i Danaes Skiød? Men var det ikke bedre, ifald De lod disse græske Liderligheder fare, og i det Sted elskte lidt ordentlig paa Dansk? Men De har desuden et vigtigt Værk under Hænderne, et Monumentum ære perennius, som fordrer ethvert af Deres Øieblik, og ikke tillader Dem at tænke paa slige Daarligheder som Fruentimmer og Giftermaal. De kan ikke engang forsvare det for Verden, at De har staaet her saa længe og hørt paa en Ignorant. Mange Tak, min lærde Herr Pedant! De kunde dog nok være lidt hofligere. Denne store Mand arbeider, imellem os at sige, virkelig Dag og Nat paa et Værk, hvis Titel han allerede længe har havt færdig. Den lyder omtrent saaledes: Mnemoneutica, eller en ganske nye og i Christenheden hidindtil uhørlig Samling af alle portugisiske, spanske, franske, italienske, engelske, hollandske, danske, polske, russiske og tyrkiske, tykke og tynde, forstaaelige og uforstaaelige, trykte og utrykte latinske Grammatiker, til Fædrenelandets Ære og i Særdeleshed til den kiære Ungdoms Nytte, for Tydeligheds Skyld, med en utrolig stor Umage og utallige

Bekostninger oversat i Latin, og til en Hielp for Hukommelsen forfattet i alexandrinske Vers med Noter af F***.

Jeg troer, at Pedanterne har sat hinanden Stevne. Hvilken Mængde! O I bestøvede Sønner af Italiens forsunkne Stæder, o I Klopfægtere fra det gamle Rom, o I Bastarder af Latien, med hvilken Steen skal jeg tegne denne Dag, da jeg seer eder samlede! Hvor grimmige see de ikke ud! Men jeg vil dog vove at spørge nogle af dem, som jeg kiender. Jeg skal skille mig ved dem saa snart som mueligt. De, min Herr S***, hvorfor gifter De Dem ikke? Fordi De har opoffret Dem til Fædrenelandets Tieneste og samler Trykfeil. Vel. Og De, min Herr H***? Fordi De Dag og Nat undersøger Alderdommens kostbare Levninger. Meget vel. Og De, min Herr J***? De samler Insecter. Ypperligt. Nu kan De kun gaae, mine Herrer!

Jeg tænkte, at jeg var færdig med disse Bogorme, og saa bemærker jeg først en af de største. Vi vil dog høre ham. Min gode Herr K***, hvor kan De med saa smukke Indkomster, som De har, overtale Dem til at sidde længere ugift? Nu, saa at De er meget tilsindet og knarvurn? En Kone vilde kun hvert Øieblik ærgre Dem, Deres Børn vilde forstyrre Dem i Deres Tanker. Er det da og afgiort, at De kan tænke? Der var engang en af de Narre, som gierne vil efterabe berømte Mænd, og naar de ikke kan det i deres Fuldkommenheder, benøie sig med at ligne dem i deres Svagheder; denne vilde alt for gierne see ud som vor store Holberg, og da han hverken kan blive saa lærd eller saa vittig, forestiller han sig i det mindste ligesaa besynderlig og egensindig, uden at være nogen af Delene.

De ere da borte. Men jeg er næsten færdig at ønske dem tilbage igien. Hvor har Optrinnet ikke forandret sig!

Hidindtil har jeg dog intet seet uden latterlige Ansigter. Nu seer jeg lutter hæslige. Men jeg har selv kaldet dem, og nu er jeg dog nødt til at forhøre i det mindste nogle af dem.

Den første, som jeg seer, er den berygtede Aagerkarl Herr L***. Jeg har stor Lyst til at nævne hans fulde Navn, eller i det mindste at sige hvor han boer, paa det at enhver af mine Læsere, som ikke kiender ham endnu, maatte tage sig vare for ham. Men som jeg ikke troer, at Skrivefriheden gaaer saa vidt, vil jeg lade det blive ved at giøre ham saa kiendelig, som det er mig tilladt. Hans Huus er et Forraadshuus af Pant, som enten er indviet med Enkers og Faderløses Taarer, eller med unge umyndige Foraderes Forbandelser. Alt hvad han har, og alt hvad han veed, hans Ansigts Mine, og hans Siæls hemmelige Tanke er ansat til Procent. Han har udregnet, at han giver Gud 14 og ½ Procent af sin Levetid; thi han er oven i Kiøbet en Hykler, og forsømmer ingen Søndag at gaae i den Kirke, hvor Præsten kan best græde. Og det er foruden de øvrige Douceurs, som han maa give i Fest- og Helligedage. Heller kan han neppe bebreide sig, at han har ladet en eneste af sine Medchristne slippe lettere derfra. Paa denne Maade har han sammenslæbet anseelige Midler. Dog spiser han sig aldrig mæt, undtagen naar en af hans ulykkelige Skyldnere er nødt til at beverte ham, og da er han færdig at æde Skyldneren med. Men at han skulde gifte sig! Ja, jeg vil dog for Spøgs Skyld sporge ham ad. Min Herre, De har dog saa gode Raad til at forsørge en Kone; maaskee De kunde efterlade Dem Børn, der igien aftoede den Skam og Skade, som De giør Deres Fædreneland. Jeg vidste det forud. Han trækker paa Skuldrene. Det er besværlige Tider. Gud veed, at han suurt maa fortiene sit fattige Brød. De, som sige at han har tilovers, ere onde Mennesker. Gid . . . Hold, Neder

drægtige! fornærm ikke vore Øren med Deres Bespottelser! Det er ikke mit Alvor; De er alt for uværdig til en af Himmelens største Gaver, og De vilde kun giøre en Kone ulykkelig, De vilde lade hende sulte ihiel, eller laane hende ud paa 20 Procent. Men derfor, vær forsikkret derpaa, derfor skal De ikke faae det lettere end Deres ærlige Medbrødre!

Endnu een af samme Bande, skiønt ikke slet saa grov! Ja hvad skal jeg høre paa Dem, min Herr M***? det er dog den samme Undskyldning. De har ikke Raad til at gifte sig, ikke sandt? Nei, det var dog ikke hans Aarsag. Det var endnu den vittigste Gnier, som jeg har seet. Gud forlade mig, om jeg giør ham Uret, og han er en Philosoph! Han vilde gierne gifte sig; han tilstaaer selv, at han er riig nok til at giøre en fattig Pige lykkelig. Men det vilde røbe alt for kiødelige Hensigter, det vilde være hans Alder uanstændigt, og man vilde sige, at han giftede sig som en ung Springer, ifald han tog en Kone uden Midler. Saasnart han finder saadan een, vil han opfylde mit eller rettere Statens Ønske. Næsten sætter han mig i Barocco. Dog jeg veed endnu et Raad. Jeg kiender et dydigt og velopdraget Fruentimmer, som ikke eier en Skilling, og som, foruden at hun er ilde tilredt af Kopperne, er saa naturlig hæslig, at hun neppe skal blive taalelig uden ved en lang Vane. Tag hende, min Herre! saa skal Verden hverken beskylde Dem for kiødelige Hensigter, eller for egennyttige.

Mig synes, at jeg skulde kiende Dem, min Herre. Det forhaanende, det bidende Smiil har jeg seet før. Alle disse Træk, som saa vel udtrykke en nedrig og en dum Stolthed, ere mig langtfra ikke fremmede. Ah, det er Herr N***, som saa gierne vil holdes for et satyrisk Hoved, og dog er intet uden en Bagtaler og en Pasquillant. De spørger mig saa haanligt, om det er mig, som har fattet det ædle Forsæt at omvende

Pebersvendene? Ja, min Herre! eller at straffe dem. Om jeg er saa hengivet til det smukke Kiøn, hvis Partie jeg tager med saadan Iver? Jeg tager ikke deres Partie, det er Statens Sag, jeg taler; men jeg bærer saa megen Ærbødighed for den dydige Deel af dem, som det er tilladt at bære for en dødelig Skabning. Om jeg da ikke veed, at Fruentimmer ere altid... Og hvad ere de altid? Fruentimmer, vellystige Sirener eller grimmige Furier, altid Spillebolte for Sandserne, altid falske, altid egennyttige! Nedrige Bagtaler! jeg vilde kun fornærme Kiønnet, om jeg værdigede Dem et Svar. Men offentlig ved en Kirkedør, paa Deres bare Knæe, med en Strikke om Halsen og et Lys i Haanden, bør De giøre det hele menneskelige Kiøn Afbigt for Deres uforskammede, Deres ublue Digt!

Hist i Skyggen, afsides og bag ved alle de andre, sniger han sig frem, den græbende Tartuffe, han tør ikke løfte Øinene op paa sine Brødre, den nedrigste blant alle Pebersvende. Det er O***, som om Dagen offentlig hyler over Fruentimmerets Daarligheder, og om Natten forfører alle dem, han kan, til de skammeligste, de strafværdigste Uordener. Kom kun frem, Bedrager! Hvorfor gifter De Dem ikke med en af de mange, som De forfører? Det har hidindtil ikke været Himmelens Villie, De føler intet Kald til Ægtestanden. Frække Bespotter! men det er Himmelens Villie, at De hver Aften sniger sig op paa tredie Stokværk i det Dem bekiendte Hiørnehuus, for der at afnøde en uskyldig Skiønhed Usømmeligheder under Skin af christelig Kiærlighed, og for med den andægtigste Mine at styrte hende ned i Afgrunden, fordi De sparsom underholder hendes syge Moder med sammentryglede Almisser? De har følt et indvortes Kald til at bedrage alle de Fruentimmer, som har villet troe Dem, ved de dyreste Forpligtelser, hvoraf De aldrig

har agtet at holde det mindste? Gaae, Nederdrægtige! Skiul dig i Støvet, du Afskye for Menneskeligheden!

Nei, dette Arbeide er alt for udmattende, det overgaaer mine Kræfter og min Taalmodighed. Er her fleer af de hæslige Ansigter tilbage, da melde de sig snart! Ak, Deres Excellence! De behager naadigst at tilgive, De vilde være saa bevaagen . . . Ha, saaledes er det, naar Siælen er mat; jeg kan ikke finde paa et eneste Udtryk, som hans Excellence forstaaer. Han har aldrig vidst hvad det var, enten at tilgive eller at være bevaagen. Deres Excellence behager da, om De saa synes, at springe af Skindet, fordi jeg med uskiønsomme Fødder er sprunget over Dem til en af de smaa Tartuffer! Den, som kiender den berygtede Greve af P***, vil tilstaae mig, at jeg er aldeles uegennyttig, enten jeg roser eller laster ham. Det er derfor, at jeg herved frivillig og med beraad Hu tilstaaer min Feiltagelse, og at jeg giorde ikke alleneste hans Rang men og hans personlige Characteer Uret, da jeg forhørte en anden Tartuffe forend ham. Han er den christeligste Uchristen og det andægtigste Umenneske, som jeg kiender. Med den samme Haand, som denne Afskyelige offentlig løfter op til den Almægtige, støder han hemmelig Dolken i Enkers saargiorte Bryst, og det var hans Glæde, om han i Guds Navn kunde drukne alle Faderløse. Skal jeg spørge ham, hvorfor han ikke gifter sig? Urimelige Spørsmaal! kan den taale et Fruentimmer, som hader Naturen?

Jeg kan ikke meer. Jeg troede, at en forældet Skiønhed ikke skulde passe sig ilde til den Materie, som jeg skrev om, og jeg havde sat mig for, at levere mine Læsere et heelt Alphabet af Pebersvende. Men det er ude, jeg er træt, jeg kan ikke tilspørge et eneste Bogstav meer. Og Mængden voxer dog bestandig. Dog de fleste see alt for frygtsomme ud til at være

onde. Det er dem, som en overdreven Forsigtighed hindrer i at gifte sig; og det var at giøre dem den største Uret, om jeg spurgte dem efter at have spurgt hine Nedrige. Imidlertid har jeg dem paa Halsen, hvad skal jeg giøre med dem?

Jeg vil forsøge at røre dem. Jeg vil raabe høit til dem, at de ikke udelukke sig selv fra den første og største Velsignelse, som Skaberen gav de Dødelige. Jeg vil vise dem den Værdighed, den Høihed, der er i at være Fader til Mennesker, til Billeder af den Almægtige. Jeg vil i deres Fædrenelands, i Jordens, i de tilkommende Aarhundredes Navn anraabe dem om Christne og Borgere og store Mænd og Helte. De føle intet derved, de forstaae mig neppe; thi lille er Kredsen af deres Udsigter, og deres smaa Siæle sysselsætte sig kun med det, som Sandserne tilrække dem. Jeg vil da pege paa deres gifte Medborgeres Lyksalighed, paa den himliske Vellyst i en tilladt Elskov, paa Ægtestandens Beqvemmeligheder, og paa den ubeskrivelige, den unævnelige Glæde, den ædle Stolthed, hvormed en Fader besiæles ved den mindste Udviklelse af sit Barns Evner, ved en for alle andre usynlig Tilvext af den spæde Ynglings Færdigheder. Men Frygt har forblindet dem. Den viser dem kun Kummer, og skiuler det for dem, at den kan undgaaes eller bæres. Gysende overregne de ubetydelige Udgifter, og tænke ikke paa hvortil de anvendes, og skielvende see de den Mulighed at mangle i en Tid, da det er langt muéligere at de ikke leve. Hvad skal jeg giøre med dem?

Men hist kommer hun mig til Hielp, den guddommelige Pige med sorte straalende Øine, og med sine svulmende Bryster af Snee. Hun svæver meer end hun gaaer over Jorden, munter og let og frisk som Morgenrøden, der kalder hende til Skaberens Priis og til de elskede Pligter, en sygelig Moders Underholdning og yngre Brødres Opdragelse. Thi ingen persisk

Silke ruller om den fromme Piges Fødder, og hun er ikke stiv eller fortaandet under glimrende Byrder fra Peru. Hendes sneehvide Dragt leger med Vestenvinden. Den er uden Pletter som hendes Siel, og uden Kunst som enhver af hendes Miner. Den er tarvelig, og taler intet om høie Aner eller Rigdomme. Men naar hun aabner sine Læber, aander hun Viisdom og Dyd og salig Vellyst; og naar hun smiler, udbreder Kiærlighed sine Fortryllelser over deres Hierter, som see hende. O du, som Naturen, og Dyderne, og Dydernes himmelske Dronning, Religionen selv, venlig trættedes om at pryde med deres udsøgteste Skienheder, Prydelser som ophøie dig saa uendelig over Konstens Døttre og den blinde Rigdoms Døttre, som de selv overgaae et glimrende og ubesiælet Støv i Skienhed og Værdighed; o du, som Algodhed betroede den største Lyksalighed paa Jorden, den eneste, som han fordum tillod de Faldne at tage med sig fra Vellysternes Have; himmelske Skabning, det er dit Kald, din Pligt og din Natur at være medlidende med vor Kummer og selv med vore Daarligheder! Lad min Bøn røre dig! See til disse Narre, og omvend dem!

Naturen, og de høie Dyder, og de salige Vægtere, som svæve omkring hende, have igientaget mit Raab. Jeg seer det, thi hun gaaer langsommere, den deiligste blant Jordens Døttre, og endnu langsommere, og snubler; hun begriber det ikke, hvorfor hendes Been zittre, og hendes Hierte slaaer høit, eller hvorfor hun bliver saa fortaandet, eller hvorfor hendes Kinder blusse. Og nu bliver hun staaende som for at hvile sig, og sukker, og lidt efter lidt, og langsom, og uden at vide det, opløfter hun de store, straalende Øine; men et sødt, hun veed ikke hvad, har dæmpet deres Ild, og hun føler, at de ere smagtende. Nu seer hun sig frygtsom omkring, og nu forhøie hendes Kinder deres Farve, og beskiæmme Sommerens Døttre, de unge Roser. Men hvad

er det, siger den guddommelige Pige til sig selv, det Fremmede, som kryber omkring mit Hierte, ligesom en Længsel, og kielent... Og halv oploefter hun de sneehvide Arme, og endnu engang seer hun halv frygtsom og halv venlig op til de forstenede Pebersvende. Men hun slaaer Oinene ned. Som Solen, forend den skiuler sig i Havet, endnu engang kaster et venligt, et smagtende Smiil til de kolde østlige Bierge, hvis evige Snee den ikke kunde smelte med sine Straaler, saaledes smiler hun endnu engang, og forsvinder. En Engels Godhed og et høiere Væsens Medynk var i hendes sidste Smiil. Der skulde have været Foragt deri, om hun vidste hvad det var at foragte en Skabning, der saae ud som et Menneske. De Nedrige! At være nær ved en synlig Engel, og at sysselsætte sig med at betragte Støv; eller at see den himliske Pige uden Følelse med opspilede Oine, eller at spørge hende med graadige Oine om hun har Guld, eller med frække Oine om hun kan begaae Laster, det er det, som jeg kalder nedrigt og unaturligt. Imidlertid er hun borte, og dem har jeg endnu paa Halsen. Hvad skal jeg giøre med dem?

Jeg vil straffe dem, da de ikke vil forbedres med det Gode. Det er ubilligt, at Staten længere skal med ligegyldige Oine see, at Borgere, saadanne som tage Deel i alle dens Velgierninger, af latterlige eller nedrige, eller af slet ingen Aarsager, foragte dens ivrigste og alvorligste Onske; at de desuagtet bære ulige mindre Byrder end de kan, og ulige mindre end enhver af deres brave Medborgere maa taale; at de saaledes twinge den til en Ujevnhed, der kan kaldes ubillig; og at de endelig hvert Oieblik sætte den i Fare for enten at taale eller at straffe Uordener og Forbrydelser. Lad Religionen skaane dem! Lad Sædelæren kun revse dem ved at giøre dem latterlige! Men Staten som fælles Moder vil ikke, og som Huus=

holder, som den der bør kunne giøre enhver Patriot Regnskab for hans, for hans Medborgeres, og selv for Efterslægtens Vel, kan den ikke længere skaane dem, om den og vilde. Det var den fornærmede Stat, det blottede Fædreneland, den klagende Efterslægt, som nedlod sig til Philets Siæl, og bød ham at omvende Pebersvendene; det var dem, som oplivede hans Tænkekraft til at udforske deres Feil, og til at skildre dem; og det er dem endnu, som tilraabe ham at forkynde Straf i Mangel af Forbedring. Og Straf vil jeg forkynde, og fordi det er mit rame Alvor, vil jeg forkynde den med Overlæg, saaledes at den kan iværksættes, og saaledes at dens Frugter nogenledes kan trøste for deres Tab, som Staten vilde høste af Pebersvendenes Lydighed; om denne, hvilket Gud forbyde, ikke skulde tilveiebringes ved hiin.

Dersom jeg skrev blot Satyrer, eller om jeg skrev for en anden Verden end den, vi leve i, vilde jeg give min Indbildningskraft Toilen. Den skulde maaskee ikke mangle i at indskyde mig hundrede Indfald, hvoraf en Deel kunde være taalelige at læse, men ikke eet muligt at udføre. Den vilde indgive mig Maader at straffe paa, som faldt i Oinene, men som ved en nøiere Undersøgelse skulde befindes at være enten skadelige eller umuelige eller i det mindste deels ubeqvemme, deels utilstrækkelige til deres Hensigt. Hertil regner jeg i Særdeleshed alle de Straffemaader, som havde Æren til deres Gienstand. Intet synes i første Oiekast billigere, end at betage en latterlig, en nedrig, en unyttig Borger en Deel af den borgerlige Ære; men man skal ved Eftertanke snart befinde, at man derved, uden at forbedre ham, kun giør ham latterligere, nedrigere og unyttigere, end han var før. I en monarchisk Regiering var det især at ønske, at de fleste Æresstraffe bleve overladte eller kunde overlades til det almindelige Omdømme og til

Satyrens revsende Hænder. Mange Borgere skulde da leve op igien, som nu ere for evig døde, og Historien peger paa det Haab, at en vaagnende Ærgierrighed kunde omskabe Forbrydere til Helte. Endskiønt dette bliver sagt i Anledning af Pebersvendene, og langtfra ikke i Hensigt til dem, saa kan jeg dog ikke undlade endnu at giøre den Anmærkning, at naar Staten støder en Borger levende ud af sit Selskab, den da meer end i een Hensigt ligner den strenge Retfærdighed, der fordum styrtede Korah, Dathan og Abiram levende ned i Helvede. Slige ødelæggende Ærestraffe kan ingenlunde passe sig paa en Pebersvend, naar han blot betragtes under denne Titel; men selv den mindste, den allerlemfældigste vilde have en langt større og langt ufordeelagtigere Virkning end den, man i Begyndelsen skulde formode, og en Virkning, der var tvertimod den som Staten ønskede sig. Saaledes, om det blot blev befalt, at alle Pebersvende skulde sminke sig, saa vilde dette — om det og giorde dem kiendelige fra en Deel af vore unge Herrer, som en eller anden gyldig Aarsag fritager for at gifte sig — uden al Nytte kun giøre Sminken uhørlig dyr, og dem til offentlige Vidundere, og følgelig uskikkede til den største Deel af de borgerlige Forretninger; men ethvert ærekiært Fruentimmer vilde siden undsee sig ved at give saadan een sin Haand. Om ikke de samme, dog lige saa store Ufuldkommenheder ere forbundne med en Deel andre Straffemaader, som Indbildningskraften dog i Begyndelsen skildrer rimelige og billige. Et Indfald, hvis Iværksættelse baade var en ærlig, og som jeg troede, i meer end een Hensigt en nyttig Straf, sysselsatte længe min hele Opmærksomhed. Saaledes som Snogene siges at pine de brede Tudser til at udlægge deres Æg, saaledes vilde jeg at Pebersvendene skulde tvinges til at opdrage deres Børn, som enten vare døde, eller uformuende, eller og af andre Aarsager

ubeqvemme til at opdrage dem selv. Men eet er det, at en stor Deel af Pebersvendene er aldeles uskikket, og alle i Almindelighed langt mindre skikkede end gifte Folk til at opdrage Børn; et andet er det, at den utrætteligste Regnemester neppe i vor Tid skulde blive færdig med at udfinde det Forhold, hvorefter disse Børn skulde uddeles.

Ved at giøre alvorlige Forslag til det almindelige Beste, bør Patrioten frygte for at være vittig; og han bør ønske, at han ei maa synes at være det. Han bør i det mindste have den yderste Mistillid til ethvert glimrende Indfald. Fornuften bør være hans eneste Rettesnor, og et koldsindigt Overlæg den eneste Ledsager, som han forlader sig paa. Disse har jeg spurgt til Raads, hvilken Straf det vilde være beqvemmest at paalægge Pebersvendene, og deres første og sidste Ord har altid været: Penge.

Pengestraf vil her være det kraftigste Middel til at befordre Statens Hovedhensigt ved alle Straffe: Lydighed. Jeg kiender Pebersvendene; intet skulde bedre kunne overtale de fleste af dem til at gifte sig, end om man kunde sætte dem i den Tilstand, at de intet eller i det mindste intet Betydeligt sparede ved at være ugifte. Dette synes vel ikke giørligt. En Ægtemands, en Faders og en Huusbondes Udgifter ere alt for betydelige, til at nogen Skat skulde kunne ligne dem, uden at synes, og jeg vil tilstaae det, uden at være overdreven. Saa meget mindre, som hine Udgifter langtfra ikke alle kan kaldes en Skat til Staten, om den og trækker sine Fordele, saa at sige, sine visse Procent af dem alle; lige saa lidet som den fremmede Capitalist, der fortærer sine Midler hos os, kan sige sig at have givet Staten dem alle, fordi denne har havt Fordeel deraf. Den Beqvemmelighed, Fornøielse og Nytte, som ere næsten uadskillige fra Ægteskab og fra Børn, vil ingen begiere

for intet, som først kiender dem. Staten selv bør være saa om over disse vigtige Motiver til sin Hensigts Befordrelse, at den ikke sætter dem under deres rette Priis, langtfra at den skulde regne dem for intet, hvor der handles om hvad en Pebersvend kan vinde eller spare ved at gifte sig. Men sine Fordele, sine Rettigheder, sine Procent er det allene, som den ikke længere bør skaane ham for. Disse kan den allene ansætte til Penge, og disse kan den med den største Billighed fordre af ham, som om han virkelig var en gift Mand, saa længe det er hans egen Skyld, at han ikke er det, og det er afgiort, at Staten ikke bør tabe ved nogle af sine Borgeres Egensindighed. Men om den og holder det for tienligt, især i Begyndelsen, at være saa lemfældig som mueligt; om den og beregner hine Fordele nok saa meget under deres rette Værdie; om den giver meer end de tre Fierdendele af sine Fordringer efter: saa er jeg dog forsikkret paa, at de maadeligste Afgifter vil i de fleste Pebersvendes Øine faae den tilstrækkelige Størrelse, og blive et kraftigere Motiv for dem til at overgive sig, end nogen borgerlig Plet, eller i Almindelighed nogen Straf, som ikke koster Penge. Jeg siger de fleste, thi jeg antager, og det med god Grund, at den største Deel af dem er enten Gniere, eller i det mindste saadanne, som en alt for stor Frygt og en overdreven Forsigtighed skrække fra at gifte sig. Disse have kun smaa Siæle og meget korte Udsigter. Det nærværende Onde (thi saaledes vil de dog kalde det) vil altid forestille sig dem saa stort, og det fraværende vil synes dem saa ringe, at de snart vil troe sig lige saa meget bebyrdede som deres gifte Medborger. Fra denne Tanke vil der, enten den er falsk eller sand, være lige faa Skridt til den fordeelagtige Beslutning, den eneste som Staten ønsker. Siden vi dog skal give det ud for intet, vil de sige efter deres Tænkemaade, kan vi i Guds Navn lige saa vel gifte os, som alle andre. En

sidst Anmærkning, som bestyrker denne, er den, at alt, hvad Gnieren og ikke den nidkjære Formue Familiefader giver saa at sige reent ud for intet, skaffer dem ubetydelig saa meget, som en langt større Udgift, hvorfor de dog saae noget. Statens Beste, maa jeg her anmærke, at disse Folk ikke bekymre sig om at beregne, langfra at de skulde holde det, som de tvinges dertil ved deres Afgifter, for noget, der kom dem ikke til Fordeel.

De Pebersvende, som ere det af andre og af lastværdigere Aarsager end Gnieragtighed eller overdreven Frygt, skyde dog i Almindelighed Skylden paa Mangel af tilstrækkelig Formue. Det sættes vist, at denne Undskyldning er falsk, og følgelig ikke bør troes. Men den hver anden, saa meget muligt er, betages dem. Dette kan atter ikke opnaaes sikkrere end ved den Pengestraf, som Staten paalægger dem. Den vil ikke fordre noget af dem, førend den ved den nøiagtigste Undersøgelse er blevet overbeviist om at de ere Pebersvende, det er, at de ikke mangle det Fornødne til en Familiens Underholdning. Deres Afgifter vil da selv blive et offentligt, ærværdigt og uimodsigeligt Beviis paa deres Formue. Samme Beskaffenhed har det med dem, som skyde Skylden paa naturlige Mangler, og ikke kan retfærdiggiøre sig. De faa, som ere dristige nok til at foragte alle Udflugter, og til offentlig at bekiende deres sande bevægende Aarsager, eller og frække nok til ikke at ville anføre nogen anden end deres Villie: disse kan Staten neppe unddrage sig for at straffe haardere end de andre. Men uden at regne, at de allerede beskiæmme og straffe sig selv, vil en større Pengestraf være et tilstrækkeligt Middel til at udmærke dem fra alle de andre. Og den vil, ved en i det rette Forhold tiltagende Størrelse, blive det kraftigste, om ikke det eneste Motiv, som kan bevæge dem til at forlade deres Ondskab. Her maa jeg lægge til, at Afgifter i Penge, som ikke fortiene og neppe vil faae andet Navn

end Bøder, virkelig indeholde al den Ærestraf, hvormed Staten kan og bør belægge Pebersvendene, Libertineren allene undtaget, og denne meer fordi han er Libertiner, end fordi han er Pebersvend.

Pengestraf er det Eneste, som kan giøre den omtalte Ujevnhed i Statens Byrder umærkelig for den gifte Borgere, om den og ikke strax kan blive tilstrækkelig nok til fuldkommen at ophæve den.

Pengestraf er den eneste, som er anvendelig paa alle, og den eneste, hvorved Staten kan træffe et ordentligt og nøiagtigt Forhold. Alle andre Straffemaader vilde være underkastede tusinde Vanskeligheder, tusinde Undtagelser. Og om det var mueligt at finde en iblant dem, som kunde være almindelig, saa vilde det dog fordre uendelige og næsten umuelige Beregninger, naar den skulde inddeles i de behørige Grader, og disse igien sættes i det rette Forhold med Graderne i Pebersvendenes Ulydighed. Naar man tilstaaer mig, som jeg neppe tvivler paa, at denne Ulydighed bliver større og strafværdigere, ligesom Borgeren enten har en ringere og slettere Aarsag til at være ulydig, eller en større Evne til at adlyde: saa vil man heller ikke give mig Uret i det Ønske, at disse Omstændigheder maatte, for saa vidt som det var mueligt, komme i Betragtning ved Straffens Uddelelse. Om ikke den første, saa kan dog den sidste iagttages, naar Straffen bestaaer i Penge, og det, som jeg før erindrede, med en langt større Lethed end ellers. Lige saa naturligt som Indtægternes og Udgifternes Størrelse eller Ringhed bestemme den større eller mindre Evne, som en Pebersvend har til at gifte sig, lige saa naturligt og let kan og hans Udgifter blive formerede, eller om man vil det heller, hans Indtægter formindskede, i det rette Forhold af hans Ulydighed. I Særdeleshed maae alle de Straffe, hvis Hensigt det er at giøre en Peber-

har agtet at holde det mindste? Gaae, Nederdrægtige! Skiul dig i Støvet, du Afskye for Menneskeligheden!

Nei, dette Arbeide er alt for udmattende, det overgaaer mine Kræfter og min Taalmodighed. Er her fleer af de hæslige Ansigter tilbage, da melde de sig snart! Ak, Deres Excellence! De behager naadigst at tilgive, De vilde være saa bevaagen ... Ha, saaledes er det, naar Siælen er mat; jeg kan ikke finde paa et eneste Udtryk, som hans Excellence forstaaer. Han har aldrig vidst hvad det var, enten at tilgive eller at være bevaagen. Deres Excellence behager da, om De saa synes, at springe af Skindet, fordi jeg med uskiønsomme Fødder er sprunget over Dem til en af de smaa Tartuffer! Den, som kiender den berygtede Greve af P***, vil tilstaae mig, at jeg er aldeles uegennyttig, enten jeg roser eller laster ham. Det er derfor, at jeg herved frivillig og med beraad Hu tilstaaer min Feiltagelse, og at jeg giorde ikke alleneste hans Rang men og hans personlige Characteer Uret, da jeg forhørte en anden Tartuffe forend ham. Han er den christeligste Uchristen og det andægtigste Umenneske, som jeg kiender. Med den samme Haand, som denne Afskyelige offentlig løfter op til den Almægtige, støder han hemmelig Dolken i Enkers saargiorte Bryst, og det var hans Glæde, om han i Guds Navn kunde drukne alle Faderløse. Skal jeg spørge ham, hvorfor han ikke gifter sig? Urimelige Spørsmaal! kan den taale et Fruentimmer, som hader Naturen?

Jeg kan ikke meer. Jeg troede, at en forældet Skiønhed ikke skulde passe sig ilde til den Materie, som jeg skrev om, og jeg havde sat mig for, at levere mine Læsere et heelt Alphabet af Pebersvende. Men det er ude, jeg er træt, jeg kan ikke tilspørge et eneste Bogstav meer. Og Mængden voxer dog bestandig. Dog de fleste see alt for frygtsomme ud til at være

onde. Det er dem, som en overdreven Forsigtighed hindrer i at gifte sig; og det var at giøre dem den største Uret, om jeg spurgte dem efter at have spurgt hine Nedrige. Imidlertid har jeg dem paa Halsen, hvad skal jeg giøre med dem?

Jeg vil forsøge at røre dem. Jeg vil raabe høit til dem, at de ikke udelukke sig selv fra den første og største Velsignelse, som Skaberen gav de Dødelige. Jeg vil vise dem den Værdighed, den Høihed, der er i at være Fader til Mennesker, til Billeder af den Almægtige. Jeg vil i deres Fædrenelands, i Jordens, i de tilkommende Aarhundredes Navn anraabe dem om Christne og Borgere og store Mænd og Helte. De føle intet derved, de forstaae mig neppe; thi lille er Kredsen af deres Udsigter, og deres smaa Siæle sysselsætte sig kun med det, som Sandserne tilrække dem. Jeg vil da pege paa deres gifte Medborgeres Lyksalighed, paa den himliske Vellyst i en tilladt Elskov, paa Ægtestandens Beqvemmeligheder, og paa den ubeskrivelige, den unævnelige Glæde, den ædle Stolthed, hvormed en Fader besiæles ved den mindste Udvikelse af sit Barns Evner, ved en for alle andre usynlig Tilvext af den spæde Yndlings Færdigheder. Men Frygt har forblindet dem. Den viser dem kun Kummer, og skiuler det for dem, at den kan undgaaes eller bæres. Gysende overregne de ubetydelige Udgifter, og tænke ikke paa hvortil de anvendes, og skielvende see de den Mulighed at mangle i en Tid, da det er langt muligere at de ikke leve. Hvad skal jeg giøre med dem?

Men hist kommer hun mig til Hielp, den guddommelige Pige med sorte straalende Øine, og med sine svulmende Bryster af Snee. Hun svæver meer end hun gaaer over Jorden, munter og let og frisk som Morgenrøden, der kalder hende til Skaberens Priis og til de elskede Pligter, en sygelig Moders Underholdning og yngre Brødres Opdragelse. Thi ingen persisk

Silke rusker om den fromme Pigers Fødder, og hun er ikke stiv eller kortaandet under glimrende Byrder fra Peru. Hendes sneehvide Dragt leger med Vestenvinden. Den er uden Pletter som hendes Siæl, og uden Konst som enhver af hendes Miner. Den er tarvelig, og taler intet om høie Aner eller Rigdomme. Men naar hun aabner sine Læber, aander hun Viisdom og Dyd og salig Vellyst; og naar hun smiler, udbreder Kiærlighed sine Fortryllelser over deres Hierter, som see hende. O du, som Naturen, og Dyderne, og Dydernes himliske Dronning, Religionen selv, venlig trættedes om at pryde med deres udsøgteste Skiønheder, Prydelser som ophøie dig saa uendelig over Konstens Døttre og den blinde Rigdoms Døttre, som de selv overgaae et glimrende og ubesiælet Støv i Skiønhed og Værdighed; o du, som Algodhed betroede den største Lyksalighed paa Jorden, den eneste, som han fordum tillod de Faldne at tage med sig fra Vellysternes Have; himliske Skabning, det er dit Kald, din Pligt og din Natur at være medlidende med vor Kummer og selv med vore Daarligheder! Lad min Bøn røre dig! See til disse Narre, og omvend dem!

Naturen, og de høie Dyder, og de salige Vægtere, som svæve omkring hende, have igientaget mit Raab. Jeg seer det, thi hun gaaer langsommere, den deiligste blant Jordens Døttre, og endnu langsommere, og snubler; hun begriber det ikke, hvorfor hendes Been zittre, og hendes Hierte slaaer høit, eller hvorfor hun bliver saa kortaandet, eller hvorfor hendes Kinder blusse. Og nu bliver hun staaende som for at hvile sig, og sukker, og lidt efter lidt, og langsom, og uden at vide det, opløfter hun de store, straalende Øine; men et sødt, hun veed ikke hvad, har dæmpet deres Ild, og hun føler, at de ere smagtende. Nu seer hun sig frygtsom omkring, og nu forhøie hendes Kinder deres Farve, og beskiæmme Sommerens Døttre, de unge Roser. Men hvad

er det, siger den guddommelige Pige til sig selv, det Fremmede, som kryber omkring mit Hierte, ligesom en Længsel, og kie-lent... Og halv oploefter hun de sneehvide Arme, og endnu en-gang seer hun halv frygtsom og halv venlig op til de forstenede Pebersvende. Men hun slaaer Øinene ned. Som Solen, før-end den skiuler sig i Havet, endnu engang kaster et venligt, et smagtende Smiil til de kolde østlige Bierge, hvis evige Snee den ikke kunde smelte med sine Straaler, saaledes smiler hun endnu engang, og forsvinder. En Engels Godhed og et høiere Væsens Medynk var i hendes sidste Smiil. Der skulde have været Foragt deri, om hun vidste hvad det var at foragte en Skabning, der saae ud som et Menneske. De Nedrige! At være nær ved en synlig Engel, og at sysselsætte sig med at be-tragte Støv; eller at see den himliske Pige uden Følelse med opspilede Øine, eller at spørge hende med graadige Øine om hun har Guld, eller med frække Øine om hun kan begaae La-ster, det er det, som jeg kalder nedrigt og unaturligt. Imid-lertid er hun borte, og dem har jeg endnu paa Halsen. Hvad skal jeg giøre med dem?

Jeg vil straffe dem, da de ikke vil forbedres med det Gode. Det er ubilligt, at Staten længere skal med ligegyldige Øine see, at Borgere, saadanne som tage Deel i alle dens Vel-gierninger, af latterlige eller nedrige, eller af slet ingen Aar-sager, foragte dens ivrigste og alvorligste Ønske; at de desuagtet bære ulige mindre Byrder end de kan, og ulige mindre end enhver af deres brave Medborgere maa taale; at de saaledes tvinge den til en Ujevnhed, der kan kaldes ubillig; og at de endelig hvert Øieblik sætte den i Fare for enten at taale eller at straffe Uordener og Forbrydelser. Lad Religionen skaane dem! Lad Sædelæren kun revse dem ved at giøre dem latter-lige! Men Staten som fælles Moder vil ikke, og som Huus-

holder, som den der bør kunne giøre enhver Patriot Regnskab for hans, for hans Medborgeres, og selv for Efterslægtens Vel, kan den ikke længere skaane dem, om den og vilde. Det var den fornærmede Stat, det blottede Fædreneland, den klagende Efterslægt, som nedlod sig til Philets Siæl, og bød ham at omvende Pebersvendene; det var dem, som oplivede hans Tænkekraft til at udforske deres Feil, og til at skildre dem; og det er dem endnu, som tilraabe ham at forkynde Straf i Mangel af Forbedring. Og Straf vil jeg forkynde, og fordi det er mit rame Alvor, vil jeg forkynde den med Overlæg, saaledes at den kan iværksættes, og saaledes at dens Frugter nogenledes kan trøste for deres Tab, som Staten vilde høste af Pebersvendenes Lydighed; om denne, hvilket Gud forbyde, ikke skulde tilveiebringes ved hiin.

Dersom jeg skrev blot Satyrer, eller om jeg skrev for en anden Verden end den, vi leve i, vilde jeg give min Indbildningskraft Tøilen. Den skulde maaskee ikke mangle i at indskyde mig hundrede Indfald, hvoraf en Deel kunde være taalelige at læse, men ikke eet muelígt at udføre. Den vilde indgive mig Maader at straffe paa, som faldt i Øinene, men som ved en nøiere Undersøgelse skulde befindes at være enten skadelige eller umuelige eller i det mindste deels ubeqvemme, deels utilstrækkelige til deres Hensigt. Hertil regner jeg i Særdeleshed alle de Straffemaader, som havde Æren til deres Gienstand. Intet synes i første Øiekast billigere, end at betage en latterlig, en nedrig, en unyttig Borger en Deel af den borgerlige Ære; men man skal ved Eftertanke snart befinde, at man derved, uden at forbedre ham, kun giør ham latterligere, nedrigere og unyttigere, end han var før. I en monarchisk Regiering var det især at ønske, at de fleste Ærestraffe bleve overladte eller kunde overlades til det almindelige Omdømme og til

Satyrens revsende Hænder. Mange Borgere skulde da leve op igien, som nu ere for evig døde, og Historien peger paa det Haab, at en vaagnende Ærgierrighed kunde omskabe Forbrydere til Helte. Endskiønt dette bliver sagt i Anledning af Pebersvendene, og langtfra ikke i Henſigt til dem, saa kan jeg dog ikke undlade endnu at giøre den Anmærkning, at naar Staten støder en Borger levende ud af sit Selskab, den da meer end i een Henſigt ligner den strenge Retfærdighed, der fordum styrtede Korah, Dathan og Abiram levende ned i Helvede. Slige ødelæggende Æresstraffe kan ingenlunde passe sig paa en Pebersvend, naar han blot betragtes under denne Titel; men selv den mindste, den allerlemfældigste vilde have en langt større og langt ufordeelagtigere Virkning end den, man i Begyndelsen skulde formode, og en Virkning, der var tvertimod den som Staten ønskede sig. Saaledes, om det blot blev befalt, at alle Pebersvende skulde sminke sig, saa vilde dette — om det og giorde dem kiendelige fra en Deel af vore unge Herrer, som en eller anden gyldig Aarsag fritager for at gifte sig — uden al Nytte kun giøre Sminken uhørlig dyr, og dem til offentlige Vidundere, og følgelig uskikkede til den største Deel af de borgerlige Forretninger; men ethvert ærekiært Fruentimmer vilde siden undsee sig ved at give saadan een sin Haand. Om ikke de samme, dog lige saa store Ufuldkommenheder ere forbundne med en Deel andre Straffemaader, som Indbildningskraften dog i Begyndelsen skildrer rimelige og billige. Et Indfald, hvis Iværksættelse baade var en ærlig, og som jeg troede, i meer end een Henſigt en nyttig Straf, sysselsatte længe min hele Opmærksomhed. Saaledes som Snogene siges at pine de brede Tudser til at udlægge deres Æg, saaledes vilde jeg at Pebersvendene skulde tvinges til at opdrage deres Børn, som enten vare døde, eller uformuende, eller og af andre Aarsager

ubeqvemme til at opdrage dem selv. Men eet er det, at en stor Deel af Pebersvendene er aldeles uskikket, og alle i Almindelighed langt mindre skikkede end gifte Folk til at opdrage Børn; et andet er det, at den utrætteligste Regnemester neppe i vor Tid skulde blive færdig med at udfinde det Forhold, hvorefter disse Børn skulde uddeles.

Ved at giøre alvorlige Forslag til det almindelige Beste, bør Patrioten frygte for at være vittig; og han bør ønske, at han ei maa synes at være det. Han bør i det mindste have den yderste Mistillid til ethvert glimrende Indfald. Fornuften bør være hans eneste Rettesnor, og et koldsindigt Overlæg den eneste Ledsager, som han forlader sig paa. Disse har jeg spurgt til Raads, hvilken Straf det vilde være beqvemmest at paalægge Pebersvendene, og deres første og sidste Ord har altid været: Penge.

Pengestraf vil her være det kraftigste Middel til at befordre Statens Hovedhensigt ved alle Straffe: Lydighed. Jeg kiender Pebersvendene; intet skulde bedre kunne overtale de fleste af dem til at gifte sig, end om man kunde sætte dem i den Tilstand, at de intet eller i det mindste intet Betydeligt sparede ved at være ugifte. Dette synes vel ikke giørligt. En Ægtemands, en Faders og en Huusbondes Udgifter ere alt for betydelige, til at nogen Skat skulde kunne ligne dem, uden at synes, og jeg vil tilstaae det, uden at være overdreven. Saa meget mindre, som hine Udgifter langtfra ikke alle kan kaldes en Skat til Staten, om den og trækker sine Fordele, saa at sige, sine visse Procent af dem alle; lige saa lidet som den fremmede Capitalist, der fortærer sine Midler hos os, kan sige sig at have givet Staten dem alle, fordi denne har havt Fordeel deraf. Den Beqvemmelighed, Fornøielse og Nytte, som ere næsten uadskillige fra Ægteskab og fra Børn, vil ingen begiere

for intet, som først kiender dem. Staten selv bør være saa øm over disse vigtige Motiver til sin Hensigts Befordrelse, at den ikke sætter dem under deres rette Priis, langtfra at den skulde regne dem for intet, hvor der handles om hvad en Pebersvend kan vinde eller spare ved at gifte sig. Men sine Fordele, sine Rettigheder, sine Procent er det allene, som den ikke længere bør skaane ham for. Disse kan den allene ansætte til Penge, og disse kan den med den største Billighed fordre af ham, som om han virkelig var en gift Mand, saa længe det er hans egen Skyld, at han ikke er det, og det er afgiort, at Staten ikke bør tabe ved nogle af sine Borgeres Egensindighed. Men om den og holder det for tienligt, især i Begyndelsen, at være saa lemfældig som mueligt; om den og beregner hine Fordele nok saa meget under deres rette Værdie; om den giver meer end de tre Fierdendele af sine Fordringer efter: saa er jeg dog forsikkret paa, at de maadeligste Afgifter vil i de fleste Pebersvendes Oine faae den tilstrækkelige Størrelse, og blive et kraftigere Motiv for dem til at overgive sig, end nogen borgerlig Plet, eller i Almindelighed nogen Straf, som ikke koster Penge. Jeg siger de fleste, thi jeg antager, og det med god Grund, at den største Deel af dem er enten Gniere, eller i det mindste saadanne, som en alt for stor Frygt og en overdreven Forsigtighed skrække fra at gifte sig. Disse have kun smaa Siæle og meget korte Udsigter. Det nærværende Onde (thi saaledes vil de dog kalde det) vil altid forestille sig dem saa stort, og det fraværende vil synes dem saa ringe, at de snart vil troe sig lige saa meget bebyrdede som deres gifte Medborger. Fra denne Tanke vil der, enten den er falsk eller sand, være lige saa Skridt til den fordeelagtige Beslutning, den eneste som Staten ønsker. Siden vi dog skal give det ud for intet, vil de sige efter deres Tænkemaade, kan vi i Guds Navn lige saa vel gifte os, som alle andre. En

sand Anmærkning, som bestyrker dette, er det, at alt, hvad Gnieren og selv den utidig frygtsomme Huusholder give saa at sige reent ud for intet, falder dem tidobbelt saa tungt, som en langt større Udgift, hvorfor de dog faae noget. Statens Beste, maa jeg her anmærke, at disse Folk ikke bekymre sig om at beregne, langtfra at de skulde holde det, som de bidrog dertil ved deres Afgifter, for noget, der kom dem selv til Fordeel.

De Pebersvende, som ere det af andre og af lastværdigere Aarsager end Gnieragtighed eller overdreven Frygt, skyde dog i Almindelighed Skylden paa Mangel af tilstrækkelig Formue. Det sættes forud, at denne Udflugt er falsk, og følgelig ikke bør troes. Men den bør endog, saa meget muligt er, betages dem. Dette kan atter ikke opnaaes sikkrere end ved den Pengestraf, som Staten paalægger dem. Den vil ikke fordre noget af dem, førend den ved den nøiagtigste Undersøgelse er blevet overbeviist om at de ere Pebersvende, det er, at de ikke mangle det Fornødne til en Families Underholdning. Deres Afgifter vil da selv blive et offentligt, ærværdigt og uimodsigeligt Beviis paa deres Formue. Samme Beskaffenhed har det med dem, som skyde Skylden paa naturlige Mangler, og ikke kan retfærdiggiøre sig. De faa, som ere dristige nok til at foragte alle Udflugter, og til offentlig at bekiende deres sande bevægende Aarsager, eller og frække nok til ikke at ville anføre nogen anden end deres Villie: disse kan Staten neppe unddrage sig for at straffe haardere end de andre. Men uden at regne, at de allerede beskiæmme og straffe sig selv, vil en større Pengestraf være et tilstrækkeligt Middel til at udmærke dem fra alle de andre. Og den vil, ved en i det rette Forhold tiltagende Størrelse, blive det kraftigste, om ikke det eneste Motiv, som kan bevæge dem til at forlade deres Ondskab. Her maa jeg lægge til, at Afgifter i Penge, som ikke fortiene og neppe vil faae andet Navn

end Bøder, virkelig indeholde al den Ærestraf, hvormed Staten kan og bør belægge Peebersvendene, Libertineren allene undtaget, og denne meer fordi han er Libertiner, end fordi han er Peebersvend.

Pengestraf er det Eneste, som kan giøre den omtalte Ujevnhed i Statens Byrder umærkelig for den gifte Borgere, om den og ikke strax kan blive tilstrækkelig nok til fuldkommen at ophæve den.

Pengestraf er den eneste, som er anvendelig paa alle, og den eneste, hvorved Staten kan træffe et ordentligt og nøiagtigt Forhold. Alle andre Straffemaader vilde være underkastede tusinde Vanskeligheder, tusinde Undtagelser. Og om det var mueligt at finde en iblant dem, som kunde være almindelig, saa vilde det dog fordre uendelige og næsten umuelige Beregninger, naar den skulde inddeles i de behørige Grader, og disse igien sættes i det rette Forhold med Graderne i Peebersvendenes Ulydighed. Naar man tilstaaer mig, som jeg neppe tvivler paa, at denne Ulydighed bliver større og strafværdigere, ligesom Borgeren enten har en ringere og slettere Aarsag til at være ulydig, eller en større Evne til at adlyde: saa vil man heller ikke give mig Uret i det Ønske, at disse Omstændigheder maatte, for saa vidt som det var mueligt, komme i Betragtning ved Straffens Uddelelse. Om ikke den første, saa kan dog den sidste iagttages, naar Straffen bestaaer i Penge, og det, som jeg før erindrede, med en langt større Lethed end ellers. Lige saa naturligt som Indtægternes og Udgifternes Størrelse eller Ringhed bestemme den større eller mindre Evne, som en Peebersvend har til at gifte sig, lige saa naturligt og let kan og hans Udgifter blive formerede, eller om man vil det heller, hans Indtægter formindskede, i det rette Forhold af hans Ulydighed. I Særdeleshed maae alle de Straffe, hvis Hensigt det er at giøre en Peeber-

svend saavidt mueligt lige saa nyttig som en af sine Medborgere, ansættes til Penge, om de skal beregnes med Nøiagtighed. Og da er det kun, uden nogen Nytte at giøre Beregningen dobbelt. Denne Hensigt at giøre Straffen selv nyttig i Mangel af Lydighed, kan endelig ikke, eller i det mindste ikke saa got opnaaes som ved Pengestraf. Ved Penge, og ved dem allene, kan de Ægteskaber befordres, som af en virkelig Mangel paa Formue enten opsættes eller tilintetgiøres. Dette er vel det naturligste og eneste Middel, hvorved det Tab nogenledes kunde oprettes, som Pebersvendene anrette i Henseende til Folkemængden; men det er langtfra ikke den eneste Maade, hvorpaa Staten kunde anvende de af deres Penge til Fordeel, som de i Almindelighed anvende saa slet.

Af disse foreløbende Erindringer begribe De vel, mine Herrer, at det er Penge, som De maae belave Dem paa. Hvor mange, eller i hvilket Forhold, er det, som jeg først nøiere vil overveie.

Men en vigtig Post staaer tilbage, som maa afgiøres, førend jeg kan gaae videre; en Post, hvis Vanskelighed næsten skrækker mig. Det bestaaer i intet mindre end i det betydelige Spørsmaals Opløsning, hvorledes man skal kiende den Skyldige fra den Uskyldige. Jeg har i Begyndelsen af denne Afhandling anført tre Slags, som ikke fortiene Navn af Pebersvende, og som følgelig giøre meget ilde, ifald de tage dem noget af alt det, som jeg har sagt eller endnu agter at sige i denne Materie.

Det første var de, som en naturlig og mod Ægteskabets Hovedhensigt stridende Skrøbelighed hindrede i at gifte sig. Med disse har det slet ingen Vanskelighed. Det medicinske Facultet, eller det i slige Undersøgelser saa erfarne Consistorium vil ikke negte dem de i dette Tilfælde fornødne Vidnesbyrd,

som altid skal være troeværdige nok til at retfærdiggiøre dem. Dog maa jeg lægge til, at heller ingen andre Attester bør holdes for tilstrækkelige. Det vilde være alt for dristigt at lade det almindelige Beste komme an paa en eneste Mands Ærlighed, om hvilken man saa sielden kan være forsikkret at den vil staae Prøve i Fristelsens Tid. Da jeg taler som Patriot, kan jeg imidlertid ikke undlade at udvikle denne Artikel meget over de Grændser, som hidindtil have været satte, og som man formoder. Det er ikke alleneste Børn, som Staten ønsker sig, men det er og, for saavidt mueligt, sunde og stærke Børn, saadanne som den kan giøre sig Haab om at de leve, og at de leve den til Nytte; langtfra ikke saadanne, som enten en tilig Død giør til intet, eller en og anden ulægelig Svaghed giør til værre end intet, til unyttige Byrder for sig selv, om ikke for det Almindelige. At mange Sygelige og Svage kan være deres Fædreneland til stor Tieneste, negtes vel ikke, men det giør heller intet til Sagen; thi baade vilde disse kunne have giort den endnu langt større Tieneste, om de havde været friske, og den største Deel, den som skal tiene Staten med deres Legemer, bliver dog altid saa got som reent unyttig ved de Sygdomme, som jeg taler her om. Det er visse Familiesygdomme, hvis Forplantelse jeg især ønskede at den blev forebygt saa meget som mueligt. Saaledes er jeg saa langt fra at skrive en Svindsottig eller en overmaade Gebræklig paa Pebersvendenes Liste, at jeg tvertimod ønsker, at Staten, for saavidt som det er den tilladt at indskrænke en Borgers naturlige Frihed, vilde giøre dem alle Giftermaale vanskelige, i Særdeleshed naar deres Sygdomme kunde bevises at være arvelige. De Mænd, som havde fyldt 60 Aar, vilde jeg vel ikke ønske at de bleve forhindrede i at gifte sig, naar de vare ved en god og rørig Helbred; men jeg vilde dog heller ikke, at de skulde betragtes som Pebersvende,

og paa nogen Maade tvinges dertil. Dog ere de, som have sat ugift til den Alder, de sidste, som jeg vilde fritage for den almindelige Straf, og næsten de første, som jeg kunde falde paa at straffe høiere end andre. Det er derfor mit Forslag, at de 60 Aars gamle Pebersvende, som ere ved saa god Helbred at det medicinske Facultet dømmer dem beqvemme til Ægteskab, skal betale den ansatte Straffe-Summe, enten de gifte dem eller ikke; men dem, som ere for skrøbelige til at kunne faae saadan en Attest, skulde alt Ægteskab forbydes, og saa skulde de betale dobbelt, alt for deres begaaede og uoprettelige Synders Skyld.

Et andet Slags, som jeg anførte af Ugifte der ikke kan kaldes Pebersvende, var de, som en alt for uerfaren Ungdom undskylder i at gifte sig. Ved dette Slags Retfærdiggiørelse møde allerede flere Vanskeligheder. Hvor unge de ere, kan man erfare af Kirkebogen. Men Ungdom, for sig selv allene betragtet, kan ikke være nogen tilstrækkelig Undskyldning, i det mindste ikke for dem, som have fyldt 16 Aar. Det var tvertimod at ønske, at alle kunde giftes i denne Alder, eller ikke længe derefter. Men den Mangel paa Erfarenhed, som i Almindelighed, og dog ikke altid, følger med den første Ungdom, er det allene, som kan undskylde. Ved Erfarenhed forstaaer jeg en Forstand, der enten er tilstrækkelig til at bestyre et Huus og en Familie selv, eller i det mindste til at lade sig raade og bestyre af andre, som ere fornuftigere. Om et ungt Menneske besidder denne eller ei, kan ikke bestemmes uden megen Vidtløftighed. Forældrenes og Formyndernes Egennytte løber for meget ind i deres Børns og Myndlingers Giftermaale, til at Staten i dette Tilfælde kunde holde deres Vidnesbyrd for upartiske og paalidelige. Lærernes Gotbefindende i denne Punkt er reent uefterretteligt. De Gamles Bekiendte tage tiest Deel i

deres Egennytte, de Unges i deres Daarligheder. Alle, som kiende dem, ere i det mindste mistænkte for at have taget et eller andet Partie.

Af disse Vanskeligheder kan i mine Tanker Staten, uden at tabe, best rede sig ud paa følgende Maade. De unge Mennesker, som endnu ikke havde fyldt tyve Aar, skulde den reent ud betragte som uerfaren og til en Familieś Bestyrelse udygtig Ungdom, de maatte og være saa formuende og saa vel voxne, som de vilde. De skulde følgelig ingenlunde belægges med den Straf, som blev fastsat for Pebersvendene. Det skulde derfor ikke være dem forbudet at gifte sig, men det skulde aldeles være dem formeent at giøre dette Skridt uden deres Forældres, Formynderes, Foresattes eller Statens eget Samtykke. De fra tyve Aar indtil den Alder, hvori Staten holder et Mandfolk for dygtigt til selv at kunne bestyre sine Midler, burde i mine Tanker ansees for saadanne, som ikke ere uerfarne, uden at de selv have den største Skyld i denne Mangel. De burde i denne Henseende i det mindste belægges med Halvparten af den fastsatte Straf. Men det skulde derfor ikke være dem strax tilladt at gifte sig, naar de vilde. Deres Forældres og Curatorers Samtykke skulde de vel ikke længere behøve; dette skulde tvertimod ikke engang altid være tilstrækkeligt. Men de maatte dog give Staten en Forsikkring for deres Opførsel, som den kunde være fornøiet med. Vare de komne til den Fornuft, som udkrævedes, saa kunde det ikke vel feile, at de jo vare kiendte af een eller flere ærlige, fornuftige og vederhæftige Mænd, som ikke vilde tage i Betænkning at sige god for dem. Disse maatte være ansvarlige for noget meer end deres Midlers Bestyrelse. Deres Børns Opdragelse og selv deres egen Levemaade burde de have under nøie Opsyn, indtil de fyldte deres 25 Aar. Jeg kan ikke forlade denne Artikel uden endnu at tilføie nogle faa Erindringer.

Naar jeg siger, at den, som har fyldt sine tyve Aar, ikke længere bør behøve sine Forældres Samtykke til at gifte sig, maa ingen give disse Ord den vrange Forklaring, at det var ligegyldigt enten han havde det eller ikke. Til at troe det er jeg for god Christen. Heller ikke, at han ei behøvede det til at gifte sig med hvem han vilde. Til at paastaae dette er jeg for god Patriot. Den Ret at udelukke visse Personer fra Giftermaal med deres Børn, bør ingen Alder kunne betage Forældrene. Den har sin gode Nytte, og kan ikke betroes i bedre Hænder. Staten allene bør efter Gotbefindende kunne indskrænke eller ophæve den. Men til denne bør og Børn ufortænkte kunne tage deres Tilflugt, og Forældrene bør ikke besvære sig over, ifald den giør ethvert af deres Afslag ukraftigt, som ved Undersøgelse befindes at grunde sig paa Egennytte, eller paa en ubillig Fordom, eller paa en blot Egensindighed. Jeg har vel neppe nødig at erindre, at jeg kun taler om saadanne unge Mennesker, som har Indkomster, der ere tilstrækkelige til en Familiesʼ Underholdning. Disse Indkomsters Natur skal jeg siden finde Leilighed til at bestemme nøiere, og man vil da faae at see, at hverken de løse Speculationer, paa en eller anden Maade at fortiene det fornødne Udkomme, hvortil Ungdommen er saa tilbøielig, eller virkelige Stipendia, hvis Anvendelse Giveren har bestemt uden at love dem Varighed, eller en blind Tillid til Forsynet, eller en ubillig Tillid til den Underholdning, som Kiærlighed eller Anstændighed kan aftvinge formuende Forældre, kan komme i Betragtning. Alt dette havde jeg maaskee ikke engang nødig at erindre. Jeg burde slutte denne Artikel for at gaae videre, og dog er der noget, jeg veed ikke hvad, som endnu trækker mig tilbage til de unge Mennesker. Det er ligesom en hemmelig Anelse, der aftvinger mig den kiærlige Formaning til dem alle i Almindelighed: at de ikke strax ved at

læse denne Afhandling, og ikke uden at overveie alle Omstændigheder paa det nøieste, giøre dem nogen Samvittighedsangst derover, at de endnu ere ugifte. Jeg igientager, at de, som ere under 25 Aar, ikke alleneste maae have Formue, men og Forstand, førend de kan kaldes Pebersvende; og jeg advarer dem om, at ifald de begik en eller anden Drengestreg efter at de vare blevne Mænd, selv det Navn af Papa ikke skulde fritage dem fra den børnlige Tugt — om jeg maatte raade.

Det tredie Slags, som jeg holdt undskyldt for at gifte sig, var de, som fattedes det Fornødne til en Familiens Underholdning. Ja, mine Herrer, det fattes Dem vel alle. Jeg veed at De vil sige det, jeg veed og at De har Uret; men hvorledes skal jeg overbevise Dem herom? Jo flere der angive sig for at være uformuende uden at være det, jo flere Konstgreb de anvende for virkelig at synes det, som de give sig ud for: desto større bliver den Vanskelighed, at kiende de virkelig Uformuende fra de falske, og at kiende dem med Vished. Jeg har længe seet den forud. Den har tiltaget i Størrelse ved hvert Skridt, som jeg har nærmet mig til den, og jeg kan ikke negte, at jeg neppe kan oversee den meer, nu da jeg er kommet den saa nær, at jeg ikke længere kan undgaae at bestride den.

Det korteste, sikkerste, og som jeg forudseer, det eneste Middel til at opløse denne Knude bliver, at fastsætte en vis Summe af Indtægter, med hvilke enhver skulde ansees for at være formuende nok til at gifte sig. Men hvilke Regler skal jeg følge i at fastsætte den? Hvorledes skal jeg finde den Middelsumme, om hvilken jeg kan være forsikkret at jeg ved at fastsætte den hverken fornærmer Staten eller nogen privat Borger? Sætter jeg den for høi, saa trække for mange af de smaa Hoveder ud under Snaren. Sætter jeg den for lav, saa skrige de Store. Jeg burde maaskee sætte flere end een. Det

var at ønske, at jeg med en nøiagtig Billighed kunde bestemme en besynderlig Summe, ikke alleneste for hver Stand, men for hver Klasse, for ethvert Nummer i Rangforordningen, ja for ethvert enkelt Embede. Men uden at erindre, at dette løb ind i det Uendelige; at det i det mindste overgik mine og enhver privat Mands Kræfter og Indsigter; at endelig saadanne Summer, endog bestemte med det nøieste Overlæg af de billigste og meest indsigtsfulde Mænd, dog altid vilde være underkastede de selvsamme Forandringer, som Rangens indvortes Værdie, Embedernes Natur, den herskende Tænkemaade og Moden selv; at de følgelig neppe kunde være beregnede, førend de igien maatte forandres — uden at tage alt dette i Betragtning, siger jeg, skulde det dog ikke endnu sætte mig i Sikkerhed for alle Klagemaal. Enhver enkelt Person kan staae i besynderlige Forbindelser, som hverken have nogen Sammenhæng med hans Stand eller hans Rangs eller hans Embedes Natur; og man vilde snart fordre af mig, at jeg og skulde tage disse Forbindelser i en særdeles Betragtning. Og naar jeg havde forrettet dette meer end herculiske Arbeide, saa vilde det først gaae løs paa Chicaner, paa Processer. Nei, mine Herrer! saa meget elsker jeg Dem ikke, at jeg med et uendeligt Arbeide skulde giøre mit hele Forslag umueligt, blot af en utidig Ømhed over Dem, som De saa langtfra ikke fortiene. Jeg skriver for den Verden, som vi leve i. Jeg ønsker i det mindste at skrive saaledes. Jeg har al Agt for de forskiellige Forhold, som Deres Rang og Embede sætte Dem i med Oeconomien, for de Bekostninger, som Anstændighed og Levemaade aftvinge Dem; ja jeg er selv øm over de Udgifter, som Mode og Tilbøielighed fralokke Dem. Men jeg er og overbeviist om, at Deres Giftermaal, og i Mangel deraf, de Afgifter, hvorved De allene kan paa nogen Maade gotgiøre det Tab, som De anrette i Folkemængden, ere

Staten af den Vigtighed, at de kan sættes i Rang med dens billigste, nyttigste og nødvendigste Paalæg; at den følgelig bør kunne fordre dem strax efter Deres nødvendige, og selv førend den tager Deres nyttige Udgifter i nogen Betragtning. Naar jeg nu undtager de Udgifter, som visse Æresposter, visse Embeders Natur giøre nødvendige, hvorom jeg siden vil faae Anledning til at forklare mig tydeligere: saa giør ingen Forskiel paa Stand eller Rang de øvrige saa forskiellige, at de ikke alle skulde kunne bøies under en antaget Middelsumme. Dog bliver Forskiellen altid stor nok til at giøre mig yderlig varsom og selv frygtsom ved at fastsætte en. Endskiønt Staten, som jeg før erindrede, i Henseende til sine Paalæg (om hvilke det altid forudsættes, at det almindelige Beste udkræver dem) efter den største Billighed kan og bør tage først af alt det, som Borgeren har tilovers fra sine nødvendige Udgifter, og det saa meget meer, som en trængende Nød og selv en stor men øiensynlig Fordeel berettiger den til, ikke engang at tage disse i den nøieste Betragtning; endskiønt Staten, ved at beregne en Borgers nødvendige Udgifter og ved at bestemme dem, ikke uden at giøre sig selv den største Skade, og ikke uden at bestyrke sine Borgere i deres Daarligheder, kan med tillukte Øine lade sig foreskrive Regler af den herskende Tænke- og Levemaade, langt mindre af de Begreb, som enhver for sig giør sig om Anstændighed: endskiønt alt dette er afgiort, saa giør dog den Orden, som den selv har stiftet imellem sine Borgere, og som er saa nødvendig, under Navn af Anstændighed, visse Udgifter nødvendige for een, som ikke ere det for en anden. Disse bør ikke undgaae min Opmærksomhed, og disse giøre mig frygtsom. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg ved at fastsætte en Middelsumme frygter meer for at fornærme nogle end for at skaane alt for mange, følgelig meer for at ansætte den for lav end for høi. Og

hertil har jeg, foruden den Billighed som enhver bør iagttage, endnu en gyldig Aarsag. Det er en underlig Sandhed, et stort Beviis imod de gnieragtige og de utidig frygtsomme Pebersvende, at jo dybere man gaaer ned under Middelstanden, og jo færre Indkomster disse har, desto mindre synes de at raadføre sig med dem, naar de vil gifte sig, og det som endnu er det Underligste, de føle Ægteskabets Byrder lige saa lidet, som de forudsee dem. Jeg har derfor ikke nødig at befrygte, at alt for mange af disse vil betiene sig deraf, om jeg og ved at fastsætte en Summe overskrider det rette Middelforhold. Middelstanden selv derimod og de høiere Stænder vil vel ikke takke mig, om jeg og sætter min Summe nok saa høi, de vil uden alle Omstændigheder betiene sig af min Føielighed, ifald den overgaaer deres Indkomster; men sætter jeg den for lav, kommer jeg i mindste Maade de Udgifter, som deres Ærespost, deres Embede eller den Orden, hvorom jeg før talte, giør nødvendige, saa nær, at de kan overbevise mig om Ubillighed, hvilket Skrigende vil der ikke da blive! Hvor vil de ikke raabe Hevn, ikke over den enkelte Feiltagelse, men over mit hele Forslag og mig selv!

Naar jeg betænker dette, og tillige overveier det Ønske, som jeg før yttrede, at man nemlig ved at afveie Pebersvendenes Straf ikke alleeneste maatte kunne see paa den større og mindre Evne, som enhver havde til at adlyde, men og paa den slettere eller bedre Aarsag, som han havde til at være ulydig: saa falder jeg tit tilbage til et Indfald, som jeg lige saa ofte forkaster. Jeg vil dog underkaste det mine Læseres Omdømme. Hvad om man beskikkede to ærlige eller i det mindste to eedsorne Mænd i enhver Bye og i hvert Sogn, hvis Embede det skulde være, at giøre en ordentlig og lovformelig Taxations- og Vurderings-Forretning over enhver Pebersvend især, som forefandtes paa deres District? Hertil vilde jeg i Særdeleshed have

foreslaaet de Herrer Præster, efterdi de, oeconomisk at tale, have mindst Aarsager at see igiennem Fingre med Pebersvendene. Jeg har selv, endskiønt jeg ikke er Præst, for at øve mig opstrevet en Liste paa de Pebersvende, som jeg kiender, med hosføiede Priser. Dersom nogen skulde ydmyge mig saa dybt, at han offentlig beviiste, at det Ord Pebersvend ikke i det mindste var blevet til et Ubeqvemsord i mine Hænder, saa skal jeg ufortøvet giøre den bekiendt, med en hosføiet Opmuntring til alle mine Medpatrioter, at de vilde følge mit Exempel, og angive de Pebersvende, som enhver kiender, med en nøie Efterretning om disses Indkomster, Alder, Skabning, Helbred, Tænkemaade, og enhver anden Punkt, som kan komme i Betragtning ved deres Bedømmelse. Saa længe vil jeg bie. Nu vil jeg vende tilbage til min alvorlige Plan.

Jo længere og nøiere jeg betragter de Udgifter, som en vis fra den tilbørlige Orden uadskillelig Anstændighed giør nødvendige, de eneste af dette Slags, som Staten kan og bør tilstede en Borger at beregne under den Formue, som han ikke kan undvære naar han skal gifte sig, eller som jeg før udtrykte mig, de eneste, som den kan tage i Betragtning, førend den fordrer sine egne Rettigheder og Fordele, i Særdeleshed naar disse ere af den Betydenhed som Folkemængden eller det som kan befordre den; de eneste endelig, som giør mig det vanskeligt at fastsætte en vis Summe, fordi det er mueligt, at de kan giøre store Indtægter smaa: jo længere, siger jeg, og nøiere jeg betragter dem, desto mindre og ubetydeligere blive de.

Jeg igientager her eengang for alle, at Staten bør ønske sine Borgere, og i Særdeleshed de fornemmere, al den Formue, som Anstændighed, den indførte Levemaade og deres egen Beqvemmelighed udkræver, den bør unde dem alt det, som de kan anvende paa Magelighed, paa Livets sømmelige Forlystelser,

paa Pragt, og paa en eller anden Hovedtilboielighed, den bør ikke engang være misfornøiet med, at de har tilovers til Vellyster og til Overdaadighed; men den bør fordre Orden af dem i deres Udgifter. Den bør holde dem til at sørge for deres egne, og umiddelbar derefter for det Almindeliges Nødvendigheder, førend de tænke paa det, som kunde være dem nyttigt, eller anstændigt, eller beqvemt, eller fornøieligt. Men naar man nøie betragter den Deel af det Anstændige, som den i enhver Stat umistelige Orden henfører under de Fornemmeres Nødvendigheder, den eneste, hvis Mangel kan undskylde dem for at gifte sig eller for at betale, den eneste, som kan fritage dem for det Navn af Pebersvende: saa vil man finde, at den kan ikke beløbe sig til høiere end et sømmeligt og smukt Udvortes, til det som man i Almindelighed kalder at leve og klæde sig anstændigt, til det hvori de med ringe Indkomster daglig efterabe og daglig overgaae de meest Formuende. Huus og Gaard, Heste og Vogn, mange Betientere, aabent Taffel og alle saadanne Ting er noget, som Staten bør ønske en fornemme Mand; men den vilde handle lige saa daarligt som stridigt imod sin Fordeel, ifald den forudsatte, at han behøvede alt dette til at kunne gifte sig. Dersom jeg ikke havde sat mig for, at have den herskende og selv den fordærvede Tænkemaade bestandig for Øinene; dersom jeg ikke troede, at man ved ethvert alvorligt Forslag bør lempe sig saa meget som mueligt efter de Tider hvori man lever: saa vilde jeg her erindre vore podagraiske Velbaarenheder om den Tid, da Danmarks Rigsraader og Kongerne selv gik til Fods; jeg vilde gaae videre og fortælle enhver dansk Apicius og enhver Gigi den Tids Historie, da en romersk Borgemester til sin første og sidste Ret spiiste Bønner, som han tillavede selv. Men jeg skulde kun blive veltalende paa mine Hensigters Bekostning, jeg vilde kun

blive meer glimrende Moralist og mindre nyttig Patriot. Dog saa meget kan jeg sige, uden at overskride de Grændser som jeg har foresat mig, at det hverken behøves, at alle Rangspersoner skal betrækkes med Fløiel og Guld, eller at alle Embedsmænd skal være fede som Sviin. De giøre meget bedre, om de gifte sig mavre. Jeg vil lægge to Betragtninger til, hvoraf enhver for sig synes mig at være af stor Vægt.

Den ene er den, at Efterabelyst og Ødselhed i de mindre Stænder har næstendeel tilintetgiort den saa ønskelige Orden, den Forskiel i det Udvortes, hvorved de Fornemme burde kunne udmærke sig fra de Ringe. Det er gaaet saa vidt, at Statsministeren snart ikke længere kan ophøie sig over en Velbyrdighed, og at denne igien neppe kan skille sig fra sin Skræder, uden ved Tarvelighed. Man nævne mig den Grad af Pragt eller af Overdaadighed selv, paa hvilken allene man sikkert kan kiende den høie og fornemme fra den blot formuende Borger, og meer end alt for ofte fra Bedrageren, og da vil jeg tilstaae, at den ofte omtalte Orden kan giøre det Glimrende nødvendigt og umisteligt for dem af de høiere Stænder; men saa længe som det ikke skeer, tør jeg sikkert paastaae, at det Sømmelige kan allene fortiene disse Tilnavne.

En anden i mine Tanker ligesaa vægtig Betragtning er denne, at den Anstændighed i det Udvortes, som Orden giør saa nødvendig for de høiere Stænder, kan paa den ene Side siges at spare dem lige saa mange Udgifter, som den paa den anden Side afnøder dem. Den giør en Deel bekostelige Selskaber usømmelige for dem, og den undskylder dem for at indlade sig i en Deel andre. Den giør, at de meer end andre ere nødte til at skye Debauche og saadanne ødelæggende Uordener, som de ikke kan begaae uden at bemærkes. Man forstaae mig ret! Jeg siger, at Anstændighed nøder dem hertil lige saa

meget, som den nøder dem til at giøre de omtalte Udgifter; men jeg har for megen Agt for den daglige Erfarenhed, til at jeg skulde paastaae, at alle i disse Tilfælde underkastede sig Anstændigheds Love. Jeg taler meer om det, som denne kan og bør spare dem, end om det, som de virkelig spare. Den sparer dem endelig de fleste om ikke alle de Bekostninger, som de mindre maae giøre enten for at ligne dem nogenledes, eller for at vinde deres Yndest. Mig synes, og jeg troer at mange vil være enige med mig deri, at det lader fornemmere at tage imod Foræringer end at give dem, at lade prægtige Giestebude anstille for sin Skyld end at anstille dem selv. Naar jeg undtager nogle, hvis besynderlige Æresposter, eller hvis Embeders Natur, eller hvis høiere Tænkemaade viser dem det Høie og Fornemme fra en ganske anden Side, saa troer jeg, at det herskende Begreb herom retfærdiggiør min Formodning i Henseende til alle de andre.

Efter at have giort disse Erindringer, tør jeg endelig vove det betydelige Skridt. Jeg vil giøre det uden videre Omsvøb.

Der ere mange, som man bør ønske meer, og der ere utallige, som gifte sig med mindre end 400 Rigsdalers aarlige Indkomster. Men med got Overlæg, med fuldkommen Overbeviisning og med en rolig Samvittighed ansætter jeg denne Summe til de Ugiftes Rubicon, til den Grændse, hvorover de ikke maae komme bevæbnede uden at holdes for Pebersvende — Anspillet havde nær forledet mig til at sige, for Fædrenelandets Fiender. Jeg vil forklare min Mening i egentlige Ord. Den, som i Kiøbenhavn og de store Kiøbstæder har 400 Rdlr., men paa Landet og i de mindre Kiøbstæder 300 Rdlr. aarlig at leve af, bør i mine Tanker ansees for den, der ikke fattes det Fornødne til en Familiees Underholdning, og i det Fald at han ikke kan undskylde sig ved en af de Aarsager som jeg oventil har

anført og som jeg siden endnu vil anføre, uden Undtagelse holdes for en Pebersvend; for den Borger, hvis skadelige Opførsel jeg har søgt at sætte i et større Lys i nærværende Afhandling; og for den, hvorom mit saa haabefulde Forslag gielder, at han i Mangel af Lydighed maa twinges til ved Afgifter nogenledes at gotgiøre sin Ulydighed.

Hei, mine Herrer! De maae give mig Tid til at tale ud. De kan intet vinde ved at overdøve mig med Deres Skrig. Det, som jeg har tilbage at sige, er til Deres Fordeel. Jeg haaber, at De vil blive meer fornøiede med mig, naar jeg først har bestemt min Mening nøiere, og forklaret de Egenskaber, hvorom jeg holder for at de bør være uadskillelige fra de fastsatte Indkomster.

De bør i mine Tanker være rene, og de bør være visse.

Med det, at de bør være rene, sigter jeg i Særdeleshed til de kongelige og andre offentlige Embedsmænd. Jeg forstaaer det saaledes, at alle de Udgifter, som Embedet selv fordrer, og som de ikke vilde have i en anden Forfatning, hverken kan eller bør beregnes dem til Indtægter. Saaledes naar en Regnskabs- eller anden Betient er nødt til at holde en Skriverkarl, eller om han selv skal bekoste Skrivematerialier; naar en Embedsmand maa forrette sit Embede uden for sit Huus, og i den Henseende maa bekoste meer paa Klæder og Skoe eller Vogn, end han ellers havde nødig; naar en Hofmand maa bekoste meer paa sit Udvortes for at kunne lade sig see i Antichambret, eller en Officeer maa betale sin Uniform dyrere end med det, som han ellers kunde klæde sig skikkelig for: saa bør disse Bekostninger først trækkes fra deres Indkomster, førend disse kunne beregnes. Det forstaaer sig, at disse Bekostningers Beløb maatte ærlig angives, nøie undersøges, og saa fastsættes til en vis Summe, som hvert tiende Aar eller og i mindre Mellem-

rum kunde forhøies eller formindskes, ligesom Tiderne blev dyrere eller lettere til. Naar en Kiøbmand eller en anden Borger maatte betale visse aarlige Afgifter til Regieringen for et Privilegium eller en og anden Herlighed, forstaaer det sig og, at disse Afgifter ikke kunde beregnes iblant hans Indtægter. Men de Bekostninger, som en Borger saa ofte maa giøre paa en anden, enten for at vedligeholde sig i sit Embede og i sin Fordeel, eller for at opnaae et høiere og en større, det er noget som Staten ikke engang bør vide, meget mindre tage i nogen Betragtning, hvor der handles om dens vigtigste og til det almindelige Beste sigtende Paalæg. Endskiønt det er et Onde, som ikke vel kan undgaaes, saa er det dog et Onde, som den hverken bør understøtte ved offentlig Samtykke, eller bære Følgerne af.

Naar jeg siger, at de 400 Rdlr. bør være visse, saa kan jeg ikke mene dermed, at de meer end alt andet bør være sikkre for alle ulykkelige Tilfælde, for Lykkens Afvexling og den menneskelige Ubestandighed; men jeg mener: for det første, at Staten, saavidt som det er den muligt, ikke bør bidrage selv noget til deres Uvished. Naar et vist Embede, Privilegium eller anden Herlighed har sat en Borger i Stand til at naae de fastsatte Indkomster, og saaledes om ikke nødt, dog paa en vis Maade opmuntret ham til at gifte sig, saa bør Staten være yderlig øm over at betage ham samme Embede, Frihed eller Herlighed igien, eller at forringe dem. Men ifald den er nødt dertil, bør den ansee hans Kone og Børn som sine egne, og i det mindste ikke lade dem være uforsørgede.

For det andet mener jeg, at de Indkomster, som beroe paa Sportler, eller Handel, eller andre lige saa uvisse Fordele, bør angives og ansættes efter det Aar, som de har været eller

efter Formodning kan blive ringest i, dog uden at tage nogen overordentlig ulykkelig Hændelse i Betragtning.

Naar jeg ved disse Bestemmelser forøger de Indkomster, som jeg fastsatte, og naar jeg til de Betragtninger, som jeg før anstillede, endnu lægger to andre:

den ene, at faa i Middelstanden, og færre endnu i de høiere Stænder have saa maadelige Indkomster som 400 Rdlr.;

den anden, at disse faa dog ikke kan glimre uden at bedrage deres Næste, og at de følgelig giøre meget bedre ifald de indskrænke og gifte sig; eller i det mindste, at de Afgifter, som Staten i Mangel af Lydighed vil paalægge dem ifald mit Forslag bliver antaget, ikke vil være dem nogen betydelig Hindring i at glimre lige saa got, som de kunde før:

naar jeg tager alt dette i Betragtning, saa er jeg fuldkommen overtydet om at have iagttaget den nøiagtigste Billighed imod Pebersvendene, da jeg fastsatte den omtalte Summe, og saa meget ubevægeligere imod alle de Indvendinger og Klagemaal som jeg forud seer at Pebersvendene endnu vil giøre, som jeg veed med hvilken Lethed de kan besvares. Vilde man f. E. giøre mig den latterlige Indvending: hvorledes skal en høi Hofbetient, en høi Inden- eller Udenlands Minister kunne gifte sig med saa maadelige Indkomster? saa vilde jeg ikke engang betiene mig af det jeg har sagt, at alle de Udgifter, som hans Ærespost eller Embede udfordrer, først bør fradrages; men jeg vilde kun bede dem vise mig en, som har dem saa maadelige.

Jeg har sparet en Anmærkning til dette Sted, som jeg beder at man for alting vil lægge meget nøie Mærke til. Det er denne, at det kan og bør være Staten ligegyldigt, hvorfra en Pebersvend har sine Indkomster, enten han har dem af sit Embede, eller af sine Midler. Dem af Rangens nedre Klasser

og dem af Middelstanden, fra hvilke jeg egentlig venter mig de fleste Klagemaal, troer jeg allerede at have besvaret tilstrækkelig og saa udførlig, som en Afhandling af denne Art tillader det. Skulde de imidlertid kunne giøre nogle Indvendinger, som jeg ikke har forudseet, saa skal jeg altid findes beredvillig til at besvare dem, og jeg har den Tillid til min retfærdige Sag, at jeg tør sige, til at vise deres Svaghed.

Førend jeg gaaer videre, vil jeg endnu undtage to Slags Borgere fra Pebersvendenes Liste, og det af forskiellige, men som jeg troer, gyldige Aarsager.

Den høie Adel er det ene. Deres Navn er dem en Byrde, som de ikke kan skille sig ved, og som de ikke kan bære uden enten selv at besidde anseelige Midler, eller at falde Staten til Last. En høi Adelsmand kan siges at giøre sine Forfædre Uret, ifald han efterlader sig Børn, som af Mangel paa Formue maae fornedre sig, og undertiden giøre dem Skam; han er ubillig imod Staten, ifald han stoler paa, at den skal vedligeholde dem i deres Aners Glands for deres blotte Navns Skyld; og han handler meget uforsigtig, ifald han giør sig sikker med at spaae dem saa store Fortienester, som kan holde Armod selv Ligevægten, eller og giøre deres Høiheds Vedligeholdelse til en Pligt for Staten. Jeg har endnu en Aarsag til at undtage dem, som i mine Øine har ikke mindre Vægt end den anførte. Jeg kan ikke troe, at den store Montesquieu har uden nøie Overlæg eller uden god Grund sagt, at Adelen i en monarchisk Regiering var et nødvendigt Led imellem Monarchen og de mindre Stænder; men jeg vil heller ikke troe, at han hermed egentlig har sigtet til den høiere Adel. I det mindste troer jeg, at Staten i denne Forfatning ikke bør ønske, og mindre selv befordre deres Formerelse. Som ingen af begge disse Aarsager finder Sted hos den mindre Adel, saa ønsker jeg, at de heller

ikke i mindste Maade vilde anvende denne Undtagelse paa sig. Det er dem af den høiere Adel allene, som jeg troer at man bør undskylde for at gifte sig, naar de ikke selv har Lyst dertil.

Det andet Slags, som jeg holder for at man ikke imod deres Villie paa nogen Maade bør twinge til Giftermaal, er saadanne Søemænd, hvis Kald det er at opholde sig længe og langt fra deres Hiem. I det mindste troer jeg af meer end een gyldig Aarsag, at det er ubilligt at twinge dem dertil uden tillige at føie de Anstalter, at de kan tage deres Koner med sig, naar de vil, og uden at advare dem om at betinge sig denne Føielighed i Ægteskabs-Contracten af det Fruentimmer, hvormed de vilde forbinde sig.

Flere Undtagelser seer jeg ikke at jeg kan eller bør giøre. Alle de øvrige, som ingen naturlig Mangel, ingen arvelig og ulægelig Sygdom giør ubeqvemme til Ægteskab, som ere meer end 25 Aar, og som har 400 Rdlr. og derover rene og visse Indkomster, og ikke gifte sig, holder jeg, i det mindste til jeg bliver overbeviist om andet, for saadanne, hvis Byrder jeg ønsker at Staten nogenledes vilde jevne med deres gifte Medborgeres, og twinge dem til ved Penge saavidt som mueligt at bøde paa det Tab, som deres Egensindighed forvolder den i sin naturlige og muelige Folkemængde, med eet Ord — for Pebersvende.

Det Spørsmaal staaer endnu tilbage, hvorledes man skal finde dem, som har den fastsatte Summe at leve af, og overbevise dem derom. Men dette vil ikke være saa vanskeligt, som det i Begyndelsen synes. Med de kongelige og andre offentlige Betientere, som have vis Løn, vil man lettest og best komme til Rette. Selv det Fradrags Bestemmelse og Beregning, som jeg oventil ønskede at man maatte tilstaae en og anden af dem i Henseende til de Bekostninger, som disse maatte giøre paa

deres Embeder, vilde, naar enhver havde giort sin Angivelse, ikke længere være et besværligt Arbeide for dem, som det blev anfortroet. De som leve af uvisse Indkomster eller Sportler, Capitalister, og andre, maatte giøre Eed.

Kiøbmændene kunde man, og maaskee burde man, troe paa deres Ord.

Nu da jeg kommer til Hovedsagen, da det er derom at giøre, at bestemme hvor høi Straffen skal være, og jeg skal foreslaae det: nu føler jeg noget, som jeg ikke har følt før. Jeg skulde snart troe, at det var Medlidenhed. De mange jammerlige Ansigter, som jeg seer rundt omkring mig, de røre mig næsten. Jeg vil være saa lemfældig, som jeg kan uden at fornærme Staten. Maaskee en liden Revselse kan være tilstrækkelig til dens Hensigters Befordrelse. Jeg vil indtil videre haabe det Beste, og i Mangel deraf kan Staten altid have sig forbeholdet at skiærpe den.

Med saa Ord: den Pebersvend, som i Kiøbenhavn og de store Kiøbstæder har 400 Rdlr. rene og visse aarlige Indkomster, skal for sin Egensindighed, for det Tab, som han foraarsager Staten, og den Fare, som han sætter den i, aarlig betale 4 Procent, det giør 16 Rdlr.

Den, som under samme Omstændigheder har 500 Rdlr., har saa meget større Evne til at gifte sig, og bør følgelig for sin større og strafværdigere Egensindighed give meer. Kort, han maa af sine Indkomster aarlig give 5 Procent, det giør 25 Rdlr.

Den, som har 600 Rdlr., giver 6 Procent, eller 36 Rdlr.

Og saaledes altid en Procent meer for hvert 100 Rdlr. som Indkomsterne voxe, indtil de naae 2000 Rdlr., da Afgifterne siden ikke stige høiere, men de Pebersvende, som har denne Summe og derover, give alle aarlig 20 Procent, indtil de gifte

sig. De Pebersvende, som boe i de smaa Kiøbstæder eller paa Landet, og har 300 Rdlr. i rene og visse aarlige Indkomster, give aarlig 3 Procent; de, som har 400, give omtrent 4½; de, som har 500 Rdlr., give henved 6 Procent, og saaledes stige deres Afgifter omtrent halvanden Procent med hvert 100 Rdlr., indtil de naae 1500 Rdlr., da de give 20 Procent, hvorved det bliver hos alle dem som har meer, ligesom i de store Kiøbstæder.

Jeg seer nok, at de Herrer Pebersvende endnu ikke vil være fornøiede med min Billighed. De vil kalde mit hele Forslag, og især denne Punkt overdrevet. Men er det min Hensigt at fornøie dem? Og hvorledes skulde jeg kunne bringe det saavidt? Paa min Ære, jeg seer ikke, at jeg med en god Samvittighed kan giøre det en Skilling ringere.

Der ere to Slags Folk, som hidindtil har læst alt det, jeg har skrevet, med den roligste Samvittighed; som maaskee har skoggerleet over Pebersvendene, og giort sig ret hiertelig tilgode paa deres Bekostning. Hvor vil disse ikke forundre sig, naar de imod al Formodning finde sig selv paa denne Liste! Og dog kan jeg ikke undtage dem.

Det ene er Enkemænd, som har været gifte i kortere Tid end 20 Aar, og ingen Børn har efter deres Koner.

Det andet er saadanne, som virkelig ere gifte, men som af egennyttige Hensigter har giftet sig med Fruentimmer, som vare over den Alder, at de kunde faae Børn. Disse bør i Særdeleshed ansees for rette naturlige Pebersvende, og det saa meget meer, som de selv har betaget sig den Evne at forbedre deres Feil, naar de bleve overbeviiste derom. De gode Matroner, som har været svage nok til at give deres Formue og ofte deres trængende og uskyldige Families Haab for en ung,

friſk Mand, ſom de intet kan giøre med, eller i det mindſte ſom intet kan udrette med dem, og ſom de altid kan ſiges paa den ubilligſte Maade at ſtiæle fra et ungt og haabefuldt Fruentimmer: de vil neppe vægre ſig ved at betale de paalagte Afgifter for deres Engel, om de og derfor ſkulde ſælge de Briller, hvormed de allene kan ſee ham. Men de Mandfolk, ſom ere nedrige nok til at ſælge deres Legeme til ſaadant et Murmeldyr, de bør ikke vægre ſig derfor. Jeg kan ikke forlade disſe Giftermaale uden endnu at giøre en Anmærkning. Det er den, at de aldrig burde tillades. Det burde ikke formenes en gammel Kone, ſom enten havde ingen Børn, eller ſaadanne ſom Loven kunde tillade hende at giøre arveløſe, i Notarii eller Vidners Overværelſe at oprette en Contract med et ungt Menneſke, i Følge af hvilken hun overlod ham, om hun ſaa ſyntes, al ſin Formue, imod at han forſikkrede hende om al den Pleie, Tilſyn og Forſvar, ſom en Mand ſkylder en Kone. Men Vielſe! Himmel, det er jo en aabenbar Blasphemie! At han ſkulde ſøge Seng med hende, pfui, jeg vil ikke tænke derpaa, det er unaturligt. Men derſom man i alle Henſeender kunde ſætte ſig i Sikkerhed for visſe uordentlige Lyſter, hvoraf disſe gamle Gifteſyge ventelig af og til har Opſtigelſer, og for de egennyttige, de nedrige Mandfolks Føielighed: ſaa ſeer jeg ſlet ikke, at der var nogen Ulykke i, om man tillod en Mandsperſon, der havde indladt ſig i ſlig en Contract, at gifte ſig ordentlig med et andet Fruentimmer, der efter Hagars Exempel kunde føde Børn paa den gamle Beſtemoders Knæe. I dette Tilfælde kunde ſaadan een fritages for en Peberſvends Afgifter, ellers ikke.

Jeg kan ikke negte, at jeg for et Øieblik faldt i en behagelig Henrykkelſe, da jeg overſaae den utrolige Summe Penge, ſom vil løbe ind ved alle disſe Afgifter. Denne Svaghed er

saa naturlig, at man let vil tilgive mig den. Men jeg ønsker, og jeg haaber, at mine Læsere vil holde mig for saa sand en Menneskeven og saa ærlig en Patriot, at jeg ikke kunde vedligeholde den længe. Jeg bevidner helligt, at jeg intet ønsker oprigtigere, end at disse Afgifter maatte beløbe sig til langt mindre, end de virkelig giøre, og at det er mit kiæreste Haab, at deres Beløb maa formindske sig aarlig, indtil de reent forsvinde.

Da det ene imidlertid ikke er som jeg ønsker det, og det andet er langt udseende og uvist, saa kan jeg ikke undlade til Slutning endnu at foreslaae en Maade, hvorpaa denne Summe i mine Tanker best kunde bøde paa det Tab, som Staten lider ved dem der erlægge den, det Tab, hvorfor den betales; hvorledes den sikkerst kunde anvendes paa den eneste Hensigts Befordring, som jeg saa uafladelig har havt for Øinene ved dette Forslag: paa Statens naturlige og muelige, og det som jeg beder at man vil lægge meget nøie Mærke til, paa dens velopdragne Folkemængdes Vedligeholdelse.

Jeg har allerede eengang erindret, at den eneste Maade, hvorpaa denne Hensigt efter mit Tykke kan opnaaes, er at anvende de indløbne Penge paa slige Ægteskabers Befordrelse, som af en virkelig Mangel paa Formue enten opsættes, eller tilintetgiøres. Men jeg har overveiet denne Materie saa nøie, at jeg troer ikke at blive unyttig, om jeg udmærker nogle af disse, som jeg i Særdeleshed og fremfor alle andre vilde ønske befordrede. Det er desuden, som man veed, deres Skrøbelighed, der giøre Forslag, at de tilegne sig ligesom en halv Eiendomsret paa de Penge, som de indbringe eller troe at indbringe derved. Da de ikke kan beholde dem selv, vil de i det mindste give dem bort, saa meget som de kan.

Ingen ønskede jeg at see hiulpen førend dem af vore unge og velskabte subalterne Officerer, som maatte have Lyst til at gifte sig, og ikke selv havde Formue. Staten kunde i mine Tanker ikke anvende Pebersvendenes Penge bedre, end naar den med en Deel deraf forøgede deres Gage, ifald dens Maadelighed allene forhindrede dem i saa got et Forsæt; indtil den blev saa tilstrækkelig, at de efter den antagne Regel kunde ansees for at være formuende nok til at indlade sig i Ægteskab. Jeg har tre Aarsager til at give dem Fortrinnet, hvoraf enhver synes mig at være vægtig. Man kunde af disse Ægteskaber haabe de fleste, sundeste og velskabteste Børn. Man vilde forekomme mange Uordener, hvormed en stor Deel af dem nu ødelægger sig selv og andre. Man vilde knytte det stærkeste og uopløseligste Baand imellem Fædrenelandet og dets Forsvarere.

Der findes en Deel studeerte og andre velopdragne unge Mennesker, som i den Alder, da de ere beqvemmest til Ægteskab, fattes den fornødne Formue dertil. Det hielper dem ofte ikke, at de kan tilveiebringe de beste og paalideligste Vidnesbyrd om deres Værdighed og Duelighed til et eller andet Embede, som kunde sætte dem i denne Forfatning, hvori enhver Patriot med saa stor Ret vilde ønske at see dem. Mangel paa Recommendation eller paa Leilighed gior, at de ikke faae Levebrød. Men den betager dem ikke den naturlige og medfødte Lyst at elske. De ere skikkelige, derfor forlove de sig, og af samme Aarsag, eller fordi de frygte for at spilde deres Lykke, eller undertiden for den Art af Skam, at kiøbe Opreisning, lade de det blive derved. Imidlertid gaae ti, tyve og vel flere Aar bort, saa at de og deres Kiærester blive gamle og svage, inden Staten erindrer dem, eller maaskee inden den engang kan bruge deres Tieneste. Det gaaer dem da, som vor Holberg sagde om sig selv. I det mindste naar vi vil sammenligne den største Deel,

især af vore kyllinghovede og smalbenede Præstebørn med de mange velskabte Studenterbørn fra Jena og Leipzig, saa kunde en god Patriot let lade sig forlede til at misunde disse Steder deres Uorden. Jeg vilde paa min Hovedhensigts Vegne ønske, at ved Embedernes Uddeelelse af to lige Værdige og lige Dygtige den altid maatte foretrækkes, som var forlovet og ikke havde Formue nok til at gifte sig. I Mangel heraf var det mit Forslag, at saadanne af Pebersvendenes Afgifter bleve hiulpne med en Pension, som var saa stor, at den, tilligemed det som de efter Angivelse befandtes at kunne sikkert fortiene aarlig ved Conditioner eller andet, beløb sig til saa meget, at de kunde gifte sig derpaa.

Der findes fattige, men dygtige Haandværksfolk, som ere forlovede, og blot fordi de enten ikke kan kiøbe sig til Borgere, eller sætte Boe, eller bestride Bryllups=Bekostningerne, maae sætte deres Ægteskab op fra et Aar til et andet. Disse maatte desto før hielpes, som de ofte kan være tiente med lidet.

Nu troer jeg at jeg har uddeelt alle mine Penge. Skulde der være nogle tilovers, saa ere der Børn nok overladte til Staten eller til Skiebnen, paa hvis Liv og Opdragelse de kunde anvendes.

Ingen Glæde er stor som den, en sand Patriot føler, naar han troer at have bidraget noget til sit Fædrenelands Beste. Mine Læsere maae tilgive mig dette Udraab, ifald de holde det for utidigt; men jeg kan endnu ikke rive mig løs fra de glade, de lykkelige Udsigter. Til hvilken Side jeg vender mig, seer jeg utallige — Mennesker — Christne — Danske, og alle disse have mit Forslag at takke derfor, at de ikke ere intet! I det mindste vil jeg føle dig noget længere, du elskværdigste blant alle Tanker. Med en halv stolt og en halv kiærlig Mine vil jeg lade dem det vide, at det var mig, som opmuntrede de=

res Fædre, som tvang eller hialp dem til at gifte sig. Jeg vil selv tiltage mig en Faders Rettighed over dem: jeg vil sysselsætte mig med at bestemme deres Forretninger. Jeg vil uddele dem imellem Retfærdighed, og Landets Forsvar, og Videnskaber, og Handel, og Konster. Og jeg vil nyde den rene Vellyst, at see dem arbeidsomme, og gode, og vise, og store — og Danmark, mit Danmark lykkeligt og blomstrende ved deres Bestræbelser. Jeg vil vende mig herfra tilbage for at tage Deel i de unge Brudes Glæde, i de lykkelige Mødres Vellyst, jeg vil mætte mig ved de Smiil, som de hemmelig og halvrødmende skienke Philet. Jeg vil selv høre paa de Lovsange, som de omvendte, de besiælede Pebersvende vil nynne ham til Ære. Ha, vil de sige, Philet! han overfaldt os, han forfulgte os, han tvang os til at blive lykkelige. Jeg vil ikke høre dem længere. Jeg vil vende mig fra dem for at overtælle de Folk som disse nye Familier har sat i Arbeide, og de Skatte hvormed de har forøget Statens Indtægter og beforbret dens vigtige Anlæg. Jeg vil...

Men hvad vil jeg? Hvad er Philet, at han dristig tilskriver sig Statens Flor og de tilkommende Tiders Lyksalighed, fordi han saae at den var muelig? Lad hans Forslag være velmeent og overlagt og grundet! Men har han holdt det som han saa tillidsfuld, saa dristig lovede, det hvorpaa hans Forslags hele Nytte beroer? eller kan han holde det? Afmægtige Philet! hvad er det, om du og kan retfærdiggiøre hver en Punkt af det, du skrev, saa længe den ene staaer uafgiort, den: at det vist vil blive iværksat?

Men lykkelig og meer end lykkelig er Philet dog ved sit Haab. Det er muligt, at han, som allene kan opfylde det, den store Monarch, hvis Viisdom og Naade besiæler Nor-

den, kan veie hans Forslag og finde det vægtigt. Og hvor stor vilde ikke da Philets Lyksalighed være? Han vilde tiltroe sig — og hvor stolt vilde denne Tanke ikke giøre ham! — at han havde forøget Fædrenelandets Takoffere og de sildigste Slægters Velsignelser, som altid vil strømme tilbage paa den beste iblant Kongerne.

Om

Almuens Oplysning.

(Fragment.)

Ved ingen Leilighed har jeg fundet Maler Contis Klage sandere, end i dette Øieblik, da jeg brænder at meddele Dem, mine Venner, en Idee, hvoraf min hele Siæl er opfyldt, og at meddele Dem den saa fuldstændig, saa stærk, saa klar, som den er mig selv. Gik der intet til Spilde paa den lange Vei fra Hiernen igiennem Hiertet og Armen og Pennen paa Papiret; kunde jeg udøse det Billede, eller egentligere den Gruppe af Billeder, som ikke min Indbildningskraft, men enhver af mit Inderstes Evner i lang Tid har sysselsat sig med at forme, at ordne, at udbilde, at prybe, at oplyse, og som de nu samlede fortrylles af; kunde jeg udøse det gloende, med eet, som en Støber sit Metal: da er jeg, synes mig, vis paa, at enhver oplyst og retsindig Christen, som saae det, vilde ynde det, som jeg selv, og da var den salige Virkning, som jeg haaber deraf, den Bevidsthed, at have bidraget noget til mine Medmenneskers sande Vel, saa got som opnaaet. Men nu, da jeg maa lade mig nøie med et Forsøg at udvikle det stykkeviis og efterhaanden, nu føler jeg, hvor meget det vil og maa tabe derved af det Sammenhæng, den Styrke og det Lys, som det har i mine egne Øine; og nu er alt hvad jeg med Sikkerhed kan giøre mig Regning paa, kun at opvække deres Opmærksomhed, som min maaskee for utaalmodige Siæl alt for gierne vilde aftvinge Bifald, og med Tiden muligt at overtale dem, som mit varme Hierte helst vilde bortrive. Dog om selv dette imod al min Formod-

ning skulde slaae mig feil, om jeg nemlig har ladet mig blende af en eller anden urigtig Forestilling, som mine Venners koldere og bedre Overlæg skulde udfinde, og hvis Falskhed kuldkastede det Hele, saa skal det dog altid være mig Trøst nok, efter min beste Overbeviisning at have giort hvad jeg kunde og burde.

Det er, som sagt, ikke en Tanke fra i Forgaars, ikke en søvnløs Nats Foster, som jeg har at tale om; i adskillige Aar har det allerede grøet i mit Inderste. For at lede det fra sit første Udspring, er jeg nødt til at tale noget om mig selv. Om jeg har havt nogen naturlig Nysgierrighed, saa har det, saa længe jeg kan tænke mig mit Selv tilbage, ikke været efter at kiende nogen anden af alle Naturens Herligheder og dens Under end blot Mennesket; det, og det alene, har altid med en uimodstaaelig Kraft trakt min hele Opmærksomhed til sig, og den Vellyst, af Menneskers Handlinger og Ord, af deres Adfærd og selv af deres Lader at giette sig til deres Tanker, og af disse til deres Tænkemaade, deres Hang, deres Evner, deres sidste Udlinie, deres Indflydelse paa Selskabet, deres Skiebne, og om mueligt deres sidste Bestemmelse: den har været mig saa fortryllende, at jeg meer end eengang, for at fyldestgiøre den, har glemt, jeg vil ikke sige Skabningens øvrige Under og Konstens Pragt, men min Trang, mine Lidelser, min Fare og mig selv. Dersom dette her var min Hovedsag, da kunde jeg let bestyrke det med overtydende Exempler. Nu vil jeg kun anmærke, at dette Hovedtræk virkelig for en stor Deel og maaskee nøiest characteriserer mine poetiske Arbeider; for Resten vil og bør jeg før kalde det et naturligt medfødt Hang hos mig, end en Tilbøielighed, grundet paa Valg og Maximer. Hvorledes det er, saa tog jeg det, for en Tid af ti Aar siden, ud med mig paa Landet, og det var mig maaskee desto kiærere, som det næsten var det eneste, jeg havde at tage med mig. Min Skiebne

har fra den Tid af i en Deel Aar indskrænket min daglige Omgang til den Classe af mine Medbrødre, som i en vis Forstand kan kaldes den ringeste, men i en anden og sandere uden Tvivl er den største og betydeligste. Bønder, Tienestefolk, Haandværkere, Høkere, smaa Betienter, med eet Ord, det vi kalde Almue, opfyldte for største Delen den Cirkel, som jeg daglig dreiede mig i. Mit ovenomtalte Hæng bidrog naturligviis meget til at giøre mig dette Selskab, jeg vil ikke sige taaleligt, men i meer end een Henseende overmaade behageligt. For ikke at tale om andet, saa kunde jeg her aabenbar bedre lære at kiende Mennesker, end ved Hoffet, eller ved Academiet, eller paa Børsen, og bedre lære at kiende Danske, end i deres Hovedstad. Jeg igientager, at dette den Tid egentlig hverken var mit Forsæt eller min Plan; maaskee jeg aldrig tænkte derpaa. Men med en naturlig Tilbøielighed dertil, med en ikke uvirksom Siæl, med mange ledige Timer og med Savn af næsten alle andre Maader at sysselsætte og at more mig paa, blev det næsten en moralsk Nødvendighed, at jeg maatte giøre dette til mit daglige Hovedstudium. Min Hovedgienstand er mig vigtigere end selv mine Venners Tanker om min Beskedenhed, og da det synes mig nødvendigt til at opnaae hiin, paastaaer jeg følgelig ligefrem at have saa megen Skarpsigtighed og sund Dømmekraft, saa stor en Frihed i Siælen og saa øm en Redelighed, som der behøvedes til at drive dette Studium med en sand Nytte; og det synes mig næsten umueligt, at jeg i en Tid af sex Aar skulde have lagt mig derefter, og ene derefter, uden at bringe det videre deri, end de af mine Medmennesker, som har saa meget andet at tænke paa. Jeg har virkelig i denne Tid neppe kunnet række noget Menneske uden at anstille et eller andet Forsøg paa at udforske det, og ikke været nødt til at omgaaes daglig med nogen uden at have dreiet ham paa saa mange Kanter, at jeg

i en nøie Forstand troer at have udforsket og lært at kiende ham saa got, som det er et Menneske muelig at kiende det andet. Saa lidet som jeg overalt er for at bygge Systemer, og saa farligt som jeg troer det at danne sig almindelige Regler af enkelte Erfarenheder, saa har jeg dog ikke kunnet forebygge, at jo nogle af disse ved deres bestandige indbyrdes Overeensstemmelse uformærkt har dannet sig selv dertil. Det er en af disse almindelige Sætninger som min Siæl saaledes har indtrykket, der, efter længe at have skrækket og bedrøvet mig, endelig har frembragt de Ønsker, som nu varme mit Hierte og sætte min Pen i Gang. For strax at tilveiebringe saa levende en Overbeviisning om dens Rigtighed hos mine Læsere, som jeg selv føler, maatte jeg i det mindste meddele dem alle de enkelte Bemærkelser, hvorpaa den grunder sig, og tillige stræbe at skildre dem saa nøie, at de giorde samme Indtryk paa andre, som de har giort paa mig selv; jeg maatte da skrive meer end en Foliant, og det tillade hverken Tiden eller Omstændighederne. Alt hvad jeg nu kan bidrage dertil, foruden det jeg ved denne Indledning har stræbt at giøre, bestaaer blot i fromme Ønsker og i den indstændige Begiering, at enhver af mine Læsere upartisk vil sammenligne deres egne Erfaringer med min, og ikke forkaste den uden saadan en Prøvelse, om og de beste Bøger og deres egne gode Hierter har nok saa meget at indvende derimod.

Den bedrøvelige Sandhed, som jeg har erfaret, er i et kort Begreb denne: at de Videnskaber og Konster, der i vor saa kaldte oplyste Tidsalder blive drevne med saa stor Fremgang og Held, i Særdeleshed de iblant dem, der sigte umiddelbar til at oplyse Forstanden og at forbedre Hiertet — Religionen selv, den guddommelige, velgiørende Religion, som Videnskab betragtet, ikke undtaget — have saa liden, saa ubetydelig en Ind-

flydelse paa vor Almue, paa Stokken, paa de ni tiende Dele af de Danske, det er at sige paa deres Tænkemaade, deres Følelser og Tilbøieligheder, paa deres Handlinger, deres Sæder og deres Skiebne her i denne Verden, at de med Sandhed neppe kan siges enten at være meer oplyste eller moralsk bedre nu, end de har været i Kong Oles Tid. Jeg føler al den frygtsomme Varsomhed, som jeg bør føle, ved at dømme om Religionens Indflydelse paa mine Brødre; den, som dette saliggiørende Lys har paa deres evige Vel, taler jeg følgelig slet ikke om. Gud forbarme sig over os alle! jeg haaber, jeg veed at han giør det, og at mange vil blive frelste i, maaskee selv ved deres Enfoldighed. Jeg taler heller ikke egentlig om den som et blot System af Troe, endskiønt jeg kunde skrive en Bog herom. Dog kan jeg ikke undlade den Anmærkning, at den ulige større Klarhed, hvormed den enddog, saaledes betragtet, er fremstraalet i de senere Aarhundrede, har forbedret vor Almues Tænkemaade, deres Adfærd og Vilkaar her paa Jorden langt mindre, end man i en Hast skulde formode — om den overalt har forbedret dem. Saaledes skulde man holde det for afgiort, at saa øiensynligt som vor Almue nu ved den sande Tillid til Jesu Fyldestgiørelse, og til den allene, føres den retteste og eneste Vei til den evige Salighed, da de tvertimod før ved den Tillid, man lærte dem at have til endelige Helgene, selvudtænkte saa kaldte gode Gierninger, Afladsbreve o. s. v., førtes den rigtigste Vei derfra; man skulde, siger jeg, troe det upaatvivleligt, at saa herlig som denne vigtige Troesartikel er blevet oplyst for den almindelige Mand, og saa velsignende en Virkning, som dette Lys kan og maa have paa hans evige Vel, saa kiendelig en Indflydelse bør det og have, saaledes som det daglig meddeles ham i vore Kirker og Skoler, uadskilleligt nemlig fra den deraf flydende Kiærlighed til og Lydighed imod Gud; saa øien=

synlig en Virkning bør det frembringe paa hans moralske Charakteer og hans Tilstand her i Livet. Men jeg frygter, at man ved en nøie Undersøgelse vil finde det som jeg troer at have erfaret, at han desto værre selv heri egentligst kun har byttet Overtroe med Overtroe, og Fordomme med Fordomme, der, om de i Hensigt til hans evige Vel ikke kan kaldes saa skadelige som de forrige, dog i Hensigt til hans sædelige Beskaffenhed netop har ladet ham blive, hvor han var før. Af denne Art ere de meget urigtige Begreb om Angeren, om vor naturlige Afmagt, om Sacramentet, og fremfor alle den blinde Tillid til en sildig Omvendelse, som jeg overalt har fundet herskende, og som alle tilsammentagne giøre, at hans Udsigter i Evigheden neppe nu har nogen væsentligere Indflydelse paa ham, end de havde før; thi den hele Forskiel bestaaer sandt at sige deri, at han nu troer hvert Øieblik, og naar han behager, at kunne græde og hyle eller blot imaginere sig Saligheden til, i Stedet for at han før troede at kunne tilkiøbe, tilfaste og tilpidske sig den. Men det var egentligst her kun min Hensigt, at tale om Religionen som Videnskab betragtet; det er at sige, saaledes som vi nu, Gud være lovet, daglig meer og meer ved dens eget Lys opdage dens Lærdommes og dens Buds herlige Overeensstemmelse med enhver af de Sandheder, som den algode Skaber enten har indpræget den menneskelige Fornuft, eller givet den Evner til at udgranske. Og her — hvor smerteligt maa det ikke være ethvert ei ufølsomt Menneske! — her, hvor Religionen just begynder at blive os elskværdigst, her hører, i det mindste efter alle mine Erfaringer, den største Deel af vore Medbrødre op at kiende den. Hvad siger jeg, høre op? Jeg feiler meget, om de ikke ved den uheldigste Fordom agte det for Synd, at kiende den saaledes. Jeg i det mindste har fundet alle dem af vor Almue, som jeg i dette Fald har udforsket, fuldkommen

indskrænkede og beroligede, om ikke just ved en saa kaldet Kulsviertroe, saa dog ved saa blind en Troe, at om den Helligaand ikke for Christi Skyld styrkede og befrugtede den ved overordentlige Naademidler, den efter Naturens ordentlige Løb, efter de Huusholdningsregler, som Skaberen i alt andet iagttager med fornuftige Væsner, af sig selv hverken kunde være stærkere eller virksommere, end hiin. Den Helligaands Medvirkning, vil en blot from Christen sige, er nok, ene nok, ene nødvendig; men, haaber jeg, vil enhver oplyst Christen svare, vi bør efter al vor Evne selv gaae og føre andre den ordentlige Vei, som han selv byder os gaae, idelig anraabe ham om hans os altid umistelige Bestyrelse paa denne, og med største Taknemmelighed tage derimod, endelig ikke uden høieste Nød enten vente miraculeuse Indgydelser, eller fæste vor Tillid dertil. Det er, saavidt som jeg har erfaret det, vist, at naar man vil spørge de Klogeste iblant dem alle, hvorfor de troe den eller hiin af Religionens Lærdomme, da vil de svare: fordi det staaer i Bibelen, og den er Guds Ord. Turde man nu vove, hvilket jeg ikke vil raade nogen at giøre uden stor Forsigtighed, at spørge dem: hvoraf veed I, at Bibelen er Guds Ord? da svare de neppe noget bedre, eller vide nogen stærkere Grund at anføre, end: fordi Præsten og alle sige det, fordi deres Forfædre har befundet sig vel ved at troe det, og fordi de faae meget, ikke mindre end en evig Lyksalighed, for at troe saaledes; et Vilkaar, hvorpaa de, oprigtig talt, af Hiertens Grund vilde troe ti Gange meer, og i en vis Forstand giøre de det virkelig, thi man maa mærke, at ikke allene Catechismussen og Psalmebogen, men enhver Bønnebog, enhver Postil og enhver aandelig Vise er dem lige saa fuldkommen Guds Ord, som Bibelen. Vil nu nogen sige, at det allerede er got, og selv nok, om de blot af disse Grunde i deres Enfoldighed troe, hvad de bør

at troe, saa vilde jeg maaskee svare ja dertil, dersom jeg ikke af Erfarenhed var overbeviist, at disse svage Folk, saavel som andre, har deres Art af Fritænkere imellem sig; lasterhafte, eller blot letsindige og kaade Mennesker, der anvende deres kun alt for store Vittighed paa at opvække Tvivl hos disse Arme, som de ikke kan besvare, og som, da de smigre deres egne onde Tilbøieligheder, de heller ikke skiøtte stort om at kunne besvare. De skal tye til deres Læge, til Præsten, vil man sige, for at faae disse Tvivl opløste. Men Ulykken er, at man har begyndt med at skildre dem denne som en egennyttig Sladderhank, der kan lyve saa got som andre Mennesker, og som ikke vil mangle at giøre det, da han har Fordeel deraf; og de ere tilforladelig lige saa villige til at troe dette som alt andet. Hertil kommer den utrolige Mængde af Overtroens Eventyrer og Fordomme, som de enten ved Tradition, eller ved slette Blades Læsning har sanket Hiernen fuld af, og som man giør sig alt for liden Umage at udrydde hos dem, da man maaskee troer dem uskadelige. Men de ere det vist ikke. De, som jeg i dette Fald har udforsket, troede dem lige saa fuldt og fast, som de troede Religionens vigtigste Hemmeligheder og Lærdomme, og vilde jeg kun prøve paa at opvække Tvivl hos dem om hine, da svarede de mig reent ud, at paa den Maade kunde og disse og alt være Løgn. Vil man nu, for ikke at rykke Religionen op med Rod, lade dette i dens dybeste Rødder indflettede Ukrud staae ved Siden deraf: da tager dette naturligviis Overhaand, indtil det naaer den Størrelse, at de, som det groer hos, tilig eller sildig, i et lyst Dieblik see og føle al dets Hæslighed, Kraftløshed og Gift, og da forstaae de ikke at luge det fra det Gode, om det ei overalt er for sildig dertil; og Religionen, den hellige Religion, staaer og falder med Eventyret om en forhexed Dreng, eller med den Konst at slaae Diet ud paa fraværende Tyve.

Jeg er her ikke Digter, jeg overdriver ikke, men jeg taler Sandheder, som jeg nøiagtig har erfaret. Jeg har lært at kiende saa mange, der, af ovenanførte Aarsager forvirrede, ikke selv vidste hvad de troede, at jeg nu i det mindste ikke skulde blive saa bestyrted, som jeg i min første Ungdom engang blev det, ved et Spørgsmaal, der i fuldkommen Alvor blev mig forelagt af en fattig, enfoldig 70 Aars gammel Kiærling. „Er det saa, eller mon det være saaledes, min Kiære," spurgte hun mig, „som dog saa mange af vore Folk sige, at det er Løgn altsammen, hvad der fortælles os om den kiære Herre Jesus?" Jeg gyser, da jeg skriver dette Spørgsmaal, men det er virkelig blevet mig giort, og jeg troer det mine Brødres Vel magtpaaliggende, at jeg nedskriver det med Konens egne Ord. Saa vist er vor Almues Troe i Almindelighed kun et Haarbred skilt fra den skrækkeligste Vantroe. Man maa ikke slutte heraf, at jeg vilde ønske vore Bønders og vore Haandværkeres Hukommelse opfyldt med alle de uimodstaaelige Beviisgrunde, hvormed en Leß eller saa mange andre store Mænd har forsvaret Religionen imod dens boglærde Fiender; dette er lige saa unødvendigt som ugiørligt. Men jeg ønskede, og jeg troer mig i vore saa kaldte oplyste Tider berettiged til at ønske, at vor Almue i det mindste med sikkre Øine kunde skielne det Rimelige i Aabenbaringens Lærer fra det Urimelige i letsindige eller onde Spotteres løse Indfald, i Overtroens afsindige Eventyrer, og i de Fordomme, der ere lige saa giftige og ødelæggende, som de ere ugrundede. Jeg ønskede, at de i det mindste nogenledes maatte indsee den ypperlige Sammenhæng imellem Religionens hemmelighedsfuldeste Lærer og Fornuftens tydeligste Sandheder, imellem dens Love og deres sande Vel, imellem Guds Huusholdning i denne og i den tilkommende Verden. Men de ere i Almindelighed saa langt herfra, som de desto værre overalt ere fra, enten at kiende

Fornuftens tydeligste Sandheder, eller at forstaae deres sande Vel, eller at giøre sig noget værdigt Begreb om deres evige Bestemmelse. De troe, eller egentligere bilde sig ind at troe, lutter Mirakler, jo fleer og jo meer usammenhængende med det, de kalde deres Fornuft, desto bedre og desto fortienstligere; og de ere i Almindelighed saa langt fra at indsee de helligste Loves Hensigt til vor sande, og især til vor timelige Velfærd, at de tvertimod troe dem blot vilkaarlige, forfattede snarere af en egensindig og streng Tugtemester, end af det viseste, kiærligste og barmhiertigste Væsen, og overalt umuelige at efterleve. De troe det, i en Følge heraf, allerede meget fortienstligt, naar de opfylde saa meget deraf, som de kan, det er at sige, som falder dem beqvemt; og om de overalt intet giøre heraf, saa har de altid den sikkre Tilflugt, at døe vel, det er at sige med Tolderens eller et andet gudeligt Ord i Munden, og saa ere de visse paa, evig at svæve i Skyerne og at synge, det forstaaer sig, saa got og saa høit som nogen anden. Thi de giøre sig lige saa lidet nogen tydelig Forestilling om den Oplysning i Forstanden og den Forbedrelse, den Hellighed i Hiertet, der er uadskillelige fra Saligheden, som de troe det nødvendigt, at den begyndes her for at fuldkommes hisset. Alt dette er sagt om dem i Almindelighed, og Gud forbyde, at denne Regel skulde meer end alle andre være uden Undtagelse, og den barmhiertige Gud, som kiender mine Hensigters Reenhed, tilgive mig, om jeg dømmer for haardt eller for overiilt, eller aldeles urigtig; men det er mig vist, at jeg ved alle mine Undersøgelser har fundet saa faa Begreb hos dem om Guddommen, om Siælens Natur og om alle de Grundsandheder, hvorpaa Religionen er bygt, og disse Begreb saa utydelige, saa forvirrede og tildeels saa uanstændige, at jeg ikke kan begribe, hvorledes de kan have været værre i det tiende Aarhundrede, eller at den christelige Dydslære haver, og

efter Naturens ordentlige Løb kan have, en meer virksom Indflydelse paa vor Almues Handlinger og Skiebne i vor oplyste Tidsalder, end den havde da Munkene prædikede Aflad. Det er ikke disse Armes egen Skyld, og Gud vil tilgive dem deres uforsætlige Vankundighed; men os? — herom er det at jeg siden vil tale. Overalt er det Ord: dømmer ikke, at I ikke skal dømmes, mig saa vigtigt, at jeg ei med Beroligelse kan slutte denne Materie, førend jeg har igientaget, at jeg her egentlig kun har villet tale om Religionen som Videnskab eller i sit Sammenhæng med Fornuften betragtet, og at mine Domme kun gielde Almuen i Almindelighed. Jeg haaber til Gud, at der ere mange nu, saavel som der har været i forrige Tider, der i deres Hierters Enfoldighed elske og dyrke ham af ganske Hierte, og efter Menneskets Evne vandre for hans Aasyn; og det er soleklart, at den frie Adgang, som disse i vore nuværende lykkelige Dage have til hans Ord, og det rene, det herlige Lys, hvori de daglig have Leilighed at see hans Vei til sig, er dem den meest saliggiørende Velsignelse, og det sandeste Fortrin for hine de mørke Tiders Mennesker. Men som sagt, jeg taler kun om Mængden, og om mine egne Erfaringer.

Jeg har talt saa meget om Almuens Religion, at jeg derved kun har levnet mig lidet Rum og Tid at tale om det øvrige. Heller behøves det ikke. De, som kun have mindste Omgang med denne Classe af vore Medborgere, vil let være enige med mig i det, jeg ovenfor har sagt, at de neppe kiende Fornuftens tydeligste Sandheder, langt fra at de ved nogen Art af Logik skulde kunne stivne eller ordne eller udvikle de faa, som de hændelseviis maaskee have faaet et Nys om; Viisdomslæren i alle sine Grene, Historien, Jordbeskrivelsen, Naturens Lære og dens Historie, kort alle de Videnskaber, som enten umiddelbar sigte til at oplyse Forstanden, eller tilfældigviis frem-

bringe denne Virkning, ere dem med eet Ord — Kragemaal. Dette har selv Sted ved de Videnskaber, der enten sigte til deres Legemers Conservation, eller til deres Velstand, eller til andre Beqvemmeligheder af dette Liv, som de dog kan ønske sig, saavel som vi andre. Deres tykke Uvidenhed i den vigtigste af alle disse, i Lægekonsten eller i dens første Grundregler, bliver dem desto skadeligere, da enhver af dem gierne vil fuske derpaa, og da deres vanvittige og dristige Fuskerie alt for ofte koster dem Helbred og Liv. Landoeconomien, og alle de Hielpemidler, hvormed Mechaniken enten letter og befordrer Arbeiderne, eller mangfoldiggiør Næringsveiene, er maaskee det eneste, hvori der nu ved Landhuusholdnings-Selskabets Bestræbelser begynder at oprinde dem et Lys, som deres Børnebørn vil have Nytte af. Hvad skal jeg nu tale om de Konster, der sigte til at forbedre Hiertet, og om den første blant disse, om Digtekonsten? Dersom jeg var mindre varm, mindre bitter, kunde jeg overøse et heelt Ark med de varmeste, de bitterste Klagemaal herover; men saa rive Veemod og Ærgrelse mig Pennen af Haanden. Til Haanhed for vore Digtere, mig selv ingenlunde undtaget, være det imidlertid sagt, at den hellige, den guddommelige Flamme, som af Skaberen blev betroet faa for at velsigne mange, endnu har havt saa liden og saa vrang en Indflydelse paa $\frac{999}{1000}$ Deel af vore Medmennesker, at vi endnu maae tænke paa at opvække Følelser hos disse, førend vi kan begynde at ville forædle dem. At lee ved saa kaldte Løier, at grine ved kaade Indfald, ved Afskyeligheder, at hyle ved tom Declamation, ved uforstaaelig Bombast, ved rimed Nonsens, det er omtrent alle de Tegn til Liv, som jeg har fundet hos vor Almue i dette Fald.

Nu da jeg nogenledes har udviklet mine Erfaringer, nu har jeg i Hensigt til dem kun een Anmærkning at lægge til, den nemlig: at det Strøg, som jeg har anstillet dem paa, lig-

ger imellem Kiøbenhavn, Fredensborg og Helsingør; en Omstændighed, der saa meget meer bestyrker min ovenanførte Sætning, som den Deel af vor Almue, der opholder sig her, med god Grund kan og bør troes den meest oplyste i Danmark. Er det da saa, som jeg troer det er, at nemlig Videnskaberne, og især de iblant dem, der sigte til at oplyse Forstanden og at forbedre Hiertet, med alt det herlige Lys, al den befrugtende Varme, som de udsprede til en tiende Deel af Folket, slet ingen godgiørende Virkning yttre paa de øvrige ni Dele, da behøver jeg neppe engang at fremsætte det Spørgsmaal: Bør det være saaledes? har den barmhiertige, den alvise Skaber kun tændt Lyset for det ene Menneske, og bestemt de ni til Mørke? eller om han har modsatte Hensigter, kan der da gives politiske Grunde, der berettige os til, ikke efter al vor Evne at befordre hans Plan, jeg vil ikke sige at arbeide derimod? Jeg behøver som sagt neppe at fremsætte disse Spørgsmaal; at besvare dem er mig aldeles unødvendigt. Jeg skriver kun for sande, varme og oplyste Christne, for upartiske Patrioter og oprigtige Menneskevenner, og jeg er vis paa at enhver af disse vil besvare dem, som mit Hierte ønsker det. Skulde der imidlertid være nogen, der vilde sige, at det var got at Almuen blev stikkende i den tykke Uvidenhed, for saaledes desto taalmodigere at bære sine Vilkaar, og desto villigere at være de Mægtiges Slaver: o da lægge han mit Papir kun strax bort, og troe mig paa mit Ord, at jeg ikke har skrevet for ham. Et Spørgsmaal, hvorved jeg allerede maa standse et Øieblik længere, er det: ligge der maaskee Hindringer indvævede i Grundplanen af vort Selskab, som maae udryddes først, førend Videnskabernes Lys kan naae til Almuen? Jeg haaber det ikke. I det mindste er den eneste, nogenledes sandsynlige Hindring af denne Art, som jeg nogentid har hørt anføre, den, der flyder af vore ufrie Bønders

haarde Vilkaar; Mangel paa Frihed og Eiendom, siger man, qvæler al Oplysning. Men det endog tilsidesat, at jeg ikke kan holde det for aldeles afgiort, saa længe jeg ei kan glemme, at Æsop og Epictet var Slaver, saa betræffer denne Hindring overalt kun en Deel af vor uoplyste Almue, og en Deel, der, Gud være lovet, ved vor udødelige Frederik den Femtes vise og menneskekiærlige Plan, der under vor Regiering, saa vidt jeg veed, endnu bliver fulgt, kan haabes daglig at blive mindre. Vi har følgelig nok, hvis Oplysning vi kunde begynde med; og jeg kan ikke længer ansee denne Indvending for andet end en Skingrund, hvorved vor Magelighed gierne vilde berolige sig. Intet bliver da tilovers, uden de Spørgsmaal, som jeg er vis paa at min Sætning vil opvække hos enhver Menneskeven, saasnart han samtykker denne: Er nemlig vor Almue saa uvidende, og kunde den være bedre oplyst, hvorfor er dette da hidindtil ikke skeet, hos hvem ligger Skylden, hvorledes kan det skee, hvilke Midler skal man bruge, og hvor skal man begynde fra? Det er naturligt nok, om alle ved disse Spørgsmaal strax vende Øinene til den geistlige Stand; men med den Forskiel, at kun de Magelige og Kolde vil skyde al Skylden paa disse, for den største Deel brave og hæderlige Lemmer af Selskabet, og med Hænderne i Skiødet vente al Forbedringen fra dem; da derimod de sande og varme Menneskevenner, de som jeg egentligst kun skriver for, vil efter deres Natur dømme billigere, og brænde efter at bidrage deres til at udsprede det forønskte Lys, men dog altid troe, at det er Præster og Skoleholdere, som bør, og som ene kan, begynde at tænde det. Jeg vil saa kort som muligt stræbe at besvare de første, for siden med desto større Frihed at kunne giøre Aftale med de sidste; men først vil jeg blot løselig tilkiendegive et Par Omstændigheder, som jeg i Hensigt til mit Formaal med Føie ønskte forandrede ved vore Kirke- og Skole-Embeders Besættelse.

Saaledes vilde jeg, at der ved deres Opdragelse, som bestemme sig til den geistlige Stand, overalt blev seet meer paa Menneskekundskab, end jeg troer at hidindtil er skeet, og at denne om mueligt blev giort dem til et Hovedstudium; men især ønskte jeg, at de, der blev kaldte til Landsbye- og smaa Kiøbsted-Præster, virkelig var fødte og tildeels opdragne paa Landet og i smaa Kiøbsteder, og det saa nær som mueligt ved den Egn, hvori de skal prædike. Enhver seer mine Grunde. Den lærdeste og redeligste unge Mand, som kommer lige fra Høiskolen til sit Sogn, med Hovedet nok saa fuldt af Dogmatik og Exegesis, vil i andet Fald finde det usigelig vanskeligt at udfinde og at træffe den Tone, som han allene kan blive sin Menighed fattelig og nyttig i, end sige at opdage og udrydde al den Overtroe, alle de ødelæggende Fordomme, som dog bør udryddes førend den gode Sæd med Held kan saaes i deres Hierter. Han kan følgelig allerede længe have været meget ivrig i sit Kald, og selv paa Grund af sine Tilhøreres Hukommelse og udvortes Adfærd troe sig at være heldig deri, og at have dannet mange gode Christne, inden han hændelseviis engang opdager, at det neppe var Mennesker eller fornuftige Væsener, som han prædikede for. I Hensigt til Skoleholderne ønskte jeg, at disse for Staten og Religionen saa vigtige Mænd overalt var bedre aflagte, paa det at velopdragne og retskafne Folk kunde søge disse Embeder, og være fornøiede dermed. Disse Anmærkninger har jeg villet giøre, meer fordi min Materie bragte det saa med sig, og for at tilkiendegive, at jeg selv har vendt mine Øine til vor geistlige Stand med samme Opmærksomhed, som jeg formoder det af mine Læsere, end fordi jeg skulde enten haabe en hastig Forandring heri, eller troe den uomgiængelig nødvendig til min Plans Udførelse; saa umisteligt som ellers Præsternes og Skolebetienternes Samtykke er mig hertil, og saa megen Regning som jeg giør mig paa deres al-

tid betydelige Bistand. For Resten er jeg saa langt fra at ville skyde Skylden for vores Almues tykke Uvidenhed paa vor geistlige Stand, som jeg tvertimod er inderlig overbeviist, at det altid har gaaet, og uden andre Hielpemidler altid skal gaae, langt over deres Evne, at frembringe nogen betydelig Forbedring heri, eller at giøre meer herved, end de Redelige iblant dem allerede har giort for længe siden. En Præst har allerede meer end nok at bestille med at danne sine Tilhørere til Christne, og det Eneste og Høieste man følgelig kunde vente af ham, var, at han nogenledes vilde danne dem til raisonnerende Christne. Men hertil hører allerede en stor Indflydelse af de øvrige Videnskaber; den Overtroe og de Fordomme, som han i denne Hensigt maatte begynde fra at udrydde, skal neppe nogentid kunne udryddes uden ved Hielp af en sund Philosophie, og det er solclart, at de, der skal kunne bestyrke deres Religion ved at sammenligne den med Fornuftens fastsatte Sandheder, maae i det mindste kiende noget til disse Sandheder, som de skulle sammenligne den med. Han har da, foruden de omtalte Fordomme, som han, da saa betroe sig ham, skal have ont ved at opdage, end sige at udrydde, endnu det hele Arbeide tilovers, som enhver Lærer har med et Barn, naar han vil danne det til et fornuftigt Menneske; thi saadant et, vil man dog tilstaae mig, kan allene være beqvemt til at blive en oplyst Christen. Men falder det den klogeste og ivrigste Skolemand, som jeg troer at Erfarenheden kan stadfæste, overmaade vanskeligt, om ikke umueligt, at giøre fornuftige Mennesker af 50 dog ufordærvede Børn, uden deres egen og Forældrenes Bistand: hvorledes skulde da en Præst foruden andres Hielp kunne omskabe nogle hundrede selvkloge, egensindige, og for den største Deel i Bund og Grund fordærvede Gamle dertil? Det er ikke at begiere af ham. Naar han i vor nuværende Forfatning

efter al sin Evne indpræger og forklarer dem Christendommens Hovedlærdomme, og ved en idelig vedligeholdt, idelig skiærpet Frygt for Helvede paa den ene, og Haab om Himmelen paa den anden Side, bringer dem til at troe Guds Ord saavel som hans egne Forklaringer derover, og nogenledes at leve efter begge, da har han i mine Tanker trolig opfyldt sit Embedes Pligter. Men om han og kunde giøre noget meer heri, da betraf det dog kun et større Lys og en større Styrke i hans Tilhøreres Religion, en Fordeel, som jeg vel anseer for den første og vigtigste, men langtfra ikke for den eneste Virkning af Videnskabernes og de skiønne Konsters større Indflydelse paa vor Almue. En større Duelighed og en deraf flydende større Virksomhed i Livets daglige Forretninger, en mindre egennyttig, en meer udvidet, en selskabeligere Tænkemaade, en større Beqvemhed at blive gode Borgere og ægte Patrioter, og de ædlere og finere Følelser, hvorved den høie Dyd og det sande Heltemod allene dannes og næres, ere lutter Frugter, som jeg haaber af Videnskabernes Lys, naar det oprinder for vore Medbrødre, og af det allene, uden at tale om de mange Genier af alle Arter, som uden al Tvivl nu ligge i Dvale, og som vist vilde oplives ved dets godgiørende Straaler. Men neppe har vore Geistlige Tid at kaste et Sideblik til den største Deel af disse herlige Frugter, end sige at de allene kunde opelske dem, da dette allerede fordrer en langt større Grad af Lys og af Varme, end der behøves til blot at danne raisonnerende eller oplyste Christne. Det være nok sagt om vore Præster. Af Skoleholderne, sige i Øiet faldende Grunde os, at vi endnu kan vente og begiere mindre. For kun at nævne een, vil det altid, selv da, naar deres Vilkaar var bedre end de nu ere, blive dem umueligt at giøre meer got i en ottende Deel af Aaret, end de, der ikke høre under deres Opsigt, igien fordærve i de øvrige syv. Det er, i

mine Tanker, uden al Tvivl de Børne og Gamle, som Forbedringen bør begynde fra. Og nu troer jeg at have sagt nok for at besvare dem, som af Magelighed gierne vilde skyde al Skylden til vor Almues Vankundighed paa den geistlige Stand, og berolige sig ved at vente hiins tilkommende Oplysning alene fra dennes Bestræbelser. Jeg troer tillige at have tilkiendegivet de sande og varme Menneskevenner, som jeg egentlig kun skriver for, tydeligt nok, hvorfor jeg troer, at saa umisteligt som Præsternes og Skolebetienternes Samtykke, og saa vigtig som deres Bistand er til at udsprede det forønskte Lys, saa er det dog ikke dem, som saadanne betragtet, der egentlig bør og kan tænde det. Hvem bør, og hvem kan da? vil man sige; og dette Spørgsmaal leder mig lige til mit elskte Formaal. Jeg har nemlig ved mine hen og her vankende Undersøgelser af denne Materie ikke kunnet undlade af og til at hefte mine Øine til en vis Art af Læselyst hos vor Almue, der, sammentaget med dens næsten blinde Ærbødighed for alt det som staaer paa Prent, altid blev mig vigtigere, og tilsidst, da jeg paa alle andre Kanter mødte uovervindelige Vanskeligheder, og den tillige var det eneste, hvorved jeg selv kunde haabe at udrette noget, sankede min hele Opmærksomhed omkring sig. Naar jeg betragtede de virkelig mange ledige Timer, som den største Deel af vor Almue, især om Vinteren, har eller giver sig, og den Taalmodighed, hvormed jeg ofte har seet at de iblant dem, der elskte deres Huus og deres Penge, i disse [Timer] kunde læse hele Blade igiennem hvorved jeg var overbeviist at de neppe hverken kunde tænke eller føle noget, naar de kun stod i en Postil, og selv lære hele Sider af det smagløseste Pølsesnak udenad, naar det kun gik paa Riim: da tvivlede jeg ikke et Øieblik paa, at jo denne Læselyst ved en god Huusholdning, ved et klogt og omhyggeligt Valg af de Materialier, der gives vore enfoldige men langtfra

ikke vanvittige Brødre i Hænderne, ved en opmærksom og kiærlig Styrelse og velanbragt Opmuntring, baade af dem, under hvis nærmeste Opsigt de ere, og af Skribenterne selv, kunde i en kort Tid ikke alleneste blive nyttig, men selv ved Hielp af en meget let Konst opvækkes til saa stor en Graadighed som man vilde. Er det ikke da en sand Jammer, har jeg ofte sagt til mig selv, at i vor oplyste, vor skrivesyge Tidsalder disse Arme, de ni tiende Dele af os, som dog gierne vilde læse, intet andet har at læse end saadant, som enten forøger deres Overtroe og deres Fordomme, for ei at sige hærder og fordærver deres Hierter, eller forvirrer dem meer end de var det før eller i det mindste dysser dem i Søvn? Thi uden at tale om det deels dumme, deels giftige Sladder, som vore elendige Skributier, de nederdrægtigste blant alle Borgere, for en usel Fordeels Skyld, uden mindste Samvittighed, og til vore oplyste Tiders Skam, med fuldkommen Frihed udsprudle iblant vor Almue fra en Borups Hule, og fra andre saadanne Moradser: saa vil man ved en nøie Undersøgelse finde, at den beste, den uskadeligste og fornøieligste Virkning, som endog de meget faa læseværde og i en vis Forstand gode Bøger, de har i Hænderne, i deres nuværende Forfatning kan frembringe hos dem, virkelig er en sund og sød Slummer. Saa ringe Hensigt har man havt til deres Evner eller deres Maade at forestille sig Tingene paa; saa lidet har man værdiget dem at nedstige til deres Cirkel for at giøre dem det, de skulde læse, nogenledes interessant, at det lader, som Forfatterne har villet paalægge dem eet Hoveries Arbeide meer, ved at anmode dem om at læse deres tørre, og af den Aarsag kiedsommelige Moraler, som de blot har stræbt at giøre tydelige ved evige Igientagelser, og rørende ved en knarvurn Skolemestertone; og det som endnu er værre, saa megen Fornuft, saa mange Indsigter, saa mange Følsomheder har de fleste af

dem ligefrem forudsat hos deres Læsere, hvoraf disse desto værre dog ikke have en eneste, at den største Deel af deres Bøger derved er blevet dem ufattelig og forvirrende. Om de ikke just har forudsat samme Lethed at begribe, samme Vendinger i Indbildningskraften, i Evnen og i Maaden at forestille sig Tingene, samme Hang af Hiertet, samme Luner, samme Smag hos Bønder og Haandværkere, som hos sig selv, hvortil det dog næsten lader: saa har de dog næsten alle forestillet sig disse som Mennesker af sund og moden Fornuft, da de dog af ingen Skribent endnu kan eller bør betragtes anderledes end Børn, og i Henſigt til deres Fordomme, ilde optugtede og fordærvede Børn; det er at sige, de har baaret sig ad, som den Lærer skulde giøre, der gav sin Discipel en Cicero i Hænderne, førend han havde lært sin Donat. Det være nok sagt om de faa taalelige Skrifter, som vor Almue har at styre sin Læselyst ved. Og hvor faa ere disse! Lønnede det Umagen at tale derom? O du Lysets bundløse Kilde, Sandhedens og Dydens Aand, alvise, hellige, herlige Gud! o du Menneskets Elsker og dine faldne, dine af Mørke og giftig Taage omspændte Billeders Forbarmer, du som betroede Philosophen dit Lys, og Digteren din Flamme, at de derved skulde opvække og udsprede Sandheder og ædle Følelser og Lyksaligheder paa Jorden — hvorledes skulde de, hvorledes skulde især vi, som har Tid og Leilighed og Lyst og Evne at oplyse eller at fornøie det Almindelige ved Skrifter, kunne bestaae for dit Ansigt, dersom du krævede os til Regnskab for den tykke Uvidenhed, som den største Deel af det Almindelige endnu ligger nedgravet i; for de berusende Fordomme, der føre de ni tiende Dele iblant os paa de farligste Afveie fra dig og din Salighed; for de Evner, de Talenter, den Virksomhed, de store Handlinger, de Heltedyder, dine Miskundheders ædleste Lovsange, som nu slumre og qvæles og døe, blot fordi ingen ven=

skabelig Haand, ingen broderlig Stemme vilde vække dem? Hvortil har vi da anvendt vor Pund, og hvorledes har vi aagret dermed? Kan vi beraabe os derpaa, at vi har forhvervet os deres Bifald, der forstod Tingene, vi strev om, bedre end vi selv, eller at vi har forvisset os om et evigt Eftermæle, eller at vi paa det høieste har skiærpet de Seendes Syn og de Følsommes Følelse? Eller mon det vil være os Retfærdiggiørelse, at vi skyde Skylden paa hverandre, og under det Paaskud, at vi ene dog intet kunde udrette, med Hænderne i Skiødet vente paa hvad andre ville giøre? Jeg for min Part tilstaaer oprigtig, at jeg ikke kan berolige min Samvittighed herved, og jeg har sat mig det helligt for, om jeg og ingen fleer kan overtale, dog selv herefter at bidrage min Skiærv, og i det mindste efter al min Evne stræbe at befordre det, som jeg er overtydet om at være min Næstes Velfærd og Skaberens Villie. Men hvorfor ikke overtale fleer? Skulde de Grunde, som har giort saa stærkt Indtryk hos mig, være reent uvirksomme hos andre? Hvorfor skulde vi ikke kunne samles et Selskab af Menneskevenner, som med forskiellige Gaver og fælles Kræfter, velsignede af den Algode, som saae vore Hensigters Reenhed . . .

Anmærkninger.

S. 1: **Dissertationer.** Ifølge Th.s Plan: ubetinget at optage i nærværende Udgave ethvert Ewaldsk Arbeide, som kunde overkommes, optrykkes her disse fire Afhandlinger, hvilke Udgiveren, om han ikke heri havde seet sig bunden til sin Forgængers Plan, vilde have forbigaaet med Undtagelse af den tredies første Afsnit og hele den fjerde. Originalerne, som ere overmaade sjeldne, og ikke vides at existere fuldstændigt uden paa det store kgl. Bibliothek, ere tildeels vanskelige at forstaae ved deres store Mængde af Trykfeil og slette Interpunction. Af Forarbeider fra Th.s Haand forefandtes til disse Afhandlinger ikke andet end en Henviisning til Nyt Aftenblad for 1826, S. 214-16, hvor man finder: „Et Par Ord om Johannes Ewalds Disputatser, ved F. C. Rosen". Heri hedder det blandt andet: „Det var før, og er endnu, en priselig Vedtægt *), at Alumnerne paa Walkendorfs Collegium aarligen indlevere til Ephorus en Dissertation, sædvanligst i det latinske Sprog, over et selvvalgt Emne. Men i fordums Tid bleve Afhandlingerne trykte og som academiske Disputatser offentligen prøvede paa Auditoriet. Saaledes skete det da og med Johannes Ewalds Arbeider af dette Slags. Han var i fem Aar Alumnus paa Walkendorfs Collegium, nemlig fra 1ste October 1762 til samme Datum 1767 .... For det ... Aar [1766] leverede han ingen Disputats; det er

*) Denne Vedtægt er dog siden, og neppe til Skade for Alumnerne, falden bort.

anmærket i Collegiets Protocol med disse Ord: tunc temporis ob varia impedimenta eaqve gravissima suis partibus defuit Johannes Ewald .... Slutteligen kan det mærkes, at vor Ewald nok neppe var nogen Elsker af at være Defensor ved de andre Studerendes Disputatser; thi i de fem Aar han var Alumnus paa Collegiet findes han kun een eneste Gang at have forsvaret en Afhandling de necissitate tanqvam ultimo vitæ conservandæ præsidio, hvis Forfatters Navn er Titius Laurentius Brix".

S. 3: **Pyrologia sacra.** Originaltrykket, som optager 21 Sider in 4to, har nedenfor den her i Texten aftrykte Titel: HAFNIÆ, Typis Directoris Sacr. Reg. Majest. & Universit. Typogr. NICOLAI CHRISTIANI HØPFFNERI, og paa den omstaaende Side: Imprimatur. J. C. KALL.

— —, L. 1: Q. D. B. V.] D. e. Quod deus bene vertat.

— —, — 9: H. A. M. S.] D. e. hora ante meridiem solita.

— 5, — 20-21: Joh. Jac. Schmidius in Physico suo Biblico] Titelen paa dette Skrift er: Joh. Jac. Schmidts Biblischer Physicus oder Einleitung zur Biblischen Natur-Wissenschafft. Leipz. 1731, stor 8vo.

— 6, — 11: tam varia hac de re senserunt Persæ] Orig. har sentierunt istedetfor senserunt. Den samme Feil findes S. 21, L. 8, men synes dog efter sin Natur ikke vel at kunne tillægges andre end Sætteren.

— —, Anm.: Du Hamel. Phys. gener. T. I. 2. p. 74] Udg. har ikke kunnet overkomme det citerede Skrift.

— 9, — 6-7: A silice e contrario [et] ab ejusmodi materia] Indskydelsen af et havde, som Udg. nu seer, ikke været nødvendig, da Orig.s: A Silice e contrario, ab ejusmodi materia ret vel lader sig forstaae.

— —, — 29: istud Hoockii experimentum] Her menes formodentlig Englænderen Robert Hooke, Philosoph og Medicus, født 1638, død 1703.

S. 10, L. 21=22: Johann. Kryger in Physica sua] Det citerede Skrift hedder: Joh. Gottl. Krügers Naturlehre, 1—3. Halle, 1740=49, 8vo.

– 15, — 5=6: Ebr. XII, 29] Orig.: Ebrr. XI, 29.

– —, — 29: Joh. XII, 48] Citatet, der kun meget uegentlig kan kaldes passende, er, ligesom det Meste af denne hele Section, udskrevet af Schmidts Biblischer Physicus.

– 16, — 1: Job XV, 34; XXII, 20] Orig. har urigtigen: Job XV, 34. XXII, 10, hvilken Feil dog egentlig ikke burde have været rettet her, da Ew. ligefrem har udskrevet den af Schmidts Bibl. Physicus. Det samme gjælder nedenfor i L. 29, men ikke L. 8 og 16, hvor Schmidt har det Rette.

– —, — 8: Es. XXXIII, 11] Orig.: Es. XXIII, 11.

– —, — 13=14: vel ob formam aculeorum presterum] Orig.: . . . præsterum. Ew. tager Ordet prester i den græske Betydning: Lynild.

– —, — 16: Jac. III, 5. 6] Orig.: Jac. III, 56.

– —, — 27: Deut. XIX, 6] Citatet passer ikke; Schmidt har: Deut. 9, 6, som heller ikke er rigtigt.

– —, — 29: Prov. XXV, 22] Orig.: Prov. XXV, 21.

– 17, — 6: Mich. VI, 10] Citatet er rigtigt efter en nu almindelig forkastet Variant i den hebraiske Text, som det her vilde være unyttigt at anføre.

– 18, — 26: Lib. Sap. X, 6] Citatet er rigtigt efter Capitel= og Vers=Inddelingerne i den sidste danske Bibeludgave (1845), skjøndt ikke efter dem i enhver ældre.

– —, anden Anm.: Calmet. in Gen. XIX, 24, p. 429] Hvorvidt dette Citat og de, der findes i første og tredie Anm. S. 19, ere rigtige, kan man vanskeligt afgjøre, da man ikke veed hvilke Udgaver Ew. har benyttet. Til dem, som Udgiveren har kunnet overkomme, svare Sidetallene ikke. Af det i anden Anm. S. 19 citerede Skrift af

Villalpandus existerer kun een Udg., og i den finder man det Anførte, ikke S. 60-61, men S. 212-214.

S. 19, L. 10: Abihu] Orig.: Abihu.

— 20, — 11: jubet. b) Id qvod] Orig.: jubet. 2) Id qvod.

— —, — 13-14: Jerem. XXXII, 35. c) Qvo grandior] Orig.: Jerem. XXXII, 25. 3) Qvo grandior.

— 21, — 1-2: v. 26 plebem a Koræh, Dathani et Abirami tentoriis] Orig.: v. 9. plebem a Koræh, Dathanis et osv.

— —, — 6: Ps. CVI, 17] Orig.: Ps. CVI, 19.

— —, — 16: LXXXIV] Orig.: LXXXIII.

— —, — 26: Jud. 7. 23] Orig.: Jud. VII, 23.

— —, — 27: XXI, 8] Orig.: XXII, 8.

— —, — 31: Origenes] Orig.: Origines.

— —, — — - S. 22, L. 1: Avitum] Orig.: Avitam.

— 22, — 4: Cochletius Carmelita Doctor, Parisiensis] Udg. kjender ikke dette Navn, saa lidt som Mortons og Polianders (L. 7).

— —, — 6-7: Bellarm. Lib. IV de Eccles. c. 9, Hæres. 3] Skjøndt Udg. ikke har kunnet udfinde, til hvilket Skrift af Bellarminus her henvises, har han dog troet at kunne rette Orig.s Lih. IV. til Lib. IV.

— —, — 10-11: Schertz. in Colleg. Anti-Socin. p. 143 sqq.] Udg. har ikke kunnet overkomme det nævnte Skrift af Schertzer.

— —, — 19: Gregorius de Valentia] Orig.: . . . de Valentiæ.

— 24: **De Paradiso.** Orig., som udgjør 12 Sider in 4to, har nedenfor den her i Texten aftrykte Titel: Typis ANDREÆ HARTVIGI GODICHE, og paa den omstaaende Side: IMPRIMATUR, J. C. KALL.

F. C. Rosen siger, paa ovenanførte Sted, om denne Disputats: „Ewald har med største Hast, for ei at sige

noget Værre, skilt sig ved denne Undersøgelse. Den ... er for største Delen excerperet af Huetii liber de situatione Paradisi terrestris. Han lover Læseren forud følgende Punkter afhandlede ... Men hvor Huetius slipper, der standser Ewald, og, efterat have afhandlet de to første Punkter, slutter han saaledes" osv.

S. 24, L. 6: d. 18. Aprilis, h. p. m. s.] Tallet 18, hvortil Orig. har en aaben Plads, er tilføiet efter Rosens Angivelse. h. p. m. s. d. e. hora post meridiem solita.

— —, — 9: Habeant sibi gentiles] Orig.: Habent sibi osv.

— —, — 19: de fœdo isto Phlegethonte Tartareo] Orig.: ... Phlegonte Tartareo.

— 25, — 2: videntur dignissimæ] Orig.: ... dignissima.

— —, — 17: latronem affatus est] Orig.: latrones affatus est.

— —, — 26-27: et alii] Orig.: et alia.

— —, Anm.: Vid. Pas. Lex. Græc. p. 443] Citatets Rigtighed kan ikke controleres, da der er mange Udgaver af Pasoris Lexicon Græcum.

— 26, — 8-9: qvem Diodorus a Sidoniis deletum narrat] Orig.: ... delettum narrat.

— —, — 25: Sic in Œconomico suo narrat] Orig.: Sic in œcumenico suo osv.

— 27, — 18: Es. 1, 29] Orig.: Es. 1, 39.

— —, — 27: Neh. 2, 8] Orig.: Neh. 2, 9. Samme Afvigelse S. 28, L. 5.

— —, anden Anm.: ἀρχαιολογ. cap. 2] Orig.: ἀρχαιολος, cap. 2.

— 28, — 22: partem terræ fere indicari posse] Orig.: partem terra fere osv.

— 29, — 11: qvi in Europa Paradisum invenerunt] Orig.: ... invenirunt.

— 30: **Meletemata qvædam.** Orig., som udgjør 8 Si-

der in 4to, har nederfor den her i Texten aftrykte Titel: Typis L. L. HEIDENII, og paa den omstaaende Side: Imprimatur, C. HORREBOW.

Af denne Afhandlings første Affnit giver Rahbek i „Tilskuerne" for 1823, No. 2, følgende Oversættelse:

Nogle Betragtninger om slette Skribenter.
Af Johannes Ewald.
(Skreven for Walchendorphs Collegium 1765.)

I Aviserne, som bringe os ugentligt Nyt, læste jeg nylig, og sandt at sige, ikke uden Latter, at Tydskerne nu er i Arbeid med at giøre et nyt Slags Papiir: linnede Klude forslaae da ikke mere til Tydsklands Forfattere, for ikke at sige, til disses Skributier; nu skal Planter, Buske, Træer giøre deres utallige, umaalelige, ja uhyre Lærdoms Fostre varigere end Kobber, og bevare dem urørte til det seneste Old.

Men uden Spøg, at jeg ikke skal synes at forkleine denne i sig selv gandske nyttige Kunst, tilstaaer jeg, gunstige Læser! at jeg ikke anderledes anseer denne overvættes Mængde af Bøger, der overvælder, ja næsten qvæler Verden, end som en stor Mødding, hvorpaa tilfældig er faldet nogle Sølvmynter, og andre af kostbarere Metal. Enten, hvad der tusind Gange tilforn er udgivet, men nu under en ny Titel kommer for Lyset, eller ækle Eventyr, eller Kiællingevaas, eller tomme Kiævlerier, ikke at tale om sande Krænkelser af guddommelig og menneskelig Majestet, sælge nu Boghandlerne næsten offentlig overalt, og sælge det for nyt og for sandt. Dersom der i disse Bogmyriader var halvhundrede, var fyrgetyve, var tredive, ja var der blot tyve, ja ti retfærdige, maatte man tage sig vare, at de ikke skulde forgaae med de slette;

L. 11-13: linnede Klude forslaae osv.] Rettere: det noksom sønderrevne Tydsklands Klude forslaae da ikke mere til dets Forfattere, for ikke at sige til dets Skriblere; nu skal osv.

men nu — dog af Omsorg for Urtekræmmerlauget vil vi ikke dømme dem til Baal og Brand.

Den gunstige Læser tilgive mig disse grundede Klager. Han tage den første den bedste Skribent, der kommer ham for Haanden, og med faa Undtagelser vil han finde, jeg siger Sandhed. For større Tydeligheds Skyld vil jeg give Ideer af slige Skribenter.

Simplex troer, at det enten for at hykle for en Mæcen, eller for at faae et Bid Brød, eller for at takke for hvad han har faaet, eller af andre Aarsager, er ham nødvendigt og nyttigt at komme i Forfatterclassen. Som sagt, saa giort! Om Simplex ingen Hierne har, siger her ingen Ting. Hvad behøves Hierne til at være Forfatter? Om det Skrift, han vil give ud, staaer de Lærde eller noget Menneske an, hvad gior det til Sagen? Simplex skriver kun for sig og sin Patron. Selv vil han let tilgive sig, hvad han kan feile, og Mæcenen vil knap have Tid til at læse hans Bog. Noget maa han dog skrive; men hvorfra? For Pokker! Simplex kiænder nok det gamle Gratia Probatum, Universallexiconnet, eller andre saadanne Staabier. Deraf sammenstiæler han en stor Mængde skimlede Sententser. Af sit eget vogter han sig vel for at lægge noget til. Det saaledes sammenrapsede Værk eller Skrift søger han for Alting at give en Titel, der har Klem, og der holder sin halve Alen. Om Titelen tilkiændegiver, hvad der staaer i Bogen, eller ei, det anseer han for Sagen uvedkommende. Ja for at indgyde Læserne ved første Oiekast en hellig Gysen, vil han ikke

L. 19-20: Simplex kiænder nok det gamle Gratia Probatum, Universallexiconnet] Gratia Probatum skal have været Navnet paa et Slags Medicin, et Universalmiddel. Afseet herfra lod Stedet sig ogsaa simplere forstaae saaledes (med Borttagelse af Comma efter probatum): Simplex kjender nok dette almeenvndede Universallexicon.

tage i Betænkning at give et Par Blade, hvori han handler om Keiserens Skiæg, Navn af Bombogranotympotaratendiner. Der har vi Forfatter Simplex! men om man nu plukkede de laante Fiedre af Simplex? hvilken Kufkomsnufk af Ideer, hvilken Møddingpøl af Domme, hvilken Chaos af Slutninger!

Versifex — at man ikke skal troe, jeg glemmer Apollos kiødelige Sønner — finder enten i et ualmindelig godt Maaltid, eller i et Par Daler, eller i en Betaling af ringere Værdi, eller i nogle Faas Bifald, en saa tilstrækkelig Grund til at giøre Vers, at det ikke kan være større. Men hvad giør nu Versifex? Han sveder, han fryser, han drikker, han løber, ja han raser; men naar man saa har længe seet ham i Barnsnød, kommer der ikke andet til Verden, end en bitte Muus. Enten faaer man da nogle Vers at see, der gaae saaledes paa Stylter, at det bliver et herkulisk Arbeid at pine en Mening ud af dem, da nemlig Versifex ikke forstaaer dem selv; eller som er smurt sammen efter den gamle Melodie: Katten og Kiællingen sloges om Vællingen, eller de er sammenrapsede af de poetiske Skatkamre, at jeg ikke til ingen Nytte skal tale om Flauheder, Hykleri, Uhumskhed. Saadan er Versifex. Men hvis vi jog Versifexerne bort af Parnasset, hvormange Poeter blev der vel tilbage?

Hr. Ungnød (man tilgive dette barbariske Navn paa en tankeløs Yngling) tager ikke i Betænkning, at lade Alt, hvad der falder ham ind, komme for Lyset, da han vist troer, at hvad der behager ham, maa behage Alle. Hvad skal jeg tale videre om Sladdermunds Vaas, om Snavskiærs Mødding? Hvorfor skal jeg omtale Nidskrifter, Oprørsskrifter, Bespottelser? Disse dadle dem ved første Oiekast noksom selv, og jeg anseer det uforsvarligt at misbruge Læsernes Taalmodighed til dem.

Kun vil jeg i muligst Korthed fremføre nogle faa Grunde, hvorfor der er saa stor en Mængde slette For-

fattere til, og da overlade dem til Læserens Bedømmelse. Øverst mellem disse staaer ustridig den større Profit, Bogbøkere har af slette, end af gode Bøger. At dette atter kommer af Læsernes slette Smag, mener jeg, enhver maa see. Endog de bedste Forf. have undertiden maattet læmpe sig efter den almindelige Smag, naar de have villet deres Lomme vel, som vi kan endog see hos de store Mænd, hvis Støv vi kysse. Men hvad er at skrive for Pøbelen, andet end at skrive slet? Pøbelen, som siælden finder Behag i alvorlig fremsatte og udviklede Sandheder,. ønsker, læser, bifalder kun, hvor der er noget at grine af. Men om det har nogen indvortes Værdi eller ikke, ligger der liden Lag paa, da alt fornuftigt gaaer over Pøbelforstand.

Som den anden Grund regner jeg Bogtrykkerkunstens Opfindelse.

Den tredie i Ordenen er medrette mange Lærdes tossede Lyst at kiævles om philosophiske, theologiske, og andre Lapperier. Hvo veed ikke, hvormeget unyttigt Tøi det lærde Kiævl har belæsset Bibliothekerne med?

Til den fierde Grund hører den forfængelige Ære, saa mange unge Mennesker, ja selv af det smukke Kiøn, sætte nu tildags i Forfatternavnet. De første ønske at læse det Navn, de nys fik, i de lærde Tidender; de sidste ere frugtbarere paa Siæl, end paa Legem, og bringe undertiden Fostre for Dagen, der ere større end ni Maaneders Børn, men saa stygge, at det var bedre, de kom i Jorden, end droges op.

Den femte Grund og sidste, for at forbigaae de øvrige mindre, er udentvivl den Nødvendighed at skrive, der undertiden paalægges dem, der er mindst duelige dertil. Her har den gunstige Læser Grunden, hvorfor jeg i Dag, med disse faa Blade, er ham maaskee til Besvær, hvis han læser dem, i det mindste til ingen Nytte. Thi saaledes byde den ædle høisalige Stifters Love, at en-

hver skal offentlig skrive en Afhandling hvert Aar — men at ikke alle ere lige istand til at skrive en Afhandling, det sees af mit Exempel. — — —

S. 30, L. 9: Die 28. Sept. 1765] Tallet 28 er tilføiet med Blæk i det st. kgl. Bibl.s Exemplar af Orig., og anføres ogsaa af Rosen.

— —, — 10: qvavis hebdomade] Orig.: qvovis hebdomade.

— 31, — 11: me verum dixisse invenies] Orig.: .. dexisse invenies.

— —, — 25-26: Inde ingentem aboletarum sententiarum farraginem compilat] Orig.: ... famaginem compilat.

— 32, — 31 - S. 33, L. 1: prout potero brevissime] Orig.: ... brevissimo.

— 33, — 4: a pravo plurimorum lectorum gusto] Orig.: a prævo osv.

— —, — 25-26: partum interdum edunt novimestri qvidem majorem] Orig.: ... novimestre qvidem majorem.

— 34, — 6-7: qvi iverit inficias] Orig.: qvi juerit inficias.

— —, — 11: ambiguam materiam] Orig.: ambignam materiam.

— —, — 17: Dictum Gen. 1, 1 et Joh. 1, 1] Orig.: ... et Joh. 1, 3.

— —, — 18: parallela] Orig.: paralella.

— —, — 23-24: Illud indicat ipsum rerum finitarum initium] Orig.: ... ipsud rerum finitorum initium.

— 35, — 6-7: primus iste versus] Orig.: primus isti versus.

— 37, — 2: ver aut autumnum] Orig.: verant autumnum.

— 38: **De poëseos natura et indole.** Orig., som udgjør 16 Sider in 4to, har nedenfor den her i Texten aftrykte Titel: HAFNIÆ, Typis AUGUSTI FRIDERICI STEINII, og paa den omstaaende Side; IMPRIMATUR, B. MÖLLMANN.

Rosen siger paa det anførte Sted: „Denne er Ewalds

sidste Disputats; men den er og i alle Maader den bedste. Der var Manden i sit Fag. Man seer let, ved at læse den, at han var Emnet voxen, at han følte Interesse derfor og at han har givet sig Tid til dets Bearbeidelse. Behandligen er visseligen original, og Stilen giver tilkiende, at Johannes Ewald heller ikke skrev Latin uden Tækkelighed". See ogsaa Molb. Ev. Levn. S. 66-68.

Af denne Afhandling leverede Rahbek i „Hesperus", VII, 2, S. 97-115, 1822, følgende Oversættelse, hvori dog Udg. har rettet — foruden mange aabenbare Trykfeil — adskillige Unøiagtigheder, som vil findes angivne nedenunder:

Om Poesiens Natur og Væsen,
af Johannes Ewald
i Sept. 1767 forsvaret paa Valchendorphs Collegium.

1. §.

Ut pictura poësis erit, similisqve poësi
Sit pictura, refert par æmula qvæqve sororem,
Alternantqve vices et nomina: muta poësis
Dicitur hæc, pictura loqvens solet illa vocari.

Disse Vers, hvormed Dufresnoy ret smukt begynder sit Poem om Malerkunsten, indeholde alt det, hvormed de fleste af dem, der fra Simonides lige til vore Tider paa en smagfuld Maade have fremsat deres Tanker om Digtekunsten, have defineret, eller stræbt at definere denne Kunst. At en besiælet og talende Poesie, et Maleri for Ørene, og meget andet eenstydigt hermed, hvorved de i Almindelighed søge at afbilde Poesien, behager ved første Øiekast, vil jeg vel ikke nægte; men vil man foruden Sagen selv raadsporge den ypperlige Kunstlærer Marmontel, vil man let finde, at det ikke er nogen tilstrækkelig Definition.

Betragter man Tingen selv, har vel Poesien det tilfælles med Malerkunsten, at den fremstiller det fraværende

som nærværende, efterligner den skiønne eller efterlignes værdige Natur; ikke at omtale de Geniets og Indsigtens Gaver, der ere lige fornødne for Malere og Poeter. Men betragter man enten Efterlignelsens Fuldkommenhed eller Mængden af de Ting, der ere at efterligne, ere de høist forskiællige. Thi saavist det er, at vi have flere Ord end Farver, og at enhver Ting nøiagtigere og omstændeligere kan skrives end skildres, saa vist er det og, at alskens Affecter og mærkelige Handlinger fuldkomnere efterlignes af Digteren, end af Maleren. Selv de bedste Malerier trænge ofte til en Tolk, Digtningen ikke. Digteren, der er sin egen Fortolker, kan, ikke at tale om selve Tingens Navn, føie Smaating til sit Udtryk, som en Raphael selv ved sin Pensel forgiæves vilde stræbe at udtrykke. Maleriets Udseende bliver stedse det samme, endog i de Omstændigheder, der meest ere Forandring undergivne. Naar man f. Ex. seer en Fortvivlet afmalet, vil man finde hans Ansigt vredt, trodsigt, trudselfuldt. At denne Efterligning af en Fortvivlet vel er god, men ingenlunde fuldkommen, vil man let indrømme, naar man hører Dido tale hos Virgil, eller læser hans forbittrede Juno, eller Fenelons Calypso. Her vil man ikke blot finde Trudsler, men ogsaa Taarer. Thi saa er det med den Fortvivlede, at da alle Affecter og selve Forstanden er i Forvirring, er han snart trodsig, snart sørgmodig, snart forvoven, snart frygtsom; men beholder aldrig længe samme Aasyn, samme Sind.

Men dette synes mere at høre til den Mængde af Ting at efterligne, vi forhen talte om; og kortelig herom at tale, troer jeg ikke, nogen vil kalde i Tvivl, at en langt videre Mark i saa Henseende staaer Digteren aaben end Maleren. Om end Maleren f. Ex., siger Marmontel, griber Tingen, medens den er i Bevægelse, fremstiller han den dog ikke uden i Stilhed; Digteren giør, at Tingen ikke synes at gaae med mindre Hurtighed frem i hans

Vers, end i selve Naturen. Denne omfatter endog paa eengang Ting, der følge paa hinanden, som i det Vers:

Og alt Dagmoder rødmed, og flygtede Stiernerne vare,

som baade angaaer det forbigangne og det nærværende.

Maleren efterligner blot, hvad der er for Oinene, men ikke, hvad der henhører under de andre Sandser. Mon nogen tilfulde vilde kunne male Virgils

Qvadrupedante putrem sonitu qvatit ungula campum?

Mon nogen Pensel kunde udtrykke hans

Clamorqve virum stridorqve rudentum?

Mon Apell selv kunde afskildre Tordners Brag eller Zephirers lette Surren? eller hvorledes mon Boucher, naar han skildrede en Venus, vil vise Oiet

Ambrosiske Haar, der guddommelig Vellugt udaande?

Fremdeles rører ikke Poesien blot ved Billedernes Farve og Sindslidelsernes veltalende Fortælling; men den skiænker ogsaa Øret den sødeste Lyst ved Tonernes physiske Velklang. Hin Kunst er ligemed Malerens Farver, denne lægger Tonekunstens Sødhed dertil, og denne Musikens og Malerkunstens Forening i Poesien vil enhver, der raadspørger især de grædske Poeter, lettelig blive vaer; thi deres Sprog var, som hver veed, af alle det beqvemmeste til denne Harmoni. Dog i Korthed! af det anførte, troer jeg, det, uden at tale om Efterligningens større Fuldkommenhed, er tydeligt nok, at langt flere Gienstande henhøre til Poesien end til Malerkunsten, og hvis følgelig nogen vil bruge den Talemaade, at Poesien er et talende Maleri, til Definition, vil man let see, at den er meget snevrere end det, den skal definere, og følgelig falsk. Men vil man have en Metaphor, vilde dog et talende Speil være nøiagtigere sagt, end et talende Maleri.

2. §.

Men at jeg herved har opholdt mig saa længe, vil undre enhver, der, som sandsynligt er, antager, at den Talemaade af Kunstens Lærere er fremført blot som en Metaphor og ikke som nogen Definition; især da jeg har foretaget mig at tale om Poesiens Natur og Væsen, ikke om dens Synonymer. Han vil i det Sted heller baade ønske og vente de bedste Definitioner opregnede og giennemgaaede. Men her maa jeg tilstaae, at dersom Poesien, som Apollos Gøglere pleie at slaae om sig med, er en guddommelig Kunst, maa dette efter mine Tanker bestaae i: at den enten er, eller synes at være — ikke til at definere.

3. §.

De Ypperste, der have været ved at definere Poesien, have enten, som ovennævnt, givet os Metaphorer, eller Omskrivninger, der atter snart have været for trange, undertiden igien alt for vidtløftige. Saaledes synes den skarpsindige Marmontel selv mig snarere at paragrafere end definere Poesien, naar han siger: det er en Efterligning giort i harmonisk Stiil, snart tro, snart mere pyntelig, af de Ting, som Naturen, saavel i det physiske som moralske, har, der er beqvemmest til at giøre, efter Poetens Tykke, Indtryk paa Phantasiens og Sandsernes Evner.

Ikke at omtale Andet, som i denne Beskrivelse forekommer mig mindre nøiagtigt, anseer jeg især den harmoniske Stiil der for noget overflødigt, da det indskrænker Poesien inden alt for snævre Grændser; thi skiøndt denne Harmoni giver Poesien udmærket Takke, kan den dog, naar man seer paa Tingen selv, ikke med Føie henregnes til dens Væsen. Jeg tilstaaer reent ud, at jeg hverken vil fradømme Fenelons Telemach, eller Gesners Idyller, eller Youngs Nattetanker, eller overalt alle de Comedier, til er, Navn af Poesie, fordi de mangle Rhytmus.

Hvis vi fremdeles, som han vil, ved Naturen forstaae hele Omfanget af de Ting, der ere den høieste Villie undergivne, er det i mine Tanker let at skiønne, at Poesien udstrækker sig udenfor Naturen, eftersom de hellige Digtere ofte have fremstilt Gud talende, ikke at tale om Hedningenes Afguder, som, skiøndt de aldrig have været til, de Digtere, der have fremstilt dem, dog have troet at være Naturens Ophavsmænd, og altsaa udenfor Naturen. Og saaledes ogsaa strængt talt, Miltons Aander! vil man henføre dem til physiske eller moralske Væsner?

Den høist nøiagtige Batteux, der nok saae, at Poesien aldeles ikke kunde henføres til noget Almeenprincip, om ikke til den hele Efterlignelses, har i at bevise denne Sag enten aldeles overseet alskens Læredigte, om ikke ogsaa Oder, hvor vi føle selv, og ikke trænge til at efterligne fremmede Affecter; eller han udstøder dem af Poesiernes Antal. Han søger ængstlig nok men forgiæves en Ariadnes Traad, hvorved han kan slippe ud af denne Labyrinth, og afhandler denne Sag mere skarpsindig, end grundig.

Den berømte Schlegel, der rigtig har indseet dette, og vildet give en anden og mere adæqvat Definition af

---

L. 4-9: udenfor Naturen, eftersom osv.] Rahb.: „udenfor Naturen. Hvor ofte have de hellige Digtere ikke fremstilt Gud talende, ikke at tale om Hedningenes Afguder, som, skiøndt de aldrig have været til i Naturen, de Forfattere, der have efterlignet dem, have troet at været udenfor Naturen".

— 15-17: enten aldeles overseet alskens Læredigte osv.] Rahb.: „enten aldeles ikke havt alskens dramatiske" — læs: dogmatiske — „Digte, om ikke ogsaa Oder, hvor vi føle selv, og ikke trænge til at efterligne fremmede Affecter, for Øie, eller han udstøder" osv.

Poesien, er efter mine Tanker, ved at ville undgaae Scylla, strandet paa Charybdis. Thi vilde den Definition af Poesien, at det er en Efterligning af den skiønne Natur udtrykt i harmonisk Stiil, være alt for trang, da synes Schlegels, at det er det sandseligste og behageligste sprogslige Udtryk af det skiønne eller det gode, eller af det gode og det skiønne tillige, — for viid. Thi da han for det første ikke bestemmer med nogen Toddel, om det er det sande eller det opdigtede Gode, veed jeg ikke hvorledes denne Definition skiller Poesien fra Veltalenheden. [Thi han kalder selv sideneſter med de samme Ord Veltalenheden det skriftlige Udtryk af det gode og skiønne. Her tilføier han vel Bestemmelsen af det sande; men naar han for det andet, ligesom han ved Veltalenhedens Definition havde opstillet Bestemmelsen af det sande, saaledes ved Poesiens Bestemmelsen af det opdigtede som den væsentlige Forskiel: saa havde han, som han meget godt seer, selv giort det, som han forekaster en anden, nemlig udelukket Læredigtet af Poesien. Ligesom ogsaa Angivelsen af det sande synes, om end ikke med udtrykkelige Ord, at negte alle baade Troper og Figurer en Plads i Veltalenheden.] *)

4. §.

Ikke vidtløftigt at omtale dem, der have søgt Poesiens Væsen enten i Digtning, eller i Versification, eller endelig i Enthusiasmus, vil jeg blot sige, at de

---

L. 5-7: det sandseligste og behageligste sproglige Udtryk osv.] Rahb.: „det sandseligste og behageligste Udtryk af det skiønne eller gode, eller det gode og skiønne ved Sproget for viid".

L. 9: det sande eller det opdigtede Gode] Rahb.: „det sande eller falske Gode".

---

*) Det i Klammer indsluttede Stykke forbigik Rahb. med de Ord: „Dette Følgende er mig ved de Trykfeil, hvoraf Disputatsen vrimler, uforstaaeligt".

have taget en Deel for det Hele, hvilket Batteux grundig nok har viist, hvem de kunne raadsporge, der ønske mere Underretning herom. Ligeledes vil jeg forbigaae dem, der staae langt under de anførte, og isteden for Definitioner komme med lutter høitravende Lovtaler over Poesien, og kalde den snart en høist guddommelig Kunst, snart et Indbegreb af alle Kunster, snart en Koglerske, og snart en Skaberinde, og vil blot paastaae dette ene: at lige fra Aristoteles ligetil Boileau og Marmontel har endnu ingen frembragt en nøiagtig og i alle Maader fuldkommen Definition paa Poesien. Nogle have kun deelviis handlet om den, som Aristoteles blot om Tragedien og det episke Poem. Andre, som Horats, har selve Poesiens Væsen ikke tilladt rettelig at definere Poesien. Enhver seer lettelig, at en Poet snarere skildres end defineres i følgende Vers:

Ingenium cui sit, cui mens divinior atqve os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.

Andre har uden Tvivl Kunstens Storhed forbudet at indskrænke den inden en Definitions snævre Grændser. Thi der er, som sagt, de Dele af Poesien, der kunne henføres til Efterligningens Grundsætning, der ere de, der ikke kunne henføres dertil. Der ere Poemer, hvis Gienstand er Naturens Efterlignelse; der ere og de, der have selve Naturen til Formaal; der er og blandede, hvor hver af disse har sin Deel.

Men er Efterligningen ikke en vis Grundsætning, hvoraf Poesiens Væsen kan udledes, og hvortil alle Særslags af denne Kunst kunne henføres, ere de fleste enige om, at vi aldeles ingen saadan Grundsætning have. Om Digtningens, Versificationens og Enthusiasmens Grundsætning have vi talt. Hertil kan lægges, hvad den ældre Racine kalder Affecternes eller Følelsernes Sprog, men som synes at udelukke det episke, og for det meeste hvad Maleri og Poesie have tilfælles. Vor høiærvær-

dige Cramer har troet, denne Mangel bedst kunde afhielpes, naar her baade taltes om sande og digtede Følelser.

5. §.

Men det, der allermeest er i Veien for at definere Poesien, er de Grændseskiel, der skulde skille Prosa fra Poesie, og som støde saa tæt sammen, at de løbe ganske i hinanden, og man næsten aldrig bliver dem vaer. Man vil, som jeg ovenfor har erindret, ofte finde Poesie under Form af Prosa, og at ligeledes meget ofte Prosa findes under Poesiens Klædebon, vil ingen fragaae, der ikke er aldeles ubelæst i vore Versifikastre. Dette giør, at disse to Kunster, Veltalenhed og Poesie, ofte gaae Side om Side, og ikke vedbørlig kan skilles fra hverandre. Men de, som af en vilkaarlig Ziir, f. Ex. Rhytmus og en harmonisk Stiil, giøre det væsentlige i Poesien, hvis vi betænke os paa at frakiænde dem Navn af Digtere, vil de fastsætte en saadan Definition af Kunsten, at det er en Tale, der har Fodmaal eller Stavelsemaal.

6. §.

Men at ikke nogen skal bebreide mig, at jeg har talt meget om Intet, da jeg vil foredrage Poesiens Natur og Væsen, og har sagt, ikke, hvad det er, men blot hvad det ikke er, og ene sysselsat mig med at vise, at den aldeles ikke kan henføres til eet Almeenprincip, og derfor ikke heller defineres: vil jeg med faa Ord fremføre, hvad min Mening om den Sag er, ikke fordi jeg bilder mig ind at kunne sige noget ypperligere, end saamange og store Mænd, eller bedre træffe Sømmet paa Hovedet, men at jeg kan efterkomme mit Løfte, og nogenlunde giøre, hvad mig paaligger.

Jeg vil altsaa omskrive Poesien saaledes, at det er den Kunst: ved udmærkede Gienstande, der enten ere digtede eller i sig selv saa skiønne at de ikke trænge til Digtning, fremførte i et Sprog, der enten udmærker sig

ved en physisk Klangens Skiønhed eller i det mindste ved Stilens Høihed, saaledes at bevæge Læsernes eller Tilhørernes Gemytter, at de gaae over til hvad Affect, hvad Mening man vil.

Saaledes, hvad denne Sætnings første Deel angaaer, mener jeg, at alle Arter af Poesie, enten de ere episke, eller dogmatiske, eller hvad andet de ere, kunne bedre henføres til dens Almeenbegreb, end hvis jeg med Batteux stræbte at bringe alt under Efterligningsprincipet. Jeg har oftere erindret, at ikke blot den skiønne Naturs Efterligning, men ogsaa den skiønne Natur selv, er en Gienstand for Poesie. Saaledes de Følelser, vi selv fornemme, saaledes Dogmer, som, skiøndt de ingen Digtning taale, dog enten blot ved en harmonisk Stiil, eller ved en behageligere Foredragsorden, eller overalt ved andre Prydelser kunne hæves til Poesiens Værdighed; saaledes tit ogsaa de i sig selv skiønne Ting, som endog de smukkeste Farver ikke kunne forskiønne.

Dernæst har jeg ved de Ord: enten ved en physisk Klangens Skiønhed eller ved Stilens Høihed, villet tilkiændegive en vis specifisk Forskiellighed mellem Poesie og Veltalenhed; skiøndt, som jeg selv troer, med heel maadeligt Held. Thi begge Kunsters Grændseskiel ere altfor skiulte til, at de nogensinde med tilstrækkelig Nøiagtighed kunne bestemmes.

Dette er midlertid vist, at Poeter stedse have brugt begge, saavel den harmoniske som den ubundne Stiil, og kunnet bruge dem; men Talerne ikke. Poeterne have bestandig tilhiemlet sig den første, den sidste havde de fælles med Veltaleren. Og i mine Tanker er dette den eneste Forskiællighed, der bestandig har været fastsat mellem begge.

At der ere andre og det saare mange Skielnemærker, vil jeg ingenlunde nægte, men ingen af disse tilkommer paa alle Tider alle Særslags af sin Art. Saaledes til-

lægger man almindeligen Taleren Sandruhed, Poeten Digtning; men hvo veed ikke, at Poeten i Læredigte foredrager Sandhed, Taleren i Lovtaler ofte Digt? Metaphorer, Allegorier, og Ironier ere fælles for begge.

Fremdeles paastaaer man, at Poesiens Formaal blot er Forlystelse, men Veltalenhedens baade Forlystelse og Gavn. Men hvo der nægter, at dette ogsaa ofte har været Poesiens Formaal, maa være lidet hiemme i Historien. For at forbigaae utalligt Andet, vil jeg blot beraabe mig paa Æsops Maade at overantvorde Lærdomme, og indskiærpe Mennesker Dyden. Og nu Poesiens historiske Nytte! Fast alt, hvad om de Gamles Theogonie, Mythologie og Indretninger er kommet til vore Tider, have vi Poeterne at takke; Davidcitharens guddommelige Kraft ikke at omtale.

Men jeg er ikke engang overtydet, at Forlystelse altid er Poesiens Formaal. Vist nok, da den udøver sit Herredom over alle Affecter, frembringer og nærer den stundum ligesaavel Sorg og Græmmelse, som Glæde. Af de ypperligste Tragediers Opløsning føler jeg sandelig ingen anden Lyst, end den relative, som kommer af Forfatterens Fuldkommenhed, og hvis jeg følte anden, havde Forf. sikkerlig ikke naaet sit Maal.

Af denne Aarsag har jeg og heller villet søge Poesiens Formaal i at frembringe Affecter, for saavidt Epopeen o. d. l. angaaer, og Meninger, med Hensigt til Læredigte, end tiltræde den almindelige Mening om Forlystelse, som denne Kunsts eneste Øiemeed.

Saameget om Almeenbegrebet af Poesie. At undersøge de enkelte Dele, da de ere næsten utallige, vilde være et uendeligt Arbeid, og desmere overflødigt, da saamange og saa store Mænd for mig have fuldkommen udtømt Alt, hvad derom var at sige.

7. §.

Men ligesom selve Kunstens Lærere have været

himmelvidt forskiellige i at udvikle dens Begreb, saaledes de øvrige i at berømme eller fordømme den. Der ere de, der foragte den aldeles. Af disse ere de fleste enten Mæcenater, der vel stundum ere lærde, men der vrage Alt, hvad der vedkommer Poesien, da de sagtens fra de Tiggervers, de hiemsøges daglig med, slutte dem til Resten af Kunsten; eller og rige Dumrianer, der, da de efter adskillige Poeters Armod bedømme Kunstens Gavnlighed, agte den ringe; eller endog nogle storagtige Lærde, der, naar de falde paa at sammenligne deres herkuliske Arbeider med Poeternes flygtige Fias, som de pleie at udtrykke dem, aldeles intet nyttigt, intet en lærd Mand værdigt finde i Poesien. Da disse drages af Avind, er udentvivl deres Had det bedskeste.

Men vi lade dem fare, da vi baade i det foregaaende selv have godtgiort Poesiens Gavnlighed, og de fornuftigere ere enige om, at de tage feil, som paastaae, at Poesien bør staae paa Lærdoms nederste Trin; men ogsaa de tage feil, som med altfor overdrevne Berømmelser opløfte denne Kunst til Skyerne. Men at man tilfulde kan see, hvilke og hvor store Berømmelser der skyldes den gode Digter, der vedbørlig vogter sit Kald, vil jeg i muligste Korthed fremstille hans fornødne Egenskaber og hans Pligt, og ganske heri følge Marmontel.

8. §.

De nødvendige Egenskaber hos en Poet ere Forstand, Phantasie, og Følelse. De tvende sidste fremlyse og herske vel hos en saaledes fød Poet, men fare som oftest vild, naar ikke de hielpes af den Førstes Lys. Forstandens Evner vise dem forskielligen efter de forskiellige Digtearter, hver Siælesevne har sin Digtart, hvor den hersker. Aandens Høihed sees i Oden, Heltedigtet, og Tragoedien, dens Boielighed i fortrolige Epistler, dens Skarpsind i Epigrammet; i Comedien vise næ-

sken alle Ævner dem. Desuden bør Digteren have den Ævne at glemme sig selv, iføre sig dens Person, han vil afmale, antage hans Sæder og Begierligheder, bruge hans Sprog, og foretage det, hvad han, om han var tilstæde, vilde giøre og foretage. Denne Ævne dannes ved Mennesseomgang, Naturens Betragtning, og Efterligning af alskens Mønstre, men af Naturen maa Poeten have faaet en øm, voxblød, og driftig Aand.

Han maa besidde Sands eller Smag for det sande og skiønne. Denne er af Naturen ikke forskiællig fra den medfødte Klygt og Følelse; men hvad der kommer til fra Kunsten, maa Digteren erhverve sig ved Flid og Øvelse. Især maa han besidde et skarpt Øre. Foruden Kundskab om selve Kunsten, saavel med Hensyn til Regler som Exempler, bør Digteren kiende sig selv, og have undersøgt sine Aands-Kræfter, og følgelig vide, om Muserne ynde ham eller ikke.

Sproget maa han kiænde til Fuldkommenhed. Især maa han kiænde Mennesket, og det ikke alene nøgent, men med den Forandring og det Udseende, Sædvane efter Tidens og Stædets Forskiellighed har givet den simple Natur. Hid høre Religion, Love, Optugtelse, Sæder, Regieringsformernes Forskiellighed o. s. v. Især maa han see paa Menneskenes Sæder, han maa være kiændt saavel med Menneskets simple, som ved Kunst polerede Natur. I Mythologien maa han ikke være ukyndig. Han bør giøre sig fortrolig baade med de ældre og nyere Poeter, og ansee sig Kundskab i alle Kunster for nyttig. Af dette, som udførligere foredrages i tit anførte Marmontel, troer jeg, det noksom sees, at den Digter, der baade er begavet med de Egenskaber, der er fornødne til hans Kunst, og vedbørligen har uddannet disse, ikke tilkommer ringe Roes; ja at Poesien ikke uden Føie regnes om ikke blandt de nyttigste dog blandt de vanskeligste Kunster.

9. §.

Men inden jeg slutter disse Betragtninger over Poesien, hvordanne disse end ere: kan jeg ikke undlade at uddrage Formaninger af de nys anførte Fordringer til en god Poet. Der gives nemlig de, som endog mod Apolles Villie vil bestige Parnasset. Skiøndt disse mangle alle Naturens Gaver, stræbe de at bøde paa denne Mangel ved flittig Læsning, idelig Pønsen, og ængstelig Sveed. Disse vil jeg have det sagt, at Digteren fødes, og dannes ikke. Der ere andre, begavede med ypperlig Aand, og Alt, hvad Naturen kan skiænke til at frembringe en Poet; men der, stolende paa deres medfødde Gaver, aldeles forsømme Alt, hvad der er fornødent til Uddyrkelsen deraf. Disse være overtydede om, at Digteren ikke fødes, men dannes.

S. 38, L. 5: die 23 sept.] Tallet 23, hvortil Orig. har en aaben Plads, er tilføiet efter Rosens Angivelse.

— 39, — 3: ut præsentes sistat] Orig.... sistet.

— —, — 14: minutias dictioni addere licet] Orig.: ...inutias hictioni osv.

— —, — 20: perfectam esse, facile concedes] Orig.: perfectam est, facile osv.

— 40, — 3: Hic enim] Orig.: Hæc enim.

— —, — 18: Porro non] Orig.: Por o non.

— —, — 23: facile] Orig.: faeile.

— —, — 29: phrasin istam] Orig.: purasiin istam.

— 41, — 7: in primis qvum de natura] Orig.: in primis, qvam de osv.

— —, — 8: synonymis] Orig.: synonimis.

— —, — 12: ars divina, istud in eo] Orig.: ars divina, duo istud osv.

— —, — 19: justo interdum effusiores] Orig.: insto interdum effasiores.

S. 41, L. 22: fidelis] Orig.: fideils.

— —, — 25: Poëtiqve Françoise] Orig.: Poetaqve Francoise.

— —, — 26: mihi] Orig.: mili.

— 42, — 1: Fenelonis] Orig.: Fenelons.

— —, — 7-8: patet, qvum Deum loqventem toties imitati sint sacri vates] Orig.: patet; qvam Deum osv.

— —, — 8: qvæ, licet] Orig.: qva licet.

— —, — 9: tamen naturæ autores] Orig.: tamen natura autores.

— —, — 11: Ita qvomodo] Orig.: Ito qvomodo.

— —, — 15: imitationis totius] Orig.: imitationiis totus.

— —, — 18: vel ante oculos plane non habuit] Orig.: vel ante ocula plane osv.

— —, — 20: sed frustra qværit] Orig.: ... qvævit.

— —, — 22: celeberrimus Schlegel] Rahb. anmærker hertil: J. A. Schlegel (Broder til J. E. og J. H. Schlegel, og Fader til Frederik og August) i hans Afhandlinger om adsk. Mat. i de skionne Kunster, tilføiet som anden Deel hans Overs. af Batteux: les beaux arts reduits á un seul principe. S. 217.

— —, — 25-26: est imitatio pulchræ naturæ] Orig.: Est imitatus pulchræ osv.

— 43, — 1: Ipse enim eloqventiam] Orig.: Lyse enim osv.

— —, — 4: differentiæ specificæ loco] Orig.: differentiæ specifica loco.

— —, — 5: id qvod alii obtrudit] Denne Anden er Batteux; see Schlegels nysnævnte Skrift II, S. 238 ff.

— —, — 10: vel in versificatione] Orig.: ... vensificatione.

— —, — 29: des nominis hujus honorem] Orig.: ... hujus conorem.

S. 43, L. 30: Hor. Lib. I Serm. IV, v. 43] Orig.: ... v. 41.

— 44, — 11-12: qvod Racine senior affectuum vel perceptionis loqvelam apellat] Rahb. anmærker: Ikke den ældre men den yngre (Louis) Racine i hans Reflexions sur la poësie, der udgiøre femte og siette Bind af hans Skrifter.

— —, — 14-16: Summe venerabilis Dr. Cramer optime huic defectui obviam ire credidit, si et verarum et fictarum perceptionum mentio fieret] Det her Omtalte kan udentvivl findes i Joh. Andr. Cramers Nordische Aufseher, Kphn. u. Leipz. 1758-61, I-III, 4to; men paa hvilket Sted i dette Skrift veed Udg. ikke at paavise.

— 45, — 5: ut demonstrarem] Orig.: ut demonstratem.

— —, — 13: ut nulla fictione egeant] Orig.: ut nulla siction egeant.

— —, — 19-20: sive deniqve alia] Orig.: sive deuiqve alia.

— —, — 24: poëseos objectum esse] Orig.: poëseos objectam esse.

— 46, — 18: et hunc poëseos scopum sæpius fuisse negant] Orig.: et hanc poëseos osv.

— —, — 27-28: Certe cum in omnes affectus dominium suum exercet] Orig.: ... exercent.

— 48, — 14-15: induendi personam illius, qvem pingere vult] Orig.: induendi personam illius, qvam pingere vult.

— 49, — 26: fieri, non nasci] Orig.: fieri nen nasci.

— 51: Svar paa det Spørsmaal: Hvorfor osv. Orig.: Svar paa det Spørsmaal: Hvorfor var en Guddommelig Forløsere nødvendig for det Menneskelige Kiøn?

. af JOHANNES EWALD, KIØBENHAVN, 1764. Trykt hos L. L. Heiden, boende i Peder Hvitfeldtstrædet. 16 og 78 Sider, lille Octav. Paa Titelbladet en Vignet, forestillende Pax et libertas, og paa den omstaaende Side: Imprimatur, In Fidem Protocolli Facultatis Theologicæ. JO. OTHO BANG, D. Kun eet Exemplar, tilhørende Univers. Bibl., vides at existere.

Nærværende Afhandling, der vistnok maa betragtes som meget forældet, vilde Udg., om han i saa Henseende havde havt frie Hænder (see ovenfor S. 195), ikke have optaget i Samlingen, og det saa meget mindre som Ew. selv havde bestemt den til Forglemmelse, idet han i Fortalen til 1ste Bind af den prosaiske Udgave, S. XXI, siger: I de Tider skrev jeg en Afhandling om en guddommelig Forløsers Nødvendighed for det menneskelige Kiøn, som jeg ikke finder værd at indrykkes i disse Samlinger, da jeg ikke har været denne vigtige Materie voxen nok, endskiønt det ellers kan være taalelig skrevet.

See Hesperus, VII, S. 83 (af Rahb.), og Molb. Ew.s Levn. S. 55, Anm.

Afhandlingen er, som man seer S. 54, L. 3, skrevet i Aaret 1762, og burde altsaa have staaet foran Disputatserne. Der fandtes intet Forarbeide til den fra Th.s Haand.

S. 53, L. 1: Til Selskabet for Smagens Forbedring] D. e. Til Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme; see Hesperus, paa det anførte Sted.

— —, — 7: som Fædrenelandet og Verden beundrer hos Dem; L. 16: om De tager Villien for Evnen] Former som beundrer, tager, brugte som Fleertal, der sildigere kun ved en sjelden Uagtsomhed indløb i Ew.s Arbeider (see I, S. 172, Anm. til S. 6, L. 19-20), ere meget hyppige i nærværende Ungdomsarbeide.

S. 54, L. 3-4: Ikke for Præmien] I Adr. Av. 1762, den 23. April, udlover en „velsindet Patriot" fire Priser, hver paa 50 Rdlr., hvoraf en tilfalder den, „som grundigst viser: Hvorfor en Guddommelig Forløser egentlig var fornøden for os?" „Men her", hedder det, „ønskede man, at dette allervigtigste Beviis maatte affattes saaledes, at Ulærde ligesaavel som Lærde kunde kiende og fornemme dets Kraft. Grundighed og Tydelighed maatte da saaledes foreenes, at Sandheden kunde sees i lige stort Lys og Styrke."

— 55, — 31: den berømmelige Seiervinderes] Af Adr. Av. 1763, den 10. Jan., sees, at den, der vandt Prisen, var Fridr. Chr. Friis, Sognepræst for Hiarup og Vandrup Menigheder i Ribe Stift.

— 58, — 1: J. N. J. N.] Udg. veed ikke at forklare dette Motto uden ved at tage det første J for et I, og læse: In nomine Jesu Nazareni.

— 59, — 18: ex Theol. nat. insita] Orig.: ... nat. in sita. Saaledes ogsaa S. 61, L. 18: Ratio nat. insita, hvor Orig. har: ... nat. in sita.

— 60, — 7-8: og i den Henseende føielig kan lignes med Maanen] føielig skal være: med Føie (füglich); saaledes ogsaa S. 67, L. 30. I nærværende Afhandling forekomme flere Germanismer, der ligesom denne ikke gienfindes i Ew.s senere Skrifter, nemlig nedenfor i L. 27: Stolpern; S 78, L. 12: Kerkermestere; og S. 87, L. 1-2: Fuldstrækningen. Smlg. nedenfor Anm. til S. 77, L. 9-10.

— 66, — 17: 1 Joh. V, 20] Orig.: 1 Joh. I. 20.

— —, — 18: 1 Petr. IV, 11] Orig.: 1 Petr. IV. 1.

— —, — 19: Gal. IV, 4. 5] Orig.: Gal. VI. 4. 5.

— —, — 20: Apoc. I, 8; II, 8] Orig.: Apoc. I. 8. XI. 8.

— —, — 21: Matth. XVIII, 20] Orig.: Matth. XVII. 20.

— —, — 22-23: Joh. X, 28] Orig.: Joh. X. 29.

S. 66, L. 23: ὁμοούσιος] Orig.: ὁ μουσιος.
— —, — 28: Joh. XVI, 7] Orig. Joh. XVI. 17.
— —, — 29: Act. VII, 56] Orig.: Act. VII. 59.
— —, — 30: 1 Cor. XV, 19] Citatet kan kun meget uegentlig siges at passe.
— 67, — 5: C. E. Brochmands Syst. Theol.] Caspari Erasmi (Jesp. Rasm.) Brochmann universæ theologiæ systema. Lips. 1638. 4to. Tom. I.
— —, — 15: Vid. Broch. l. c.] Orig.: Vid. Broch cc.
— 68, — 6: 1 Tim. III, 16] Her har Ew. rettet en Feil hos Brochmand, der har: 2 Tim. III, 16.
— —, — 15: Catech. Rac.] D. e. Catechismus Racoviensis.
— —, — 22: Rom. IX, 5] Orig.: Rom. IX. 15.
— —, — 22-23: Ps. XCV, 8; Num. XIV, 22; Es. LXIII, 10] Disse tre Citater, der ikke passe, ere ligefrem hentede hos Brochmand.
— 69, — 16-18: men alle andre Midler cet., altsaa derfor var en guddommelig Forløsere nødvendig] Orig.: men alle andre Midler altsaa derfor osv. Rettelsen er foretaget i Analogi med S. 76, L. 5-6: at den, som skulde give et fuldkomment cet., skulde være osv.
— —, — 24: Jerem. XXXIII, 14. 15 seqv.] Orig.: Jerem. XXIII. 14. 15. seqv.
— 70, — 5-6: ὁ θεὸς ἔφη] Orig.: ὁ θιος ηφα.
— 71, — 26: Tit. II, 13] Formodentlig en Trykfeil for: Tit. II, 19, hvilket Brochmand har; skjøndt dette Vers rigtignok ikke existerer. Brochmand har vel meent Tit. II, 14. Smlg. nedenfor Anm. til S. 78, L. 2.
— 74, — 16: 2 Cor. V, 21] Orig.: 1 Cor. V. 21.
— —, — 19: 1 Petr. I, 19] Orig.: 1 Petr. I. 18.
— 77, — 9-10: som hans med Ondskab indtil Sløvhed sløvne Fornuft] Hvad her skal forstaaes ved Sløvhed sees ikke

let; maaskee det skal betyde Sindssvaghed (Blödigkeit). See ovenfor S. 221, Anm. til S. 60, L. 7-8.

S. 77, L. 18: Socin. Lib. 2 de Serv. Christo] Serv. d. e. Servatore. Orig.: Socin. Lib. 2. de Sen. Christo.

— 78, — 2: Tit. II, 19] Her gjentager Ew. uforandret Brochmands ovenfor i Anm. til S. 71, L. 26, omtalte Feil.

— —, — 7: hvorfor det bliver betalt] hvorfor d. e. for hvem; see I, S. 213, Anm. til S. 119, L. 17.

— —, — 16: Hebr. IX, 14] Orig.: Hebr. IX. 2.

— —, — 30-31: Deut. X, 1. 2; Neh. IX, 6] Urigtige Citater, udskrevne efter Brochmand.

— 79, — 6: 1 Reg. XXI, 21. 27. 32] Citatet, som er taget hos Brochmand, er rigtigt med Undtagelse af v. 32, som ikke existerer og skulde have været v. 29.

— —, — 20-21: Bestandighed om de Ting som haabes] om er neppe, som man kunde troe, en Trykfeil for: i; thi det hedder strax efter i L. 23: bestandig vis om det som han haaber.

— —, — 30-31: der for Christi stadige Bekiendelses Skyld blev trakt for Raadet] trakt, forældet Form for: trukket.

— 80, — 14-15: Act. XXIII, 38. 39] Udskrevet efter Brochmand, som har meent: Act. XIII, 38. 39.

— —, — 15-16: At efter Loven i Naadens Tid ikke mindre behøvedes en fuldkommen Fyldestgiørelse] Orig.: At efter Loven i Naadens Tid meget mindre osv.

— 81, — 9: Eph. II, 4. 5] Tallet 5 har Udg. tilføiet efter Brochmand.

— 82, — 10: Esa. LIV, 8] Saaledes Brochmand; Orig. har: Esa. XIV. 8.

— 83, — 1: En Republik kan efter sit eget Gotbefindende] Republik staaer her efter ældre Sprogbrug for: Stat.

S. 83, L. 4: Deut. XIX, 21] Her har Ew. rettet en Feil hos Brochmand, der har: Deut. XVII, 16.

— —, — 6: 2 Tim. II, 13] Saaledes Brochmand; Orig. har: 1 Tim. II. 13.

— —, — 10=11: 1 Sam. III et IV] Saaledes Brochmand; Orig. har: 1 Sam. III. 4.

— —, — 28=29: vil give dem Fortrinet] dem d. e. deres Beviis eller, som det nu hedder, Beviser.

— 84, — 1: overveier alting med en ligegyldig Flid] Ved ligegyldig mener Ew. her: upartisk.

— 89, — 16: Hebr. VII, 26] Orig.: Hebr. IX. 26.

— 93, — 13=14: 2 Tim. III, 15] Orig.: 2 Tim. II. 15.

— —, — 31: Matth. XXII, 30] Orig.: Matth. XVIII.

— 97: **Philets Forslag om Pebersvendene.** Orig.: Philets Forslag om Pebersvendene, som vist vil blive iværksat. Kiøbenhavn, Trykt hos N. Møller, Kongl. Hof-Bogtrykker. 1771. 112 Sider, 8vo. — Profstske Udg. II, 237=346.

See Krit. Journ. 1771, No. 47, S. 367=74 (af Baden). — Lærde Efterretn. 1771, No. 29, S. 460=62. — Fort. paa alle de Skr., som Trykf. har givet Anledning til, I, S. 104=5. — Molb. Ev.s Levn. S. 148=50.

Af Forarbeider fra Th.s Haand forefandtes foruden ovenstaaende Henviisninger kun en Fortegnelse over de fleste Afvigelser imellem de to Udgaver af Philets Forslag.

— 99, L. 5: med alle deres længe tilbageholdte Indsigter] Saaledes Profstske Udg.; Orig.: ... tilbageholdne Indsigter.

— —, — 14=15: at det første, som faldt mig i Øinene] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: at den første osv.

— —, — 16=17: et vist Dyr, som kalder sig baade Menneske og Borger] Saaledes Profstske Udg.; Orig.: . . . Borgere. Ligeledes efter den profstske Udg. S. 105, L. 26:

Borgers; S. 106, L. 29: Spotter; S. 108, L. 15: Borgers; S. 110, L. 13: Konstner; L. 26: Borgers; S. 116, L. 1: Borger; L. 21: Fordærver; S. 117, L. 8: Udsner; L. 23: Sandsigers; S. 118, L. 2: Sandsiger; S. 120, L. 8: Bæger; S. 122, L. 5: Borgers; S. 129, L. 16: Hykler; S. 130, L. 11: Gnier; L. 16: Springer; S. 131, L. 19-20: Bedrager; S. 135, L. 31- S. 136, L. 1: Huusholder; S. 136, L. 26: Borger; S. 138, L. 12: Ledsager; S. 143, L. 26: Borgers; S. 149, L. 18: Borgers; S. 151, L. 18: Borger; S. 153, L. 16: Borger; S. 156, L. 21: Borger — hvor Orig. har: Borgeres, Spottere osv. Kun to Steder har Proftske Udg. ladt dette Endetillæg blive staaende, S. 108, L. 23: Velgiøreres, og S. 141, L. 6: Borgere. Smlg. nedenfor Anm. til S. 112, L. 30-31.

S. 99, L. 21-22: har villet befatte sig med] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: har vildet befattet sig med.

— 100, — 6: Landhuusholdningen] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: Landhuusholdingen. Ligeledes efter Orig. S. 110, L. 20-21: Huusholdning; S. 100, L. 22; S. 102, L. 23; S. 114, L. 24; S. 133, L. 31; S. 140, L. 17; S. 146, L. 18 og 24; S. 147, L. 10-11, og S. 154, L. 30: Underholdning; S. 100, L. 9; S. 109, L. 13-14; S. 119, L. 12; S. 136, L. 16, og S. 137, L. 24: Indbildning; S. 114, L. 3; S. 130, L. 9, og S. 144, L. 17: Undskyldning — hvor Proftske Udg. har: Huusholding, Underholding, Indbilding, Undskylding. S. 121, L. 1-2 har dog Proftske Udg. ladt Undskyldning blive staaende. Smlg. nedenfor Anm. til S. 104, L. 21.

— —, — 7-8: blev jeg dog altid ved en usynlig Magt ufor-

mærkt trakt tilbage] trakt, forældet Form for: trukket. Saaledes ogsaa S. 114, L. 5: overtrakt.

S. 103, L. 1: Republikens eller den offentlige Opdragelse] Republikens d. e. Statens (efter ældre Sprogbrug).

— 104, — 6-7: Saa længe Faderen med kølnsk Vægt betaler dem] med kølnsk Vægt d. e. efter fuld Vægt, rigeligt.

— —, — 21: Betaling] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: Betalning. Samme Afvigelse L. 23. Ligeledes efter Proftske Udg. S. 105, L. 4: Befalinger, og S. 114, L. 18: Uddeling, hvor Orig. har: Befalninger, Uddeelning.

— 105, — 16: aldrig udryddelig Fordom] Saaledes Orig.; Proftske Udg., ved en Trykfeil: aldrig uryddelig Fordom.

— 106, — 13: ønske Landet til Lykke] Saaledes Orig.; Proftske Udg., ved en Trykfeil: ønske Lande til osv.

— 107, — 4: giøre en Modelast med] Saaledes Proftske Udg.; Orig., efter er hos Ew. ikke sjelden Germanisme: giøre et Modelaster med. Smlg. nedenfor Anm. til S. 116, L. 27-28.

— 108, — 6-7: fortiene mere Medynk end Foragt] Saaledes Proftske Udg.; Orig., ved en Trykfeil: ... Medynk en Foragt.

— —, — 22-24: deres største Velgiøreres og deres Brødres, Statens og alle oprigtige Patrioters, første, ivrigste og vigtigste Ønske] Velgiøreres d. e. Velgjørers, Statens. Smlg. ovenfor Anm. til S. 99, L. 16-17.

— 109, — 1-2: den, som Efterslægtens Vel er ligegyldigt] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... ligegyldig.

— —, — 7: fritager det dem for at udøve dem] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... dem fra at udøve dem.

S. 110, L. 11-12: den visseste og hurtigste Statsmand] hurtigste d. e. flegtigste, snildeste (efter forældet Sprogbrug).

— —, — 30: de have tilintetgiort dem] Saaledes Profttske Udg.; Orig.: de har tilintetgiort dem. Ligeledes efter den proftske Udg. S. 111, L. 1: de have berøvet; L. 14: vi have Exempler; S. 120, L. 29: J saa længe og saa halsstarrig have negtet; S. 134, L. 20-21: Naturen, og de høie Dyder ... have igientaget; S. 139, L. 23: Disse have kun smaa Siæle; S. 143, L. 8: de Grændser, som hidindtil have været satte; S. 144, L. L. 18: dem, som have fyldt 16 Aar; S. 151, L. 1-2: efterdi de ... have mindst Aarsager; S. 157, L. 6-7: de høiere Stænder have saa maadelige Indkomster; S. 159, L. 28: Betientere, som have vis Løn — hvor man i Orig. overalt finder har for have. Fremdeles efter den proftske Udg. S. 123, L. 7: de første vare alle pakkede; S. 143, L. 30: de vare ved en god og rørig Helbred; S. 161, L. 24-25: Fruentimmer, som vare over den Alder — hvor Orig. har var for vare. Videre efter den proftske Udg. S. 136, L. 30-31: de fleste Ærestraffe bleve overladte; S. 143, L. 29: de bleve forhindrede; S. 161, L. 28: de bleve overbeviiste; S. 165, L. 8: saadanne ... bleve hiulpne — hvor Orig. har blev for bleve. Endelig efter den proftske Udg. S. 149, L. 5-6: som visse Ærespofter ... giøre nødvendige; S. 153, L. 5: De giøre meget bedre — hvor Orig. har giør for giøre. Smlg. nedenfor Anm. til S. 124, L. 12, og til S. 142, L. 27.

— 111, — 5: giør et Fruentimmer lige saa unyttigt] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: ... unyttig. Ligeledes efter den

proſtſke Udg. S. 121, L. 7: Det var artigt; S. 152, L. 17: aabent Taffel — hvor Orig. har: . . . artig, aaben Taffel. Smlg. nedenfor Anm. til S. 130, L. 29.

S. 112, L. 10: der frembringer de ſidſte] Saaledes Proſtſke Udg.; Orig.: der frembringe de ſidſte.

— —, — 14-16: de Ulykker, ſom Libertineren, ſom den Liderlige, den nedrigſte af alle Peberſvende, anretter] Saaledes Orig.; Proſtſke Udg.: . . . ſom den liderlige oſv.

— —, — 17: Jeg taber Pinslen] Pinslen, Germanisme for Penslen. Saaledes ogſaa S. 119, L. 6.

— —, — 30-31: hun ſkulde opdrage den nyttige Borgere] den d. e. Staten. Saaledes efter Orig.; Proſtſke Udg., der ikke har forſtaaet Stedet, og har villet foretage en Rettelſe ſom ved de ovenfor i Anm. til S. 99, L. 16-17 anførte Tilfælde, læſer: . . . opdrage den nyttige Borger.

— 113, — 26-28: en uimodſtaaelig Lidenſkab, ſom Lovene ufeilbarlig ſkulde have ſtraffet, om de havde ſtyret den paa en ordentlig Maade] ſtraffet, nemlig ſom Leiermaal; paa en ordentlig Maade, Ew. mener: paa en ſaadan Maade, at der avledes Børn derved.

— —, — 30-31: med dens uordentligſte, ſkammeligſte og ſkadeligſte Afkiølelſe] Begge Kilderne have: med deres uordentligſte oſv.

— 114, — 7-8: hør Menneſkelighedens klagende, dens veemodige Stemme] Begge Kilderne: hør Menneſkeligheden klagende oſv.

— —, — 17-18: De afnøde den en Ujevnhed i ſine Byrders Uddeling] Udhævelſen af disſe Ord ſkriver ſig fra Orig., og findes ikke i den proſtſke Udg.

— 116, — 27-28: Den kan ikke ſiges at beſidde en Viisdom

eller en Dyd der er hærdet mod nogen Last, som kan begaae en eneste] Orig. har: ... mod noget Laster, som kan begaae et eneste; Proftske Udg., der har villet rette denne Germanisme (ligesom S. 107, L. 4; see ovenfor Anm. dertil), har misforstaaet Tanken, og sat: ... mod nogle Laster, som kan begaae en eneste.

S. 118, L. 1-2: hvorved han redte sig ud af al sin Forvirrelse] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: hvorved han reddede sig ud osv.

— —, — 15 og 17-18: Der ... der, min gode Mand, har du dit Esel] Udhævelsen af disse Ord hidrører fra Orig., og finder ikke Sted i den proftske Udg.

— 119, — 15-17: Tempel med aabne Porte, med Religionen og Naturen og Staten i deres fulde Majestæt siddende ved Alteret] Begge Kilderne: ... Porte, men Religionen osv.

— 120, — 29: saa længe og saa halsstarrig] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: ... halvstarrig.

— 121, — 25: Han tiltraadte derpaa sin første Emploi] Saaledes Proftske Udg. (tiltraadde); Orig.: tiltraade.

— 122, — 15-16: at hun undertiden skulde gaae, er nu slet ikke at tilmode ham] D. e. ... gaae, det maa man nu slet ikke anmode ham om. (At tilmode En noget, einem etwas zumuthen.)

— —, — 31: i en Omkreds af fire Mile] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: ... Miil.

— 123, — 29-30: Det er ikke at tænke paa] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: Der er osv.

— 124, — 6-7: forhielpe ham til den høie Ret at sørge over sin Datter] D. e. ... over hans Datter.

S. 124, L. 13: Men hvad Frøkenen og Pleureuserne anbelanger] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: ... anbelange.

— 126, — 21: og til Overflod saa rigelig besaaet] Begge Kilderne: og til Overflød saa osv.

— 128, — 11: og samler Trykfeil] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: og samlet Trykfeil.

— —, — 31: Hvor har Optrinnet ikke forandret sig] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: Hvor har Optrinet osv.

— 129, — 6: paa det at enhver] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: paa det enhver.

— —, — 14: Procent] Saaledes Profstske Udg.; Orig.: Procento. Samme Afvigelse L. 15; S. 138, L. 27; S. 139, L. 6; S. 160, L. 21, 25, 27, 28, 31; S. 161, L. 3, 4, 5, 6. Derimod S. 130, L. 5, have begge Kilderne: Procent.

— 130, — 17-18: Saasnart han finder saadan een, vil han opfylde mit eller rettere Statens Ønske] Man seer ikke, hvad Ew. mener med saadan een; rimeligviis er en heel foregaaende Sætning faldet ud.

— —, — 29: holdes for et satyrisk Hoved] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: ... satyriskt Hoved.

— —, — 30-31: De spørger mig saa haanligt] Saaledes Orig.; Profstske Udg.: ... haanlig. Ligeledes efter Orig. S. 152, L. 14-15: at leve og klæde sig anstændigt; L. 19-20: handle lige saa daarligt, som stridigt imod sin Fordeel; S. 153, L. 15: paa hvilken allene man sikkert kan kiende; L. 20: tør jeg sikkert paastaae; S. 163, L. 4: Jeg bevidner helligt — hvor den profstske Udg. har: anstændig, daarlig, stridig, sikker, hellig. Smlg. ogsaa nedenfor Anm. til S. 135, L. 1-3.

— 131, — 27-28: fordi De sparsom underholder hendes syge

Moder] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: fordi De spar-
som underholde hendes osv.

S. 132, L. 1: Gaae, Nederdrægtige] Saaledes Proftske Udg.;
Orig.: Gaae, Nedertrægtige.

— —, — 24: Urimelige Spørsmaal] Saaledes Proftske Udg.;
Orig.: Urimmelige Spørsmaal.

— 134, — 1: Silke rusker om den fromme Piges Fødder]
rusker d. e. rasler (rauscht).

— —, — 20-21: og de salige Vægtere, som svæve omkring
hende] Vægtere, forældet for: Døgtere.

— 135, — 1-3: det Fremmede, som kryber omkring mit Hierte,
ligesom en Længsel, og kielent ... Og halv opløfter
hun] og kielent ... d. e. og kjælent griber det (eller
deslige). Saaledes forstaaer Udg. Orig.s: ... Hierte
— ligesom en Længsel — og kielent — og halv op-
løfter hun; men den proftske Udg. læser: ... Hierte,
ligesom en Længsel. Og kielen, og halv opløfter hun.

— 137, — 15-16: om det bløt blev befalt] Saaledes Orig.;
Proftske Udg.: befalet.

— 139, — 29: den eneste som Staten ønsker. Siden vi dog]
Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... ønsker. Saasom
vi dog.

— 142, — 27: Det første var de] Saaledes Orig.; Proftske
Udg.: Det første, vare de. Ligeledes efter Orig. S.
144, L. 12-13: Et andet Slags ... var de; og S.
147, L. 9-10: Det tredie Slags ... var de — hvor
den proftske Udg. har vare for var.

— 143, — 23-24: en Svindsottig] Saaledes Proftske Udg.;
Orig.: en svindsotig.

— 144, — 12: Et andet Slags] Saaledes Proftske Udg.;
Orig. (forældet): Et andet Slag. Ligeledes efter Proft-

ske Udg. S. 147, L. 9: Det tredie Slags; S. 151, L. 17: de eneste af dette Slags; S. 161, L. 15: Der ere to Slags Folk — hvor Orig. har Slag for Slags.

S. 148, L. 13: skulde det dog ikke endnu] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: skulde dette dog osv.

— —, — 16: eller hans Embedes Natur] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... Embeds Natur.

— 150, — 9-10: ved at fastsætte en Summe] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... Summa.

— 152, — 2-3: at de har tilovers til Vellyster og til Overdaadighed] Vellyster d. e. (efter forældet Sprogbrug): Vellevnet. Smlg. VI, S. 223, L. 10.

— —, — 11-12: som kan fritage dem for det Navn af Pebersvende] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: ... fritage den for osv.

— —, — 28-29: og fortælle enhver dansk Apicius og enhver Gigi den Tids Historie] Saa bekjendt Apicius er som Navn paa en Lækkermund, saa ubekjendt er det andet Navn Gigi.

— 154, — 10-11: at lade prægtige Giestebude anstille] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: ... Giestebudde anstille.

— —, — 25: Anspillet havde nær forledet mig] Anspillet skal vel være: die Anspielung.

— —, — 30-31: og i det Fald at han ikke kan undskylde sig] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: og i den Fald osv.

— 156, — 22-23: og saaledes om ikke nødt, dog paa en vis Maade opmuntret ham til at gifte sig] Begge Kilderne: og saaledes om ikke opmuntret, dog paa en vis Maade nødt ham osv.

— 160, — 23: har saa meget større Evne] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: har saa megen større Evne.

S. 164, L. 1-2: vore unge og velskabte subalterne Officerer] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: . . . subaltern Officerer.

— —, — 25-26: eller undertiden for den Art af Skam, at kiøbe Opreisning] Hvad Ew. mener med at kiøbe Opreisning, forstaaer Udg. ikke.

— —, — 30-31: Det gaaer dem da, som vor Holberg sagde om sig selv] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: . . . som vores Holberg osv. Ew. sigter til det Sted i Holbergs Autobiographi, hvor han siger: Førend jeg blev 40 Aar gammel, havde jeg ikke det, jeg kunde ernære en Kone med, siden den Tid har jeg ikke duet til at gifte mig: Tilforn frygtede jeg for Armod, nu for et Overflødigheds Horn (S. 282 i den danske Overs. af 1745).

— 165, — 1: især af vore kyllinghovede og smalbenede Præstebørn] Saaledes Proftske Udg.; Orig.: især af vores kyllinghovede osv.

— —, — 10: efter Angivelse befandtes] Saaledes Orig.; Proftske Udg.: efter Angivelsen befandtes.

— 169: **Om Almuens Oplysning.** Første Gang trykt i Molbechs Nordisk Tidsskrift, IV, S. 209-230, 1836, under Titel: Om Bidrag til at fremme Almuens Oplysning og Religiøsitet ved Skrifter. Et Fragment af Joh. Evald. — Mspt., uden Overskrift, findes blandt de Ew.ske Papirer paa det st. kgl. Bibl.

Molb. siger paa det anførte Sted, S. 208: Jeg meddeler her et nøiagtigt *) Aftryk af en begyndt Udarbeidelse af Evald, indeholdende Betragtninger over det Mangelfulde i Almuens religiøse og moralske Dan-

*) Nøiagtigt d. e. med flere end hundrede Afvigelser, bestaaende i Udeladelse eller Tilføielse af Ord, Ombytning af tildeels forældede og mindre rigtige Udtryk eller Ordformer med andre, Omsætning af Ordstillingen, og desl. Smlg. II, S. 294-99; S. 318-19; S. 328-29; S. 332-33; V, 344-49.

nelse, der synes at være Indledning til et Forslag om Oprettelsen af en Forening til, ved passende Skrifter, at virke til bedre Almueoplysning. Skiøndt affattet med nogen Vidtløftighed, eller med et Slags Snaksomhed, der ikke var ualmindelig hos Ewald, naar han skrev i Prosa, har dette Stykke baade historisk Interesse, og er et Bidrag mere til at lægge Digterens ædle og menneskekiærlige Charakteer for Dagen.

Af Forarbeider fra Th.s Haand forefandtes ikke andet end en Afskrift af Molb.s Aftryk.

S. 171, L. 1-2: Ved ingen Leilighed har jeg fundet Maler Contis Klage sandere] I Lessings Emilie Galeotti, I, 4, siger Maleren Conti: Ha! daß wir nicht unmittelbar mit den Augen malen! Auf dem langen Wege, aus dem Auge durch den Arm in den Pinsel, wie viel geht da verloren!

— 178, — 3-4: lasterhafte, eller blot letsindige og kaade Mennesker] Om. Ew.s Brug af Germanismen lasterhaft see II, S. 217, Anm. til S. 6, L. 3.

— 179, — 22: det Rimelige i Aabenbaringens Lærer] Lærer d. e. Lærdomme (Lehren). Ligeledes i L. 28.

— 188, — 4: Skylden til vor Almues Vankundighed] Orig. (og Molb.): ... Vanvittighed, der efter Udg.s Mening maa betragtes som en Skrivfeil. Vel betydede vanvittig i ældre Dansk uforstandig, ukyndig; men at Ew. her skulde have villet anvende denne, da for omtrent 100 Aar siden forandrede, Sprogbrug bliver saa meget mindre rimeligt, som han kort efter (paa Overgangen til næste Side) siger: vore enfoldige men langtfra ikke vanvittige Brødre.

— 189, — 16-17: fra en Borups Hule] Saaledes kalder Ew. spotviis det Borupske Bogtrykkeri, hvorfra der udgik mange slette Sager (dog ogsaa gode, f. Ex. Rosenstands Dramatiske Journal).

S. 190, L. 13-14: førend han havde lært sin Donat] sin Donat d. e. sin latinske Grammatik (egentlig en vis gammel latinsk Grammatik for Begyndere).

— 191, — 11-12: og jeg har sat mig det helligt for] Som en Frugt af dette Forsæt kan man rimeligviis betragte den aandelige Sang imod Selvmord, som Digteren søgte at indrette efter de Enfoldiges Indsigt og Kiøbelyst (see I, S. 193, Anm. til S. 71). Efter hvad Udg. senere har erfaret (hvorom nærmere i Tillæg og Rettelser i Slutningen af sidste Bind), er dette Digt udkommet i Aaret 1779. At antage nærværende Afhandling forfattet i samme Aar, stemmer ogsaa godt med den Yttring, S. 172, L. 29-30: ... tog jeg det, for en Tid af ti Aar siden, ud med mig paa Landet; da det dengang netop var en halv Snees Aar siden at Ew. begyndte at tilbringe først Sommeren, og siden i nogle Aar baade Sommer og Vinter, paa Landet.

Rettelse.

S. 176, L. 15: naar han behager læs: naar ham behager.

Johannes Ewalds

samtlige Skrifter.

Udgivne

ved Understøttelse af

Samfundet for den danske Litteraturs Fremme.

Ottende Deel.

Kjøbenhavn.
C. L. Thaarups Forlag.
Græbes Bogtrykkeri.
1855.

Indhold.

Forerindring til „Adskilligt af Joh. Evald" .... S. 1.
To Avisartikler .... - 9.
Adskilligt om Joh. Evalds Levnet og Meninger.
(Fragment) .... - 15
Joh. Ewalds Levnet og Meninger. (Fragment) .... - 23.
Fortale til Joh. Ewalds samtlige Skrifter, I, 1780.. - 135.
Breve.
Til Boghandler Rothe .... - 163.
Til Samme .... - 164.
Til Samme .... - —
Til Samme .... - 166.
Til Notarius Publicus Schmidt .... - —
Til Boghandler Rothe .... - 168.
Til Friis .... - 169.
Til P. Svendrup .... - —
Til Samme .... - 170.
Til Samme .... - 172.
Til Samme .... - 173.
Til Samme .... - 176.
Til Samme .... - 177.
Til Dr. theol. Schønheyder .... - 178.
Til Statssecretair Guldberg .... - 180.
Til P. Svendrup .... - 183.
Til Statssecretair Guldberg .... - 184.
Til Dr. theol. Schønheyder .... - 185.
Til Kammerherre Warnstedt .... - 187.
Til Samme .... - 189.
Til Samme .... - 190.

Til Samme .... S. 191.
Til Kammerjunker Moltke .... - 192.
Til Trojel .... - 193.
Til Kammerjunker Moltke .... - 198.
Til Kammerherre Warnstedt .... - 200.
Til Samme .... - 203.
Til Samme .... - —
Til Samme .... - 204.
Til Professor Poulsen .... - 205.
Til Kammerherre Suhm .... - 206.
Efterslæt.
En Fabel .... - 211.
Frode. En Fortælling. (Fragment) .... - 212.
Opinions .... - 220.
Apologie. (Fragment) .... - 226.
Anmærkninger .... - 233.
Tillæg til Anmærkningerne i første, anden og fjerde Deel .... - 263.

Forerindring

til

"Adskilligt af Johannes Evald".

Om man med Rigtighed kan slutte fra et Skrifts hastige Afgang til Publici Bifald, saa har jeg i Henseende til min Philet al Aarsag at smigre mig dermed. Om det og ikkun er en Formodning, saa bliver den i Forfatterens Øine stærk ved sin Elskværdighed, og understøttes den af Kienderes Dom, skal han lettelig tilskrive den en Overbeviisnings fulde Styrke. Det er den, som har bestemt mig til at samtykke i et nyt Oplag af nærværende Fortælning. Jeg bør ei forsømme denne Leilighed til at bevidne Forfatteren af den Kritiske Journal, ikke min Taknemmelighed, thi et Ord, som maaskee kunde synes at røbe en Skygge af Mistillid til den Fortieneste som han tilstaaer mit Stykke, vilde fornærme en Mand af hans Indsigt og Retsindighed; men den Glæde, som det er mig, ikke at have mishaget ham. Jeg bevidner, at jeg ikke kiender den Mand, hvis Misfornøielse den ei kunde trøste mig for. Jeg bør og anføre de Aarsager, hvorfor jeg ved dette Aftryk ikke har forandret de faa Steder, som han har giort den Erindring imod, at de vare uforstaaelige; en Erindring, der faaer saa betydelig en Styrke af den Mands Skarpsindighed, som giør den. Det Billede, som jeg skildrede, giorde saa dybt et Indtryk i min Forestilling, at jeg, som tydelig saae dets mindste Træk i den Orden som allene kan giøre det hele fuldkommen, glemte, som

det ofte hændes, at mine Læsere muesigt kunde enten ikke see dem, eller see dem fra en anden Side end jeg. Havde jeg forud seet, at et andet Begreb kunde forbindes med Frygtens blege Skygger, end det jeg selv forbandt dermed, skulde jeg heller have vovet at besvære min Læsere med to matte Linier, end at forvilde ham med et Æqvivoqve, som jeg virkelig anseer for en utilgivelig Ufuldkommenhed i al Slags Digt. Og havde Journalisten erindret, at det var tvetydigt, uden tillige at stille mig den ufordeelagtige Maade for Øinene, som det kan forklares paa, saa skulde jeg have forandret det uden videre Indvending. Men nu skylder jeg mig selv det, nøie at bestemme det Begreb, som jeg har forbundet med dette Udtryk, for derved at befrie mig fra at blive mistænkt for saa uordentlig en Indbildningskraft, som det andet forudsætter. Og naar jeg paa den Maade har forklaret mig, seer jeg ikke, at nogen Forandring giøres nødig, da denne ikke saa sikkert kan tilveiebringe den forønskte Tydelighed, som en Note.

Jeg vil ikke subtilisere ved at erindre, hvor [langt fra] umueligt det er at frembringe Skygger af alle Slags Farver, og i Særdeleshed blege, som kan skee ved enhver meer eller mindre igiennemskinnende Materie. Det vilde være utidigt, da jeg ikke kunde tilgive mig selv, om jeg nogen Tid havde forestillt mig Frygten som et Legeme, hvis — Gud veed hvor mange — Skygger havde forfulgt Philet, og det, saa vidt man, naar det tages i den Forstand, maa slutte af Sammenhængen, uden at den selv fulgte med. Thi det var unaturligt, om Philet, som vil give en halv Fortvivlelse tilkiende, skulde sige sig blot forfulgt af dens Skygger, naar han var forfulgt af denne Skrækkelige selv; uden at tage den bekiendte Regel i Betragtning: at Benævningen altid bør skee fra det Vigtigste — en Regel, der binder en Digtere, som bør tiest outrere fine Billeder, meer end

nogen anden. Om den og havde fulgt med, burde den rimeligviis kun giøre een Skygge. Men hvor forvirred, hvor barnagtig et Begreb! Og dog kan dette, som jeg nu seer, virkelig forbindes med det Udtryk Frygtens blege Skygger. Men jeg forbandt det ikke dermed. Ved Skygger har jeg ønsket, at mine Læsere, saavel som jeg, her vilde forstaae Skyggebilleder, Fantomer, Spøgelser, disse græsselige Chimærer, som avlede af Frygten bedre skildres af den, end af nogen Digtere. Jeg troede, og det gav Anledning til min Feiltagelse, at den Frihed, hvormed f. Ex. de beste Romere i denne Forstand betiene sig af Umbra, og de rigtigst skrivende Tydske af Schatten, uden at nævne andre, berettigede mig til dette Ønske. Men da det er slaaet mig Feil, bliver intet tilovers for mig, uden, som jeg før erindrede, enten at slette mit Udtryk ud, eller det som jeg har valgt, at forklare mig ved en Note. For, saa vidt som det staaer til mig, at giøre mig tydelig, vil jeg forsøge at oplyse min Mening med et Exempel. Naar en Mordere i de skrækkelige Forestillinger, som ere uadskillelige fra hans mørke Siæl, figes hvert Øieblik at see Bøddelen over Hovedet paa sig, da er denne Bøddel en af dem som jeg har kaldt Frygtens Skygger. Men de Skygger, som forfulgte Philet, har jeg kaldet blege, for paa nogen Maade at tilkiendegive, at det mere var Forestillinger om den Nød og de Ulykker der forestod andre, som bragte ham saa nær til Fortvivlelse, end nogle af de ubehagelige Udsigter, som røre enten fra Uneisomhed eller fra en ond Samvittighed, og som ere en Verdsligviis saa uanstændige.

Den steile Muur, som bange Kummer bygger imellem Haab og sig, er den anden Tanke, som Forfatteren af den Kritiske Journal holder for at være utydelig; men da den Forstand, som han selv angiver, er, saa vidt jeg endnu indseer, den eneste som det kan tages i, og han følgelig har for-

staaet mig meget vel, behøver jeg i mine Tanker intet at lægge til, om det ei er følgende Anmærkning: Ingens Tilstand er saa elendig, at han ei skulde kunne haabe Frelse, naar han ikke selv forhærder sig derimod, og ingen Siæl er saa formørket, at den ei skulde kunne see dette Haab, naar den ikke forsætlig bygger sig uoverstigelige Forhindringer, som skiule det. Men dette var den Tilstand, hvortil Philet nærmede sig, og den steile Muur (den i hans Tanker uovervindelige Vanskelighed), som hans bange (af Frygtens Skrækkebilleder udmattede) Kummer bygte imellem sig og Haabet, maatte nødvendig for en Tidlang skiule det sidste, om han skulde vedligeholde den Characteer, hvorpaa hele Stykkets Plan beroer.

Det Ord Lasterhaft er vist ikke danskt, men tydskt, og jeg har derfor forandret det til Lastefuld.

Det Motto, som jeg har valgt af Ramler, synes mig at være beqvemt til et Valsprog for min Heraclit, og beqvemt til at udtrykke den første Følelse af Smerte og Frygt, som de lykkelige Bernstorffske Bønder rimeligt nok kunde fornemme, da de mistede deres elskte Greve. Dersom jeg havde brugt det saaledes, som det staaer i sin Sammenhæng hos Ramler, vilde det vist have været en ildepassende Satyre; men det var nødvendigt til Ramlers Hensigt, og ikke til min.

Dette har jeg holdt for nødvendigst at erindre i Henseende til Philet.

At jeg har betient mig af denne Leilighed for at bekiendtgiøre to Stykker, som hidindtil har været utrykte, vil jeg ikke undskylde, thi da var det bedre at lade det være. Adskillige af mine Venner, hvis Dom jeg forlader mig paa, har troet, at de vare ikke aldeles uværdige til Trykken. Det ene indbefatter nogle Sørge-Cantata, som i Anledning af høilovlig Ihukommelse Enkedronning Sophia Magdalenes Dødsfald blev forfær-

digede til det Musicalske Selskabs Tieneste, som længst har holdt deres Forsamlinger paa Bryggernes Laugshuus. Af mig ubekiendte Aarsager blev de ikke opførte. Men hvorfor jeg haster med at lade dem trykke, veed jeg meget vel. Den liden Sang, den eneste som jeg nogen Tid har skrevet for det smukke Kiøn, vil man maaskee forundre sig over at finde ved Siden af de andre. Men om den nogentid skulde bekiendtgiøres, maatte den heftes til andre Stykker, som var større. Dersom den nyder den Lykke at behage mine Læsere, holder jeg for, at det er ligegyldigt hvor den staaer, da det er min eneste Hensigt og mit høieste Ønske, efter Evne at befordre mine Medborgeres Fornøielse. Forskielligheden af disse tre smaa Stykkers Indhold og Form er i det øvrige ikke uden al Hensigt, da jeg har bestemt denne liden Samling til en Prøve, og om den er saa lykkelig at finde Publici Bifald, til en Forløbere for en større Samling, som jeg i dette Tilfælde, saa snart mueligt er, agter at bekiendtgiøre.

D. 18de Decbr. 1770.

Johannes Evald.

To Avisartikler.

1.

I Adresse-Contoirets Efterretninger No. 25, troer jeg, var indrykt et Vers imod vore Tiders Versemagere; det var ikke uden Vittighed, og jeg troer, at dets Forfatter kunde have skilt sig fra en Deel af dem, som han angriber saa alvorlig, uden just at udmærke sig ved det besynderlige Træk af en i det mindste utidig bekiendtgiort Medynk med de sorteste Forrædere. Imidlertid havde jeg den Gang neppe drømt om, at det store C., som stod under dette Vers, skulde tvinge mig til offentlig at erklære, at jeg ikke er dets Forfatter. Jeg tør sige, at dersom alle de retskafne Mænd, hvis Agt jeg ønsker, var Kiendere af Digterarbeider, og dersom de kun kiendte mine Grundsætninger, saa skulde jeg endnu ikke have nødig at giøre dette Skridt. At en Deel af dem, paa saa løs en Grund, kan mistænke mig for et Vers, som øiensynlig i det mindste fattes den Udarbeidelse og den sidste Politur som jeg aldrig har forsømt at give mine Arbeider, og som overalt kun er maadeligt: det er mig ikke saa vigtigt, som man maaskee tænker; men at de kan tiltroe mig saa krybende, saa vaklende en Tænkemaade, som fremskinner af dette Vers igiennem dets Masque: det kan ikke andet end være mig smerteligt, og jeg har ikke fortient det. Kan det siges at være uædelt og sort handlet af Gadedrengene, som forfølge en grebet Tyv med deres Skrig og med at kaste Skarn paa ham, saa er det ikke heller høimodigt igien at forfølge

disse Gadedrenge. Er det nedrigt at udøse sin Harm paa Misdædere, der sukke under Lænker, som de dog har fortient saa got; og jeg maa tilstaae, at det aldrig er faldet mit Hierte ind, at Struensee var et Menneske, førend da jeg hørte, at han var lige saa ulykkelig, som han havde været ond: men saa er det heller ikke ædelt at angribe langt uskyldigere og langt uskadeligere Medborgere, ligesom de var Forrædere, da de dog ikke er andet end Giøglere. Jeg kunde hverken have kaldt disse got Folk Poeter, eller indladt mig i nogen Strid med dem; jeg kunde endnu mindre have kaldet dem sultne, og giort et Forsøg paa at rive det eneste Stykke Brød af Munden paa dem, som de maaskee har at stille deres Hunger ved; jeg kunde hverken have glemt, at dersom Egennytte giør dem til Versemagere, den yderste Nød maaskee giør dem egennyttige, eller at de, dersom det kommer an paa Tallet, virkelig fornøie, ja undertiden endog opbygge fleer af deres Landsmænd, end den største Digter, end en Klopstock selv. Jeg kunde lige saa lidet have skaaret dem alle over een Kam, da jeg virkelig har læst meer end eet Vers i Adresse-Contoirets Efterretninger, som har charmeert mig, og som har været ulige skiønnere, end det omtvistede. Men allermindst kunde jeg have angrebet den gode gamle ærværdige Provst, hvis Vers røbe en velmeent og reent uegennyttig Iver, og virkelig, endskiønt de ikke ere skrevne i den brugelige Tone, meer Vittighed, meer Ild, end man kunde vente af en 81 Aars Alder, og meer Forstand, end den kan have, der laster dem. Overalt, jeg hverken kunde have eller har skrevet dette Vers. Jeg vil derfor, og for en anden Gangs Skyld, da det kan være et Krigspuds og spilles mig tiere, bede mine hastig dømmende Landsmænd betænke, at ikke ethvert E betyder

Ewald.

2.

Til Hr. N.

Det Rygte, at jeg har skrevet de brutale Klappere, er sandt. Uden at være stolt, og langt fra at rødmes derved, bekræfter jeg det. Jeg skrev dette Stykke for at vise en baade vigtig og forbederlig Feil i en Deel af mine Landsmænds Smag og Tænkemaade, fra dens latterlige Side. For hvorvidt jeg har naaet eller burdet naae min Hensigt, og hvad Vittighed der er i mit Arbeide, maae Kiendere dømme. Hr. N. maa forlade mig, at jeg ikke holder ham for en af disse. Det er umueligt, at en Kiendere, der er saa upartisk som Hr. N. paastaaer at være det, kan finde nogen ægte Vittighed i den omtvistede Satyre. Jeg vil forbigaae, at den Sammenligning imellem Muserne og vore Ratnympher er temmelig anstødelig, og ikke saa passende som den i første Øiekast synes at være; men at sætte en Gravskrift over det, som jeg begraver i Lethe, i Forglemmelsens Flod, det er en aabenbare falsk Tanke. For hvorvidt man kan bede Gud alvorlig, at befrie sig fra noget, som man saa let kan glemme, som Forfatteren de slette Vers, vil jeg her ikke undersøge; men at bede ham i eet Aandedræt og med samme Andagt, befrie os fra Forrædere og slette Versemagere, det er noget, som jeg ikke engang vil give sit rette Navn. Udtrykkene deri ere desuden hverken ædle eller udsøgte. Versificationen er haard og skurrende. Hvad den moralske Hensigt betræffer, saa er den Feil, som Forfatteren afgiver sig med, hverken vigtig eller forbederlig. Men det Værste af alting er, at han saa got som navngiver og mindst skaaner den ærværdigste og undskyldeligste Person af alle hans Modstandere. Hvorfor jeg troer, at det vilde være Tegn til en krybende Tænkemaade hos mig, om jeg indlod mig i en

Trætte med vore Visesktivere, har jeg tydelig nok tilkiendegivet i mit forrige Avertissement. Det kommer mig endnu ikke anderledes for, end som om een, der i det mindste lagde sig efter at blive Konstdreiere, vilde misunde, forfølge, og om mueligt ødelægge de Stakler, der giøre Svovelstikker. Min Medlidenhed med fuldne Mennesker, Medborgere og Christne kan ikke være latterlig; men Medynk med Forrædere i Lænker kan meget vel være utidig bekiendtgiort, og andet har jeg ikke sagt. Af anførte Aarsager, beder jeg, at Hr. N. vil holde mig det tilgode, om jeg ikke vil være mistænkt for den omtvistede Satyre. Om det ellers skulde behage Hr. N. at indlade sig i videre Correspondence med mig, saa udbeder jeg mig hans fulde og rette Navn, uden saa er, at han vil tillade mig at give hans N. den Bemærkelse, som best synes at kunne passe sig til hans Anmærkning om Poeternes Besættelse af den onde Aand.

Ewald.

Adskilligt

om

Johannes Evalds Levnet og Meninger.

(Fragment.)

Kort efter at jeg var kommet tilbage fra min Krigsexpedition, i den Tid, da alle de, som kiendte mig, var opmærksomme paa min Opførsel, og da jeg havde den Lykke eller Ulykke at blive talt om af mange, som ikke kiendte mig: i den Tid fandt een, hvis Navn jeg aldrig har bekymret mig om, for got at betroe min Moder den Hemmelighed, at jeg var en af de ryggesløseste, giftigste og meest determinerede Frietænkere. Jeg havde i et vist slet Huus, saaledes lød hans Vidnesbyrd, udstrøet den fineste Gift og de meest bidende Bespottelser imod Religionen. For at han ikke skulde forstaae mig, havde jeg talt Engelsk, hvilket Sprog jeg ventelig ikke formodede at han var kyndig i, og hvormed han, for at høre mig ud, heller ikke havde ladet sig mærke. Jeg havde kun een Maade at retfærdiggiøre mig paa: jeg bevidnede hellig, og beviiste det nogenledes, at alt det Engelsk, som jeg dengang vidste, bestod i at kunne sige: Godd bless ju, eller efter Omstændighederne: Godd dem ju, Ser! Hvad bevægede det Menneske til at lyve mig paa? De, som troe paa Candide og paa den værste Verden, vil uden Indskrænkning sige, at han giorde det af nedrig Ondskab og fordi han havde Lyst at skade mig. De derimod, som troe paa den beste Verdens Triumvirat, paa Leibnits, Wolf og Pope, vil sige, at han løi i en christelig Hensigt, at han formodentlig havde hørt saa noget om mig eller af andre Grunde havde mig mistænkt,

og at han kun af en uskyldig List havde talt om det, som om en Ting hvortil han selv var Vidne, for nemlig at overbevise min Moder desto bedre, og at giøre hende desto opmærksommere paa mit aandelige Vel. Jeg som ikke troer paa noget Menneske, jeg er overbeviist om, at han bagtalte mig, maaskee allene for at faae det anbragt at han kunde Engelsk, maaskee af en anden lige saa ubetydelig Aarsag, og ganske sikkert fordi han var en Nar. Det er endog meer end en blot Mulighed, at han af en falsk Ærgierrighed har villet giøre sig selv mistænkt for at være en stærk Aand, og at han virkelig har troet at rose mig. Denne Hypothes faaer en stor Vægt deraf, at han selv uden Betænkning tilstod at have været i et slet Huus. Vist er det, at der er intet Begreb, hvori Mennesket er mindre enigt med sig selv og andre, intet ubestemtere, intet utydeligere, intet falskere Begreb, end det man i Almindelighed giør sig om Ære. Jeg er saa inddrukket af denne Sandhed, at jeg neppe kan lade være at have min Moder mistænkt for at have opdigtet den hele Historie af Forfængelighed, nemlig for at lade en og anden vide, at hendes Søn var vittig nok til at være en Fritænker og til at snakke Engelsk. Jeg siger, at jeg neppe kan hindre denne Mistanke i at opstige; men den Kundskab, som jeg har om hendes Characteer, giver mig vigtige Grunde til at qvæle den igien.

Endnu en Hændelse af den Art! Jeg laae for nogle Aar siden paa Landet, en halv Miil fra Kiøbenhavn. Jeg havde i en otte Dages Tid ikke kunnet forlade Sengen, da min gode Ven Lieutenant A***, som vilde giøre en Tour ind til Byen, om Morgenen tilig kom ind til mig for at sige mig Farvel og for at paatage sig mine Commissioner til min Familie. Han gik lige fra mig ud paa Vognen, og han steeg ikke af den førend hos min Moder. Han var ikke kommet igiennem Døren,

forend hun raabte: „Ak, Herr Lieutenant! jeg veed, hvorfor De kommer — min ulykkelige Søn — jeg veed det alt!“ Lieutenanten begierede nærmere Forklaring, og hun troede, at han forstilte sig. Endelig fortalte hun ham, at en af hendes meget gode Venner, en ærlig Mand, der for Resten kiendte hendes Søn saa got som hun selv, for en Time siden havde mødt mig paa Gaden, i den allerelendigste Tilstand, uordentlig i Klæder, ravende fra en Side til den anden. Lieutenanten, som troede sine egne Sandser best, og ikke troede Giengangere, svor hende til paa sin Ære, at den, som hun kaldte sin gode Ven, var en nedrig Løgnere; og han havde ont ved at overtyde hende derom. Den Forfatning, som jeg den Tid var i, da nemlig mit Udkomme allene kom an paa min Moders Yndest, giorde mig denne Bagtalelse meget farlig, og gav den et desto stærkere Skin af Ondskab. Af denne Aarsag blev jeg imod min Sædvane nysgierrig nok til at ville kiende min Mand. Min Moder, som maaskee var blevet afskrækket ved nogle hidsige Udtryk, som min Ven havde ladet falde, og som desuden vidste, at jeg selv ikke var meget koldsindig, vilde ingenlunde forraade ham. Endelig kom jeg paa hans Spor. Men hvor meget havde jeg ikke bedraget mig i den Formodning at finde en Fiende, en nedrig, en uforsonlig Fiende i ham! Langt fra ikke af Had, — af Sult, af den bittre Sult havde den Stakkel bagtalt mig. Min Moder havde paa en kort Tid laant ham den Titel af sin gode Ven, venteligt for ikke at holdes for den, der sagde noget paa en løs Grund, og maaskee for at afnøde min Ven en Tilstaaelse om det, som hun selv syntes at være saa vis paa. Jeg bebreidede mig imidlertid min Feiltagelse, og den giorde den Kundskab om Mennesket, hvormed jeg smigrer mig, virkelig kun liden Ære. Men hvor mange af vore moralske Læger gaaer det ikke som mig, at de søge det Onde i Hiertet, som de burde

søge i Maven, og at de spilde hele Alphabeter af Sædelære paa det, som de kunde afhielpe med et Fad Vriter!

De to Exempler, som jeg kun har anført fordi de først er faldet mig ind, har bestyrket mig i en Grundsætning, hvis Rigtighed jeg er bleven overtydet om af hundrede andre, den nemlig, at de færreste bagtale os af Ondskab eller fordi de virkelig hade os og vil tilføie os Skade. Nogle tale ilde om os af blot Letsindighed og uden selv at vide hvorfor; andre, for at have Materie at tale om; nogle, for et got Indfalds Skyld og for at vise deres satyriske Talent; nogle, for at faae et Maaltid Mad eller af en anden egennyttig Hensigt. Der ere dem, som skiende vor Ære i en gudelig Hensigt, og der ere dem, som tillægge os de hæsligste Laster og de urimeligste Daarligheder af blot Venskab, fordi de troe at rose os, og fordi de giøre sig et langt anderledes Begreb om de Ting, som de fortælle om os, end de giøre sig, som høre paa dem. De fleste ere kun et troligt og et uskyldigt Echo af deres Rost, som først opfandt eller først udbredede det Onde. Dersom jeg vil lægge dem til, som enten af Overilelse, eller ved en Hændelse, eller af Nødvendighed bagtale os, saa vil man finde, at der er ingen Dødelig, hvis Bagvaskelser man kan være sikker for; og ifald det er os derom at giøre, at have Venner, bør vi ikke holde dem for Fiender, som bagtale os. Da jeg engang er kommet i Gang med moralske Betragtninger, vil jeg tillige her henskrive den almindeligere Grundsætning, hvoraf de anførte flyde, denne nemlig, at man aldrig bør søge det Onde i Mennesket, som man kan finde uden for ham; aldrig det i hans Siælekræfter, som vi kan finde i Mechanismen af hans Legeme, og aldrig den Feil i hans Hierte, som maaskee stikker i hans Hierne. Ondskab er det, som vi allersidst og ikke uden den yderste Nød-

vendighed bør ansee for Grunden til en slet Handling, og naar man vil søge dens Kilde, bør man begynde sine Undersøgelser udenfra, fra Menneskets forskiellige Forbindelser og Situationer, i ulykkelige Hændelser, eller i de Nødvendigheder, som paalægges ham af andre. Finder jeg den ikke der, saa bør jeg undersøge hans Legems Constitution, hans Blods Beskaffenhed, hans Mave, hans Lunge, hans Galde . . .

Johannes Ewalds Levnet og Meninger.

(Fragment.)

Efter Aftale vil jeg uden videre Omsvøb begynde paa mit Levnetsløb, og da jeg haaber, at De, min beste Ven, altid forudsætte hos mig den ømmeste Agt og Kiærlighed for Dem og Deres, vil jeg intet videre tale herom i de Breve, som allene ere bestemte til at give Dem et Begreb om min Tænkemaade, mine Luner, min Opførsel og min Skiebne i de Tider, da jeg ikke var saa lykkelig at kiende Dem. Jeg har neppe nødig at bede Dem giemme disse Papirer; De holde for meget af mig til at kaste dem bort. Men at skiule dem, er en Sag, som jeg paalægger Deres Samvittighed. For nærværende Tid er Deres Kiæreste og Conferentsraad Carstens de eneste Vidner, som jeg kan taale til en authentiqve Tilstaaelse af mine Daarligheder. Naar jeg nu paa nye har bedet Dem undskylde mig, om jeg i Hensigt til min egen Fornøielse begynder i min Historie hvor og hvorledes det falder mig ind, saa tænker jeg, at jeg uden videre Forberedelse kan skride til Værket.

Hamborg.

„Men hvad vil der dog blive af os til Slutningen, min kiære Johannes?“ sagde min Broder, i det han om Morgenen Klokken omtr. 10 krøb ud af en Edderduuns-Seng med Silke-Omhæng. „Hvad andet,“ svarede jeg, „end det som vor første Hensigt var: et Par preussiske Husarer?“ — „Men du veedst, vi har ingen Penge meer, og Verten begynder alt at see suurt.“ — „Men vi kommer da til at haste, og jo før jo heller melde os enten hos den preussiske Resident, eller paa den første den beste Hverveplads?“ — „Men var det ikke dog bedre, om vi skrev hiem til vore Forældre?“ — „Kierling!“ raabte jeg, „det er den evige Snak, hvormed du plager mig hver Morgen, førend du faaer Frokost. Vi havde da giort bedre i at blive hiemme, da vi var der; vi havde spart baade vore Forældre og os alt dette Bryderie. Du veedst, med hvilken Møie du selv overtalte mig til at løbe bort, men nu, da det engang er skeet, skal hverken du, eller de, eller hele Verden overtale mig til at vende tilbage igien.“ — „Jeg maa da sige dig det reent ud,“ svarede min Broder koldsindig, „at jeg allerede har skrevet, og at vi kan vente Svar om tre eller fire Dage.“ Nu blev jeg uskikket til alt Overlæg. Mit hele Svar bestod i saa vældigt et Drag lige paa det Sted, hvorfra denne mig saa fortrædne Efterretning var kommet, som jeg formaaede at give det. De, som læse dette, maae i Hensigt til min Alder undskylde denne Mangel paa Eftertanke hos mig. Ikke fordi jeg mener, at den skulde have giort noget betydeligt Skaar i den broderlige Kiærlighed; jeg var dengang kun noget over femten Aar, og min Broder fire Aar ældre, saa at vi, overhovedet

at tale, uagtet vore Kaarder og vore academiske Vidnesbyrd, kun var to Drenge, der slet ikke var vante til at lægge saa smaa Ting synderligt paa Hiertet, eller at holde det for noget Modsigende, at slaaes et Par Gange om Dagen med den, som man elskte allerbroderligst. Men det, som jeg, til min Ydmygelse, i min Hede havde glemt at overveie, var en Omstændighed, som jeg af Erfaring dog meget vel vidste, at nemlig min Broder, som han i Forhold af hans Alder burde, besad baade ulige større Kræfter, og var langt meer øvet i den ædle Ringekonst end jeg. Han overtydede mig meget snart og meget grundigt om min Ubesindighed i denne Fald.

Da jeg nu, saa fortræden og saa taus som en Magister der er bleven deduceert til absurdum, havde rystet mig og bragt mine Klæder i den muligste Orden, gik jeg ud for at opsøge den preussiske Resident, uden at spilde et Ord til min Broder om mit Forsæt, og med den faste Beslutning, herefter kun at raadføre mig med mig selv, og reent at overlade ham til sin egen Skiebne.

For at oplyse dette, maa jeg her anmærke, at dersom Naturen havde givet min gode Broder fleer Legemskræfter end mig, saa syntes den og at have været desto karrigere imod ham i Henfigt til alle de umechaniske Forsvars- eller Angribelses-Vaaben, hvormed den ellers udruster Mennesket. Sandt at sige stod han blot for enhver Fiende, der angreb ham med andet end Kaarden eller en knyttet Haand. Han besad følgelig ikke alle de Egenskaber, der ere umistelige til at udføre store, eller blot dristige og romanske Foretagender. Enhver Knude var ham gordisk, som han enten maatte løse med Sværdet, eller — det som han i forbigaaende sagt langt heller giorde — gaae fra, uden at løse den. Uagtet han imidlertid ikke vidste at rede sig ud af den mindste Vanskelighed, saa maa man tilstaae, at han,

bedre end jeg eller nogen anden, vidste at rede sig ind i de største; thi han saae dem, saa store som de og var, aldrig, førend de var ham lige under Øinene. Da han desuden besad en overmaade ubestemt og en overmaade bøielig Tænkemaade, og netop saa megen Dristighed, som der behøves til at begynde ethvert Foretagende, saa er det ingen Under, at han i Løbet af sit ulyksalige Liv begyndte paa hundrede Ting, uden at føre eller at kunne føre en eneste af dem til Ende. Jeg har, uden at rose mig, i denne Fald været af en temmelig modsat Beskaffenhed; uagtet man, ved at dømme af adskillige stærkt i Øine faldende Handlinger, ikke sielden har beskyldt mig for at være forvoven indtil Dumdristighed, saa er jeg mig dog i mit hele eventyrlige Livsløb neppe to eller tre Handlinger af Betydenhed og Fare bevidst, som jeg ikke i det mindste har troet at være tvunget til, og som jeg ikke har overveiet med en yderlig og virkelig frygtsom Forsigtighed, førend jeg begyndte derpaa. Jeg fulgte sielden eller aldrig mit første Indfald, førend jeg, saa got som jeg kunde, havde afveiet det Gode imod det Onde, som kunde flyde deraf, og strengt havde adspurgt mig, om og hvorledes jeg kunde undflye eller afværge eller overvinde dette og opnaae hiint. Men naar disse Spørgsmaal engang var undersøgte, og mit Indfald havde vundet Seier, var det og neppe muligt at overtale eller at lokke eller at true mig til at forlade det; det sidste opreiste al min Stolthed sig imod, og i Hensigt til det første troede jeg at være alt for bekiendt, alt for enig med min Plan og alle dens Følger, til at nogen skulde være bedre underretted derom end jeg. Det forstaaer sig selv, at jeg alt for ofte feilede i denne Tanke; men en vis stolt, en romansk Egensind, der altid har været mig naturlig, giorde, at jeg, selv da naar jeg, tilig nok for at kunne vende tilbage, indsaae at jeg havde valgt en uret og farlig Vei, dog altid fandt den største Modbydelighed, den største Græm-

melse, ved at forlade den. Endskiønt jeg virkelig ikke troer, at den eneste Grund hertil skulde have bestaaet deri, at de værste Følger af mine Foretagender var forekommet mig taaleligere end den Tilstaaelse at have feilet, saa vil jeg dog, da det synes rimeligt, lade det staae uafgiort, indtil Fortsættelsen af denne Historie har udviklet min sande Gemytsbeskaffenhed noget tydeligere. Naar jeg til alt dette lægger et temmeligt Fond af Vittighed, af det man kalder Presence d'esprit, af Mod i uundgaaelige og vedvarende Farligheder, hvormed den mig ellers ublide Skiebne ikke stifmoderlig har forsynet mig; naar jeg endnu siger, at jeg altid har havt et besynderligt Held i at rede mig ud af de Vanskeligheder, som jeg hverken har kunnet forudsee eller undgaae: saa vil man, tænker jeg, begribe, at jeg var langt bedre skikket til at spille en Roman til Ende end min Broder, endskiønt han virkelig baade var tilbøieligere og dristigere til at begynde derpaa, end jeg. Erfarenhed havde stadfæstet dette paa denne vor Quixottiske Reise; thi det er vist, at jeg uden ham neppe nogentid var kommet til Valbye Bakke derpaa, men det er lige saa vist, at han uden mig aldrig var kommet længer. Jeg havde maattet trække, støde, lede og bære ham til Hamborg, og jeg var i det mindste dengang meget overbeviist om, at jeg uden stor Konst kunde transportere ham lige til de uopdagede Lande under Sydpolen, og at han derimod uden min Bistand umuelig kunde komme over Elven. Da jeg nu i den Tid stadig holdt det for den sikkerste og korteste Vei til Lykken, at komme i kongelig preussisk Tieneste, og ikke kunde forestille mig nogen større Ulykke end den, med Magt at blive ført tilbage til Kiøbenhavn: saa seer man, at det ikke var et blot Pralerie, da jeg, opbragt over vor Trætte og over dens Udfald, i min første Hede besluttede, reent at slaae Haan-

den af min Broder, og, som jeg sagde, at overlade ham til sin egen Skiebne.

Fuld af denne Tanke var jeg, som sagt, gaaet ud for at opsøge den preussiske Resident, som dengang var Geheimeraad von Hecht. Jeg baade fandt ham og kom ham i Tale uden stor Besværlighed. Uden mindste Undseelse, Frygt eller Omsvøb gav jeg ham strax et kort Begreb om mit Levnetsløb, min Tilstand og mine Hensigter. „Deres Excellence" — han bar et rødt Baand — „Deres Excellence", sagde jeg omtrent, „seer en ung Dansk, en Kiøbenhavner for sig, som er løbet fra meget velhavende Forældre for om mueligt at blive Husar. Jeg har, fra det første jeg begyndte at kunne skiønne, altid havt den største Lyst til Krigsstanden, og jeg har, da jeg endnu var et Barn (dengang troede jeg ikke at være noget længer), paa det indstændigste anmodet min Moder derom at hun vilde skaffe mig paa Cadet-Academiet i Kiøbenhavn. Men hun har ikke været at overtale. Af den gode Grund, at min Fader og hans Forfædre har været Geistlige, skal jeg med al Magt være Præst. Men jeg vil evig ikke være det. Imidlertid har jeg adlydt saa længe, at jeg derover er bleven Student. Men nu har min gamle Lyst, og det Rygte om hans Majestæts Kongen af Preussens Bedrifter, hvoraf alle Danskes Munde ere opfyldte, paa eengang optændt saa stærk en Ild i mit Bryst, som jeg umuelig længer har kunnet modstaae. Da jeg ikke har Lyst til andet end Krigen, og jeg umuelig kan lære den bedre end under de kongelige preussiske Faner, saa er dette Aarsagen, hvorfor jeg er løbet fra mine Forældre, og hvorfor jeg nu kaster mig i Deres Excellences Arme. Min eneste Begiering er, at De vil skaffe mig til at blive Husar." Det var tilforladelig Indholdet, og saa vidt jeg erindrer, de egentlige Udtryk af min Harangue. Geheimeraaden saae paa mig med en Art af Forundring, og som

mig synes, med Bifald. Han smilte. Det var uden Tvivl min Fripostighed og min naive Veltalenhed, som havde behaget ham. Min Moder forsikkrer, at han i de Breve, som han siden har skrevet hende til, har bevidnet, at han hundrede Gange havde fortrydt det at han ikke havde beholdt mig hos sig; men dengang havde vi neppe blevet enige herom. „Det er got nok, min Kiære!“ sagde ham endelig; „men du er saa overmaade lille; hvorledes vil du kunne føre en Sabel?“ Hvilket Tordenslag for mig! Det var meer end alt for sandt; jeg var neppe meer end to Alen høi, og fiin i mine Lemmer som en Jomfrue. Dog recolligeerte jeg mig snart. „Jeg har et stort Hierte,“ svarede jeg, „og jeg kan voxe, og i den Tid staaer jeg mindre Fare end den største Grenadeer. De Kugler, som træffe ham, vil gaae bort over mit Hoved.“ Nu skoggerloe han af et got Hierte. Han snakkede herpaa noget sagte med nogle Herrer, som var tilstede, og jeg zittrede imidlertid halv af Harme, halv af Frygt for min Skiebne. Endelig vendte han sig til mig. „Manteufel“, sagde han, „har givet mig i Commission, at skaffe ham en Kammerhusar, som var af god Familie og vel opdraget. Du synes mig ikke at være uskikket hertil. Har du vel Lyst til at være det?“ Mine Miner fortolkede uden Tvivl min Taknemmelighed og min Glæde, bedre end alle Ord kunde have giort det. „Men“, blev han ved, „jeg kan ikke sige med Vished, hvor Baronen staaer nu. Generalerne forandre deres Poster daglig; og alt, hvad jeg veed, er at han sidst stod i Pommern. Jeg vil imidlertid give dig en Adresse til en af mine gode Venner, en Major i Magdeburg, som skal befordre dig videre. Du skal have frie Reise. I Morgen ved denne Tid kan du komme igien, for at afhente Brevet og at høre nærmere Beskeed.“ Her indgav, som jeg vil troe, Taknemmelighed og Iver for min nye Konge mig et Indfald, som Ubefindighed

alt for hastigt modnede og udførte, men som til min Samvittigheds Rolighed en bedre Indskydelse fandt tiligt nok urigtigt og uædelt, til at jeg endnu kunde rette det. „Maaskee", sagde jeg, „at jeg strax kan giøre min Konge en lille Tieneste. Jeg har en Broder her, som er et got Hoved høiere end jeg, overalt velvoxen og stærk, ham kunde jeg maaskee skaffe Dem." — „Giør det," svarede Residenten hurtig, „og du kan være viß, at der skal blive skiønnet derpaa." — „Men", sagde jeg, „han er enfoldig og noget frygtsom; han vil neppe lade sig overtale dertil med det Gode." — „Jeg vil give dig en habil Underofficeer, og saa mange Mand med, som du behøver." Her kom paa eengang den bedre Indskydelse; der var noget, jeg veed ikke hvad, i mit Hierte, som sagde mig, at jeg var i Færd med at giøre Uret. Jeg er viß paa, at jeg i det Øieblik blev rød lige op under mine Øine. Stammende sagde jeg det uden Tvivl, at jeg, siden det dog var min Broder, gierne først vilde forsøge al min Overtalelse; men om det ikke frugtede, skulde jeg desangaaende giøre nærmere Aftale med Residenten. „Giør det," sagde han, og herpaa bukkede jeg mig, og gik.

Jeg vil troe, sagde jeg før, at Taknemmelighed og Iver for min Konge har indgivet mig dette Indfald. Men har ikke maaskee Hevngierrighed havt nogen Deel heri? Jeg vilde ugierne tiltroe mig et Øieblik, at have kunnet tænke saa uædelt. Og har jeg villet skade min Broder ved at skaffe ham i en Tieneste, som jeg selv saa glad gik i? Dog at jeg har villet tiene ham dermed, synes mig endnu urimeligere. Jeg vidste, at det skeede imod hans Villie. Jeg kunde neppe engang haabe, at han skulde opnaae saa gode Vilkaar som jeg. Overalt, dette Indfald blev saa hastig dannet og modnet i min Siæl, at jeg ikke selv ret kan giøre Rede for dets Udspring; og mit Hierte var saa hurtigt i at forkaste og at rette det, at jeg derved allene

tænker at have fortient at frikiendes for en strengere Undersøgelse deraf. Paa Veien til mit Qvarteer fandt jeg fleer og fleer Grunde, der overtydede mig om, hvor uædelt det var, ikke allene at twinge, men selv at overtale min Broder til at gaae i Krigen. Overtalelse var virkelig Tvang for ham; men hvad kan giøre os de beste, de klogeste, de lykkeligste Handlinger behagelige, uden den Frihed at kunne vælge og forkaste dem efter Tykke? Burde jeg berøve et Menneske, min Broder, min troe Stoldbroder denne Frihed? Jeg havde, som mig syntes, Tilladelse at vove mit eget Hoved; men paa hvad Grund havde jeg den at vove hans? Og dog forestilte jeg mig, at en Kanonkugle meget let kunde rive det af ham. Hvilken nagende Samvittighed skulde det da ikke blive for mig? Og han var min Moders Øiesteen; hun skulde maaskee tilgive mig, om jeg selv mistede Arm og Been, men om han... hun skulde forbande mig i sit sidste Øieblik, og med Ret. Han skulde desuden dog kun blive mig til Byrde. Alle disse Betragtninger hærdede mig i det Forsæt, ikke at tale et Ord til min Broder om den hele Sag, og at give Residenten Snak derfor anden Dagen.

Jeg kom hiem, spiiste, drak, spillede, og sov, som de andre Dage, uden at lade mig i det ringeste mærke med, hvor jeg havde været, eller hvad min Hensigt var. Heller spurgte min Broder mig ikke derom. Dette bestyrker mig i den Formodning, at han virkelig ikke har handlet saa ærlig imod mig, som jeg imod ham. Uden Tvivl har han i det mindste haabet at dysse mig i Søvn, til jeg blev fanget i Reden, og saaledes at twinge mig til at vende tilbage med ham. Hans Venlighed var i al denne Tid overdreven. Det har desuden altid været mig en naturlig Svaghed, midt i min største Activitet, i de mig meest magtpaaliggende Forretninger, og i dem jeg havde begyndt med den største Hede, at blive hængende og glemme alting ved

en god Pleie, et got Glas Viin og et got Selskab. Min Broder kunde let kiende denne Feil hos mig. Og dersom jeg ikke i den ovenomtalte Morgentrætte var blevet saa opbragt og saa vel underrettet om den overhængende Fare, som jeg blev, saa var jeg dengang efter al Anseelse virkelig bleven fanget. Min Broder kunde haabe, at jeg af min naturlige Letsindighed havde glemt dette, og det lod, som om han haabede det. Vist er det, at vor Vert med den største Beredvillighed og Høflighed i de saa Dage, som jeg endnu opholdt mig i Hamburg, lod os tilkomme alt det Sædvanlige. Og det var vist ingen smaa Ting. Vi spiiste daglig intet mindre end sex Retter Mad, og levede overalt paa lige Fod med den beste holsteenske Adel, som vi den korte Tid nød den Ære at omgaaes med. Verten havde, som jeg oventil erindrede, allerede eengang havt os mistænkte, og sandt at sige, kunde han ikke vel andet end mistanke os. Men hvad havde da hævet denne Mistanke? Hvorved var han paa nye blevet saa høflig? Dette synes at forudsætte, at min Broder mig uafvidende havde aabenbaret ham det hele Sammenhæng. Hvorledes det var, saa talte ingen til mig om den Sag, og jeg fandt det mig meget ubeleiligt og ufornødent at undersøge den nøiere. Jeg formodede deres Hensigter, men jeg vidste mine, og jeg lod mig det smage ret vel, i den Tanke at enten man vilde lokke eller blot forskrække mig dermed, kunde min Stiffader, naar jeg var borte, betale min Regning af min Fædrene-Arv.

Næste Dag gik jeg til Residenten. Jeg sagde ham i Hensigt til min Broder, at han uden Tvivl mig uafvidende maatte være reist hiem, siden jeg ved al min Eftersøgning ikke kunde finde ham. Han syntes at troe dette. Han gav mig herpaa et Brev med et stort Segl for, til Herr Major Voß i Magdeburg. Han viiste mig en Skipper — Captain, som de kalde

dem —, der just var hos ham, og der om to Dage skulde bringe mig til Lentsen, hvor han lovede at overlevere mig til Postmesteren, der videre skulde befordre mig. Alting blev fuldkommen aftalt.

Jeg fandt noget Besynderligt, og følgelig efter min Tænkemaade noget meget Fornøieligt, deri, at den Dag, da jeg skulde seile til Preussen om Morgenen, var just den samme, da vi om Eftermiddagen kunde vente Posten fra Kiøbenhavn. Endelig frembrød denne saa inderlig ønskte Dag, som af sin Natur var, og ved en Hændelse blev, en af de meest romanske i min Levetid.

Viinflasken.

Solen var neppe kommet over Horizonten, forend jeg, munter og rask som et Fol der spiller over Markerne, og modig som Don Quixott naar han gik ud paa Eventyrer, sprang ud af Sengen, og ved den meest overgivne Lystighed og de kielneste Caresser tvang min Broder til at giøre det samme. „Nu var det mig om en ret god Frokost at giøre," sagde jeg, efterat jeg i en Haandevending var paaklædt. Da den var bestilt og fortært, begyndte jeg at beundre den behagelige Morgenstund. „Hvad hindrer os i at betiene os deraf, min Broder?" sagde jeg; „lad os giøre en Tour omkring i Byen. Jeg har desuden en Deel at tale med dig, som bedre kan lade sig sige ude, end her hvor man kan belure os." Han var let overtalt. Jeg veed vist, at jeg underveis var overmaade venlig imod ham; og det kommer mig for, som at jeg meer end eengang trykte ham meget kiærligt, virkelig kiærligt i Haanden. Dog om jeg giorde dette, fordi mit Hierte virkelig var blødgiort ved den nærforestaaende, den maaskee evige Skilsmisse fra en saa længe kiendt Broder, der endnu ikke engang drømte derom; eller om det var blot en naturlig, en mechanisk Drift; om det var en Overbeviisning om en Pligt, der paalagde mig at skilles venskabelig fra ham, eller det var en blot politisk Hensigt, at efterlade ham et got Indtryk om mig: det vil jeg lade staae uafgiort indtil videre. Om det sidste maa jeg dog sige, at det i Hensigt til min Characteer kun kan være rimeligt i en vis Forstand, nemlig for saa vidt vi kan tillade Politiken at sysselsætte sig med at giøre os elsket af visse Personer, uden mindste Sideblik til vor Egennytte.

Da det var min Broder det samme, hvorhen vi gik, var det mig en let Sag, at føre ham hen til Skibsbroen. Her blev jeg strax to Matroser vaer, som jeg under et eller andet Paaskud gik hen at tale med. Jeg spurgte dem om den og den Captain, jeg har glemt hans Navn. De sagde mig, at de hørte ham til, og at de ventede paa et ungt Menneske, som de skulde bringe ombord. Det var os Oplysning nok. De viiste mig deres Baad, og sagde, at de var færdige. Jeg bad dem kun om Tid til at tale to Ord med den Person, som stod en Snees Skridt fra os; og jeg gik tilbage til min Broder.

„Nu kan du, om du vil, have det lige saa got som jeg," sagde jeg, i det jeg omfavnede ham. „Hvordan? hvorledes?" — „I at gaae til Preussen. Jeg reiser i dette Øieblik; der ligger Baaden. Vil du følge med?" — „Hvad? naar? nu? hvorledes? til Preussen?" Det er mig umueligt at skildre hans Bestyrtelse og Forundring. „Det er afgiort," sagde jeg koldsindig, „og vil du endnu følge med, skal jeg skaffe dig samme Vilkaar som mig selv." Virkelig, jeg sagde dette, som mig synes, uden mindste Hensigt at forføre ham. Jeg vidste nogenledes, at han ikke vilde og neppe turde saa pludselig vove et saa betydeligt Skridt, helst da han saa vel som jeg var reent uden Penge, og desuden allerede paa sin egen Haand havde anlagt sin Plan, hvortil han uden Tvivl fæstede lige saa megen Tillid, som jeg til min. Overalt lovede jeg meer end jeg kunde holde, og jeg havde ved det mindste Glimt af hans Samtykke maattet finde paa Udflugter. Jeg blev befriet derfor. „Du er jo rasende," sagde han; „du eier ikke en Skilling." — „Jeg skal snart giøre Bytte, min Broder!" svarede jeg. — „Men vi faaer Brev i Dag. Hvad vil vore Forældre sige?" — „Men hvad vore Forældre sige, hører jeg intet til. Imidlertid beder jeg dig hilse dem, og ønske dem alt got, og forsikkre dem om, at jo længere jeg er fra

dem, desto bedre befinder jeg mig. Beed dem være ubekymrede, og lev du vel, lev lykkelig. Tænk undertiden paa mig, og bliv ved at elske mig, min Broder!" Det var paa een Omstændighed nær, som jeg ved Leilighed skal fortælle, omtrent Hovedindholdet af vor Samtale. Han faldt mig om Halsen, og græd som et Barn. Jeg kunde ikke græde; jeg kyste ham med al den Følsomhed, som min vilde og stive Siæl dengang var skikket til. Herpaa rev jeg mig løs af hans Arme, og sprang i Baaden. Saa længe vi kunde see os, viftede vi hinanden til med Hattene. Endelig gik han mig af Synet, og det var den sidste Gang at jeg saae ham. Han er død, min ømhiertede, min ulykkelige Broder.

Jeg kan ikke undlade, med faa Ord at berøre hans eftersølgende Skiebne. Samme Dag, som jeg var bortseilet, kom rigtig nok Posten, og med ham en Expresser fra vore Forældre, som skulde betale vor Gield og hente os tilbage. Han fandt naturligviis kun min Broder, og denne fulgte med ham. Dog neppe var han kommet 12 Miil fra Hamborg, førend det, efter hans Characteer, fortrød ham. Han undløb fra Posten, og i Rendsburg gav han sig i dansk Tieneste. Her fandt mine Forældre for got at lade ham befinde sig noget. Uagtet det Tilskud, de gav ham til hans Løning, og det Haab, han kunde have om at avancere, blev han snart kied af sin nye Tilstand. Da ingen vilde løse ham, fandt han paa at gaae selv bort over Volden; han blev grebet, og undgik en haanlig og haard Straf kun ved vor Families Credit og vore Forældres Penge. Nu løste de ham. Han kom tilbage til Kiøbenhavn, og begyndte igien paa sine Studeringer. Men min Stiffader, som første Gang havde skræmmet ham fra sit Huus, fandt snart Midler til paa nye at giøre ham det utaaleligt. Han gav sig igien i Tienesten, og blev igien kiøbt derfra, og gav sig atter

i Tienesten, og blev atter løst, saaledes to eller tre Gange. Endelig besluttede mine Forældre at dømme ham fra Livet og — at skikke ham til Vestindien. Jeg kalder dette med god Betænksomhed en Dødsdom, ikke just i Henſigt til min Broder, thi hans Ubestandighed forekom Climaet i at ødelægge ham. Han var desuden ikke engang tilbøielig, meget mindre forfaldet til den Art af Debauche, der tiest og egentligst dræber vore nordiske unge Mennesker, som blive sendte derover. Men jeg kan ikke bare mig for at giøre denne Anmærkning, i Hensigt til de ubarmhiertige Forældre, som uden Samvittighedsnag skikke deres forvildede eller kun forgieldede Sønner til et Land, hvor de dog nogenledes kan forudsee at Døden er dem det Vissefte, og en moralsk Forbedring det Umueligste. Var det dem virkelig om denne sidste at giøre, skulde det være ubegribeligt, hvorfor de sendte dem saa langt bort i Skole hos Mulatter og forløbne Engellænder; de skulde uden Tvivl bedre kunne komme til sig selv igien i Europa. Men det var dem om at giøre at befrie Jorden, og egentligst sig selv, fra en Byrde, en Skam, hvormed de har havt det Vanheld, og i Hensigt til Opdragelsen oftest den Uforsigtighed, den lasterhafte Ubillighed, at belæsse sig og andre. A la bonne heure! Men jeg veed, at jeg i dette Tilfælde, af to onde Ting, heller vilde være Søn end Fader. — For igien at komme til min Broder, saa var han reist til Vestindien, kort førend jeg kom tilbage fra Tydskland. Vi skrev hinanden et Par Gange til; men inden et Aars Forløb fik jeg den Efterretning, at min Broder i Selskab med to Franskmænd havde havt det Indfald, uden sine Officerers Forevidende, at giøre en Lystreise paa en lille Baad over til et af de spanske Eilande. En medlidende Orcan havde paataget sig, med eet at giøre Ende paa denne og overalt paa hans hele besværlige Pilegrimsreise igiennem Livet; med andre Ord: han

var druknet. Dette var Enden paa min Broders Skiebne. Jeg vender tilbage til min egen.

Jeg havde, som sagt, tabt min Broder af Synet, og nu rev Skibet mig allerede længer og længer bort, fra den sidste af alle dem, jeg hidindtil havde kiendt og elsket i Verden, fra alt Haab om Hielp eller Understøttelse, som var grundet paa andet end paa Gud og mit eget alt for modige Hierte. Som Tovene springe, naar Skibet løber af Stabelen, saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidindtil havde havt, med mit Fædreneland, mine Forældre, mine Venner; og jeg foer brusende ud i Verdens vilde Ocean. Alt det, jeg søgte, var mig saa vildfremmed, som alt hvad jeg saae. Jeg eiede ikke en eneste Skilling i min Lomme; og min hele Rigdom bestod i et Brev med et stort Segl for, en lille Lomme=Pistol, og de forslidte Klæder, jeg havde paa Kroppen. Man skulde formode at disse Betragtninger havde opvakt Tungsindighed, Kummer, Frygt, og selv Fortrydelse hos mig, og man vil desto meer undre sig, naar jeg bevidner, at de just opvakte det Modsatte af alt dette i min Siæl. Jeg har virkelig, fra det første jeg kunde skiønne, havt noget Don Quixottisk i min Characteer, som et stolt Hierte, der altid indtil Enthusiasme var Elskere af Friheden, i Forening med en hidsig Indbildningskraft uden Tvivl avlede, og visse Feil i min Opdragelse bragte til Modenhed. Jeg var fra Barnsbeen af en soren Elsker, en Beundrer af alt det Besynderlige, det hvorved man lettest kunde skille sig fra Mængden, og saaledes blive bemærket, ofte omtalt og peget med Fingre paa. Hvilken Sæd til sande og glimrende Dyder, om den havde blevet nyttet og styret i den rette Flugt! Men saa lod alle mine pedantiske Lærere, ikke en eneste undtagen, sig nøie med at proppe min Hukommelse fuld af bibelske Sententser, latinske og græske Gloser og philosophisk

Sladder; uden at een bekymrede sig om at danne mit brusende Hierte, eller lod det sig vedkomme, enten jeg kunde tænke og føle, eller ei. De Eventyrer, som jeg med stor Begierlighed sneg mig til at høre af Tienestefolkene, var mig lige saa mange Troens Artikler, min hurtige Indbildningskraft fandt dem let ikke allene muelige, men selv smukke, og meget værde at efterabes, og da ingen giorde sig Umage for at overtyde mig om deres Urimelighed, blev de naturligt nok de første Grundregler, hvorefter jeg i min lille Hierne anlagde Planen til mit Liv. Jeg har uden Tvivl ønsket at seile paa en Høvelspaan som Esopen Askefiis, førend jeg har ønsket at erobre Verden som Alexander den Store. Men det er tilforladeligt, at det første af mine barnagtige Anslag, som jeg kan erindre, var at flyve, det andet var at hverve og anføre en Mængde Drenge for med dem at erobre Tyrkiet, og det tredie at blive Missionair i Æthiopien eller et andet Sted, hvor jeg kunde haabe at blive slaaet for Troens Skyld. Jeg anfører dette som en Prøve paa min Indbildningskrafts Fordærvelse og paa min naturlige Lyst til det Besynderlige eller til at bemærkes. Min Barndoms første Træk er desuden umistelige til med Tiden at kunne giøre Regnskab for det Sære, som uagtet saa mange skarpe Luttrelser er blevet uudsletteligt i min Characteer. Man kaldte mine Indfald dengang barnagtige, som de egentlig og i en nøie Forstand var; men man loe af dem, og man burde have græbt over dem. Bør man blot lee af Sæden til Ukrud, fordi den er saa lille? Man sagde mig ofte nok, at jeg bygte Casteller i Luften; men man hverken hindrede mig i at bygge fleer, eller lærte mig at blive ved Jorden. Da jeg begyndte at læse de latinske Historieskrivere, læste jeg dem efter lovlig Sædvane blot som Stilebøger, og dem saa vel som alle andre historiske Udtog uden mindste Valg, uden mindste Anvendelse i Hensigt til Sæ-

alt for hastigt modnede og udførte, men som til min Samvittigheds Rolighed en bedre Indskydelse fandt tiligt nok urigtigt og uædelt, til at jeg endnu kunde rette det. „Maaskee", sagde jeg, „at jeg strax kan giøre min Konge en lille Tieneste. Jeg har en Broder her, som er et got Hoved høiere end jeg, overalt velvoxen og stærk, ham kunde jeg maaskee skaffe Dem." — „Giør det," svarede Residenten hurtig, „og du kan være vis, at der skal blive skiønnet derpaa." — „Men", sagde jeg, „han er enfoldig og noget frygtsom; han vil neppe lade sig overtale dertil med det Gode." — „Jeg vil give dig en habil Underofficeer, og saa mange Mand med, som du behøver." Her kom paa eengang den bedre Indskydelse; der var noget, jeg veed ikke hvad, i mit Hierte, som sagde mig, at jeg var i Færd med at giøre Uret. Jeg er vis paa, at jeg i det Øieblik blev rød lige op under mine Øine. Stammende sagde jeg det uden Tvivl, at jeg, siden det dog var min Broder, gierne først vilde forsøge al min Overtalelse; men om det ikke frugtede, skulde jeg desangaaende giøre nærmere Aftale med Residenten. „Giør det," sagde han, og herpaa bukkede jeg mig, og gik.

Jeg vil troe, sagde jeg før, at Taknemmelighed og Iver for min Konge har indgivet mig dette Indfald. Men har ikke maaskee Hevngierrighed havt nogen Deel heri? Jeg vilde ugierne tiltroe mig et Øieblik, at have kunnet tænke saa uædelt. Og har jeg villet skade min Broder ved at skaffe ham i en Tieneste, som jeg selv saa glad gik i? Dog at jeg har villet tiene ham dermed, synes mig endnu urimeligere. Jeg vidste, at det skeede imod hans Villie. Jeg kunde neppe engang haabe, at han skulde opnaae saa gode Vilkaar som jeg. Overalt, dette Indfald blev saa hastig dannet og modnet i min Siæl, at jeg ikke selv ret kan giøre Rede for dets Udspring; og mit Hierte var saa hurtigt i at forkaste og at rette det, at jeg derved allene

tænker at have fortient at frikiendes for en strengere Undersøgelse deraf. Paa Veien til mit Qvarteer fandt jeg fleer og fleer Grunde, der overtydede mig om, hvor uædelt det var, ikke allene at twinge, men selv at overtale min Broder til at gaae i Krigen. Overtalelse var virkelig Tvang for ham; men hvad kan giøre os de beste, de klogeste, de lykkeligste Handlinger behagelige, uden den Frihed at kunne vælge og forkaste dem efter Tykke? Burde jeg berøve et Menneske, min Broder, min troe Stoldbroder denne Frihed? Jeg havde, som mig syntes, Tilladelse at vove mit eget Hoved; men paa hvad Grund havde jeg den at vove hans? Og dog forestilte jeg mig, at en Kanonkugle meget let kunde rive det af ham. Hvilken nagende Samvittighed skulde det da ikke blive for mig? Og han var min Moders Øiesteen; hun skulde maaskee tilgive mig, om jeg selv mistede Arm og Been, men om han ... hun skulde forbande mig i sit sidste Øieblik, og med Ret. Han skulde desuden dog kun blive mig til Byrde. Alle disse Betragtninger hærdede mig i det Forsæt, ikke at tale et Ord til min Broder om den hele Sag, og at give Residenten Snak derfor anden Dagen.

Jeg kom hiem, spiiste, drak, spillede, og sov, som de andre Dage, uden at lade mig i det ringeste mærke med, hvor jeg havde været, eller hvad min Hensigt var. Heller spurgte min Broder mig ikke derom. Dette bestyrker mig i den Formodning, at han virkelig ikke har handlet saa ærlig imod mig, som jeg imod ham. Uden Tvivl har han i det mindste haabet at dysse mig i Søvn, til jeg blev fanget i Reden, og saaledes at twinge mig til at vende tilbage med ham. Hans Venlighed var i al denne Tid overdreven. Det har desuden altid været mig en naturlig Svaghed, midt i min største Activitet, i de mig meest magtpaaliggende Forretninger, og i dem jeg havde begyndt med den største Hede, at blive hængende og glemme alting ved

en god Pleie, et got Glas Viin og et got Selskab. Min Broder kunde let kiende denne Feil hos mig. Og dersom jeg ikke i den ovenomtalte Morgentrætte var blevet saa opbragt og saa vel underrettet om den overhængende Fare, som jeg blev, saa var jeg dengang efter al Anseelse virkelig bleven fanget. Min Broder kunde haabe, at jeg af min naturlige Letsindighed havde glemt dette, og det lod, som om han haabede det. Vist er det, at vor Vert med den største Beredvillighed og Høflighed i de faa Dage, som jeg endnu opholdt mig i Hamburg, lod os tilkomme alt det Sædvanlige. Og det var vist ingen smaa Ting. Vi spiiste daglig intet mindre end sex Retter Mad, og levede overalt paa lige Fod med den beste holsteenske Adel, som vi den korte Tid nød den Ære at omgaaes med. Verten havde, som jeg oventil erindrede, allerede eengang havt os mistænkte, og sandt at sige, kunde han ikke vel andet end mistænke os. Men hvad havde da hævet denne Mistanke? Hvorved var han paa nye blevet saa høflig? Dette synes at forudsætte, at min Broder mig uafvidende havde aabenbaret ham det hele Sammenhæng. Hvorledes det var, saa talte ingen til mig om den Sag, og jeg fandt det mig meget ubeleiligt og ufornødent at undersøge den nøiere. Jeg formodede deres Hensigter, men jeg vidste mine, og jeg lod mig det smage ret vel, i den Tanke at enten man vilde lokke eller blot forskrække mig dermed, kunde min Stiffader, naar jeg var borte, betale min Regning af min Fædrene-Arv.

Næste Dag gik jeg til Residenten. Jeg sagde ham i Hensigt til min Broder, at han uden Tvivl mig uafvidende maatte være reist hiem, siden jeg ved al min Eftersøgning ikke kunde finde ham. Han syntes at troe dette. Han gav mig herpaa et Brev med et stort Segl for, til Herr Major Voß i Magdeburg. Han viiste mig en Skipper — Captain, som de kalde

dem —, der just var hos ham, og der om to Dage skulde bringe mig til Lentsen, hvor han lovede at overlevere mig til Postmesteren, der videre skulde befordre mig. Alting blev fuldkommen aftalt.

Jeg fandt noget Besynderligt, og følgelig efter min Tænkemaade noget meget Fornøieligt, deri, at den Dag, da jeg skulde seile til Preussen om Morgenen, var just den samme, da vi om Eftermiddagen kunde vente Posten fra Kiøbenhavn. Endelig frembrød denne saa inderlig ønskte Dag, som af sin Natur var, og ved en Hændelse blev, en af de meest romanske i min Levetid.

Viinflasken.

Solen var neppe kommet over Horizonten, forend jeg, munter og rask som et Fol der spiller over Markerne, og modig som Don Quixott naar han gik ud paa Eventyrer, sprang ud af Sengen, og ved den meest overgivne Lystighed og de kielneste Caresser tvang min Broder til at giøre det samme. „Nu var det mig om en ret god Frokost at giøre," sagde jeg, efterat jeg i en Haandevending var paaklædt. Da den var bestilt og fortært, begyndte jeg at beundre den behagelige Morgenstund. „Hvad hindrer os i at betiene os deraf, min Broder?" sagde jeg; „lad os giøre en Tour omkring i Byen. Jeg har desuden en Deel at tale med dig, som bedre kan lade sig sige ude, end her hvor man kan belure os." Han var let overtalt. Jeg veed vist, at jeg underveis var overmaade venlig imod ham; og det kommer mig for, som at jeg meer end eengang trykte ham meget kiærligt, virkelig kiærligt i Haanden. Dog om jeg giorde dette, fordi mit Hierte virkelig var blødgiort ved den nærforestaaende, den maaskee evige Skilsmisse fra en saa længe kiendt Broder, der endnu ikke engang drømte derom; eller om det var blot en naturlig, en mechanisk Drift; om det var en Overbeviisning om en Pligt, der paalagde mig at skilles venskabelig fra ham, eller det var en blot politisk Hensigt, at efterlade ham et got Indtryk om mig: det vil jeg lade staae uafgiort indtil videre. Om det sidste maa jeg dog sige, at det i Hensigt til min Characteer kun kan være rimeligt i en vis Forstand, nemlig for saa vidt vi kan tillade Politiken at sysselsætte sig med at giøre os elsket af visse Personer, uden mindste Sideblik til vor Egennytte.

Da det var min Broder det samme, hvorhen vi gik, var det mig en let Sag, at føre ham hen til Skibsbroen. Her blev jeg strax to Matroser vaer, som jeg under et eller andet Paaskud gik hen at tale med. Jeg spurgte dem om den og den Captain, jeg har glemt hans Navn. De sagde mig, at de hørte ham til, og at de ventede paa et ungt Menneske, som de skulde bringe ombord. Det var os Oplysning nok. De viiste mig deres Baad, og sagde, at de var færdige. Jeg bad dem kun om Tid til at tale to Ord med den Person, som stod en Snees Skridt fra os; og jeg gik tilbage til min Broder.

„Nu kan du, om du vil, have det lige saa got som jeg," sagde jeg, i det jeg omfavnede ham. „Hvordan? hvorledes?" — „I at gaae til Preussen. Jeg reiser i dette Øieblik; der ligger Baaden. Vil du følge med?" — „Hvad? naar? nu? hvorledes? til Preussen?" Det er mig umueligt at skildre hans Bestyrtelse og Forundring. „Det er afgiort," sagde jeg koldsindig, „og vil du endnu følge med, skal jeg skaffe dig samme Vilkaar som mig selv." Virkelig, jeg sagde dette, som mig synes, uden mindste Hensigt at forføre ham. Jeg vidste nogenledes, at han ikke vilde og neppe turde saa pludselig vove et saa betydeligt Skridt, helst da han saa vel som jeg var reent uden Penge, og desuden allerede paa sin egen Haand havde anlagt sin Plan, hvortil han uden Tvivl fæstede lige saa megen Tillid, som jeg til min. Overalt lovede jeg meer end jeg kunde holde, og jeg havde ved det mindste Glimt af hans Samtykke maattet finde paa Udflugter. Jeg blev befriet derfor. „Du er jo rasende," sagde han; „du eier ikke en Skilling." — „Jeg skal snart giøre Bytte, min Broder!" svarede jeg. — „Men vi faaer Brev i Dag. Hvad vil vore Forældre sige?" — „Men hvad vore Forældre sige, hører jeg intet til. Imidlertid beder jeg dig hilse dem, og ønske dem alt got, og forsikkre dem om, at jo længere jeg er fra

dem, desto bedre befinder jeg mig. Beed dem være ubekymrede, og lev du vel, lev lykkelig. Tænk undertiden paa mig, og bliv ved at elske mig, min Broder!" Det var paa een Omstændighed nær, som jeg ved Leilighed skal fortælle, omtrent Hovedindholdet af vor Samtale. Han faldt mig om Halsen, og græd som et Barn. Jeg kunde ikke græde; jeg kyste ham med al den Følsomhed, som min vilde og stive Siæl dengang var skikket til. Herpaa rev jeg mig løs af hans Arme, og sprang i Baaden. Saa længe vi kunde see os, viftede vi hinanden til med Hattene. Endelig gik han mig af Synet, og det var den sidste Gang at jeg saae ham. Han er død, min omhiertede, min ulykkelige Broder.

Jeg kan ikke undlade, med faa Ord at berøre hans efterfølgende Skiebne. Samme Dag, som jeg var bortseilet, kom rigtig nok Posten, og med ham en Expresser fra vore Forældre, som skulde betale vor Gield og hente os tilbage. Han fandt naturligviis kun min Broder, og denne fulgte med ham. Dog neppe var han kommet 12 Miil fra Hamborg, førend det, efter hans Characteer, fortrød ham. Han undløb fra Posten, og i Rendsburg gav han sig i dansk Tieneste. Her fandt mine Forældre for got at lade ham befinde sig noget. Uagtet det Tilskud, de gav ham til hans Lening, og det Haab, han kunde have om at avancere, blev han snart kied af sin nye Tilstand. Da ingen vilde løse ham, fandt han paa at gaae selv bort over Volden; han blev grebet, og undgik en haanlig og haard Straf kun ved vor Families Credit og vore Forældres Penge. Nu løste de ham. Han kom tilbage til Kiøbenhavn, og begyndte igien paa sine Studeringer. Men min Stiffader, som første Gang havde skræmmet ham fra sit Huus, fandt snart Midler til paa nye at giøre ham det utaaleligt. Han gav sig igien i Tienesten, og blev igien kiøbt derfra, og gav sig atter

i Tienesten, og blev atter løst, saaledes to eller tre Gange. Endelig besluttede mine Forældre at dømme ham fra Livet og — at skikke ham til Vestindien. Jeg kalder dette med god Betænksomhed en Dødsdom, ikke just i Henfigt til min Broder, thi hans Ubestandighed forekom Climaet i at ødelægge ham. Han var desuden ikke engang tilbøielig, meget mindre forfaldet til den Art af Debauche, der tiest og egentligst dræber vore nordiske unge Mennesker, som blive sendte derover. Men jeg kan ikke bare mig for at giøre denne Anmærkning, i Henfigt til de ubarmhiertige Forældre, som uden Samvittighedsnag skikke deres forvildede eller kun forgielded Sønner til et Land, hvor de dog nogenledes kan forudsee at Døden er dem det Vissefte, og en moralsk Forbedring det Umueligste. Var det dem virkelig om denne sidste at giøre, skulde det være ubegribeligt, hvorfor de sendte dem saa langt bort i Skole hos Mulatter og forløbne Engellænder; de skulde uden Tvivl bedre kunne komme til sig selv igien i Europa. Men det var dem om at giøre at befrie Jorden, og egentligst sig selv, fra en Byrde, en Skam, hvormed de har havt det Vanheld, og i Henfigt til Opdragelsen oftest den Uforsigtighed, den lasterhafte Ubillighed, at belæsse sig og andre. A la bonne heure! Men jeg veed, at jeg i dette Tilfælde, af to onde Ting, heller vilde være Søn end Fader. — For igien at komme til min Broder, saa var han reist til Vestindien, kort førend jeg kom tilbage fra Tydskland. Vi skrev hinanden et Par Gange til; men inden et Aars Forløb fik jeg den Efterretning, at min Broder i Selskab med to Franskmænd havde havt det Indfald, uden sine Officierers Forevidende, at giøre en Lystreise paa en lille Baad over til et af de spanske Eilande. En medlidende Orcan havde paataget sig, med eet at giøre Ende paa denne og overalt paa hans hele besværlige Pilegrimsreise igiennem Livet; med andre Ord: han

var dronet. Dette var Enden paa min Broders Skiebne. Jeg vender tilbage til min egen.

Jeg havde, som sagt, tabt min Broder af Synet, og nu rev Skibet mig allerede længer og længer bort, fra den sidste af alle dem, jeg hidindtil havde kiendt og elsket i Verden, fra alt Haab om Hielp eller Understøttelse, som var grundet paa andet end paa Gud og mit eget alt for modige Hierte. Som Tovene springe, naar Skibet løber af Stabelen, saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidindtil havde havt, med mit Fædreneland, mine Forældre, mine Venner; og jeg foer brusende ud i Verdens vilde Ocean. Alt det, jeg søgte, var mig saa vildfremmed, som alt hvad jeg saae. Jeg eiede ikke en eneste Skilling i min Lomme; og min hele Rigdom bestod i et Brev med et stort Segl for, en lille Lomme-Pistol, og de forslidte Klæder, jeg havde paa Kroppen. Man skulde formode at disse Betragtninger havde opvakt Tungsindighed, Kummer, Frygt, og selv Fortrydelse hos mig, og man vil desto meer undre sig, naar jeg bevidner, at de just opvakte det Modsatte af alt dette i min Siæl. Jeg har virkelig, fra det første jeg kunde skionne, havt noget Don Quixottisk i min Characteer, som et stolt Hierte, der altid indtil Enthusiasme var Elskere af Friheden, i Forening med en hidsig Indbildningskraft uden Tvivl avlede, og visse Feil i min Opdragelse bragte til Modenhed. Jeg var fra Barnsbeen af en soren Elsker, en Beundrer af alt det Besynderlige, det hvorved man lettest kunde skille sig fra Mængden, og saaledes blive bemærket, ofte omtalt og peget med Fingre paa. Hvilken Sæd til sande og glimrende Dyder, om den havde blevet nyttet og styret i den rette Flugt! Men saa lod alle mine pedantiske Lærere, ikke en eneste undtagen, sig nøie med at proppe min Hukommelse fuld af bibelske Sententser, latinske og græske Gloser og philosophisk

Sladder; uden at een bekymrede sig om at danne mit brusende Hierte, eller lod det sig vedkomme, enten jeg kunde tænke og føle, eller ei. De Eventyrer, som jeg med stor Begierlighed sneg mig til at høre af Tienestefolkene, var mig lige saa mange Troens Artikler, min hurtige Indbildningskraft fandt dem let ikke allene muelige, men selv smukke, og meget værde at efterabes, og da ingen giorde sig Umage for at overtyde mig om deres Urimelighed, blev de naturligt nok de første Grundregler, hvorefter jeg i min lille Hierne anlagde Planen til mit Liv. Jeg har uden Tvivl ønsket at feile paa en Høvelspaan som Esopen Afkesiis, forend jeg har ønsket at erobre Verden som Alexander den Store. Men det er tilforladeligt, at det første af mine barnagtige Anslag, som jeg kan erindre, var at flyve, det andet var at hverve og anføre en Mængde Drenge for med dem at erobre Tyrkiet, og det tredie at blive Missionair i Ethiopien eller et andet Sted, hvor jeg kunde haabe at blive flaaet for Troens Skyld. Jeg anfører dette som en Prøve paa min Indbildningskrafts Fordærvelse og paa min naturlige Lyst til det Besynderlige eller til at bemærkes. Min Barndoms første Træk er desuden umistelige til med Tiden at kunne giøre Regnskab for det Sære, som uagtet saa mange skarpe Luttrelser er blevet uudsletteligt i min Characteer. Man kaldte mine Indfald dengang barnagtige, som de egentlig og i en nøie Forstand var; men man loe af dem, og man burde have græbt over dem. Bør man blot lee af Sæden til Ukrud, fordi den er saa lille? Man sagde mig ofte nok, at jeg bygte Casteller i Luften; men man hverken hindrede mig i at bygge fleer, eller lærte mig at blive ved Jorden. Da jeg begyndte at læse de latinske Historieskrivere, læste jeg dem efter lovlig Sædvane blot som Stilebøger, og dem saa vel som alle andre historiske Udtog uden mindste Valg, uden mindste Anvendelse i Hensigt til Sæ-

derne og Livet. De blev følgelig meer Næring end Gift for det Eventyrlige i min Tænkemaade. Da jeg kom i den offentlige Skole, faldt jeg for mine Synders Skyld i en Philologs Hænder, det er at sige, han var en purus putus Philologus. For Resten var han virkelig en ærlig Mand, han var ufortrøden i sit Arbeide, og han vilde mig vist vel; kun Skade, at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit eller nogens Vel, end den ædle Fordeel at kunne Latinsk, Græsk og Hebraisk bedre end sit Modermaal. Om jeg for Resten blev god eller ond, klog eller dum, var noget, som han fandt at sige neppe holdt sin Opmærksomhed værd, i det mindste kunde jeg hos ham uden al Tiltale vove de vildeste og farligste Streger, naar jeg for Resten færdig kunde opregne mine Gloser og mine Regler; men feilede jeg heri, da var ingen Barmhiertighed at vente. Som en Art af Recreation tillod han mig i mine meget faa ledige Timer, at lede omkring i hans vidtløftige Bibliothek, og der at læse hvad for Bøger jeg vilde. De første efter min Smag, som jeg til mit Vanheld opdagede, var de islandske Sagaer, lige saa mange Skridt nærmere til Daarekisten for mig. Tom Jones, som jeg, til min Lykke troer jeg, kort derefter fik laant i Skolen, forfinede igien nogenledes min Smag paa Eventyrer. Endelig fik jeg fat paa Robinson Crusoe; denne Rousseaus Afgud kunde saa nær have giort mig reent forrykt. Det er vist, at jeg, dengang tretten Aar gammel, ikke alleneste fattede det Anslag, men virkelig giorde en Begyndelse med at undløbe til Holland, for derfra at seile til Ostindien, i det fromme Haab at kunne strande underveis paa en eller anden ubeboet Øe; en af mine barnagtige Tildragelser, som i andre Henseender fortiener ved Leilighed at fortælles udførligere. Nu var den tydske Krig begyndt, og den gav min romanske Tænkemaade en ganske nye Flugt. Det politiske

Raserie, som dengang overfaldt og ventelig ved alle slige Leiligheder vil overfalde de Danske, er alt for bekiendt. Vi var ikke Danske meer, vi var Preussere og Østerriger. I alle Vertshuse, paa alle Torve, Kirkegaarde og andre Samlingspladse førte vi Krigen in effigie, eller egentligere en miniature. Det gik virkelig sielden af uden braadne Pander. Vor Skole deelte sig strax som alle andre Selskaber i to Partier, og jeg kom, til en Advarsel troer jeg for min tilkommende Skiebne, paa det østerrigske. Om Dagen de beste Venner, trak vi ordentligviis om Aftenen op imod hverandre i fulde Geleder, og vort Slagsmaal gik saa lidet af med Spøg, at ikke sielden een eller to af os maatte bæres hiem. De blotte Næver syntes os snart et alt for barnagtigt Gevær; Stene, som vi slog haandløst til hinanden med, var vore Kugler, og Knive, som vi bandt paa Enden af Kieppe, vore Bajonetter. Det var et virkeligt Under, at intet Mord skede. En Anmærkning, som jeg ikke kan undlade at giøre, er, at vi virkelig begyndte at blande en Art af Politik i vore smaa Krige. Der var et Chor fattige Skoledrenge, som egentlig heed Currender, fordi de var bestemte til at løbe for os andre, og som vi kaldte Corinther eller Crinther. Disse Corinther var næsten alle store, haandfaste og veløvede i at slaaes. Vi brugte dem som Hielpetropper, det er at sige, at det Partie, som kunde bringe de fleste Penge tilveie, leiede dem, og var vis paa Seieren. Dette gav Anledning til utallige Statskneb og Cabaler. Vi begyndte at forføre hverandre de meest velhavende Kammerader fra; en riig Ridder blev os langt vigtigere end en stærk, det er at sige, vor Krig begyndte at blive modern. Men nok om disse Barnagtigheder!

I denne Tid var det, at jeg tilskrev min Moder et meget vidtløftigt og et meget comisk Brev, hvori jeg forestillede hende, at jeg ikke havde Lyst til andet end Krigen, og dets

uden ikke var bestemt til andet. En Engel, skrev jeg omtrent, havde aabenbaret sig for mig i Søvne, og ved at forevise mig en Kaarde og en Pen spurgt mig, ved hvilken jeg vilde forsøge min Lykke. Jeg havde af skyldig Lydighed imod min Moder strax grebet efter Pennen; men han havde sat et Ansigt op derved som om han vilde æde mig, og foret paa, at jeg vilde blive det ulykkeligste Menneske, om jeg blev ved mit Valg. Hele Frugten af min vittige Opfindelse var et Brev fra min Moder, hvori hun anbefalede min Rector, at give mig en god Product. Til min Lykke havde jeg ventelig just den Dag, da det ankom, opregnet en Snees Blade af Knollii Vocabularium med Færdighed; vist er det, at han kun loe af mit Indfald.

Jeg blev følgelig imod min Villie Student; men min Siæls Tilbøielighed til det Eventyrlige voxte uden Hindring. Man kan tænke, at jeg i min Stiffaders, en bondefødt Hørkræmmers, Huus, og ved det danske Academie ikke fandt noget som kunde qvæle den. En Omstændighed af de Danskes Landestøberiske Krig, som jeg med Flid har spart tilsidst i disse Betragtninger, er den besynderlige Høiagtelse, som man i Almindelighed havde for de preussiske Husarer. Grunden hertil kunde i det mindste ikke være tilstrækkelig eller ægte, da Husarerne ved alle Armeer, næst Cosakker, Calmukker og Pandurer, med al Ret er mindst agtede af alle Tropper. Maaskee at blot deres Huer og deres Knebelsbarter var Skyld heri. Rimeligere var det kanskee det Dristige, det Raske og Vilde, som man comisk nok forudsatte hos Folk, der var saa bizarr klædte; men endnu sandsynligere var det den naturlige Tilbøielighed, som enhver har til Frihed. Husarerne var, i det mindste efter vort Begreb om dem, de frieste blant alle Soldater. Om man kan være Helt under al Subordinationens Tvang, er noget som jeg vil opsætte at undersøge til en anden Gang. Saa meget kan

jeg sige strax, at det falder os af Naturen meget vanskeligt at forestille os en Helt i denne Stilling. Hvor liden Deel har dog den tækkeste Infanterist, jeg vil ikke sige i vor Høiagtelse, men selv i vor Opmærksomhed, naar han vel med det koldeste Blod nøie forretter alle sine Pligter, men paa det mindste Vink af Trommen eller af Majorens Kaarde maa retirere for en Fiende, som han foragter! Hans Kammeraders Feighed, Generalernes Uforsigtighed, slette Stillinger, uformodentlige Vanheld, hundrede Ting forene sig i at qvæle hans Tapperhed og enhver ærefuld Gnist deraf. Hertil kommer det, at han forsænket i Mængden sielden eller aldrig kan bemærkes. Husaren derimod er ofte baade allene og frie. Hans Handlinger og hans Ære staae derfor tiere i hans Magt, og han bliver bedre og tiere bemærket. Dette er kun løse Betragtninger, som jeg med Tiden vil faae Lellighed nok til at undersøge nøiere. Nu vil jeg kun sige, at den ægte Tapperhed omtrent er den høieste Punct, som en menneskelig Siæl kan naae, og at denne, naar den vil opløfte sig til en Dyd, som er saa ophøiet over vor ordentlige Sphære, nødvendig maa finde alle Baand besværlige og hinderlige; det er at sige, at enhver kiæk Siæl, og selv enhver romansk Siæl, enhver som ønsker at kunne udmærke sig fra den almindelige Hob, maa nødvendig ansee Friheden for en af de største timelige Lyksaligheder.

Dette bringer mig ved en ordentlig Følge til at tale om det, som jeg i Begyndelsen af disse Betragtninger erindrede, at jeg nemlig fra Barnsbeen af elskede Friheden indtil Enthusiasme. Dem, som ønske at kiende mig, og i Anledning af mig nogle af det menneskelige Hiertes skiulteste Afkroge, beder jeg at lægge nøie Mærke til dette Hovedtræk i min Characteer. Saa vidt jeg kan skiønne, har disse to Grundtræk, den Lyst nemlig at bemærkes, og den Lyst at være frie, baade først anlagt og siden billdet min

Tænkemaade og min Skiebne. Disse to Tilboieligheder har, som jeg før bemærkede, en meget nøie Forbindelse med hverandre; men den ene kan dog tænkes uden den anden, thi endskiønt jeg ikke vel kan være Helt, kan jeg dog meget vel være besynderlig, uden Frihed. Nu vil jeg kun tale om denne sidste. Det synes strax, som at min naturlige Stolthed allene skulde være tilstrækkelig Grund til denne min Lyst at være frie. Enhver Siæl, som føler sin fulde Værd, og endnu ikke er fornøiet dermed; enhver Siæl, som finder en uimodstaaelig Drift i sig til at stige op over Mængden, vil naturligviis ansee alle de Baand, der paalægges den af dem som den vil opløfte sig over, for besværlige og modbydelige. Men dog var der vist endnu en anden Grund til min Lyst at være frie, en som bestemte den langt nøiere, en som tvang mig nogenledes til netop at blive Avanturier, og giorde mig det næsten umueligt at blive enten Helt eller Statsforræder: det var en vis mig naturlig Mageligshed. Jeg skulde giøre mig selv aabenbar Uret, om jeg ved denne Art af Mageligshed vilde have en Afskye for alt Arbeide forstaaet. Jeg tænker desuden at have overbeviist vort Publicum om det Modsatte. Heller vil jeg ikke tilkiendegive en Modbydelighed for alt paalagt Arbeide. Endskiønt dette allerede nærmer sig meer til Sandheden, er det dog ikke sandt i en nøie Forstand. Jeg skulde desuden herved kun giøre en Cirkel; thi paa denne Maade blev min Lyst til Frihed Skyld i min Mageligshed, ligesom jeg har paastaaet at denne var det i hiin. Men jeg forstaaer den Svaghed, snart at kunne blive træt og kied af ethvert ordentlig bestemt, eenformigt og vedvarende Arbeide. Jeg veed ikke, om jeg forklarer mig tydeligt nok. Jeg vil søge at oplyse det med et Exempel. Jeg skulde nemlig i Henſigt til Arbeidet slet intet for mig Modbydeligt have fundet i at blive Præst, og at holde 60 Prædikener om Aaret, ifald

det havde kunnet tillades mig at holde dem naar jeg vilde, f. Ex. syv i en Uge og slet ingen i et Par Maaneder, eller to hundrede i et Aar og slet ingen i de to følgende. Men at paatage mig Aar ud og Aar ind at prædike engang hver Søndag, dertil havde jeg neppe Taalmodighed nok. Dette strider slet ikke imod det, som jeg oventil har sagt om min Stivhed i at udføre de Planer, hvorpaa jeg engang havde begyndt; thi jeg valgte aldrig eller meget ugierne Planer, hvori jeg kunde befrygte saadanne eensformige, ordentlig tilmaalte og vidtløftige Arbeider. Og naar de imod min Formodning eller ved en Hændelse løb ind deri, da var min Undseelse for at gaae tilbage, det som jeg kalder min Stolthed, og min Egensind mig i Stedet for al Taalmodighed. Af disse Aarsager havde jeg forend min eventyrlige tydske Reise lige saa stor Afskye for at blive Infanterist, som jeg havde Lyst til at blive Husar; og da Omstændighederne tvang mig til at blive det første, stræbte jeg af alle Kræfter at komme i Felten, i det Haab at mine Forretninger da skulde blive meer utvungne og afvexlende. Men saa længe jeg var nødt til at blive i Garnison, var det min Egensind, min Stolthed allene, som hindrede mig i at skrive til mine Forældre for at blive udløst. Af disse Aarsager har jeg og altid kun skrevet smaa Bøger, og naar jeg for Alvor engang har begyndt paa et noget vidtløftigere Arbeide, har jeg altid maattet bruge to Forsigtigheder, om jeg ellers vilde have det udført: den ene, med en blind, halsstarrig og uafladelig Iver at haste dermed, indtil jeg var kommet over Halvveien; den anden, at prale deraf til alle dem, jeg kunde faae fat paa. Jeg kunde da haabe, at i den ene Henfigt Rimeligheden selv, og en naturlig Modbydelighed for at spilde saa meget af mit Arbeide, og i den anden Undseelse eller Stolthed vilde hindre mig i at lade det ufuldført. Uden disse Præcautioner kunde jeg nogenledes

være vis paa at det blev liggende. Af disse samme Aarsager har jeg meget vel kunnet blive Diogenes, men aldrig en Alexander.

I Anledning af de to saa modsatte Puncter, hvortil Stolthed drev disse to Besynderlige, maa jeg (foruden at pege paa en Svaghed, som den første havde tilfælles med mig, at han nemlig, saa stolt som han var, venteligt ikke gad underkaste sig den Tvang, de vedvarende og kiedsommelige Arbeider, som den sidste) endnu giøre en Anmærkning. De af mine Læsere, som ikke nøie veed at skielne det, jeg kalder Stolthed, fra det, man i Almindelighed forstaaer ved Ærgierrighed og Storagtighed, giøre mig den største Uret. Jeg har i en streng Forstand aldrig været enten ærgierrig eller storagtig; det er at sige, saa meget som det har været mig om at giøre at beundres, saa lidet har det nogentid været mig magtpaaliggende at æres og at ophøies ved udvortes Tegn over mine Medskabninger, og jeg er overbeviist om, at til hvilken Time i min Levetid jeg havde havt Valget imellem den meest glimrende Throne paa Jorden og Robinsons ubeboede Øe, jeg uden Betænkning havde valgt den sidste. Overalt de som ikke kan tænke sig en Stolt, uden tillige at tænke ham storagtig og begierlig efter udvortes Ære, deres Siæl er for plump og svag til at giøre sig noget Begreb om den ægte Stolthed.

Jeg sagde oventil, at Magelighed bestemte min Lyst at være frie nøiere. Den var virkelig Aarsag i, at jeg aldrig har fundet den Modbydelighed for at adlyde Forbud, som for at underkaste mig Befalninger. Var det en Handling som blev mig forbudet, saa fandt min Stolthed, der (som det forstaaer sig) just af den Grund gierne vilde prøve derpaa, en stærk Modvægt i min Magelighed, og denne vandt let Midler til at tilfredsstille hiin. Var det derimod en Pligt, som blev mig paa=

lagt, saa forenede de sig begge i at ophidse mig til, om muligt, at unddrage mig derfra.

Alt dette sammentaget — det er at sige: min Lyst at bemærkes, og min deels paa Stolthed, deels paa Magelighed grundede Lyst at være frie — har, som jeg før erindrede og endnu beder nøie at lægge Mærke til, i Forening med Feilene i min Opdragelse og min af Naturen hidsige Indbildningskraft, frembragt og ikke kunnet andet end frembringe det romanagtige, det eventyrlige Hæng i min Siæl. Jeg kunde, om det havde behaget Himmelen, gierne have blevet en Æsopus eller en Diogenes, gierne en Hercules eller en Amadis, selv en Zopyrus, en Scævola og en Curtius; men en Aristoteles eller en Scotus, en du Guesclin eller en Cartouche, en Colbert eller en Sejan — det var mig plat ud umueligt at blive.

Jeg vil faae Leilighed nok, ved Fortsættelsen af mit Levnetsløb, at udføre enhver af disse Poster vidtløftigere. Her har jeg kun berørt dem for nogenledes at giøre det tydeligt for dem af mine Læsere, der maatte finde min Tilstand, da jeg i en Alder af femten Aar saa reent venneløs og pengeløs reiste ud i den vilde Verden, vanskelig, om ikke fortvivlet, — hvorledes disse Omstændigheder, langt fra at opvække Kummer og Frygt hos mig, kunde forøge mit Mod og min Glæde. Min Stilling var alt for besynderlig og romansk, til at jeg efter min Tænkemaade ikke skulde have fundet meget Behageligt deri. Selv de Uleiligheder, som jeg let kunde spaae mig af min Tilstand, og som af deres Natur maatte være mig fortrædelige saa længe de varte, skulde virkelig have blevet mig et Tidsfordriv, en Lykke ved et eneste: Olim meminisse juvabit; det er at sige, ethvert Vanheld blev mig meer end forsødet ved det Haab, at kunne fortælle det i sin Tid. Det maatte desuden nødvendig smigre min Stolthed, at min tilstundende Lykke saaledes be=

gyndte fra slet intet, at jeg fuldkommen skulde danne den selv, og næst Gud og Lykken ikke skylde det mindste deraf til nogen anden, end til min Forstand, mit Hierte og min Arm. Min Lyst at være frie var, i det mindste efter mit daværende Begreb, fuldkommen tilfredsstillet. Den mig allene bekiendte og allene fortrædne Tvang, som jeg hidindtil havde staaet i, under mine Forældre og Lærere, havde jeg nu revet mig løs fra. En Chef eller en Herre kan, tænkte jeg, i det mindste ikke saaledes genere dine mindste og ligegyldigste Handlinger, som de; og kan han, vil han, saa er Verden stor, og du kan skifte. Overalt kunde jeg ikke see en eneste Vanskelighed forud, uden at jo min Indbildningskraft strax vidste at hæve den. Den viiste mig ikke allene tusinde behagelige og lykkelige Hændelser, der kunde og uden Tvivl vilde møde mig; men den giorde det selv — Tak skee de Romaner, hvormed jeg havde fordærvet den — til en afgiort Sag hos mig, at jo større Nøden var, desto større og nærmere var Hielpen. Herved tænker jeg og at forlige mig med dem, der i Anledning af denne Fortælning kan have fattet nogen Mistillid til det, jeg sagde strax i Begyndelsen: at jeg nemlig meget sielden eller aldrig havde foretaget mig nogen betydelig Handling, uden med en Slags Frygtsomhed at undersøge og prøve alle de Vanskeligheder, som kunde møde mig derved. Efter nogle Aars Forløb, og da jeg havde samlet meer Erfarenhed, skulde jeg uden Tvivl have forudseet saa mange Vanskeligheder ved saadan en eventyrlig Reise, at de havde været tilstrækkelige til at skræmme mig derfra. Men nu havde jeg, sandt at sige, kun forudseet den eneste, at slippe vel, og ugrebet af mine Forældre, paa den tydske Bund, og den var overvundet. Og hvad havde jeg egentlig at bekymre mig over? Jeg havde et Brev i min Lomme, hvortil jeg fæstede al Tillid, og og hvorefter jeg vist haabede at komme i Tieneste hos Baron

von Mannteufel, saasnart jeg kun naaede ham. Saa langt havde jeg frie Reise. I det mindste kunde jeg ikke frygte for at døe af Mangel.

Det kunde maaskee falde nogle af mine Læsere ind at spørge, hvorfor jeg ikke havde bedet den preussiske Resident forstrække mig med nogle Penge? Han havde maaskee giort det; men at bede ham derom, det var min Stolthed plat ud umueligt. Og dengang havde min Stolthed vist Ret. Maatte Manden ikke have tænkt, at alt det Mod, jeg pralede af, al den Iver, jeg viiste for at komme i hans Herres Tieneste, var et blot forstilt Væsen, blot en Masqve, under hvilken jeg vilde bedrage ham et Par Rigsdaler fra? Men da jeg saa tit har overdrevet denne Green af Stolthed, og da den saa tit har tilveiebragt mig meget væsentlige Uleiligheder, kan det ikke være utienligt, om jeg i Forveien giør mine Læsere noget nærmere bekiendte dermed. Det har nemlig altid været mig uudsigelig modbydeligt, om ikke slet umueligt, at bede noget Menneske reent ud om en virkelig Gave, det er at sige, uden at jeg enten kunde vise at jeg allerede havde fortient den, eller i det mindste havde Haab om at giengielde den. Men saa snart jeg kun havde det mindste Glimt af Mistanke, at min Bøn kunde fornedre mig i dens Øine, som jeg bad, eller give ham Leilighed til at ophøie sig over mig: da var det mig altid saa umueligt at bede ham, som det var mig at mistrøste en Bedrøvet. For endnu bedre at oplyse min Tænkemaade i denne Fald, vil jeg anføre den Orden, hvorefter jeg, saa vidt jeg kiender mig selv, altid har valgt en Maade at slaae mig igiennem paa fremfor en anden. Jeg har nemlig altid heller villet mangle endog det Nyttige, end jeg har villet fortiene det ved et alt for suurt og stadigt Arbeide. Jeg har heller villet fortiene det ved mit Ansigtes Sved, og ved Trældom selv, end

med Magt fratage det nogen, hvorom jeg kunde have den mindste Formodning at han trængte lige saa meget dertil, som jeg. Jeg skulde vist altid have giort mig mindre Betænkning ved aabenbar at røve det fra een, der kun nogenledes kunde undvære det, end ved at stiæle det fra den Allerrigeste. Og jeg skulde tilforladelig før have beqvemmet mig til at stiæle, end til at tigge det. Dette sidste har endog den yderste Nød aldrig kunnet overtale mig til. Jeg vil snart faae Leilighed at oplyse dette ved overtydende Exempler.

Endelig kan jeg vende tilbage til min Fortælning. Ved Elven er, som man veed, mange Toldsteder, hvorved Skipperne maae opholde sig. Min Captain var i Land ved ethvert, og han bad mig ordentlig hvergang følge med. Men da han, uagtet han ellers var en meget høflig Mand, ikke havde den Betænksomhed, udtrykkelig at indbyde mig enten til Frokost eller Middagsmaaltid, saa undskyldte jeg mig bestandig med Hovedpine. Det faldt mig nemlig langt lettere at faste, end enten reent ud at tilstaae ham at jeg ingen Penge havde, eller at gaae i et Vertshuus uden at begiere noget, eller at begiere noget uden i det mindste at byde mig til at betale, og dette sidste kunde jeg, som man veed, ikke giøre med Sikkerhed. Da imidlertid baade Uhret og min Mave begyndte at erindre mig om, at andre Mennesker allerede længe siden maatte have spiist til Middag, og vi atter havde lagt os ved et Sted, hvis Navn jeg har glemt, men som ligger omtrent tre Mile paa denne Side Lentsen, hvorfra jeg skulde kiøre videre med Posten: da undskyldte jeg mig vel som sædvanlig, men da jeg var alene i Cajüten, kunde jeg ikke længer forebygge en vis Dybsindighed eller egentligere en Distraction, som er naturlig nok hos enhver, der er vant til sine ordentlige Maaltider, og endnu ikke har spiist Klokken tre om Eftermiddagen. Jeg sad med

Armene over Kors lige for den aabne Cajütsdør, og saae stivt op imod Himmelen, uden at vide hvorfor. Endelig faldt mine Øine ned paa en Aabning, som var imellem Trappetrinene, og herigiennem opdagede jeg Halsene af nogle Flasker. Er det Viin? tænkte jeg; og det er det vel, jeg maa dog see. Den Nysgierrighed var ikke uden al Hensigt. Hillemænd! fire, sex, otte, ti! Hvor mange skionne Flasker! Det kunde ikke skade den gode Captain stort, om han mistede een deraf. Han skal dog give mig en Slags Fortæring. Hvor herlig spiller den dog imod Solen! Jeg havde virkelig, i Tanker troer jeg, listet en af dem ud. Fødevare er ingen Tyverie, og overalt kan du ja sige ham det, naar du har drukket den. Saaledes tænkte jeg omtrent, og puttede Flasken i Lommen. Herpaa gik jeg i Land og uden omkring Toldstedet, langt op i Marken, hvor jeg lagde mig ved Siden af min Flaske, bag ved en af de yndigste Høie paa Jorden.

Høien.

Uafseelige Velsignelser omringe dig, du yndigste blant Høiene! Og fra din Top skal man aldrig kunne øine det blinkende Sværd, aldrig den sorte, gnistrende Røg, som forkynder Ødelæggelser. Paa din Top skal den sølvhaarede Landmand sidde og overtælle sine Rigdomme, og fortælle sin uskyldige Ungdoms Bedrifter til opmærksomme Børnebørn, og prise den Algode, som har velsignet ham. Paa dig skal den kielne, fortøiede Pige opløfte sine Hænder af Snee mod Himmelen, og kræve den til Vidne til den hellige Pagt, som hun indgaaer med sin guulhaarede Hyrde, og Himlen skal høre hendes Eed, og giøre at hun aldrig kan bryde den. Men i dine Skygger skal en Trop skiertsende, med Roser bekrandste Piger ofte indfinde sig mod Kiølningen, og dandse i Kreds om en halvslumrende Barde, og fordre Amors Lovsang og Hymens Lovsang af ham, og med fulde Hænder bestrøe ham med dine Blomster, og forstyrre ham i den Sang, hvilken han, ligesom ubekymret om dem, altid begynder forfra om Bacchi Seiervindinger og om Vinens Glæder.

Vær evigt velsignet, evig udmærket, evig festelig, du elskeligste blant Elvens Høie! thi i dine Skygger drak Cimbrernes dengang spirende Barde fordum de udsøgteste Lyksaligheder i sig med store Drik, i dine Skygger følte, smagte, nød han alle en flammende, en med Laster ubesmitted Indbildningskrafts, alle et ædelt, et svulmende Hiertes himmelske Fortryllelser. Endnu havde Melpomene ikke indviet ham til sin Helligdom, endnu havde hun ikke betroet ham den vældige Harpe. Men da han

blev undfanget, havde den Guddommelige lagt en Gnist i hans Hierte, og allerede havde den grebet om sig, allerede begyndte den himmelske Ild at ulme, og en ulige større Kreds, end den der indskrænker de fleste Dødelige, havde allerede aabnet sig for hans varmere Indbildningskraft, hans meer smeltende Følelser. Mennesker, som blot iagttog almindelige Pligter, saae han, tænkte han neppe meer; og de lave, krybende Dyder, Egennyttens Døttre og Frygtens Døttre, følte hans Hierte dengang intet for. Hans stirrende Syn fulgte utrættet med Heltene i deres høieste Flugt, og hans Hierte slog kun høit for Handlinger, som Engle maatte beundre. Forført af den raske, den venskabelig skuffende Muse haabede han dengang snart selv at kunne ligne disse jordiske Guder, hvis Ære hans Siæl svulmede af. Hun sagde ham det ikke, at han kun var bestemt til at besynge dem; da skulde hun have bedrøvet ham dermed, men nu, ak nu smelter hans Hierte i Lyksaligheder, og hans hele Siæl i fortryllende Følelser, naar den Himmelske tilvinker ham at forfølge de Helte med høie Toner, hvis Spor hans svagere Fod ikke kan træde i, og med svulmende Sang at naae de Dyder, som Skiebnen har formeent ham at udøve. Rask som Ørnen river han sig da løs fra sit tungere Støv, fra sin snevrere Kreds, og i Følge med dem, han besynger, stiger han op imod dig, du de sande Dyders Kilde, de rene Glæders Udspring! Ak, at du kun ofte vilde byde din himmelske Sangerinde at tilvinke ham, du Saligheders Fader! Ak, at du vilde styrke hans Vinger, at han ikke for hastig sank tilbage til det betyngende Støv, ikke for dybt i det besmudskende Leer! Ak, at han da selv, naar han forgieves flagrende ikke kan rive sig løs fra de Baand, som hilde ham, dog aldrig taber dig af Sigte, du evige Forbarmer! aldrig dig, du allerhelligste Væsen! aldrig den salige Tidspunct, efter hvilken han evig ved Siden af Dy-

dige skal knæle for din Throne, evig i Chor med Ubesmittede synge dine herlige Egenskaber!

Salige Formaal! kan den henrykte Digter tænke, føle dig, føle din Himmel, og see tilbage til en Tue, hvorunder han fordum nød nogle af dine svageste Glimt, indhyllede, dæmpede, næsten qvalte i en Sky af jordiske, af daarlige Glæder? Han kan det, han skal det, thi evig dyrebar er den mindste Gnist af himmelske Dyder, og evig Salighed er i den spædeste Straale af deres Fader. Derfor skal din Barde ofte taknemmelig, ofte velsignende erindre dig og de Vellyster, som du fordum skienkte ham, o du elskeligste blant Høiene!

Viin-Flasken.

Men ret alvorlig, mein Herr von Thunderntrunk, om De engang af et Vanheld faaer disse Blade at læse, vil De ikke da kalde mig et Kyllingehoved, fordi jeg har kunnet kagle, sværme — hvad Deres Naade behager at kalde det; thi Følelser kiende De dog ikke — maaskee drømme saa meget over en stakkels Flaske Viin, og det dertil, med Deres Tilladelse, kun en Halvpotteflaske Muskateller, troer jeg, og det sexten Aar efterat jeg har drukket den? Deres Velfordøielighed har nu i saa mange Aar daglig i det mindste drukket fire Flasker, uden at en Eneste kan bebreide Dem, at Deres Hierte eller Deres Forstand nogentid har lidt den mindste Forandring derved, eller at Deres Taler nogentid har giort Dem mistænkt for at være skeiet ud fra den Cirkel af Ideer, for ikke at sige Tanker, hvori det er Dem og Deres tykbugede Slægtninger arveligt og egentligt at dreie sig — det er at sige, Deres høiadelige Ahner, og Deres høiadelige Jagthunde, Balancen i Europa, og Prisen paa Smørret. Den største og eneste Virkning, som De nogentid har følt, enten af Tokayer eller af Madera, er, at den har befordret Deres Middagssøvn og Deres Natteroe. Sov vel, min Herre!

Næsten fortryder det mig, at jeg har spildt mine Ord paa det Stykfad. Men dig beklager jeg, du ædle Druesaft, du som umisbrugt er Guders og Menneskers Glæde, at du saaledes skal fordærves i en Vom, der lige saa got kunde udspiles ved Rosevand, som ved dig, i den dunstfulde Sphære af en chaotisk Siæl, — proh Phoebe! i det aërohydrogasteriske Svælg,

hvoraf en lille Kant af et Hierte pipper op, ligesom Loths forsaltstøttede Hustrue af det døde Hav; hvor du er lige saa ufølt, som du var i dit hochlandiske Oxehoved, lige saa spildt, som om du var kastet i Malstrømmen. Virkelig, der maa allerede være gaaet Koldbrand i den Siæl, som Vinen, Vinen selv ikke kan opvarme til Følelser, til Munterhed, ikke opløfte til ædle og store Forsæt; hvori den tvertimod qvæler den sidste lille Grad af Virksomhed, hvorved den rørte sig, enhver Kraft, foruden vim inertiæ. Den ærlige, pialtede, slunkne bombogranotympotaratandiniske Caspar Maurenbrecher, som, naar han har drukket sin Flaske suur Landviin, slaaer Flasken mod Væggen med den ene Haand, og giver det sidste af sin Løning til en Stodder med den anden, er meer Menneske og bedre Menneske, end hans corpulente Excellence, som, naar han har drukket sex Flasker Champagner, sætter sig i sin Lænestol at snorke, og giver sine Tienere Ordre, at slaae Døren i for Næsen af alle hans Creditorer. Hans Excellence er en Esel, som var bestemt til at æde Tidsler, og ved et Vanheld kommer over en Kiste fuld af Makroner. Lige følelsesløs, lige uskiønsom føler han kun, at han har faaet Bugen fuld. Men endnu engang, lad ham sove!

En Passage af den hellige Augustin falder mig ind. „Drukkenskab (ebrietas)", siger han omtrent, „er langt fra mig; Herre, forbarm dig over mig, at jeg aldrig forfalder dertil! Men crapula interdum obrepit servo tuo; det er at sige: men en Ruus, eller endnu egentligere og værre, den Hovedpine, som man føler Morgenen efter en Ruus, lister sig undertiden paa din Tienner; Herre, lad den altid være langt fra mig!" Nogle have heraf villet slutte, at den gode Kirkefader har kunnet stikke en stor Deel Viin til sig, uden derved at lide den mindste Svækkelse i Forstanden, endskiønt han om Morgenen

derefter fandt nogle Uleiligheder deraf i Hovedet; og paa den Maade skulde den hellige Augustin, efter mit Begreb, omtrent have været en Herr von Thunderntrunk. Dog de gode Herrer, som har fortolket ham saaledes, har ventelig til deres Ære selv aldrig havt nogen Ruus. Det er nogenledes physisk umueligt, at det Hoved, som om Morgenen efter en Sviir er saa fortumlet, at det endog lider Smerter, om Aftenen førend Søvnen slet ingen Uorden skulde have følt. Den besynderlige Egenskab, at kunne taale megen Spiritus uden nogen kiendelig eller betydelig Forandring i det, man kalder sin Forstand, forudsætter desuden efter mine Tanker eet af to, enten et stort og herskende Phlegma, et vandagtigt Legeme og en vandagtig Siæl, som ved ingen Slags physisk eller moralsk Ild kan ophidses til finere Følelser, ved ingen Spore sprænges ud af den snevre Begreb=Kreds, hvorved den engang har beroliget sig; eller og sætter den en langvarig, en til Laster og til Natur hærdet Vane forud. Jeg tilstaaer, at jeg føler en Art af Tvang ved at sige dette sidste. Det er virkelig kun den Agt, som man ikke vel kan negte endeel tobenede Sexpottebimplers naturlige Forstand og Følsomhed, der afnøder mig denne anden Deel af mit Dilemma; thi nogle, skiønt ikke alt for vel udviklede Begreb i min Siæl tilsige mig, at det havde været nok med den første. Jeg tiltroer mig ikke, jeg tør ikke ligefrem paastaae, at de, som kan taale megen stærk Drik uden at tabe noget af deres Forstand, aldrig har havt megen Forstand at tabe; at alle de, hvis Lidenskaber hele Strømme af Phlegethon ikke kan ophidse, skulde have en Siæl, der var skaaret ud af en Egeknub, eller med andre Ord, at ingen Konst, ingen Vane kan frembringe denne ædle Færdighed, at drikke meget, Forstanden uskadt, hos andre end hos en født Esel, en faderløs Dosmer, en purus putus Phlegmaticus. Jeg tør ikke paastaae dette ligefrem, og dog

kan jeg ikke begribe, hvorledes en øm, følsom, vittig, munter og virksom Siæl nogentid kan vænnes til at taale sin egen naturlige Hede stærkt forøget ved en fremmed, uden at blive sværmerisk, løbsk, uregierlig derved — det er at sige, jeg kan ikke begribe, hvorledes man kan vænne Krud til at ligge ved Siden af Ild uden at springe i Luften. Hvorledes alting er, saa er det vist, at jeg, som uvæst besidder en af de varmere Siæle, ved ingen Øvelse, ved ingen Vane endnu har kunnet bringe det til at taale meer — mine Concepter ubskadte — end saadan en stakkels Flaske Viin fra Maynstrømmens Bredde eller fra Rhonefloden Bredde, som Herr von Thunderntrunk drikker i to Drik for at væde sin Gane. Det er vist, at den indtil denne Time giver mig al den Munterhed, som jeg med en god Samvittighed kan tillade mig; at jeg ikke kan gaae et Skridt længer uden at blive en Nar, og at jeg af to onde Ting heller undertiden vil blive en Nar ved to Flasker, end ikke kunne blive det ved sex. De stærke Herrer, som kan taale meget, vil see heraf, at jeg ikke har nogen synderlig Credit for dem, og at jeg i min Rangforordning sætter dem endnu en Classe dybere ned, end dem, som undertiden, tout de bon, drikke sig en Ruus paa, qvibus crapula interdum obrepit, som det vederfoer den gode Fader Augustin; endskiønt jeg lægger min Haand paa mit Bryst og vidner, at jeg med denne angrende Lærer oprigtig beder: Herre, forbarm dig over mig, at det altid maa være langt fra mig! Hvad jeg før vilde have sagt om vor Kirkefader, var, at man hverken med Rimelighed og Billighed kan tilskrive denne skarpsindige og fromme Lærere saa kold og vandagtig en Siæl, som jeg forudsætter hos dem, der af Naturen kan taale megen stærk Drik uden Forandring i deres Forstand, eller beskylde ham for ved en lang Vane at have opnaaet denne Færdighed; om den ellers kan opnaaes al-

lene derved. Efter mine Tanker har han følgelig ligefrem villet sige: Jeg er ingen Drukkenbolt, men undertiden slaaer jeg en Sviir af.

Hvorfor er jeg dog ikke en Physiolog eller i det mindste en Oinokoiliolog, at jeg kunde udvikle alle de skiønne Ting, jeg nu har skrevet, noget konstforstandigere? Min kiære Herr Doctor Ching=Chung=ha=jeh, dersom vort danske Tungemaal om et tusind Aar, som jeg vist haaber, bliver det moderne døde Sprog i Kamtschatka, og jeg i Hensigt til mit Liv og Meninger en Autor classicus deri: saa hav den Godhed at skrive Noter til mig, og iblant andet ved dette Capitel at anføre alt hvad jeg formodentlig har meent og skulde have sagt, dersom jeg havde forstaaet mig selv (det er imellem os; men for Deres Læsere maa De sige: dersom jeg havde fundet det for got); f. Ex. at de fineste Nerver, som modnes i Cerebello, og ved hvis yderste Ender Siælen sidder for efter Gotbefindende at slaae dem an, ligesom en Capelmester sine Tangenter, — ved en hvis Grad af spiritueuse Dunster nødvendig maae spændes saa stærk, at hele Musiken derover kommer i Uorden, undtagen de ere indviklede i saa meget Fit, saa mange olieagtige Vædsker, at disse Dunster vel ikke kan virke paa dem, men at de tillige blive saa slappe, at den gode Capelmester ved al sin Konst kun kan afnøde dem meget matte, neppe hørte, mindre følte Toner. I. Q. E. D. Jeg er ret glad over, at jeg intet forstaaer af al denne Tintamarre; thi dersom jeg og forstod det, saa gad jeg dog ikke skrive et Bogstav meer derom; og dersom jeg gad, saa havde jeg ikke Tid. Der er endnu en Deel got Folk, som jeg i Forbigaaende maa tale et Par Ord til, førend jeg kan komme tilbage til min elskte Høi.

Hvor blev den gode Caspar Maurenbrecher af? Her... Nei, det var for grovt! Uhyre! prygle sin Kone! hugge Næsen

af sin beste Ven! stielde sin Officeer! og det altsammen af Fuldskab! Thi for Resten var han en skikkelig Karl, som aldrig skulde fortørne en Kat. Uhyre! siger jeg endnu engang, dersom jeg vidste, at jeg i mindste Maade havde smigret dig, da jeg før sagde, at du var meer Menneske og bedre Menneske, end den Følesløse, hvis tykhudede Siæl Vinen selv ikke kan virke paa: da skulde jeg uden Betænkning rive dette Blad i Stykker. Men endskiønt jeg virkelig troer, at du af Naturen er et bedre Menneske, saa troer jeg og det, som Erfarenhed nu bekræfter, at du kanst giøre dig til et tigange værre, og at en langt uudslettteligere Skam, et langt større og skrækkeligere Ansvar hviler paa dig, naar du giør det allene for at kildre dine Sandser. Jeg føler, at jeg bliver alvorlig. Af Veien, Caspar! Grib ham, Vagt, at han kan blive arqvebuseert jo før jo heller, om ikke for andet, saa fordi han næsten har bragt mig ud af det gode Lune, som jeg alt for gierne vilde bringe tilbage med mig til min Hoi. Og hvorfor bliver jeg nu meer alvorlig? hvorfor blusser min Kind? hvorfor truer denne tungthængende Taare, at slette min Skrift ud? O mine Læsere! o Himmel! hvor meget, hvor meget har jeg, som jeg vilde at denne Taare kunde udslette! Af Veien, Caspar! Med et got Lune vil jeg vende tilbage til min elskeligste Hoi, og med et opklared Ansigt til den Flaske Muskateller, som jeg fordum drak med den reneste, den uskyldigste Vellyst. Her forekommer desuden i nærværende Værk et Capitel om Ørefigener, et om Skrædere, et om trekantede Klinger, og et om Stiffædre, hvori jeg faaer Leilighed nok og meer end jeg skiøtter om, at snakke udførlig om Caspar og hans Lige. Dog kan jeg ikke bare mig for endnu atter at beklage dig, du ædle Viin, du som umisbrugt er Guders og Menneskers Glæde, at du saaledes skal vanhelliges, saa ofte ved Umaadelighed forvandles til en Gift, hvis første Virkning er at nedstyrte dem

under de Umælende, der bestemtes til at være den Allerhelligstes Billeder; hvis anden Virkning ... Af Veien, Caspar!

Jeg kan ikke undlade i Forbigaaende at hilse paa Dem, myn Heer van Water-Souſs! Paa Deres blege, sammenskrumpne Ansigt, Deres opkastede Læbe, og en vis fiin Folde ved den ene Side af Deres Mund lader det, som om De vilde bebreide mig, at jeg kan drikke et Glas Viin med Vellyst, og selv efter saa mange Aars Forløb med Vellyst erindre mig at have drukket det. Vinen, vil De sige, kan være god som en Lægedom, som en Hiertestyrkning; men til Glæde? — en viis Mand behøver ikke, han foragter, han afskyer de sandselige Glæder. Vel, myn Heer, og imedens De siger alt dette, kildrer De Deres Gane med Røgen af en skarp, en ildesmagende Urt, hvoraf Dunsterne, naar de stige Dem i Hovedet, just bringe Dem til at raisonnere som en Sækkepibe. De erindre sig med Henrykkelse den Knaster, ved hvis Damp De for tyve Aar siden talte Pølsesnak, og jeg maa ikke med Vellyst, med Taknemmelighed erindre mig den beperlede, den skummende Christal, hvis balsamiske Uddunstninger forvandlede sig til lutter høie og salige Tanker, lutter store og ædle Forsæt i min Siæl; opklarede den til at kunne see Heltes og Englers Formaal, og gav den i det mindste paa nogle Øieblik Kræfter til at følge deres Spor; smeltede, udvidede mit Hierte til et Svælg af Kiærlighed, hvoraf alle mine Brødre, mine Fiender, al Verden kunde have drukket, om de havde villet!

Men alle disse Følelser, vil De sige, er ikke ægte, ikke naturlige; det er Sværmerier, Drømme, opvakte ved Dunsten, og lige saa varige som den. Jeg maa tilstaae Dem, at deres Størrelse ikke er ægte; dog et Slags Sæd, nogle Grundtræk maae de vel forudsætte, og jeg tvivler paa, at alle Druerne af Schiras kunde bringe det dertil med en Schah Sefi. Dog,

dette hører ikke til Sagen; men hvad deres Varighed betræffer, saa er jeg næsten overbeviist om, at endskiønt de, som det forstaaer sig, skrækkelig svinde ind, dog ofte, om ikke altid, efterlade sig nogle Spor, og om det og er blotte Drømme, som igien forsvinde, saa fordærve de dog intet. Og hvor søde, hvor uskyldige, hvor tilladelige synes de mig! De Ideer, myn Heer, som en Pibe Brasilier opvækker hos Dem om den nordøstlige Fart til China, er hverken nyttigere eller bedre. Men hvad raaber jeg paa Deres Tobak? De vil ikke ryge en Pibefuld meer, De vil vænne sig af dermed. Og sender da Deres Watersuppe, Deres Bratchen og Deres Salatchen ingen Dunster i Deres Hoved? opvække de ingen smaa, fortrædne, knarvurne, menneskefiendtlige, hypochondriske, baragruiniske Tanker hos Dem, som først forsvinde ved Deres Middagssøvn? Men en Christen, siger De . . . Hollah, myn Heer! jeg recommanderer mig, jeg har ingen Tid at bie længer. Denne Post er desuden alt for vidtløftig, alt for øm, alt for vanskelig til at afgiøres nu, og jeg haaber Tid efter anden at komme til Rette derom med mine fortroligste, mine menneskekiærligste, mine meest medlidende Venner. Saa meget vil jeg imidlertid tilstaae Dem strax, myn Heer, at det er meget farligt for et Menneske og for en Christen, at betroe sig til Vinens Glæder; at der, som min kiæreste Lærer har lært mig, i dem som i mange andre Ting er en Streg ——————, hvorover man ikke kan komme uden at falde i Rendestenen, og at man i denne Fald alt for let, alt for gierne kommer over Stregen. — Farvel, myn Heer!

Og nu, da jeg har faaet disse Fremmede fra Halsen, som jeg ugierne vilde have meget med at bestille, nu kan jeg tale i Fortrolighed med mine beste, mine elskeligste Venner, med de fornuftige, oplyste og christelige Menneskevenner, som jeg egentlig kun skriver mit Liv og Meninger for, som jeg egent-

lig kun betroer til at kige ind i mit Hiertes skiulteste Lønkammere, og at bedømme det, som de indeholde. Jeg har i Følge af en meget naturlig Regel — en Regel, som Homer fulgte, forend den blev udfundet af Aristoteles — for ikke at skildre ilde, nødvendig tilig maattet giøre Anlægget i det mindste til et vist Hovedtræk i min Characteer, et Træk, som har saa stor, saa væsentlig en Indflydelse paa mine Luner, min Tænkemaade og min Skiebne, at om jeg udelod eller skiulte det ved at fortælle mit Levnetsløb, jeg da ikke allene maatte synde imod den Sandhed, som jeg saa hellig har lovet mine Læsere, men ved en stor Deel af mine Handlinger selv imod Sandsynligheden; en Aarsag meer, hvorfor det tilig maa anlægges! Imidlertid koster det min naturlige Stolthed meget; det er ikke et ringe Offer, som jeg bringer Sandheden, Viisdommen og Dyden. Lad dette forsone, siger Clarices Lovelace, i det han skal døe af det Saar, som han har faaet i en Duel. Lovelace er en Nar, om han troer, at hans infame, nederdrægtige, umenneskelige Blod kan toe hans skidne Siæl reen i den Allerhelligstes Øine. Og jeg vilde være en Nar, om jeg troede, at det langt ædlere Blod, som nu farver mine Kinder, skulde kunne aftoe de Pletter, hvormed den ædle, den i sig selv uskyldige Druesaft alt for ofte har besmittet mig. Nei, nei, dyrebareste Forsoner! men du veedst, og jeg veed et Blod, som kan, som skal aftoe dem. Men umueligt er det, nogentid at naae vort store Mønsters, den kiærligste, den ædelste Menneskevens Fodspor, uden at elske sine Brødre. Og hvorledes kan man elske dem, naar man ikke i det mindste stræber at giøre dem de Feil, som man har begaaet og som man kun kan angre, saa uskadelige som mueligt? Men mig, som fra andre Sider har giort mig bekiendt og synlig for mange, paaligger dette meer end andre. Jeg lider derunder; men just dette giver mig den sødeste Trøst, den

fasteste Overbeviisning, at jeg efterkommer min Pligt, fordi den er en Pligt. Og naar jeg engang fuldkommen har udviklet det Træk, som Historiens Regler nu kun tillade mig at anlægge, saa skal min Ydmygelse allene kunne give mig Dristighed nok at sige til eder, mine medlidende Brødre: Lad dette forsone!

Fra den første Tid af, hvori jeg kan erindre mig selv, og hvori jeg kiendte stærke og spiritueuse Drikke, har jeg altid været en determineert Elsker af dem. Det var maaskee kun at smigre mig selv, maaskee det og var at tale ugrundet, om jeg sagde, at mit cholerisfke Temperament, min tørre og hede Complexion havde nogen Skyld heri. Jeg vil før troe, at den første Kilder, som min Siæl har følt ved de nye, de besynderlige, de store og ædle Billeder, som udklækkede af Vinens Hede sværmede omkring den; at det første vellystfulde Epanchement, den ulmende, varme, smeltende Udvidelse, som mit Hierte fornam ved den fremmede Ild, har forført mig til at anstille nye Forsøg, og at disse, da de lykkedes lige saa vel, efterhaanden har giort mig det trygt, sædvanligt og nødvendigt, at anstille fleer, uden at tilsidst enten Stregen, eller den Rendesteen, den Afgrund, som laae bag ved Stregen, kunde skrække mig derfra. Hvad det første betræffer, saa er det vist, at min Siæl altid har fundet en usigelig Fornøielse i det Besynderlige, det Usædvanlige og det Store, i det, som Indbildningskraften selv sielden seer uden fremmed Lys, og det, som man følgelig langt sieldnere seer virkelig. Denne Tilbøielighed er gaaet saa vidt hos mig, at det Sædvanlige og Daglige undertiden derover virkelig er blevet mig modbydeligt, og at jeg ikke sielden har syntes mig en Borger af en anden Verden. Jeg har før talt noget om dette Hæng hos mig. Af denne Aarsag var det mig som et Barn den største Vellyst at høre Eventyrer, da jeg blev en

Dreng at læse Romaner, og da jeg blev ældre at spille dem selv. Af den Aarsag synes mig virkelig endnu hver Nat, hver Søvn uheldig og spildt, hvori jeg ikke drømmer. Af denne Aarsag finder jeg i denne Time en langt større Vellyst ved en halv Flaske Viin i min eensomme Grotte, end jeg skulde finde i det udsøgteste Selskab af pene Nympher eller af tørre Philosopher. Hvad Hiertets Udvidelse betræffer, saa tvivler jeg paa, at nogen Dødelig besidder et følsommere, ømmere, og — hvad skal jeg kalde det? — kilderkiærere Hierte, end jeg. Smertens Glæde selv, som nu næsten er den eneste, hvori det kan tage Deel, er det den saligste Vellyst; men enhver stor Handling, som det føler, er det en Straale af Himmelen, og i en Strøm af Livets Kilde forvandles enhver Taare, som den afnøder mit Øie. Af denne Aarsag har jeg altid med en unævnelig Vellyst læst og hørt velskrevne Tragoedier, og da jeg blev ældre, forsøgt at skrive dem selv; af denne Aarsag, troer jeg endnu, at jeg i det mindste har vant mig til at elske Vinen, fordi den, i Mangel af store og rørende Handlinger, skaber dem for mit Hierte, og hvor de virkelig har Sted, udvider det til at kunne nyde dem fuldkommen. Den synes mig — at forstaae her, som i alt det Ovenanførte, naar det ikke gaaer over Stregen — at giøre mig meer opfindelsesfuld, meer skaberisk, dristigere, ædelmodigere, større og bedre, end jeg ellers skulde være. Thi man maa mærke, at Vinen vist aldrig har været nødvendig enten til at giøre mit Hierte følsomt, eller til at hielpe min Indbildningskraft i at udfinde nye Billeder. Men jeg taler her allene deels om en større Grad af Følsomhed, en større Grad af Opfindelseskraft, deels om visse uundgaaelige dorske Øieblik, hvori Hiertet er koldt og Forstanden slumrer. Om jeg — som det kan være muligt — endnu smigrer mig for meget, ved at holde disse Egenskaber for de første Kilder til den Svaghed

hvorom jeg taler, — saa beder jeg af Hiertet om Forladelse derfor; og jeg lover helligt, at naar jeg ved en nøiere Prøvelse af mig selv opdager andre, jeg da uden mindste Forbehold skal aabenbare dem for mine Læsere, saa hæslige som de og maatte forekomme mig selv. For nærværende Tid troer jeg, at de selvsamme Hovedtræk i min Siæl fra Begyndelsen af ere Skyld i, at jeg er blevet en Romanridder, en Poet, og en Elsker af Vinen.

Man maa for alting nøie lægge Mærke til, at denne sidste Tilbøielighed, saa længe den ikke overskrider de Grændser, inden for hvilke jeg i ovenstaaende Paragraph har betragtet den, det er at sige, saa længe den frembringer de omtalte Virkninger og ikke gaaer over Stregen, vist ikke i mine Øine er en Feil, som jeg enten formaaer at angre, eller har havt i Sinde at giøre mine Brødre uskadelig, uden — i Hensigt til dens Følger. Dersom jeg oventil har kaldet den en Svaghed, saa er det blot fordi enhver sandselig Lyst egentlig er en Svaghed, og ikke fordi jeg skulde holde den for mindre tilladt, end nogen anden af de allerusky̆ldigste, uden for saa vidt at jeg vist holder den for meer farlig. Dersom jeg altid havde ladet det blive ved den uskyldige, den ædle Vellyst, som jeg fordum drak ved min Høi, da skulde jeg intet havt at angre, intet at afbede. Der var paa det høieste ikke meer at sige paa mig i den Fald, end der er paa den, som finder Fornøielse i at lade sig kløe paa Ryggen. Jeg har oventil sagt min Mening herom til min Vanddrikkere. Men det Farlige! den ulyksalige Streg! heri bestaaer hele Knuden. Man vil i det Efterfølgende af denne Historie faae at see, hvorledes først Glæden selv og Ubesindighed, Selskaber, Leiligheder og Fristelser, siden Gienvordighed, Kummer, Ærgrelse, Mismodighed og alle Hypochondriens Ulykker Tid efter anden har drevet denne i sig selv uskyl-

dige Lyst alt for ofte og alt for langt over den fatale Streg; og hvorledes Vanen tilsidst, og deraf fødte physiske, legemlige Nødvendigheder har forøget og hærdet den til en Grad, der har været stor nok til at spilde det for mig, som man i Almindelighed kalder sin timelige Lykke; stor nok til at paalægge mig at angre, afbede, og saa vidt som mueligt at rette den.

Er denne Lyst da saa farlig for alle? Eller er det mig allene og faa andre ligesaa Besynderlige som jeg, der har maattet underligge under vore Siæles stærkere Ild, under vores fleer og større Anfald af Luner, og under den skiulte Kiæde af Hændelser, som vi kalde vor Skiebne? Jeg vilde ønske det. Thi jeg synes mig virkelig tvunget, ved reent at fragade mine Læsere en Lyst, som virkelig i dette Øieblik er min Skiødelyst, uagtet jeg meget nøie kiender alle dens Farligheder. Men jeg tvivler paa, at nogen altid eller engang ofte ustraffed kan skiertse omkring paa Bredden af de Afgrunde, hvorpaa den fører sine Elskere ud. Det forstaaer sig, at jeg her ikke taler om de Thunderntrunker, der aldrig har smagt eller kiendt dens himmelske Sødheder. Jeg taler blot om saadanne, der drikke Vinen med Vellyst for den Virknings Skyld, som den giør paa Indbildningskraften og Hiertet, og hverken for at kildre deres Gane, eller af andre endnu slettere Aarsager. Men i Hensigt til deres Fordeel, som jeg egentlig taler til, kan jeg kun giøre to Ting: den ene, strax at advare dem, for alting ikke ved alt for megen Igientagelse at giøre denne Lyst til en Vane eller en Naturtrang; den anden, ligefrem, saa oprigtigt og tydeligt som det er mig mueligt, at vise dem de Feiltrin, som denne Lyst har bragt mig til at giøre, de Skrinter, som den ofte har bragt mig paa, og de Sumper, som den undertiden har ført mig i. Dette er et af mine betydeligste Formaal i Fortsættelsen af mit Levnetsløb.

Jeg har aldrig været en Thunderntrunk, og jeg er af Naturen uskikket til nogentid at blive det. Jeg har, som jeg før har sagt, aldrig kunnet taale meget. Jeg har, for saa vidt jeg veed, sielden eller aldrig drukket allene for at drikke, hverken for paa en underdyrisk Maade at prøve Styrke i den Fald, eller for at giøre Verten Ære, eller for at høitideligholde en Fødselsfest, eller for at drikke Kongens Skaal, eller for at unde Viintapperen Penge. Jeg siger: aldrig allene af disse Aarsager; thi det forstaaer sig næsten, at de som Paaskud undertiden ere komne min Skiødeløst ret vel tilpas. Men eet er det, at det altid har været mig modbydeligt at trænge til disse Paaskud, og at jeg altid, naar jeg havde Valget, hundrede Gange heller har villet drikke min Flaske vin de Rhone i en eensom Grotte, end hele Strømme af Burgunder og Tokayer i sværmende Selskaber; et andet er det, at skiønt disse anførte Aarsager almindeligt i de Fornuftiges Øine kun holdes for Paaskud, saa ere de det dog ikke altid. Der ere vist mange, som drikke allene af Forfængelighed, eller af en utidig Undseelse, eller af Ærbødighed for en formeent Pligt at giøre alting med. Og disse Svagheder er jeg mig tilforladelig ikke bevidst. Endnu maa jeg erindre, at min Gane sielden eller aldrig har havt nogen Deel hos mig i Vinens Glæder; naar jeg fik frembragt den søde Spænding i mit Hierte, den Klarhed i min Forstand, den Raskhed i min Indbildningskraft, som jeg vilde, saa var det min Smag altid lige meget, ved hvad for Midler det skeede. Og saa modbydelig som Rhabarbera er mig af Naturen, saa skulde jeg i denne Time, naar det frembragte ovenanførte Virkninger i min Siæl, heller drikke et Decoctum deraf, end den mig saa kiære røde Druesaft, naar den ikke udrettede meer hos mig, end Theevand.

Saa meget om disse Thunderntrunker, som jeg nu for

evig tager Afsked med, og som jeg egentligst kun har talt om, for at undgaae selv at holdes for saadan een, og for at bevidne denne Sort af Vinens Misbrugere min fuldkomneste Foragt, og for tilig at begynde en lille Trætte med de got Folk, der, uforsonlige med dem som elske Vinen for Indbildningskraftens og Hiertets Skyld, holde dem for aldeles undskyldte, som, sikkre i Henſigt til deres mod alle Indtryk hærdede Siæle, drikke den ædle Druesaft ligesom de spise Østers, blot for at kildre deres Gane og at styrke deres Mave. Denne Trætte vil i Fremtiden give mig Materie til et langt Capitel om dem, der holde det for meget anstændigere at drikke sig en Ruus paa i to Flasker Rhinskviin end i Genever for fire Skilling.

En Caspar, ja en Caspar ... men endnu noget maae mine Læsere skaane mig for at føre denne Mening ud. Saa meget maa jeg sige strax, at jeg førend mit to og tyvende Aar, det er at sige, førend nagende, bidende Bekymringer begyndte at efterlade Ar i min Siæl, der maatte udfyldes inden at Glæden kunde giøre sine sædvanlige Træk derpaa, — sielden og i det høieste kun fem Gange gik over Stregen. Er det ikke meer end nok? vil man naturligviis sige. Men jeg har skyndt mig med alting, og man maa mærke, at jeg førend mit to og tyvende Aar allerede havde været Student, Landstryger, Krigsmand, Theolog, og med Tugt at melde Autor; at jeg allerede dengang havde været hundrede Gange i den yderste Mangel, hundrede Gange i Dødens Strube; at jeg endelig havde været forelskt som en Rolle, forlovet op til begge Ørnene, og for at giøre mit Maal fuldt op til Bredden, Versemager. Saa meget om Viinflasken.

Har jeg ikke nok sagt det, at alle disse Tracasserier tilsidst vilde fordærve mig det Lune, som jeg saa gierne vilde bringe med mig til min Hoi? Gierne vilde jeg kalde de forbi-

gangne Tider tilbage, gierne unde mine Læsere at tige ind i den Scene, som da syntes mig saa behagelig, og gierne endnu engang nyde den selv. Ak, men det er ikke meer en lysegrøn, med tusindfarvede Yndigheder omringet Høi, som jeg sidder ved; en gammel, sørgelig med to Puder opfyldt Lænestol er mit Sæde. —

Und der Oberst Trumpf saß hoch im elastischen Lehnstuhl,
Dachte sich seiner Jugend Sünden ꝛc.

Og ved min Side staaer et randløst Blækhuus — Himmel! hvor langt fra Muskateller! Dog jeg vil giøre hvad jeg kan.

Kom da, min Hebe, kom, min elskværdige Juliane, med dine blaae smagtende Øine, og fyld mit Bæger med den ildrøde, skummende Nectar, som fordriver Bekymringer, og udvider de sammenkrybende Siæle til at modtage Guders Glæde.

Og nu, mine Læsere, nu har jeg den Fornøielse at ønske Dem, ikke alt hvad De fortiene, men alt hvad De behøve. Saa! det giorde got! Og nu — thi man giemmer det beste tilsidst — og nu, mine udvalgteste, fortroligste Venner, som jeg allene aabner mit Hierte for, nu ønsker jeg for Verdens Skyld, at De maae leve længe, og for min Skyld, at De endnu maae væde min Aske med nogle Taarer og sige: Alas, poor Yorrick!

Hvem som nu har Lyst at gaae med mig til min Høi, de behage at følge!

Høien.

Med den usigeligste Fornøielse satte jeg mig, eller rettere lagde jeg mig, bag ved min Høi, saaledes at jeg hverken kunde see mit Skib, eller sees af Folkene derpaa. For ved mig udbredte vidtudstrakte Marker alle Vaarens spæde Yndigheder. Om ikke rigere, saa dog lykkeligere end den Persiske Monark, laae jeg paa et lysegrønt, med Guld igiennemvirket Tæppe. Over mit Hoved var en Himmel af giennemsigtig Sapphir. Utallige af de konstigste Sangere og Sangersker kappedes om at bede mig velkommen og at forlyste mig med de meest indtagende Symphonier. Rundt omkring min Throne skiertsede smaa vingede Zephyrer, og tilviftede mig en Vellugt, der forekom mig langt sødere end Dunsterne af den dyrebareste Røgelse, næsten saa sød som min Arendses Aande. Ved mine Fødder laae Bacchus, — det er sandt, den guulhaarede Søn af Semele havde giort sig saa lille, at han var krøbet ind i en Halvpotteflaske; dog saa snart hans Broder Phoebus smilte til ham, kunde han ikke meer dølge sin guddommelige Glands. Men det, som giorde min Lykke, min Herlighed fuldkommen, var et Hierte, som hoppede i mit Bryst af Mod og Forventning, som svulmede af uskyldig Glæde, af de største, de ædelste Forsæt, og af et sværmerisk, et meer end Don-Qvixottisk Haab. Virkelig, naar man kun vil samle de faa Træk, som jeg hidindtil har skildret af min daværende Gemytsbeskaffenhed, saa vil man finde, at der dengang intet fattedes til min fuldkomne Lyksalighed, uden en troe Sancho Pansa, som jeg kunde have meddeelt mine Følelser og mine Hensigter. Jeg kunde nu snart haabe de frygteligste og de løierligste Hændelser; thi deri maa jeg sige

at jeg skielnede mig fra mit store Mønster, at det Comiske løb i det mindste lige saa meget ind i min Plan som det Tragiske. Med faa Ord: min hele Stilling var saa romansk, som jeg kunde ønske den. Jeg laae i et fremmed Land, i en Egn, der lignede de eventyrligste af dem, hvis Beskrivelse jeg havde læst; med en Flaske ved Siden, og en Pistol i Lommen; for Resten uden Forældre, uden Opseere, uden Venner og uden Penge! Hvad vilde jeg vel begiere meer?

Jeg kan, for at være saa sanddrue, som jeg har lovet at være det, kun meddele mine Læsere saa Træk af min daværende Fornøielse, det er at sige: ikke fleer, end dem jeg meget nøiagtig erindrer. Vilde jeg overlade mig til min Pinsel, skulde Indbildningskraften let forføre mig til at skildre den saaledes, som mig nu synes at den ved slig en Leilighed burde yttre sig, i Stedet for at skildre den, som den virkelig lod sig see.

Da jeg havde lagt mig saa fordeelagtigt, som jeg kunde, og i nogle Minuter med en taus Henrykkelse igiennemtænkt, følt, nydt alle min Tilstands Lyksaligheder, saae jeg mig om efter en Steen; og da jeg snart fandt en, slog jeg med et af Vellyst, af Mod, af Overgivenhed svulmende, brusende Hierte Halsen af min Flaske. Ikke Alcmenes Søn, da han havde slaaet alle Hovederne af den lernæiske Slange, blev saa belønnet, saa lykkelig, saa stolt som jeg, da jeg havde halshugget min uskyldige Yngling. Han fandt kun en stinkende, dræbende Gift i sin Fiendes hovedløse Krop, og af min arme henrettede Vens Hals flød en balsamisk Saft, som lovede, som skiænkte mig et nyt Liv, og lige saa megen Selvtillid som om jeg, liig hiin Helt, havde dræbt et Uhyre.

Herved advares alle og enhver af de Skribenter, hvis Udarbeidelser har eller kan have den mindste Indflydelse paa Hiertet — de allene undtagne, som befatte sig med at forfær-

dige Stridsskrifter, Blut- und Trauerbühnen, og Spaadomme om Verdens Undergang, — at de aldrig arbeide, naar de har Anfald af Gigt, aldrig i et Kammer, hvor der er megen Giennemgang og mange Fluer, og aldrig længere end tre Timer ad Gangen. I dette Øieblik har jeg udfundet denne Regel, og den alene har frelst Livet paa den nysanførte cluninstaridosarchidiske Lignelse, som jeg ellers skulde have slettet ud, om den og havde kostet mig Reenskrivningen af et heelt Ark; men nu skal den blive staaende til et advarende Exempel, til et Vidunder, til en Skræk og en Afsky for alle følende Skribenter, der ønske at meddele deres Læsere nyttige, glade, ædle og store Følelser. Jeg vil ikke engang tale om det Kolde, det Søgte, det Urigtige og Urimelige deri. Men, ret alvorlig, mine Herrer, troe De at den ærlige Mester Gotskalk, eller at vor store Anatomicus, Herr Doctor Skelett, eller at en Slagter, en Martyrolog, en engelsk Tragoedieskriver i en Hast kan udklække fleer grusomme, blodige, væmmelige — troe De, at en Forræder, en Judas kan tilveiebringe fleer uædle, afskyelige Begreb, end denne korte Lignelse, endskiønt kun hændelseviis, opvækker? Hvor uværdig er den min Hoi! Hvor uliigt er ethvert Træk deraf min daværende Gemytsbeskaffenhed!

Maa da Siælen altid opløfte sig over sin Sphære for at naae Dyden og ædle Tanker? Eller kan Smerter, kan Fortrædenhed og Træthed nedtrykke den indtil uædle og grusomme? Det er et vigtigt Spørgsmaal, som jeg nu er for træt til at undersøge.

Jeg vil ønske mine Læsere en god rolig Nat. Jeg vil forfriske mit Hierte ved at snakke en Times Tid med vor Oncle Tobby og med den ærlige Corporal Trim, og i Morgen vil jeg vende tilbage til min Hoi.

Høien.

Jeg dreiede mig med Flasken i Haanden om imod Norden, imod vort lykkelige Dannemark, som dengang, i Forbigaaende sagt, syntes mig det ulykkeligste Land blant alle, fordi det havde ingen Krig, ingen Bierge, ingen Skovrøvere, ingen vilde Dyr, og overalt ingen Materie til Eventyrer.

Østersøen, Gud være lovet, et heelt Hav er os imellem, sagde jeg ved mig selv. De skulde have ont ved at naae mig, om de vilde. Jeg kunde være i Algier, førend de kom her. Min arme Broder, din Lykke er spildt; men min er tryg, min skal de ikke meer hindre! O min Moder! dersom du nu kun vidste, kun kunde forestille dig, hvor jeg var — hvor lykkelig jeg var! Men vær kun rolig, og ikke bekymret for mig, min kiæreste Moder! Snart, snart tænker jeg, vil De faae at see af Aviserne, at Deres Johannes var en ganske anden Person, end De tænkte. Eller naar jeg nu skikker Dem det kostbarste af det Bytte, som jeg giør ved en eller anden Leilighed, da vil det glæde Dem, da vil De vise det frem til Deres Venner, og prale deraf, og sige: min Johannes tænker dog paa mig. Ja evig, evig tænker han paa dig, min inderlig elskte Moder! Tak, tusinde Gange Tak for alt det Gode, du har viist mig fra min spædeste Barndom! Nu, da jeg Gudskeelov ikke meer trænger til dig, nu vilde jeg ønske, om det kunde skee dig uskadt, at du snart maatte trænge til mig, at jeg dog kunde vise dig, hvor taknemmelig jeg var, hvor høit jeg elsker dig. Imidlertid, lev vel, min sødeste Mama! kluk kluk kluk kluk! lev evig vel, lev lykkelig, og elsk Deres troe Johannes! klukklukklukklukklukkluk — Aha!

Og Dem, min Herr Stedfader, endskiønt De virkelig har været meget slem imod mig; endskiønt jeg, sandt at sige, ikke kan lide Dem, ønsker jeg Dem dog oprigtigt alt Vel. De vil saae det at see, at jeg under Dem det; naar jeg nu, om Gud vil, bliver Ritmester, og Oberst, og maaskee noget meer, da — men ikke før — skal jeg ære Dem, som om De var min Konge; da skal jeg overøse Dem med Vel, og da skal Deres Opførsel imod mig fortryde Dem.

Tanken var unegtelig ædel, og jeg troer vist, at den har lokket nogle kostbare Taarer af mine Øine. Det var den store Turenne, troer jeg, som engang i Hidsighed, lod en af sine kiækkeste Granaderer give et halvhundrede Stokkeprygl for en ringe Forseelse. Det skal fortryde Dem, sagde Granaderen med koldt Blod, da han havde udstaaet sin Straf. Generalen, som hørte dette, lod ham give et halvhundrede endnu, men da Granaderen dog blev ved at giøre den samme Trusel, var han saa menneskelig, at han lod, som han ikke hørte den. Kort derefter kom det an paa at udfinde en overmaade dristig og duelig Mand til jeg veed ikke hvilken Expedition, hvorpaa en vigtig Fæstnings Indtagelse beroede. Man udsatte en Præmie paa hundrede Ducater, og ingen meldte sig. Alle Officerer, som kiendte vor Granadeer, var enige om, at ingen kunde eller turde paatage sig denne Commission uden han. Paa Turennes Ordre, som allerede havde glemt den føromtalte Execution, talte man til ham derom. Han paatog sig den strax, og udførte den med en Bravoure, en Habilité, og et Held, der var over al Forventning. Den skiønnende General gik ham i Møde, for med Høitidelighed at overlevere ham den udlovede Belønning. „Nei,“ sagde Soldaten, „jeg har kun giort min Pligt, og jeg vil ikke tage imod nogen Løn derfor; men Dem, da

De sidst, om De erindrer det, lod mig behandle paa saa ære-smertende en Maade, sagde jeg, at det skulde fortryde Dem, og jeg vil haabe, at jeg har holdt mit Ord." Med Taarerne i Øinene faldt Turenne ham om Halsen, og giorde ham paa Stedet til Captain. — Men jeg kommer tilbage til min Historie.

Nu, min kiære Stedfader, sagde jeg (med høi Rost, som det Foregaaende), Gud lade det gaae Dem vel! Kluk-klukkluk! Var det ikke virkelig en Karrighed, en Tilbageholdenhed af min Siæl, at jeg ikke drak meer? kun tre fattige Kluk! Mit Gemyt, synes mig, viiste sig her ikke fra sin fordeelagtigste Side, og en fiin Menneskekiender, der havde seet min Opførsel i denne Fald, vilde have sat ti mod eet, at jeg maatte have en stærk Dosis af Stolthed til Hielp, om jeg i paakommende Tilfælde skulde handle lige saa ædelt imod min Stedfader, som Granaderen mod Turenne.

Og nu, min kiæreste, min arme Broder — nu maaskee du allerede er paa Veien til de Ulyksaligheder, som jeg har undflyet. Havde du dog fulgt mig! Men naar du nu hører min Lykke, da maa du ikke blive fortrydelig derover; det er, som du veedst, ikke min Skyld, at du ei har taget Deel deri. Dog vel mueligt, at jeg endnu, og snart, kan hielpe dig. Imidlertid lev vel, min Broder, lev evig vel! klukklukklukkluk ꝛc.

Og nu mine Venner! —

Hvor mange Venner havde jeg da vel dengang, min Herr Qvæstioturius? Jeg skal svare Dem oprigtig. Om alle de, som vi elske, kan kaldes vore Venner, saa havde jeg dengang omtrent fem hundrede Millioner, ifald der ellers er saa mange Mennesker paa Jorden. Thi det er tilforladelig et Hovedtræk i min Characteer, at jeg fra mine Barnsbeen har havt og endnu har en inderlig, en usigelig Tilbøielighed til at giøre alle

de Skabninger, der see ud ligesom jeg, og jeg tør sige alle Skabninger uden Undtagelse, lykkelige og fornøiede. Selv de, hvis Væsen og Opførsel imod mig giorde, at jeg til en Tid umuelig kunde lide dem, behøvede kun at trænge til mig, at smile til mig, at trykke mig i Haanden, for at blive mine beste Venner, for at have al min Eiendom og selv mit Blod til deres Tieneste. Jeg berører kun dette Træk af min Characteer, og langtfra ikke for at prale deraf, som af en Dyd; det er kun en Tilbøielighed, en Vellyst, maaskee tildeels en naturlig Følge af min Stolthed. Thi denne giør det nødvendigt at elske sine Velgiørere, og om mueligt at giengielde deres Velgierninger; men hvor meget smigrer det den ikke, naar vi kan giøre dem Got, som ikke kan vente det, som intet Got har forskyldt af os; og hvor ulige meer kildres den, naar vi kan giøre dem lykkelige, som vente det Modsatte af os, og som har forskyldt det! Hvor meget større føler Hiertet sig dog ved at give, end ved at tage; hvor meget ædlere ved at give Got, end ved at give Intet; hvor meget høiere ved at give Got, end ved at give Ont! Det er vist en Tilbøielighed, som har sin Belønning i sig selv, og hvad dens Kilde og er, saa er det vist, at jeg altid har havt den, at jeg i den Tid, jeg taler om, følte den med en langt større Hede og Enthusiasme end nu, og at jeg ved min Høi med den ægteste Velmenenhed drak hele Verdens Skaal.

Himmel! hvor mange fiendtlige Krigskasser, hvor mange Stæder plyndrede jeg ikke ud, i min sværmende Indbildningskraft, for at hielpe alle dem, som jeg kiendte nødlidende. Hvor mange glade Ansigter, hvor mange Lykkelige giorde jeg ikke, hvor mange Pleiehuse og Hospitaler rettede jeg ikke op, hvor mange Familier bragte jeg ikke paa Fode paa Østerrigernes Bekostning! Men man vil sige, at jeg paa den Maade giorde lige saa meget Ont som Got. Jeg giorde det ikke. Eet var det,

at jeg baade holdt det for en Soldats Pligt at giøre Fienden al Afbræk, følgelig at plyndre ham hvor og naar han kunde; og jeg var overbeviist om, at min Forskaanelse i den Fald kun lidet eller intet vilde nytte ham, da der dog var Tusinde og Tusinde, som vilde giøre det, jeg lod være. Et andet var det, at min flygtige Indbildningskraft underveis i visse Maader oprettede al den Skade, den giorde. Jeg bevarede med Livsfare Jomfruer fra at blive voldtagne, og Værgeløse fra at blive dræbte. Jeg slukkede Ildebrande, jeg tog en Deels Eiendomme under min Beskyttelse, og jeg gav en Deel Nødlidende, Fortvivlede eller kun Grædende alt det igien, som jeg og andre havde frataget dem, og hvorledes jeg bar mig ad, beholdt jeg dog, jeg veed ikke selv hvorledes, altid nok tilovers, til at besørge alle mine øvrige Indretninger. Det var en Velsignelse, som min Tænkemaade fortiente. Jeg imidlertid, jeg som sad ved min Hoi og giorde nogle Tusinde lykkelige, jeg vidste, eller egentligere jeg formodede kun et eneste Menneske paa hele Jorden, der havde nogen særdeles Godhed for mig. Denne Tanke synes ydmygende; men sandt at sige, brød jeg mig dengang ikke meer derom, end jeg i dette Øieblik bryder mig enten om en Tønde Guld eller om min Nathue.

Jeg drak, som sagt, en god Slurk paa alle mine Venners, det er at sige paa hele Verdens Velgaaende.

Men nu forlod jeg alle Udenværker. Jeg samlede mit hele Væsen, mine Tanker, mine Tilbøieligheder, mine Ønsker, mine Sværmerier ind i mit Hiertes inderste Lukke. Som en Gierrig, der med Fornøielse en Tid lang har talt med unge Forødere, eller med trængende Arvinger, eller med fordeelbringende Jøder, dog føler en hemmelig Glæde, naar han bliver af med dem, fordi han nu kan gaae ind i sit mørke Kammer til sit jernbeslagne Skriin, og lukke det op, og besee og beføle

og nyde sit Hiertes Guld: saaledes fandt jeg ligesom en Lettelse, da jeg nu troede, at jeg havde afgiort alle mine øvrige Pligter, og uhindret af dem kunde lade min Siæl anstrænge alle sine Evner paa at giennemtænke, at skue, at nyde sin skiulteste, sin kiæreste Tanke: dig, du elskeligste blant Pigerne! Verden døde for mig, og jeg følte kun Arendse.

Elskværdigste, himmelske Pige! raabte jeg, guddommelige Arendse! dig har jeg giemt tilsidst for at nyde dig uforstyrret og længe! Himmel! hvad tænker du nu om mig, du Dydigste? Uden at tage Afsked, uden at give dig det mindste Nys om mit Forsæt, gik jeg bort. Hvor brænder ikke mit Hierte efter den Tid, da du kan see af Aviserne, hvorfor jeg gik, at du tildeels var Skyld deri, og at jeg ikke er dig uværdig! Vidste du dog, at Hovedformaalet for mit Foretagende var at fortiene dig! Var du dog Vidne til enhver af mine Handlinger! Men det er vist, det er et helligt Løfte: jeg vil troe dig Vidne dertil, jeg vil troe dig nærværende, og dersom jeg da foretager mig noget, — dog det kan jeg ikke, — men dersom jeg foretager mig noget, som er dit Hierte uværd, du Dydigste! da vil jeg kaste mig paa Knæe for dig, og underkaste mig din Tugtelse, og afbede det, og love Bedring. Du skal være min Lederinde, min Dronning, min Skytsengel!

Og nu give Gud, at hellige Engle maae bevogte ethvert af dine Trin, og med deres gyldne Vinger tilvifte dig Lyksaligheder! klukklukklukullerolullerolullerolullerokluk! Aha, Deiligste! Men dersom nogen Uværdig, det er at sige enhver anden end jeg, skulde understaae sig i min Fraværelse at nærme sig til dig med Haab, da give Himlen, at de maae vifte ham Sand i Øinene, at han ikke kan see dig! Ja før — før en anden, der ikke skiønnede paa dig som jeg, skulde røve

dig fra mig, før give Himlen, at din Faders Gaard maatte brænde af, saa at du intet frelste uden de Klæder, du gikst med! at Kopperne maatte tilrede dig som et Dørslag! at du maatte faae illdrøde Øine, en finned Næse, en savlende Muud, og en Taille som en sort Ræddike! Da, da skulde du see, at det ikke var din Skal, men dig, dig selv, det hele, det inderste dig selv, som din Ewald elskte! Hvor vilde du da ikke blive rørt! Med hvor kostbare Taarer vilde du ikke væde mine Kinder, naar du saae, at min Kiærlighed, min Troskab var steget i lige Grad med dit Vanheld! Vdnrrnrrnrr! Kukkukkuk! — Imidlertid er det bedre, at du bliver som du er!

Siig mig, min Deiligste, siig mig: vil dit Hierte slaae høit, vil dine Kinder blusse, naar du nu læser i de Berlingske Tidender: „En ung Dansk, ved Navn Ewald, har i den sidste Bataille, ved en Tapperhed der overgik hans Alder, frelst sin Generals Liv. Den unge Helt er let blessered, men Generalen har stikket ham en Standart til den første Bandage" rc.? Himmel! og naar du kort, kun kort derefter læser: „At vi ikke har tabt det sidste Slag, har vi maaskee den unge Cornet Ewald, næst Himlen, allene at takke for. Rytteriet, som bedækkede den høire Fløi, begyndte allerede at vige for den fiendtlige Ild, da han med sin Standart i Haanden sprængte for ved sin Esqvadron lige ind paa Fienden, og deels ved Ord, deels ved sin Handling opmuntrede den til at følge sig. Massacren, som den i første Hede anrettede, var skrækkelig, og vor Seier er fuldkommen. Hans Majestæt har skiønnet paa vor Cornets Tapperhed, som han burde, og skienket ham en ledig Esqvadron." — Bravo!

Deres Velgaaende, Herr Ritmester Ewald! Kukkukkukkuk! Videre kommer jeg venteligt ikke i Sommer. Og det

kan være got! Men til Vinteren begierer jeg Permission paa et Par Maaneder. Jeg flyver hiem til dig paa Kiærligheds Vinger, og lægger mig selv, mine Lorbær, og maaskee en eller anden fiendtlig Prindsesses Klenodier for dine Fødder. O min Arendse! da vil du smile; men naar jeg igien skal bort, da vil det koste dig nogle Taarer. Dog, man kan ikke undvære mig ved Armeen, Æren kalder, og som en Lynild sees jeg i Spidsen af min Esqvadron, just i det der leveres et Feltslag. Alting er i Forvirrelse. Med Sabelen i Haanden styrter jeg ind paa Fienden, jeg adsplitter, jeg forfølger ham, han retirerer ind i en af sine beste Fæstninger; og i Stridens Hede trænger jeg mig ind med ham. Jeg besætter Porten, holder den ryddelig for vore øvrige Tropper, og inden han kan besinde sig, har jeg erobret Fæstningen og plantet de kongelige Faner paa Voldene. Alle Munde og alle Aviser blive fulde af min Roes. Alle Udenværkerne af Commandantens Frue skikker jeg som et Seierstegn til min Arendse. Kongen giør mig til Oberst, og slaaer mig til Ridder. Potz tausend! Jeg var tilfreds, at det kun var Vinter igien, at jeg snart kunde komme hiem og giøre Dem min Opvartning, min naadige Frue Oberstinde! Imidlertid har jeg den Ære at erindre Deres Velgaaende! Klukklukkluk! Dog det bliver ikke derved, snart bliver jeg General o. s. v.

Der var til Lykke intet meer i min Flaske.

En vis Calif søgte, da han var forvildet paa Jagten, Skiul hos en arabisk Bonde, og begierte noget at drikke af ham. Bonden, som langt fra ikke drømte om at beherberge de Troendes Behersker, og kun lidet brød sig om Mahomets Forbud, satte i sin Godhiertighed en Kande ret god Viin for sin Giest; og Califen, der lige saa lidet brød sig om Prophe-

tens Viin-Mandat, drak uden Betænkning en god Slurk deraf. „Min Ven!“ sagde han, i det han satte Kanden fra Munden; „du dømmer maaskee af min Klædedragt, at jeg er en ubetydelig Person; men jeg kan sige dig, at jeg forestiller noget ved Califens Hof, og der maaskee kan tiene dig.“ — „Det er got,“ svarede Bonden. Herpaa tog Califen fat paa Kanden igien, og drak efter sit Hiertes Behag. „Din Viin er fortræffelig,“ sagde han, i det han pustede, „og for at giøre dig viis paa din Belønning, vil jeg kun sige dig, at jeg er Califens Yndling og altid den Nærmeste om hans Person.“ — „Det er mig kiært,“ svarede Araberen. — „Din Beværtelse skal vist aldrig fortryde dig,“ sagde Jægeren, da han efter en lille Pause havde brukket tredie Gang; „thi jeg kan ikke længer dølge det for dig, at den, du har havt under dit Tag, er de Troendes Behersker Al-Mauni selv.“ Nu snappede Bonden sin Kande, og vilde gaae bort dermed. Den undrende Calif spurgte ham om Aarsagen. „Ei!“ raabte Bonden, „dersom du drak engang endnu, kan det ikke feile, at du jo blevst til vor hellige Prophet, og end en Drik, da skulde du sige, at du varst Gud i Himmelen.“ Denne Historiette er ofte fortalt, og jeg skulde ikke have fyldt mit Papir dermed, om den ikke havde saa megen Lighed med min. I det mindste skulde neppe nogen Potentat have været sikker for mig paa sin Throne, dersom min Flaske ei havde været tom.

Nu heldede jeg mig fuldkommen tilbage, og under de sødeste Sværmerier faldt jeg i en tryg Søvn. Hvor længe jeg har sovet, veed jeg ikke, men da jeg vaagnede, heldede Dagen stærk, og da jeg af en meget naturlig Tilskyndelse strax løb op paa min Høi for at see efter Skibet, fandt jeg, at det var borte.

Hvilken nye Forvirrelse! siger maaskee en Deel af mine Læsere; og hvilken nye Føde for min romanske Siæl! siger jeg. Ene, om Natten, i en ubekiendt Egn — det tegnede til et besynderligere, et frygteligere Eventyr, end jeg i mine meest sværmende Drømme havde haabet saa snart. Min høire Haand begyndte mechanisk, Siælen ubevidst, at lege med Pistolen, og med langsomme, stive Skridt gik jeg ned af min Høi.

Arendse.

Havde jeg da og en Arendse, eller var det en Dulcinea, som min Indbildningskraft allene skabte sig, fordi den trængte dertil? Nei, ved Cupido, jeg havde en, eller egentligere, jeg havdes af en deilig, en fiin og skarpsindig, en ædel, en majestætisk Arendse, en af disse skyggefulde Skiønheder, hvis Smiil er som Solens igiennem en regnfuld Himmel, hvis Vink er en giennemtrængende, en uimodstaaelig Straale af tungsindet Dyd, en af disse bydende, mægtige, fortryllende Brunetter, som man ikke kan see uden Ærefrygt, og neppe elske uden Tilbedelse. En Arendse, med store, mørkebrune, straalende Øine, med en lille kroged Næse, en Mund, hvorpaa Gratierne syntes at skiertse, tykke kastaniebrune Lokker, som beskyggede en sneehvid Hals, to runde, elastiske, svulmende — o Himmel, jeg glemmer mig! Men det Vigtigste: en Arendse, med en dydig, en vittig, en fat og en høi Siæl, — en Arendse, med det ømmeste Hierte som nogentid har slaaet bag ved et Snørliv! Jeg havde hende, o Himmel, o mine Læsere! O du som Smerter har giort følsom og øm, du som mishandlet, forladt af Verden sidder i din eensomme Hytte og læser dette Blad for at forslaae din Kummer, lad en eneste medlidende Taare dryppe derpaa! Jeg havde min Arendse, og nu har en anden hende! Fordum nagende og martrende, nu snigende og dræbende Gift! Erindring om mit Tab! fortærende, ødelæggende Tanke! Kilde til min Fortvivlelse, mine Uordener og mine Ulykker! Kilde til min daglige Kummer og mine Taarer! naar vil du fortørres?

Saa vidt jeg kiender mig selv, vilde jeg have forsmertet

mit Tab, om min Arendse var blevet lykkelig. Hun er det ikke, langt fra ikke. Gierne, meer end gierne, synes mig, vilde jeg have undt den hende, der bedre end jeg kunde have skionnet paa, kunde have belønnet og bevart hendes Fuldkommenheder. O Gud! o Medynk! Kummer, nagende Kummer har udtæret min blomstrende Arendse. Nu er hun Sorgens Aftryk, Dødens Billede; nu bringer en frygtelig Sygdom, Skrækkens Datter og Moder, hende daglig paa Gravens Bredde.

Arendse.

Det er neppe to Aar siden at min Arendse kom til mig, da jeg laae i min eensomme Hytte, uden andet Selskab end min Kummer og mine Smerter. Blege og indfaldne var den Deiliges Kinder, og en mat Gnist af den mig saa bekiendte Ild skimrede endnu kun i hendes Øine. Hun forekom mig som den lidende Dyd, som Arria, da hun med Døden paa Læberne, med det dybe, dræbende Saar i Brystet, rakte sin Pœtus Dolken, og sagde: det smerter ikke, min Pœte! Med en Clementinas melancholske, afmaalte, langsomme Gang, med hendes ærværdige Kummer i hvert et Træk, med en kiæmpende og uovervindelig Høihed, gik hun hen til mit Leie, og lagde de yderste Spidser af tre Fingre paa min zittrende Haand. „De forrige Tider er forsvundne, Ewald!“ sagde hun, og gik hastig bort, som om hun frygtede at have sagt for meget. Ja de ere forsvundne! sagde jeg, og saae stivt paa det Sted, hvor hun havde staaet, og ikke en eneste venlig Taare vilde lindre mit beklemte Hierte. O min Arendse, min Arendse!

Elskov.

Tilig fandt mit Hierte en ulmende Gnist af dig, du Levning af Paradiis, du himmelske Kiærlighed! Dannet, som det var af sin Skaber, til alle ømme og stærke Følelser, aabnede det sig let for den sødeste og meest igiennemtrængende af alle, uden enten at kiende dens Farligheder eller den selv. Jeg elskte, førend jeg vidste hvad det var at elske, førend jeg formodede anden Forskiel paa Kiønnene, end den der falder enhver dagslig i Øinene. De, som ønske at kiende Mennesket, vil ikke tabe derved, om de nøie lægge Mærke til denne Artikel af mit Levnetsløb. De vil deri finde de deels stigende, deels efterhaanden faldende Grader af en barnagtig, en sand og dydig, en romansk, en vellystig men fiin og smagfuld, og en blot vild og brutal Elskov. Men jeg maa ruste mig ud med meer Lune, førend jeg kan skrive herom. Laan mig dog et Glimt af den Aand, min Yorick! som lærte dig at flye for Døden til Breddene af Garonne! laan mig det, at jeg maa flye for den dræbende Tanke, som forfølger mig, for den morderiske Erindring af de Tider, som ere forsvundne!

Jeg kan ikke — jeg kan ikke tænke andet, end den Deel af min Lyksalighed, som de tog med sig i deres Afgrund. Bort, bort!

Den muntre, raske, modige Ungdom, den uskyldige, ubesmittede Samvittighed, det følsomme, varme, glade, haabefulde Hierte, den dristige, skaberiske Indbildningskraft svæve i en lang Skare forbi mig, som lige saa mange blege Spøgelser af af=

døde Venner. Bort, bort, fortrædelige Skygger! Jeg vil holde Haanden tæt for Øinene, og ikke see dem.

Veed jeg ikke, at Gud elsker mig, og ikke vil forlade mig? Har jeg desuden ikke oprigtige, sande Venner? Har jeg ikke mit Udkomme paa meer end et Aar? Sidder jeg ikke i en god Læneſtol og har et got Glas rød Viin staaende ved min Side? Hvi græder jeg Uſkionſomme da?

Elskov.

Jeg var i det høieste kun tretten Aar gammel, da jeg følte det første Glimt af Kiærlighed. Ikke, at jeg dengang skulde have vidst, hvad det var jeg følte; men jeg har siden udfundet, at det ikke kunde være andet. Neppe kunde noget Barn være meer uvidende og uskyldigere i slige Ting, end jeg var dengang, og en god Deel Aar derefter. Jeg var dengang i Kost og Underviisning hos sal. Rector Licht i Schlesvig, der boede i den lange Gade; og en middelaldrende Regimentskorteermester-Frue var den, som første Gang kastede sine Entrehager i mit Hierte. Kiærlighed er, som alle vore øvrige Passioner: den bilder sig nøie efter de Ting, vi kiende, efter de Begreb, vi har; derfor elsker en Professor Philosophiæ som en Platoniker eller i det mindste som en af Heltene før Christi Fødsel, en Hofmand som en Bedrager, og en Bonde som en Tyr. Jeg var et Barn og elskte som et Barn, det er at sige: jeg betragtede den, jeg skiønt uvidende tilbad, som en Moder, men, som den elskværdigste blant alle Mødre, mod hvilken jeg ikke allene uden Tvang gierne vilde, men selv ønskte, brændte efter at vise den meest uindskrænkte Lydighed, den dybeste Underkastelse. Gid jeg dog engang kunde komme i Selskab med hende, og hun vilde befale mig noget, sagde mit lille svulmende Hierte; hvor vilde jeg flyve! Gid hun i Hidsighed, uden at jeg havde forskyldt det, maatte straffe mig, slaae mig! hvor vilde jeg ikke da med Taarene i Øinene kysse hendes Hænder, hendes Fødder! da vilde det angre hende, naar hun saae at hun havde giort mig Uret, da vilde hun beklage mig, og maaskee kalde mig

fin Ewald. Disse var tilforladelig de vellystigste Billeder, hvormed Cupido dengang lokkede mig. Hvert Dieblik, som jeg kunde stiæle fra mine Bøger, tilbragte jeg ordentligviis, og de fleste Tider mechanisk, uden Forsæt, i Vinduet eller i Gadedøren. Jeg strøg mit Haar tilbage, trakte mine Halværmer og mit Kalvekryds frem, og naar jeg saa opdagede min Elskelige, stirrede jeg ufravendt paa hende, indtil jeg var saa lykkelig, at hendes Dine mødte mine; da var det, at jeg bukkede med Næsen lige til Jorden, og vilde Skiebnen mig da saa vel, at hun ledsagede det Kniks, hvormed hun takkede mig, med et lille Smiil, o da, da ønskte jeg hende bort, blot for at kunne nyde dette Smiil i Eenrum. Jeg er nysgierrig for at vide, om denne gode Frue har mærket noget til min forvovne Daarlighed. Jeg har i min Levetid aldrig talt med hende; men saa meget er vist, at hun var en stor Deel erfarnere end jeg, og at det uden Tvivl har været af blot Foragt for min Barndom, om hun har mistydet alle mine dybe Complimenter.

Denne Ild blev snart slukket; enten det var, fordi den havde fortært alle de Kniks og Smiil hvorved den nærte sig, og følgelig ikke havde meer Materie at brænde ved, eller fordi min Regimentskorteermester-Frue var flyttet bort, erindrer jeg nu ikke meer. Og nu havde mit Hierte Roe, indtil en Flensborger Pige efter et halvt Aars Forløb paa nye tændte det i Brand. Denne Pige, som tiente os, havde, saa vidt jeg erindrer, et af de almindelige Ansigter, der gierne lade dem gaae i Fred, som ellers vil skiøtte sig selv. Hendes Overlæbe var desuden fra Næsen af altid tæt bedækket med brugt og ubrugt Tobak, hvilken Omstændighed just ikke er af de meest tillokkende. Men som sagt, jeg elskte som et Barn. Et Par sneehvide, svulmende Skiønheder, som hun til Overflod blottede saa meget hun vel kunde, og som umiddelbar erindrede mig om

de Sødheder, jeg havde smagt i mine spædeste Børneaar, stial min Opmærksomhed og mit Hierte i et Øieblik. Med faa Ord, dersom jeg elskte Regimentskorteermester-Fruen som min Moder, saa elskte jeg den lille Flensborgerske som min Amme. Hvem der dog maatte berøre dem — kysse dem! sagde jeg; hvem der dog endnu var et Barn og kunde klappe, kramme, suge dem! Man seer, at her allerede var meer Materie, meer Sands i denne Kiærlighed end i den forrige. Hvor mange af de forønskte Friheder, hun tilstedte mig, erindrer jeg ikke, og vil jeg ikke erindre. Saa meget er vist, at jeg spilte min Roman saa vidt, at jeg en god Markedsdag for de sidste af mine Lommepenge kiøbte et Par Alen Paille Silkebaand, som jeg forærte hende; og at hun belønnede min Galanterie med et eller fleer kraftige Kys, hvoraf jeg, i Betragtning af det jeg oventil har sagt, formodentlig er kommet til at nyse. Endnu maa jeg erindre, at da jeg nogle Aar derefter paa min Udenlandsreise ved en Hændelse mødte denne Pige paa Flensborger Gade, forekom de før saa elskte Skiønheder mig som et Par Malkebøtter, og uagtet jeg af Naturen baade er godhiertet og høflig imod det smukke Kiøn, faldt det mig dog næsten tungt at besvare alle de Høfligheder, hvormed hun forekom mig, med to venskabelige Ord. Men det er Slutningen af alle disse vilde, sarkophagiske Passioner; og desuden var mit Hierte den Tid fuldt af Arendse.

Et andet lille Blus, som en peen, smalliveb, hvidhudet, fregned Cancellieraads-Datter tændte an i mit unge Bryst, da jeg læste til Confirmation hos Præsten Herr Cramer, skulde neppe være værd at tale om, dersom det ikke var i Betragtning af dets egentlige Tønder. Jeg var, som jeg har erindret og som man let kan troe mig, dengang saa uskyldig, at jeg virke-

lig ikke vidste hvad Kiærlighed var, og at jeg enfoldig nok troede at man ingen elskte uden den, hvormed man giftede sig. Da dette sidste nu ikke kunde løbe ind i min Plan, saa bliver det temmelig klart, at jeg dengang hverken troede at elske min Regimentskorteermester-Frue eller min Flensborger Pige eller min fregnede Jomfrue; det maatte da være denne sidste, som jeg havde giort saa alvorligt et Anslag paa, hvilket jeg dog ikke erindrer. Thi hvad de to første betræffer, da kunde jeg af de Romaner selv, som dengang allerede fordærvede min Indbildningskraft, ikke lære, hvad jeg skulde giøre af dem. Men nu, da jeg med meer Erfarenhed seer tilbage til hine Tider, finder jeg ikke allene Kiærlighed i min daværende Opførsel, men selv alle de Motiver, endskiønt kun en miniature, som siden har drevet mig og som saa ofte har drevet andre til de heftigste Passioner. Det, som drev mig til at elske Regimentskorteermester-Fruen, var virkelig et Glimt af den himmelske Sympathie, det jeg veed ikke hvad, som umiddelbar føder Ærbødighed eller Ærefrygt af sig, og som, forenet med den, nøder os til at elske, at ære, at tilbede ikke allene vor Overvinderskes Person, ikke allene hendes mindste Handlinger, men hendes Aandedræt, det Sted hun har staaet paa, hendes Feil, den Uret hun giør os; nøder os til at ønske hendes Vel over alting, og at forfremme det efter Evne uden mærkelig Hensigt til os selv.

Min Tilbøielighed for den Flensborger Pige var i Hensigt til dens Drivefiære af en ganske modsat Beskaffenhed. Jeg vil nok troe, at en eller anden legemlig Skiønhed kan bringe det føromtalte je ne sçais quoi i Gang, omtrent som Vinden bringer et Orlogsskib til at seile, eller en antændt Svovelstik et Krudtaarn til at springe; men til at frembringe det er den fuldkomneste Skiønhed i mine Tanker langt fra ikke til-

skrækkelig. De to forførerske Skiønheder, som min Flensborger Pige havde at fremvise, indprentede mig langt fra hverken Ærbødighed eller noget besynderligt Ønske for hendes Vel; det var egentlig kun mit Selv, min Fornøielse, som jeg tænkte paa. Jeg kunde ved denne Leilighed, saa got som Vinetti og maaskee saa got som Aretin selv, skrive en Afhandling om Nuditeterne og deres Virkning, der vilde være af en væsentlig Nytte baade for Naturforskere og for Moralister; men jeg frygter for at efterlade mig et Ord, et Bogstav, der kan selv kun ved en Hændelse afjage et ungt Ansigt en Rødme, et uskyldigt Hierte en lastværdig Bevægelse. Og jeg frygter næsten, i denne Materie allerede at have sagt for meget.

Den Art af Kiærlighed, som jeg følte for min lille fregnede Jomfrue, havde igien en Oprindelse, der var ganske forskiellig fra de to ovenanførte: Forfængelighed var, som jeg nu begriber, den Snare, hvori mit Hierte da blev fanget, virkelig fanget. Thi det havde kun været almindeligt, om jeg i mine Ønsker altid havde ladet mig nøie med at ansees for elsket; men uformærkt forandrede mit Ønske sig fra at ville ansees derfor, til at ville være det, og dette, tænker jeg, er en Sieldenhed, thi gierne har man en eller anden med Høiagtelse incompatible Fordom mod den, hvormed man faaer i Sinde blot at pryde sig. Mit Levnetsløb skulde blive uendeligt, om jeg ved alle Leiligheder vilde udførligt opskrive mine Betænkninger, og denne Materie, som sagt, er desuden for øm. Jeg vil derfor spare de mange smukke Ting, jeg havde at sige i denne Fald, skrive min Historie som den er, og lade enhver slutte deraf, hvad han kan. Jeg var den Øverste blant de Drenge, der gik til Læsning, ligesom min Elskelige var det blant Pigerne. Denne Omstændighed allene bevægede os strax og uden Afstale til at give hinanden vor Ret, ved at skielne os

paa en kiendelig Maade fra Mængden, og at hilse hverandre baade før og oftere og dybere, end nogen anden. Men aldrig boiede mit Legeme sig saa dybt, at jo min Siæl i Forhold kneisede desto hoiere, og jeg tænker, at det omtrent har havt samme Beskaffenhed med hendes. „Af Erfarenhed," sagde omtrent mit Compliment, „af Selvbevidsthed veed jeg, min Jomfrue, at De ikke skulde nyde denne Rang, dersom ikke Fødsel og Fortienester berettigede Dem dertil. Jeg yder Dem derfor efter min Pligt den Ærbødighed, der unegtelig tilkommer Folk af Deres og mit Slag." — „Det er just Deres Plads, min Herre," saaledes svarede hendes Kniks omtrent; „det er just Deres Plads, som gior Dem min Opmærksomhed værdigere end nogen af de andre." Denne Distinction vorte som alting gradeviis. Vor Opførsel faldt i Henfigt til de andre fra Koldsindighed til Ligegyldighed, og derfra til Foragt; og steg i Henfigt til os selv fra Hoflighed til Ærbødighed, og derfra til en næsten virkelig Hoiagtelse. I det mindste dreiede hun sig efterhaanden meer og meer, saa at hun tilsidst, naar hun neiede sig for mig, næsten vendte sine Selskabssøstre Ryggen, da hun dog i Begyndelsen stod i lige Linie med dem; og jeg, som først værdigede en og anden en temmelig fortrolig Hilsen, jeg affærdigede dem tilsidst alle under eet ved et gesvindt Slag med Hatten. Paa den anden Side glemte vi aldrig, naar vi reciterede vor Lectie for Præsten, at affectere den noieste Opmærksomhed paa hverandres mindste Ord, paa Bevægelsen af vore Læber; ligesom vi altid, naar det var forbi, gav hinanden, enten vi saa havde giort det ret eller galt, vort Bifald tilkiende ved et beundrende Smiil. Naar de andre blev afhørte, affecterede vi derimod desto meer Skiodesløshed; og Forfængelighed drev mig Uværdige saa vidt, at jeg i den Tid tryglede hendes Bifald ved adskillige smaa Pudserier, som, da de efter Ønske

blev belønnede, opmuntrede mig til fleer og større, indtil jeg derved tilsidst tildrog mig alles og især Præstens Opmærksomhed. Heri begyndte vi allerede at skielne os fra hinanden, ligesom jeg er overbeviist, at det var mig allene, hvis Hierte faldt i den Snare, jeg selv havde opstillet. Jeg kunde tydelig see paa vort lille Selskab, at enhver formodede en Slags Forstaaelse imellem mig og min Heltinde, og det blev min Ærgierrighed derom at giøre, at vedligeholde denne Formodning. Jeg sparede i denne Henſigt intet, uden Ord, hvoraf jeg tilforladelig ikke troer at have verlet tyve i min Levetid med min daværende Elskelige. Men jeg anstrengede alle min Siæls Kræfter paa at forfine, at styrke og at udvide Pantomimens Sprog, som Naturen selv havde lært mig, jeg veed ikke hvorledes; og dette kunde ei andet end bringe alle de ømmeste, følsomste Fibrer af mit Hierte i Bevægelse. Som en god Acteur i sin Rulles Hede ofte glemmer sig selv og virkelig bliver den, som han kun skulde forestille, saaledes gik det mig. Jeg ønskte, skiønt kun gradeviis og uformærkt, meer og meer Virkelighed i min Leeg. Jeg begyndte at føle en Art af martrende Kulde i mit Hierte, naar jeg gik fra Præsten, og jeg længtes meer efter at komme der igien, end jeg skulde have giort, om jeg ikke havde formodet min fregnede Pige der. Dette gik saa vidt, at jeg, endog efter at den Forbindelse, hvori vi havde staaet, var ophævet, i nogle Uger spildte mangen en Gang forbi hendes Vinduer, blot for ved mine dybe Hilsner at trygle et Kniks af hende. Videre forbød Omstændighederne mig den Tid at komme, og da dette Neiende, saa betydende som det endog undertiden kunde være, var for liden Næring for mit Hierte, faldt det snart i Dvale, og det Hele forsvandt af sig selv. Jeg igientager, før jeg slutter denne Paragraph, at jeg dengang, saa vidt jeg erindrer, uagtet alle disse anførte Følelser ikke tiltroede

mig Kiærlighed, eller egentlig vidste hvad den var. Dersom jeg elskte de to første som min Moder og som min Amme, saa elskte jeg denne sidste som en Søster eller en Veninde, og mit høieste Ønske steg kun til at ville agtes og yndes, meer end af andre, af hende. To Fordomme, som den Tid var mig indprentede: at man nemlig ikke kunde elske uden den hvormed man giftede sig, og at man kun kunde gifte sig, naar man havde Levebrød, hindrede mig i at fatte større Anslag. De Romaner selv, som jeg læste, lærte mig ikke meer; thi hvad de sagde meer, end de burde sige for unge Læsere, deraf forstod jeg til min Lykke platud ikke et Ord. Dog, min Skiebne vilde, at jeg snart, altfor snart skulde blive bedre oplyst.

Endnu maa jeg erindre, at jeg saa tilig ikke allene følte, men selv uroest opvakte en Art af Kiærlighed. En stumpet, tyk, kobberansigtet Pige paa sin mellemste Alder (naar man ellers regner 90 Aar for den yderste Punkt af det menneskelige Liv); en Pige, som havde tilbragt omtrent de sidste tredive Aar af sin Levetid i min Rectors Huus, som ikke allene opvartede hans Pensionairer, men og troede sig berettiget at udøve en Art af Myndighed over dem; en knarvurn, om ikke bidsk Skiønhed, som jeg virkelig traktes i Haar med den første Aften, jeg havde den Ære at komme i Kiendskab med hende, og som jeg siden kun ved Tvang havde kunnet forliges med: hun maatte, som jeg nu kan slutte mig til, Tid efter anden have opdaget noget hos mig, der behagede hende. Endeel Caresser af hendes Façon, en voxende og ellers ubegribelig Føielighed, og især nogle Friheder som hun ved visse Leiligheder tog sig, overbevise mig nu derom, da jeg har Erfarenhed nok til at forstaae dem. Havde jeg den Tid været tre, fire Aar ældre, tvivler jeg af mange Grunde ingenlunde paa, at jeg jo var blevet et nyt Beviis paa den meget grundede Sætning, at et ungt Mandfolk staaer den

største Fare for at tabe sin Uskyldighed i et middelaldrende Fruentimmers Arme. En Grund hertil, som jeg før har anført noget af, og som jeg næsten tvivler paa at nogen før mig udtrykkelig har bemærket, er den, at nemlig Kiærlighed, saa vel som den vi elske, ligefrem omdanner sig i vort Hierte efter de Begreb, vi har, og at vi følgelig som Børn før kan falde paa at elske dem der ligne vore Mødre og vore Ammer, end dem der ligne vore Søstre.

For deres Skyld, som maaskee turde sige, at denne Paragraph af mit Levnetsløb var umoralsk, vil jeg blot pege paa de Lærdomme, som enhver uden al nøie Eftertanke kan skumme lige oven deraf. Saaledes vil uden Tvivl Regimentskorteermester-Fruerne ved første Øiekast lære at tilmaale de unge Drenge deres Venlighed og deres Hilsener med Agtpaagivenhed, Karrighed og selv med Strenghed, og de Flensborger Piger vil lære at bedække deres Bryster noget ombyggeligere. Præsterne vil, som jeg haaber, herefter tage sig meget nøie i Agt for at give Forfængelighed den mindste Føde i deres unge Forsamlinger; og de, der har Kostgiængere, vil ikke lade deres endskiønt gamle Piger komme dem for nær, naar de er fiorten Aar gamle.

Da jeg i mit femtende Aar kom til Kiøbenhavn og blev Student, var mit Hierte saa reent for Elskov, som en Tavle, hvorpaa intet er skrevet. Men her lagde Forfængelighed mig snart en nye Snare. Jeg kom til at logere paa Kammer med min ældste Broder og to andre unge Studenter, hvoraf den yngste var i det mindste to Aar ældre end jeg. Jeg veed ikke, om alle unge Mennesker i Almindelighed, naar de blive det man kalder Karle, sætte saa stor en Priis paa deres Karlskab, som vi satte derpaa; men det er vist, at vi ansaae denne nye Rang, vi havde opnaaet, baade for vort høieste og vort ømme-

ste Point d'honneur, og at jeg især den Tid tusinde Gange heller havde ladet mig skielde for en Skielm, end for et Barn eller en Dreng. Jeg begriber nu, at min onde Samvittighed allene var Aarsag heri, at jeg nemlig fandt mig meer fornærmet ved en Beskyldning, som den overdrevenste Stolthed ikke kunde forestille mig som reent ugrundet, end ved andre, hvorfor mit Hierte strax frikiendte mig. Jeg havde imidlertid, om jeg ellers vilde forsvare min Post, mange fleer Vanskeligheder at overvinde, end nogen af de andre. Jeg var baade den Yngste og den Mindste, og som jeg før troer at have anmærket, selv i Forhold af min Alder virkelig liden. Da der nu, som man veed, i alle eller dog de fleste huuslige Selskaber hersker en lovlig Sædvane, der har sin Oprindelse af Begierlighed efter Tidsfordriv: at nemlig een, som man siger, maa holde Lyset for alle de andre, saa var det ingen Under, at mine tre Selskabsbrødre strax udsaae mig som en Person, der var best skikket til dette Brug. Jeg havde al min Vittighed og alt mit Mod nødig for at afvende denne Ulykke. Dog kunde jeg uagtet alle mine Bestræbelser, ikke bringe det saa vidt at man vilde tage mig for fuld.

Gives da tilkiende, at der især ere fire Mærker, hvorved en nyegiort Karl uimodsigelig kan bevise sin Mandhaftighed, og uden hvilke hans academiske Indskrivelse og selv hans Kaarde kun lidet vil hielpe ham. Intet af disse fire Mærker fattedes mine tre Contubernaler, og jeg allene, jeg Uheldige, kunde ikke fremvise et eneste af dem. Det første, som er at røge Tobak, forbød en da uovervindelig Modbydelighed mig; det andet, at gaae paa Vertshuus, dertil var jeg endnu den Tid for undseelig og frygtsom; det tredie var at lade sig barbère, og jeg Ulykkelige var da saa glat paa min Hage, som jeg nu er inden i min Haand; det fierde var at have en Kiæreste, dette syntes

mueligst for mig at opnaae, og jeg besluttede saa stadigt at ville have en jo før jo heller, at dersom til den Tid den fromme Magdelone eller den cumaniske Sybille eller Hexen af Endor med en eneste venskabelig Mine havde giort mig dristig nok at byde mig frem, jeg da uden mindste Betænkning skulde have kastet mig i hendes Arme.

Arendse.

Jeg gik til min Ydmygelse længe forgieves til Marked med mit Hierte, min Haand, mit Latin, Græsk og Hebraisk, og — det som var tusinde Gange kostbarere end alle mine Eiendomme — med mit Haab og et utømmeligt Forraad af enthusiastiske Udsigter. Imidlertid troer jeg ikke at kunne beskylde nogen for denne Mislykke uden mig selv. Thi jeg er til mit Vanheld en af de undseelige Kiøbmænd, som kan staae hele Dagen paa Torvet uden at sælge noget, fordi de ikke tør frembyde deres Vare til de Forbigaaende, uden naar disse spørge dem derom, eller i det mindste med en forekommende, venlig Mine ligesom indbyde dem dertil. Men min Skiebne vilde, at der i den Kreds, hvori jeg dengang dreiede mig, ikke var et eneste Fruentimmeransigt, der selv ved al Konstens Hielp kunde frembringe et af disse opmuntrende Smiil, der allene kan give en ung Begynder Dristighed nok til at sige: jeg elsker dig. Jeg vil her just ikke tale om deres Hæslighed, som jeg da kiendte; endskiønt denne virkelig ikke var ubetydelig. En venskabelig Medusa — om man ellers kan forestille sig saadan en — havde været nok til mine Hensigter. Men jeg taler blot om visse — jeg var tilfreds, at jeg kunde oversætte det franske renfrognées — om visse bizarre, frafkrækkende, truende, bidske Træk, hvormed enten Naturen eller en særdeles Omstændighed i vor Mellemstands sædvanlige Fruentimmer-Opdragelse havde udsmykket deres Ansigter, og som langt fra at komme min Blødhed til Hielp giorde, at jeg med den ziirligste Kiærligheds-erklæring paa Læberne stod og gabede, hvergang jeg saae dem.

Man finder nemlig for got i de fleste Huse af vor midlere Stand saa tilig som mueligt at indskiærpe de unge Piger, at Mandfolkene ere en Art af feige Crocodiler, der, ligesom Fabelen siger om Nilens Tyranner, klynke og græde blot for at bide eller, det som værre er, at opsluge de Fruentimmer, som vil høre paa dem; men som der paa den anden Side heller ikke behøves meer til at skrække og at giøre reent uskadelige, end et Par uhøflige, xantippiske Ord, eller blot et sammensnerpet, grimasseruldt, baragruinisk Ansigt. Iblant de Damer, som jeg dengang kunde haabe at blive lykkelig hos, befandt sig øverst paa Listen en Broderdatter af min Vert, af ham som siden blev min Stedfader. Hun var Huusjomfrue hos ham, ikke over fire og tyve Aar, og af en ganske lidelig Skabning. Maaskee at de to sidste Omstændigheder giorde mig mit forehavende Frierie behageligere eller i det mindste taaleligere; men det er unegteligt, at den første baade var og af sin Natur burde være den mægtigste Tillokkelse for mit forfængelige Hierte. Havde jeg været heldig, skulde jeg kunne have seet alle mine Contubernaler over Skuldrene. Ingen Omstændighed kan smigre et forfængeligt ungt Menneske meer, end den, at være eller i det mindste synes at være i god Forstaaelse med Jomfruen i Huset; han nyder sin Triumpf daglig og hvert Øieblik, da derimod de lige saa Forfængelige, som leve under eet Tag med ham, og maae søge en Pige, hvormed de kan pryde sig, uden for Huset, kun sielden kan — være pyntede, kun sielden fremvise deres Fortienester hos det smukke Kiøn. Og det er uden at tale om de maaskee væsentligere Fordele, som han har af sin Elskeliges Indflydelse paa den daglige Oeconomie, og hvori han, saa uegennyttig han i denne Fald og ellers kan være, dog altid finder den søde Fornøielse, at ærgre og ydmyge dem, der tør sætte sig i Liighed med ham. Da jeg nu, som

sagt, elskte, eller egentligere havde besluttet at elske, af bloi Forfængelighed, kan man ikke undre sig over, at jeg anstrengte, skiærpede, udpyntede, og ved alle muelige Leiligheder fremviste alle mine formeente Elskværdigheder, for at vinde eller i det mindste synes at vinde denne foromtalte Huusjomfrue. Jeg har, som jeg tænker, ikke nødig at sige mine unge Landsmænd, at min Tale i hendes Nærværelse altid blev meer afveiet, peen, sødtlispende, afbrudt, end hos andre, og i Forbigaaende sagt, dette sidste, som jeg vilde have at hun skulde troe det, af Mangel paa Udtryk og Aande, men virkelig oftest af Mangel paa Tanker. Heller har jeg ikke nødig at sige, at jeg ofte sukkede, naar jeg formodede, at hun kunde høre det; eller at jeg altid havde et $\frac{7}{8}$ beundrende og $\frac{1}{8}$ frygtsom-kiærligt Smiil i Beredskab til alt hvad hun sagde, enten det saa var slette Vadskerkoner, eller hendes Faders Kiøer, eller nyemodige Sætter, hun talte om; eller at jeg altid vovede at falde paa Næsen for kun i Tide at tage hendes Tørklæde, eller hendes Vifte, eller hendes Udgiftssedler op, naar jeg var saa lykkelig at hun tabte dem; eller at jeg i Selskab af andre Fruentimmer, for at smigre hendes Egenkiærlighed, altid affecterede at bukke mig dybest for hende; eller — eller — eller — at jeg bar mig ad som enhver Nar, der vil vinde, eller, om man heller vil, som enhver Bedrager, der vil forføre et Fruentimmer, ved at angribe det fra den Side, som man, jeg veed ikke ret hvorfor, ligesom af Naturen anseer for at være deres svageste. Men da alle disse Approcher, saa nyttige og umistelige som de ellers kunde være, dog egentlig kun udgiorde Forspillet til en ordentlig Beleiring, saa forstaaer det sig, at jeg maatte vove noget meer, forend jeg kunde haabe at indtage min Dame. Jeg burde nemlig enten med rene Ord, eller i det mindste med ligesaa tydelige Miner sige hende, at jeg var dødelig forelskt; at Verden ufeilbarlig

vilde tabe en meget haabefuld Student, om hun ikke af Medynk vilde forelske sig i mig; og at jeg endelig, saasnart det behagede Himmelen og hende, var beredvillig at overlevere mig til hende paa Naade og Unaade, saaledes som jeg var, med alle mine Gloser, Phraser, Sententser, Syllogismer, Testimonier og Udsigter. Jeg vovede da dette Spring, og uden al Tvivl har jeg skielvet, da jeg vovede det; thi endskiønt jeg naturligviis intet følte til det søde, hellige, ubeskrivelige Zittrende, som er uadskilleligt fra den første sande Kiærlighed, saa gav mit forfængelige Hierte mig Aarsag nok til at zittre for et haanligt Afslag, for intet at tale om den pedantiske Skolefrygt, som jeg endnu ikke aldeles havde rystet af mig. Jeg kunde desuden frygte, at hun vilde besvære sig over min Dristighed hos min altid strenge Moder. Hvorledes det var, saa vovede jeg det. Og nu negter jeg ikke, at jeg usigelig gierne vilde give min Ode over Indfødsretten for en Copie af min daværende Kiærlighedserklæring, og det, som man kan tænke, ikke fordi jeg skulde formode nogen indvortes Værd hos den, men af blot Nysgierrighed. Dersom jeg ikke hellig havde foresat mig, intet at skrive, uden det som i mine Tanker nøiagtig er sandt, saa var det mig en let Sag, at fornøie mine Læsere i denne Fald. Men nu kan jeg ikke sige andet herom, end hvad jeg formoder. Man kan nemlig i mine Tanker sætte ti mod eet, at jeg har indrettet mine kielne Udtryk nøiagtig efter Herr Professor Gottscheds Regler, og at jeg har udøst mit forelskte Hierte efter den samme Methode, som han formodentlig har udøst det for sin Dame. Det er meget begribeligt deraf, at jeg dengang endnu havde mit Hoved skumfuldt af alle hans Troper og Figurer, og at mit Hierte var opfyldt af et stort — Intet. Ligeledes beklager jeg overmaade, at jeg ikke kan erindre de egentlige Udtryk, hvormed det behagede hende at give mig Kurven. Vist er det,

at de var meget tydelige, og krydrede med al den bittre, ydmygende Foragt, hvormed den stolteste Prude kan give den usleste Elsker sin Afskeed. Det ærgrer mig endnu i dette Øieblik, og det ærgrede mig uden al Tvivl meer dengang. Jeg skulde strax have hevnet mig, ved enten at vise mit Hierte saa ligegyldigt, saa tomt for al Elskov som det virkelig var, eller ved at lægge min Indsigt i den af Herr Gottscheds Troper for Dagen, som jeg hidindtil ikke havde anbragt, og som jeg dog maaskee forstod best af dem alle, — ved at sige hende det samme med Ironie, som jeg hidindtil havde sagt hende med Metaphorer, Synecdocher og Metonymier; men deels den Frygt, som jeg oventil har talt om, deels et vist Haab hindrede mig i et saa pludseligt Frafald. Jeg kan her ingenlunde tale om det Haab, som jeg efter min nuværende Erfaring skulde have hos enhver Prude. Jeg kiendte disse gode Damer ikke dengang, og jeg haabede følgelig intet mindre, end at blive elsket af hende, men jeg haabede uskyldigviis at giøre hende mistænkt derfor hos mine Selskabsbrødre. Jeg stræbte følgelig, saa got som jeg kunde, at overtyde hende om, at jeg virkelig elskte hende. Jeg affecterede en stor Bedrøvelse, og en langt større Ærbødighed, end jeg hidindtil havde viist. Da jeg troede mit første Angreb nogenledes glemt, begyndte jeg Tid efter anden at vove nogle frygtsom=kiærlige Øiekast, og jeg skulde uden Tvivl have vovet en nye Erklæring, dersom ikke hendes besynderlige, bizarre, slipslappiske Grimasser havde skrækket mig derfra, hvergang jeg lukte Munden op for at giøre den.

Jeg har efter den Tid, uroest, meer end eengang med opreist Hoved og ublinkende Øine gaaet imod forsviis plantede og hvert Øieblik løsbrændte Kanoner, og den Tid, og ofte efter den Tid, slog jeg Øinene ned, og veeg bestyrted tilbage for en artig Piges vrede eller kun sure Mine. Kan De sige mig, mine

Herrer, hvorledes det kan komme sig, at et behiertet Mandfolk kan finde et Fruentimmers sammensnerpede Mund farligere, end Mundingen af en Karthau, hvoraf Døden lyner hvert Øieblik? Jeg knæler for Dem, mine elskværdige, dydige og ærefulde Damer! og bevidner ved alt hvad jeg og enhver skylder Dem, at jeg ikke det mindste har at indvende imod den strenge, majestætiske Mine, hvormed Himlen selv har lært Dem at fordrive enhver næsviis og uforskammet Vindmager saa langt, som Tobiæ Engel fordum fordrev Asmodeus. Men jeg beraaber mig paa Dem selv, naar jeg paastaaer, at Dyden hverken er en Grimasse, eller behøver Grimasser til sin Prydelse, eller kan blive kiendelig bag ved Grimasser, eller giøre sig elsket og æret og frygtet og sikker ved at giøre Grimasser. Vel forstaaet, at vi gierne kan lære for en Tidlang at frygte, og for evig at afskye Grimassemagersken selv; men det er da vist ikke hendes Dyd, der indprenter os Ærbødighed, det er de Folder i hendes Ansigt hvorved hun forgieves vil forestille Dyden, der indjage os Skræk og Væmmelse. Og hun vil, da vi ingen sand Ære forudsætte hos hende, ingenlunde være sikker for vore dristigere Anslag, naar vi ellers ere liderlige nok til at opoffre vor Samvittighed for nogle sandselige Fordele af et Fruentimmer, som vi foragte. Ved Grimasse forstaaer jeg enhver Mine, som umiddelbar og kiendeligt røber Konst og Forsæt. Disse kan hos Coqvetten, eller hos et Fruentimmer, som Skiebnen har hiemsøgt med Alexanders og med Carl den Tolvtes Tænkemaade, med en uimodstaaelig Lyst at erobre blot for at erobre og ikke for at beholde, — hos hende kan de i det mindste være tidsfordrivende og for en Tidlang saa behagelige, som enten die schöne Magdelone, eller Schattenspiel an der Wand. Men hos Pruden, hos en Maintenon, hos een, der viser at hun gierne vilde troes Lucretia, og være — Phryne: hos saadan een ere og blive de al-

tid afskyelige, uudstaaelige. Og langt fra at opvække den Ærefrygt, som Dydens høie Alvorlighed indprenter enhver, opvække de, som sagt, kun Væmmelse og alt for ofte det uædle Forsæt at hevne sig over dem ved Beskiæmmelse og Ødelæggelse. Og har de ikke fortient dette, ved at ville bedrage os? ved at ville tilkiøbe sig vor Høiagtelse for falsk Mynt, for intet gieldende Miner?

Virkelig, Himmelens Datter, Dydens Datter kan ikke andet end foragte alt saadant Spidsbuberie og selv afskye hvert Træk, som kunde giøre hende mistænkt derfor. Hun vil føle i sit Hierte, at hendes Øine, at enhver af hendes Miner ikke kan fortolke andet, end den ædle Velvillighed, den Agt eller den Medynk, som hun veed sig at skylde ethvert af hendes Medmennesker. Og hun vil ikke bekymre sig om at lære dem et andet Sprog. Men naar da et hende fremmed, Dyden uliggnende, skurrende Ord, en fræk Mine vover at fornærme hende, da vil, af sig selv og hende ubevidst, en Engels Bedrøvelse sprede sig ud over hendes Ansigt, en venskabelig straffende Taare vil halv mørkne hendes fromme Øine, og hastig skal Himmelen ved sin Morgenrøde give sin beskiermende Nærværelse tilkiende i ethvert af hendes Træk. Taus, forvirred, beskiæmmed, nedtrykt, skal da den Lasterhafte selv tilbede den Allerhelligste under hendes Billede, hemmelig ønske sig hende værdig, sætte sig for at stræbe derefter, og vist langt fra at skrækkes for hende, kun skrækkes for nogentid at fornærme den Dyd, der har sit Tempel i hendes ædle Hierte.

Men skulde det være let, min Herr Moralist! altid at skielne Dydens Alvor fra Prudens Konst? Eller med andre Ord, skulde denne sidste ikke ved Vittighed og Øvelse kunde lære fuldkommen at efterabe disse ukonstlede Træk af Uskyldigheden?

Sandt at sige, min Herre! Deres Spørgsmaal . . .

Dog, min Skiebne har mange Aar efter den Tid, hvis Historie jeg fortæller, bragt mig til at rende Panden i Stykker imod en anden Prude, som jeg ikke skal forsømme, efter min Evne at forevige en Smule; og jeg haaber i Anledning af hende at kunne bidrage meget til denne Materies fuldkomne Oplysning. Nu vil jeg kun sige een af mine Meninger desangaaende. Jeg har nemlig det stadige Tillid til Forsynet, at det til Dydens Sikkerhed ikke har tilladt nogen, at efterabe den saaledes, at et Menneske uden Skiødesløshed eller uden Lidenskabernes Forblindelse kunde blive bedraget derved. For en opmærksom Kiender vil Lasteret uden Tvivl røbe sig strax, fordi vi ved en nogenledes flittig Agtpaagivenhed paa Mennesket langt bedre og fuldkomnere kan lære at forstaae det hieroglyphiske Sprog, hvormed endog de fineste og mindst bevogtede Miner tale, end af de beste Grammatiker det, der allene gaaer igiennem Læberne; da nemlig Affecten og Hiertet ulige oftere blander sig i hiint, end i dette. Og selv for den meest Uerfarne, naar han kun tillige er saa frygtsom og forsigtig som han bør være, og for Resten har de faa sunde Maximer som den Allerenfoldigste bør være udrusted med, kan det neppe skiule sig længer, end indtil det maa snappe efter Veiret; thi enhver Forstillelse er vist et udmattende Arbeide, og kan ikke udholdes uden Hvile. Nu vil jeg vende tilbage til den Nymphe, som jeg her taler om.

Egentlig har jeg kun to Ting tilbage at sige om hende: den ene, at hun kort efter den Tid, da jeg fortvivlede over hendes strenge Dyd, tilstedte en af min Verts Drenge en Frihed, hvis Følger hver Dag blev kiendeligere paa hendes Person. Hun tvang sin Fader pludselig at lade denne Dreng giøre til Karl, til Borger og til hendes Mand, som da af skyldig Taknemmelighed lige saa pludselig giorde ham til Grandpapa.

Hendes Skiebne vor siden meget uheldig, og hun er desuden død, saa at jeg havde Aarsager nok at tilgive hende den Fortrydelse, som hun den Tid foraarsagede mig, dersom hun og ikke, endskiønt kun hændelsesviis, dog først havde tilveiebragt mig den største, den meest himliske Lyksalighed, som jeg nogentid har nydt og nogentid kan komme til at nyde her paa Jorden. Og det er den anden Ting, som jeg har at sige.

Jeg har før fortalt, at jeg efter den Tid, da hun paa saa forhaanende en Maade havde givet mig Kurven, fandt for godt at anstille mig endnu ærbødigere imod hende, end før. Hun syntes at være ret vel tilfreds dermed, og hun tog imod min Opvartning uden alle Omstændigheder.

En Formiddag, den uforglemmeligste, den meest velsignede i min Levetid, bad hun mig bringe nogle Kniplinger til et af hendes Søskendebørn, som jeg hidindtil ikke havde seet. Jeg fulgte hendes Anviisning og spurgte efter den ældste Jomfrue H***. Hun sad just til Bords med sine Forældre, og hun kom følgelig ud til mig i det Værelse, hvor man havde ladet mig gaae ind. Hun kom, — o Himmel! o salige Øieblik, hvor gierne vilde jeg kalde dig tilbage, og hefte min hele Siæl fast til dig, og glemme alle mine Gienvordigheder, al min Kummer for din Skyld! Hun kom — min Arendse!

Jeg har vovet et Forsøg paa at skildre hende; men om jeg og besad al Raphaels eller og al Petrarchs Konst, og jeg saa anvendte min hele Levetid paa at skildre hendes Billede, saaledes som det strax pludselig ved første lynende Øiekast indprentede sig og efter saa mange Aar uforandret vedligeholder sig i mit Hierte, saa skulde jeg dog kun frembringe en mat, en meget ufuldkommen Copie deraf. Det var min Arendse, og hvem kan da see hende, hvem kan føle hende, som jeg?

Elskov straalede i hendes Øine, Elskov skiertsede paa

hendes Læber, Elskov duftede af hendes svulmende Barm. Elsk, elsk, elsk! raabte enhver af hendes Miner. Naturen, Himmel og Jord forsvandt, og mit svulmende, smeltede Hierte sank i et bundløst saligt Svælg af unævnelig Kiærlighed. O min Arendse! du var mig vist tiltænkt af den, der dannede os begge. Hvi har da nu en anden dig? Maaskee dette er formastеligt, — Gud tilgive mig om det saa er, — men det er vist, vist martrende. Jeg vil glemme det, — om jeg kan.

Man kan, som jeg tænker, aldrig kiølne sit Hierte bedre, end ved at sige Meninger. Jeg vil følgelig sige to, som best kan siges i Anledning af denne Catastrophe, som jeg altid skal ansee for den vigtigste i min hele Levetid: den ene, at den første sande Kiærlighed beroer allene paa en Art af Sympathie eller en skiult Drift, som jeg ikke kan forklare, og kan aldeles ikke frembringes af blot Overlæg; den anden, at Hiertet, om jeg tør udtrykke mig saaledes, har sin Jomfruedom, som umuelig kan tages af meer end een. Men jeg maa vende tilbage til min søde Marter.

Mine Kinder brændte, mine Knæe zittrede. Jeg stammede mit Ærende ud, saa got som jeg kunde, uden at tænke paa andet, uden at see eller føle andet, end Arendse. Hun har ofte siden sagt mig, at hun meget vel mærkede min Forvirrelse, og jeg har sagt, at mit forelskte Hierte slet ikke fandt det smigrende, hun saa meget vel kunde mærke den.

Da jeg fornam af min Arendses Taushed, at jeg maatte have forrettet mit Ærinde, vovede jeg skielvende at trykke hendes Haand til mine Læber, og Guders Ild, salige Luer foer af hendes Fingre i det Inderste af min Siæl. Jeg kiendte mig ikke meer. Jeg gik baglænds bort, og bukkede mig hvert Øieblik, og da jeg tilsidst kom ud paa Kanten af en høi Trappe uden at blive det vaer, saa skulde min Kiærlighed efter al An-

feelse, uden hendes Raab, strax enten have begyndt at yttre, eller og paa eengang have forekommet sin sørgelige, sin skrækkelige Indflydelse paa min Skiebne. Men jeg var bestemt til fleer Lidelser, end det dybeste Fald kan foraarsage, og det var besluttet, at jeg skulde tabe meer end Livet ved min Elskov.

Dersom De troe paa Advarsler, mine Herrer! saa kan De tage dette for et.

— Jeg vaagner i dette Øieblik op af en meget dyb Betragtning. Jeg har i en halv Time sat med Armene over Kors for at eftertænke saa nøie som muligt, om jeg vilde have undgaaet al den martrende Kummer, alle de nedtrykkende Gienvordigheder, som denne min første Kiærlighed har været Aarsag i, paa det Vilkaar at jeg tillige skulde have undvært alle de Sødheder, alle de Lyksaligheder, som den har skienket mig; og jeg kan nu svare ved min Samvittighed: Nei! Jeg skulde følgelig være meget utaknemlig, da jeg beklager mig over den, dersom den ikke havde kostet mig meer end Kummer og Gienvordighed. Men den har været en af de første og vigtigste Anledninger til mine betydeligste Feiltrin, og det var en sand Følelse af disses fulde Vægt, der før aftvang mig det just ikke aldeles ugrundede Udtryk, at den havde kostet mig meer end Livet.

Men begaaer jeg ikke endda den afskyeligste Utaknemmelighed, naar jeg leder Feil, hvorved jeg rødmer, fra den reneste, den helligste, den saligste Lidenskab, — ved Himmelen, en Lidenskab, som den kun selv kunde opvække i mit Hierte, og som, altid usmitted, altid høi, aldrig har frembragt andet end de ædelste Følelser, de værdigste Forsæt i min Siæl? Og om jeg nu vil regne disse Følelser, disse Forsæt for intet, eller i det mindste ikke troe, at de kan holde Ligevægten imod de Feil, som jeg taler om: bliver det desuagtet ikke altid en bitter Ubil-

lighed, for ikke at sige en Urimelighed, at beskylde denne hellige Flamme, dette Forsmag paa Himmelen, den Elskov, som af sin Natur var den største timelige Velgierning, som en Dødelig kunde haabe af den Algode, — bliver det ikke altid grusomt at beskylde den for at have fordærvet eller i det mindste forværret et Hierte, som den var bestemt til at forædle? at kalde den Aarsag i Feil, hvis Erindring og hvis Følger alt for ofte giøre mig Livet bittert? Ak, den var det dog, endskiønt den kun var og allene kunde være det hændelseviis. Jeg kan endnu lægge til, at den neppe skulde have været det hos nogen anden end hos mig; neppe skulde have frembragt andet end den meest ophøiede Dyd uden just i mit besynderlige, romanske, alt for varme, alt for enthusiastiske Hierte, hvis Følelser, Tilbøieligheder og Ønsker allerede den Tid, deels maaskee af Naturen, deels ved Opdragelsen havde faaet en urigtig Flugt. Endskiønt jeg er overbeviist om, at jeg aldrig skulde have faldet i visse ødelæggende Feil, dersom man ikke havde revet min Skytsengel, min Arendse, fra mig: saa er jeg dog alt for oprigtig til at ville paastaae, at jeg i modsatte Fald skulde have blevet saa god og saa nyttig, som jeg kunde have blevet, og som man skulde formode det. Jeg er selv tilbøielig til at troe det som er tvertimod. Saa længe jeg kunde haabe, opfyldte denne elskværdige, denne vist ædle Lidenskab mit Hierte dog alt for meget; og da jeg nu var nødt til at rive den ud deraf, fandt jeg intet, som kunde oprette dens Tab. Dens Held giorde mig lige saa forvirred, som dens Uheld giorde mig fortvivled. Ikke nok dermed, at min utaalmodige Længsel efter at see min Kiærlighed kronet indgav mig hundrede underlige, forvovne, og det som maaskee var det værste, forskiellige Anslag; men den betog mig ikke sielden al Virksomhed, saa at jeg med Hænderne i Skiødet følte mit Øiemed saa stærk, at jeg tout de

hun glemte alle de Midler derunder, hvorved jeg kunde naae det. Med saa Dét, i min Lykke saae jeg sielden nogen Vei, ligesom jeg endnu længe efter min Ulykke ei kunde see noget Maal meer. Dog dette kan altsammen best forklares ved min Historie.

Da jeg var kommet ud paa Gaden, gav jeg mig først Tid til at drage min Aande. Nei, jeg paastaaer, at der ikke gaaer og ikke kan gaae saa stor en Revolution for sig i vor Siæl, som den, der frembringes af den første sande Kiærlighed. Det er ligesom vi pludselig blev henrykte i en anden Sphære, et tykt Tæppe falder fra vore Øine, bestyrtede see vi Fornuftens og Himmelens indre Glands, og blive, som ved en Opvaagning, paa eengang af Børn til Mennesker. Saaledes gik det mig i det mindste. Eller, dersom det kan være mig tilladt, endnu engang at betiene mig af en Lignelse, som jeg allerede før har brugt i en anden Begivenhed, saa var jeg ligesom et Skib, der nu løber af Stabelen. Knik, knik, knik, sagde i nogle faa Øieblik enhver barnagtig Lyst, enhver krybende eller usædel Tilbøielighed, og pludselig forandrede jeg mit Element, og svømmede stolt og rolig i et Hav af — Vellyster. Hvad Hovedsagen betraf allerede dannet, ventede jeg nu kun paa Mast og Tougværk og andre ubetydeligere Prydelser for at kunne tiltræde min store Reise, saa got og bedre end det ældste Skib. Det var Cupido selv, som kappede Hovedtouget. Du skal have hende, du skal fortiene hende, du skal blive dydig, du skal blive stor, — det var lige saa mange Straaler af Himmelen, som Glimt i Glimt foer ind i min Siæl, forend jeg endnu var ti Skridt fra det Huus, der skiulte alt hvad jeg ønskte mig af Jorden. Du er hende ikke værd, men du skal ikke lade af, førend du bliver det, og det kan ikke feile, — og saa faaer du hende, — og saa intet, intet, intet meer af denne hele Planet!

kun, kun min Arendse! sagde jeg, og følte ikke, at mine Fødder rørte ved Stenene. Heller skal jeg ikke understaae mig, at aabne mine Læber til en forvoven Bekiendelse af min Kiærlighed, eller at løfte Øinene op til Arendse, forend jeg er hende værd; men det kan ikke feile mig, — og snart, — og saa, og saa skal jeg ikke ville bytte Skiebne med Keiseren af Indostan. Alt dette var jeg blevet enig om med mig selv, førend jeg var kommet to Gader igiennem. Og nu bredede den sødeste, den roligste, den stolteste Glæde sig ud over min hele Siæl. Jeg følte mig selv en større, en værdigere Gienstand, end jeg nogentid havde følt mig før. Jeg følte, jeg nød paa eengang al min tilstundende Lyksalighed, uafbrudt i en lang Række af Aar, lige ind i den grændseløse Evighed. Jeg smiilte til enhver som mødte mig, begierlig efter at udbrede den Glæde til alle, som jeg ikke kunde rumme i min alt for fulde Siæl. Drukken, ravende af Kiærlighed og Vellyst og store Forsæt, kom jeg endelig hiem uden at vide hvorledes. Man kan tænke, at jeg glemte min Prude, og al min daarlige Forfængelighed. Jeg begyndte strax at studere med en Iver, som skulde have bragt mig meget vidt, om ikke andre Betragtninger snart havde svækket den.

Min Selvtillid har altid været saa overdreven stor, at jeg slet ikke undrer mig over den Rolighed, hvormed jeg i Begyndelsen tænkte paa de Rivaler, som jeg naturlig nok formodede og snart befandt at have. Leiligheden at tale om hende tilbød sig af sig selv, og man kan tænke, at jeg ikke forsømte den, uagtet jeg meget omhyggelig stræbte efter at skiule min Kiærlighed, saa klog havde den allerede giort mig. Min Broder fortroede mig strax, at han var dødelig forelsket i min Arendse, og han viiste mig et Vers, som han havde skrevet til hende. Men

jeg loe ham kun ud i mit Hierte, og diverterede mig inderlig over hans forfængelige Indbildning. Er hun skabt for ham? tænkte jeg. Men alt dette holdt ikke længe Stand. Min Broder var langt fra ikke min eneste Rival, og dette gav mig Tid efter anden Anledning til at anstille ydmygere Betragtninger.

Min Vert, som var Farbroder til Jomfrue H***, giftede sig kort dereiter med min Moder. Hvilken Lykke for mig! Ikke nok, at jeg herved fik en fuldkommen frie Adgang til min Elskelige; men jeg fik det beste Paaskud til at give hende tusinde smaa uskyldige Beviis paa min inderlige Høiagtelse og paa mit flammende Venskab. Den eneste Ret, at kalde min Arendse med det søde fortrolige Navn Søster, havde jeg ikke byttet bort for alle min Stedfaders Rigdomme. Jeg havde imidlertid, som jeg før har erindret, giort et helligt Løfte, ikke at tillade mine Læber den mindste Tilstaaelse af min Kiærlighed, forend jeg troede at kunne nogenledes giøre det med Anstændighed og uden at være alt for dumdristig. Jeg følte alt for vel, at jeg ikke kunde giøre det endnu. Hvad Læberne betraf, holdt jeg følgelig mit Løfte nøiagtigt; men hvorledes kunde jeg hindre mine Øine, min Aande, hver Mine, hver Bevægelse at sige hvert Øieblik: Jeg elsker, jeg elsker, jeg elsker dig, Arendse! Hvert Skridt, hver Vending fortolkte mit flammende Hierte. Min omtfølende Pige kunde ikke andet end forstaae mig. Hendes Kinder farvede sig rødere, hendes Bryst af Snee hævede sig hurtigere, naar hun talte med mig. Og hun talte gierne med mig. I det mindste troede mit lyksalige Hierte alt dette. Elskte hun mig da? O Himmel! naar hun altid forsætlig valgte sit Sted ved Bordet ved Siden af mig; naar jeg trykte min brændende Haand op til hendes, og hun ikke trak den tilbage; naar hun lagde sin Haand oven paa min,

og sukkede, — hvor kunde jeg da andet end troe det? Aldrig har i det mindste siden den reneste Tilstaaelse af et andet Fruentimmer giort mig halv saa lykkelig, som dette stumme Sprog af min Arendse. Og den, der ikke føler at jeg har Ret, den, tør jeg sige, den har aldrig elsket. Tusinde Gange var jeg paa Veie at bryde mit Løfte, og at tilstaae for hendes Fødder den Forvovenhed jeg havde at elske hende, og at trygle en Dom til Liv eller Død af hendes Læber. Men tusinde Gange blev jeg hindret deri ved min sande Ærbødighed for hende, ved Følelsen af min egen Uværdighed, som forøgedes daglig, jo meer jeg havde Leilighed at sammenligne mig med min Arendse, og ved en uovervindelig Frygt for et Afslag, som jeg ikke troede at kunne overleve. Jeg var desuden kun femten Aar, og hun var kun et halvt Aar ældre end jeg. Det haster følgelig ikke saa stort, sagde jeg. Men jeg havde, som sagt, Rivaler, og saadanne, som var meget ældre end jeg. Deres Bestræbelser kunde ikke være mig skiulte. Min Opmærksomhed voxte daglig, saa vel som min Kiærlighed, eller egentligere min Længsel efter at tilfredsstille den. Endelig med eet, som et Lynild, foer den martrende Frygt i mit Hierte. Jeg fandt, at et Fruentimmer paa femten Aar er ældre end et Mandfolk paa tyve. Jeg fandt, at min Arendse var giftefærdig, at hendes Ja og Nei beroede meget paa Forældre, som hun elskte, og som vist vilde see meer paa det som de holdt for hendes Vel, end paa al min Kiærlighed. Paa den anden Side var jeg, endskiønt imod min Villie, bestemt til at blive Præst. Jeg kunde først blive det, naar jeg var fem og tyve Aar, og jeg var kun femten. Hvilken Evighed! hvorledes turde jeg haabe, at hun kunde eller engang vilde vente saa længe efter mig? Nu kiølnedes al min Iver for Muserne. Nu fattede jeg Afskye til dem, som de

der kun vilde skille mig ved min Veninde. Nu vaagnede min kun qvalte krigerske Lyst. Min Selvtillid skee Tak, tvivlede jeg ingenlunde paa, at naar jeg gik i fremmed Tieneste, jeg i det mindste i tre Aar kunde bringe det til at blive Ritmester. Saa kunde jeg med Anstændighed begiere hende, som jeg alene levede for. Ingen tvivler paa, at jeg jo vil angive denne Betragtning som en af Hovedaarsagerne til min Udflugt; den var det virkelig. Jeg har før sagt, at jeg var beslutted nok til at reise bort, uden at give min Veninde det mindste Nys om mit Forsæt. Men min Klogskab og min Frygt havde meer Deel heri end mit Mod; da jeg nemlig ikke kunde haabe, at nogen, og af alle maaskee mindst hun, vilde billige mit dristige Forsæt, saa kunde jeg tvertimod med Grund befrygte, at hun vilde lægge mig uovervindelige Hindringer i Veien, hvilket hun kunde have giort ved et blot Forbud. Og jeg ansaae dette Forsæt dog baade for et ufeilbarligt og for det eneste Middel til at blive lykkelig. Om jeg og paa den anden Side vilde forudsætte et fuldkomment Bifald af hende; om jeg, ved at tilstaae min Kiærlighed, vilde sætte mig i Fare for et reent Afslag: saa kunde mit yderste Haab dog kun strække sig til et Løfte af hende, som i sig selv intet kunde nytte mig, nemlig at om jeg inden tre Aar blev Ritmester, hun da vilde give mig sin Haand, ifald ellers hendes Forældre vilde tillade hende at bie saa længe efter mig, — og herpaa tvivlede jeg, sandt at sige, aldeles ikke. Jeg fandt desuden en sød Fornoielse i det visse Haab uformodentlig og paa eengang at kunne vise hende baade mit Forsæts lykkelige Udfald og dets eneste bevægende Aarsag. Alt dette overveiet, besluttede jeg at lade alting komme an paa Lykken, og jeg reiste bort, uden at tale til hende derom. Endskiønt jeg ikke var Ritmester, da jeg kom hiem, saa havde jeg dog den søde

Glæde at høre, at hun af alle mine Venner havde viist sig meest bestyrted, meest bedrøved over min Flugt.

For nærværende Tid har jeg endnu kun een Ting at sige om min Arendse, og det er den, at hendes fra min Siæl altid uadskillelige Billede, i al den Tid jeg var borte, altid sikkert og maaskee allene vogtede mig for et Laster, som Soldaten sielden anseer for betydeligt, og hvoraf jeg daglig havde hundrede Exempler for Øinene, der for et Menneske af min Alder og mit Temperament var meer end alt for fristende. Jeg havde ikke alleneste intet Hierte, men selv ingen Sands for noget andet Fruentimmer, end for min Arendse. Og dette kunde være got nok. Men maaskee jeg kan have fortient at tabe hende just ved den Art af Afguderie, hvormed jeg i al den Tid dyrkede hendes elskværdige Billede. Jeg vil intet tale om, at jeg ofte opsøgte de eensommeste Steder, for ret at føle, at nyde de Skiønheder, der var saa dybt indprentede i mit Hierte; intet derom, at jeg ofte, og helst naar jeg var paa Piqvet, benyttede mig af det, som jeg havde læst, jeg veed ikke hvor, og stirrede hele Timer paa Maanen med den usigeligste Vellyst, blot i det Haab, at hun maaskee just nu betragtede den samme Gienstand. Men det var, som om jeg havde troet hende allestedsnærværende. Meer end eengang har jeg attraperet mig, naar jeg vilde indslutte hende i mine Morgen- og Aften-Bønner, naar jeg vilde anraabe Himmelen om at udøse sine udsøgteste Velsignelser over hende, at jeg glemte Skaberen over Skabningen, og da jeg vilde tilbede den Algode, virkelig tilbad min Arendse.

De af mine Læsere, som indsee mit Hovedøiemed ved disse Blade, nemlig det, at bidrage saa meget til Kundskaben om det menneskelige Hierte som mueligt, og de, der af andre Aarsager gierne vil lære at kiende mig selv, de vil neppe finde

denne Artikel for lang. Men de, som allene elske det Eventyrlige, og som i al denne Tid har længtes efter at vide, hvorledes jeg bar mig ad, da jeg med Pistolen i Haanden gik ned af min Høi, de vil finde mig evig. Og da jeg ønsker, saa vidt som mueligt at fornøie alle, saa er det nu høi Tid for mig at tilfredsstille de Sidste.

Magdeborg.

Det havde et langt bedre Udfald, end jeg havde haabet eller ønsket. Heri er intet overdrevet. Min Hukommelse, min Indbildningskraft, mit Hierte, min hele Siæl var saa opfyldt, saa indtaget, saa drukken af romanske Hændelser, at den allerulykkeligste, naar den kun havde været besynderlig, uden al Tvivl skulde have været mig kiærkomnere, end slet ingen. Men mit mindste Haab var at møde en eller anden stor Herre, der var overfaldet af Mordere, at frelse hans Liv, at blive indbudet af ham paa hans Slot, og ved hans Recommendation strax at blive Officeer. Alle disse Drømme forsvandt, da jeg dreiede om ved Toldstedet. Her fandt jeg et andet Skib, hvis Eiermand spurgte mig, om jeg var det unge Menneske, som foer med Captain***, og da jeg bejaede det, sagde, at han havde i Commission at tage mig med til Lentsen, ifald han fandt mig. Det var mørk Nat, da vi kom til denne Bye. Min første Skipper havde giort den Aftale med den sidste, at jeg skulde søge ham paa Posthuset. Jeg fandt ham der, og fortalte ham min Hændelse uden Omsvøb. Han loe deraf, og fortalte mig, at han nu havde afgiort det med Postmesteren, paa Geheimeraad von Hechts Vegne, at han skulde befordre mig frit til Magdeborg, hvor den Major Voß opholdt sig, som jeg troer engang at have sagt at mit Recommendationsbrev var stilet paa. Ingen kunde være artigere, end denne Postmester og hans hele Familie. De bevertede mig saa vel, at jeg hverken kunde savne Hamborg eller Kiøbenhavn. Da jeg var overmaade munter og snaksom, hørte de mig med Fornøielse for=

seelse, uden hendes Raab, strax enten have begyndt at yttre, eller og paa eengang have forekommet sin sørgelige, sin skrækkelige Indflydelse paa min Skiebne. Men jeg var bestemt til fleer Lidelser, end det dybeste Fald kan foraarsage, og det var besluttet, at jeg skulde tabe meer end Livet ved min Elskov.

Dersom De troe paa Advarsler, mine Herrer! saa kan De tage dette for et.

— Jeg vaagner i dette Dieblik op af en meget dyb Betragtning. Jeg har i en halv Time sat med Armene over Kors for at eftertænke saa nøie som mueligt, om jeg vilde have undgaaet al den martrende Kummer, alle de nedtrykkende Gienvordigheder, som denne min første Kiærlighed har været Aarsag i, paa det Vilkaar at jeg tillige skulde have undvært alle de Sødheder, alle de Lyksaligheder, som den har skienket mig; og jeg kan nu svare ved min Samvittighed: Nei! Jeg skulde følgelig være meget utaknemlig, da jeg beklager mig over den, dersom den ikke havde kostet mig meer end Kummer og Gienvordighed. Men den har været en af de første og vigtigste Anledninger til mine betydeligste Feiltrin, og det var en sand Følelse af disses fulde Vægt, der før aftvang mig det just ikke aldeles ugrundede Udtryk, at den havde kostet mig meer end Livet.

Men begaaer jeg ikke endda den afskyeligste Utaknemmelighed, naar jeg leder Feil, hvorved jeg rødmer, fra den reneste, den helligste, den saligste Lidenskab, — ved Himmelen, en Lidenskab, som den kun selv kunde opvække i mit Hierte, og som, altid usmitted, altid høi, aldrig har frembragt andet end de ædelste Følelser, de værdigste Forsæt i min Siæl? Og om jeg nu vil regne disse Følelser, disse Forsæt for intet, eller i det mindste ikke troe, at de kan holde Ligevægten imod de Feil, som jeg taler om: bliver det desuagtet ikke altid en bitter Ubil-

lighed, for ikke at sige en Urimelighed, at beskylde denne hellige Flamme, dette Forsmag paa Himmelen, den Elskov, som af sin Natur var den største timelige Velgierning, som en Dødelig kunde haabe af den Algode, — bliver det ikke altid grusomt at beskylde den for at have fordærvet eller i det mindste forværret et Hierte, som den var bestemt til at forædle? at kalde den Aarsag i Feil, hvis Erindring og hvis Følger alt for ofte giøre mig Livet bittert? Ak, den var det dog, endskiønt den kun var og allene kunde være det hændelsesviis. Jeg kan endnu lægge til, at den neppe skulde have været det hos nogen anden end hos mig; neppe skulde have frembragt andet end den meest ophøiede Dyd uden just i mit besynderlige, romanske, alt for varme, alt for enthusiastiske Hierte, hvis Følelser, Tilbøieligheder og Ønsker allerede den Tid, deels maaskee af Naturen, deels ved Opdragelsen havde faaet en urigtig Flugt. Endskiønt jeg er overbeviist om, at jeg aldrig skulde have faldet i visse ødelæggende Feil, dersom man ikke havde revet min Skytsengel, min Arendse, fra mig: saa er jeg dog alt for oprigtig til at ville paastaae, at jeg i modsatte Fald skulde have blevet saa god og saa nyttig, som jeg kunde have blevet, og som man skulde formode det. Jeg er selv tilbøielig til at troe det som er tvertimod. Saa længe jeg kunde haabe, opfyldte denne elskværdige, denne vist ædle Lidenskab mit Hierte dog alt for meget; og da jeg nu var nødt til at rive den ud deraf, fandt jeg intet, som kunde oprette dens Tab. Dens Held giorde mig lige saa forvirred, som dens Uheld giorde mig fortvivled. Ikke nok dermed, at min utaalmodige Længsel efter at see min Kiærlighed kronet indgav mig hundrede underlige, forvovne, og det som maaskee var det værste, forskiellige Anslag; men den betog mig ikke sielden al Virksomhed, saa at jeg med Hænderne i Skiødet følte mit Øiemed saa stærk, at jeg tout de

hon glemte alle de Midler derover, hvorved jeg kunde naae det. Med faa Ord, i min Lykke saae jeg sielden nogen Vei, ligesom jeg endnu længe efter min Ulykke ei kunde see noget Maal meer. Dog dette kan altsammen best forklares ved min Historie.

Da jeg var kommet ud paa Gaden, gav jeg mig først Tid til at drage min Aande. Nei, jeg paastaaer, at der ikke gaaer og ikke kan gaae saa stor en Revolution for sig i vor Siæl, som den, der frembringes af den første sande Kiærlighed. Det er ligesom vi pludselig blev henrykte i en anden Sphære, et tykt Tæppe falder fra vore Öine, bestyrtede see vi Fornuftens og Himmelens fulde Glands, og blive, som ved en Omskabning, paa eengang af Børn til Mennesker. Saaledes gik det mig i det mindste. Eller, dersom det kan være mig tilladt, endnu engang at betiene mig af en Lignelse, som jeg allerede før har brugt i en anden Begivenhed, saa var jeg ligesom et Skib, der nu løber af Stabelen. Knik, knik, knik, sagde i nogle faa Öieblik enhver barnagtig Lyst, enhver krybende eller uædel Tilboielighed, og pludselig forandrede jeg mit Element, og svømmede stolt og rolig i et Hav af — Vellyster. Hvad Hovedsagen betraf allerede dannet, ventede jeg nu kun paa Mast og Tougværk og andre ubetydeligere Prydelser for at kunne tiltræde min store Reise, saa got og bedre end det ældste Skib. Det var Cupido selv, som kappede Hovedtouget. Du skal have hende, du skal fortiene hende, du skal blive dydig, du skal blive stor, — det var lige saa mange Straaler af Himmelen, som Glimt i Glimt foer ind i min Siæl, førend jeg endnu var ti Skridt fra det Huus, der skiulte alt hvad jeg ønskte mig af Jorden. Du er hende ikke værd, men du skal ikke lade af, førend du bliver det, og det kan ikke feile, — og saa faaer du hende, — og saa intet, intet, intet meer af denne hele Planet!

kun, kun min Arendse! sagde jeg, og følte ikke, at mine Fødder rørte ved Stenene. Heller skal jeg ikke understaae mig, at aabne mine Læber til en forvoven Bekiendelse af min Kiærlighed, eller at løfte Øinene op til Arendse, førend jeg er hende værd; men det kan ikke feile mig, — og snart, — og saa, og saa skal jeg ikke ville bytte Skiebne med Keiseren af Indostan. Alt dette var jeg blevet enig om med mig selv, førend jeg var kommet to Gader igiennem. Og nu bredede den sødeste, den roligste, den stolteste Glæde sig ud over min hele Siæl. Jeg følte mig selv en større, en værdigere Gienstand, end jeg nogentid havde følt mig før. Jeg følte, jeg nød paa eengang al min tilstundende Lyksalighed, uafbrudt i en lang Række af Aar, lige ind i den grændseløse Evighed. Jeg smiilte til enhver som mødte mig, begierlig efter at udbrede den Glæde til alle, som jeg ikke kunde rumme i min alt for fulde Siæl. Drukken, ravende af Kiærlighed og Vellyst og store Forsæt, kom jeg endelig hiem uden at vide hvorledes. Man kan tænke, at jeg glemte min Prude, og al min daarlige Forfængelighed. Jeg begyndte strax at studere med en Iver, som skulde have bragt mig meget vidt, om ikke andre Betragtninger snart havde svækket den.

Min Selvtillid har altid været saa overdreven stor, at jeg slet ikke undrer mig over den Rolighed, hvormed jeg i Begyndelsen tænkte paa de Rivaler, som jeg naturlig nok formodede og snart befandt at have. Leiligheden at tale om hende tilbød sig af sig selv, og man kan tænke, at jeg ikke forsømte den, uagtet jeg meget omhyggelig stræbte efter at skiule min Kiærlighed, saa klog havde den allerede giort mig. Min Broder fortroede mig strax, at han var dødelig forelsket i min Arendse, og han viiste mig et Vers, som han havde skrevet til hende. Men

jeg loe ham kun ud i mit Hierte, og diverterede mig inderlig over hans forfængelige Indbildning. Er hun skabt for ham? tænkte jeg. Men alt dette holdt ikke længe Stand. Min Broder var langt fra ikke min eneste Rival, og dette gav mig Tid efter anden Anledning til at anstille ydmygere Betragtninger.

Min Vert, som var Farbroder til Jomfrue H***, giftede sig kort derefter med min Moder. Hvilken Lykke for mig! Ikke nok, at jeg herved fik en fuldkommen frie Adgang til min Elskelige; men jeg fik det beste Paaskud til at give hende tusinde smaa uskyldige Beviis paa min inderlige Hoiagtelse og paa mit flammende Venskab. Den eneste Ret, at kalde min Arendse med det søde fortrolige Navn Søster, havde jeg ikke byttet bort for alle min Stedfaders Rigdomme. Jeg havde imidlertid, som jeg før har erindret, giort et helligt Løfte, ikke at tillade mine Læber den mindste Tilstaaelse af min Kiærlighed, forend jeg troede at kunne nogenledes giøre det med Anstændighed og uden at være alt for dumdristig. Jeg følte alt for vel, at jeg ikke kunde giøre det endnu. Hvad Læberne betraf, holdt jeg følgelig mit Løfte nøiagtigt; men hvorledes kunde jeg hindre mine Øine, min Aande, hver Mine, hver Bevægelse at sige hvert Øieblik: Jeg elsker, jeg elsker, jeg elsker dig, Arendse! Hvert Skridt, hver Vending fortolkte mit flammende Hierte. Min omtfølende Pige kunde ikke andet end forstaae mig. Hendes Kinder farvede sig rødere, hendes Bryst af Snee hævede sig hurtigere, naar hun talte med mig. Og hun talte gierne med mig. I det mindste troede mit lyksalige Hierte alt dette. Elskte hun mig da? O Himmel! naar hun altid forsætlig valgte sit Sted ved Bordet ved Siden af mig; naar jeg trykte min brændende Haand op til hendes, og hun ikke trak den tilbage; naar hun lagde sin Haand oven paa min,

og sukkede, — hvor kunde jeg da andet end troe det? Aldrig har i det mindste siden den reneste Tilstaaelse af et andet Fruentimmer giort mig halv saa lykkelig, som dette stumme Sprog af min Arendse. Og den, der ikke føler at jeg har Ret, den, tør jeg sige, den har aldrig elsket. Tusinde Gange var jeg paa Veie at bryde mit Løfte, og at tilstaae for hendes Fødder den Forvovenhed jeg havde at elske hende, og at trygle en Dom til Liv eller Død af hendes Læber. Men tusinde Gange blev jeg hindret deri ved min sande Ærbødighed for hende, ved Følelsen af min egen Uværdighed, som forøgedes daglig, jo meer jeg havde Leilighed at sammenligne mig med min Arendse, og ved en uovervindelig Frygt for et Afslag, som jeg ikke troede at kunne overleve. Jeg var desuden kun femten Aar, og hun var kun et halvt Aar ældre end jeg. Det haster følgelig ikke saa stort, sagde jeg. Men jeg havde, som sagt, Rivaler, og saadanne, som var meget ældre end jeg. Deres Bestræbelser kunde ikke være mig skiulte. Min Opmærksomhed voxte daglig, saa vel som min Kiærlighed, eller egentligere min Længsel efter at tilfredsstille den. Endelig med eet, som et Lynild, foer den martrende Frygt i mit Hierte. Jeg fandt, at et Fruentimmer paa femten Aar er ældre end et Mandfolk paa tyve. Jeg fandt, at min Arendse var giftefærdig, at hendes Ja og Nei beroede meget paa Forældre, som hun elskte, og som vist vilde see meer paa det som de holdt for hendes Vel, end paa al min Kiærlighed. Paa den anden Side var jeg, endskiønt imod min Villie, bestemt til at blive Præst. Jeg kunde først blive det, naar jeg var fem og tyve Aar, og jeg var kun femten. Hvilken Evighed! hvorledes turde jeg haabe, at hun kunde eller engang vilde vente saa længe efter mig? Nu kiølnedes al min Iver for Muserne. Nu fattede jeg Afskye til dem, som de

der kun vilde stille mig ved min Arendse. Nu vaagnede min kun qvalte krigeriske Lyst. Min Selvtillid stee Tak, tvivlede jeg ingenlunde paa, at naar jeg gik i fremmed Tieneste, jeg i det mindste i tre Aar kunde bringe det til at blive Ritmester. Saa kunde jeg med Anstændighed begiere hende, som jeg allene levede for. Ingen tvivler paa, at jeg jo vil angive denne Betragtning som en af Hovedaarsagerne til min Udflugt; den var det virkelig. Jeg har før sagt, at jeg var behiertet nok til at reise bort, uden at give min Arendse det mindste Nys om mit Forsæt. Men min Klogskab og min Frygt havde meer Deel heri end mit Mod; da jeg nemlig ikke kunde haabe, at nogen, og af alle maaskee mindst hun, vilde billige mit dristige Forsæt, saa kunde jeg tvertimod med Grund befrygte, at hun vilde lægge mig uovervindelige Hindringer i Veien, hvilket hun kunde have giort ved et blot Forbud. Og jeg ansaae dette Forsæt dog baade for et ufeilbarligt og for det eneste Middel til at blive lykkelig. Om jeg og paa den anden Side vilde forudsætte et fuldkomment Bifald af hende; om jeg, ved at tilstaae min Kiærlighed, vilde sætte mig i Fare for et reent Afslag: saa kunde mit yderste Haab dog kun strække sig til et Løfte af hende, som i sig selv intet kunde nytte mig, nemlig at om jeg inden tre Aar blev Ritmester, hun da vilde give mig sin Haand, ifald ellers hendes Forældre vilde tillade hende at bie saa længe efter mig, — og herpaa tvivlede jeg, sandt at sige, aldeles ikke. Jeg fandt desuden en sød Fornøielse i det visse Haab uformodentlig og paa eengang at kunne vise hende baade mit Forsæts lykkelige Udfald og dets eneste bevægende Aarsag. Alt dette overveiet, besluttede jeg at lade alting komme an paa Lykken, og jeg reiste bort, uden at tale til hende derom. Endskiønt jeg ikke var Ritmester, da jeg kom hiem, saa havde jeg dog den søde

Glæde at høre, at hun af alle mine Venner havde viist sig meest bestyrted, meest bedrøved over min Flugt.

For nærværende Tid har jeg endnu kun een Ting at sige om min Arendse, og det er den, at hendes fra min Siæl altid uadskillelige Billede, i al den Tid jeg var borte, altid sikkert og maaskee allene vogtede mig for et Laster, som Soldaten sielden anseer for betydeligt, og hvoraf jeg daglig havde hundrede Exempler for Øinene, der for et Menneske af min Alder og mit Temperament var meer end alt for fristende. Jeg havde ikke allene intet Hierte, men selv ingen Sands for noget andet Fruentimmer, end for min Arendse. Og dette kunde være got nok. Men maaskee jeg kan have fortient at tabe hende just ved den Art af Afguderie, hvormed jeg i al den Tid dyrkede hendes elskværdige Billede. Jeg vil intet tale om, at jeg ofte opsøgte de eensommeste Steder, for ret at føle, at nyde de Skiønheder, der var saa dybt indprentede i mit Hierte; intet derom, at jeg ofte, og helst naar jeg var paa Piqvet, benyttede mig af det, som jeg havde læst, jeg veed ikke hvor, og stirrede hele Timer paa Maanen med den usigeligste Vellyst, blot i det Haab, at hun maaskee just nu betragtede den samme Gienstand. Men det var, som om jeg havde troet hende allestedsnærværende. Meer end eengang har jeg attraperet mig, naar jeg vilde indslutte hende i mine Morgen- og Aften-Bønner, naar jeg vilde anraabe Himmelen om at udøse sine udsøgteste Velsignelser over hende, at jeg glemte Skaberen over Skabningen, og da jeg vilde tilbede den Algode, virkelig tilbad min Arendse.

De af mine Læsere, som indsee mit Hovedøiemed ved disse Blade, nemlig det, at bidrage saa meget til Kundskaben om det menneskelige Hierte som mueligt, og de, der af andre Aarsager gierne vil lære at kiende mig selv, de vil neppe finde

denne Artikel for lang. Men de, som allene elske det Eventyrlige, og som i al denne Tid har længtes efter at vide, hvorledes jeg bar mig ad, da jeg med Pistolen i Haanden gik ned af min Høi, de vil finde mig evig. Og da jeg ønsker, saa vidt som muligt at fornøie alle, saa er det nu høi Tid for mig at tilfredsstille de sidste.

Magdeborg.

Det havde et langt bedre Udfald, end jeg havde haabet eller ønsket. Heri er intet overdrevet. Min Hukommelse, min Indbildningskraft, mit Hierte, min hele Siæl var saa opfyldt, saa indtaget, saa drukken af romanske Hændelser, at den allerulykkeligste, naar den kun havde været besynderlig, uden al Tvivl skulde have været mig kiærkomnere, end slet ingen. Men mit mindste Haab var at møde en eller anden stor Herre, der var overfaldet af Mordere, at frelse hans Liv, at blive indbudet af ham paa hans Slot, og ved hans Recommendation strax at blive Officeer. Alle disse Drømme forsvandt, da jeg dreiede om ved Toldstedet. Her fandt jeg et andet Skib, hvis Eiermand spurgte mig, om jeg var det unge Menneske, som foer med Captain***, og da jeg bejaede det, sagde, at han havde i Commission at tage mig med til Lentsen, ifald han fandt mig. Det var mørk Nat, da vi kom til denne Bye. Min første Skipper havde giort den Aftale med den sidste, at jeg skulde søge ham paa Posthuset. Jeg fandt ham der, og fortalte ham min Hændelse uden Omsvøb. Han loe deraf, og fortalte mig, at han nu havde afgiort det med Postmesteren, paa Geheimeraad von Hechts Vegne, at han skulde befordre mig frit til Magdeborg, hvor den Major Voß opholdt sig, som jeg troer engang at have sagt at mit Recommendationsbrev var stilet paa. Ingen kunde være artigere, end denne Postmester og hans hele Familie. De bevertede mig saa vel, at jeg hverken kunde savne Hamborg eller Kiøbenhavn. Da jeg var overmaade munter og snaksom, hørte de mig med Fornøielse for-

tælle alt hvad jeg vilde betroe dem af min Historie, og de var alle, selv Fruentimmerne ikke undtagne, alt for gode Brandenborger til at de ikke skulde baade høilig billige mit Forsæt, og opmuntre mig til at føre det ud. Mæt, og drukken af Smiger og sværmerisk Haab, sov jeg dengang tryggere og sødere, end jeg nogentid kunde have sovet i min Moders Huus. Den anden Dag reiste jeg under tusinde kiærlige og jeg tør sige velmeente Lykønskninger af denne retskafne Familie med Posten.

Det skulde ærgre mig, om jeg intet kunde sige om de Landes Mærkværdigheder, som jeg kom igiennem. Jeg vil derfor sige alt hvad jeg veed. Jeg er fortvivled over, at jeg har glemt, enten det var Alt eller Priegnitzer (dog troer jeg, det var Alt) Mark, som jeg kom igiennem; og det første jeg lagde Mærke til, var, at alle de Agre, som jeg kom forbi, var Sandjord, og at Sæden stod overmaade tyndt. Fra den Tid af paastod jeg i mange Aar med den største Dristighed og Visshed, at den hele Mark Brandenborg var det uselste Land paa Jorden, lige til jeg ved en Handelse læste om den Reisende, der, da han i en tydsk Rigsstad havde maattet betale en stegt Due temmelig dyrt til en Vertinde, som just havde røde Haar, skrev i sin Journal: „Her er Duerne meget rare, og alle Fruentimmerne rødhaarede". Dette bragte mig paa de Tanker, at jeg af de faa Agre, som jeg havde seet, ikke kunde dømme billigere end han, og fra den Tid af har jeg ikke talt et Ord om Jordarterne i Mark Brandenborg. Det andet, som faldt mig i Øinene, var, jeg veed ikke hvorfor, den Stendelske Retterplads. Aldrig har jeg seet fleer Steile paa een Plads. Det forskrækkede mig, og uden al Tvivl har jeg sluttet deraf, at hver tiende Menneske blev halshugget i Tydskland. Det tredie og sidste, som jeg lagde Mærke til, satte

mig i en sød og for enhver anden end mig selv uforstaaelig Henrykkelse. Jeg blev med eet en stor beegsort Skye vaer, som trak op i Sønder. Jeg spurgte Kudsken, hvad det kunde være. Han loe mig ud, og sagde mig, at det var Bloksbierg. Den Forundring og den Glæde, som dette satte mig i, skal altid blive mig ubeskrivelig. Du — du farer til Bloksbierg, sagde jeg, og mit eventyrlige Hierte loe i mit Bryst.

Magdeborg faldt mig meget skiønnere, endskiønt naturligviis mindre i Øinene, end Hamborg. Men det første Sted, som jeg søgte op deri, var den Kirke, som allene var blevet staaende i den Tillyske Beleiring. Jeg stirrede i nogle Minuter taus med en høitidelig, veemodig Henrykkelse paa den, uden at kunne fortolke mine egne Følelser derved. Men ved det Sted, hvor de 200 Jomfruer siges at være sprungne ud i Elven, fortolkte, tænker jeg, nogle Taarer dem. Jeg steg af i det fornemste Vertshuus. Det første, som jeg tog mig for, var at spørge Verten, hvor en vis Major Voß boede, at vise ham mit Brev med det store Segl for, og at sige ham, hvorledes jeg i en yderlig magtpaaliggende Affaire var sendt som Estafette fra Geheimeraad von Hecht til forbenævnte Major. Da jeg troede paa den Maade nogenledes at have sat mig i Credit, var mit andet Indfald at fortælle ham, hvor træt jeg var, og hvor høilig jeg behøvede en ret god Aftensmad. Endskiønt jeg virkelig ikke eiede en eneste Skilling, fortærte jeg derpaa dog tre vellavede Retter Mad og en god Flaske rød Viin med den største Koldsindighed, og sov derpaa i min Verts beste Seng saa trygt og saa ubekymret, som om jeg havde eiet alle Croesi Rigdomme. Jeg lod det ikke blive derved. Men da det havde smagt mig alt for vel om Aftenen, anstillede jeg mig om Morgenen som een der var alt for fatigueret til at kunne gaae ud, førend han havde drukket sin Caffee, og spiist et ret got

Middagsmaaltid. Og dersom ikke min Vert, som jeg troede at mærke, havde begyndt Tid efter anden at skele meer og meer mistroisk til mit forseglede Brev, som jeg havde havt den Forsigtighed at lægge paa Bordet, saa tvivler jeg ingenlunde paa, at jeg jo havde undt ham min Næring endnu længere. Det var imidlertid intet mindre end mit Forsæt at bedrage ham. Jeg troede, som jeg har sagt, at have frie Reise, og jeg var stadig overbeviist om, at den Major, som jeg var adresseret til, uden mindste Indvending vilde giøre mig meer Forskud, end jeg behøvede til at betale min Regning. Og da det var en Konge, som lod mig reise, saa tænkte jeg ikke at det kunde komme an paa noget meer eller mindre. At sige disse Omstændigheder til min Vert, havde vist været ærligere; men jeg tænkte ikke at det giordes nødigt, og min naturlige Stolthed giorde mig det desuden reent umueligt. Dog da min Besøgelse hos Majoren havde et gandske andet Udfald, end jeg dengang formodede, og jeg desuden paa mine Reiser meer end eengang har taget mig den samme Frihed hos andre Verter, endskiønt paa den allertarveligste Maade, dog mindre ærligt, da jeg nemlig hverken havde en Konge, eller en Major, eller noget Menneske paa Jorden, at stole paa, — saa bliver jeg for Anstændighedens Skyld her nødt til at sige et Par Ord om:

Min Ærlighed.

Jeg har før engang i en Art af Lune skrevet fire Ark fulde derom, og det seer næsten ud som et Beviis derimod. Til Lykke ere de bortkomne, og jeg vil nu være saa kort som muligt, for at være desto troværdigere. Hvad Hovedsagen betræffer, tænker jeg da i min Samvittighed, at jeg af Overbeviisning og Drift, at jeg af min hele Natur virkelig er ærlig, og selv meget ærlig. Men der er, som man veed, to Arter, eller egentligere to Grader af Ærlighed, af den Pligt, den Lyst at svare enhver sit, hvoraf den første, almindeligere har sin Hensigt til alle Menneskets Forbindelser, til alle Livets Tilfælde; den anden, den som vore smaa Skatteborgere, og ikke sielden vore store Spidsbuber raabe idelig paa og allene paa, betræffer blot oeconomiske Ting eller Pengesager. Der er ingen Tvivl paa, at man jo kan besidde denne sidste Grad af Ærlighed i den høieste Grad, og med alt det være den største Skielm paa Jorden. Man kan fordærve unge Gemytter, man kan bagtale sin Næste, man kan fornegte sin Gud, uden at tilsnige sig en eneste Skilling derved; men man kan ikke giøre det uden det nederdrægtigste Bedragerie. Men Spørgsmaalet bliver, om denne Sætning kan omvendes, saaledes at man kan fuldkommen besidde den foromtalte almindelige Ærlighed og i alle Tilfælde behandle andre, ei allene som man selv ønsker at behandles, men som man troer at de kan fordre det, uden derfor at giøre sig de strengeste Begreb om den Ærlighed, som jeg vil kalde den blot oeconomiske, den som allene betræffer vor Eiendom. Jeg beder, at man for alting ikke vil overile sig med at fælde min

blot fordi jeg holdt det for en nederdrægtig Falskhed, at fragaae en Mening af blot Nød eller af blot Frygt, som jeg hidindtil havde bekiendt mig til uden Tvang og uden Anger. Jeg skulde blot af denne Grund, som jeg tænker, virkelig have ladet mig brænde paa, at der kun var to Sacramenter, uagtet jeg, sandt at sige, ikke meget forstod hvad et Sacrament var. Men sæt den Fald, at jeg nu her i min Lænestol præsiderede ved en Forsamling af vore heftigste Orthodoxer og nogle høflige Catholiker, og jeg var nødt til at sige min Mening, — ja jeg haaber, at jeg enddog af blot Ærlighed vilde sige den oprigtig i alt det, som jeg virkelig var overbeviist om. Men neppe vilde jeg sige den med samme Iver som i Prag, og min Lyst at holde med det svageste Partie skulde i alle de Ting, som kunde drages i Tvivl, giøre mig saa synceretistisk, som det var mueligt at være, uden at blive falsk. Dette udfordrer meget vidtløftigere Betragtninger. Her vil jeg kun lægge til, at en af de bitterste Bebreidelser, som jeg nogentid kan giøre mig, bestaaer deri, at høflige og vittige Frietænkere har meer end eengang bragt mig til, ved min Taushed og selv undertiden ved min Latter ligesom at samtykke deres Urimeligheder; og endskiønt dette, som jeg haaber, altid er skeet uforsætlig og aldrig uden Anger, saa er det mig dog et Beviis paa, at min Ærlighed i det mindste den Tid kunde have brugt min Lyst at sige imod som en Modvægt imod min Lyst at behage. Men i Forbigaaende sagt taber min Modsigelseslyst al sin Kraft ved Høflighed, ved Eftergivenhed, ofte ved et vittigt Indfald, og oftere endnu ved en mægtigere Taare; det er derfor, at jeg af Hiertets Grund vilde ønske, at vore Frietænkere og alle øvrige Antagonister vilde være saa grove og pedantiske, som endeel af det forrige Aarhundredes Orthodoxer; ligesom man kan see heraf, det som jeg ingenlunde billiger, at jeg nemlig holder mig

for bedre skikket til at forfægte den Augsborgske Confession i Lissabon end i Kiøbenhavn, om jeg ellers har det Mod endnu, som jeg har havt; og uden at glemme den Taksigelse, som vi skylde det barmhiertigste Væsen, fordi han ikke leder os i Fristelse, er det et af de mange Beviis, der overtyde mig om, at den stridende Kirke vist har sine Fordele — Doch, wo gerathe ich hin? Det er min Ærlighed, som jeg vil tale om, og jeg vil endnu anføre et eneste, skiønt ganske forskielligt Exempel paa den Indflydelse, som mit krigeriske Hæng har deri. Et Fruentimmer, hvorpaa den Tid vist den største Deel af min Lykke beroede, spurgte mig engang om jeg ikke fandt hende skiøn; og jeg begik den grusomme Uhøflighed, at sige plat ud Nei, og det blot fordi jeg tildeels troede, at hun vilde twinge mig til Smiger, deels formodede jeg, at denne Smiger kun vilde fordærve hende, og følgelig være hende et slet Giengield for de Velgierninger, som jeg kunde haabe af hende. Hun tilgav mig det virkelig aldrig, og jeg har tabt meget derved. Imidlertid har den samme Jeg aldrig kunne bragt det over mit Hierte, i alle andre Tilfælde at negte endog mindre skiønne Fruentimmer, end hun var, en lille Lovtale over deres Udseende, saasnart deres Smiil kun har bedet mig derom. Kun maatte jeg ingen Pengefordeel, og de intet Tab have deraf. Thi man maa mærke, at det ikke er Frygt og Nød allene, men selv og maaskee især Haab, som Stolthed og Modsigelselyst, om ikke en ædlere Drift har lært mig at trodse. Jeg troer at have saa naturlig en Væmmelse for alt det, som kun lugter af Egennytte, at Frygten derfor, som jeg vist tænker, skulde bestyrke min Ærlighed lige saa meget, som Haabet derom kan svække andres; og jeg er næsten overbeviist, at om jeg skulde blive en Skielm, jeg da i det mindste ingen Fordeel maatte have deraf. Og dette maa være nok sagt om Ærlighed i Almindelighed betragtet. Hvad

den Grad deraf betræffer, som egentlig har Henſigt til vore Eiendomme, vort Gods, saa seer man i det mindste, at alle de Grunde, som jeg har sagt at Stolthed kunde indgive mig til at være ærlig, lige saa vel kan anvendes paa dette Fald, som paa ethvert andet. Og jeg troer virkelig i mit Hierte, at det i vor nuværende Forfatning er lige saa vel utilladeligt, at tilsnige sig en Skilling, som en anden har faaet engang i sin Kiste, som det er, at berøve ham sin Ære, sin Rolighed, sin Dyd, sin Forstand eller sin Lyksalighed og Himmelen selv, og det af den gode Grund, at han kan fordre at beholde det ene saa vel som det andet, og ikke sielden helst vil beholde Skillingen. Jeg troer alt dette — men føler jeg det og? er det blot en kold Overbeviisning af min Pligt, eller er det Tilbøielighed, som giør mig ærlig i dette Fald? Det er det, jeg vil undersøge. Som en sand Søn af Naturen har jeg aldrig kunnet kalde mit Begreb om Eiendom enten meget helligt eller meget stort, og neppe troer jeg, at det er medfødt. Jeg selv har havt mange Slags Ting, men dog troer jeg at kunne sige med Sandhed, at jeg aldrig har havt nogen Eiendom. Neppe har een begiert noget af mig, uden at jeg strax med største Beredvillighed har givet ham det; og har det behaget ham at tage det selv, veed jeg aldrig at det har angret mig, uden maaskee naar Røden har giort mig det alt for føleligt, og da har min hele Anger bestaaet i et Suk, eller efter Omstændighederne, en Eed. Men jeg kan ikke ville paabyrde andre en Tænkemaade, som meer er en Virkning af min Natur end af mit Overlæg. Med alt dette kan jeg ikke negte, at jeg altid blant alle politiske Indretninger har tænkt med størst Fornøielse paa den spartanske Republik, eller paa de første Christnes Huusholdning, eller paa de pensylvaniske Indbyggeres Levemaade. Dog alt dette er hoit skiønne Drømme. Vi skal og bør have Eiendomme. Vor

nuværende Forfatning fordrer det, og det bliver følgelig altid en Uretfærdighed, at berøve hinanden det mindste deraf. Dette er nu altsammen et Raisonnement, hvis Grundighed jeg selv er overbeviist om. Men mon ikke mine Læsere, saa vel som jeg, kan mærke, at det er meer den kolde Fornuft, end mit Hierte, som taler? Er det ikke meer vor nuværende Forfatnings Nødvendighed, end dens Behagelighed, der giør, at jeg underkaster mig den og dens positive Love? Virkelig, mit frie, mit stolte, mit lykkelige Hierte kan tænke sig, kan føle Muligheden af et Selskab endog her paa Jorden, hvori man har alt for vigtige, alt for salige Betragtninger at sysselsætte sig med, til at kunne erindre Eiendommen af et Støv, og alle de usle Jagttagelser, som den paanøder os. Og da det kan føle den, hvorledes er det da muligt, at det ikke skulde føle, eller at det skulde elske de Baand, som hindre det fra at komme deri? Og kan det ikke være nok, naar det taaler og ærer dem? Naar jeg nu lægger til disse Betragtninger den levende Følelse, som jeg virkelig har, af Eiendommenes Misbrug, af deres alt for ulige Uddeling, og af det slette Hævd, som de fleste har derpaa: saa kan man slutte sig til, at jeg, dersom vor Forfatning og dens positive Love ikke havde Sted, eller med andre Ord, at jeg af Naturen ikke vilde have saa stor Ærbødighed for Eiendomsret, at jeg under alle Tilfælde skulde troe, at ethvert Gran af den Bunke, som enhver ruede over, var noget, som han, og jeg ikke, kunde fordre, eller i det mindste noget, som han kunde fordre bedre end jeg. Og naar man nu sammenligner dette med mit Begreb om at være ærlig, nemlig at det bestaaer deri, at behandle enhver saaledes, som han kan fordre det af os: saa vil man slutte, at det uden omtalte positive Love kun vilde være slet bestilt med min Ærlighed i Eiendomssager. Og nu fattes der kun en eneste Slutning, saa har jeg demonstreert mig reent til

en Skielm. Og til al Fortred er denne endda intet mindre end ugrundet. Thi hvem siger, at det ikke er et Axioma: Det Menneske, som skulde giøre en Ting, dersom den ikke var forbudt, han skal tilig eller sildig vove at overtræde, eller i det mindste stræbe at eludere dette Forbud? Og naar jeg nu giør dette til min Propositio Maior, og slutter, atqvi ita ergo? Nei, det var for grovt. Jeg føler i mit Hierte, at dersom og det syvende Bud ikke var, jeg derfor dog hverken vilde eller kunde eller engang turde bedrage, naar ikke den yderste Nød tvang mig dertil. Dersom jeg og i mine gyldne Drømme kan ønske en Art af Fællesskab eller større Liighed i Eiendomme, saa kan jeg ikke andet end forudsætte, at det skulde være frivilligt. Jeg skulde, tænker jeg, baade være for magelig og for uegennyttig, og om jeg tør sige det, for høimodig til at ville paatvinge nogen den, uden en yderlig Nød. Der er, som man veed, tre Slags Eiendomme: de overflødige, de nyttige, og de nødvendige. Hvad de to første Arter betræffer, skulde mit første Spørgsmaal vist ikke være, om han kunde fordre dem, men om han behøvede dem bedre end jeg, og min Magelighed, min Afskye for Egennytte, og som jeg haaber, min Menneskekiærlighed skulde alle være paa hans Partie. Jeg haaber dette sidste, thi jeg veed vist, at jeg altid har været nærmere ved at græde end ved at lee, naar jeg endog kun i Comoedien har seet Harpax jamre sig over sit tabte Skriin. Nei, jeg kan ikke troe, at jeg uden den yderste Nød kunde berøve min Næste noget, hvis Tab kunde bedrøve eller kun ærgre ham. En anden Formuur for min Ærlighed i dette Fald skulde min naturlige Stolthed være. Den skulde vist giøre mig overmaade delicat ved Valget af den Maade, som jeg vilde tilegne mig det paa, som en anden besad. Og kunde dette kun skee enten ved Ydmygelse eller ved Forstillelse, saa er jeg vis paa, at jeg lod ham beholde

det, saa længe det gik an uden min Død. Herom er jeg overbeviist selv af Erfarenhed. Endelig har jeg et Hierte, som elsker sin Rolighed meer end al Verdens Rigdomme, og som desuden har et fuldkomment Herredømme over mine Handlinger; saa at min Forstand maatte raisonnere saa frit, som den vilde, saa snart den kun fandt mindste Nag, mindste Skrupel, saa lod det Forstanden løbe sin egen Vei, og tvang mig til at følge den snevre Stie, hvorpaa det fandt sin Beroligelse. Men alt dette kan egentlig kun anvendes paa de overflødige og nyttige Eiendomme. Hvad de nødvendige betræffer, saa vilde jeg vel holde mig forbundet til at spørge, om deres Besiddere behøvede dem bedre end jeg, og jeg er igien vis paa, at mit Hierte vilde være paa hans Side, naar det ikke faldt i Øinene at han havde Uret. Var det saa, som det tiest er, da jeg ved nødvendige Ting blot forstaaer dem, som man ikke kan undvære til sit Livs Conservation, og det sielden træffer sig, at to Mennesker samles, som er lige nær ved at døe af Sult: da skulde jeg uden al videre Omsvøb fordre det af ham; og kunde jeg ikke faae det paa andre Maader, end ved at bedrage ham, da skulde jeg med al Ærbødighed for det syvende Bud giøre det, om dette og stod prented for mine Øine. Thi jeg holdt vist for, at min Tilstand ophævede det, eller at mit Livs Conservation i det mindste da var mig en helligere Lov. Men kan det da nogentid blive en Nødvendighed at bedrage? Ja, mine Herrer! heri stikker just Knuden. Saa meget er vist, at man i Mangel af Brød enten maa døe, eller fortiene det, eller røve, eller tigge, eller bedrage sig det til. Hvad mig betræffer paa min daværende Udflugt, saa havde jeg hverken Lyst til at døe, eller jeg holdt mig forbundet dertil; selv uagtet man kan sige at jeg kunde have blevet hiemme, holder jeg mig dog ikke for overbeviist om denne Pligt. At jeg intet dengang kunde fortiene, vil blive tydeligt

af min Historie. Rove havde jeg ingen Kræfter til; der blev mig følgelig, naar jeg ikke vilde døe af Sult, intet tilbage uden enten at tigge eller bedrage mig et Maaltid Mad til i de fem eller sex Vertshuse, hvori jeg valgte det sidste. Hvorfor jeg valgte det, og hvorledes jeg bar mig ad dermed, vil jeg fortælle [Læseren] i min næste Artikel; og derved fortiene, om ikke hans Bifald, saa dog hans Undskyldning. Og naar det er forbi, saa vil vi gaae til Majoren ...

Fortale

til

Johannes Ewalds samtlige Skrifter,

første Bind, 1780.

Til Læseren.

Kun sielden kan en Fortale være nødvendig, og jeg tør sige, at den aldrig kan blive det uden ved en eller anden Ufuldkommenhed i Værket selv, især naar dette er digterisk. Jeg har ikke læst eller havt Taalmodighed til at læse tre i min Levetid, og dog bilder jeg mig ind, at have forstaaet de Skrifter, som jeg ønskede at forstaae, saa got, som jeg nogentid kunde lære det af en Fortale. Det vilde imidlertid være haardt for en Mand, der havde anvendt stor Flid og Bekostning paa at beverte og fornøie endeel Fremmede, om han ikke selv, i det mindste eengang, turde lade sig see i Giestesalen, pege paa nogle Retters fine Smag, eller deres Sieldenhed, eller deres Kostbarhed, undskylde andre, og ved selv at laste dem, om muerligt forekomme alle de Anmærkninger, som andre kunde giøre derimod; overalt ved at udbrede sine Hensigters Redelighed, ved at opregne de Vanskeligheder, han havde maattet overvinde, ved at beraabe sig paa andres Bifald, ved Høfligheder og skiulte Trusler, paa alle Maader saa vidt som mueligt forvisse sig om sine Giesters Bifald og Beundring, og det som meer er, modtage den Virak, som han venter sig, saa personlig som det kan lade sig giøre. Samme Beskaffenhed har det omtrent med en Forfatter, og jeg kunde aldrig fortænke den Mand, der, efter at have anvendt vaagne Nætter paa at fornøie mig, endnu af Mistillid til sit Arbeide søgte at sætte alle mine Lidenskaber, indtil

min Frygt og min Medynk selv, i Bevægelse, for at afskræmme, aftvinge, eller aftrygle mig et Bifald, som var alle hans Ønskers Formaal. Jeg, som troer at kiende Menneskets Svaghed, jeg vilde som sagt ikke fortænke ham deri; men da jeg tillige, uroest, kiender deres og min Egensind, vilde jeg neppe formode, at han paa denne Maade befordrede sin Hensigt et Haarsbrede. Skal vort Bifald være en Gave, da maa det i det mindste være frivilligt; men blot den sande og øiensynlige Fortieneste kan aftvinge os det, og denne kan bedre findes i Værket selv, end bevises i nogen Fortale. Men vil man paalægge Egoismen, denne de fleste Prolegomeners snaksomme Moder, Taushed, og det burde man, saa snart man saae det Latterlige deri: hvad bliver da tilovers, som kunde tvinge en Digter til at opholde sine Læsere, endog imod deres Ønske, i sin Forstue? Hvad kan, hvad bør han sige dem andet, end: her ere mine Skrifter! Andet havde jeg ikke heller besluttet at sige dem, dersom ikke saadanne Venner, hvis Dom jeg har meer Tillid til end min egen, saa got som havde tilsvoret mig, at det var en plat Urimelighed at bekiendtgiøre et heelt Livs Arbeider, uden at tale noget i Forveien over denne vigtige Beslutning. Nu at skrive en Forerindring, blot af den Aarsag at ville skrive en, det synes mig endnu langt urimeligere, end alt hvad Kiærlighed til os selv kan frembringe. Og hvad skal en Forfatter i dette Tilfælde sige sine Læsere, som nogenledes kan interessere dem? uden saa er, at han vil lade en Afhandling eller et Digt være Fortale til alle de øvrige. Paa den anden Side vilde jeg lige saa ugierne vove at synes besynderlig, selv maaskee uhøflig, ved at unddrage mig fra en gammel Sædvane, som overalt er saa let at efterleve. Denne Betragtning driver mig igien tilbage paa Egoistens alfare Vei, og jeg vil, for at føie Mængden af mine Læsere, anvende nogle Blade

paa at tale om mig selv, da jeg paa dette Sted intet veed at anbringe, som havde bedre Sammenhæng med mine Skrifter. Men jeg skal stræbe efter at være saa kort, saa almeennyttig, med andre Ord: saa lidet kiedsommelig, som muligt. For Resten frasiger jeg mig høitidelig enhver Hensigt at bestikke eller at overile eller at røre eller at forblinde eller at skræmme mine Dommere; og jeg beder dem indstændig at ville udfinde disse Skrifters Værd eller Uværd efter den Anledning, som deres egen Skiønsomhed kan give dem, og i den Henseende lade alt det, som jeg her kan sige om den Person, der skrev, eller om de Vilkaar, hvorunder, eller om de Aarsager, hvorfor han skrev, være fuldkommen som usagt.

De Evner og det Hang, som Naturen gav mig til at blive Digter; de Hielpemidler, hvorved jeg siden har stræbt at flytte mig frem paa denne steile, denne slibrige Bane; de Grunde, der tilsidst bestemte mig til at opoffre denne kun i sin Fuldkommenhed ædle Konst al min Tid, alle mine Bestræbelser; de Vanskeligheder, som enten har standset eller hindret min Fremgang; den Plads, som jeg tilsidst troer at have opnaaet iblant mine Medarbeidere: alt dette, mener jeg, skulde være endeel af mine Læsere interessant nok, dersom jeg kun selv forstod at udvikle det. Jeg vil forsøge det, og i det mindste vist love at være historisk oprigtig, og at fortælle Tingene, som de ere fulgte paa hinanden, om jeg og ikke har Skarpsigtighed nok til at indsee de ofte fine Nuanceer, hvorved de vare sammenheftede.

Poeter, siger man, fødes. I Parenthese være det sagt, at jeg kun skriver denne Fortale for dem iblant mine Læsere, der giør mig den Ære at tilstaae mig dette Navn. Jeg selv troer at være det, og jeg foragter den falske Beskedenhed alt for meget til at jeg skulde undsee mig for at sige: je suis aussi peintre, blot fordi en Montesquieu engang har sagt det

samme. Men om jeg er født Poet, eller om nogen fødes saa=ledes, det veed jeg ikke. Vist nok er jeg det ikke i den Forstand, som det synes at Ovid tager dette Ord. Hans: quod tentabam scribere, versus erat, synes heller at passe sig til Versenes Stavelsemaal og Harmonie, end til de Tanker, som de indeholdt. Og disse Omstændigheder af Digtekonsten, Riim og anden Velklang, har al min Tid, oprigtig talt, kostet mig for meget Hovedbrud, for mange sønderbidte Penne, til at jeg nogentid skulde troe mig til at være født Versemager. Hvad det mere Indvortes af Poesien betræffer, da sporer jeg, ved at tænke min Levetid tilbage, meget tidlig hos mig en levende Indbildningskraft og et overmaade varmt Hierte. Men det, som maaskee endnu characteriserer en tilstundende Digter nøiere — da hørte jeg, saa meget jeg kan erindre fra min Barndom af, aldrig tale om nogen stor eller ædel eller blot besynderlig Handling, uden baade at føle Lyst og at tiltroe mig Evner til at giøre den efter. Den jevne alfare, støvede Vei havde aldrig noget Tillokkende for mig. Dens Tryghed, dens Beqvemmelighed havde intet Morende for min Indbildningskraft, intet der kunde trøste mit Hierte for Savnet af de Følelser, som kun uventede Hændelser og Vanskeligheder og Farer kan opvække. Selv dens Formaal, den timelige Lyksalighed, maatte man anprise mig saa meget, som man vilde, da følte jeg lidet eller intet derved, enten fordi det endnu var for langt borte, eller fordi man ikke havde Gaver til at skildre mig det behageligt nok, eller maaskee fordi jeg helst vilde skildre og vælge min Lyksalighed selv. Imidlertid vandrede jeg med i Caravanen, fordi jeg maatte, og saa længe jeg maatte. Men naar jeg undertiden saae til Siderne, og blev en eller anden enkelt Pilegrim vaer, som vandrede sin Fodstie for sig selv, da opvakte han min hele Opmærksomhed, da brændte mit Hierte efter den

ujevne, krumløbende, med Krat og Moser igiennemskaarne Bane, og jeg forudfølte de himmelske Saligheder, som den altid syntes mig at føre til. Jeg vil stræbe at giøre mig tydeligere. Jeg har sagt, at det Store, det Ædle, og selv det blot Besynderlige, saa vidt jeg kan erindre fra mine spædeste Aar, altid havde en uimodstaaelig Magt over mit Hierte. Nu er efter mit Begreb enhver Handling, enhver Stilling, og enhver Tildragelse, som fortiener Navn af stor eller ædel, af sin Natur tillige besynderlig. Vel kan man finde saadanne paa den almindelige Bane, som jeg kalder Livets alfare Vei. Der gives Virkninger af en utrættelig Flid, af længe forud anlagte Planer, af en streng og uafbrudt og langvarig Klogskab, hvilke man ikke vel kan negte Navn af store, og dog kan de ikke i en egentlig Forstand kaldes besynderlige, da det i det mindste staaer i manges Magt at frembringe dem. Men just af denne Aarsag, fordi man nemlig længe og ofte har dem for Øinene, fordi man med temmelig Vished kan længe forudsee, at de maae finde Sted, og tydelig bevise, hvorfor de maae det: just derfor kan de ikke synes os saa store, som de virkelig ere, og aldrig røre os saa stærkt, som det Sieldne, det Uventede, hvorfor vi ingen Regnskab kan giøre. Derfor har jeg seet mange store og derhos lærde Folianter, mange store og velgiørende Stiftelser, og mange store Ulykker, uden at tænke eller føle det mindste derved, fordi de nemlig af ovenanførte Aarsager ikke kunde opvække min Beundring, og jeg allerede i Forveien var eller troede at være bekiendt dermed. Naar jeg derimod enten selv rev mig løs fra den alfare Vei, eller blot skimtede den elskte Fodstie; naar den Handling eller Tildragelse eller Stilling, som mødte mig, var uventet: ja var den da stor og ædel tillige, da smeltede den min hele Siæl i brændende Taarer, med en uimodstaaeligere Magt, end Bedrøvelsen eller Smerten

selv nogentid kunde giøre det, — og var den ond eller farlig eller græsselig, da fyldte den selv mit Bryst med et vellystigt Gysende, med en kildrende Afskye, som jeg mere end eengang har været fristet at ønske mig tilbage. I dette er slet intet Paradox eller engang Usædvanligt. Mange, som erindre, med hvilken Begierlighed de i deres Barndom have hørt paa Spøgelsehistorier og andre græsselige Eventyrer, hvorfor de dog zittrede, vil i dette Fald sande med mig. Hvad de store og ædle Handlinger betræffer, som jeg egentlig taler om, da vil man endnu lettere være enig med mig, naar jeg siger, at de røre usigelig meer, hvor de ere uventede, end hvor man rimeligviis kunde forestille sig dem. Om en Edelmann, eller om en Mandrin selv giorde noget, som var stort eller ædelt, da vilde det vist røre mig med en langt usigeligere Glæde, end om den hellige Paulus havde giort det samme. Og dette er blot Natur, det er Menneskefølelse, og Englerne tænke, som vi veed, i den Fald ligesom vi. Jeg har følgelig ikke heraf villet udlede mit større Hang eller mine større Evner til Digtekonsten, uden for saa vidt min større Grad af Følsomhed kan bevise dette. Maaden at føle paa, eller Ordenen at føle i, troer jeg at have tilfælles med alle. Men dersom alle store Handlinger efter mit Begreb ere besynderlige, saa er det dog vist, at alle besynderlige Handlinger ikke derfor ere store. Og jeg har oventil sagt, at selv de blot besynderlige meget tidlig fængslede min Opmærksomhed, og frembragte min Efterligneløst. Dette synes at være et Skridt nærmere. Naar jeg saae en Alexander i Sisygambis Telt, eller en Canut ved Strandbredden, da brændte mit Hierte, og heri, troer jeg, var intet Overordentligt. Men ofte, naar jeg blev en Diogen vaer i sin Tønde eller Carl den Tolvte i Bender, endog da jeg lod mig henrive af en Beundring, hvorved jeg haaber at skielne mig fra Mængden, og i mine barnagtige

Henrykkelser var jeg ofte nærmere, end man skulde tænke, ved at føle det samme, som Philippiden fandt, da han saae den cyniske Philosoph. Dette forudsætter i det mindste et vist naturligt Hæng til Frihed, en vis Egensind, en vis Følelse af sit Selv, som ere Digteren temmelig væsentlige og maaskee selv bidrage noget til at danne ham. Jeg kunde nu let anføre endeel Børnehistorier, som tiente til at oplyse alt dette; men jeg har lovet at falde Læserne saa lidet kiedsommelig, som mueligt. Den umiddelbareste Følge deraf kan jeg ikke fortie, den nemlig, at Eventyrer og siden Romaner blev min unge Siæls kiæreste Føde, og som jeg troer, uformærkt gav den et Indtryk, som siden altid var uudsletteligt. Det er vist, at jeg begyndte med at ville være den stærke Bernhard, eller Holger Danske, eller en anden af Ammestuens Helte. Naturligt nok forædledes mine Ønsker, som min Kundskab efterhaanden udbredede sig. Miltiades, Themistocles, Aristides, med eet Ord Cornelii Helte, naar jeg undtager Pausanias og Lysander, og, jeg veed ikke selv af hvad Aarsag, Agesilaus og Atticus, bleve Tid efter anden mine Mønstere i den Orden, som jeg lyede deres Levnetsløb. Jeg erindrer nøiagtig, at jeg i en Alder af ti til elleve Aar, da min daværende og maaskee lidt enthusiastiske Lærer havde giort mig bekiendt med endeel Martyrers Historier, fik en inderlig Lyst til at lære Abyssinisk, for med Tiden at omvende Indbyggerne af det Inderste i Africa, og det som var mig mere magtpaaliggende, ved denne Leilighed at vinde Martyrkronen. Den første Roman, som faldt mig i Hænderne, var tilfældigviis Robinson Crusoe. Rousseaus Tilbedere maae tilgive mig, eller egentlig Sandheden, at denne Bog maa være saa nyttig og saa ypperlig for Ungdommen, som den vil, da blev den i det mindste mig farlig. Dette er saa vist, at min Rector, kort efter at jeg havde læst den, maatte med Magt hente

mig fire Mile tilbage fra Veien til Holland, hvorfra det var min Hensigt at reise til Batavia, i det uskyldige Haab, underveis at strande paa en eller anden ubeboet Øe. Da disse Drømme vare bortdunstede, fik jeg fat paa Fieldings Tom Jones, og jeg er positiv, at dette Skrift gav min Moralitet det første, og vist et meget farligt Stød. Disse smaa Anecdoter af min Børnehistorie synes ved første Øiekast langt ubetydeligere, end de blive, naar man anstiller de Betragtninger derover, som de give Anledning til. Jeg vil kun anstille een, som hører til min Hovedsag. De, som da kiendte mig, sagde mig det dagligt, og med megen Sandhed, at jeg byggede Castellet i Luften. Men jeg er vis paa, at disse Udsvævelser tillige vare de første poetiske Arbeider, jeg giorde Udkast til. Jeg var imidlertid da saa langt fra enten at ville eller at kunne skrive Vers, som en Spradebasse er det fra at sye sine egne Klæder. Min brusende Siæl tillod mig ikke det maadelige Forsæt at ville besynge Helte, — jeg vilde selv være det. Vel skrev jeg i de Tider Nytaars- og andre Leilighedsvers, fordi jeg maatte, og man roste dem, fordi man enten ikke vilde giøre mig mismodig, eller fordi man ikke forstod det bedre. Men efter dem at regne, som jeg endnu endeel Aar derefter har skrevet, maa det have været en sand Jammer. Jeg skrev og latinske Vers, som vist have været fortræffelige, thi jeg stial dem, ved Hielp af Smetius, Weinrichius og andre, Ord for Ord fra Virgil, Horats, og de øvrige af Latiens beste Digtere. Og jeg havde alt længe, ikke just læst, men tyet disse Digtere, da jeg endnu havde det elendige Begreb om en Ode, at dens væsentligste Fuldkommenhed bestod i at være uforstaaelig og overalt rigelig bestrøet med endeel mythologiske Ord, hvoraf Læseren ikke kunde fatte Meningen uden ved Hielp af Lexicon. Havde jeg da inddrukket dette Begreb af Horats? Utroligt! Og dog er det vist, at jeg endnu

rødmer, naar jeg eftertænker den Upoetiskhed, hvormed jeg den Tid læste denne og de øvrige classiske Digtere. Langt fra, som siden efter en halv Snees Aars Forløb, da jeg af egen Tilbøielighed begyndte at læse dem paa nye, langt fra at føle deres fortryllende Skiønheder, læste jeg da Flaccus med Afsky, maaskee fordi han smigrede, men især fordi jeg efter min daværende Smag overalt fandt for lidet Handling, for faa eventyrlige Situationer og for mange Ord i Oden. Virgil selv, den udødelige Virgil, læste jeg med Kiedsommelighed, fordi jeg hverken kunde lide hans Pius Æneas eller hans Fidus Achates, og maaskee fordi de Pensa, som man gav mig af hans Vers at lære uden ad, vare for vidtløftige. Jeg er overbeviist om, at mine Lærere vare aldeles uskyldige i denne min besynderlige Feil. Jeg havde twende, og de vare begge for brave Mænd, de havde for megen Indsigt og for sund Smag, til at de enten ikke selv skulde have følt eller ikke have anpriset mig Yndigheder, som det næsten er vanskeligt at oversee eller at være kold imod. Var det da Stupiditet hos mig selv? Det vil jeg lige saa ugierne troe. Jeg bilder mig meget mere ind, at min Siæl da var alt for virksom, alt for meget i Giæring, til at blotte Tanker eller Billeder kunde berolige den; det var Handling, som den brændte efter. Jeg tænker, at for en god Digter, det er at sige, for en, der foruden fine Digtergaver har en sund og moden Forstand, skulde det da have faldet lige saa vanskeligt, enten at følge min alt for vilde Indbildningskraft, eller at tilfredsstille mit alt for varme Hierte, om han ellers havde holdt dette for Umagen værd, — som det var mig selv umueligt, enten at finde Ord til mine Billeder, eller Velklang til det, jeg følte. Man bør, troer jeg, være nogenledes kold, for at kunne skildre sin Ild; og mig kunde først Aar, og Erfaring, og Lidelser afkiøle til Skildrer. Jeg har maaskee talt

alt for meget om mine Børneaar, og dog kan jeg ikke slippe dem, førend jeg endnu har lagt til, at jeg fra mit trettende Aar af begyndte, ikke af frit Valg, men efter min ene Lærers Befaling, at forfatte adskillige smaa tydske Poesier, som ikke alleneste da forskaffede mig Rygte af en god Versemager, men selv endnu blive omtalte med Bifald af Mænd, hvis Dom jeg skylder Høiagtelse; blant andre et Stykke, Pantomimen kaldet, som jeg declamerede offentlig. Jeg veed ikke, hvor disse Stykker ere afblevne, og jeg har glemt dem indtil den sidste Toddel. Men med al Agtelse for mine Velyndere være det sagt, at jeg har fundet senere Vers af mig, som slet ingen god Formodning give mig om hine; thi hvorfor skulde jeg have forværret mig?

Jeg kom til Høiskolen med et Begreb om Digtekonsten, som vore Eruditi selv, og maaskee de allene ikke skulde blues ved. Jeg kiendte den ikke, jeg tiltroede mig ingen Evner dertil, og følgelig næsten foragtede jeg den. Paa min Digterliste var Klopstock og Kaalund begge anførte under det Bogstav K., og næsten blusser jeg ved at tilstaae, at dersom den første besad min større Agt, da havde han sit Rygte meer end mig at takke derfor. Men hvad Under, at jeg ikke kiendte, ikke forstod denne Forløsningens sublime Sanger, da jeg, som sagt, hverken forstod eller kiendte min egen Siæl: døv og kold imod Citharens melodiske Toner, havde denne allerede længe lydet efter Trompetens vilde Klang og de Under-spaaende Krigsraab, som da naaede os fra Elvens og fra Moldauens Bredde. Mit hele Hierte hængte ved de store Handlinger, ved de høie Dyder, ved de ynkelige, de skrækkelige, de underfulde Optrin, hvormed min Indbildningskraft utrættelig udpyntede Rygtet. Det traf sig saa, at visse Omstændigheder snart næsten tvang mig derhen, hvor min egen Tilbøielighed alt længe havde lok-

ket mig. Da jeg var femten Aar, blev jeg Krigsmand, i det stadige Haab, snart at give vore Skialdre nok at bestille. Hvilke opløftende Drømme, hvilke henrivende Billeder opfyldte ikke da min drukne Siæl! Havde jeg dem kun paa Prent saaledes, som jeg da følte dem, man vilde vist tilstaae mig, at der var Poesie skiult deri, eller i det mindste en Gnist deraf, hvorom man kunde haabe, at den da vilde yttre sin Virkning, naar den fik Rum og Luft og Tid dertil. Erfaring, den mægtige Erfaring adspredede snart den største Deel af de romantiske Dunster, som da qvalte den. Et Vinterqvarteer og et Felttog overbeviiste mig grundigere end de beste Syllogismer skulde have giort det, at Halvgudernes Tider vare forbi, at en Soldats første og ypperste Dyd er Underkastelse, og at det ligner meer en Drøm end et Under, ved Fortienester at udmærke sig iblant 100000 Mand, som alle ere nødte til at iagttage deres Pligt, og ikke tør giøre meer. Jeg kom følgelig snart og en stor Deel klogere hiem, end jeg var gaaet ud. Og dette var ikke den eneste Fordeel, som min ulmende Digteraand havde af denne Reise. Jeg havde seet Bierge og Feltslag og i tykke Skove eensombeliggende Munkeklostere; jeg havde været Vidne til endeel store og rørende Optrin, hvis Erindring nærede og opløftede min Siæl, uden at beruse den; jeg havde nu lært at føle det Underlige, det Store og det Vellystige i Naturen, uden just altid at ville giøre det efter eller lide for meget ved Savnet deraf. Dette gav mig vel en større Beqvemhed til Digterkonsten, men jeg var endnu langt fra enten at mærke dette selv, eller at benytte mig deraf. Uden enten at kiende Clio og Thalia og Melpomene, eller at bekymre mig om deres Bekiendtskab, begav jeg mig ganske rolig til at studere Hollats og Reinbeck; og til et ydermere uimodsigeligt Beviis, at jeg dengang ikke var Digter, excerperede jeg vor gode Brochmann fra

den ene Ende til den anden. I de Tider skrev jeg en Afhandling om en guddommelig Forløsers Nødvendighed for det menneskelige Kiøn, som jeg ikke finder værd at indrykkes i disse Samlinger, da jeg ikke har været denne vigtige Materie voxen nok, endskiønt det ellers kan være taalelig skrevet. Vel skrev jeg i den Tid og Vers, og uden Tvivl saadanne, som ikke fattedes Stænk af en naturlig Vittighed. Men i de første sex Aar skrev jeg intet Stykke, hvormed jeg vilde bebyrde mine Læsere, — et eneste undtaget, som jeg vil lade dem see til et Forsøg. Og dette eneste havde nær for evig skræmmet mig fra Parnas. Jeg viiste det nemlig til en af mine Venner, som da passerede for et Vidunder i Digterkonsten, thi han havde vundet en Priis. Denne sagde mig med rene Ord, at mit Vers intet duede, og raadede mig alvorlig at lade en Konst fare, som jeg ingen Evner havde til. Jeg var beskeden nok til at troe ham paa hans Ord; og dette, tænker jeg, er et Beviis meer, at jeg dengang ikke endnu var Digter. Og det var ikke allene Tillid til mig selv, men det var Høiagtelse for Konsten, og frem for alt Læsning, som da fattedes mig. Men efterhaanden fremspirede, og udvikledes, og modnedes de Omstændigheder, som skulde give min Siæl sit sidste Præg. To eller tre Aar efter mit mislykkede Tog leed jeg et Tab, som rørte mit Hierte langt nærmere og langt heftigere, end hiint. Dette stemte uden Tvivl for en stor Deel min Siæl i den høitidelige melancholske Tone, som jeg troer at være et Hovedtræk i de fleste af mine Poesier. Men det havde endnu en anden Virkning: det giorde mig reent uenig med alt det, som man kalder timelig Lykke. Jeg havde hidindtil kun havt een bevægende Grund, at tragte efter saa noget, — og denne Grund faldt bort. Nu blev det min Plan at slentre Livet igiennem, som jeg best kunde, og saa got som

mueligt at forskiønne min Vei med en vis Art af Lyksalighed. En rolig Hytte, en behagelig Egn, maadeligt Udkomme, faa men retskafne Venner, og jeg tør sige, frem for alt at være saa nyttig som min Evne tillod det, uden at være nogen til Byrde, var alt hvad jeg den Tid ønskede mig af Jorden. I denne Sindsforfatning skrev jeg Lykkens Tempel, virkelig ikke for at skrive noget skiønt og priisværdigt Stykke, men blot for at sige mig selv mine egne Tanker. Jeg har ladet det være det første Stykke i min Samling, fordi det i mere end een Forstand, nemlig baade i Hensigt til sit Indhold og til sin Skiebne, kan med Sandhed siges at have været Moder til alle de øvrige. Endskiønt blot skrevet for Tidsfordriv, fandt det dog mit Bifald alt for meget til at jeg ikke skulde have fremviist det for mine Venner. Salig Hr. Poulsen, en Mand af Genie og den Tid Præst i Gientofte, saae det. Han fandt det værdigt til vor store Sneedorffs Omdømme; den patriotiske Tilskuers ædelhiertede Forfatter lærte mig at sætte Priis paa mit Arbeide ved en Opmuntring, der langt overgik mit Haab, og det var efter hans Raad, at jeg foreviiste det til Selskabet for de skiønne Videnskaber. Her mødte jeg den Lykke, som giorde Epoqve i min Siæl, som gav den sin sidste Bestemmelse, og som egentlig har modnet mig til Digter, om jeg ellers fortiener dette Navn. Jeg blev kiendt af de danske Musers ivrigste og viseste Beskytter, af en Mand, hvis Æreminde i alle Hensigter bør og vil være udødeligt, ifald det ellers nogentid var betroet Digterkonsten at tildele dette Held, — med eet Ord, af Hr. Conferentsraad Carstens.

Jeg føler i dette Øieblik, at jeg kan ønske mine Skrifter Varighed, om jeg og ingen anden Aarsag havde end den, at kunne sige til mange og selv til den sidste Efterslægt alt hvad jeg skylder denne Ædelmodige. Lad andre, drevne af en

dum Stolthed, enten ville betræde Digterkonstens steile og slibrige Bane uden Hielp af en kyndig og forsigtig og viis Veileder, med idelig og uundgaaelig Fare at brække Halsen, eller lad dem med en sort Utaknemmelighed glemme den Haand, som ledsagede dem, og skiule eller i det mindste fortie den væsentlige Andeel, som denne har i deres Fortienester: det er mig en sand Ære og en sød Vellyst, her offentlig at kunne sige, at jeg skylder min vise, min menneskekiærlige, min taalmodige Lærer den Beroligelse, det Haab, jeg nu har, at kunne nytte og fornøie mine Læsere. Jeg skulde uden hans Hielp have kunnet blive en Mand af Indfald og Lune, maaskee selv min daglige Cirkels Beundring. Men jeg sagde før, at den Bevidsthed at være nyttig var et Hovedtræk i mit Ideal af jordisk Lyksalighed, og jeg talte Sandhed. Poesiens Foragtere maae sige, hvad de vil, saa er jeg overbeviist, at jeg ved alle mine Arbeider har tragtet efter og ved endeel virkelig har opnaaet dette Held; hvorledes skal jeg da finde Ord, der værdig nok udtrykke min Taknemmelighed mod den Mand, der ved at tæmme og styre min alt for brusende Aand, ved at vise mig de Afgrunde, som jeg havde at frygte for, de Stier, som jeg burde gaae, med eet Ord: ved en utrættelig Taalmodighed giorde mig beqvem til at naae det! Og dersom dette er den vigtigste Deel af min Lyksalighed, som jeg skylder Ham, da er det langt fra ikke den eneste. Ædle, store Mand! denne Tilstaaelse, som jeg her har hensat for nogenledes at tilfredsstille mit overflydende Hierte, o den kan langt fra ikke fortolke det heelt. Heller var det ikke Dem, men Efterslægten, som jeg vilde vise det, og det for min egen Skyld. Dem bør og vil Deres egen Bevidsthed være den værdigste og tilstrækkeligste Giengield.

Da jeg med en skyldig Følgagtighed temmelig tit havde ombygt Lykkens Tempel, blev den tilsidst saaledes, at den for-

tiente Sted i Selskabets Skrifter. Dette gav mig Mod, og jeg begyndte at fatte den Formodning om mig selv, at jeg vel kunde være et Genie. Men Aar 1766 indtraf først den i sig selv sørgelige Begivenhed, der hændelseviis ikke alleneste gav mig Mod nok til at fylde alle mine Venners Øren med mine Vers, men selv oppustede mit uerfarne Hierte til det urimeligste, til det meest ødelæggende Overmod. Den uforglemmelige Frederik den Femte var død, og Danmark i Taarer. Nogle Studentere bleve tilsagte at indgive Prøver af de Cantater, som skulde opføres ved hans Jordefærd. En Person, som havde at befale over mig, tvang mig til at forsøge mit Held med de andre. Jeg skrev da, saa got som jeg kunde, en Arie, et Chor og et Recitativ, og jeg kan sige med Sandhed, at jeg til min egen største Forundring beholdt Fortrinet. Det var vist dengang mine egne varme Følelser, og ikke Konsten, der hialp mig til denne Priis. Men da jeg nu havde skrevet det færdigt, da nu enhver Dansk fandt, at jeg havde skildret hans dybtsaarede Hierte, da jeg kun ligefrem skildrede mit eget: da overøste man mig med et ufortient Bifald, og man tiltroede mig at have været konstig og vittig og skarpsindig, hvor jeg blot havde været oprigtig. Jeg var uforsigtig nok til at inddrikke den Virak, hvormed man ved denne Leilighed af et got Hierte fra alle Sider beskienkede mig, saa graadig, som havde jeg endnu gaaet i fierde Lectie. Den beruscde mig og saaledes, at jeg nær aldrig var vaagnet. Jeg troede mig nu ikke blot Digter mere, men den beste, den ypperste Digter i Danmark, og det som værre var, uforbederlig. Saa nær var jeg ved aldrig at have blevet nogen. I denne Ruus skrev jeg iblant andre Stykker Adam og Eva, eller egentligere, det første Udkast af dette Stykke, thi det var da kun een Act. Jeg giorde mig den visseste Regning paa den høieste Priis derfor, uagtet ingen

Priis var udsat for saadant et Stykke. Mine Dommere sagde mig med megen Venskabelighed, at de fandt mange Spor af poetisk Genie forstroede i mit Drama, at mit Arbeide fortiente en Belønning, og at det ved Forbedring kunde blive got. Dette var nu vist al den Hoflighed, som mit Arbeide fortiente; men min Forventning havde været for opskruet til at jeg kunde tilfredsstilles derved. Jeg erklærede reent ud, at naar jeg ikke kunde være den første Digter i mit Fødeland, vilde jeg ikke være den anden, og jeg tog mit Stykke tilbage, i det stadige Forsæt at udarbeide det saa længe, indtil enhver maatte tilstaae, at man ei havde seet dets Lige fra Kong Skiolds Tider. Da den raske Humor sagtnedes, faldt mig et Vink ind, som min ældste Lærer havde givet mig, der omtrent sagde, at det meste, mig fattedes, var Læsning. Apollo hviskede mig i Øret, at han havde Ret, og paa eengang fattede jeg den Beslutning, som jeg bekræftede paa det høitideligste, i de første to Aar ikke at sætte Pen til Papiir, og at anvende al denne Tid til at læse. Jeg holdt mit Ord, og vel bekom det mig, endskiønt jeg som ukyndig i Litteraturen naturligviis gik i Blinde, og læste meget, som jeg siden maatte giøre mig Umage for at glemme. Til mit Held var dog den ældre Corneilles Værker det første, som faldt mig i Hænderne. Han blev og min Helt i det Franske, ligesom Forfatteren af Messiaden i det Tydske. Naar jeg nu læser min Adam og Eva, det første Stykke som jeg efter denne Tid udarbeidede, finder jeg tydelige Spor deri af denne min Smag. Og enhver, som læser det med Eftertanke, vil neppe miskiende den franske Digters Hang til Antitheser og Sentiments, neppe hans rige Declamation deri, og enhver, tænker jeg, vil finde at jeg i dette Stykke i det mindste har viist Lyst nok at danne mig efter den store Klopstock, om jeg og ei har havt Evne dertil. Nu begyndte jeg og at læse

de latinske classiske Digtere, som jeg hidindtil havde forsmaaet, og jeg havde blot min Begierlighed og ikke nogens Anviisning at takke derfor, at jeg nu læste dem med Nytte og tilsidst med Vellyst. Fleer Sprog forstod jeg den Tid ikke; thi Græsk kunde jeg den Tid og kan endnu kun tye, og jeg kiender kun Homer af dens Oversættelser. Det Engelske var mig aldeles ubekiendt. Lærebøger, troede jeg, det var mig en umistelig Pligt at læse. Jeg anskaffede mig følgelig baade Batteux og fleer saadanne Systematiker. Men det har al min Tid været mig plat umueligt at læse tre Blade af dem til Ende, og jeg maatte have overgivet alt Haab om at naae Parnas, ifald man ikke kunde komme der uden ved Hielp af disse kolde Planskrivere. Imidlertid forstaaer det sig, at jeg læste baade Horatses Brev til Pisonerne og Boileaus Digtekonst. Jeg har siden den Tid læst Pope og Mulgrave, men alle, som jeg forsikkrer, blot for deres Stiils, og ikke for deres Indholds Skyld. Corneilles Discurser er det eneste, som jeg efter min Overbeviisning kan undtage fra denne Regel. Da nu den Tid, som jeg havde foresat mig, var udløbet: var det første, som jeg tog mig for, at igiennemsee min ulykkelige Prøve, som jeg for to Aar siden havde sat saa stor Priis paa, og jeg fandt, at det var det vanskabteste Foster, som et varmt Hierte og en brusende Indbildningskraft nogentid kunde udklække af en aldeles uvidende Hierne. Imidlertid elskte jeg det endnu, og om ikke det, da det Ord, som jeg engang havde givet mig selv derpaa, at ville giøre det saa fuldkomment som mueligt. Jeg gav mig følgelig til dette Arbeide, og først i fem Fierdingaar bragte jeg det i den Stand, som det er nu. Strax efter denne Tid traf noget ind, som gav min Smag en nye Vending: Wielands Oversættelse af Shakespear og den prosaiske af Macphersons Ossian faldt mig i Hænderne, og saa ufuldkomne som disse ere, opvakte de

dog, jeg vil ikke sige en Lyst, men en Trang hos mig til at lære Engelsk. Jeg lærte det, og hvilket bundløst Væld af Digterrigdom aabnede sig nu for mig! Jeg havde samme Tid den Lykke at blive kiendt og taalt og yndet af den store Klopstock, og man kan ikke tvivle paa, at jo denne Mands Omgang var mig en nye Kilde, hvoraf jeg ofte lige saa graadig, som af den før omtalte.

Det første Stykke af Betydenhed, som jeg skrev efter denne Tid, var Rolf Krage. Enhver opmærksom Læser vil finde min forandrede Smag heri. Havde jeg forbedret mig? det vil jeg overlade til andres frie Omdømme, og i den saa vel som i fleer Hensigter lade min Rolf staae uforandret, saaledes som den da behagede Tydsklands første Barde. Meer vil jeg paa nærværende Tid ikke sige om mine poetiske Arbeiders Historie. De Omstændigheder deraf, som kun ere mig selv bevidste, og som kan være mine Læsere magtpaaliggende at vide, vil jeg enten anføre ved Stykkerne selv, eller ved en anden Leilighed.

I den Tid, da jeg skrev Rolf Krage, blev jeg angrebet af den smertelige Sygdom, som endnu holder mig ved Sengen, og som giorde mig aldeles udygtig til alle Slags Forretninger, som enten fordrede Legems Vigeur eller en Jagttagelse af ordentlig bestemte Tider. Jeg frygtede intet meer end den Tanke, at blive en blot Byrde for mine Medmennesker, og dette bestemte mig til aldeles og med Iver at opoffre mig til de smukke Videnskaber, de eneste, hvori jeg troede at kunne udvirke noget Got og Agtværdigt. Jeg har maaskee tiere talt om min Lyst at være nyttig, end en streng Beskedenhed tillader det. Men Iver for min Konsts Ære, og den allene, frister mig til endnu eengang hellig at bevidne, at jeg aldrig skulde eller kunde have opoffret mig til Poesien, dersom jeg havde troet den et blot Tidsfordriv. Det vil altid blive mit Hierte ubegribeligt, hvorledes

der kan gives Mennesker, og selv indsigtsfulde og gode Mennesker, og — Himlen forlade dem det — selv Digtere, der kan indskrænke den ædelste blant alle Konster til saa ringe, til saa usselt et Formaal. Jeg siger: mit Hierte, og hvor opfyldt er det ikke i dette Øieblik af alt det, der kunde siges til din Forherligelse, du Levning, du Præg af vort himmelske Udspring! Og hvor gierne vilde det ikke udstrømme! og udstrømme skulde det, dersom jeg ikke allerede havde overskridt alle Grændser af en Fortale. Nu vil jeg kun sige det, jeg er overbeviist om, at nemlig Digterkonsten blot blev betroet de Dødelige, til at lære dem Godheds Priis og den Almægtiges Under, til at opflamme høiere Dyder, til at giemme store og efterfølgelsesværdige Handlinger, til med uudslettelige Træk at indpræge Viisdoms og Klogskabs Grundregler, til at sammenknytte Selskaberne, med eet Ord: til at udsprede de sandeste, de reneste, de stærkeste Glimt af Himlen over deres Brødre. Vee de Foragtelsesværdige, som nogentid har misbrugt den til andet, de kalde sig da enten Anacreon, eller Simonides, eller Archilochus; thi det er, i Forbigaaende sagt, kun dem, jeg taler om, der har havt Vittighed nok til at skade, — og vore usle Versificastere maae ingenlunde bilde sig ind, at jeg har erindret dem.

Da jeg har nævnet Simonides, og min Stilling har tvunget mig til, selv at skrive et meget betydeligt Antal af Leilighedsvers, nødsages jeg til, for min egen Retfærdiggiørelse, her at anmærke en Omstændighed, som mine Læsere vil finde rigtig, at jeg nemlig sielden eller aldrig har brugt den Gienstand, som Leiligheden tilbød mig, anderledes end et Vehiculum enten for Guddommens Priis eller for en og anden moralsk Sandhed, hvis Indskiærpelse kunde giøre mit Digt nyttigt. I Henfigt til alle mine øvrige Skrifter tør jeg høit paastaae, og enhver Opmærksom vil finde, at jeg altid, det være nu efter Reg-

lerne eller ei, har tænkt paa min moralske Hensigt, forend jeg tænkte paa den digteriske Indklædning. Religionen og de høiere Dyder, Viisdoms Regler, og mit Fædrenelands Ære er det uskiulte Formaal og det væsentligste Indhold af mine Arbeider.

De Hielpemidler, hvorved jeg har stræbt at giøre mig fuldkommen i min Konst, har jeg vidtløftig nok anført. Jeg har kun to Ord at sige om de Vanskeligheder, som har hindret mig deri. Foruden min smertelige Sygdom, og de Distractioner som min alt for raske Humor har foraarsaget, bestod nemlig den største Hindring, som jeg har havt at overvinde, netop i de før omtalte Leilighedsvers, som Trang nødte mig til at skrive. Af fuldkommen Overbeviisning og af et velmenende Hierte vilde jeg raade dem af mine Brødre, der ønske at naae nogen Høide paa Pindus, at tage sig saa nøie i Agt for dette Slags Arbeider, som mueligt. Digteraanden vil vække sig selv; den bliver gienstridig, naar den i Tide og Utide skal adlyde den første den beste Opfordring, og man kan aldrig sikkrere svække sin Folekraft, end ved at tillyve sig Følelser.

Ubesindig nok har jeg lovet at sige, hvad Plads jeg troer at have opnaaet mellem mine Medbrødre. Jeg ønsker, at man vilde giøre min Beskedenhed den Ret, at jeg herved blot har tænkt paa Fag, og ikke paa Høide. Aarsagen, hvorfor jeg vilde tale herom, var blot at anbringe alt det, jeg havde at erindre imod den Urimelighed hos en Digter, at ville glimre i mange, om ikke i alle Konstens Grene. Men jeg har allerede for meget misbrugt mine Læseres Taalmodighed, og jeg vil oppebie en anden Leilighed til at udføre dette vidtløftigere.

Her vil jeg blot pege paa det Hæng til en vis Tungsindighed, som jeg før har omtalt, som jeg troer, at min Skiebne har mere Deel i, end min Natur, og som maaskee har givet

mig desto større Held i visse Fag af Digtekonsten, da det derimod har giort mig reent uskikket til en stor Deel andre. Har jeg nogentid kunnet skildre noget af Glæden med Sandhed og Styrke, da har det vist været dens Taarer og ikke dens Latter. Religionens festlige, dens gysenopvækkende Fryd, Dydens og de store Handlingers, og de uforskyldt nydte Velgierningers, og den stille helligende Kummers smeltende veemodige Vellyst har maaskee undertiden strømmet følelig igiennem min Harpe. Al anden Slags Glæde vilde blive ukiendelig ved min Sang, og naar jeg undertiden har forsøgt at skildre enten Selskabeligheds, eller Elskovs, eller en blomstrende Egns, eller andre slige Gienstandes smilende Vellyster, da har jeg ikke vidst det selv, førend jeg fandt min Tone klagende, og ufrivillige Taarer dryppede hede fra de Øine, der havde sat sig for at lee. Ved de faa Skrifter, hvori jeg har stræbt at opvække andres Latter over Daarligheder, der allene kunde revses og rettes paa denne Maade, har jeg, langt fra at lee selv, vist været plaget af den fortrædneste, den bitterste Lune, som det kan være Den tilladt at skrive Satyrer i, der afskyer at være en Menneskefiende. Hvad den skildrende Poesie betræffer, da har jeg uden Tvivl havt større Held til at træffe mine Brødre, saavel i Henfigt til deres Characterer, som til deres Handlinger og Nuancerne imellem begge, end til at udtrykke noget andet af Naturens Under. Og jeg skulde uden Tvivl være lige saa uskikket til Idyller, som til anacreontisk Sang. I Henfigt til Udtrykket af mine Følelser, har jeg maaskee fundet en Rigdom i vort Sprog, som de fleste af mine Formænd har forsmaaet at søge efter, og som de Konsterfarne har tilstaaet mig at have brugt med Fordeel. Hvad Correctionen betræffer, har jeg altid været yderlig streng imod mig selv. Jeg overdriver det ikke, naar jeg paastaaer, at det var mig en Lidelse, om ikke en Umue-

lighed, at slippe endog den Linie af Hænderne, som jeg forudsaae at være bestemt til Forglemmelse, forend jeg selv var fuldkommen fornøiet dermed. Venskabelige og uvenskabelige Anmærkninger har jeg rettet mig efter med lige Villighed, saa snart jeg fandt dem rigtige; og jeg tænker, at jeg har handlet ret.

Nu staaer kun tilbage med to Ord at sige, hvorfor jeg har samlet mine Skrifter. Og dertil har, foruden mine Venners Overtalelse, to Aarsager bevæget mig. Den ene, at man allerede har viist mig den Ære at tillægge mig Arbeider, hvori jeg hverken havde eller ønskede at have mindste Deel; og jeg frygter, at man efter min Død vilde giøre det værre, dersom jeg ikke i Tide stræbte at forekomme det. Den anden Grund er, at jeg virkelig, saa vel som alle mine Medbrødre, har skrevet mangt et Riim og mangt et Indfald til min Tidsfordriv, eller maaskee kun for at prøve min Pen, som i en lille Kreds af mine varme Venner maaskee kunde synes interessant eller i det mindste taaleligt; men at jeg skulde paanøde Publicum og selv Efterslægten det, dertil er jeg hverken uforskammet eller enfoldig nok. Heller vilde jeg ikke gierne have, at dette efter min Død skulde staae i nogens Magt, der maaskee drevet af Egennytte kunde have mindre Omhu for min digteriske Ære, end jeg har selv. Jeg forkaster følgelig herved høitidelig alle dem af mine Arbeider, som ikke findes i nærværende Samling, enten man saa kan bevise at jeg har skrevet dem eller ei, — med samme Rettighed, som en Fader har, at giøre det Barn arveløst, som han er misfornøiet med. Jeg skylder mig selv det, her at anmærke, at det er blot Kummer for min Skribentære, der bevæger mig til denne Forsigtighed. Thi endskiønt jeg kan have skrevet meget, som jeg i Henſigt til Stilen, eller An-

lægget, eller andre Omstændigheder, der udgiøre deres digteriske Værd, ikke agter gode nok til at blive læste af mange: saa tør jeg dog bevidne høit, og ingen kan modsige det, at jeg i alle andre Hensigter aldrig har skrevet otte Linier, som jeg med Grund kunde ønske uskrevne i min sidste Time.

Kiøbenhavn, den 14. Febr. 1780.

Johannes Ewald.

Breve.

Til Boghandler Rothe.

Hochgeehrter Herr Rothe!

Die lebhaftesten Schmertzen von Gicht haben mich bettlägerig und zu allem ernsthaften Vornehmen ungeschickt gemacht. Doch können Sie leicht begreifen, wie ennyiant das gänzliche Müssigseyn für einen Menschen ist, dem es um das Hertz nicht fehlt und der keine Kopf=Schmertzen hat. Ich kan nichts als lesen, ich habe aber keine Bücher, die ich entweder nicht eher gelesen habe, oder die ein grösseres Nachdenken erfordern als meine Krankheit mir erlaubt. Historien, Romainen auch von der ältesten Sorte, und so was würde mir das liebste seyn. Meine Umstände vertragen eben nicht, daß ich sie um einer Durchlesung willen kauffe. Eine Unterredung mit Ihnen hat mir das Vertrauen zu Ihnen gegeben, daß Sie mir es zum wenigsten nicht übel deüten, wenn ich begehre daß Sie mir welche leihen. Ich begehre es nicht umsonst, und Sie können von meiner Erkenntlichkeit versichert seyn. In Ansehung von Adam und Ewa soll es mir lieb seyn, wenn Sie guten Abgang bey Ihnen haben, und wenn Sie deswegen noch heüte wiederkämen. Ich würde mich zum wenigsten besser handeln lassen, denn ich bedarf Geld. Philibert ist mir ein schlimmer Mann, und er will sich gerne die Freyheit zum Verkauffe zuzwingen. In Ansehung der Bücher

hoffe ich, daß Sie mir dienen, und dadurch mir ein halbes Leben geben, der ich alzeit verbleiben werde Dero

unterthäniger Diener

Auf dem Bette d. 24sten Apr. 1769. J. Ewald.

P. S. Wenn ich Sie mündtlich sprechen könnte, würde es mir lieber seyn.

Til Samme.

Hochgeehrtester Herr Rothe!

Ihre besonderliche Dienstwilligkeit kan ich nicht ohne den größten Dank annehmen, und für Ihre Aufrichtigkeit habe ich Hochachtung, obschon der Entschluß mir nicht lieb seyn kan. Mit der schuldigsten Danksagung für beydes sende ich Ihnen Beweiß und Exemplare. Von den letzteren sende ich 20 à 3 Mk. 8 ß. und 10 à 3 Mk. Seynd Sie nicht zufrieden, haben Sie die Güte und fordern mehr. Wollen Sie lieber den Beweiß, so nehmen Sie sich darum doch so viel als Ihnen beliebt, und bleiben Sie ein Freund von Ihrem

aufrichtig ergebensten Diener

Johannes Ewald.

Kommen Sie endlich morgen! Hier ist der Beweiß.

Til Samme.

Hochgeehrter Herr Rothe!

Sie haben mich vergessen — nicht in Ansehung ihres Entschlusses, denn ob ich schon gerne bald einen wünschte, weiß ich doch, daß es Zeit bedarf einen zu fassen in einer

Sache, die doch von ziemlicher Wichtigkeit ist; aber die Romaine, die Sie die Güte hatten mir zu versprechen. Wie würden Sie mich nicht vergnügen, wenn mein Bothe sie mit zurückbrächte! Noch eins: wir mögen mit dem großen Handel zurechte kommen oder nicht, so hoffe ich doch, das Sie über lang oder über kurz einen kleinern mit mir treiben werden. Hierzu aber können wir beyde keinen glücklichern Tag im ganzen Calender finden als eben heüte. Ich selbst, mein Herr Wirth und andere gute Freünde bedürfen alle nothwendig Geld, und ich rufe: gut Kauf, gut Kauf! Zum wenigsten werden zehn Thaler mich heüte viel geschmeidiger zum accordiren machen, als sie es morgen thun werden. Geben Sie meinem Bothen eine kleine Notice mit, ob und wie Sie es wollen. Meinem Bedünken nach kan es einer Haupt=Negotie nicht schaden, denn wenn wir sonst der Sache wegen einig werden können, will ich gerne die Exemplaren, die Sie gekriegt haben, zu einem Preiße berechnen mit denjenigen die Sie kriegen werden, und deswegen daß Sie etwas mehr Geld gleich herschießen, kan ich Sie in dem Accorde auch zufrieden stellen. Könnte es aber was zum Hinder beytragen, so bitte ich lieber es seyn zu lassen, so unlieb und unbequem dieß mir auch seyn wird. In Erwartung einer glücklichen Antwort verharre ich mit der schuldigen Hochachtung, Hochgeehrter Herr Rothe! Dero

ergebenster Diener

D. 28. May 1769. Joh. Ewald.

P. S. Kommen Sie morgen Nachmittag und trinken Caffee mit mir, so sollen Sie meinen gantzen martialischen Lebenslauf obenein kriegen. Vergessen Sie die Romaine nicht! — Gut Kauf, gut Kauf!

Til Samme.

Velædle Herr Rothe!

Hoitærede Ven!

Man har giort mig nysgierrig for at see en Piece, som enten er oversat eller forfattet af een ved Navn Osian. Vist er det, at Oversættelsen er tydsk, og Originalet er et Digt af en gammel skottisk Barder. Kunde De give mig nogen Underretning derom, skeede mig en stor Tieneste, og kunde De sende mig den, en endnu større. Rabners Satirer skal jeg og have, hvad de og koste, men saa vidt strækker min Kasse sig ikke for nærværende Tid, og om De ikke enten vil betroe mig den eller tage Exemplarer derfor, er jeg nødt til at opsætte denne Lyst endnu et Par Maaneder. Jeg forbliver imidlertid med Høiagtelse, min Herre, Deres

ærbødigste Tienere

D. 1ste Septemb. 1769. J. Ewald.

Til Notarius Publicus Schmidt.

P. M.

Dersom de faa Dage, som jeg har opholdt dette over den belovede Tid, skulde giøre det ubrugeligt for Selskabet, vilde det smerte mig saa meget meer, som jeg virkelig har arbeidet over Evne paa at fornøie det saa snart som muligt. De Timer ere kun faa, som en smertelig Sygdom overlader mig om Dagen til at tænke i. At sige, at min Sygeseng havde været min Parnas, vilde være det sikkerste Beviis, som jeg kunde give paa min Lyst til at digte for Selskabet; men det vilde maaskee tillige giøre mit Arbeide mistænkt. Dog lad dette svare for sig

selv! Og Helten paa Golgatha besynges maaskee bedst af en Digter ved Bethesda.

Men det er skrækkelig langt, vil Herr Scalabrini sige om mit Oratorium. Og jeg maa give ham Ret. Dog som Digter bør jeg ikke undskylde denne Punkt. Men som den, der veed, hvor kort Tid De har tilovers til at componere Musiqven, til at skrive Noder ud, til at holde Prøver, ja som saadan een kan jeg neppe undskylde den, ikke i det mindste uden netop med Tidens Korthed. For vores italienske Virtuosinde vil det især blive vanskeligt, i saa faa Dage at giøre sig bekiendt med saa vidtløftig en Rulle, som den hun har i dette Oratorium. Da den er dansk, er den virkelig for stor. Og dog negter jeg ikke, at jeg er alt for øm over hver en Tanke saa vel i den som i det andet, til at jeg skulde kunne slette nogen ud deraf. Men jeg vil foreslaae en Middelvei.

Det er mit Ønske, det er min Begiering, at det maa trykkes altsammen — eller intet deraf. Men uden at fordærve Sammenhængen i det Hele, kan Componisten springe over følgende Poster: De to første Recitativer med deres Arier og Duetto vil Herr Capelmester Scalabrini let see, at de kan undværes; thi Sangen kan meget naturlig begynde med den rommerske Soldats Recitativ: „Nei Erebus, din Nat" etc. Siden kunde de Recitativer, Arier og det Duetto udelades, som er imellem Porciæ første Arie: „Brøl, Olymp, med al din Torden" etc. og Cornelii Recitativ: „O dydigste, o kiække Romerinde"; det er at sige fra det: „Jeg seer endnu" — til det: „ai hellig Andagt" inclusive. De Recitativer, hvori Porcia fortæller sin Drøm, vil være det Vanskeligste for Mademoiselle Torre. Dog vilde jeg meget bede for dem. Skal noget udelades, saa maa det være det sidste fra „Gud, hvor græd jeg da" exclusive til: „Fængsel, som jeg fandt". Men trykkes maa dog dette nødvendigt, saa vel som det andet.

Den sidste af Porciæ Arier: „O Smerte! flyder Taarer" etc. kan til Nød og blive usunget. Dog jeg skal for større Tydeligheds Skyld indcirkle alle disse Steder. Naar man havde truffet denne Middelvei, kunde man advare Publicum i en liden Forerindring, at fordi Tiden var for kort, eller fordi Poesien var for lang, blev de indcirklede Arier etc. ikke opførte.

Om dette Forslag, og overalt om mit hele Arbeide har den Lykke at behage Selskabet, er det, som jeg længes meget efter at vide. Jeg er syg og derfor desto utaalmodigere. Men to Ord vil være nok for

Johannes Ewald.

Nyegaard d. 5te Febr. 1771.

Til Boghandler Rothe.

P. M.

Was die Commission betrift, womit Sie sich in Absicht auf Rolf Krage gütigst beschweret haben, so nehme ich mir die Freyheit Ewr. Hochedelgeb. zu berichten, daß ich itzt den gantzen Rest auf meinem Zimmer zu ihren Diensten liegen habe. Wie gehts damit? Der Handel geht sehr langsam, und ich habe beynahe Ursache zu bedauren, daß ich den guten alten König nicht mit Frieden bey seinen alten Vorfahren habe ruhen laßen. Ich wolte, daß Ewr. Hochedelgeb. mir den gantzen Plunder abnehmen wolten. Ich würde mich schon handeln lassen. Von den 11 Exempl. haben Sie doch wohl keine oder zum wenigsten nicht viel mehr zurück. Ich habe eine gedoppelte Ursache dieses nicht zu hoffen, denn ich muß mir es als eine besondere Gefälligkeit von Ewr. Hochedelgeb. ausbitten, daß Sie

mir noch heüte etwas Geld schicken, wenn Sie etwas eincassiret haben. Ich bedarf es sehr.

Copenhg. d. 26. Aug. 1771.

Johannes Ewald.

Til Friifs.

P. M.

Jeg sender Dem Verset efter Løfte. Den Compliment, hvorom vi giorde Aftale, er temmelig skiult deri, men den er der; og en tyk Hoflighed er desuden i mine Tanker lige saa slet placered i en Virtuosindes Mund, som i et oplyst og ædelt tænkende Selskabs Øren. Jeg udbeder mig, at De, om det er mueligt, endnu i Dag vil communicere det Herr Capelmester Scalabrini. Han kan have Erindringer at giøre. Var det mueligt, saa ønskede jeg at tale med ham. Jeg udbeder mig 2de Ord tilbage: om Conferentsråd Suhm er hiemme, og om Selskabet har besluttet noget i det Omtalte.

Khavn. d. 15. Septbr. 1771.

J. Ewald.

Til P. Spendrup.

Min kiæreste Broder!

Dersom alt det af mit Arbeide var got, som kostede mig megen Umage, saa var det Vers, jeg sender dig, uden Dispute uforligneligt. Men hvad enten nu Julesværmen eller andre Adspredelser har giort min Pegasus mattere end sædvanlig, saa har jeg havt ont ved at faae ham i Trav, og overalt havt et besværligt Ridt, uden derfor at udrette mit Ærinde desto bedre.

Imidlertid, om mit Vers ikke just er noget chef d'oeuvres, troer jeg dog, at det er taalelig poetisk, og jeg tør i den Henseende altid være det bekiendt. Jeg ønsker, at din Ven kun vil være saa fornøied dermed, som jeg er selv. Titulen har jeg kun giort et Udkast til, og jeg beder dig udføre det efter dine Indsigter. Jeg har i Dag ikke Tid at skrive meget. Dersom du vil skikke mig en Tallotterieseddel paa 8. 19. 73, Udtr. à 8 Sk., Amb. à 1 Mk., og Ternen à 1 Mk. 8 Sk., Summa 1 Rdl.; og det Øvrige i Penge, saa forbinder du mig meget. Jeg er altid, min Broder, din

oprigtigste Ven
og Tienner.

Ronsted d. 6te Jan. 1774.
Et glædeligt Nytaar etcet. for dig og Dine.

Til Samme.

Mon très cher Frere!

Parceqve je n'ai pas encore apprit la grande Art de cachetér, il faut, que je vous ecrire aujourdhui en François, qvoiqve je n'en sçais quere d'auantage, aimant plutôt d'etre exposé a votre critique, qv'a la curiosité de mes Secretaires. Voiçi tout le Mystere! — J'ai besoin, sur mon honneur, extremement, superlativement, diablement besoin de qvatre pauvres ecus, et je ne sçais pas un seul charitable trou dans tout le monde, dans lequel j'oserai les cherchér, si ce ne seroit ta poche, mon cher petit Ami, la petite charmante poche, laquelle Madame la Fortune veuille remplir avec ses excremens les plus exquis, et laquelle je baise auec toute la tendresse d'un Poete,

qui meurt d'envie d'empruntér quatre ecus. Ma Mere se contente de me procurér cela qve suffit pour trainer la vie, c'est a dire les premiers articles de la priere quatrieme; et elle n'y pense pas, qv'on a qvelqves fois des besoins du plaisir ou d'honneur plus pressantes qve les autres. C'est le cas, dans leqvel je suis a present; et très serieusement je vous prie, au nom de la vraie amitiè, de me ne refuser point votre secours. Pour le meriter je vous avouerai ingenuement, si vous me demandez qvand je vous pajerai, qve je n'en sçais rien, si çe ne soit pas, qvand je puis — c'est a dire, qvand la Compagnie etablie pour l'avançement des belles lettres aura la bonté de me donner qvelqve chose pour mon Opera (la mort de Balder) qv'elle m'a demandè, et qv'elle a reçue il y a presqve qvatre mois; ou si ma Mere aura la complaisançe de — — m'assister; ou si vous sçaves qvelqv'un qvi a envie de mourir ou de se marier, et qvi souhaite ma benediction rimée. Enfin, vous m'aimes plus qve qvatre ecus, et vous les pouves risqvér comme sur ce qv'òn appelle Bodmerie. Pensez y, qve je n'ai qve vous dans le monde, qvi me voudrai faire cette amitiè la. J'attends votre reponse avec impatience a lundi prochain, et je suis ton

Evald.

NB. le vous et le tu se mele d'une etrange façon dans mon epitre, mais j'aime a tutojer mes amis, et je ne sçais pas si soit la mode en françois.

Til Samme.

Min Spendrup!

Ved Jupiter, min Broder, det seer ud som et halvt Snyderie, naar jeg skiller dig ved fire Skilling blot for at igientage dig, at jeg er din Ven, din sande Ven. I en oeconomisk Forstand, er da Johannes Ewalds Venskab fire Skilling værd? Men jeg veed, min lille Peer, at du ikke er oeconomisk i dit Venskab, og jeg vidste det længe førend du tilskrevst mig dit sidste kiærlige Brev. Ved alt hvad der er helligt, Spendrup, det var mig kiærkomnere, tusinde Gange kiærkomnere, end ifald du havde kunnet tiene mig med det Bevidste, og du havde meldt mig det i en kold Tone. Nu burde jeg bede dig, ikke at være vred, fordi jeg ved min Forsømmelse i at skrive har seet ud som een, der var vred derover, at jeg af din lange Taushed og dit Afslag formodede, at du varst vred — Gud give, Fanden havde alt dette Tintamarre! Jeg veed, at du est min Ven, og du veedst, at jeg er din, og det kan være os nok. — Fordømt!

Du kanst neppe vide, hvorfra dette Udraab kommer; men at du maa sætte desto større Priis paa mit Brev, vil jeg sige dig, at jeg skriver det under den meest rasende Smerte. Jeg har Ild, fortærende Ild i alle mine Been. Imellem os at sige, giør jeg stærke Anstalter til min store Reise. Snart, snart letter jeg Anker, og saa vil du staae ved Bredden og raabe: Hurra, min Broder, snart skal jeg hale dig ind! og samles vi ikke før, saa ved Cap de bonne Esperance.

Skriv mig til, om du kan. Det er mig en Lindring at læse dine Breve.

Hils vor Benson, og undskyld mig, at jeg ikke endnu har besvart hans Brev. Du maa tillige bebreide ham, at

det var alt for studeert, der var for lidet Natur, for lidet Venskab deri. Han siger, at han har skrevet det i en Eftermiddag, og du kan sige ham fra mig, at han har ødt meer end tre dermed. Lad ham lære af dig og mig, at skrive sine Venner til. Hils dine Forældre, dine Søstre, dine Venner, og vær vis paa, at jeg til Døden er din

Ewald.

Rundsted d. 6te Febr. 1774.

Til Samme.

Min Spendrup!

En Herr Olsen, som hilser fra dig, har i Gaar skrevet mig til om et Vers. Er det den samme, hvilket jeg næsten formoder og du let kan faae at vide, som jeg i Fior skrev et, om jeg skal sige det selv, meget got Vers for, og som bar saa stor Høiagtelse for mig, at han efter sit Udtryk ingen Betalning turde byde mig for mit Arbeide: saa kan du kun sige ham, at han ved sin Høiagtelse har giort mig saa storagtig, at jeg nu slet ikke skriver for ham hverken par honneur eller for Betalning. Overalt, da jeg umuelig kan skrive Leilighedsvers af Ærgierrighed eller af nogen anden Grund end Trang til Smaapenge, og man saa tidt har været saa høflig at belønne mig for min Tidsspilde og et i min Sygdom altid møisommeligt Arbeide med Complimenter, som jeg slet ikke bryder mig om, og hvormed jeg ikke engang kan betale det Papir, jeg skriver paa: saa beder jeg dig sige hvem det er og enhver, som herefter turde ønske noget saadant fra min Haand, at de maae have mig undskyldt, om jeg herefter ikke skriver, forend jeg veed hvad jeg kan vente for min Umage, og hvor jeg kan være vis

paa at tage det. Det Sprog forstaaer jeg, sagde vor Oldfader Simonides; saa skal jeg synge:

χαιρητ' ἀελλοποδῶν θυγατρες ἵππων.

Ifald jeg lever, forstaaer du. Men du kunde let uden denne Anmærkning begribe, at jeg ikke kan skrive Bryllupsvers, naar jeg er død. Imidlertid er jeg syg, min Broder! meget syg. Snart, snart maaskee kommer jeg og besøger dig, ikke, som du tænker, igiennem Døren, heller ikke igiennem Vinduet, men igiennem Nøglehullet, min Broder! Saa kommer jeg i min lange Luftkappe; bleg og zittrende strækker jeg mine Arme ud over din Seng, og sukker. Saa begynder du at regne alle de faa Bønner op, som du kan udenad; men det hielper dig ikke, thi jeg veed vist, at min Aand ikke lader sig mane med Prosa, og desuden veed jeg lige saa vist, at jeg bliver en god Aand, hvorfor skulde jeg da flye for Bønner? Men skulde du lade dig det falde ind at begynde paa: Morgenrøden er alt oppe, eller saadant et andet af vore berømte Poeters Vers, o da flyer jeg, og forsvinder som et Stierneskud.

Jeg finder Lindring i at skrive Sladder, og om jeg ikke skrev det til dig, saa skrev jeg det maaskee til Verden; saa er det da bedre, at du lider, end den.

Jeg vilde gierne være munter, og dog veed jeg ikke...

Kiærling; feige Kiærling! hvad er der da? hvorfor... Ha, der er noget, som stikker mig i Halsen, min Broder! et Been tænker jeg, en Fleskeskank. Undertiden løbe Øinene over paa mig — man skulde snart tænke, at jeg græd; var det ikke kiærlingagtig? Om nu saa skulde være — vi ere alle dødelige — tænker du da, at din Johannes er bange for at døe? Paa min Ære, jeg har seet den afpillede Tyran saa tit under Øinene uden at zittre; kun en eneste Gang har han giort mig bange, og da havde jeg en ond Samvittighed. Nu veed jeg

vist, at jeg i saa Fald vender tilbage til den, som har skabt mig og gienløst mig, og som elsker mig, uagtet han lader sin Haand være svær over mig; hvorfor skulde jeg da frygte? Maatte jeg ikke være den feigeste Træl, naar jeg frygtede for at miste et Aandedræt, som jeg saa dyrt maa betale? Det er kun en Mæcenas, der kan sige: giør mig halt, giør mig døv, giør mig blind, gild mig, piin mig, sæt mig paa Spyd, giør hvad I vil; naar I kun derved lader mig beholde Livet, saa er alting vel! — Og har jeg andet paa Jorden at forlade end Ulykker? Ingen Rigdom, ingen Ære, ingen Kiæreste, ingen Venner uden dig Søvnetryne, og maaskee et Par til, der ikke engang er saa gode som du! Og hvor koldt er selv dit Venskab! i det mindste tænker jeg ikke at bedrøve dig stort med min Død. Jeg vil sige dig, hvorledes du omtrent da vil bære dig ad. Naar du læser i Aviserne, under den Titel Dødsfald: Rundsted. Herr Johannes Ewald død i sin Alders 31te Aar. Han var meget omtalt al sin Tid for sine Skrifter og for sine Narrestreger; saa vil du trække paa Skuldrene, og sige et græsseligt langt Ei! saa er han da endelig død, den gode ærlige Snuff? Saa vil du stoppe dig en Pibe Tobak, see ud af Vinduet, og være taus et Par Timers Tid, og inden Aften vil du glemme mig over Kløverknegt.

Forlad mig, min Spendrup, om jeg giør dig Uret i min Dom; men giør jeg det, saa er det maaskee af Hevngierrighed derover, at du i saa lang Tid ikke har skrevet mig til, uagtet jeg har bedet dig derom.

Paa min Ære, jeg har hverken Kræfter eller Lyst dennegang at skrive dig et Ord meer til, end det ene, at jeg til Døden er din Ewald.

Rundsted, d. 28de Mart. 1774.

Til Samme.

Min Spendrup!

Er du vred, fordi jeg først nu svarer dig paa dit sidste Brev, saa siger jeg dig kort og got, at du giør mig Uret, og du giør ligesaa, ifald du bliver det, fordi jeg kun svarer dig med to Ord. Jeg har i al denne Tid havt saa travelt med at være syg og med at skrive Operaer, og jeg er endnu saa beskiæftiget med det sidste, at jeg kun nogle faa Øieblik kan unde mig den Fornøielse at sladre med dig. Det er mig vist overmaade kiært, min lille Fætter, at du har en Fødselsdag, og ingen kan af et oprigtigere Hierte ønske dig endnu at opleve mange og lykkelige, end din Johannes. Men hvad bryder jeg mig om, hvad Dag i Aaret den falder ind paa? Naar jeg vil have det, skal den falde ind paa St. Stephens Dag, og saa skriver jeg dig et Gratulationsvers, hvori jeg ligner dig ved St. Stephen, og ønsker dig, at du kun ikke maa blive stenet af Jøderne. Din oprigtige Glæde ved min Seier over dem, du kalder mine Fiender, er mig langt kiærere end denne Seier selv. Jeg har al min Tid agtet en Ven meer end en heel Legion misundelige Narre, der dog tilsidst som Hunden maae æde det i dem igien, hvad de har givet af sig. Jeg veed, at det vil fornøie dig, at jeg nu har bedre Udsigter af Lykke, end jeg nogen Tid før har havt. Men det er for vidtløftigt at skrive dig alt dette til. Dersom du ikke forgaaer med Kiøbenhavn den 8de Mai, saa kom herud, og tag vor Benson med dig; han er mig vist kiærkomnere end al Verdens Tøser. Besørg det indlagte Brev til Hintse; jeg skikker ham endelig en Anviisning paa sine Penge. Egnen herude er nu et sandt Paradiis; men det, tænker jeg, kan ikke friste dig saa meget til snart at komme herud, som den Fornøielse at see din oprigtigste Ewald.

Rundsted d. 4de Mai 1774.

Til Samme.

Dit Brev, min Spendrup, som du havde glemt at datere, fik jeg den 10de huj. om Morgenen. At giøre Verset nogenledes taaleligt, at sende det ind til Kiøbenhavn, og at faae det trykt og indbundet i Quarto inden den 13de, ansaae jeg følgelig for en Umuelighed. Jeg har imidlertid giort alt hvad jeg har kunnet, saa vel for din Skyld, som oprigtig talt af en inderlig Kiærlighed og en hundsfotsk Trang til de 3 Rigsdaler. Saa smertefuld, nedtrykt, mismodig som jeg er, skulde jeg ellers neppe have paataget mig det; jeg tænker heller ikke, at jeg er kommet alt for vel derfra. Thi hvor Trang var Fader, Melancholie Moder, og Hastværk Accoucheur — hvad kan man der vente sig af Fosteret? For det første har det den Feil, som alle mine Impromptuer, at der er for langt. Jeg tænker, jeg maatte være et Aar om at skrive et Epigramma. Den sidste Politur har jeg heller ikke havt Tid at give det. Gud forlade dig, om det endda kommer for sildigt, thi det er da vist ikke min Skyld; men jeg tænker nei, siden du endda først begierte min Resolution, om jeg vilde paatage mig det eller ei, hvilken jeg tænkte det var bedre at spare i Hensigt til Tiden og Postpengene, da jeg en Dag eller to senere kunde skikke dig den med Vers og alt. Du veedst, at de betydeligste Data, som du har skikket mig, er, at Bruden er 25 Aar, og at Verset skal indbindes in Quarto. Hvorledes alting er, enten dine Venner kan bruge mit Vers eller ei, saa er det vist, at jeg overmaade vel og overmaade snart kan bruge deres 3 Rdl., da min fattige Familie har giort mig saa bar, at jeg ikke engang kan franqvere dit Brev. Du giør best, om du adresserer dit Svar til Jomfrue Christine Kølbel i Tipperups Mølle eller Søebekshuus Mølle eller Søemøllen, hvilket du behager, og trykker et andet Signet end dit P S derfor; thi man kiender

det paa Rungsted, hvor jeg har megen Grund at formode at man af Omhu for mig brækker mine Breve. Jeg var tilfreds, at du havde et Ærinde i Helsingør eller her forbi; da skulde jeg forklare dig dit Sat. Sap. Jeg elsker dig imidlertid bestandig. Lev vel, min Dreng, og vær lykkeligere end din

Ewald.

Søeb. H. d. 13de J. 1776.

Til Dr. theol. Schønheyder.

Høiærværdige,

Høilærde Herr Doctor!

I mit sidste Pro Memoria, som jeg haaber at De har faaet, udelod jeg mange Poster og skrev kun kort om andre, hvorom det dog er mig yderligst magtpaaliggende at tale meget tydeligt med Dem, min kiæreste, og som jeg vover at sætte det forud, igien min fortroligste Ven! Men hvorledes skal og et Brev kunne rumme alle mine Tanker, mine Ønsker, mine Lidelser — et heelt ulyksaligt Aars Forraad? Mit Hierte, mit arme Hierte er saa spændt af Angst, af Haab, af Veemodighed, af Forventning, af — jeg veed ikke hvad: at det brister, om det ikke snart finder en kiærlig Barm at udøse sig i. I otte Dage kunde jeg ikke skrive alt dette, som jeg haaber at kunne sige Dem i fire Timer. Jeg veed, jeg føler det, min beste Ven, at min Længsel baade er for dristig og ubillig; men ved Gud den er ikke ugrundet, og naar De kunde oversee min hele Stilling saa vel som jeg, saa vilde De vist tilgive mig min Utaalmodighed og mit Paahæng.

Min arme Pegasus, tænker jeg, bliver stædig tilsidst. Den dybe sandige Vei, som den maa ælte i, giør at den allerede

staaer i eet Skum. Den skulde flyve, vil De sige; det sige fleer,

Og ingen seer de tunge Baand,
Som Skiebnen med barbarisk Haand
Har surret om dens raske Vinger.
Ak Ven! i Lænker flyves ei,
Og forspændt paa en sandig Vei
Er det et modigt Dyr, som springer.

Der har De engang, imod al min Sædvane, et Impromptu: Phoebus tilgive mig det! men jeg burde give Dem en Prøve af det Trott, som min Stilling giør mig best skikked til. De seer, min beste Ven, at det er ingen Odeflugt. Overalt var jeg af min inderste Siæl tilfreds, at mine Venner vilde tiltroe min Geist lidt mindre Styrke, og mit Hierte lidt meer — Ærlighed. Dersom det, under de Vanskeligheder som jeg har at kiæmpe med, var mig let at skrive heldige Oder, saa kunde mange af mine Breve overtyde mig, at jeg var en Bedrager, eller i det mindste en Egensindig. Men er det mig ikke let, som det ved den alvidende Gud ikke er, hvorfor vil da mine beste Venner ikke hielpe mig ved at giøre min Stilling lidt meer poetisk? Tilgiv mig dette Spørgsmaal, kiæreste Ven, som et Overkog af mit alt for fulde Hierte! Oden har jeg imidlertid meer end begyndt paa, og jeg skulde være vel fornøiet med det, jeg har færdigt deraf, om jeg ikke troede, alt for kiendeligt at see mit Arbeide, min Angstsved deri — men dette maae Kiendere bedømme.

Iblandt de Poster, som jeg sidst udelod, er en meget vigtig, hvis Udeladelse, saa uskyldig som jeg vist er, dog let kunde giøre mig mistænkt hos Dem for en Mangel af Fortrolighed, dersom ikke slig en Mangel just i dette Fald aabenbar var mig alt for skadelig. Da jeg troede mig forladt af alle mine øvrige

Venner, havde min kiæreste Moltke talt for mig med Statssecretairen, som ved ham lod mig befale at indlevere mit Memorial. Jeg burde vist ikke forsømme dette Vink, og jeg havde allerede skrevet og bortsendt det, førend jeg fik Deres sidste kiærlige Brev. Da jeg heraf saae, at mine Velyndere i Kiøbenhavn virkelig giorde sig Umage for mig, frygtede jeg, at to forskiellige Planer kunde hindre sig indbyrdes i at naae deres fælles Hensigt. Jeg skrev derfor Kammerjunkeren ufortøved til desangaaende, og jeg oppebiede med den uroligste Længsel hans Svar, for at kunne berette Dem hele Sagen i sin Sammenhæng. Men mit Brev til ham blev mig uvidende i fire Dage liggende paa Humblebek, og jeg, som ikke kunde begribe hvorfor han ikke svarede mig, turde af Frygt for at synes utaknemmelig ikke opsætte det længer at svare Dem. Men da jeg dog hvert Øieblik haabede Brev fra Fredensborg, vilde jeg oppebie det førend jeg meldte noget om Memorialet, siden jeg dog intet med Tydelighed eller Vished kunde sige derom uden nærmere Efterretning. Det var derfor, min beste Ven, at jeg lovede Dem ufeilbarlig at skrive Dem igien til med det allerførste. Dagen efter at jeg havde bortsendt Brevet til Dem, skrev Kammerjunkeren mig til, at Memorialet just var efter Deres Plan, og at De selv havde bedet ham tale for mig. Dette endte al min Kummer ...

Til Statssecretair Guldberg.

Undertrykt, næsten qvalt, som min arme Muse er, af de meest martrende, de meest ydmygende Ulyksaligheder, skulde hun maaskee være svag nok til at fortvivle, dersom ikke for nærvæ-

rende Tid alt Mismod af de uskyldige Muser i Danmark tillige var Utaknemmelighed. Det var vist kun slet at skionne paa denne Videnskabernes og Konsternes gyldne Alder, som Deres Hoivelbaarnhed til Deres Navns udodelige Ære har anvendt den Dem saa viselig betroede Magt paa at fremkalde i Danmark. Det er i det mindste afgiort, at en dansk eller norsk Digter, der i disse lykkelige Tider, der i denne Viden haabelos, uden at beklage sig, forstummede, dode af blot Mangel paa Understottelse — det er afgiort, at han, eet af to, enten paa den utilgiveligste Maade maatte miskiende de nordiske Musers Skytsengel, en Guldberg, eller fole sig aldeles uværdig at oplofte sine Oine til ham om Redning. Hvad det sidste betræffer, da, endskiont jeg vist ingenlunde foler mig feilfrie, endskiont jeg rodmende tilstaaer, at mine egne Daarligheder har bidraget alt for meget til min nuværende Kummer: da er der dog to Omstændigheder, der give mig den Tillid, hvormed jeg vover at see op til Deres Hoivelbaarnhed om Hielp, eller egentligere, uden hvilke jeg aldrig skulde have den. Den ene: at jeg altid utrættelig og uafskrækket har anvendt den yderste Flid, og det som mueligt er meer, den yderste Lærvillighed, paa at dyrke min naturlige Beqvemhed til Digtekonsten, og at opnaae al Fuldkommenhed deri, som jeg kunde haabe. Den anden: at jeg altid med den varmeste Iver har anvendt mit Talent til Religionens og Dydernes, til Viisdommens og de usmittede Sæders Ære — ene dertil. Maatte dog dette give mig Værdighed nok til at hielpes, i den dybdigste, den storste Borgeres Oine; den Alvidende veed, at jeg har Trang nok dertil! Jeg har allerede længe folt, hvor vanskeligt det allerede er, med Smerte og Afmagt i alle Lemmer at være heldig Digter; dog har denne Vanskelighed været overvindelig, saa længe den var ene. Men nu, skiærpet, foroget af den bitterste Mangel, af den meest nagende Kummer, nu begynder den

at blive min Siæl for stærk. Idelig forstyrred, som jeg er, af de usleste Speculationer paa daglig Trang, af de meest ydmygende Sener, af de meest upoetiske Adspredelser; nedtrykt, tilintetgiort af Græmmelser, af Frygt, af de skumleste, skrækkeligste Udsigter i min ventelig korte Fremtid; med Smerter i hele Legemet, med Graad, med nagende Kummer i Hiertet, med tusinde Adspredelser i Siælen, og med intet, intet til Lindring eller Trøst i al min Evne: o da maa jeg — De veed, ædleste, viseste Digterven, at jeg da maa tabe Harpen af Hænderne! De indseer let, at Mangelen selv betager mig alle Midler til at værge mig derimod. At vinde Proemier er desuden meget uvist, og alt for langtvarigt; at rette sig efter Mængdens og de fleste Kiøberes Bifald, er uædelt, og mig overalt umueligt. Det eneste Haab, den eneste Muelighed for mig at opnaae en nogenledes taalelig Tilstand, og ikke at blive en aldeles unyttig Byrde paa Jorden, en alt for martrende Last for mig selv, beroer vist allene derpaa, om Hans Majestæt Kongen af Naade vil give mig noget Lidet aarlig til mit nødtørftige Udkomme. I ydmygst Tillid til den Beskyttelse, som Verden veed og vort lykkelige Fædreneland føler at Deres Høivelbaarnhed værdiger alle nyttige Konster, og især til Deres ædle Medynk med alle Ulykſalige, vover jeg at skikke Dem, og at bede Dem befordre en allerunderdanigst Forestilling, som jeg har skrevet til Hans Majestæt desangaaende. Men hvorledes skulde Kongen kunne see ned til en af sine ringeste Undersaatter? hvad skulde overalt mit Haab være, dersom ikke De, Musernes ædleste Beskiermer, vilde tale et mægtigt Ord til mit Beste? Paa Deres Vink, paa Deres Smiil beroer alt det, jeg har at haabe her paa Jorden: en nogenledes taalelig Tilstand i de faa Aar, som jeg kan have tilbage. Jeg vover at anraabe Dem derom. Maatte

min Jammer dog røre Dem! Maatte dog den Algode giengielde Dem denne Medynk!

Hvor smigrende vilde den Agt ikke være mig, om Deres Høivelbaarnhed vilde foreskrive mig nogle aarlige Arbeider, hvormed jeg kunde synes mig selv at giøre noget for saa stor en Bevaagenhed! Men dersom dette ikke behager Dem, da beder jeg Dem dog være forvisset om, at jeg, saa længe jeg lever, i det mindste skal anvende al min Ild, alle mine Evner paa at blive denne Deres Medynk, uden hvilken jeg ikke kan leve, saa værdig som det er mig mueligt.

Med den ydmygste Tillid og med den dybeste Ærefrygt henlever jeg Deres Høivelbaarenheds ...

Til P. Spendrup.

Du maa ikke tvivle paa mit sande og troe Venskab, min kiæreste Spendrup, fordi jeg skriver dig saa sielden til, og ikke uden at jeg har noget at bede dig om eller at takke dig for. Mine Omstændigheder kan vist undskylde mig i dette Fald. Og nu til Meningen. Walchendorfianerne sendte forleden to af deres Collegium herud for at bestille et Sørgecantate af mig over sl. Horrebow imod Betalning. Jeg har skrevet det færdigt og sendt det ind; men jeg har intet Svar faaet. Da jeg nu hverken kan eller vil have giort det for intet, saa beder jeg dig, saa snart du faaer dette Brev, at bede Herr Wandler — saaledes heder den Ene — skye dig det som de har tiltænkt mig; og da jeg vist meget trænger til Smaapenge, beder jeg dig sige ham, at det er mig om Tiden at giøre, eller saa noget, som du forstaaer det best, og saa at sende mig dem herud, og uden om Brevet til mig at slaae en Convolut adresseret til Herr

Forvalter Lem paa Kraagerup. Jeg veed, at du giør alt hvad du kan til mit Beste. Jeg haaber vist, at du faaer Penge; men enten du nu faaer dem eller ei, venter jeg dit og deres Svar i Overmorgen. Hils din Fader, din Moder, dine Søstre og Benson. Lev vel, og elsk din troe

Ewald.

Søebekshuus d. 6te Oct. 1776. I Hast.

Til Statssecretair Guldberg.

Fra det Øieblik, da jeg havde givet mig den underdanige Frihed at forestille Deres Høivelbaarnhed min kummerlige Stilling, og i Tillid til Deres bekiendte Menneskekiærlighed og den besynderlige Beskyttelse, som De værdige Muserne, begyndt at haabe Deres Medynk: har jeg med en større Frihed i Siælen kunnet tage Deel i mine Landsmænds Lyksaligheder, og jeg har begyndt at føle vor gyldne Alders Indflydelse, hvoraf Deres Høivelbaarnhed i meer end een Hensigt har skienket vort Norden de første Straaler. Og jeg har ikke kunnet føle den uden at opflammes til Sang. Indfødsretten, dette udødelige Æreminde for vor Regierings vise Patriotisme, var af sin Natur den første og største Gienstand, som fortryllede min Muse; men hvem kan føle den, eller noget af alt det, hvorved de Danske og Norske glæde sig, uden hvert Øieblik at erindre sig Deres kongelige Eleve, og hvem kan erindre sig ham, uden at velsigne og prise den Dag, da Himlen skienkte vort Fædreneland denne store Prinds? Dette er Aarsagen, hvorfor jeg har standset midt i en Sang om en af hans besynderlige Velgierninger, for at synge om ham selv og af al min Evne at helligholde en Fest, som vist altid vil blive en af de største og

kiæreste i Norden. Jeg giver mig den underdanige Frihed, at underkaste denne Sang Deres Hoivelbaarnheds Ombømme, og at bede Dem, ifald De finde den saa stor en Lykke værdig, at nedlægge den for Hans Kongelige Hoiheds Fødder, som et ringe men velmeent Offer af mit Hierte, som et Pant paa den Varme, hvormed jeg og enhver Dansk føler hans Velgierninger.

Af Medynk med min virkelig meget ulykkelige Skiebne ville Deres Hoivelbaarnhed tilgive mig, om jeg ved denne Leilighed besværger Dem om at erindre sig den arme Digter, hvis hele timelige Lyksalighed beroer paa Deres Smiil, og som vist med den sandeste og dybeste Ærefrygt er Deres Hoivelbaarnheds ...

Til Dr. theol. Schønheyder.

Saa velmeent som jeg troer at Deres Forslag er, min kiæreste Ven! saa har det dog sat og ikke kunnet andet end sætte mig i den yderste Bestyrtelse og Angst, og det Kiæreste, det eneste Kiære, som jeg finder deri, er nødvendig det, som De forsikkre mig, at De har havt den Kiærlighed, ikke at tale til andre om saadanne Ting, forend De hørte min Mening. Men kunde De da ikke vide denne Mening? For den barmhiertige Guds Skyld, lad dog ikke min Tillid til Dem og Deres Omhu for mig giøre mig reent ulyksalig! Jeg seer det nu, og jeg har seet det før, at jeg i Deres Øine kun er et hielpeløst, elendigt Kræe, som maa takke Gud, om det faaer det daglige Foer, indtil det creperer. Jeg er nu vist ikke saadant et Kræe, og om min bizarre Skiebne ikke kan tillade mig at leve af mit eget Arbeide, af min egen sure Sved, saa veed jeg hvad det er

at døe, og jeg frygter ved min Ære ikke derfor. Men det frygter jeg for, at være et Hospitalslem — Gud! retfærdige Gud! har jeg fortient saadanne Ydmygelser? Jeg er ikke misundelig, og jeg igientager det for Dem, at jeg anseer saadan en Følelse for en Nederdrægtighed; men den Ædelsttænkende kan ikke altid undholde sig fra at giøre Sammenligneser, og jeg kan ikke negte, at Galden skummer mig i Mundeu, naar jeg tænker paa, at jeg, for, ved at skrive Adam og Eva, Balders Død, og andre agtværdige Stykker, at have tildraget mig Kienderes Opmærksomhed og saa kaldte Velyndere — at jeg blot af denne Aarsag skal fordømmes til den usle, ygmygende Stilling af et Almisselem, da en anden, som ikke var født til større Fordele end jeg, skal krones med Ære og Overflod, blot fordi han er en Nar og en Ryggesløs. Er der da ingen Ret i Dannemark, eller er det mig allene, som man negter den, fordi jeg har været saa dum at tildrage mig Velyndere ved min Poesie? Forønskte Poesie! Som en fuldkommen Dogenichts havde jeg ved den levende Gud endnu været lykkeligere, end jeg har været som Johannes Ewald. Men det vil vi lade fare, og kun tale om Realiteter.

Jeg beder Dem for Guds Skyld ikke at forstyrre den Lykke, som jeg haaber af mine Velyndere, ved saa fornærmende et Forslag, som det omtalte vilde være i enhver andens Mund end Deres. Jeg troer endnu at kunne fortiene mit Brød ved Arbeide, naar man vil give mig Anledning dertil. Jeg haaber denne Anledning af Kongen, og om han giver mig den, vil jeg altid ansee det for en Naade; men saa usel er jeg ikke og bliver jeg aldrig, at jeg skulde ansee det for et Galanterie, om han giorde mig til et Hospitalslem. Skulde min bittre Trang, den yderste Fortvivlelse bringe mig til at tage imod sligt et Tilbud, da beder jeg her høitidelig Gud forøge mine time-

lige Ulyksaligheder i det Uendelige, om jeg nogentid oftere sætter Pen til Papir som Digter.

Jeg vil endnu kun erindre, at da De veed mit Hiertes skiulte, kiæreste Tanker — at jeg da ikke kan begribe, hvorledes De kunde troe sligt et Forslag antageligt for mig. Er det — svar mig, beste Ven! oprigtig — er det ikke kommet fra min Moder? det ligner hende!

Meningen er, at jeg med den usigeligste Længsel seer ud efter Deres Svar, at De ikke har indgivet nogen anden, som sørger for mit Vel, denne ulyksalige Idee, og at jeg i modsatte Fald forsikkrer Dem høitidelig, at jeg vil anraabe Kongen selv umiddelbar om, ikke at straffe mig med saa forhaanende en Naade, da jeg ikke har forskyldt den, og ved Gud foragter den af mit inderste Hierte.

I Henſigt til mit sande Vel beder jeg Dem tale med min Abrahamson, min Arendse, min Wissing o. s. v. Sat Sapienti! Jeg veed, at De elsker mig, men taler De til nogen anden end til mig om det Forslag, saa dræber De Deres troe

Ewald.

D. 9de Oct. 1776.

For Guds Skyld svar i Morgen! ellers er jeg nødt at skrive til Fredensborg.

Til Kammerherre Warnstedt.

Endskiønt jeg vist veed, at Deres Høivelbaarnhed vil undskylde den utaalmodige Længsel, hvormed jeg i disse fiorten Dage har seet ud efter Dem og Herr Naumann, saa finder dog mit Hierte noget, jeg veed ikke hvad, noget alt for Dristigt deri, og jeg skulde neppe vove at tilstaae Dem den, dersom der ikke begyndte at blande sig en Art af Frygt deri, som giør mig det

umuligt at tie. Ak min kiæreste Velynder, maaskee min Frygt er ugrundet, maaskee den selv mishager Dem — men hvad skal jeg giøre? Apollo giver mig paa saa mange Maader af Sporerne, baade som Digternes og som Patienternes Rytter, at jeg nødvendig tilsidst maa blive om, blødhiertet, frygtsom, og jeg er det vist indtil Barnagtighed, saa at den mindste Muelighed af et Uheld forestiller mig det allerede som hængende over min Isse i al sin sorte Størrelse. Og det var mig vist et af de smerteligste Uheld, som nogentid kunde hændes mig, om De, min ædleste Velynder — car il faut lacher le mot — om De havde fattet den mindste Mistillid til den Iver at arbeide hos mig, som Deres Yndest baade har opmuntret og giort mig til Pligt. Min Uvirksomhed i Foraaret kunde virkelig give Anledning til denne Mistillid; men ved min Ære, min Tilstand undskyldte mig. Eller synes Dem intet om det, De allerede har hørt af mit Arbeide? Endnu engang, kiæreste Velynder, af Medynk tilgiv mig min maaskee fornærmende Frygt, og af Medynk end den! Jeg bevidner helligt, at dersom jeg endog ikke, som det dog virkelig forholder sig, stadig ventede alle mine Ønskers Opfyldelse af Deres Haand, saa skulde dog det mindste Skaar i Deres Yndest være mig utaaleligt.

I Eftermiddag bliver jeg færdig med Reenskrivningen af mine Fiskeres første Handling, og jeg har overalt hele Stykket saaledes i Hovedet, at jeg tør forbinde mig til at arbeide Componisten i Hænderne, saa at han ikke bliver ledig, dersom han vil begynde strax. Men det er mig yderligt magtpaaliggende, at tale med ham, og især med Dem, førend jeg begyndte paa at udarbeide de to sidste Handlinger. Tør jeg udbede mig denne Lykke som det kiæreste Pant paa Deres Yndest? Maatte dog det Dristige i mine Anmodninger, som min syge-

lige Tilstand allene kan undskylde, og som Deres Hoivelbaarnheds ædle Tænkemaade allene kan friste mig til — maatte det fuldkommen skiules af den sande Ærefrygt, den varme Hengivenhed, hvormed jeg vist er Deres troeste

Ewald.

Den 12te Julii 1778.

Til Samme.

I det samme Dieblik, da min Plan er færdig, giver jeg mig den Ære at melde Deres Hoivelbaarnhed det. Jeg skulde sende Dem den, dersom De ikke selv, saa vel som jeg, havde fundet det best, at vi først confereerte desangaaende. Men nu, min kiæreste Velynder! tør jeg betiene mig af den Frihed, som De gunstigst har tilstedet mig, og længes høit efter Dem? Jeg er varm, jeg er hidsig paa mine Fiskere, og jeg kan hverken med Tryghed eller Held begynde paa at udarbeide de to sidste Handlinger, førend jeg faaer Deres Tanker at vide om det Hele; saa at jo før, desto kiærere, og da Tiden er kostbar, og min Hede kan uddunste, desto fordeelagtigere for mig! Tør jeg bede Dem tage Herr Schwartz med til vor Conference, da jeg er overbeviist, at Stykket vil vinde ved hans Indsigter? Og nu, min kiæreste Velynder, kryber jeg op paa mit Observatorium, endskiønt jeg nogenledes er vis paa, at Deres Person er det første Behagelige, jeg faaer at see, og denne Anelse er ikke en Virkning af blot Egenkiærlighed, endskiønt jeg saa sikkert veed, at De af alle dem, her komme forbi, oprigtigst ynde Deres troeste

Ewald.

Den 16de Julii 1778.

Til Samme.

Hoivelbaarne

Herr Kammerherre!

Just da min billige Undseelse ikke længer kunde holde Stand imod min Trang til at falde Deres Hoivelbaarenhed besværlig med en Anmodning, der altid vil synes mig dristig, uagtet De af Ædelmod og Medynk med min Sygdom har tilladt mig den — just da jeg brændte efter den Ære at tale med Dem, min kiæreste Velynder, fornam jeg bestyrted, at De i disse Dage og paa en temmelig lang Tid vil reise til Fredensborg. Machinemesteren Herr Nielsen har efter Ordre allerede for fire Uger siden været hos mig og truffet Aftale, skiønt ikke endelig Aftale med mig, Fiskerne angaaende, og denne sidste saa vel som Deres Hoivelbaarnheds egne Tanker blive mig dog nu desto umisteligere, da jeg er i Færd med at lægge den sidste Haand paa mit Arbeide. Jeg havde desuden smigret mig med en anden Befalning fra Dem, som De havde giort mig Haab om. Tør jeg endnu lægge til, at det Eneste, der kan vedligeholde min daglig meer og meer svækkede Courage, er en undertiden af og til igientagen Forsikkring om Deres Hoivelbaarnheds Yndest. Jeg tvivler ikke derpaa, uden fordi jeg er mig min Uværdighed bevidst, og fordi jeg er vant til at være ulykkelig. Ved min Ære, min kiæreste Velynder, Deres Bevaagenhed er mit kiæreste Haab og min væsentligste Rigdom, og jeg kan følgelig aldrig være for øm derover. Endnu havde jeg tusinde andre Ting at tale med Dem om, at bede Dem om, at foreslaae Dem; maatte alt dette sammentaget undskylde den Dristighed, hvormed jeg bevidner mit inderlige Ønske, endnu førend De tog til Fredensborg, mundlig at overtyde Dem

om den sande Ærefrygt og Soumission, hvormed jeg altid er
Deres Hoivelbaarnheds

underdanigste Tienner
Johannes Ewald.

Kiøbh., den 15de Aug. 1778.

Til Samme.

Hoivelbaarne
Herr Kammerherre!

Med den Dristighed, min kiæreste Velynder, som De gunstigst har opmuntret mig til, vover jeg at umage Dem med mine smaa Commissioner til Fredensborg: den ene, at sige Herr Kammerjunker von Moltke, at jeg efter hans Vink allerede i tre Dage har disciplineert mig selv for at sammenskrive — ikke noget Stort og Skiønt, thi det faldt af sig selv — men noget Nyt om vor Juliane; at jeg haaber at faae en taalelig Ode færdig, men at jeg, naar det kommer saa vidt, uden hans nærmere Ordre ikke veed hvad jeg skal begynde dermed, f. E. om, og hvor, og hvorledes den skal trykkes og indbindes. Og alt dette maatte jeg dog i det seneste vide paa Mandag Aften. Og saa — at bede ham tilgive mig, at jeg ikke umiddelbar skriver ham til desangaaende. Jeg veed, et Diekast paa min Situation vil bevæge ham hertil, thi han kiender mit Hierte. Den anden Post, som jeg underdanigst vil bede Dem om, er at sondere, om det kunde være Statssecretairen behageligt, at jeg tilegnede ham mine Fiskere. Det var den eneste Maade hvorpaa min Taknemmelighed kunde blive mig let og behagelig; den eneste, hvorpaa jeg nogentid har funnet troe det ham og mig værdigt at udtrykke den.

Det er en af mine Lyksaligheder, min kiæreste Velynder, at jeg veed Dem overbeviist om den sande Soumission og Ærefrygt, hvormed jeg indtil Døden er Deres

underdanigste Tienner

Johannes Ewald.

Den 23de Aug. 1778.

Til Kammerjunker Fr. Moltke.

Hvad skal jeg nu, min kiæreste Velynder? Herr Kammerherre von Warnstedt havde lovet mig at skaffe mig Deres nærmere Villie, Verset til Dronningen angaaende, i det seneste som i Gaar, og jeg har hver Time med største Længsel seet ud efter den, thi, ved min Ære, uden den veed jeg hverken hvorud eller hvorind, hverken om eller hvorledes det skal trykkes og indbindes, og jeg frygtede saa meget meer for en unyttig Bekostning i denne Hensigt, da det vist faldt mig overmaade vanskeligt at udrede nogen overalt. Hvad skal jeg nu, beste Ven? jeg vilde ugierne, meget ugierne aldeles have spildt mit Arbeide, da det vist ikke er faldet mig let. Sygdom, en streng Diæt, Medicamenter, Sommerens Hede, og en overhaandtagende Melancholie, som jeg ei kan angive nogen Aarsag til, giøre mig det de fleste Timer om Dagen vanskeligt nok at overlade mig til min Indbildningskraft, om de ikke virkelig svække denne. Materien er desuden, saa rig den er, temmelig udtømt. Det Eneste, jeg veed, er at skikke Dem mit Vers, og at bede Dem handle dermed efter Deres Gotbefindende; saa veed jeg, det bliver best mueligt. Skal jeg imidlertid lade det rykke ind i Adressecontoiret? Hav den Kiærlighed at svare mig som snarest, eller i Mangel af Tid at lade Deres Kølbel svare mig. Dersom De var her

i Byen, min kiæreste Velynder, da skulde De vist være den første, der fik mine Fiskere at see; nu skal De tilforladelig være een af de første. Komme de kun ikke til at smage af Essentia Stilbii og Gummi Guajac! Jeg har hørt, at min Herr Broder nu giør Opvartning paa Fredensborg som Jagtjunker; er det saa, da kysser jeg hans Sporer. Det er min Rang og min Stolthed, at være Deres Ven, og det er meer — det er min Lyksalighed. Derfor, beste, kiæreste Velynder, elsk Deres troeste

Ewald.

Kiøb. d. 1ste Sept. 1778.

Til Trojel.

Det er en af mine Lyksaligheder, min beste Trojel, at vide dig min Ven, min varme Ven; og ifølge heraf er det min Stolthed at troe mig fuldkommen kiendt af dig. Men om du og kiendte mig mindre, skulde jeg dog agte hvert Ord for spildt, hvormed jeg bevidnede dig den Glæde, den Opløftelse, den søde Enthusiasme, som dit, og efter din Forsikkring saa mange Danskes, ædle Tilbud har skienket min Siæl. Det er Natur — du vil endog troe mig uden mange Bekræftelser, naar jeg siger dig, at saa kiærkomment som mine huuslige Omstændigheder naturligviis maae giøre mig et Tilbud af denne Art, min Egennytte dog endnu neppe har kunnet faae enten Tid eller Rum til at tage Deel deri for de ædlere Lidenskaber, som det har sat i Giæring. De, som giøre mig den Ære at troe mig Digter, vil endnu finde det blot Natur, at jeg først maatte giennemføle alt det Smigrende deri, førend jeg kunde tænke paa det Nyttige — hvad for et Begreb om Ud-

komme eller Beqvemmelighed eller Vellyst kan komme op ved Siden af den Tanke at være agtet og elsket af sit Folk — og af Danske? Thi dette forædler virkelig Tanken for enhver, som kiender vor National-Characteer: de billige, de undseelige, de giestfrie Cimbrer ere ikke vante til at agte nogen blot for Landsmandsskab Skyld; følgelig . . . Men nu seer du, hvor stolt du allerede har giort mig. Lige meget! det er kun en kold Compliment, om det overalt er nogen, at sige sine Velyndere, at man troer sig aldeles uværdig til deres Yndest. Om jeg og troede mig nu at være det, saa maatte dog Medusa eller en anden forstenende Gorgone have overseet mig, om jeg tænkte at blive det længe efter slig en Opmuntring. Men nok herom! denne Materie fører kun alt for lige til en Egoisme, der ikke altid er saa behagelig for andre som for os selv. Jeg vil kun lægge til, at ved min Ære og min Samvittighed ingen Konge paa Jorden kunde giøre mig et Tilbud, som var saa smigrende for min Art af Ambition, og overalt for mit hele Hierte, som det omtalte. Naar jeg har sagt saa meget, bør hverken du eller nogen tvivle paa min sande, min levende Taknemmelighed, endog førend jeg engang har tænkt paa dets mig saa vigtige oeconomiske Fordele. Men det er Tid, at jeg taler om disse, da det er egentlig i Hensigt til dem at du begiærer mit bestemmende Svar. Det falder mig ikke saa let at udvikle mit Hiertes inderste Tanker nu, som før; jeg vil imidlertid forsøge det.

Det er positiv vist, at jeg betragter den Vished, at kunne faae mit Udkomme af mine Landsmænd, ikke allene som den væsentligste Ære, ikke allene som et ægte Beviis paa deres Yndest, og følgelig som den reneste Kilde til Vellyst; men og blot oeconomisk betragtet som en virkelig Rigdom, som en Skat, hvis Besiddelse glæder og beroliger mig meer, end jeg havde tænkt at en Skat nogentid kunde det. Jeg betragter den, som en sand Harpax betragter sin

fyldte Pengekiste, jeg er glad, usigelig glad ved at eie den; men — maa jeg lægge til, at dersom Omstændighederne tillod mig det, jeg da, ligesom han, neppe skulde nænne at røre den? og det ved min Ære ikke af nogen utidig eller dum Ambition — jeg tænker desuden ovenfor at have forklaret mig tydelig nok i den Henfigt — men fordi jeg for det første er overbeviist om, at man ikke uden et yderligt Nødsfald bør falde sine Venner besværlig i Pengesager; og det for det andet er usigelig sødere at vide sig en Resource end at bruge den. Taalelige Omstændigheder forudsatte, skulde jeg følgelig med det oprigtigste, det varmeste Hierte takke mine Velyndere for den beroligende Vished, de havde skienket mig, og bede dem forbeholde mig den som min kiæreste Tilflugt i Nøden. Spørgsmaalet bliver da, hvorledes mine Omstændigheder nu ere. Jeg vil oprigtig lægge dig dem for Oinene, og saa bede dig og mine øvrige Venner selv dømme. Jeg har for nærværende Tid Forraad til det Nødvendigste, omtrent i et halvt Aar, og for Resten i Verden intet. I to Aar har Arveprindsen skienket mig aarlig en Gratification af 100 Rd.; men man har ladet mig forstaae, at jeg neppe tør begiære den eller kan vente den i Aar, da jeg har faaet saa mange Penge ved min Balder. Da jeg nu, om det er Guds Villie, baade gierne vil leve lidt længere end et halvt Aar, og der er mange Slags Ting, som jeg gierne vilde have og nok kunde bruge foruden det Nødvendigste: saa er den Udvei, som først og naturligst og uden mine Venners Ædelmod allene aabner sig for mig, — Arbeide, og det ikke de søde vellystige Udøselser af en med Glæde og store Billeder opfyldt Siæl, som man meget uegentlig kalder digteriske Arbeider, da de kun ere digteriske Lettelser; men sandt naturligt Arbeide, saaledes som det blev vor første Fader paalagt, og endda saa meget vanskeligere end blot mechanisk, som det er en munter Skole-Hest vanskeligere

at gaae for Plov end en Krallike. Thi det forstaaer sig, at naar jeg skal skrive propter panem lucrandum, jeg da ikke tør rette mig efter min egen Siæl, ikke efter dens Hæng, dens Luner, dens Evner eller dens Bifald, men blot efter andres; ikke efter de tilkommende Slægters, men de nu levendes, og iblant disse ikke efter de Vittiges og Oplystes, men efter de Fornemmes og Riges; ikke efter faa Kienderes, men efter Mængdens. Alt dette er nu ikke mindre end let og behageligt, men det har endda en uundgaaelig Følge, som er lidt værre end ubehagelig: jeg har ikke nødig at sige dig, at det er den ligeste Vei til Maadelighed og Forglemmelse, om ikke — men nei, min Siæl kan ikke udføre denne Tanke! den skal, den kan ikke føre mig saa dybt, endskiønt enhver maa tilstaae, at der er et større Rum imellem en Poet og en Versemager end imellem en Versemager og en Skielm. Naar man imidlertid tiltroer sig en digterisk Ære, og sætter mindste Priis derpaa, saa bliver det altid tungt at skikke den til Bageren for Brød.

Saaledes ere mine nuværende Omstændigheder, og endskiønt de ikke just kan kaldes utaalelige, saa ere de dog, som du seer, generende nok; men kan de berettige mig til at ville leve paa mine Venners Bekostning, og stod jeg ikke Fare for, naar jeg saaledes aarlig uden alle Vilkaar af Arbeide tog imod deres Penge, da tillige at berøve mig deres langt kiærere Agt? Døm du, min beste Ven! og jeg vil følge din Dom; thi jeg veed, at du vil være lige saa øm over min sande Ære, som du er omhyggelig for min Velfærd, og du er vist bedre istand til at afveie det ene imod det andet, end jeg. Imidlertid beder jeg dig lægge nøie Mærke til to Udtryk i mit Spørgsmaal; jeg siger: aarlig, uden alle Vilkaar af Arbeide; det første, fordi Spørgsmaalet her ikke er om en Gave, et Agtelsestegn eengang for alle, af dem som best fortiene at forestille

den danske Nation — en Lykke, som der ikke kan være mindste Betænkning i at jeg jo med største Glæde og Taknemmelighed og med den roligste Samvittighed af Verden vilde tage derimod, naar den blev tilbudt mig, da det paalagde mine Velyndere saa lidet Tvang for Fremtiden, som de har den Ædelmod at ville paalægge mig, og de da kunde lade være at igientage deres Godhed, om de saae at jeg ikke fortiente den. Jeg har for det andet sagt: uden Vilkaar af Arbeide, fordi det kommer mig for, som at disse Vilkaar vare nødvendige til at berolige min Ømhed, og fordi jeg er overbeviist om, at da de foreskrives mig af et Selskab, som elsker og agter mig, de da langt fra at genere min Siæls Evner eller engang dens Luner, tvertimod ville tiene mig til et æragtigt Paaskud til at frasige mig saadanne Arbeider, som giøre det alt for meget. Jeg har længe gaaet svanger med en stor, maaskee en alt for stor Tanke, som jeg her vil vove at meddele dig, blot for at giøre mig tydelig, og ikke at give den ud for andet end en blot Tanke: Skulde de være mig muligt at skrive et episk Digt? Usigelig gierne vilde jeg prøve derpaa, og i mange Aar har det allerede været mit kiæreste Formaal, men blot mine snevre Omstændigheder har hindret mig deri. Om nu et dansk Selskab slog sig sammen, og sagde: vi vil have et episk Digt, taget af den danske Historie, om det er muligt at faae; vor gode Ven Ewald skal prøve derpaa; for at han kan leve imidlertid vil vi give ham saa meget aarlig, med de Vilkaar at han hvert Qvartal skal forevise os det han har færdig, og saa snart han selv ikke troer at kunne forbedre det meer, nedlægge det baade Maculatur og Reenskrift i vor Forvaring, at vi efter vor Gotbefindende kan giøre det bekiendt, eller om det ikke duer, brænde det paa hans Grav. Men alt dette er kun et Indfald, og som jeg frygter, noget sværmerisk.

Jeg har skrevet en Bog sammen, min beste Trojel, for at sige dig det, som jeg kunde have sagt dig i en eneste kort Periode: at jeg nemlig er stolt af at imodtage alt det Gode, som du og mine øvrige gode og sande Venner vil give mig, og det med desto større Glæde og Taknemmelighed, som min nuværende Situation virkelig giør mig trængende dertil; og at jeg, dersom de ædelmodig vil paalægge sig det Baand at igientage deres Godhed aarlig, jeg da af en meget vel følt skiønt ikke ret forstaaet Ømhed ønskede, at de vilde paalægge mig noget, som dog nogenledes kunde svare derimod. Alt det Øvrige overlader jeg til dig og dem.

Og nu tusinde, tusinde flammende Taksigelser af det Hierte, som du har fyldt med Glæde og Mod og Stolthed. Og saa lev vel, min beste, min sandeste Ven! Svar, naar du kan; men nu og evig elsk din troeste

Ewald.

Kiøbenh. d. 13de Sept. 78.

Til Kammerjunker Moltke.

Jeg havde, min kiæreste Ven — tillad mig det fortrolige, følelsesfulde Navn! — jeg havde ikke kunnet formode, at min Efterladenhed i at skrive Dem til skulde være blevet opvakt eller egentligere sprængt ud af sin Søvn ved saa tragicomisk en Anledning som den, jeg nu har. Det lader virkelig, som at jeg ikke erindrede mine Venner undtagen naar jeg behøvede dem, og det Træk vilde klæde mig meget ilde, ifald jeg blev skildret. Men saa sandt som dette kunde være, saa er det dog og vist, at om de var ulykkelige nok til at behøve mig, da vilde jeg bande min Skiebne ned i Afgrunden, om den ikke gav mig

Evne til at hielpe dem. Og det forudsat, er jeg heller ikke meer ond, end man paa denne Jordklode sædvanligviis er; lidt skiødesløs, uordentlig, pantagruelisk er jeg, og det tilgive mine sande Venner mig, og deraf er De vist en, — og følgelig intet videre herom! Men nu til Sagen!

Jeg har i disse sidste otte Dage været i mit sædvanlige Fierdingaars Hurry Durry — jeg maa, endskiønt jeg har meget at skrive, dog i en Hast først oplyse Dem dette.

Min Imagination nemlig, min hede, lunefulde Indbildningskraft kan holde det ud omtrent i to Maaneder og tre Uger at gaae et jevnt Trotte eller høit en kort Gallop under Religionens, Fornuftens, Dydens og Sædernes Tøile; men kommer den fierde Uge i den tredie Maaned, da tager den i Almindelighed for sig selv, bruser og sprudler, sætter over Gierder og Grøfter, og da — maa Fanden kunne holde den. Det er at sige: den seer i lang Tid lutter ærgrende, spottende, truende, martrende Billeder, og pruster kun derved, fordi Religion eller Fornuft klapper den paa Manken og siger: oha! o! ptrr! Men tilsidst, naar de blive trætte af at sige: ptrr! og den ved lang Hvile er blevet vælig, og pludselig et skrækkende Billede viser sig for den: da faaer den Kuller — da Farvel, Rytter! Undertiden kaster den ham i Skarnet, og det er næsten vederfaret mig denne Gang, i det mindste hænger jeg kun i den ene Stigbøile. Jeg er blevet saa varm af denne Allegorie, at jeg ikke kan slippe den. Følgelig, naar jeg rider i mit jevne Trav eller selv i min korte Gallop, da rider jeg omhyggelig af Veien for enhver, som møder mig, og jeg har ydermere altid en venskabelig Hilsen, et Nik, et Haandkys, et Smiil eller en Skilling i Beredskab til hver af dem. Løber min Hest løbsk, da kan det hænde sig, at jeg af Vanvare render een paa Ærmet, en anden paa Brystet; men om det var den hornede Sigfried

selv, saa er det vist, at det vilde smerte mig, saa snart min Fornuft fik Tid at sige: ptrr! til min Hest...

Til Kammerherre Warnstedt.

Hoivelbaarne

Herr Kammerherre!

I et Brev, som var og burde være bestemt til at bevidne Deres Hoivelbaarnhed min underdanigste og inderligste Taknemmelighed for al den Grace og især for den, som De nyligst i Henfigt til de to Dragter har viist mig — passer det sig deri, at jeg umiddelbar paa nye igien falder Dem besværlig med en af mine Bagateller? I Tillid til Deres Ædelmod og Deres besynderligere Bevaagenhed for mig, hvormed mit Hierte ikke kan andet end smigre sig, vil jeg vove det, — og være saa kort som muligt.

Da jeg nu vidste, at min Balder skulde fremtrine i al sin Herlighed, og tillige erindrede mig den mangfoldige Efterspørgsel, som forgieves havde været hos mig i Fior om Exemplarer deraf: saa var intet naturligere hos mig end det Indfald, at et besynderligt Aftryk deraf baade maatte være Theatret og Publicum behageligt. Jeg talte desangaaende med min Boghandler Herr Proft, og han tilbød mig strax uden min Anmodning 30 Rigsdaler for den Tilladelse at trykke det; men jeg sagde ham, som Herr Hansen, der da var tilstede, kan bevidne, at det var noget, som jeg uden Deres Hoivelbaarnheds Bevilgning ikke kunde give ham, at jeg i mit inderste Hierte var overbeviist at mit Stykke i alle Henfigter tilhørte Theatret, og at han følgelig først maatte vende sig til Deres Hoivelbaarnhed desangaaende, forend vi kunde træffe nærmere Aftale.

Den Formodning, som jeg da første Gang hørte yttre, og som jeg neppe kunde troe grundet — den nemlig, at Herr Gyldendahl, uden at tale et eneste Ord til mig desangaaende, allerede havde begyndt derpaa: den tvang mig til at begiære af Herr Proft, at han først for alting vilde erkyndige sig hos Deres Høivelbaarnhed, om De havde givet Herr Gyldendahl Ordre eller Bevilgning hertil, i hvilket Tilfælde alt havde været forbi, og jeg, som jeg hellig bevidner, fuldkommen tilfredsstillet. Herr Proft troede sig ved det Svar, som Deres Høivelbaarnhed havde givet ham, berettiged ligefrem at forespørge sig hos Herr Gyldendahl desangaaende, og han traf ham over Correcturen af det fierde Ark. Dette, kan jeg ikke negte, satte mig i Hede; thi havde han ingen Bevilgning, saa var det virkelig noget besynderligt, om han blot af den Fordeels Overflødighed, som jeg allerede ved Kongens Naade og mine Velynderes Bevaagenhed havde havt af mit Stykke, ligefrem vilde drage den Slutning, at al den øvrige, som kunde giøres deraf, tilhørte ham. Og dersom han og virkelig havde havt en, saa, syntes mig, stred det dog imod den almindeligste Høflighed, at han allerede var gaaet saa vidt uden at melde mig et eneste Ord desangaaende. Herr Proft, som kiender en Forfatters Rettigheder, maatte vel have sagt ham noget Ligelydende; thi i Gaar Aftes besøgte han mig selv, i det Ærinde at undskylde sig, underligt nok først dermed at han ikke havde troet, at jeg havde brudt mig derom; for det andet beraabte han sig fra først til sidst derpaa, at Deres Høivelbaarnhed havde bevilget ham det, og jeg bevidnede ham høitidelig, som jeg endnu lægger min Haand paa mit Bryst og bevidner det: at der i den Fald hverken var eller kunde være mindste Nag i mit inderste Hierte skiult imod ham, thi jeg var forsonlig nok til at tilgive ham den Ringeagt, han havde viist mig ved ikke at melde mig det, helst da han

ved sine Undskyldninger, rimelige eller urimelige, virkelig havde udslettet den. Men — lagde han til — for at De ikke skal være vred paa mig, vil jeg give Dem 20 Rigsdaler eller 100 Exemplarer, ligesom jeg af mit eget gode Hierte har givet sal. Herr Bredahl, Jomfrue Biehl og Herr Wessel slige Douceurer, fordi — de trængte dertil. Jeg bevidnede ham, at naar Deres Høivelbaarnhed havde bevilget ham det, jeg holdt det for ligefrem stridende imod den Ærefrygt og Taknemmelighed, som jeg skyldte Dem, om jeg tiltrættede mig eller engang tog imod nogen Douceur af ham derfor, i det mindste saa længe som jeg ikke havde Deres Samtykke. Det, som jeg ikke sagde ham, men som jeg dog føler i mit inderste Hierte, er, at saa vist som jeg hverken er rigere eller storagtigere end de forommtalte Digtere, og saa vist som jeg af Hiertet er forsonet i alt det øvrige med Herr Gyldendahl: saa vist trykker jeg mig dog ved, efter det som er passeret, at tage noget af ham for min Balder som en blot frivillig Gave af hans Ædelmod.

Tør jeg i Følge af alt dette understaae mig at bede Deres Høivelbaarnhed om et lille Svar, hvorefter jeg i denne Henseende kunde rette mig; om De nemlig har givet Herr Gyldendahl den ofte omtalte Bevilgning, eller ei. Vil De og, min kiæreste Velynder, tilgive mig dette lange Brev, hvormed jeg har vovet at spilde Deres Tid? I Tillid til Deres Yndest haaber jeg begge Dele. Jeg beder Deres Høivelbaarnhed imidlertid og altid være forvissed om de varmeste Ønsker for Deres Velgaaende, den meest levende Taknemmelighed, og den sandeste Ærefrygt, hvormed jeg henlever Deres

underdanigste Tienner
Johannes Ewald.

Den 8de Jan. 1779.

Til Samme.

Hoivelbaarne

Herr Kammerherre!

Meer end een Omstændighed tvinge mig til at yttre min Længsel efter et lille, nogenledes deciderende Svar paa det Brev, som jeg sidstleden gav mig den Ære at tilskrive Deres Hoivelbaarnhed. Mine smaa Indretninger for i Sommer beroe derpaa. Min omhyggelige Velynder Conferenceraad Carstens, som alt for lang Tid siden har raadet mig at skrive, erindrer mig daglig derom, og jeg skylder hans kiærlige Omhu det, saa snart som muligt at overtyde ham, at jeg virkelig har skrevet. Alt dette, sammentaget med en Patients og en Poets naturlige Utaalmodighed, vil — haaber jeg — undskylde mig i min kiæreste Velynders Öine, om jeg for tilig og for dristig ønsker et Par Ord fra Deres Haand, som kunde afgiøre min Skiebne. Jeg haaber Deres Hoivelbaarnhed overbeviist om den sande Ærefrygt og Soumission, hvormed jeg henlever Deres

troeste og underdanigste Tienner

Johannes Ewald.

Den 3die Mai 1779.

Til Samme.

Hoivelbaarne

Herr Kammerherre!

Dersom ikke det nye Pant paa Deres Hoivelbaarnheds Yndest, Deres seneste ærede Skrivelse, nogenledes opmuntrede mig, og dersom ikke Omstændighederne tvang mig: da skulde jeg neppe vove det saa ofte at trænge mig ind med mine Sysler i Deres betydeligere Forretninger, saa vist føler jeg selv alt

det Dristige og næsten Uartige i mit Paahæng. Men saa veed jeg, at De ynde mig, thi De har sagt mig det; jeg veed desuden, at De ere for ædel Mennesteven til, med Terentii Ord, at troe noget Menneskeligt fremmed for sig, thi det har enhver af Deres Handlinger sagt mig. Jeg tager mig derfor uden videre Betænkning den underdanige Frihed at forestille Dem, hvor ubehageligt, og i Hensigt til min svage Helbred, hvor skadeligt det er mig, i dette ypperlige Veir at være bundet til den taagefulde, den halv giftige Bye. Jeg er det imidlertid ved Pengemangel, og allene derved. Saa snart jeg har afgiort en Deel Ting som først ved Penge maae afgiøres, og kiøbt en Deel som først maa kiøbes, og ikke just har nødig at reise aldeles tomhændet paa Landet: da og ikke før flyver jeg som en Fugl af mit Buur i den frie Luft. Det er det Eneste, jeg venter efter; og jeg veed mig virkelig ingen anden Udveie hertil end det Haab, at Deres Høivelbaarnhed om mueligt nu vilde hielpe mig med det, De paa saa ædel en Maade har givet mig Haab om fra Theatret. Hver Dag, min kiæreste Velynder, er min Helbred vigtig; det er derfor i en længselfuld, men ydmyg Forventning af et heldigt Svar, at jeg med sandeste Ærefrygt og Soumission henlever Deres Høivelbaarnheds

underdanigste Tienner
Johannes Ewald.

Kiøbh., den 26de Mai 1779.

Til Samme.

P. M.

Det Byerygte, at Fiskerne til min Fordeel skulle opføres i Morgen Aften, har drevet saa mange Mennesker til mit Huus, at jeg, for nogenledes at blive frie for deres Overløb,

seer mig nød til at begiere, at Deres Høivelbaarnhed vilde overlade mig i det mindste Billetterne til Parterre, Parket og Pladslogerne, eller dog nogle deraf,* for at tilfredsstille nogle, og om mueligt forebygge den alt for store Confusion, som det vilde foraarsage, om alle Billetterne først i Morgen Aften og paa Torsdag Formiddag alle skal afsættes, som vist bliver til Skade for den Interesse, som Deres Høivelbaarnhed derved har villet tilvende Deres underdanigste

Johannes Ewald.

D. 8de Febr. 1780.

Til Professor Poulsen.

Med tusinde sande og varme Taksigelser for Deres skiønne Stykke giver jeg mig den Frihed her at sende Dem Subskriptionsprisen, som jeg forsømte at give Budet i Gaar. Hav den Godhed, min Beste, at oplyse mig, om jeg har sendt Dem min desto værre lille Subscriptionsliste, eller om den er forkommet mig. Justitsraad Høst, Generalkrigscomuissair Hesselberg, Ritmester Hensler fra Odense, og Proft havde tilforladelig paategnet; der var et Par endnu, som Høst kiender. Lev vel, min bedste Ven, og glem for alting ikke at besøge mig førend De reiser. Deres yndige Compagnonne forstaaer det sig at De denne Gang maa overtale til at følge med — efter Anseelse her i Livet den sidste. Dog hvem veed det uden Gud? jeg holder det i det mindste ikke for umueligt, at vi endnu kan mødes paa Marcuspladsen eller i St. Pederskirke. En lille Suppliqve, et Haab veed De at jeg har endnu; men hvorledes kan jeg have Hierte til at sætte det frem eller føre det i Stiil? Jeg forsker forgieves i alle mine Evner efter noget, som kunde give mit Ønske et nogen-

ledes anstændigt Udseende. Overalt intet uden de vist oprigtige og varme, men altid tomme Følelser af en Digter, og disse kan jeg ikke engang give Dem, thi det er alt længe siden De aftvang mig dem selv, og enten De nu opfylder mit Ønske eller ikke, er De dog altid lige vis paa den meest levende Hoiagtelse og Kiærlighed af Deres troeste

Ewald.

Den 9de Aug. 1780.

Til Kammerherre Suhm.

Hoivelbaarne

Herr Kammerherre!

Da min Helbred for omtrent 12 Aar siden tillod mig Planer, som fordrede Activitet, giæredes det Forslag imellem den salige Grev Bernstorff, Klopstock og mig, at jeg med kongelig Understøttelse skulde i Selskab af en Componist have reist til Nordskotland, Ørkenøerne, Island og Nordlandene, og der af Indbyggernes Munde have samlet alle de gamle Sange, som Macpherson enten havde levnet eller slet ikke søgt. Det blev mig i denne Hensigt nødvendigt, at lægge mig efter de gamle nordiske og blant disse det celtiske Sprog eller i det mindste [et] Par af dets fem overblevne Dialecter. Til dette Øiemed skaffede Klopstock mig det første Bind af Archæologia Britannica, som indeholder en complet celtisk Glossographie m. m.; thi om jeg erindrer ret, er det et Pentaglotton. Endnu skaffede han mig, Himlen veed hvorfor just den anden Deel af en Wallisisk Bibel, og saa en Wallisisk Ordbog og Grammatica. Imidlertid reiste Bernstorff og Klopstock, jeg blev syg, mine Udsigter gik over Styr, og Bøgerne blev mig liggende paa Halsen, uden at jeg ved al min Efterspørgsel i al

denne Tid har kunnet opdage hvem de hørte til, førend nu da Klopstock har tilskrevet Doctor Münter, at de hørte til sal. Statsraad Langebeks Bibliotheqve. Jeg har, som billigt, offereert dem til hans efterladte Arving. Den unge Herr Langebek, som finder, at han ikke kan bruge dem til nogen Ting, har forært mig dem; og jeg, som sandt at sige ikke meget meer veed hvad jeg skal giøre dermed, har taget derimod, blot, tænker jeg, af en naturlig Modbydelighed at sige Nei til Foræringer. Vist nok er det, at skal de komme til nogen Nytte, dette da langt rimeligere kan træffe sig i Deres Høivelbaarnheds Bibliotheque end i min lille Bogsamling; overalt ere de der bedre forvarte og passeligere, end hos mig, og i denne Tanke tager jeg mig den underdanige Frihed at sende Deres Høivelbaarnhed dem. Skulde De slet ikke kunne bruge dem selv, veed De dog maaskee nogen anden, som kan.

I Hensigt til den lille Bogsamling, som jeg nævnede, og som det er mig nødvendigt at giøre for ei at døe af Kiedsommelighed, har jeg en ydmygst Bøn til [Deres] Høivelbaarnhed, som jeg vover med alt det Mod, som i slige Tilfælde er os Versemagere egentlig, og det saa meget før, som det i alle Henfigter er saa passeligt paa Dem at give, og paa mig at tage, at jeg ikke engang bliver varm i Ansigtet ved at bede Dem. Da jeg nemlig usigelig gierne vil og maa have det Vigtigste og Beste i Fædrenelandets Historie, forstaaer det sig, at jeg maa anskaffe mig Deres Høivelbaarnheds og vor Schønnings Værker; men da min Kasse fordrer al min Nænsomhed, saa vilde jeg om mueligt helst have dem for Intet. Vilde Deres Høivelbaarnhed vel have den Godhed at skienke mig Deres Skrifter? Endnu har jeg et lille Spørgsmaal: Hvilken Edda, og hvilken Udgave deraf raader Deres Høivelbaarnhed

mig helst at anskaffe mig? I ydmygst Forventning af et lille Svar paa alt dette, henlever jeg med levende Taknemmelighed og med sandeste Ærefrygt Deres Hoivelbaarnheds

underdanigste Tienner

Johannes Ewald.

Kiøbh. d. 30te Oct. 1780.

Efterslæt.

En Fabel.

Dalens Lilie stod herlig imellem sine Brødre. Det var Nat, Mørket skiulte en Tidlang dens Pragt, men det formindskede den ikke. Stormen gik over dens Krone og bøiede den, men den brød den ikke. Glubende Udyr, som brølte rundt omkring den, havde Medynk med Lilien og søgte et andet Rov. Dette Blomster berigede sig imidlertid med Nattens Dug, og længtes efter Dagen for at vise sin Skiønhed. Endelig blev Toppene røde paa Østens Klipper. „Der kommer min Ven," sagde Lilien, og Solen brød frem med al sin Herlighed. „Skiønne, herlige, elskte Sol, o du Naturens prægtigste Skabning, o min Ven, min eneste Ven! kom og tag Deel i min Dug, i den Rigdom, jeg har sanket! lad dine Straaler trække disse Draaber op i dit Skiød, i din Barm, o du Elskværdigste!" Solen kom med al sin Majestæt og med al sin Ild. Den fortærte Liliens Dug, og da stak den det arme, fortørrede Blomster. Ved Middagstiden heldede Lilien med Hovedet, og visnede. Arme Lilie, hvorfor lod du dig forblinde af Skimmer?

Frode.

En Fortælling.

(Fragment.)

Stolt og i lange Skridt steeg Natten ned fra Klipperne i Helsinge, og Vesten skiulte rødmende den flygtende Sol. Som naar Kampens stolte Datter ofte og hemmelig eller som i Tanker opløfter sine smagtende Øine mod Øster, hvorfra hun venter den unge Helt, sit Hiertes skiulte Ønske; træt venter hun ham under Byrden af den Fremmedes gyldne Vaaben, og hendes Drømme forestille ham rød af Troldkiæmpers Blod eller af sit, thi hun har kun lært Seier og Blod af Skialderne; endelig seer hun en ilende Kiæmpe, hun kiender hans gule Lokker og hans skinnende Skiold, og hendes Bryst svulmer af den Seierssang hvormed hun vil modtage ham, indtil hun bliver Nithers sorte Søn vaer der forfølger ham, da rødmer hun, og skiuler ham og sig, og døer af Blusel: saaledes skiulte Solen sig, og Sporet af dens Nedgang forsvandt i det blegnende Vesten. Naturen taug forfærdet i Skyggen af dens mægtige Fiende, og Fiorden skiulte sig for Høiene ved Leire. Hiordens troe Vægtere lod sig af og til endnu høre paa Landsbyerne, indtil de omsider taug. Ulven, deres Fiende, og den sørgelige Fugl allene tudede Natten Lovsange, og saae op mod den forfærdelige, som mættede dem. Nu buldrede Havet langt borte, og Bølgerne flyede mod Bredden for den kommende Nord. Hastig som Menneskens Tanke foer den over Isefiord og over Markerne, og nedbøiede Toppene af de unge Træer, men den stolte Eeg knagede og stod, som den mægtige Gram, naar Biarmelands Skræk adspreder

Dernes Sønner. Da var det, at Gudinden for de nordiske Sange hørte Lyden af en Vandringsmand i Leire Skov. Langsom og stønnende og tungt gik han frem imod Stormen, og Fiorden, hvoraf han fra og til saae et svagt Glimt igiennem Træerne, var hans eneste Veivisere. Det var Ambar, Vestmars gamle Ven, som han fordum betroede sit Hiertes Hemmeligheder og sine Børns Ungdom ...

Nu var Heltens Lokker graae, og hans Knæe boiede sig, naar han løftede Logthi i Veiret. Ikke boiede hans Knæe sig, da den troløse Hvirvilds Banner fladdrede paa Siælland; som en Eeg stod han dengang imellem Kong Fridleif og sin Ven Vestmar med den stærke Arm. Men Fridleif er hos Einheriarne, og Logthi forrusten. Saaledes sukkede Ambar, og gik langsommere, medens han saae ned til sit krumme Sværd. Men da Frode Fridleifs Søn, og hans Ven, og de fordærvede Tider randt ham i Tanker, blev hans Klage høiere end Stormen, der susede imellem Egerne og de hellige Stene. „Ilde skulde I blive tilmode," sagde han, „blodhiertede Fraadsere og I Mænd af mange Ord, om Dans mægtige Søn saae herned. Klappre eders Tænder ikke, feige Røvere! naar en Hvirvelvind bruser over Leire, som den stolte Fridleif kunde være i? Grum i din Harm, ryst dit forfærdelige Skiold over Leire, Fridleif! at den Blodgierrige maa trykke sig i Harens Leie, og den Vellystige skiule sig i det stinkende Morads. Velsigned være den Time, da Vestmar stænkede af sit Blod i Ambars Fodspor; men evig skal Ambar begræde det Øieblik, da hans Ven solgte sin Dyd til den forræderske Isulf. Forgieves begræder jeg min Vens Dyd og den unge Frodes Dyd og mine Børns. Raad og Taarer og søvnløse Nætter ere spildte. Mørk er du, Skygge, som plager Ambar, naar han lukker sine Øine i til Søvn, og som adspreder hans Tanker, naar han løfter sine Arme op til

Alfader. Jeg har seet Hevnens Sværd blinke over Gribs Hoved, Alfaders Hevn over dens Hoved, som jeg elskede. Hvor er han nu? hvor finder jeg dig, Grib! at jeg endnu engang maa advare dig for den truende Skygge og det udtrakte Sværd?" Her taug han. En ond Drøm, som havde foruroliget den ømme Ven og afsvunget ham denne natlige Gang, forestilte sig ham igien med alle sine græsselige Billeder. Han syntes igien at see den samme skrækkelige Helt stige op af Isefiord, og Oddes blege Skygge, som svævede omkring ham. Han hørte de forunderlige Ord, som Havets Søn talede, og Frodes Kiæmper, hvorledes de hylede og tudede imod den Fremmede. Høit og grueligt var deres Raab, men deres Arm var svag imod Havets Søn, og deres Hielme var skiøre under det blinkende Sværd. De faldt, og deres Navn med dem; ingen Skiald sang deres Erindring, og ingen Bautasteen reiste sig paa deres Grav. Jomfruerne velsignede den Haand, som dræbte dem; men deres Rygte var en Vederstyggelighed hos Aserne og hos Dvernes Sønner. Ambar allene, Ambar offrede deres Fald en Taare; thi han tænkte tilbage paa deres Ungdom og den Tid, da de kunde have blevet dydige.

Saaledes viiste natlige Billeder denne Gamle, hvad Guderne havde besluttet. De gravede sig dybt ind i hans Siæl, og skiønt de var mørke, forklarede han dem med Slutninger og Formodninger, hvori han troede ikke at kunne feile. Thi han var gammel, og de, som nærme sig til Graven, ere fortrolige med det Tilkommende. Nu sank hans hele Siæl i dybe Betragtninger; hans Øine blev tørre, og han gik uden at vide hvorhen, da et svagt Glimt af et Lys vækkede hans Opmærksomhed, og viiste ham Veien til det, han egentlig søgte.

Ved Bredden af Isefiord laae en eenlig Halle. Den var en ærværdig Erindring om de Tider, som de ældste Sagar

og Skialderne sagde at have været engang; om Jetternes Tider, den vanskabte Troldkiæmpe-Slægt, som Odin udryddede, da han forbarmede sig over Øerne. Tiden havde ikke været stærk som den, der havde lagt Grundvolden til Jetternes Halle. Uhyre Kampestene laae paa hinanden, sammenbundne med Mos eller med Tang af Søen eller med deres egen Vægt. Enkelte Ridser havde Søndenvinden giort sig, og Dagen, og en kiølende Bæk, som indbød til Søvn. Hele Træer havde Bygmesteren uden Konst lagt tvertover Stenene i Stedet for et Tag, men fem Eger med brede Skygger skiulte Hallen for den nysgierrige Vandringsmand og for Solen. Gram, Skiolds Søn, havde i sin Tid elsket dette Sted; thi Stenene talede meget om hans store Manddoms-Gierninger, og ved Indgangen saae man en Lignelse af den Kolle, hvormed han dræbte den stærke Sigtrug. Og saae man hist og her mange af Skioldungernes Navne, som levede i Skialdernes Sange. Derfor var den en Helligdom i Leire; thi de Danske elske de forbigangne Tider og deres Forfædres Bedrifter. Og den var endnu ofte Kongernes Fornøielse, naar hemmelige Tanker arbeidede i deres Bryst, eller naar deres Hierte slog høit imod den fremmede Konges Datter, som skulde komme fra Havet, og deres Øine fandt Hvile i at stirre paa Bølgerne, som nu snart skulde bære den smagtende Brud; eller og naar Buen var tung i deres Haand, og Jagten langsom efter Vildtet i Leire.

Ambar kiendte den festelige Hule ved Glimtet af et mat Lys, som af og til lod sig see, naar Vinden var stærk imellem Egerne. De gamle Tider kom tilbage til Heltens Siæl, og Mørket forhøiede de store Skygger, hvormed hans Indbildningskraft var opfyldt. Snart troede han at see den ildsprudende Jette reise sig langsomt op over Hallen og op over Træerne og op imod Skyen. Grum og lad og foragtende syntes han at

Jettens Mine var, og hans Røst var i hans Øren som en Torden, der er langt borte. Snart troede han at høre Blodgierrighed og Feighed og den skidne Vellyst, de Laster som nu besmittede Fridleifs Huus, tale store Ord igiennem Uhyrets Mund, og Bespottelser imod Aserne fløi hastig forbi Ambars gysende Siæl. Saa syntes han igien at see Odin Valfaudr med sit skinnende Skiold, hvorledes han stred mod Troldommen, og adspredede den, og hevnede Gudernes Ære. Men Ambars Blod blev koldt, da han nærmede sig til det Sted, hvor saa mange Skioldunger og saa mange dydige Helte havde været, og maaskee giort en eller anden stor Gierning, eller eftertænkt hemmelig Sorrig, eller løftet Hænderne op til Alfader. Han troede at see deres Geister svæve paa lyse Skyer omkring de hellige Eger, og han raabte til dem i sin Henrykkelse: „Salige, salige", raabte han, „ere I, og salige de forbigangne Tider, som saae eder!"

En mørk Tanke afbrød Ambars Glæde. Her ventede han at finde Grib; han besmittede ofte dette Sted med blodige Anslag paa en slumrende Borgere, som var bedre end han, eller paa en Søemand med faa Folk, som laae rolig i Isefiord. Ofte havde Egerne svart paa igiennemtrængende Skrig af Døende med svage Arme. Ofte fandt og hans vilde Siæl noget Stort i at tilbringe mørke Nætter paa et Sted, som Almuen zittrede for; thi Grib med den vilde Siæl var feig, og han hørte gierne den Enfoldige tale om sig. Den bekymrede Ambar havde ikke fundet ham paa det Sted, hvor han pleiede at ligge i Kongens Gaard. Men Guderne havde forkyndet Ambar en overhængende Fare, og hans Hierte var fuldt af Formaninger. Nu kom de som en Strøm til den gamle Lærerers Læber, og han øvede sig sagte i det, han vilde sige, men hans Hierte slog stærkere ligesom han nærmede sig til Jetternes Halle.

Nu stod han allerede ved dens mørke Indgang; nu havde han givet sig al den alvorlige Stilling og alle de straffende Miner, hvormed han troede at maatte giøre et dybt Indtryk paa Vestmars Søn, og nu vilde han gaae ind; da han med eet holdt sig tilbage. To Stemmer, som var ham saa vel bekiendte, bestyrkede ham i en Formodning, for hvis blotte Rimelighed han længe havde skielvet. Skræk, Afskye og Forbittrelse kiæmpede længe i Heltens svulmende Bryst. Endelig vandt hans Viisdom, og han besluttede at holde sig stille for at høre med Agtsomhed, og om mueligt at forebygge en Ting, som han frygtede meer end en giftig Skiorbug.

De syntes at være i en heftig Trætte. „Forbandet være Gotvare," raabte en fiin, igiennemtrængende Stemme, „og hendes giftige Siæl fortære hendes Indvolde! Proserpina, eller Hel, som I vil, være din Fader nær og forskrække den grusomme Vestmar, naar han hører sin Fiendes Trusler! Forbandet være den Time, da de blandede Troldomsdrikke, og da de rev mig ud af min Moders Skiød og af den fromme Huns Arme! Men du, Forrædere, du Gudernes Afskye og Menneskelighedens Skræk …" Her taug hun, og en Strøm af bittre Taarer qvalte de sidste Ord. Men afbrudte Suk stræbte forgieves at arbeide sig op imod Stormen til de fortørnede Guder; thi Frigga, som uddeler Ægteskab til Menneskene, denne Gave, som vel anvendt er sødere end Honning og misbrugt skadeligere end Gift; Frigga er uforsonlig mod dem, som vanhellige den, og ingen af Aserne bærer Medynk med den, som har fortørnet Frigga. Og saaledes stod det med den ulykfalige Harmunde, fordum det mægtige Ungarns Ziir, sin gamle Faders hemmelige Glæde, og en Priis som Fridleifs unge Søn trættedes om med Kongerne af Vester og Øster. Han vandt den ved Vestmars Dristighed og ved en Qvindes List, som alle

fra den besneede Skrikfinde til den fugtige Friis beundrede og skielvede for; thi ingen havde dengang saa flydende en Tunge, eller vidste saa konstig at blande Elskovsdrikke, eller kunde opvække saa rasende en Storm, eller saa got forvende Menneskens Skikkelse, som den mægtige Gotvare. En konstig Guldkiæde, som den unge Kong Frode kastede i hendes Skiød, havde opmuntret hende til at bestride den stolte Harmundes Hierte med andet end Dyd og et stort Rygte; et Forsæt, som var formasteligt af alle, som kiendte Kong Huns stolte Datter, og hvis Udfald Gotvare allene ikke kunde fortvivle om. Guderne tillod, at det lykkedes hende, og en fortryllende Drik opfyldte Hermundes Siæl med Billeder af Dyder, som man efter den store Fridleifs Død forgieves søgte i Dannemark. Hun havde forglemt sin Fader, og laae i Frodes Arme, førend Troldommen adspredede sig. Da var det ikke meer den uovervindelige Helt, den vise Fyrste, som hun . . . , da saae hun en ung Prinds ved sin Side, hvis Hierte hundrede af Lasternes Slaver arbeidede daglig paa at fordærve, som Rygtet bluedes ved at kalde Nordens Monark og en Søn af den store Fridleif; selv en kroned Slave, som skielvede for at rive sig løs fra disse ublue Forrædere, og neppe tænkte paa det Navn, som Rygtet allerede bluedes ved at nævne. Hun saae det, Elskovsdrikke havde udvirket, og i sin Fortvivlelse forbandede hun de hellige Pligter, som hun havde paataget sig ved et uigienkaldeligt Ja. Hun forbandede dem, men Grib, den ældste og den grusommeste af Vestmars Sønner, var den Eneste, som lærte hende at foragte dem. Og hans Røst var det, som forskrækkede Ambar, og bestyrkede ham i sin Drøm og de grueligste Anelser; og ham var det, som den stormiske Nat overfaldt, og den ømme Ambar fandt i Selskab med tause Træer, med alle sine Laster og med den smagtende Harmunde. Endnu sukkede hun, endnu stred enkelte Taarer, Venner som den flygtede Dyd havde

efterladt sig, mod dens seierrige Fiende. Som nogle purpurrøde Striber, Venner af Dagens Lys, endnu tør lade sig see og trodse Mørket, naar Solen har forladt Horizonten; men den skrækkelige Nat giør kun et Skridt, og de blegne og overlade Jorden til et Bytte for den, de afskye: saaledes flyede de sidste Levninger af Harmundes Dyd, saa snart Grib aabnede sin Mund for at bestride dem. „Er det ikke nok," sagde den Lasterhafteste af Vestmars Sønner, „Kong Huns Datter! at Taarer fortære din blomstrende Ungdom, naar du skielver for ham, der med Gift vandt din Kiærlighed, og nu hader dig? Og skielver! jeg kunde tilgive dig det, om Frode med den svage Siæl var stærk til at afhugge det Straae, som behagede mig, eller om en anden end Vestmars Søn herskede i Norden. Men nu, Harmunde! spilder du den kostbare Tid, dine Taarer og tilsidst — thi det er mig utaaleligt — tilsidst mit Venskab." „Dit Venskab, Forrædere!" svarede den igiennemtrængende Stemme; „kan det være mig kostbart, naar jeg hader mig selv? Mørk er du, Grib, og hæslig, og meer lasterhaft end den ulykfalige Harmunde." Tre Gange stampede den fortvivlede Elskere mod Jorden, og tre Gange greb Ambar med rystende Hænder om Heftet paa Løgthi; thi han kiendte Grib, og frygtede for alting. Men et hastig Raslende, som flyttede sig længere og længere bort imellem Buskene, og rasende, forvirrede, afbrudte Raab, som forfulgte det, gav ham snart den svage Trøst, at Frodes Gemal var undflyet; men hans Fødder var tunge, og den zitrende Gamle kunde ikke andet end anraabe Guderne om en mørkere Nat og en heftigere tudende Storm.

Opinions.

1.

Mennesket er bedre og sin Oprindelse værdigere i Sorrig end i Glæde. Gudmennesket græd, men saa vidt vi veed, loe han aldrig. Sorrig er Eftertankens, Glæde er Daarligheders Moder; hiin giør os følsomme, medynksfulde og ydmyge, denne giør os overgivne, uforskammede og stolte — jeg vilde ugierne sige følesløse, thi Reglen er ikke almindelig, men det skeer dog. Den naturlige Aarsag til dette, som til alle andre af vore Tilboieligheder og Idrætter, er Egenkiærlighed. I den største Overflødighed af timelig Lykke troe vi neppe, at vi skee meer end vor Ret, eller den engang. Hvorfor kan da de andre, som skeer langt meer end deres Ret, ikke nøies? hvorfor giør de dem ikke saa fortiente som vi? enhver er sin Lykkes Smed, og dersom ikke vor Forstand og vort Hierte og vor Opførsel... Holla! mit Hierte lider for meget under dette Sprog. Men imidlertid kan I komme igien paa Løverdag, mine fattige, mine usle Brødre! thi nu er jeg for lykkelig til at hielpe jer.

2.

Siælens Evner yttre sig uden Tvivl længe førend dens Tilbøieligheder. Sæden til hine ligger i den selv; disses Gienstande ere for den største Deel uden for den, og den maa i det mindste kiende dem, førend den kan føle eller yttre noget Hæng dertil. Men førend det bølgemæssige eller let foranderlige Hæng kan hærde sig til og fortiene Navn af Tilbøielighed; førend Siælen kan hefte sig til en eller anden vis Gienstand, maa den

kiende mange, om ikke alle Arter deraf, og kiende dem saa nøie, som netto dens Evner tillade det. Hvorfor siger man da, et Barn er ont, er arrigt, er frygtsomt, er venligt, er fromt, er kielent?

Aber Gott versteht mich, sagt der Vater Pansa.

3.

Vore vesterlændske Mandfolk i Almindelighed giøre Fruentimmerne stor Uret, naar de beklage sig over deres Egensindighed, Luner, Herskesyge, og Lyst til at have Ret i Alting, da de nemlig af en næsten ubegribelig Daarlighed giøre sig saa megen Umage for at indskiærpe dem, at de ere de ulasteligste og fuldkomneste Creaturer, at det maatte være et Under, om de, hvis Forstand baade deres sandseligere Kiøn og deres almindelig slette Opdragelse sielden tillade at naae nogen moden Styrke, ikke tilsidst skulde troe det. Jeg kalder det en Daarlighed hos de Mandfolk, der virkelig mene hvad de sige, dem som holde et Par spillende sorte Øine for ufeilbarlige Kiendetegn paa en stor Forstand, og et Par blaae smagtende paa et ømt, medlidende og dydigt Hierte; de som stadig troe, at et Par sneehvide Hænder aldrig kan giøre ont, og at et Par smaa Fødder aldrig gaae paa ulovlige Veie. Men de, som tale saaledes imod deres Bevidsthed, blot for ved deres Smiger at naae en eller anden af deres onde Hensigter, de begaae uden Tvivl den nederdrægtigste, den afskyeligste Ondskab.

4.

Religion, Sædelære, og den borgerlige Lov vare fra utænkelige Tider Dommere over de menneskelige Handlinger. Gudommen selv — thi den indskiød og de borgerlige eller selskabelige Love — Guddommen berettigede dem til at bestemme vor

Opførsel. Men fra Arilds Tid var og Menneskets Natur Stolthed, og af en medfødt Begierlighed efter det ypperste Sted har det, saa længe man kan erindre, søgt at nedtrykke dem til sig, som det ikke kunde ophøie sig til. Lige saa lidet var det mueligt, at Mennesket ei hastig skulde kaste sig op til Dommere over de Himmelske, hvoraf det burde lade sig dømme; som det var rimeligt, at det ikke snart skulde finde Mangler og Feil hos dem, naar det først søgte saadanne. De bleve befundne at være for enfoldige, for alvorlige og for strenge. Man troede følgelig, at man burde sætte dem Formyndere, eller rettere: man holdt det for tienligt, at sætte sig selv en Øvrighed, som var mægtig nok til at holde den anden, af Gud beskikkede, Ligevægten, og i Nødsfald at see den paa Fingrene; en Maxime, som dengang var falsk og uundskyldelig, men som til andre Tider og i andre Tilfælde har været fulgt med god Nytte, f. Ex. da Rommerne satte Tribunos Plebis imod deres Borgemestere, eller (ifald det er tilladt at sammenligne smaa Ting med store) da Kiøbenhavns Borgere beskikkede 32 Mænd til at holde et aarvaagent Øie med deres høiviſe Magistrat. Det Dristige, som var øiensynligt i Menneskets Foretagende mod Himmelens Fuldmægtige, søgte det at gotgiøre ved de Personers Anseelse, som det beskikkede til dets Overdommere. Fornuft blev givet Religionen, Levemaade Sædelæren, og Patriotisme de borgerlige Love til Opseere; alle tre gode og priisværdige, men som det i Almindelighed pleier at hændes, de blev hastig fordærvede ved den nye og uventede Høihed, hvortil man opløftede dem. Det varede ikke længe, forend at de, som alle nye Tyranner, søgte at vise og bestyrke deres Myndighed ved at giøre Forandringer. Den Enfoldighed og Omgiængelighed, hvori Religionen, Himmelens elskværdigste Datter, hidindtil havde sat al sin Styrke, den Nøgenhed, hvori hun havde søgt al sin Skiønhed, var

det første, som syntes Fornuften anstødeligt; den gav hende Klæder og Prydelser, og tvang hende til at iføre sig dem. Dog vare de endnu tarvelige, og Fornuften havde ikke betroet andre end sig selv til deres Forfærdigelse; men for evig skiulte de dog Yndigheder, hvis Tab de ikke oprettede, Skiønheder, som Menneskets Børn ei har seet siden. Levemaade og Patriotisme fulgte snart Fornuftens Exempel; thi de vare enige endnu, og Fornuften havde, som den ældste, et billigt Fortrin. Snart indsvøbtes Sædelære og Politiqve i Klæder, som, endskiønt ordentlige og velpassende, dog giorde, at man neppe kiendte dem for det, de havde været før. Levemaade, munter og ustadig selv, befandt paa sin Side snart, at Sædelæren var for alvorlig. Den forandrede denne jævntsindede Skiønheds Prydelser, og forøgede dem. Den sminkede hende, og drev det saa vidt, at den undertiden tvang hende til at dandse; dog var det endnu kun Levemaaden selv, som sang, naar Sædelæren dandsede. Fornuften, føielig for at være desto myndigere, gav sin Medregents Paafund Bifald, og troede, at sligt vilde giøre de himmelske Beherskerinder behageligere for deres Undersaatter. Religionen maatte dandse med, skiønt den græd, og snublede ved hvert andet Trin. Patriotisme vilde gierne endog heri have fulgt de andres Exempel; men den kunde aldrig tilfulde naae sit Øiemærke, om dette nu kom fordi dens Sang aldrig var harmonisk, eller fordi Politiqven, som den Menneskeligste af de tre Søstre, var tillige den Høimodigste og Egensindigste. Vist er det, at Patriotismens Sang altid har været hylende og skurrende, og at Politiqven indtil denne Dag neppe tør lade sig bebreide at have dandset en Dands til Ende derefter. Heller søgte den sande Patriotisme, som dengang endnu var hendes Opseere, ikke at tvinge hende dertil, uden sielden, naar et enkelt Tilfælde havde giort hende alt for suurseende, og da skeede det

kun ved Overtalelse. Og herved betog hun hende virkelig endeel af hendes naturlige Strenghed.

Men disse Tider var endnu de gyldne. Fornuft, Levemaade og Patriotisme har altid søgt at forfremme det menneskelige Kiøns Beste, skiønt de ikke altid har truffet de rette Midler dertil. Endskiønt de troede at skylde sig selv det, at giøre nogle Forandringer med de himmelske Beherskerinder, var de dog overmaade varsomme dermed. De bar Ærbødighed for dem, som de var overbeviiste at elske Mennesket. De lod sig nøie med, saa at sige, at humanisere dem lidet, i den Tanke derved at giøre dem behageligere. Og om de undertiden drev dette for vidt, skeede det meer af Svaghed end af Ondskab. Endnu var Religion og Sædelære kiendelige uagtet deres laante Prydelser; endnu var de tilgiængelige for Mennesket, og undertiden fortrolige med det, endskiønt ei saa ofte som før; endnu følte man Nytten af deres naadige og vise Regiment, endskiønt man sielden smagte dets himmelske Sødheder; og endnu var den patriotiske Borger ingen uforsonlig Fiende af Lovene.

Men hvem veed ikke, at Menneskets Vellyst er Forandring? Det varede ikke længe, førend endog disse Regenter syntes dem for enfoldige, for alvorlige og strenge; og det varede ei længe, førend man greb til, om ei reent at afskaffe dem, dog at give dem nye Medregenter, som kunde bøde paa disse Mangler. Hertil udsaae man Indbildningskraften, Modelyst, og en vis Egenskab, som jeg vil kalde Raisonneresyge. Og fra denne Tidspunkt begyndte den bedrøvede Forfatning, ifald en fuldkommen Forvirrelse ellers kan kaldes Forfatning, hvori Religion og Sædelære har været indtil vore Tider. Fra denne Tidspunkt begyndte det evige Fiendskab, som hersker imellem enhver tykhovedet Borger og de Love, som beskytte ham.

Det var lidet, at Indbildningskraften fandt Religionens

gamle troe Tiennere, de ærværdige christelige Pligter, at være for faa, og at den forøgede dem med et stort Antal andre af sin egen Façon; det var lidet, at den gav dem sit eget Liberie, en naragtig Klædedragt, som den forandrede hvert Øieblik, for at giøre den meer uskikket og bizarre. Religionen selv blev nu ikke kiendeligere, fra en Tid til en anden, end St. Maria til Loretto. Hastig sort og forstilt af utallige Lampers Røg ligesom denne, blev hun og ligesaa ofte omklædt. Indbildningskraften, denne evige Fabricitant, gav hende Klæder, ligesom den selv var plaget med Kulde eller Hede. Snart saae hun ud som en lodden og hæslig Grønlænderinde, snart som en letfoppende parisisk Nymphe, og i sine hypochondriske Tilfælde vanskabte den hende snart til en Furie, snart til en Coqvette. Alt, hvad hun beholdt bestandig, var en vis Charlatans-Masqve, hvori Indbildningskraften havde forgabet sig, fordi den havde en stor Deel af dens egne Lineamenter. Og nu blev Lystigheder anstillede i Religionens Navn. Det var et bestandigt Carneval; de helligste Pligter gik Dag og Nat paa Masqverade, og Lasterne sneg sig ind med dem under deres Forklædning. Nu dandsede ofte Hellighed og Stolthed, Religionsiver og Grusomhed sammen i een Qvadrille, og Mennesket kiendte dem ikke meer fra hinanden. Fra den Tid er det og, at man ikke længer kiender Andagt fra Hyklerie, eller Rundhed fra Ødselhed, eller Kiærlighed til Fædrenelandet fra Vindesyge og Oprør. Thi det er at mærke, at Modelyst og Raisonneresyge, som to i dette Tilfælde værdige Døttre af Indbildningskraften, hastig fulgte dens Exempel, og skiønt denne sidste endnu kun sielden og endnu kun ved Overtalelse kunde faae Lovene til at dandse med, saa forklædte den sig selv, og gik i et Selskab af Paalæg og Sædvaner, der vare udklædte som Lovene, paa Masqverade med de andre.

Apologie.

(Fragment.)

I dette Dieblik føler jeg, at man lettere kan forsvare en fremmed Sag end sin egen, og selv at denne falder os desto vanskeligere at forsvare, jo vigtigere og jo retfærdigere den er. Hiertet kan være saa fuldt, at det just af den Aarsag ikke let kan udøse sig, og saa mange Følelser af det Onde, vi lide, af den Uret, man giør os, kan da, naar Hiertet umueligt kan rumme meer men nødvendig enten maa briste eller løbe over, paa eengang strømme til vor Mund eller vor Pen, at vi hverken i en Hast kan finde Ord til dem, eller ordne dem ved et behørigt Valg, da de nemlig synes os alle lige trængende, lige vigtige, lige stærke. Da er det, at vore zittrende Læber kun kan stamme nogle afbrudte og neppe forstaaelige Klagemaal ud, imedens at den største Deel af de Grunde, vi har at anføre til vort Beste, baner sig en Vei igiennem vore Dine, og saaledes draabeviis spilder sig, eller i det mindste al den Kraft, hvormed de ellers skulde overtyde de kolde og følesløse Dommere, som de dog ikke kan røre. I fremmede eller ligegyldige Ting, eller og i Tilfælde, hvor vi ingen synderlig Ret har at paastaae — o da har vi ikke saa mange Grunde at gaae i Valg i, og heller føle vi dem ikke saa stærkt, at vi ikke skulde have koldt Blod og Overlæg og Ord nok til at ordne og fremsætte og udpynte dem, og overalt til at give dem den Vægt, som allene kan og sandt at sige allene bør kunne giøre dem gyldige i menneskelige Dommeres Dine. Hvem uden den Alvidende kan fortolke vore Suk? og hvem

uden Nyreprøveren forstaaer at veie vore Taarer? Ham, og ham allene tilkommer det at dømme os derefter.

Og i hans Hænder overdrog jeg min Sag, naar min Smerte var heftigst; thi jeg vidste, jeg følte, at han forstod mine Øines Dug og det Suk, som endnu kun svulmede i mit Bryst, og at han vist engang, naar han fandt det tienligt for mig, vilde udtyde den mindste af de Taarer, hvormed jeg vædede mit eensomme, mit forladte Leie, baade for dem, som aftvang mig den, og for dem, som enten foragtede og beloe eller selv lastede og fordømte den, uden at værdige den en nøiere Undersøgelse, og uden at have anden eller bedre Grund til dens Fordømmelse end denne: at den var flydt af mine Øine. Og dette satte jeg i min blendende, nedtrykkende, haabeløse Kummer forud at alle de giorde, der enten ved en Hændelse blev Vidner til mine Klager, eller hørte tale derom; fordi — nogle giorde det.

Naar Stormen undertiden sagtnedes, naar Skyerne fordeelte sig, og en venskabelig Straale af Solen naaede mit Bryst; naar de rasende Smerter nogle Øieblik holdt op at forstyrre min Siæl, og naar hede brændende Taarer ikke længer skiulte enhver bedre Udsigt for mine Øine: da forsonede jeg mig med Verden. I min lindrende Melancholie forekom jeg mig selv som — Taalmodigheden ved et Gravsted, og jeg smigrede mig med den Tanke, at jeg maatte see saaledes ud i de af mine Medborgeres Øine, som kunde see mig. Hvorledes, tænkte jeg, kan du begiere, at de skal røres ved den stille Taare, som de maaskee troe at være af Marmor, eller i det mindste at høre væsentlig til din Natur, enten konstled eller nødvendig, ufølt eller ustillelig? Mange af dem, hvis Hierter smeltede i reen og ædel og salig Vellyst, naar de tause heldede Øret til den dæmpede, sørgende Klang af din Harpe og til dine veemodige Sange, fordi

de følte, at det ikke var Konsten og ikke den affecterede Forførelse og ikke engang dig selv, men Sandhed, den guddommelige Sandhed, som foer igiennem dine zittrende Strenge, og fremlokkede mægtig, uimodstaaelig Sang af dine flammende Læber, — mange af dem, sagde jeg, vil og røres ved din personlige Klage, naar de først forstaae den; naar du overtyder dem om, at den hverken er blot Konst eller Forstillelse, eller ugrundet, eller ubillig, eller ubetydelig, eller uafhielpelig. Maaskee, tænkte jeg videre, at endog de, som hidindtil har været følesløse og selv troet sig fornærmede ved dit forvirrede, ofte afbrudte Klynken, skal ikke kunne modstaae dine med kolde og ordentlige Grunde udrustede Klagemaal. Overalt siger ja Fornuften, siger din egen Erfarenhed, at endskiønt det, vi giøre, sees af mange, saa falder det, vi lide, dog kun faa i Øinene. Vore huuslige Omstændigheder, vor Kummer, den Uret, man giør os, sees sidst af Alting, fordi det, som det Kiedsommeligste og Ubehageligste, sidst sees efter. Mon der ikke er mange ædle Menneskevenner, der nu kiende og elske dig blot som Digter, men som vist skulde ynke og om muligt hielpe dig som Menneske, dersom de kun saae din Stilling? der baade kunde og vilde aftørre dine Taarer, om de kun blev dem vaer? Og hvorledes skal de see dem, om du ikke peger derpaa? om du ikke taler? Det er en Mulighed, det er selv en Rimelighed, at du ved at tale vil bane dig Veien til den lille Lyksalighed, som du ønsker; men det er en afgiort Sag, at du derved vil overtyde den Deel af Verden, hvis Bifald var dit Formaal, om din Uskyldighed, dine Ønskers, dine Hensigters Ulastelighed, og den Uret, de giøre dig, som hverken spare Vold eller List paa at hindre dem; blot af denne Aarsag skylder du dig selv, du skylder din Ære det, at tale, og at tale tydeligt, høit, og

alt hvad Sandhed tillader dig. Alt dette sagde jeg mig i min Græmmelses Hviletimer.

Saa kom mit Mismod tilbage med alle sine sorte Skrækbilleder, og bredte sig ud for hver en smilende Udsigt, og fordoblede mine Ulykkers Vægt, og nedtrykte min Siæl, og qvalte hver opstigende Tanke om Modstræbelse i mit Bryst. I en lang Sorgeskare kom først mit Hiertes kiæreste Børn, alle mine spædeste, uskyldigste, fornuftigste, dydigste, og — snarest afviiste, bitterst forhaanede, længst bortkastede Ønsker. Saa kom fire Liig: min Helbred, mit Rygte, min Frihed og min Ungdom, og strax efter dem den nøgne, nedbøiede, hielpeløse, foragtelige Armod; herpaa fulgte, Haand i Haand, i en lang Rad, suurseende, ubudne Fremmede: uvenskabelige og uformodentlige Tilfælde, og saa alle min Konstes, min Characteers og mine Fiender — og iblant disse til min Bestyrtelse allerøverst jeg selv, mit Hæng til at være Digter, og mine beste Arbeider, som havde tilveiebragt mig manges Opmærksomhed, og min Egensind, min Letsindighed, min Fremfusenhed og Stolthed, der havde giort denne Opmærksomhed til Galde, Gift og Død for mig. Smilende, som alle mine øvrige Fiender, skulde jeg have fulgt min Lykke til Jorden; thi den dræbte jeg selv med koldt Blod, og — fortrød det ikke. Men i sit Fald havde den Hevngierrige trakt min Lyksalighed med sig, og qvalt den; og derfor gik jeg indsvøbt i mit Flor og græd. Endelig kom de, som burde være, og de, som kaldte sig mine Venner; og et Glimt af angstfuldt Haab, et frygtsomt bedende Smiil brød igiennem mine tunge Taarer, for at hefte sig paa deres Ansigter, — og Himmel! Foragt, Vrede straalede mig imøde af deres Øine; Bebreidelser, Forhaanelser, Forbandelser, Trusler, Gift strømmede ud af deres Læber, og en Dolk var i deres opløftede Hænder, som de kun endnu holdt tilbage i det Haab, at mine Fiender eller jeg selv

snart vilde forekomme dem. Nu raabte jeg: etiam tu, mi Brute! etiam tu! nu saae jeg op imod Himmelen, sukkede engang endnu, skiulte mit Ansigt — og sank! Nei, nei! raabte mit Mismod mig endnu i Øret, det nytter ikke, at du længer stemmer dig imod din Ulykke.

Naar jeg da længe havde lagt i denne haabeløse Stilling, kom min retfærdige Sag, understøtted af Fornuft og Religion, igien til min Siæl. „Hvi sover du? hvi forlader du mig?" sagde den; „og er det mig allene, er det ikke den sidste Gnist af din timelige Lyksalighed, er det ikke selv i visse Maader dit Liv, din Ære, din Samvittighed, og dit evige Vel, som du har at stride for? Kan du giøre mindre derfor end tale? Der er en retfærdig og barmhiertig Gud, som er Herre over de menneskelige Hierter, og som kan velsigne dine Ord, om det er hans behagelige Villie; men som vist vil straffe din fortvivlede Taushed, og ansee dig som en Selvmorder, om du ikke giør alt hvad du kan for at frelse dig."

Denne sidste Tanke bestemte mig. Jeg besluttede at udøse mit hele kummerfulde Hierte; jeg vilde høit og tydeligt forklare min beklagelige Tilstand og dens Oprindelse, men især vilde jeg fremlægge mit sidste, mit eneste timelige Ønske, jeg vilde vise hvad der først havde givet Anledning dertil, hvorledes det Tid efter anden, født af Omstændigheder og Hændelser, men næret af Religion og Dyd og Fornuft, opdraget af et sundt og christeligt Overlæg, havde naaet den modne Styrke i min Siæl, at mit sidste Suk allene kunde udrydde det. Jeg vilde vise, hvor lovligt, hvor billigt, hvor uskyldigt det var; at det ikke kunde fornærme nogen, men at min hele Lyksalighed beroede derpaa; at jeg ved dets Bønhørelse og derved allene kunde blive nyttig for mange og ingen til Byrde. Saa vilde jeg med sammenfoldede Hænder bede enhver af mine Medborgere, om mue-

ligt at hielpe deres arme Digter til den Ret, som staaer aaben for den Uselste; og i det mindste ikke at hindre mig deri, ikke at rive det bort fra mig, som jeg har faaet fat paa, og som jeg maaskee endnu kan redde mig ved af de Bølger, der slaae sammen over mit Hoved. Og for ydermere at bevæge dem til denne Medlidenhed, vilde jeg vise dem enhver uundgaaelig Følge af mit Ønskes Bønhørelse eller Forkastelse.

Saaledes satte jeg mig for at forsvare min Sag, og til mine Dommere vilde jeg vælge, om muligt, hele Verden, men især dem af mine Medborgere, som har værdiget mit Talent og dets Frugter deres Opmærksomhed. Maaskee dog en Deel af dem — sagde mit opstigende Haab — maaskee mange vil finde, at jeg intet Ubilligt, intet Ulovligt, intet Ufornuftigt begierer; at jeg intet ønsker uden den Ret, den Lyksalighed, som den allernaadigste Regiering ikke negter den Ringeste blant sine Undersaatter, og som ingen anden bør kunne negte: den, at fortiene mit Brød ved mine Hænders Arbeide.

Anmærkninger.

S. 1: **Forerindring til „Adskilligt af Johannes Evald".** Denne lille Samling, hvis Titel er: Adskilligt af Johannes Evald. Kiøbenhavn 1771, Findes tilkiøbs hos Rothens Arvinger og Proft, Universitæts-Boghandler, paa Børsen i No. 11. 12 og 13 (60 Sider, 8vo.) indeholder: Philet (II, S. 3-16), Sørge-Cantata over Enke-Dronning Sophie Magdalene (I, S. 40-48) og Ønske til Jfr. Wormstrup (II, S. 19-20).

Til denne Forerindring fandtes intet Forarbeide fra Th.s Haand.

— 3, L. 9: Forfatteren af den Kritiske Journal] Jac. Baden; see II, S. 215-16.

— 4, — 5: besvære min Læsere] Orig.: besvare mine Læsere.

— 5, — 20: Frygtens Skygger] Orig.: Frygten Skygger.

— 6, — 23: Dette har jeg holdt for nødvendigst osv.] I Orig. begynder her ikke nogen ny Linie.

— 7, — 3-4: Men hvorfor jeg haster med at lade dem trykke, veed jeg meget vel.] Hvad Digteren herved sigter til, lader sig nu neppe videre oplyse.

— —, — 15-17: en Forløbere for en større Samling osv.] En saadan større Samling af lyriske Digte udgav Ew. dog ikke før i det første Bind af „Samtlige Skrifter" 1780.

— 9: **To Avisartikler.** Adr. Av. 1772, No. 28, d. 17.

Febr., og No. 38, d. 25. Febr. — Morgenblad for 1819, No. 12, udg. af J. Kragh Høst, 4to.

Til disse Avisartikler, saavel som til det Øvrige der indeholdes i nærværende Bind, forefandtes fra Th.s Haand intet andet Forarbeide end Afskrifter og nogle enkelte Bemærkninger, som nedenfor angives paa sine Steder.

J. Kr. Høst siger paa anførte Sted: „Efter Struensees Fald strømmede der en Mængde mest ligesaa slette som lumpne Vers ud, for at haane den fangne Mand og dem der maatte dele hans Skjæbne. Næsten hver Dag saae nye Pjeser ile fra Pressen, næsten hver Adresseavis lagde danske, tyske, latinske Triumfraab til Skue. Den 81 Aars Olding, Provst Jacob Muus i Steenløse var ogsaa med, og priste Gud „vor Judex Justus", som „handthævet vor Monark". Endelig tabte En af Musernes øjensynlig yndede [?] Venner Taalmodigheden og skrev:

Et Dikt i Anledning af dem, som i Anledning af den 17de Januarii ere blevne Diktere.

I ædle Muser rykker op!
Jeg seer en grum ophidset Skare,
Som ey vil Eders Ære spare;
Men plyndre frit fra Taa til Top.
Den Skaal for Eder skienket er,
Som nyelig før i disse Dage
Misbrugte Piger maatte smage
Blant Vold og Ødelæggelser.
Matrosen før ophidset var;
Nu er Poeters Time kommen:
I Maven Sult og lidt i Lommen,

L. 26: Som nyelig før i disse Dage osv.] Her sigtes til Pøbelens Ødelæggelser i Smaagaderne den 17. Januar.

Man altsaa til Geværet tar.
De drives dog af Nidkierhed
Ret som Matroser, naar de rove,
Og Himlens Ret mod Skioger ove;
Saa er Poeten nu bereed;
Bereed til Musers Undergang
Paa langs og tvers, om du forlanger
Om Folkets Fryd, om Horer, Fanger
Her er at faae og alt i Sang.
Urimelige Riim og Snak
Nu skriver Degn og Skolemester;
Ja riimforlegne Landsbye Præster
Dog ofre Judex Justus Tak.
Jeg tænkte Dikte-Kunsten var
En Vittigheds og Skionheds Moder,
Og hoye Tanker vare Poder,
Som Nærings-Saft af hende har;
Men naar den uden Vid og Fynd
Med tosset Grovhed os hiemsøger,
Og frek paa Dydens Regning spøger,
Da er den kun en Straf for Synd.
Er Ædelmodighed en Dyd,
Da spog kun ey med Fangers Lænker;
Den Kloge seer dit Spog og tænker,
At det er sorte Sieles Fryd.
Som naar et Rovdyr fældet er,
Man horer Ravne, Krager skrige,
Og kun om Rov at føre Krige;
Saa man og nu Poeter seer.
I sultne Siele lad engang
Paa Eders Skraalen Ende være,
Saa skriver jeg til Eders Ære
En Gravskrift over Eders Sang.
Jeg kiober alt, hvad skrevet er,

snart vilde forekomme dem. Nu raabte jeg: etiam tu, mi Brute! etiam tu! nu saae jeg op imod Himmelen, sukkede engang endnu, skiulte mit Ansigt — og sank! Nei, nei! raabte mit Mismod mig endnu i Øret, det nytter ikke, at du længer stemmer dig imod din Ulykke.

Naar jeg da længe havde lagt i denne haabeløse Stilling, kom min retfærdige Sag, understøtted af Fornuft og Religion, igien til min Siæl. „Hvi sover du? hvi forlader du mig?" sagde den; „og er det mig allene, er det ikke den sidste Gnist af din timelige Lyksalighed, er det ikke selv i visse Maader dit Liv, din Ære, din Samvittighed, og dit evige Vel, som du har at stride for? Kan du giøre mindre derfor end tale? Der er en retfærdig og barmhiertig Gud, som er Herre over de menneskelige Hierter, og som kan velsigne dine Ord, om det er hans behagelige Villie; men som vist vil straffe din fortvivlede Taushed, og ansee dig som en Selvmorder, om du ikke giør alt hvad du kan for at frelse dig."

Denne sidste Tanke bestemte mig. Jeg besluttede at udøse mit hele kummerfulde Hierte; jeg vilde høit og tydeligt forklare min beklagelige Tilstand og dens Oprindelse, men især vilde jeg fremlægge mit sidste, mit eneste timelige Ønske, jeg vilde vise hvad der først havde givet Anledning dertil, hvorledes det Tid efter anden, født af Omstændigheder og Hændelser, men næret af Religion og Dyd og Fornuft, opdraget af et sundt og christeligt Overlæg, havde naaet den modne Styrke i min Siæl, at mit sidste Suk allene kunde udrydde det. Jeg vilde vise, hvor lovligt, hvor billigt, hvor uskyldigt det var; at det ikke kunde fornærme nogen, men at min hele Lyksalighed beroede derpaa; at jeg ved dets Bønhørelse og derved allene kunde blive nyttig for mange og ingen til Byrde. Saa vilde jeg med sammenfoldede Hænder bede enhver af mine Medborgere, om mue-

ligt at hielpe deres arme Digter til den Ret, som staaer aaben for den Uselste; og i det mindste ikke at hindre mig deri, ikke at rive det bort fra mig, som jeg har faaet fat paa, og som jeg maaskee endnu kan redde mig ved af de Bølger, der slaae sammen over mit Hoved. Og for ydermere at bevæge dem til denne Medlidenhed, vilde jeg vise dem enhver uundgaaelig Følge af mit Ønskes Bønhørelse eller Forkastelse.

Saaledes satte jeg mig for at forsvare min Sag, og til mine Dommere vilde jeg vælge, om muligt, hele Verden, men især dem af mine Medborgere, som har værdiget mit Talent og dets Frugter deres Opmærksomhed. Maaskee dog en Deel af dem — sagde mit opstigende Haab — maaskee mange vil finde, at jeg intet Ubilligt, intet Ulovligt, intet Ufornuftigt begierer; at jeg intet ønsker uden den Ret, den Lyksalighed, som den allernaadigste Regiering ikke negter den Ringeste blant sine Undersaatter, og som ingen anden bør kunne negte: den, at fortiene mit Brød ved mine Hænders Arbeide.

Anmærkninger.

S. 1: **Forerindring til „Adskilligt af Johannes Evald".** Denne lille Samling, hvis Titel er: Adskilligt af Johannes Evald. Kiøbenhavn 1771, Findes tilkiøbs hos Rothens Arvinger og Proft, Universitæts-Boghandler, paa Børsen i No. 11. 12 og 13 (60 Sider, 8vo.) indeholder: Philet (II, S. 3-16), Sørge-Cantata over Enke-Dronning Sophie Magdalene (I, S. 40-48) og Ønske til Jfr. Wormstrup (II, S. 19-20).

Til denne Forerindring fandtes intet Forarbeide fra Th.s Haand.

— 3, L. 9: Forfatteren af den Kritiske Journal] Jac. Baden; see II, S. 215-16.

— 4, — 5: besvære min Læsere] Orig.: besvare mine Læsere.

— 5, — 20: Frygtens Skygger] Orig.: Frygten Skygger.

— 6, — 23: Dette har jeg holdt for nødvendigst osv.] I Orig. begynder her ikke nogen ny Linie.

— 7, — 3-4: Men hvorfor jeg haster med at lade dem trykke, veed jeg meget vel.] Hvad Digteren herved sigter til, lader sig nu neppe videre oplyse.

— —, — 15-17: en Forløbere for en større Samling osv.] En saadan større Samling af lyriske Digte udgav Ew. dog ikke før i det første Bind af „Samtlige Skrifter" 1780.

— 9: **To Avisartikler.** Adr. Av. 1772, No. 28, d. 17.

Febr., og No. 38, d. 25. Febr. — Morgenblad for 1819, No. 12, udg. af J. Kragh Høst, 4to.

Til disse Avisartikler, saavel som til det Øvrige der indeholdes i nærværende Bind, forefandtes fra Th.s Haand intet andet Forarbeide end Afskrifter og nogle enkelte Bemærkninger, som nedenfor angives paa sine Steder.

J. Kr. Høst siger paa anførte Sted: „Efter Struensees Fald strømmede der en Mængde mest ligesaa slette som lumpne Vers ud, for at haane den fangne Mand og dem der maatte dele hans Skjæbne. Næsten hver Dag saae nye Pjeser ile fra Pressen, næsten hver Adresseavis lagde danske, tyske, latinske Triumfraab til Skue. Den 81 Aars Olding, Provst Jacob Muus i Steenløse var ogsaa med, og priste Gud „vor Judex Justus", som „handthævet vor Monark". Endelig tabte En af Musernes øjensynlig yndede [?] Venner Taalmodigheden og skrev:

Et Dikt i Anledning af dem, som i Anledning af den 17de Januarii ere blevne Diktere.

I ædle Muser rykker op!
Jeg seer en grum ophidset Skare,
Som ey vil Eders Ære spare;
Men plyndre frit fra Taa til Top.
Den Skaal for Eder skienket er,
Som nyelig før i disse Dage
Misbrugte Piger maatte smage
Blant Vold og Ødelæggelser.
Matrosen før ophidset var;
Nu er Poeters Time kommen:
I Maven Sult og lidt i Lommen,

L. 26: Som nyelig før i disse Dage osv.] Her sigtes til Pøbelens Ødelæggelser i Smaagaderne den 17. Januar.

Man altsaa til Geværet tar.
De drives dog af Nidkierhed
Ret som Matroser, naar de røve,
Og Himlens Ret mod Skiøger øve;
Saa er Poeten nu bereed;
Bereed til Musers Undergang
Paa langs og tvers, om du forlanger
Om Folkets Fryd, om Horer, Fanger
Her er at faae og alt i Sang.
Urimelige Riim og Snak
Nu skriver Degn og Skolemester;
Ja riimforlegne Landsbye Præster
Dog ofre Judex Justus Tak.
Jeg tænkte Dikte-Kunsten var
En Vittigheds og Skiønheds Moder,
Og høye Tanker vare Poder,
Som Nærings-Safr af hende har;
Men naar den uden Vid og Fynd
Med tosset Grovhed os hiemsøger,
Og frek paa Dydens Regning spøger,
Da er den kun en Straf for Synd.
Er Ædelmodighed en Dyd,
Da spøg kun ey med Fangers Lænker;
Den Kloge seer dit Spøg og tænker,
At det er sorte Sieles Fryd.
Som naar et Rovdyr fældet er,
Man hører Ravne, Krager skrige,
Og kun om Rov at føre Krige;
Saa man og nu Poeter seer.
I sultne Siele lad engang
Paa Eders Skraalen Ende være,
Saa skriver jeg til Eders Ære
En Gravskrift over Eders Sang.
Jeg kiøber alt, hvad skrevet er,

(En Patriotes Brev undtagen)
Om Struensée til Skam for Smagen;
Til Lethe Flod jeg Pakken bær,
Og naar jeg smider den her ud,
Jeg eet af Himlen vil forlange:
Fra Struensée og slige Sange
Befrie os kiere Herre Gud.

E."

S. 12, L. 19: Adresse=Contoirets Efterretninger] Orig.: Adresse=Contoiret Efterretninger.

— —, — 21=26: den gode gamle ærværdige Provst, hvis Vers osv.] „Det Vers af Provsten, hvorom Ewald dømte saa mildt", anføres her efter J. Kragh Høsts Aftryk:

„Vedvarende Erindring af den 17 Jan. i. A.
Sært nok! mod sidst i Fjor, om Polske Konges Skjæbne,
Da Foedererte Pak sig mod ham torde væbne,
Han fra sin Hoved=Stad saa hovedkuls udført;
Saa voldsom slæbet om, ach noget fast uhørt;
Sært nu! saa først i Aar mod Dannerkongens Vælde,
Men paa urette Sted, opstiltes Fange=Fælde.
Et hemmeligt Complot den Souveraine Magt
Anmasset sig at faae den som i Støvet lagt.
Men hvad? Forunderlig en Stanislaus Augustus
Blev reddet, revet ud: og Gud, vor Judex Justus,
Handthævet vor Monarch, strax røbet deres Agt,
Det Helved=Spind blev spildt og noksom overflakt.
Kom her een Ulyks=Fugl, O! Gud har her en Ester,
Høist æret af sit Folk, velsignet af os Præster,
Hun Debora, Judith, saa viis i Abel=Stad,
Og faaer, som Stad og Land, vor fromme Konge glad.

L. 1: En Patriotes Brev undtagen] Suhms Brev til Kongen (see Suhms Skrifter XVI, S. 1).

Vor Damor, Danne-Bood, og Dronningernes Ære
Vort Konge-Huuses Priis skal Juliane være,
Hun høste megen Frugt af sin Aarvaagenhed,
Bemøyelser og Fliid, i mangt et Aar med Fred!

S. 13, L. 2: **Til Hr. N.**] Denne Artikel er Svar paa følgende Inserat i Adr. Av. No. 30:

„Til Trøst for E.

Mange have med mig forundret sig over, at Hr. Ewald tager sig denne Satire saa nær. Vi troede eensfoldigen hans Ære saa meget mindre fornærmet ved et Digt i denne Smag, som det foruden andet kunde tiene til at igiendrive en Beskyldning imod ham, der efter vore Tanker var af langt større Vigtighed. Ordet gaaer han er Forfatter af de tappre Klappere, et Rygte, hvoraf vi ey meente nogen har Aarsag at være stolt! Havde han nu, som Forfatteren ved dette, beviist sin Arveret til den Boileauiske Geist, skulde man ey lættelig fæste Liid til forrige Beretning. Vi i det mindste søgte forgiæves efter saa megen Vittighed i hiint Efterstykke, som vi uden Søgning fandt i dette lille Digt. Man veed desuden, at hvis det første er et Hastværk, saa er det sidste ey mindre. Men den Tænkemaade, som skinner frem deraf, paastaaer Hr. Ewald er baade krybende og sig uværdig. Vel muelig! man veed nok, Poeter, ligesom Sibyllerne fordum, ofte ere hiemsøgte af den onde Aand, ellers forsikre de som kiende Forfatteren helligen, at Mistanken er falsk, mange indbildede sig og at Hr. Ewalds Sympathie med sultne Riimere ere [er] ligesaa latterlig som dens [hans] Medynk med Forrædere utidig. Hvem skal man troe, en Digter der vidner om sig selv, eller upartiske Venner af hans Rival?

N."

S. 15: **Adskilligt om Joh. Evalds Levnet og Meninger.** Dette Fragment er efter Th.s Formodning skrevet i Aaret 1772 (smlg. VI, S. 322-23, Anm. til S. 66, L. 1).

Mſptet, ſom findes blandt de Ewaldſke Papirer paa det ſtore kgl. Bibliothek, er overſkrevet: Cap. 1. See VI, S. 133, L. 7, til S. 136, L. 8, med tilhørende Anm. S. 326.

— 18, L. 27: Lieutenant A***] D. e. Lieutenant Abrahamſon.

— 20, — 26 til S. 21, L. 7: at man aldrig bør ſøge det Onde i Menneſket oſv.] Disſe Bemærkninger gjenfindes VI, S. 130, L. 11-25.

— 23: **Joh. Ewalds Levnet og Meninger.** Dette Fragment, hvortil Mſptet findes blandt de Ewaldſke Papirer paa det ſtore kgl. Bibliothek, er forfattet i Aaret 1775 (ſee Digteren Joh. Ewalds Liv og Forholde oſv., af F. C. Olſen, S. 59-60, S. 64-65). Rahbek lod det for Størſtedelen aftrykke i Tilſkueren for 1804, II, S. 811-24, 1805, I, S. 1—8, 121-136, 185-200 og 209-216, og i Ny Minerva for 1808, S. 151-168. See Molb. Ev.s Levn. S. 183-188.

— 25, L. 2: De, min beſte Ven] Dr. th. Schønheyder.

— —, — 11: Deres Kiæreſte] D. e. Deres Kone.

— 27, — 9-10: den ædle Ringekonſt] Ringekonſt, efter forældet Sprogbrug for: Brydningskonſt (VI, S. 175, L. 13).

— 33, — 8-9: Stoldbroder] forældet Form for: Staldbroder.

— 38, — 3-4: paa een Omſtændighed nær, ſom jeg ved Leilighed ſkal fortælle] Det her Forbigaaede kommer ikke til Omtale nedenfor.

— —, — 22: hans Lening] Lening, eller Læning, i Datidens Talebrug for: Lønning (Löhnung). Ligeledes S. 58, L. 12.

— 39, — 20: den laſterhafte Ubillighed] Om Ew.s Brug af Germanismen laſterhaft, der ogſaa forekommer S. 108, L. 22, kan ſees VI, S. 322, Anm. til S. 47, L. 24.

S. 44, L. 13: Jeg blev følgelig imod min Villie Student] At her uden stræng Nødvendighed begyndes et nyt Afsnit, hvor sligt ikke finder Sted i Mspt., er imod Udg.s Hensigt bleven staaende efter Th.s ved Trykningen benyttede Afskrift. Det Samme er Tilfældet med S. 63, L. 26; S. 70, L. 31; S. 76, L. 7; S. 83, L. 24; S. S. 94, L. 25; S. 98, L. 13; S. 100, L. 21; og S. 110, L. 8. Smlg. nedenfor Anm. til S. 52, L. 10.

— 49, — 11: en Amadis] Helten i en spansk Ridderroman fra Middelalderen.

— 52, — 10: Endelig kan jeg vende tilbage til min Fortælning] I Mspt. begynder her ikke noget nyt Afsnit, hvilket dog Meningen synes at kræve.

— 53, — 11-12: overalt kan du ja sige ham det] Ja d. e. jo, efter en hos Ew. (f. Ex. II, S. 102, L. 9) oftere forekommende Germanisme.

— 57, — 8-9: og det sexten Aar efterat jeg har drukket den] Ew. havde først skrevet: og det femten Aar osv. Da det Fortalte foregik 1759, og Digteren skriver det i 1775, er sexten Aar det Rette.

— 59, — 16: en til Laster og til Natur hærdet Vane] Laster d. e. Last; om denne Ew.ske Germanisme, der gjentages S. 109, L. 11, og S. 119, L. 6, kan sees II, S. 240, Anm. til S. 47, L. 12.

— 61, — 5: en Oinokoiliolog] Dette Ord kan oversættes ved: en Viinbugkyndig.

— 63, — 23-24: udvidede mit Hierte til et Svælg af Kiærlighed] Om denne Ew.ske Brug af Ordet Svælg kan sees I, S. 195, Anm. til S. 84, L. 7.

— —, — 31: en Schah Sefi] En Schah Sefi (Sofi?) har i Msptet først heddet en Schah Nadir, skjøndt det synes temmelig ligegyldigt, hvilket af disse persiske Fyrstenavne her blev brugt.

S. 64, L. 13: hypochondriske, baragruiniske Tanker] Om Ordet baragruinisk, som ogsaa forekommer nedenfor S. 103, L. 9, har Udg. ingen Oplysning kunnet finde.

— 65, — 15: Clarices Lovelace] Lovelace er Elskeren i Richardsons Roman Clarissa Harlowe.

— 71, — 26: forlovet op til begge Ørnene] Ørnene, forældet for: Ørene (som Th.s Afskrift har), Ørerne.

— 72, — 7-8 Und der Oberst Trumpf saß hoch im elastischen Lehnstuhl, dachte sig seiner Jugend Sünden &c.] I Fr. W. Zachariä's Digt: Der Phaëton, 1ste Sang, forekommer:

Und der Oberste Tromm saß hoch im elastischen Lehnstuhl,
Fühlte die Stalfedern nicht

osv.; men den anden Linie: Dachte sich osv. findes der ikke. (Th.)

— —, — 12: dine blaae smagtende Øine] Smagtende, som sædvanligt hos Ew. for: smægtende.

— 73, — 5: alle Vaarens spæde Yndigheder] Mspt. har først havt: alle Vaarets osv. Smlg. II, S. 243, Anm. til S. 51, L. 12, hvor den prosaiske Udg.s Læsemaade saaledes synes at være mere end en Trykfeil.

— 74, — 7: uden Forældre, uden Opseere] Opseere, Germanisme for: Paapassere, Foresatte.

— —, — 12: Vilde jeg overlade mig til min Pinsel] Pinsel, Germanisme for: Pensel; smlg. VII, S. 228, Anm. til S. 112, L. 17.

— 75, — 6-7: den nysanforte cluninstaridosarchidiske Lignelse] Det lange uoversættelige Ord: cluninstaridosarchidiske synes sammensat af clunis, instar, ἐιδος og σαρξ, og skulde da have heddet: cluninstaridosarkiske.

— 75, — 14: den ærlige Mester Gotskalk] Udentvivl Mestermanden Gotskalk Mühlhausen, som halshuggede Struensee og Brandt.

S. 75, L. 28-29: vor Oncle Tobby og ... den ærlige Corporal Trim] Personer i Sternes Roman Tristram Shandy.

— 86, — 14: to runde, elastiske, svulmende —] I Mſptet ere disse Ord overstrøgne, dog ganske flygtigt og derfor neppe ved Ew. selv, der i saa Fald vilde have gjort dem ulæselige; men rimeligviis ved Rahbek, i hvis Aftryk disse Ord ere udeladte, og der øiensynligt her, ligesom ved de i VI, S. 23—66 og 113—314 indførte Fragmenter, har benyttet Originalmanuskriptet til at sendes i Trykkeriet. Paa samme Maade forholder det sig S. 89, L. 7-9, med den Sætning: forend jeg forntødede ... i Øinene, og samme Side L. 18 med de to midterste Bogstaver i Ordet morderiske, som er gjort til mordiske.

— 87, — 8: paa Gravens Bredde.] Nedenunder dette er i Mſptet tegnet et Dødninghoved over to korslagte Been.

— 88, — 9-10: Med en Clementinas melancholske, afmaalte, langsomme Gang] Clementina er en af Hovedpersonerne i Richardsons Roman Charles Grandison.

— 95, — 5-6: saa got som Vinetti og maaskee saa got som Aretin selv] Med Vinetti mener Ew. udentvivl den franske Læge Nicol. Venette, Forfatter til: De la génération de l'homme, ou Tableau de l'Amour conjugal (Leipz. 1698, og oftere). Aretino, der levede henimod Midten af det 16de Aarhundrede, er bekjendt for sine utugtige Skrifter; smlg. VI, S. 237, L. 14.

— 96, — 9-10: Folk af Deres og mit Slag] Slag, forældet Form for: Slags.

— 97, — 27: dette Reiende] D. e. denne Reien.

— 98, — 21: som jeg virkelig traktes i Haar med] Traktes, forældet Form for: trækkedes.

— 102, — 25-26: langt fra at komme min Blødhed til Hielp] Blødhed, Germanisme for: Blyhed, Undseelighed (Blödigkeit).

S. 103, L. 11: en Broderdatter af min Vert] Søskendebarn til Arendse; see nedenfor, Anm. til S. 110, L. 16-17.

— 105, — 8: det søde, hellige, ubeskrivelige Zittrende] D. e. den søde . . . Zittren.

— 109, — 7: det stadige Tillid] Dette urigtige Ordkjøn forekommer ikke tiere hos Ew. og er her maaskee kun en Skrivfeil, idetmindste hedder dette Sted i det eneste bevarede lille Conceptfragment af „Levnet og Meninger": Jeg har den Tillid til Forsynet.

— 110, — 16-17: den ældste Jomfrue H * * *] Arendse Huulegaard var Datter af en Hørkræmmer H., hvis Broder 1759 blev Ewalds Stivfader. Hun blev gift 1763 med Hørkræmmer Kiber, der siden blev Gjæstgiver i Den hvide Svane i Studiistrædet. En af hendes Søstre, Christiane, blev 1765 gift med Hørkræmmer Ebbesen (see II, S. 105-106). Arendse døde 1794 tilligemed sin eneste Datter (gift med Skibschirurg Kierumgaard), begge af smitsom Feber, som Moderen paadrog sig ved at pleie Datteren. (Th.)

— 117, — 19: som et Lynild] Ew. skrev baade en og et Lynild; smlg. III, S. 282, Anm. til S. 64, L. 8.

— 129, — 9-10: Et Fruentimmer, hvorpaa den Tid vist den største Deel af min Lykke beroede] Udentvivl Ew.s Moder.

— 132, — 2-5: Thi hvem siger, at det ikke er et Axioma: Det Menneske . . . Forbud?] Th. læste: . . . Axioma? Det Menneske . . . Forbud.

— —, — 6: Propositio Maior] Over- eller Hovedsætningen, hvorpaa et Beviis støtter sig.

— 133, — 11: deres Besiddere] d. e. deres Besidder.

— 134, — 5-6: vil jeg fortælle [Læseren] i min næste Artikel] Tilføielsen af Ordet Læseren findes ikke i Th.s Afskrift.

S. 135: Fortale til Joh. Ewalds samtlige Skrifter, I, 1780.] Foran Fortalen findes i nysnævnte Bind følgende Tilegnelse:

Til Kongen.

Allernaadigste Konge!

De Skrifter, hvoraf jeg her i dybeste Underdanighed nedlægger det første Bind for Deres Majestæts Throne, ere paa to eller tre smaa Stykker nær alle forfattede under Deres blide, Deres i saa mange Henseender velsignede Regiering. Maatte mine Arbeiders indvortes Værd kun nogenledes svare til den Forudsætning, som jeg bør have derom, da jeg understaaer mig at pryde dem med min Konges Navn, da skal de overtyde Efterslægten om den Beskyttelse, de Opmuntringer, Deres Majestæt værdigede Muserne og blant deres Dyrkere mig i Særdeleshed; men de skal meer — de skal være et af de tusinde talende Beviis paa den Lyksalighed, som stedse nedstrømmer fra Skioldungernes Scepter, og muligt hielpe til at udsprede Glæde og Viisdom og patriotisk Sindelav og Heltedyd, endog blant de tilkommende Danske.

Livets Herre forlænge Deres Majestæts Dage, og han den Algode krone dem med Held og Fred og alle sine beste Velsignelser.

Kiøbenhavn, den 7. April 1780.

Allerunderdanigst

Johannes Ewald.

Af en mellem de Ew.ske Mspter opbevaret Billet fra Carstens til Ew. sees, at Slutningen heraf, fra de skal være et af de tusinde osv., næsten Ord til andet skriver sig fra Carstens.

S. 140, L. 12: Indbildningskraft] Paa nærværende Sted, men ikke hvor dette Ord ellers forekommer i Fortalen, har Orig.: Indbildingskraft, en Form, som ikke tilhører Ew.

— 141, — 2: forudfølte] Orig. har: forud følte, hvilket rettere burde have været beholdt.

— 142, — 2-3: et vellystigt Sysende] D. e. en vellystig Gysen.

— —, — 12: Om en Edelmann] Edelmann var en for sine atheistiske Skrifter bekjendt Forfatter fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede; smlg. VI, S. 237, L. 15.

— —, — 13: en Mandrin] Den bekjendte Røver Louis Mandrin, som levede i den første Halvdeel af det 18de Aarhundrede. Orig. (og Th.) har: en Mandarin.

— —, — 26-27: Naar jeg saae en Alexander i Sisygambis Telt] Om den Ærbødighed, Alexander den Store viste Darius' Moder Sisygambis, medens hun var i hans Fangenskab, har Ew. formodentlig læst i Curtius' Alexanders Historie, III, 12; IV, 10; V, 2. Orig. (og Th.) har: ... Sisygambis's Telt, ligesom S. 143. L. 16: Cornelius's; Former, der sikkert ikke tilhøre Ew. (smlg. II, S. 240, Anm. til S. 47, L. 5). Ogsaa Formen Diogen i L. 29 er maaskee indført af Orig.s Udgivere.

— —, — 27: en Canut ved Strandbredden] Th. vilde, til Overflod, anmærket: Canut, Knud (den Store).

— 143, — 2: det samme, som Philippiden fandt] fandt d. e. følte, efter en hos Ew. meget hyppig Sprogbrug. — Th. vilde, til Overflod, forklare Philippiden som: Philips Søn, Alexander den Store.

— —, — 27-29: Rousseaus Tilbedere maae tilgive mig osv.] I tredie Bog af sin Emile (Collection compl. des oeuvres de J. J. Rousseau. Aux Deux-Ponts, 1782, VIII, p. 45 etc.) anbefaler Rousseau paa det Ivrigste Robinson Crusoes Historie til Læsning for Børn.

S. 144, L. 4-6: Fieldings Tom Jones, og jeg er positiv, at dette Skrift gav min Moralitet det første, og vist et meget farligt Stød] Som Molb. bemærker i Ev. Levn. S. 11, Anm., er det en besynderlig Uovereensstemmelse hermed, at Ew. ovenfor S. 98, L. 9-11, siger om de Romaner, han læste i sine Skoleaar: hvad de sagde meer, end de burde sige for unge Læsere, deraf forstod jeg til min Lykke platud ikke et Ord.

— —, — 23-24: jeg stial dem, ved Hielp af Smetius, Weinrichius og andre] Smetius, Weinrichius d. e. H. Smetii Prosodia, M. Weinrichii Ærarium poëticum.

— 145, — 6-7: daværende] Orig.: da værende, som rettere burde have været beholdt.

— 146, — 15: Eruditi] Nogle Exemplarer af Orig. have: Erudite.

— —, — 17-18: Paa min Digterliste var Klopstock og Kaalund begge anførte] Snarere end den da forlængst afdøde og forglemte Jens Kaalund (1670—1732), som Molb. angiver i Ew. Levn. S. 19, Anm., mener Ew. her Hans Vilhelm Kaalund, der, afsat som Præst, levede fra 1745 til sin Død 1767 i Kbhn. som Leilighedspoet.

— —, — 24-25: havde denne allerede længe lydet efter Trompetens vilde Klang] lydet, forældet for: lyttet.

— 147, — 29-30: begav jeg mig ... til at studere Hollats og Reinbeck] David Hollats og Joh. Gust. Reinbeck, tydske Theologer, hvis Skrifter nu ere forældede.

— —, — 31: excerperede jeg vor gode Brochmann] At Ew. her mener Brochmanns Systema universæ Theologiæ, og ikke, som Molb. (Ev. Levn. S. 44, Anm. 1) snarere antager, Brochmanns Huuspostil: vil af Ew.s i 7de Deel af

nærværende Udgave indførte theologiske Afhandlinger være tydeligt nok.

S. 148, L. 7: Stænk af en naturlig Vittighed] Th. anmærkede, vel næsten til Overflod, at Vittighed her, ligesom S. 151, L. 20, og S. 155, L. 19, betyder: Begavethed, Aandrighed.

— —, — 9-10: et eneste undtaget, som jeg vil lade dem see til et Forsøg] Ew. mener Digtet ved Ebbesens Bryllup, II, S. 105-106.

— —, — 12-13: en af mine Venner, som ... havde vundet en Priis] Lor. Jac. Benzon, hvem Ew. omtaler i sin Fortale til Adam og Eva (III, S. 3). See Molb. Ev. Levn. S. 58, Anm. 2.

— —, — 29-30: at tragte efter saa noget] Saa noget, Germanisme for: noget saadant; smlg. VI, S. 133, L. 30, og VIII, S. 183, L. 26.

— 150, — 13: mit Ideal] Nogle Exemplarer af Orig. have: min Ideal.

— —, — 31: blev den tilsidst saaledes, at den fortiente] Den d. e. Templen, efter ældre Sprogbrug.

— 151, — 10-11: En Person, som havde at befale over mig] Digterens Moder; see Molb. Ev. Levn., S. 75.

— —, — 28-29: I denne Ruus skrev jeg iblant andre Stykker Adam og Eva] Om nogle formeentlige chronologiske Unøiagtigheder paa dette Sted og i det nærmest Paafølgende kan sees Molb. Ev. Levn. S. 60-65. En virkelig eller tilsyneladende Modsigelse imellem nærværende Sted og Fortalen til Adam og Eva søgte Th. at hæve paa følgende Maade, som dog Udg. anseer for lidet sandsynlig: I 1761 udsattes en Priisopgave for „det bedste Digt over en af de guddommelige Egenskaber". Ew. vilde skrive om Guds Algodhed, og gav Digtet dramatisk Form, for ikke at collidere med L. J. Ben-

3on; og Rahbek antager, at det maa have været med blandt de 12 Stykker, som Selsk. for de skj. Videnskk. den 5. Mai 1765 foretog første Bedømmelse af. Et andet Sted siger Ew., at han efter Cantaterne til Fredr. V. Død skrev Udkastet til Adam og Eva i een Act, og ventede første Priis derfor, uagtet ingen Priis var udsat. Jeg antager, at han 1765 har indsendt et Digt til Selskabet om Guds Godhed, forfattet i dialogisk, altsaa for saavidt dramatisk Form, at dette var Spiren til Adam og Eva, men at han først i 1766 har gjort et virkeligt Drama deraf, nemlig den ulykkelige Prøve i een Act.

S. 152, L. 27-28: den franske Digters Hæng til Antithefer og Sentiments] Orig. (og Th.): ... Hæng, Anthithefer og Sentiments.

— 153, L. 10-11: jeg maatte have overgivet alt Haab] Overgivet d. e. opgivet; smlg. II, S. 14, L. 1.

— —, — 30: Macphersons] Orig.: Machpersons.

— 155, — 23-24: et meget betydeligt Antal af Leiligheds-vers] Orig. (og Th.): en megen betydelig Andeel af osv.

— 158, — 23-25: Jeg forkaster følgelig herved høitidelig alle dem af mine Arbeider, som ikke findes i nærværende Samling] Som bekjendt forhindrede Døden Ew. i at bestemme Indholdet af flere end det første Bind af hans samlede Skrifter.

— 159, — 1: digteriske] Orig. (og Th.): digtriske.

— 161-208: Breve. Foruden disse Breve (hvilke Udg. ikke forefandt samlede eller ordnede) findes endnu Concepten til et, som Molb. i Ev. Levn., S. 177, Anm., tillægger Digteren, men som efter Udg.s Mening med langt større Rimelighed maa antages affattet, af Ew. eller af en Anden, i en Andens Navn. Concepten er skrevet med en

fremmed Haand i et af Ew.s Mspthefter, og lyder saaledes:

Ihro Excellence

Hochgebohrner Herr Graff!

Gnädigster Herr!

Ihro Excellence geruhen, die Dreistigkeit nicht ungnädig anzusehen, womit ich es wage, mein unterthäniges Ansuchen vom eilften Septembris an Höchstdieselben zu wiederholen. Die Zeit ist nahe, da mein Schicksahl soll entschieden werden — und da meine zeitliche Wohlfarth bloß auf der Gnade von Ihro Excellence beruhet, so würde es selbst mir ein Vorwurf seyn, wenn ich Höchstdenenselben durch mein wiederholtes Flehen nicht einige von Dero kostbaren Augenblicken zu berauben suchte. Wenn ich Dero Excellence an den Vorspruch des Herrn Brigadiers Rehbinders erinnere, so hoffe ich meine Sache zu verbessern. Der Grund und die Natur meines Ansuchens stärkt meine Hoffnung. Aber, Ihro Excellence, alles, worauf ich baue, ist Dero hohe Gnade. Wenn ich den itzt ledigen Postmeisterdienst in Slagelse nicht erhalte, so bin ich dem Buchstaben nach sehr unglücklich, und ich darf sagen, daß ich mein Unglück nicht verdient habe. Gnädigster Herr, erretten Sie einen Menschen, der mit der wahrsten Dankbegierde und tiefsten Soubmission alzeit verharren vird

Ihro Excellence . . .

S. 163-166, og S. 168: Til Boghandler Rothe.] Disse fem Breve ere meddeelte af Werlauff i Genealogisk og biographisk Archiv I, S. 125-129. Originalerne, af hvilke det sidste Brev er skrevet med en fremmed Haand, findes blandt de Ew.ske Mspter.

— 163, L. 4: Vornehmen] Ew. havde først skrevet: Fürnehmen, saaledes som der læses i Gen. og biogr. Archiv.

— 164, — 20: Hier ist der Beweiß.] Rothe har tilføiet paa

Brevet: D. 27 Maj. 1769. Den Beweis auf die 10 rdr. vorgeschoss. sandte wieder zurück.

S. 166, L. 17: **Til Not. Publ. Schmidt.**] Trykt i Tilskuerne for 1821, S. 402-404, og her corrigeret efter Orig., som Udg. har tilveiebragt. — Brevet omhandler Oratoriet Hedningernes Frelse, I, S. 49—59; see Anm. dertil S. 188-189.

— 167, — 13-14: saa vel i den som i det andet] Det andet er Passions-Oratoriet I, S. 60-64, der opførtes i Fasten 1771.

— 169, — 5: **Til Friis.**] Efter Orig., som Th. har tilveiebragt; forhen utrykt. Hvem denne Hr. Fr. har været, vides ikke; Udskriften lyder saaledes: Velædle Herr Friis a son Logis.

— —, — 7: Jeg sender Dem Verset] Cantaten II, S. 27-28.

— —, — 19 til S. 178, og S. 183: **Til P. Spendrup.**] Disse syv Breve ere trykte i F. C. Olsens: Joh. Ewalds Liv og Forholde, S. 86-99; og her atter sammenholdte med Originalerne, som Udg. har skaffet sig Adgang til.

— —, — 22: det Vers, jeg sender dig] Det her omtalte Digt synes tabt.

— 170, — 11-12: oprigtigste Ven og Tienner.] Saaledes, uden Navns Underskrift, i Orig.

— 171, — 14-15: qv'elle a reçue il y a presqve qvatre mois] Af et i Rahb. og Nyer. Udsigt over d. danske Digtek. under Chr. VII, I, S. 347, anført Brev af 12. Nov. 1773 sees, at Balders Død da var indgiven til Selskabet for de skj. Vid. og allerede gjennemlæst af eet af dets Medlemmer. Med Hensyn hertil og til det følgende Brev, maa Datum for dette, som Ew. har glemt at tilføie, antages at falde henimod Slutningen af Jan. 1774. (F. C. Olsen.)

— 172, — 4: naar jeg stiller dig ved fire Skilling] Brevet var ufranqveret.

— 174, — 3: χαιρητ' αελλοποδων θυγατρες ἵππων]

Simonides vilde ikke gjøre en Lovsang over Seiren i en Væddekjørsel med Muulæsler, da man bød ham en altfor ringe Løn derfor; han foregav, at det var under hans Værdighed at synge om Muulæsler. Men da man bød ham tilstrækkeligt, istemte han: χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων (Hil Eder, I stormsnare Hestes Døttre!) Arist. Rhet. III, 2. (F. C. Olsen.)

S. 174, L. 16: Morgenrøden er alt oppe] Her menes Begyndelsen af Tronfølgen i Sidon (see IV, S. 277-278). Den lyder saaledes:

Dagens Forbud er nu oppe,
Morgen-Røden spiller alt
I hiin frugtbar Dug, som faldt
Paa forgyldte Bierge-Toppe.

(F. C. Olsen.)

- 175, — 5-6: Det er kun en Mæcenas] I Senecas Breve (101) tales om Mæcenas's usle Kjærlighed til Livet, og et Vers anføres:

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa,
Tuber adstrue gibberum,
Lubricos qvate dentes.
Vita dum superest, bene est.
Hanc mihi, vel acuta
Si sedeam cruce, sustine.

(F. C. Olsen.)

— 176, — 6-7: Jeg har i al denne Tid havt saa travelt med ... at skrive Operaer] Hvilke paatænkte eller begyndte Arbeider her sigtes til, vides ikke.

— —, — 17: Din oprigtige Glæde ved min Seier] Antagelsen af Balders Død i Selsk. f. de skj. Videnskabers Fremme. (F. C. Olsen.)

— 177, — 3-4: At giøre Verset nogenledes taaleligt] Her tales om Digtet til Prof. Brünnichs Bryllup, II, S. 130-134.

S. 177, L. 31, til S. 178, L. 1: thi man kiender det paa Rungsted] Brevposten imellem Kjøbenhavn og Helsingør gik dengang ad Strandveien. Gaaende Bud bragte nemlig fra begge disse Byer Brevene til Rungsted Kro, hvor de mødtes, byttede Brevtaskerne med hinanden og begave sig tilbage. (F. C. Olsen.)

— 178, — 8: **Til Dr. theol. Schønheyder.**] Efter Concept, som findes iblandt de Ew.ske Mspter; forhen utrykt.

— 179, — 22-23: Oden har jeg imidlertid meer end begyndt paa] Rimeligviis Oden til Indfødsretten, II, S. 58-66.

— 180, — 23: **Til Statssecretair Guldberg.**] Efter Concept, som findes iblandt de Ew.ske Mspter. Trykt i Molb. Nord. Tidsskrift, IV, S. 236-238.

— 181, — 2: Utaknemmelighed. Det var vist kun slet at skiønne] Ordene Det var vist osv. ere overstrøgne i Concepten, men maae dog tages med. Molb. læste: Utaknemmelighed, og slet at skiønne.

— 183, — 19-20: et Sørgecantate af mig over sl. Horrebow] See I, S. 93-95.

— —, — 26: saa noget] D. e. noget saadant; see ovenfor S. 248, Anm. til S. 148, L. 29-30.

— 184, — 7: **Til Statssecretair Guldberg.**] Efter Concept, som findes iblandt de Ew.ske Mspter. Trykt i Molb. Nord. Tidsskrift, IV, S. 238-239.

— 185, — 2: underkaste denne Sang Deres Høivelbaarnheds Dimdømme] Oden til Arveprindsens Fødselsdag I, S. 148-150.

— —, — 10: besværger Dem om at erindre sig den arme Digter] Iblandt de Ew.ske Mspter findes følgende Brudstykke af en Brevconcept, der muligviis knytter sig hertil:

Hvorledes skal jeg kunne udtrykke alt det, jeg føler ved den ædle og tilige Hielp, som Deres Høivelbaarnhed har værdiget mig? Herr Kammerjunker von Moltke har

sendt mig 100 Rigsdaler, som Kongen og Arveprindsen paa Deres Forbøn har havt den Naade at skienke mig. Ord kan ikke fortolke min levende Taknemmelighed; men dersom Held og Evne kun nogenledes svare til den digteriske Iver, som Deres Hoivelbaarnhed har opvakt hos mig ...

S. 185, L. 14: **Til Dr. theol. Schønheyder.**] Trykt i F. C. Olsens: Joh. Ewalds Liv og Forholde, S. 78-80. „Orig.", siger Olsen, „fandtes" (og findes) „imellem Ew.s Papirer, forsynet med Udskrift og forseglet, men atter aabnet. Udenpaa Brevet staaer i et Hjørne: IV Imp. gratus accepi."

— 186, — 12-14: da en anden, som ikke var født til større Fordele] Ewalds yngre Broder.

— —, — 17: Forønskte] Germanisme for: fordømte; see V, S. 246, Anm. til S, 32, L. 10.

— 187, — 23, til S. 192, S. 200 til 204: **Til Kammerherre Warnstedt.**] Disse syv Breve ere meddeelte af Th. Overskou i Søndagen, et Følgeblad til Dagen, 1841, No. 34, 36 og 37; og her paany sammenholdte med Originalerne, som Udg. har skaffet sig Adgang til. Warnstedt, der fra Marts 1778 var udnævnt til administrerende Directeur for den kgl. Skueplads, og der af Rahbek efter Overskous Formening er bleven i allerhøieste Grad uretfærdig bedømt *), var „en dygtig Mand, som af alle Kræfter søgte at opelske og fremme den danske Skueplads, og en saa ivrig Talsmand for Ew.s Talent, en saa varm Deeltager i hans Vee og Vel, at man ikke behøver at antage, at Ew. ved den i disse Breve saa stærkt udtalte Hengivenhed har havt til Hensigt at vinde den formaaende Directeur ved Smi-

---

*) Herved bemærke man, at Rahb. selv erklærer sig for Warnstedts personlige Uven, og derfor varer sine Læsere mod at troe ham paa hans Ord; see Rahb. Erindr. I, S. 368, Anm.

ger. Disse Ytringer af Hengivenhed ere kun Udtryk for den ildfulde Digters velbegrundede Følelse af Mandens sande Værd og den visse Forventning om at han hos Theaterdirecteuren, som havde givet den Indretning et høiere Sving, ved hvilken han haabede og vistnok ogsaa, om han havde levet, skulde have fundet sin Fremtid sikkret, vilde møde varm Deeltagelse for sit Digt og sin Stilling."

S. 187, L. 26: Herr Naumann] Udentvivl den berømte Componist Naumann, som dengang opholdt sig her i nogen Tid. Rimeligviis har man allerede dengang ønsket, hvad man først i 1785 opnaaede ved Orpheus og Eurydice, at han skulde componere til en dansk Text. (Oversk.)

— 189, — 19: tage Herr Schwartz med] Den bekjendte Skuespiller og Skuespiloversætter, Instructeur Fredr. Schwartz.

— 191, — 15-16: jeg haaber at faae en taalelig Ode færdig] See I, S. 158-161.

— —, — 24-25: om det kunde være Statssecretairen behageligt, at jeg tilegnede ham mine Fiskere] Fiskerne blev ikke tilegnet Guldberg.

— 192, — 7: **Til Kammerjunker Fr. Moltke.**] Efter Orig., som findes i de Ew.ske Mspter. Trykt i Molb. Nord. Tidsskr. IV, S. 239-240.

— 193, — 4: Essentia Stilbii] Ew. mener Ess. Stibii, der, ligesom Gummi Guajac, er Middel mod Gigt. Molb. læser: Essentia Hilbii.

— —, — 12: **Til Trojel.**] Meddeelt til Geneal. og biogr. Archiv, I, S. 246—252, af Etatsraad E. Clausen efter et Mspt., som bærer følgende Paaskrift: „Denne Ewalds egenhændige Skrivelse, har jeg efter min Far-Broders Død, af Højagtelse for hans berømte Digternavn, reddet fra Luen — Bliver den lærde Verden mig ei nogen Tak skyldig derfor, er det mig dog en Fornøjelse at gjemme dette vor store Digters Brev, som især charakteriserer

hans Uegennyttighed og Beskedenhed. Thomas Trojel." Mspt. er imidlertid ikke Ew.s egen Haandskrift, men rimeligviis en Copi af den originale Skrivelse, som maaskee er bleven nedlagt i det Selskabs — aabenbart det danske Litteraturselskabs (see II, S. 346, Anm. til I, S. 85) — Archiv, der gjorde Digteren det i Brevet omtalte Tilbud. Den Trojel, Brevet er tilskrevet, er sikkert en af de to Brødre, som ved Digterarbeider have vundet et Navn i vor Litteratur.

S. 194, L. 1: Beqvemmelighed eller Vellyst] Vellyst er her, ligesom VI, S. 223, L. 10, taget i den nu forældede Betydning af: Luxus, Overdaadighed.

— —, — 10-11: Medusa eller en anden forstenende Gorgone] Gen. og biogr. Arch. har: ... forsteenende Gnome.

— 195, — 20-21: i Aar, da jeg har faaet saa mange Penge ved min Balder] See II, S. 324, L. 17-21.

— —, — 31: en munter Skole-Hest] Gen. og biog. Arch. har: munter Skoeler (sic) Hest.

— 198, — 18: **Til Kammerjunker Moltke.**] Efter Conc., blandt de Ew.ske Mspter. Trykt i F. C. Olsens „Joh. Ewalds Liv og Forholde" osv. S. 84—86. Brevet „er maaskee", siger Olsen, „forblevet ufuldendt, fordi Forfatteren ikke fandt Behag i Slutningen deraf, hvor han er kommet til at fordybe sig vel meget i en Lignelse".

— 199, — 3: pantagruelsk er jeg] Hentydning til en Person i Rabelais's satiriske Roman Gargantua og Pantagruel. (F. C. Olsen.)

— 200, — 16-18: den mangfoldige Efterspørgsel, som forgieves havde været hos mig i Fior om Exemplarer deraf] Det, udentvivl ved denne Efterspørgsel foranledige, andet Oplag af Balders Død, der udkom 1778 (see V, S. 231), maa være blevet udsolgt samme Aar, da der allerede den 8de Jan. 1779 var Trang for et nyt særskilt Aftryk.

S. 200, L. 23: Herr Hansen] Den daværende Regisseur ved Theatret. (Oversk.)

— 202, — 3-4: vil jeg give Dem 20 Rigsdaler eller 100 Exemplarer] Om Ew. siden modtog dette Tilbud, og om Warnstedt havde givet Gyldendahl Tilladelse til at optrykke Balders Død, vides ikke; men Gyldendahls Optryk udkom, skjøndt, som det synes, først efter længere Tids Forløb.

— 204, — 25: **Til Kammerherre Warnstedt.**] Orig. eies af Overskou, som ikke lod dette Brev indrykke i „Søndagen" tilligemed de øvrige til Warnstedt.

— 205, — 11: **Til Professor Poulsen.**] Trykt i Østs Archiv VII, S. 151, 1827, efter „Meddelelse af Oberst N. Michaëlsen". Tidligere, men mindre nøiagtigt, indført i J. Kr. Høsts Chronos. I, S. 59-60, 1822. Poulsen har malet et skjønt Portrait af Ewald, en face, i Legemsstørrelse, hvilket kjøbtes af Christian VIII, efterat F. C. Olsen havde fundet det hos Mad. Schouws Sønneson i Aalsgaard ved Hammermøllen. Hvorvidt det i Brevet omtalte Ønske staaer i Forbindelse med dette Portrait, vides ikke.

— —, — 12-13: Deres skiønne Stykke] Herved kan ikke menes andet end Anna Colbjørnsen, malet 1779 af Poulsen, stukket 1780 af M. Haas. (J. Kr. Høst.)

— —, — 19-20: som Høst kiender] Ew. boede dengang i Gjentofte hos en Hjulmand, og levede da i et særdeles venskabeligt Forhold med sin Gjenbo Georg Høst. (J. Kr. Høst.)

— 206, — 9: **Til Kammerherre Suhm**]. Orig., som Udg. ikke har seet, skjønnes at være benyttet af Th., hvis Afskrift her er lagt til Grund. Trykt i Minerva, Apr. 1797, S. 69-71, med nogle Afvigelser i Ordformer.

— 211: **En Fabel.**] Forhen utrykt. Mspt. findes, uden Overskrift, iblandt de Ew.ske Papirer.

S. 212-219: **Frode. En Fortælling.**] Afskrevet til dette, forhen utrykte, Fragment findes, deels i Concept, deels omskrevet, iblandt de Ew.ske Papirer. Overskriften er tilføiet af Udg. Det er maaskee forfattet i Aaret 1771, da Selskabet for de skj. Vidensk. udsatte en Priis af 40 Rbd. for den bedste Fortælning; Materien og Indklædningen overlodes til Forf., men Tavlen af Cebes, eller Scipios Drøm ved Cicero, eller og en Fortælling af Marmontel kunde tjene til Mønster (Krit. Journ. 1771, S. 175). See V, S. 334, Anm. til det dramatiske Fragment Frode.

— —, — 4-17: Stolt og i lange Skridt osv.] Denne Beskrivelse gjenfindes i Digtet Aftenen, II, S. 183-185.

— 214, — 4: det udtrakte Sværd] Udtrakte, forældet Form for: udtrukne.

— —, — 11: hvorledes de hylede] Her begynder det omskrevne Blad.

— 215, — 11: og for Solen.] Digteren havde først tilføiet: Der gik en gammel Sage, at den fromme Rolf Helgesen plantede dem fordum til sine Søstres og Svogres Erindring; men nu ere Stenene paa Rolfs Grav overgroede med Moos, og den ligegyldige Bonde høster Sæd der, hvor hans Eger stod.

— —, — 31: Grum og lad og foragtende] Afskrevet har meget tydeligt: lad, og ikke, som man kunde antage: led.

— 217, — 12: i en heftig Trætte.] Herfra til Enden følges Conc.; det omskrevne Blad har istedetfor dette kun Følgende: „Er det ikke nok,“ svarede en fiin igiennemtrængende Stemme; „som om det ei var nok, Søn af Titan, at jeg opoffrer dig alt hvad der skulde være mig helligt, min Dyd — eller i det mindste mit Rygte? og er ikke mit Liv Straae under Mierens Lee? Mørk og

truende er den Skye, som svæver over mit Hoved, og jeg elsker dig endnu, du Grusomme! Men Gunner med den dydige Siæl vil jeg ikke opoffre." „Og Gunner skal du opoffre," svarte Grib med Hiertet af Steen, „om det ei er dig lidet, at Vestmars Søn lever og — agter dig."

S. 217, L. 23: Frigga, som uddeler Ægteskab til Menneskene] See V, S. 237, Anm. til S. 5, L. 13.

— 219, — 7-8 og 18: lasterhaft] See ovenfor S. 210, Anm. til S. 39, L. 20.

— 220-225: **Opinions.**] Mspte findes iblandt de Ew.ske Papirer. Kun No. 4 er forhen trykt, i Alm. Dansk Bibl., Jan. 1778, S. 52-56.

— 221, — 5: Aber Gott versteht mich, sagt der Vater Pansa] See VI, S. 328, Anm. til S. 249, L. 25.

— —, — 29, til S. 222, L. 1: Love — Ungdommen berettigede dem til at bestemme vor Opførsel. Men] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Love — Men.

— 222, — 6: hvoraf det burde lade sig dømme] Begge Kilderne (og Th.): hvoraf de burde osv.

— —, — 8: søgte saadanne.] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: søgte Mangler.

— —, — 24: til Opseere] See ovenfor S. 212, Anm. til S. 74, L. 7.

— —, — 25: blev] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: bleve.

— 223, — 3-4: andre end sig selv til deres Forfærdigelse] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: andre, end sig selv, deres Forfærdigelse.

— —, — 5: hvis Tab de ikke] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: hvis Tab den ikke.

— —, — 12: selv, befandt paa sin Side snart, at] Saaledes

Mspt.; Alm. D. Bibl.: selv, merkede snart paa sin Side, at

S. 224, L. 1: Overtalelse. Og herved] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Overtalelse. — Herved

— —, — 3: Men disse Tider osv.] I Alm. D. Bibl. begynder her ikke noget nyt Afsnit, saaledes som i Msptet. Det Samme gjælder nedenfor ved L. 19 og 31.

— —, — 8-9: for dem, som de var overbeviiste at elske Mennesket] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: for dem, da de var overbeviiste om, at de elskede Mennesket.

— —, — 14: fortrolige med det, endskiønt] Begge Kilderne (og Th.): fortroelige med dem, endskiønt

— —, — 19: at Menneskets Vellyst] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: at Menneskets Liv og Vellyst

— —, — 20: Regenter] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Regentere.

— —, — 23: Medregenter] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Medregentere.

— —, — 26: den bedrøvede Forfatning] Bedrøvede, forældet for: bedrøvelige.

— 225, — 7: Loretto. Hastig fort] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Loretto — Hæslig, fort

— —, — 22: Fra den Tid er det og, at] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Fra den Tid er det, at

— —, — 25: Raisonneresyge] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: Raisonneer-Syge.

— —, — 27-28: og skiønt denne sidste endnu kun sielden og endnu kun ved] Saaledes Mspt.; Alm. D. Bibl.: og da denne sidste endnu kun sielden, og ved

— 226-231: Apologie.] Mspt. til dette Fragment, der formodentlig er forfattet imellem 1775 og 1777, findes

iblandt de Ew.ske Papirer. Trykt i Molb.s Nord. Tidsskr. IV, S. 230-235, hvor Overskriften er tilføiet. See Molb. Ev. Levn. S. 175-177. Ew. havde først begyndt saaledes:

I dette Øieblik føler jeg, hvor meget lettere det er at forsvare en fremmed Sag end sin egen, — og jeg føler, at jo vigtigere og jo retfærdigere vor Sag er, desto vanskeligere falder det os at forsvare den, — og jeg føler, at jeg virkelig maa være en Philosoph, siden jeg i den Stilling, hvori jeg nu befinder mig, kan give mig Tid, eller, nøiagtigere talt, ikke kan lade være, at føle og igiennemtænke alt dette. Thi een, som, naar Huset brænder over Hovedet paa ham, kan opdage en nye og besynderlig Virkning af Ilden, og selv fordybe sig saa stærkt i at undersøge denne, at han glemmer baade sit Tab og sin Fare derover: han maa, i mine Tanker, nødvendig have noget af en Democrit eller en Thales eller en Archimed i sig; han maa i det mindste være lige saa stærkt forfaldet til Debauche i Sandheder, eller til en brændende Torst, en uslukkelig Begierlighed efter at prøve gamle og at giøre nye Opdagelser, som benævnte Philosopher. Min Situation er virkelig den, at — min Hytte brænder, og er nær ved at falde og knuse mig, og at mine Naboer, mine Fiender og mine Venner blæse til Ilden og kaste Olie i Stedet for Vand deri; og jeg, som vist skulde anstrenge alle mine faa Kræfter paa at redde enhver andens Huus, og jeg, som uden Tvivl strax skulde træde en Hovelspaane eller en Svovelstikke eller et Stykke Papir ud, som brændte paa mit Gulv: jeg falder i Staver derover at min Hytte endnu ikke er faldet i Staver, endskiønt den har brændt saa længe

og saa stærkt, og saa mange har pustet til Flammerne; og jeg glemmer selv at slaae det Vand derpaa, som jeg har ved Haanden, over at eftertænke, hvorfor jeg ikke har eftertænkt det før, hvorfor jeg, stolende paa andre, med Hænderne i Skiødet har ladet det komme saa vidt, og hvilken Støtte, hvilken Sparre der nu snarest vil falde, om den ikke bliver slukt, og hvilket Hiørne af Hytten jeg helst vilde frelse, og om det ikke overalt er for sildig at frelse noget; og saa videre. Af blot Forundring over hvad der kan bevæge mine Naboer til at kaste Olie i den Ild, som fortærer mig, eller hvad det kan nytte dem, at min stakkels Hytte bliver ødelagt, glemmer jeg at jage dem bort, og selv efter Evne at bøde paa den Skade, som de giøre mig. Er Aarsagen hertil i vor, eller blot i min Natur? Har maaskee Frygten og den store overhængende Fare betaget mig mit sunde Overlæg? Mig synes nei. Aldrig har ...

S. 229, L. 22-23: havde den Hevngierrige trakt min Lyksalighed med sig] Trakt, forældet Form for: trukket.

Tillæg til Anmærkningerne
i
første, anden og fjerde Deel.

I, S. 191, Anm. til S. 65. Den her anførte Formodning, at Ew.s Oversættelse af Stabat mater har været brugt ved en Concert den 8de Apr. 1775, er bekræftet ved Concertprogrammet, som senere er kommet Udg. til Hænde.

—, — 193, Anm. til S. 74. Af denne Sang har Udg. siden fundet et Tryk, der sikkert er det originale. Titlen lyder saaledes: En nye aandelig Sang, hvori indføres Forsonerens Jesu Christi kierlige Advarsel til dem som fristes af de onde og ulykſalige Tanker at ville forkorte deres eget Liv. Kan synges efter Melodien af den Psalme: Kommer til mig, sagde Guds Søn. Kiøbenhavn, 1779. trykt hos M. Hallager, paa Rosengaarden. 8 Sider, 8vo. — S. 77, L. 17; L. 22; S. 80, L. 8, har dette Orig.tryk de samme Feil som den profriske Udg.; S. 80, L. 3, Trykfeilen Dommers for Dommes; S. 79, L. 8, og S. 80, L. 22: skalt for skal; S. 81, L. 11: I evigt Nag osv., hvilket Sidste, der ogsaa stemmer med Conceptet, bliver det gjældende.

—, — 195, Anm. til S. 82. Til dette Digt har Udg. paa Universitetsbibliotheket (Additam. No. 182, 4to) fundet Concepten, i hvilken der S. 83, L. 9, læses: klæber, og S. 84, L. 4: Arme fyldtes af Gud (Udg.s Conjec-

tur: Arme fyldes osv. maa altsaa forkastes). S. 84, L. 2, er: Af sin graanende Skye forandret til: Af sin straalende Skye.

I, S. 230, L. 21: Schwermansdals Have.] Tracteurstedet Schwermansdal laae udenfor Østerport henimod Veien til Kalkbrænderiet (Adr. Av. 1785, No. 149).

—, — 232, Anm. til S. 165. Af dette Digt gjemmes paa Univ.bibl. under ovenanførte No. et Orig.mspt., hvis Overskrift lyder saaledes: I Anledning af Hans Kongelige Hoyhed Arve-Prindss Fredriks Hoye Fodselsfest d. 11te October 1778 Allerunderdanigst af Johannes Ewald. Mspt. indeholder Blyantsrettelser foretagne med Carstens Haand, og sees følgende Forbedringer at skyldes ham: S. 165, L. 6: dens Hæder for dens Rædsler; L. 17: Maalløs for Aandløs; S. 166, L. 13: I min Dugstrøm fremspirede Glædens for I min Skimmer udvikledes Glædens; L. 14: Knop for Knosp; L. 18: qvægende for lunende; S. 168, L. 1: Vidløs for Sindløs; L. 14: Herligste Glands med et Gienskin af ægte for Herligste Skimmer med Glandsen af ægte. Carstens har ogsaa indført S. 166, L. 12: Blink for Smiil eller Vink; S. 167, L. 19: mit Aasyn for min Straale; S. 168, L. 6: advar det for advar mit, og S. 167, L. 18, det urigtige Myrther for Epheu. Ved flere Udtryk, der ere blevne uforandrede i dette vist ikke meget vellykkede Digt, hvortil jo ogsaa en Anden havde givet Ideen, har Carstens desuden, med større eller mindre Grund, gjort Antegnelser, nemlig S. 165, L. 7: helligt; L. 8: underlig; S. 166, L. 8: Cimbrernes (foreslaaes: Cimbriens); L. 6: der' stolteste (foreslaaes: dens stolteste); S. 167, L. 3: det; L. 11: sagde den;

L. 21: dette (foreslaaes: denne); L. 22: Tralles; S. 168, L. 12: Værde.

II, S. 243, Anm. til S. 51. Jfr. A. H. Jacobsen blev 1777 gift med Andreas Woldike (død som Præst i Storehedinge), og døde 1788.

—, — 316, L. 5-14. De her fremsatte Formodninger har Udg. siden fundet bestyrkede ved to Leilighedsvers, der ere komne ham tilhænde, og der give nogen Oplysning om den Afdødes Familieforhold. Det ene hedder: „Tanker ved Graven over den i Livet Delædle og Dydige nu hos Gud salige Madamme Dorothea Catharina Thonning, fød Kiersgaard," osv. osv. „Indleveret af Sørge-Husets dybsørgende Ven og Tiener Peder Mathias Spendrup." I det andet, som hedder: „Sorgens Skye er nu forsvunden, Glædens Soel paa nye oprunden, ved den kierlige Ægte-Forening imellem Brudgommen Delædle og Velfornemme Herr Rasmus Thonning Amts-Chirurgus her i den Kongel. Residentsstad Kiøbenhavn, og Bruden min elskelige kiere Søster Jomfru Dorthea Spendrup, paa Deres Bryllups-Dag den 5 Mai 1773 i Kiøbenhavn. Fra Brudens Broder, Peder Spendrup", siger Denne:

„Jeg tager megen Deel i Broder Thonnings Lykke,
Hvis første Kiereste med mig var nær Forvandt".

Som en Nærbeslægtet af Ew.s fortrolige Ven, maa Mad. Dor. Cath. Thonning nødvendigt antages at have været Digteren personlig bekjendt.

IV, S. 285, L. 13: J. A. E. Musæus componerede Musik til Ew.s Philemon og Baucis, som gaves til Concert paa Theatret 1788 (Adr. Av. 1788, No. 74 og 86).

Indhold.

Første Deel:

Sørge-Cantater og aandelige Poesier.......... S. 1.
Festdigte og Hædersange til Kongehuset......... - 103.
Anmærkninger.................................. - 169.

Anden Deel:

Philet. En Fortælling........................ - 3.
Blandede Digte............................... - 17.
Bryllupsdigte .... - 103.
Sørgedigte .... - 135.
Fragmenter .... - 179.
Tydske Digte.................................. - 195.
Tillæg til Sørge-Cantaterne .... - 209.
Anmærkninger.................................. - 213.
Tillæg til Anmærkningerne i første Deel.......... - 344.

Tredie Deel:

Adam og Eva eller Den ulykkelige Prøve, et dramatisk Stykke.. - 1.
Rolf Krage, et Sørgespil........................ - 143.
Anmærkninger.................................. - 271.

Fjerde Deel:

De brutale Klappere. Et tragicomisk Forspil........ - 1.
Philemon og Baucis. Et Skuespil med Sang....... - 33.
Harlequin Patriot eller Den uægte Patriotisme. En comisk Comoedie................................ - 71.
Pebersvendene. Et Lystspil...................... - 187.
Anmærkninger.................................. - 275.

Femte Deel:

Balders Død. Et heroisk Syngespil................ - 1.
Fiskerne. Et Syngespil .... - 83.
Dramatiske Fragmenter:
Frode .... - 183.
Helgo... - 212.
Hamleth .... - 219.
Anmærkninger.................................. - 229.

Sjette Deel:

Lykkens Tempel. En Drøm....................S. 1.
De Fremmede. (Fragment)....................- 23.
Herr Panthakaks Historie. (Fragment)...........- 225.
Anmærkninger....................................- 314.

Syvende Deel:

Dissertationer....................................- 1.
Pyrologia sacra....................................- 3.
De Paradiso.......................................- 24.
Meletemata qvædam de pravis scriptoribus, et theses variæ de creatione...........- 30.
De poëseos natura et indole.....................- 38.
Hvorfor en guddommelig Forløsere var nødvendig for det menneskelige Kiøn.........- 51.
Philets Forslag om Pebersvendene.............- 97.
Om Almuens Oplysning. (Fragment)............- 169.
Anmærkninger....................................- 193.

Ottende Deel:

Forerindring til „Adskilligt af Joh. Evald".....- 1.
To Avisartikler....................................- 9.
Adskilligt om Joh. Evalds Levnet og Meninger. (Fragment)...................................- 15.
Joh. Ewalds Levnet og Meninger. (Fragment).....- 23.
Fortale til Joh. Ewalds samtlige Skrifter, I, 1780 - 135.
Breve...- 161.
Efterslæt.
En Fabel...- 211.
Frode. En Fortælling. (Fragment)...........- 212.
Opinions...- 220.
Apologie. (Fragment).........................- 226.
Anmærkninger....................................- 233.
Tillæg til Anmærkningerne i første, anden og fjerde Deel... - 263.

Mærkelig literair Fremfærd

indanket for

Moralitetens Domstol.

Eller

Boghandler C. L. Thaarup

contra

d'Hrr. Candidat Liebenberg og Cancelliraad Høst.

Udgivet som Manuscript.

Kjøbenhavn 1855.

Trykt C. C. Løser.

(Af „Fædrelandet“ Nr. 84.)

Mærkelig literair Fremfærd.

Johannes Ewalds samtlige Skrifter. Udgivne ved Understøttelse af Samfundet for den danske Literaturs Fremme. 1—7 Deel (sidste eller 8de Deel har paa faa Ark nær ligget færdig i Trykkeriet næsten eet Aar). C. L. Thaarups Forlag.

Ifølge Contract imellem nævnte Samfunds Bestyrelse og Undertegnede, er vedtaget: § 1. Bestyrelsen honorerer den af Th. foreslaaede kritiske Udgiver, Hr. Cand. F. L. Liebenberg. § 5. Medens Th. har uindskrænket Forlagsret over Manuscriptet o.s.v. § 6. Th. forpligter sig til at holde Materialet samlet for Hr. Liebenberg og skal derfor i Tilfælde af Dødsfald aflevere det til det store kgl. Bibliothek. § 7. Maatte Hr. Liebenberg forinden Udgivelsen afgaae ved Døden, kan Bestyrelsen kun med Th.'s Samtykke vælge en anden Udgiver.

Hr. Cand. Liebenberg er altsaa anførte „samtlige Skrifters“ Udgiver, Undertegnede deres Eier.

I Fortalen til 1ste Deel siger Hr. Cand. Liebenberg: „Det er først Hr. Boghandler Thaarup, der er bleven ret op-

mærksom herpaa (at man manglede enhver Forestilling om de tilstedeværende Udgavers sande Beskaffenhed) og det er hans store Fortjeneste, at han herefter med en ganske ualmindelig Begeistring, Anstrængelse og Opoffrelse har arbeidet for den nye Udgave, som det er faldet i min Lod at lægge sidste Haand paa" — „uagtet disse Hindringer er det dog lykkedes Hr. Th., ... at vinde ikke lidet Nyt, og at fremskaffe et heelt literairhistorisk Apparat af megen Betydenhed. Dette Udbytte, der skal give nærværende Udgave en væsentlig Deel af dens Fortrin, har Hr. Th. tilveiebragt deels ved at opspørge og fremskaffe af private Bogsamlinger, fra Bogauctioner, og andetsteds fra, en heel Række af tildeels ukjendte originale Tryk af enkelte ewaldske Digte, fremkomne ved Fester, Concerter og andre, ofte ganske private Anledninger; deels ved at gjennemgaae Literaturen fra Ewalds Tid og en Række Aar derefter, og deraf udskrive alt, hvad der paa nogen Maade kunde faae Anvendelse i en ny Udgave af Digterens Værker; hvorhos han har foretaget meget omstændelige Collationeringer til alle Ewalds Arbeider efter de trykte Kilder og de endnu tilværende ewaldske Haandskrifter. Den saaledes forberedte Udgave af Ewald har Hr. Th. overgivet Samfundet for den danske Literaturs Fremme med stor Uegennyttighed, og saaledes er det blevet mit ærefulde Hverv at fuldføre den med saa store Anstrængelser og saa meget Held forberedte Udgave af den udødelige Digter. Hvis nu den danske Læseverden med Paaskjønnelse vil modtage en saa mærkværdigen forøget, forbedret og restaureret Udgave (hvori de tidligere Udgavers Text endog bliver formeret med i det mindste en Trediedeel): tilfalder Takken herfor nærmest Hr. C. L. Thaarup".

Hvorledes yder Hr. Cand. Liebenberg nu mig sin Tak?

Den ydes ved, endog forinden han har fuldført Hovedudgaven, at indbyde til Subscription paa et Aftryk af samme under Titel:

„Johannes Ewalds udvalgte Skrifter. Udgivne ved F. L. Liebenberg. Udgave i eet Bind.

Og hvorledes hævder Hr. Canceliiraad, Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst en blandt hæderlige Colleger antagen rigtig og god Regel og Vedtægt? Ved at overtage Forlaget af Hr. Cand. Liebenbergs nysnævnte „udvalgte Skrifter", der ifølge Indbydelsen skal indeholde: ikke de fleste, men de allerfleste af Ewalds lyriske Digte; alle hans Skuespil med Undtagelse af Oversættelsen af Pfeffels Philemon og Baucis og, Gud veed af hvilken Grund (mon for at bevare Skin af Udvalg?), Sørgespillet Rolf Krage, med andre Ord af Hovedudgavens 68 Ark poetiske Skrifter de — 54 Ark.

Hvorledes vil Publikum, Forfattere og Boghandlere dømme saadan Færd?

Jeg bør endnu tilføie, at den 15de Marts kom en anden Literator ind til mig, og proponerede mig paa egne og Hr. Cand. Liebenbergs Vegne, at overtage Forlaget af et Udvalg til en Godtkjøbsudgave. Han forlangte derfor et Honorar af 500 Rdl., hvoraf Halvdelen strax blev at betale, Resten naar Udgaven var færdig hos Bogtrykkeren. Mit Svar ønskedes uden Bemærkninger, kort og godt med „Ja" eller „Nei", og inden Aften. Jeg betingede mig Frist til den 19de, men allerede den 17de indfandt han sig igjen for at høre om Svar, hvilket jeg da strax meddeelte skriftligt saaledes: „Efterat have tænkt over Deres ærede Forslag angaaende en Godtkjøbsudgave af Ewald, er jeg kommen til Erkjendelsen, at jeg ikke bør paa-

tage mig Forlaget. Efter Ønske meddeles dette Svar uden nogen Forklaring."

E. L. Thaarup.

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 42.)

Nogle Bemærkninger og Opfordring
foranledigede ved
Udgaverne af Ewalds Skrifter.

Det vil være mine ærede Colleger bekjendt, at der i Løbet af nogle Aar er udkommet en kritisk Udgave af den udødelige Digters samtlige Arbeider (den vil være sluttet med 8de Bind, som snart ventes færdig) og De vil i disse Dage have erfaret, at Hr. Cancelliraad, Univ.-Boghandler Høst har paataget sig Forlaget af et Udvalg af disse. Det vil sikkert forundre Mængden, at see en Collega, der, paa Grund af sit større og værdifulde Forlag, bør henregnes til de ansete Boghandlere, at ville befatte sig med et Optryk af min endnu ei fuldstændig udkomne Udgave, eller mulig af de slette, ja yderst slette og mangelfulde ældre, men end mere vil det forundre Dem, naar De seer, at dette besørges ved den samme Literator, der har erholdt Honorar for at bearbeide et ham af mig overleveret Materiale. (See herom „Fædrelandet" Nr. 84.) Der er visseligen kjøbmandsmæssigt intet andet Hensyn at tage, end

„hvorvidt kan det betale sig", „hvorvidt kan det være Dig tilladt", men en Forlægger bør vistnok ikke fremfor Alt være Kjøbmand.

Om det af Hr. Universitets-Boghandler Høst paabegyndte Udvalg kan betale sig, bliver hans Sag, men om det er tilladt, bør, saa forekommer det mig, d'Hrr. Boghandlere være Dommere om, saalænge ei „en Lov" hjemler eller ikke hjemler en saadan Ret. Det er nu vistnok utvivlsomt, at mere end 70 Aar efter en Forfatters Død, tilmed uden Livsarvinger, bør hans Arbeider være hjemfaldne til Den, der vil samle og kritisk udgive eller lade udgive disse. Men skeer nu dette, da bør denne Samler, Udgiver og Forlægger visseligen ogsaa i det mindste for en Tid være Eier af det Samlede, thi modsat vil neppe noget værdifuldt Arbeide, af den Art, kunne ventes udgivet, da Enhver jo maa have Frygt for at paatage sig de dermed forbundne Udgifter, der i Reglen aldrig kan ventes dækkede, naar Andenmand uden videre kan trykke Arbeidet op. Ganske anderledes stiller Sagen sig, naar det er noget Fuldstændigere man leverer, eller det er en Commentering over Dele af det Leverede, eller det er aldeles ny kritisk Behandling af Stoffet. Er nu denne min Anskuelse rigtig (det var visseligen høist behageligt om Flere af vore større og mere anseete Boghandlere ville yttre sig derom, og dertil opfordrer jeg) bør da ikke Boghandlerne søge at hæmme saadanne Foretagender? Jeg mener „Jo" det bør skee. Men hvorledes skal det kunne skee? Dertil svarer jeg: for det Første ved, at søge frembragt „en Lov", der forbyder Eftertryk af den Art i et vist Tidsrum, eller dersom en saadan Lov ikke kan tilveiebringes uden for store Baand, der kunne komme til at have skadelige, istedenfor gode Følger for en fri hæderlig Virken, — da at forene

sig om at vedtage Regler, der maa være bindende for enhver Collega, der attraaer at beholde eller at faae de Fordele som Samhandelen giver. Dernæst, indtil man har opnaaet Loven eller vedtaget Reglerne, at enhver Boghandler undlader at interessere sig for lignende Optryk, tilintetgjør Planer om saadanne, henstætter eller remitterer selve Bøgerne, — kort gjør Alt, hvad der med Anstændighed staaer i Ens Magt for at forhindre Salget af saadanne Sager.

Dertil opfordres!

E. L. Thaarup.

(Af „Fædrelandet" Nr. 87.)

I Anledning af Hr. Boghandler E. L. Thaarups Inserat i Gaarsnummeret af „Fædrelandet" meddeles Bladets Læsere følgende Oplysninger.

Da jeg for fem Aar siden overtog Udgivelsen af Ewalds samtlige Skrifter, modtog jeg et af Hr. E. L. Thaarup samlet og af hans afdøde Broder, Adjunct Chr. Th., gjennemarbeidet og redigeret Materiale, hvoraf de to første Dele vare færdige til Trykken. Men ved at gjennemgaae det Modtagne, for hvilket jeg afgav en Ottendedeel af mit Honorar i Vederlag, opdagede jeg snart, at endnu en Mængde Undersøgelser udfordredes, selv til de færdige to Bind, og at Textkritiken heelt igjennem behøvede mange og mangehaande Forbedringer, kort, at det hele Forarbeide maatte gjøres om igjen. Jeg har udført dette Arbeide med Flid og med Samvittighedsfuldhed, og derved tilveiebragt en Udgave, der er umistelig for ethvert dybere Stu-

dium af den store Digters Værker. Kjendere ville af Anmærkningerne bag i hvert Bind kunne skjønne, hvad mit Arbeide har været.

Men hvormegen Frihed jeg tog mig i at forandre den Afdødes Manuskript i Enkeltheberne: den af ham engang lagte Plan for Udgaven maatte jeg ikke forlade, da jeg egenlig kun skulde „lægge den sidste Haand" paa Værket. Herved er det skeet, at Udgaven har beholdt hele sit brede Anlæg, sin overvældende Masse af det Uvigtige, og at Alt, hvad Ewald nogensinde har skrevet, om det end laa aldrig saa fjernt fra Digteren, er medoptaget i Udgaven, der ved alt dette er bleven utækkelig og utilgængelig for det store Publicum, og uskikket til at skaffe Ewalds Poesi Udbredelse i Folket.

Men under den fortsatte Sysslen med denne Udgave kom jeg tilsidst til den Erkjendelse, at selve dens Textkritik var begrundet paa utilfredsstillende Principer, og jeg kan paa dette Sted kun anføre eet Punkt, at nemlig den afdøde Th. i det Hele taget havde lagt de ewaldske Texter til Grund, som haves trykte fra Digterens Tid, og for en Del ere undergaaede Carstens's og Andres Omredaktion; medens Ewalds haandskrevne Texter, saavidt de haves, burde have været langt anderledes og langt mere gjennemgribende benyttede, ikke blot for at hævde den historiske Ægthed, men ogsaa til at restituere Udtrykkets melodieuse Skjønhed og Tankens poetiske Gehalt. Men denne Erkjendelse klarede sig først hos mig, efter at Udgaven var sin Afslutning temmelig nær, og da der ingen Mulighed mere var levnet til at gjøre Tingen om.

Det er disse Omstændigheder, der have fremkaldt den nu begyndte Udgave af Ewalds udvalgte Skrifter. Jeg har villet virke til at skaffe Digterens Arbeider Udbredelse i videre Kredse,

og jeg har villet levere en ny og bedre Text. Jeg har troet, og troer endnu, ved dette Foretagende at have opfyldt en Pligt mod Ewald, Literaturen, Publicum.

Efter disse Oplysninger vil man kunne bedømme med hvor megen Ret Hr. Boghandler Th. kalder den nu begyndte Udgave af Ewalds udvalgte Skrifter et „Aftryk" af den fuldstændige Udgave. Men jeg indskyder her endnu et Par Rettelser i hans Angivelser. Naar saaledes Godtkjøbsudgavens Indhold angives at udgjøre 54 Ark af Hovedudgavens 68 Ark poetiske Skrifter: saa er Sandheden denne, at den store Udgave indeholder i Alt 91⅝ Ark af poetisk Indhold, hvoraf Godtkjøbsudgaven leverer de 45⅞ (altsaa næsten det Halve) med en ny Textkritik. — Hr. Th. undrer sig over, at det stærkt forfeilede Sørgespil Rolf Krage ikke er optaget, og gjetter paa, at det maaskee kan være udeladt „for at bevare Skin af Udvalg"; men at (foruden to andre dramatiske Arbeider) ogsaa Femactsstykket Pebersvendene er udeladt af Godtkjøbsudgaven, det omtaler han ikke!

Det havde været at ønske, at Godtkjøbsudgaven først var udkommen nogen Tid efter at min for Hr. Th. besørgede fuldstændige Udgave var endelig færdig; men dette har ikke kunnet lade sig gjøre. Det endnu manglende ottende Bind har allerede i henimod et Aar været færdigt fra min Haand, ja Trykningen fuldført paa nogle faa Ark nær. Men jeg maatte pludselig standse Arbeidet, da der gaves mig en meget lovende Udsigt til at erholde en Samling af hidtil ukjendte ewaldske Breve, og først efter fire Maaneders Venten fik jeg Forvisningen om, at de ikke vare til. Andre Forhindringer have opholdt Arbeidet den øvrige Tid. Om et Par Uger vil nu dette Bind være færdigt, og dermed den fuldstændige Udgave afsluttet — fra

min Haand. Men endnu paatænkes en yderligere Fortsættelse, og Ingen, ikke heller Hr. Th., kan opgive nogen Tid, naar hele Værket vil være endelig afsluttet. Et saa ubestemmeligt Tidspunkt har jeg ikke troet at burde afvente.

Det har været min Tanke, at Hr. Th. selv skulde være Godtkjøbsudgavens Forlægger. Da han ikke har villet indgaae herpaa, har jeg overgivet Forlaget til en anden Boghandler, Hr. Andr. Fred. Høst. Det er mig lige ubegribeligt, hvorfor jeg ikke skulde søge Godtkjøbsudgaven forlagt af nogen anden Boghandler, naar Hr. Th. ikke vilde have den, og hvorfor Hr. Høst skulde have nogensomhelst Betænkelighed ved at forlægge Bogen, naar han havde mit Navn paa Titelbladet, og om jeg end aldrig forud havde underrettet ham om Hr. Th.'s Afslag, hvad jeg naturligviis har gjort.

Hr. Th. har endnu i sit Inserat en Relation om nogle skandaleuse Forslag, som „en anden Literator" paa mine Vegne skal have gjort ham. Denne anden Literator er Hr. Cand. I. Levin, hvem jeg formaaede til paa mine Vegne at forhandle Sagen med Hr. Th., for at spare mig en Deel trættende Vidtløftighed. Hvis nu Hr. Th.'s Relation om, hvad der ved denne Leilighed skal være passeret, var rigtig — hvad jeg paa det fuldkomneste er overbeviist om ikke at være Tilfældet — da var jeg i alt Fald paa en ubegribelig Maade og af ubegribelige Bevæggrunde bedraget af en mangeaarig, prøvet Ven. Men der har hidindtil aldrig været Hr. Th. og mig et Ord imellem, Hr. Th. har til alle Tider yttret sig særdeles venskabeligt om mig; hvis han nu virkelig den 15de og 17de Marts har troet at modtage Forslag fra mig af en saa besynderlig Natur, hvorfor har han da ikke skriftligt eller mundligt henvendt sig til mig, for at faae en Forklaring eller for at udtale

sin Misbilligelse? Endnu i forrige Uge, samme Dag Godtkjøbsudgaven var kommen i Boghandelen, modtog jeg en venskabelig Hilsen fra Hr. Th., med hvem jeg troede mig i den bedste Forstaaelse, indtil jeg sidste Mandag modtog en mystisk Billet, hvori Hr. Th. underrettede mig om, et han „ikke troede at burde undlade at meddele mig“, at han „i Anledning“ af min Godtkjøbsudgave havde skrevet en „Artikel“, som han ventede optagen i „Fædrelandet“ samme Aften!

Hr. Th. har fremkaldt den store Udgave af Ewald, og det er hans Fortjeneste at have vakt Opmærksomhed for Sagen og at have samlet eller opdaget for de tre Fjerdedele sjeldne eller unique originale Separattryk eller Manuskripter til 20 alt bekjendte ewaldske Digte, hvortil jeg har kunnet føie 9 lignende Texter (om 4 af disse see Tillæget til det snart udkommende ottende Bind). Det øvrige Materiale til den ewaldske Literatur er hverken Hr. Th.'s eller min, men de offentlige Bibliothekers Eiendom. Efter at have leveret den store Udgave af Ewald, har jeg begyndt en Godtkjøbsudgave med en ny Textrecension. Fordi nu Hr. Th. har viist en i høi Grad priisværdig og deelviis frugtbar Interesse for den ewaldske Literatur, skal derfor Ewald være hans Domaine, eller skal det derfor være Uret af mig at virke for at udbrede Ewald i Publicum? Hvis jeg idag skulde gjøre Alt, vedkommende Godtkjøbsudgaven, om igjen, vilde jeg ganske vist handle aldeles som jeg har handlet; kun at jeg neppe vilde drive Hensynet til Hr. Th. saa vidt, som jeg har gjort. Jeg vil her kun nævne dette: jeg har i min Subskriptionsplan ikke med et Ord antydet, at Godtkjøbsudgaven fik en ny og bedre Text. Jeg har villet skaane Hr. Th.'s meget ømfindlige Pietetsfølelse for hans afdøde Broder,

og jeg har ikke villet hendrage Publicums Opmærksomhed paa den store Udgaves Mangler.

Den 13de April 1855.

Efter at have afleveret ovenstaaende Artikel, læser jeg i „Dansk Boghandlertidende" Nr. 42 et Opraab fra Hr. Thaarup til de danske Boghandlere, hvori han betegner min Godtkjøbsudgave af Ewald som „Eftertryk"; og opfordrer Boghandlerne til at tilintetgjøre mine Subskriptionsplaner. Jeg overlader Dommen til Publicum.

Den 15de April 1855.

F. L. Liebenberg.

Til ovenstaaende Oplysninger af Hr. Liebenberg har jeg for mit Vedkommende kun at tilføie den Erklæring, at Hr. Boghandler Thaarups Relation om min Optræden i nærværende Sag er i alle væsentlige Punkter urigtig og uefterrettelig. En nærmere, detailleret Belysning af hans Angivelser maa jeg anssee for overflødig, efterdi mine Samtaler med Hr. Thaarup have været reent private og ikke vel kunne komme under offenlig Forhandling for Almeenheden, helst da en saadan Forhandling ikke vilde have nogen tænkelig Indflydelse paa Bedømmelsen af Hr. Liebenbergs Ret til at udgive sin Godtkjøbsudgave af Ewald. Kun dette ene vil jeg bemærke: at jeg den 15de og den 17de f. M. har havt timelange Samtaler med Hr. Thaarup, der have været førte i den største Venskabelighed, og atter i forrige Uge ved et tilfældigt Møde har talt med ham i al Venskabelighed. Alle tre Gange har Talen meest dreiet sig om den nye Godtkjøbsudgave, alle tre Gange har Hr. Thaarup

fortroet sig til mig om et nyt Forehavende, hvortil han venter sig Assistance af mig. Hr. Thaarup har ingen af disse tre Gange med den fjerneste mig forstaaelige Hentydning tilkjendegivet, at han havde Noget imod Hr. Liebenbergs Forehavende, og jeg har ligesom Hr. Liebenberg indtil i Mandags været uden al Anelse om Hr. Thaarups pludseligen forandrede Stemning, der endnu er mig aldeles gaadefuld.

J. Levin.

(Af „Fædrelandet“ Nr. 89.)

Angaaende Ewalds Skrifter.

I Anledning af den hos mig udkommende Godtkjøbsudgave af Ewald, er jeg bleven ganske uventet gjort til Gjenstand for offentlige Anklager af Hr. Boghandler E. L. Thaarup, i „Fædrelandet“ Nr. 84 og i „Dansk Boghandlertidende“ Nr. 42. Sagen er aldeles klar. Hr. Cand. Liebenberg har redigeret et Udvalg af Ewalds Skrifter med en ny Text, hvis Forlag han har overgivet til mig, der i en lang Række af Aar har staaet i literair Forbindelse med ham. Ved at overgive mig dette Forlag har Hr. Liebenberg tillige underrettet mig om, at Forlaget først havde været tilbudet Hr. Thaarup, og at det var „i bedste Forstaaelse“ med Hr. Thaarup, at han overlod Forlaget til en Anden. Alt dette er faktiske Omstændigheder, der ere ophøiede over enhver Modsigelse. Hr.

Liebenberg har i „**Fædrelandet**" Nr. 87 klart fremstillet hele Sagen, og iblandt meget Andet fremhævet, at han endnu for faa Dage siden, samme Dag, 1ste Hefte af mit Eet-Binds-Udgave af Ewald var kommen i Boghandelen, har modtaget „en venskabelig Hilsen" fra Hr. Thaarup. Sæt nu endog et Øieblik, at Hr. Th. dog havde Ret imod Hr. Liebenberg, at denne virkelig havde handlet urigtigt og utaknemmeligt imod Hr. Th., og kun ved en Misforstaaelse har troet Hr. Th. tilfreds med, at Godtkjøbsudgaven udgives paa en Andens Forlag: jeg maa dog, selv med disse stærke Forudsætninger, være aldeles angerløs, og jeg har ikke kunnet fornærme Hr. Th., naar jeg end ikke forud paa nogen Maade har kunnet vide, at han vilde eller kunde blive fornærmet, eftersom jeg havde en hæderlig, mig personlig bekjendt, Videnskabsmands Erklæring for det Modsatte.

„**Fædrelandets**" Læsere have i Forgaarsnummeret erfaret, at Hr. Thaarup nu ogsaa i „Dansk Boghandlertidende" har ført Klage over mig og opfordret de danske Boghandlere til at tilintetgjøre mine Subskriptionsplaner paa Godtkjøbsudgaven af Ewalds udvalgte Skrifter. Da det store Publikum kun kan kjende lidet til Boghandlerforhold, og da vort i forrige Aar begyndte Blad ikke kan være ret Mange bekjendt, ønsker jeg her at meddele et Par Oplysninger for at forebygge vrange Domme.

„Dansk Boghandlertidende" er et, egentlig som Manuscript for Boghandlere trykket, Ugeblad for Annoncer og for mercantile og literaire Forhandlinger; at der i dette Blad holdes over god Form og værdig Tone, vil Publikum være overbeviist om ved at erfare, at Bladet redigeres af Hr. Boghandler O. H. Delbanco.

Der har i de sildigere Tider været en alvorlig Bestræbelse for at nærme de kjøbenhavnske Boghandlere til hinanden og betrygge et værdigt Forretningsforhold imellem dem alle, og aldrig har vel Forholdet mellem Kjøbenhavns Boghandlere været saa godt, som det nu er; længere tilbage i Tiden var der meget Misforhold iblandt dem, men at tilintetgjøre hinandens Subskriptionsplaner er en i den danske Boghandel hidtil uhørt Idee.

Hr. Thaarup har nydt særdeles megen Velvillie hos sine Collegaer, og heller ikke har jeg manglet Leilighed til at være ham til Tjeneste. Hvis Hr. Thaarup ved denne Leilighed har troet sig forurettet eller vel endog blot fornærmet af mig, burde han, ifølge § 13 af Boghandlernes nye Vedtægter (af 11te Marts d. A.) have fordret en Voldgifts-Kjendelse, der vilde have givet ham al den ham tilkommende Ret. Den af ham valgte Fremgangsmaade kan sikkerlig ikke være ham gavnlig, hverken i det store Publicum, eller hos hans Collegaer.

Kjøbenhavn, den 17de April 1855.

Andr. Fred. Høst.

(Af „Fædrelandet“ Nr. 92.)

Bemærkninger
til
Oplysninger om en „mærkelig literair Fremfærd“.

Paa den mig af d'Hrr. Cand. Liebenberg og Cancelliraad, Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst givne Anledning,

har jeg for Moralitetens, ikke for den juridiske Domstol ved en aldeles historisk Beretning i dette Blads Nr. 84 indstævnet og vistnok viist, at d'Hrr. ikke have handlet smukt og passende ved at udgive og forlægge et Udvalg af Joh. Ewalds samtlige Skrifter umiddelbart efter, ja endog før Hovedudgaven er sluttet. Jeg har som ærekjær Mand holdt mig til den rene Sandhed, grundet paa en lovformelig Contract og den af Hr. Cand. Liebenberg selv (jeg haaber han erindrer, imod mit Ønske) meddeelte Beretning om min Medvirkning til Udgaven af samtlige Skrifter.

Det har derfor i den allerhøieste Grad været mig paafaldende, at see Hr. L., ikke engang ene, men med en Følgesvend, i dette Blads Nr. 87 gjøre et Forsøg paa at forsvare d'Hrr.'s Færd. Jeg kunde vistnok lade det være mig nok, at bede Enhver besvare sig det Spørgsmaal; Hvem er Sandhedsvidne, Hr. Cand. L. i August 1850, eller Cand. L. i April 1855? Hr. Cand. Liebenberg har imidlertid forsøgt, paa den meest nærgaaende Maade, at forsvare det af mig dadlede Princip (jeg har ingenlunde villet Personerne til Livs), og jeg maa derfor bede om Opmærksomheden for nogle Modbemærkninger. Jeg skal fatte mig i størst mulige Korthed. Dog bør jeg forud erklære, at jeg fra mit Standpunkt erkjender, at Hr. L. „med Flid", endog ualmindelig, og „med Samvittighedsfuldhed", endog stor, har udført sit Arbeide. Om Planen for den store Udgave er slettere eller bedre, end den for Godtkjøbsudgaven, derom kan og bør jeg ingen Mening have. Dette er mit Princip uvedkommende; det er en ny Sag, sam Andenmand kan stevne Hr. L. for.

Havde Hr. L. ikke været lønnet af mig, eller vel correctest af Samfundet for den danske Literaturs Fremme, for paa mit Forslag og med mit Samtykke, for mig at besørge udgivet og kritisk behandlet det af mig samlede Materiale, hvoraf Resultatet er

blevet de „samtlige Skrifter", da havde jeg paa Grund af mit Forhold neppe kommen med min Beretning. Dette Hovedpunkt gaaer han forbi, og heri ligger netop det Odieuse i hvad han har foretaget sig, og faaet Andenmand til at deeltage i. Heri og i den Omstændighed, som Hr. L. selv erkjender, „havde været at ønske, at Godtkjøbsudgaven først var udkommen nogen Tid efter at min (o: Hr. L.'s) for Hr. Th. besørgede fuldstændige Udgave var endelig færdig" ligger for mig det Dadbelværdige.

Hvilket Honorar Hr. L. har faaet, er Sagen og mig uvedkommende. Ifølge min Contract har Samfundets Bestyrelse forbeholdt sig Ret til at accordere med Hr. L., og jeg kan ei troe, at den, efterat Accorden er sluttet, altsaa Honoraret bestemt, har afkortet Hr. L. en Ottendedeel; og i hvert Tilfælde maa jeg paa det Bestemteste fralægge mig nogen Andeel i Ottendedelen.

Jeg beder Enhver eftersee, hvem der holder sig nærmest til Sandheden med Hensyn til det angivne Arkeantal. Jeg bør dog bemærke, at jeg ei betragter de literair-historiske og kritiske Anmærkninger som Ewalds poetiske Skrifter og, at naar jeg har brugt Ordet „poetiske", da er det det almindeligste Udtryk (ogsaa af Hr. L. brugt) for „metriske". De to for Godtkjøbsudgaven udskudte dramatiske Arbeider har jeg nævnt, hvorimod „Pebersvendene", skreven i ubunden Stil (Prosa) med beraadt Hu ei er anført. (Alt hvad Ewald har skrevet er vistnok strængt taget Poesi.)

Det er ikke sandt — saafremt man har ligesaa megen Tiltro til mit Ord som til Hr. Cand. J. Levins — at jeg har nægtet at overtage Forlaget af Godtkjøbsudvalget. Naar man ikke maa forklare sig, da var mit „ikke bør" vistnok ingen ligefrem Nægtelse, men meget mere en Opfordring til at spørge om Grunden, hvorfor jeg ei troede at burde.

Hr. L. har tildeels ordret gjengivet min Billet til ham af 10de April. (Jeg troer som Collega, at burde vise Dem den Opmærksomhed osv., begyndte jeg en ordlydende til Hr. A. F. Høst.)* Hvad er mystisk deri?

Med min venskabelige Hilsen til Hr. L. forholder det sig fuldkommen rigtigt. Jeg bad Hr. Levin meddele ham, at jeg en af Dagene vilde nærmere tale med ham om Tilbudet (det, Hr. L. selv benævner „skandaleust"). Ved Omstændigheder blev jeg forhindret heri, og da jeg troede mig overbeviist om, at ingen af mine Colleger vilde forlægge en Godtkjøbsudgave, besørget af L., saa tog jeg mig Sagen let. Erfaringen har lært mig, at man bør sætte et „Men" til sine gode Tanker.

Dersom det er sandt, at den store Udgave har Mangler, som gjør Godtkjøbsudgavens ny og bedre Text nødvendig (hvad siger Samfundets Bestyrelse til denne Hr. L.'s høist mærkelige Erklæring?) da har Hr. Cand. Liebenberg ikke alene dybt saaret min Pietetsfølelse for en dyrebar afdød Broder, men ogsaa for en Digter, som han selv omtaler som een af „vort Fædrelands allerypperste Digtere, der i visse Retninger endnu staaer uovertruffen, ja uopnaaet i Literaturen".

---

*) „Det skulde gjøre mig ondt, om Forlaget af Liebenbergs Udvalg af Ewalds Skrifter skulde foranledige nogetsomhelst ubehageligt Forhold imellem os.

„D'Herr. Liebenberg og Levin tilbøde mig Forlaget med den Bemærkning, at det først havde været Dem tilbudt, men at De ikke ønskede det, samt at Bogen skulde ud, enten hos mig eller hos en Anden.

„Da Forslaget i og for sig tiltalte mig, kunde jeg derefter ikke have Betænkelighed ved at gaae ind derpaa." skrev Hr. Andr. Fred. Høst til mig den 11te April 1855.

Hvad vil Publicum sige til Hr. Cand. Liebenbergs Pietet? *)

Jeg overlader roligt til Publicum at dømme, om jeg eller Hr. J. Levin taler Usandhed.

Mine Bemærkninger og min Opfordring i „Dansk Boghandlertidende" tillader jeg mig her at gjengive:

---

*) Som et Curiosum kan jeg ikke nægte mig Optagelsen af:

Odense den 2den Mai. (!)

Literatur. Dem iblandt Tidendens Læsere, der interessere sig for Danmarks tidligere poetiske Literatur, tillade vi os at gjøre opmærksom paa den af Universitetsboghandler, Cancelliraad Høst udstedte Indbydelse til Subscription paa Evalds udvalgte Skrifter i eet Bind, af hvilke første Hefte allerede er udkommet. Udgiveren, Hr. Candidat F. L. Liebenberg, agter deri at optage alle de af Digterens poetiske Frembringelser, der kunne fordre den Dannedes Interesse, ligesom ogsaa Evalds egne Udtalelser over sit Liv og sin Kunst, og vil denne sammentrængte Udgave saaledes indeholde de fleste af Evalds lyriske Digte, Adam og Eva, De brutale Klappere, Harlequin Patriot, Balders Død, Fiskerne, det autobiographiske Brudstykke: Joh. Evalds Levnet og Meninger, og hans Fortale til Udgaven 1780—91. Det udkomne første Hefte indeholder lyriske Digte. Medens vi nu ikke tvivle om, at den kyndige Udgiver ved dette Udvalg vil have truffet det Rette, kunne vi ikke Andet end glæde os ved, at Forlaget er overtaget af Hr. Boghh. Høst, der altid giver de Arbeider, han forlægger, en elegant Udstyrelse.

For dem det kan interessere bemærkes, at dette findes i „Fyens Stiftstidende" Nr. 111, der redigeres af — Jul. Chr. Gerson.

„Om det af Hr. Universitets-Boghandler osv.
— som Side 7 er er optrykt efter „dansk Boghandlertidende"—
Dertil opfordres!"

Mon Hr. Liebenberg saa roligt som jeg kan lade Publicum dømme herom?

Kjøbenhavn, den 17de April 1855.

E. L. Thaarup.

P. S. Af „Fædrelandet" for iaftes seer jeg, at Hr. Cancelliraad Høst, ligesom Hr. L. henvender Publicums Opmærksomhed paa min Artikel i „Dansk Boghandlertidende", hvilken han meget rigtig betegner nærmest som Manuskript for Boghandlere. De Skrupler, jeg havde ved, som ovenfor er skeet, at overgive Dette til Offentligheden, ere derved fuldstændigen tilintetgjorte. Jeg troer, at det Princip, jeg kæmper for, er rigtigt, og jeg haaber, at Hr. Høst ikke mindre end mine øvrige ærede Colleger og Publicum i Almindelighed vil komme til at høste Gavn af, at jeg banker paa Isen. Jeg skal med dette Haab vedblive med Seighed og venter at Isen skal blive brudt.

Jeg fatter iøvrigt ikke Hr. H.; jeg forstaaer ikke, hvorledes en Principsag som min kan vedkomme endsige tilfredsstilles ved en Voldgifts-Kjendelse; og jeg veed ikke af den „særdeles megen" Velvillie af mine Colleger, som jeg ikke alene troer at gavne ved min Virken, men endog, ved det gode og venskabelige Forhold, jeg glæder mig ved at staae i til dem, er forvisset om paaagtes.

Kjøbenhavn, den 19de April 1855.

E. L. Thaarup.

Da Redactionen af „Dansk Boghandlertidende“ som naturligt ikke burde nægte Optagelsen af foranstaaende Hr. Høst's Forsvar (see S. 14), findes dette i Tidendens Nr. 43. Jeg lod strax med Posten afgaae til d'Hrr Boghandlere i Kjøbstæderne efterfølgende

P. M.

Kjøbenhavn den 21de April 1855.

Høistærede!

I Boghandlertidenden Nr. 43 for idag seer jeg, „paa Opfordring“ optagen, det Forsøg paa et Forsvar for Overtagelsen af Eetbindsudgaven af Ewalds Skrifter, som Hr. Cancelliraad A. F. Høst har leveret i „**Fædrelandet**“ Nr. 89. Hans Forsvar være som det være vil, jeg hverken vil eller kan forgribe Nogen i deres Dom, men da jeg først efter 8 Dages Forløb kan vente, om jeg androg derpaa, at faae mit Svar, der findes i „**Fædrelandet**“ Nr. 92 for iaften, optaget, saa tillader jeg mig herved at tilstille Dem samme, i det jeg tillige beder Opmærksomheden henvendt paa selve „**Fædrelandet**“, hvor Hr. Cand. Liebenbergs Fallitterklæring, som jeg haaber, har erholdt den tilstrækkeligste Belysning.

Mit Svar lyder: „Af „**Fædrelandet**“ for iaftes seer jeg, o. s. v. (see Side 21) — er forvisset om paaagtes.

Kjøbenhavn den 19de April 1855.

De vil, Høistærede! deraf see, at jeg bliver fast ved min Anskuelse, og at jeg lover vedblivende at ville kæmpe med Seighed for det Princip, jeg arbeider imod. Jeg kan saameget lettere gjøre det, som jeg, de gjældende Personer undtagen, endnu ikke af en Eneste, hverken blandt Colleger eller Publicum har hørt en modsat Anskuelse. Jeg tillader mig derfor

at gjentage min Anmodning i Boghandlertidendens Nr. 42: — indtil man har opnaaet en Lov eller vedtaget Regler for at hemme Eftertryk, det være sig ordrette og fuldstændige, eller Udvalg læmpede efter ei juridisk derfor at kunne tiltales, undlad at interessere Dem derfor, tilintetgjør Planer om saadanne, hensæt eller remitteer selve Bøgerne, kort gjør Alt, hvad der med Anstændighed staaer i Deres Magt for at forhindre Salget af saadanne Sager (i nærværende Tilfælde d'Hrr. **Liebenberg's og Høst's** Udvalg af Ewalds Skrifter).

De vil i Berlings Tidende herom have funden, og skal fremdeles i de fleste Avertissements-Tidender finde, det Middel, der vil lette Dem Opfyldelsen af min Opfordring. Benyt det og anmod Enhver, der ønsker at tegne sig for „Udvalget" at gaae ind i Samfundet til den danske Literaturs Fremme, gjør dem klart, at de ved mit Tilbud faae Hovedudgaven billigere (for 1 Rd. 80 Sk.), idet jeg betaler ei alene de 2 Rdl. for at skaffe dem samme for den halve Priis 3 Rd. 80 Sk., men endog tilbyder mig at betale det første Aars Contingent. Det er jo en aldeles frivillig Sag for Vedkommende om de i Fremtiden ville blive i Samfundet.

Det er visseligen et temmeligen radikalt og kostbart Middel jeg anvender, men min Indignation over en af mig lønnet Forfatters Fremfærd og en Collegas Deeltagelse deri, bringer mig til samme. Jeg haaber at gavne d'Hrr. Boghandlere i Almindelighed og derved ogsaa Samfundet og mig selv. Lysten til at forringe eller berøve mig lovlig erhvervet Eiendom skal, saa haaber jeg, nok betages Andre.

Deres Ærbødigst C. L. Thaarup.

Ogsaa d'Hrr. Boghandlere i Kjøbenhavn har jeg sendt samme. Til Hr. Høst skrev jeg den 22de April:

„Ifølge min Tænkemaade kan jeg ikke foretage mig Noget i Skjul og mindst naar det mulig kan være til Skade for Andenmand. Jeg tillader mig derfor at sende Dem en Skrivelse, som jeg har omsendt med Posten til samtlige d'Hrr. Boghandlere.

Den Conflict, der er opstaaet, er tilvisse mig ikke mindre ubehagelig end, saa forekommer det mig, den maa være Dem. Min Indignation er, saa siges mig fra alle Sider retfærdig, og havde det ikke været for at modarbeide et Princip, der synes at tage mere og mere overhaand og navnlig ved Hr. Liebenbergs Færd synes at have naaet sin Overgrændse, saa havde sikkert Ingen hellere end jeg vedblevet at virke i Stilhed. Nu maa Landsen brydes, Principet enten erkjendes rigtigt eller faae sit Banesaar."

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 44.)

Ewalds udvalgte Skrifter.

Da **3det Hefte** udkommer den 1ste Mai, bedes d'Hrr. Boghandlere at indsende Bestilling paa det Antal Exemplarer, de heraf maatte ønske. Hvor man maatte ansee det fornødent, bedes Ordres indsendte directe, for at komme mig hurtigt og sikkert ihænde. — Jeg finder Anledning til at opfordre dem, der muligen ikke maatte have modtaget de dem tiltænkte Subscriptions-planer, at forlange det Antal heraf, de ønske. Hvor Planerne ikke, efter Opfordring i denne Tidende, ere „tilintet-

gjorte", eller lignende Forholdsregler „med Anstændighed" trufne, vil en god Subskription ikke udeblive.

Andr. Fred. Høst.

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 45.)

I Anledning af Hr. Andr. Fred. Høst's Subskriptions-Indkaldelse i denne Tidende Nr. 44.

Af den nyeste Fortegnelse over d'Hrr. Boghandlere i Danmark og Norge vil det sees, at der gives 105 Boghandlere, hvoraf Undertegnede har den Ære at være Commissionair for de 65. Der behøves neppe videre Forklaring for at vise, hvad Hr. Cancelliraad, Universitets-Boghandler Andr. Fred. Høst anseer for anstændigt.

Jeg overlader til Redactionen om den maatte ansee det passende her i Tidenden at optage min Skrivelse af 21de April. Derimod troer jeg det rigtig at anmode om Optagelse af:

(— mit Brev til Hr. H. af 22de April optrykt S. 24. —)

Lader os kæmpe herfor og undlade al Personlighed!

Kjøbenhavn, den 30te April 1855.

C. L. Thaarup.

(Af „Dansk Boghandlertidende“ Nr. 46.)

Om Ewalds udvalgte Skrifter i eet Bind.

Hvad **Sagens Realitet** angaaer, har Hr. **Liebenberg** i Nr. 87 og Undertegnede i Nr. 89 af „Fædrelandet“ givet udførlige Oplysninger og Tilsvar, hvortil jeg **een Gang for alle maa henholde mig.**

At Hr. E. L. Thaarup finder det „anstændigt“, og jeg „uanstændigt“ at **opfordre alle Boghandlere til at „tilintetgjøre“ sin Collegas Subskriptionsplaner,** er en Meningsforskjellighed, som Hr. Thaarup vel ikke vil henregne til det „Princip“, hvorfor han kjæmper. Opfordringen har næppe havt den tilsigtede Virkning, at slutte fra den **almindelige Indignation,** denne uhørte Opfordring har vakt saavel blandt Boghandlere som hos Private.

Naar Hr. Thaarup udraaber: „Lader os kjæmpe herfor og undlade al Personlighed!“ kan jeg for min Deel kun ønske **min Person** holdt ude af den mig uvedkommende Kamp om „mærkelig literair Fremfærd“. Dette maa være en Sag imellem Hr. Liebenberg og Hr. Thaarup, imellem dem*) maa „Landsen brydes“. Jeg skal rolig lade Hr. Thaarup „banke paa Isen“ hele Sommeren, om han har Lyst dertil, og ønsker ham „Seighed“ til at „vente, at Isen skal blive brudt“.

Er det virkelig Hr. Thaarup om et „Princip“ at gjøre, uden „al Personlighed“, saa vil jeg raade ham til at formulere den „Lov“ eller Vedtægt, han har tænkt sig, men hidtil ikke

---

*) Vil Hr. Høst virkelig, at fordi Een begaaer en Feil, skal Den, der hjælper ham, være ansvarsfri?

bestemt udtalt, **end ikke antydet.***) Hr. Thaarup maa være forvisset om, at et Andragende af ham til en ny Vedtægt iblandt Boghandlerne vil i Boghandler-Foreningen finde al den Opmærksomhed og grundige Drøftelse, som det kan fortjene. Eller mener han det bogstaveligt med det Ord „Lov", som han saa ofte gjentager, maa han jo søge Rigsdagen. Saa meget maa dog være ham klart, at hverken Vedtægt eller Lov tilveiebringes ved tomme Udraab i Aviser og Circulairer.

Kjøbenhavn, den 8de Mai 1855.

Andr. Fred. Høst.

Under 26de April indgav jeg til den høitærede Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme følgende Andragende:

S. T. Hr. Professor Abrahams!
p. t. Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

„Ifølge den Contract der under 10de Novbr. 1849 oprettedes mellem det ærede Samfunds daværende Formand og mig, er jeg i Henhold til § 9

„. . . ligesom ogsaa at holde Bogladeprisen i mindst 6 Skilling pr. Ark, og ikke at nedsætte samme før tidligst 2 Aar efter Værkets Slutning"

forpligtet til at holde en Bogladepriis af 6 Sk. pr. Ark for den af Hr. Cand. Liebenberg paa mit Forlag udgivne Udgave af Ewalds samtlige Skrifter.

Jeg gav selv Conceptet til min Contract. Det Princip der søgtes hævdet ved anførte § er altsaa aldeles stemmende med min

---

*) Mon ikke? See S. 7.

Tænkemaade; jeg yuder til ingen Tid de, som jeg antager, Boghandelen skadende Priisnedsættelser, men der kan dog tilstøde Omstændigheder, som gjøre saadanne nødvendige.

Min Contract skjønner jeg nu, er ikke saa bestemt og saa ubrydelig, som jeg tænkte mig da jeg conciperede samme. Jeg skal holde Bogladeprisen i 6 ß pr. Ark, men maa være fuld berettiget til at stipulere f.Ex. 1 Sk. pr. Ark som Subskriptionspriis, og da Udgivelsen endnu ikke er fuldendt, maa jeg kunne udstede en fornyet Subskriptions-Indbydelse med Angivelse af en saadan lav Priis. Et saadant Brud paa Contractens Aand skal imidlertid Ingen faae Anledning til at bebreide mig.

Det i den danske Boghandel exempelløse Brud paa Agtelsen for Literaturens bedre Frembringelser, og paa handelsvenlig Færd, som jeg i „Fædrelandet“ har fremstillet og hvoraf jeg tillader mig at vedlægge et Aftryk, har vistnok hos alle Retsindige faaet sin rette Dom, men derved er jeg ei hjulpen til at faae mit Udlæg ved et Oplag paa 500 Exemplarer af Ewalds Skrifter dækket, end mindre en Godtgjørelse for de rede Penge, den Tid og Flid jeg har anvendt paa at samle og **paavise** det Materiale, der var nødvendigt for at faae Udgaven i den Skikkelse den findes. Det eneste Middel jeg skjønnede strax at kunne benytte, anvendtes og er bekjendt af de forskjellige Avertissementstidender.*) Jeg har allerede paa Grund deraf

---

*) Hos Undertegnede faaes:

Joh. Ewalds samtlige Skrifter,
1—7 Deel (8de er under Pressen).
Udgivne ved Understøttelse af Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

Ifølge min Contract med Samfundets Bestyrelse bemærkes: at nye tiltrædende Medlemmer i Samfundet

indmeldt 56 nye Medlemmer i Samfundet, hvilket ligefrem koster mig mere end 200 Rdl. Fremtidig vil jeg vel foruden Exemplaret kun have en ringe Deel at offre, men dette yderligere Offer kan Samfundet frie mig for. Jeg beder derfor Hr. Professoren for det samlede Samfundsraad, eller dersom dette ikke anseer sig bemyndiget dertil, for en Generalforsamling, at ville indstille:

at jeg løses for det Baand den nævnte § i min Contract paalægger mig.

Bedende dette mit Andragende paa det Bedste anbefalet til Hr. Professorens Velvillie, har jeg den Ære at tegne mig

Ærbødigst E. L. Thaarup.

P. S. Jeg tillader mig at vedlægge Udkast til en Subskriptions-Indbydelse, der vil vise hvorledes jeg agter at benytte den ansøgte Rettighed.

---

kunne ved at henvende sig til Bestyrelsens Formand (p. t. Hr. Professor Abrahams, Badstuestræde Nr. 129, 2den Sal) erholde Udgaven for halv Priis, eller 3 Skilling pr. Ark. For imidlertid til en endnu ringere Priis (jeg maa ikke nedsætte samme) at kunne skaffe Enhver, der maatte ønske den fuldstændigste Udgave fremfor det af d'Hrr. Liebenberg og Høst paabegyndte Udvalg (til 2 Rd.), hvorom jeg tillader mig at henvise til „Fædrelandet“ Nr. 84 og 92 og „Berlingske Tidende“ Nr. 90, tilbyder jeg ei alene at skaffe dem samme for:

1 Rigsdaler 80 Skilling,

men endog at betale eet Aars Contingent for Den, der ved mig lader sig indtegne som Medlem i Samfundet.

E. L. Thaarup,
Kokkegaden Nr. 106.

(Af „Fædrelandet" Nr. 105.)

Angaaende „Mærkelig literair Fremfærd".

Under 2den Mai 1855 har jeg modtaget efterfølgende Skrivelse:

„D. Vlbhd. har i en til Samfundsraadet i Samfundet for den danske Literaturs Fremme indgiven Skrivelse af 26de f. M. andraget paa at blive løst fra det Baand, der er paalagt Dem ved § 9 af den mellem Dem og Samfundet under 10de November 1849 oprettede Contract.

„I et af Samfundsraadet den 1ste d. M. afholdt Møde er der i denne Anledning taget følgende Beslutning:

„Samfundsraadet erkjender, at Samfundet ifølge de indtraadte Forhold skylder saavel Hr. Thaarup, som ogsaa Hensynet til sit Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme, ikke længere at fastholde de for Samfundet fordeelagtige Bestemmelser i § 9 af den med Hr. Thaarup under 10de November 1849 oprettede Contract, og Samfundsraadet tilsiger derfor herved Hr. Thaarup, at den nævnte Paragraph i bemeldte Contract ikke herefter fra Samfundets Side vil forlanges opfyldt, saa at det skal være Hr. Thaarup uforment, efter Modtagelsen af denne Samfundsraadets Beslutning, til hvilken Priis han maatte finde for godt, at afhænde Restoplaget af den væsenlig ved hans Samlinger tilveiebragte, paa hans Forlag udgivne og med Understøttelse af „Sam-

fundet til den danske Literaturs Fremme" paa hans Forlag udkommende Udgave af Johannes Ewalds samtlige Skrifter."

„Hvilket jeg ikke undlader herved paa Samfundsraadets Vegne at meddele.

Abrahams,
p. t. Formand."

Idet jeg tillader mig at offentliggjøre denne Beslutning, beder jeg Enhver af de ærede Herrer Medlemmer i Samfundsraadet modtage min skjønsomme Tak, ikke alene fordi de have løst mig fra det nævnte Baand, men ogsaa og fornemmelig fordi dette er skeet med den for mig saa smigrende Motivering. Jeg seer i de Ord: „Hensynet til Samfundets Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme" en Erkjendelse af, at det Princip, jeg har søgt at arbeide for, har fundet Samfundsraadets Bifald, og jeg beklager, at Omstændighederne have gjort det nødvendigt, at min Virken derfor har maattet erholde et personligt Anstrøg. — Som jeg haaber, vil denne, sikkert for alle Parter uhyggelige, Controvers herved være endt.

E. L. Thaarup.

S. T. Hr. Professor Abrahams!

Ifølge min Contracts § 4 angaaende Ewalds Skrifter eier Samfundet 1200 Exemplarer og har henliggende 300 Exempl., som blive mig at betale med 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. eller at udlevere om to Aar, altsaa i Mai 1857.

Ifølge mit Tilbud i Aviserne angaaende disse Skrifter har jeg at indmælde 131 nye Medlemmer i Samfundet, hvorfor jeg skal betale Contingent pro 1855 med 2 Rbl. . . 262 Rbl. „ Sk.

Endvidere har jeg at betale Forskjellen imellem 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. og 1 Rbl. 80 Sk., altsaa 2 Rbl. . . . . 262 — „ —

ialt 524 Rbl. „ Sk.

Da Samfundets Beholdning af anførte 1200 Exempl. imidlertid efter Opgivende kun bestaaer i 68 Exempl. *), vil det være nødvendigt at tage 63 Exempl. af de henlagte 300 Exempl., hvilke 63 Exempl. (68 + 63 = 131) ifølge Contractens § 4 blive at tilsvares mig med 3 Rb. 80 Sk. pr. Exempl., eller ialt . . . . med 241 — 48 —

Jeg har altsaa at tilsvare Samfundet . . 282 Rbl. 48 Sk. hvilke idag vil blive indbetalt til sammes Kasserer.

Kjøbenhavn, den 14de Mai 1855.

Ærbødigst E. L. Thaarup.

---

*) En Eiendom jeg ei burde berøve Samfundet, og hvorfor jeg ei søgte om Ophævelsen af Contractens § 9 før jeg havde sikkret Samfundet sammes Værdie.

Er Udvalgets første Hefte „et Optryk"?

Naar jeg i „Dansk Boghandlertidende" (see S. 6) har yttret „at ville befatte sig med et Optryk" ikke som Hr. L. spacieret anfører „Eftertryk", da troer jeg mig i allerfuldeste Maade berettiget dertil, og jeg tilbyder Enhver, der maatte see sig istand til at paavise et eneste forandret Ord i de 100 Sider, der fra Hovedudgaven ere optrykte i Udvalgets 1ste Hefte — een Specie for hvert saadant, der først meddeles mig. (I min Boglade findes fremlagt et collationeret Exemplar af begge Udgaver.)

Jeg kan ikke skjønne hvori den „ny Textrecension" bestaaer, medmindre Hr. Cand. Liebenberg anseer det som „en ny og bedre Text", at hans Godtkjøbsudgave har overfor Hovedudgaven, foruden flere Interpunktions - Uovereensstemmelser, som f. Ex.

S. 4. O Ynk! saa bær da, Norden,

S. 38. O Frugt, og anden Frugt, og hver

endeel Trykfeil, som f. Ex.:

S. 4. Dig og din Throne Værdig: (værdig)

S. 10. Først blandt alle Aander (blant)

S. 11. O Mand, som giemmer Herren i Hierte (i dit Hierte)

S. 16. Men mueligt har han (muligt)

S. 18. Du Vist i Myrthen (Vist i)

S. 19. Skiøndt i din Dragt (Skiønt)

S. 20. Paa den, som aldrig mæt af Plage,
Halv kun paa Dydens Vellyst tænker,
(Paa den som, . . .
Halv kun)

S. 21. Jo! høie Seiersfange skal
Afbryde eders Sukke,
Og Salighedens Kilde
Skal blande sig med eders bittre Taare.
(Jo! høie Seiersange skal afbryde
Eders Sukke, og Salighedens Kilde
Skal blande osv.)

S. 23. Mit Træe, med lislig Skygge (mit Træ)
S. 30. Saa snart han rører (Saasnart)
S. 32. Kun mødte sig (Sig ɔ: sig selv)
S. 36. Lad Slangen hvisle Søvn, og lod Oceanen brøle (og lad)
S. 41. Og hvad den levede, (levnede)
S. 42. Damøt, hvad er din Graad? (Damoet,)
S. 50. Kun at ei den maa høre mig! (høre dig! See herom Anm. til Hovedudgavens 1ste Deel S.56.)

Naar hertil føies at af det Optrykte haves originale Manuskripter til 7 af Digtene, og at Cand. Liebenberg i Anmærkningerne har meddeelt 238 Versstrofer, deels forhen utrykte deels som Varianter, mon man da ikke med Føie kan spørge: hvorfor mon da intet Ord af disse ere benyttede til at „restituere Udtrykkets melodieuse Skjønhed og Tankens poetiske Gehalt“? Dog jeg føler meget vel hvor lidet jeg er istand til at behandle eller bedømme Stoffet kritisk; derfor var det jo ogsaa at Hr. L. betroedes Materialet og lønnedes med over 1000 Rdlr. for at bearbeide det for Hovedudgaven, ikke for et Udvalg. Det Anførte er kun for at lette en mulig Kritiker og for at vise, at jeg var og er berettiget til at kalde det „et Optryk“.

Til Slutning

kun et Par faa Ord. Hr. Cand. Liebenberg har ved Udgivelsen af et Udvalg af Joh. Ewalds samtlige Skrifter før disse vare complet udgivne, ja visseligen endog dersom dette først var skeet umiddelbart derefter, paadraget sig en Plet, som han vistnok vanskelig kan afvaske, men som jeg har Lov til at undskylde, og virkelig undskylder med, at han har undladt at overveie Berettigelsen og Lovligheden. Saaledes stod det strax for mig. Han har selv for 5 Aar siden erklæret, at jeg har „fremskaffet et heelt litterairhistorisk Apparat af megen Betydenhed“ — at jeg „har foretaget meget omstændelige Collationeringer til alle ewaldske Haandskrifter“ og **at dette** er Aarsagen til at en „saa mærkværdigen forøget, forbedret og restaureret Udgave (hvori de tidligere Udgavers Text endog bliver formeret med i det mindste en Trediedeel)“ er udkommet. Dette Apparat og disse Collationeringer har jeg i fuld Tillid til Hr. L.'s ikke alene Dygtighed, men ogsaa Retsind, betroet ikke Samfundets Bestyrelse men Hr. L. og det alene Hr. L. (see min Contracts § 7 S. 3). Var det mig altsaa om at gjøre at tage fat paa en Person ikke et Princip, mon jeg da ikke havde gaaet frem paa en ganske anden Maade mod Hr. L.? Dette vilde jeg ikke. Jeg har følt og har havt megen Glæde ved at bidrage mit til, at Ewalds samtlige Skrifter ere udkomne, og udkomne i en Udgave som Hr. L. nu selv erklærer at være, og jeg tilføier ved hans Omhu er bleven saaledes, at den „er umistelig for ethvert dybere Studium af den store Digters Værker“. Den

Tid og de Penge, jeg har anvendt hertil, offrede jeg gjerne, men at være saadan Taabe, at jeg skulde lade hengaae uberørt, at den samme Mand, som jeg havde betroet mit Materiale, skulde, endnu forinden det fuldstændigen var afbenyttet og tilbageleveret, benytte det til sin Fordeel og mit directe og indirecte Tab, det kunde og vilde jeg ikke. Jeg valgte derfor den som mig synes mildeste Fremfærd: uden Raisonnement at fremstille Facta, og opfordrede Publicum til at dømme. Den moralske Dom er fældet. Da jeg ikke vilde Personen, som man siger, tillivs, saa besluttede jeg samtidig kun at gjensvare Hr. L. (som jeg vel vidste ikke kunde undlade at komme med Bemærkninger), saafremt han berørte min Person. Hvor nærgaaende og hvor intetsigende og compromiterende hans Svar var, saa greb jeg dog ei Leiligheden til yderligere at blotte ham, men blev min Beslutning tro. Hr. Cand. L. har altsaa, forekommer det mig, aldeles Intet at beklage sig over.

Men Hr. Cancellieraad, Universitets-Boghandler Høst han har det! Nei ingenlunde! Hr. H. er paa en Maade meddelagtig i Hr. L.'s urette Brug af det ham betroede Materiale. Han er ikke Boghandler fra igaar, og han veed*) eller burde vide,

---

(*) See f. Ex. Adresseavisen for Aaret 1853, hvorledes han optog, ikke, f. Ex. at en anden Boghandler paatog sig Forlaget af et Udvalg ved Hr. Cand. L. af Hr. Liebenbergs „Supplement til alle tidligere Samlinger af Oehlenschlägers Digterværker og prosaiske Skrifter", men af Hr. L. Moltkes Oversættelse af „Stowes Onkel Thomas, med Træsnit", der udkom paa d'Hrr. Lose & Delbancos Forlag samtidig med en Oversættelse uden Træsnit af Hr. Schädtler paa Hr. Høsts.

at han, ved at overtage Forlaget af Udvalget, paa Grund af alle Forhold for dansk Literatur, vilde berøve mig den Fordeel, jeg som Forlægger af Hovedudgaven med gyldig Grund kunde gjøre Regning paa. Han mangler ei heller Evne til at kunne sige sig selv, at det er, mildest sagt, upassende at lade den samme Mand, der besørgede den ufuldførte Hovedudgave, **samtidig** besørge et Udvalg for ham, uden at have confereret med mig desangaaende.

Hvad mine ærede Colleger angaaer, da er jeg overbeviist om, at alle i Deres Indre hylde det Princip, jeg desværre er bleven Manden der forfægter, og naar jeg meddeler, at jeg har flere skriftlige Beviser derfor, og at medens mit Oplag allerede er udsolgt (et nyt vil med størst mulige Hurtighed udkomme), medens mig bevidst kun meget faa Subskribenter paa Udvalget ere indmældte af de 65 Boghandlere, jeg har den Ære at være Commissionair for, da er min Overbeviisning vistnok ei ugrundet. Men hvorfor kommer der da ingen af mine Colleger mig imøde ved at udtale sig om hvorledes et saadant Princip kan hævdes? Det er jo ikke Personen, jeg ønsker berørt; men Principet og Midlerne for at hævde det, jeg ønsker omtalt. Det er, forekommer det mig, en Velfærdssag for enhver Forlægger (og derved ogsaa for enhver Literator), at vide ei alene hvad Eiendomsret han har, men ogsaa at bidrage til at skaffe sig samme, hvor den fra det juridiske Standpunkt nu kun er tvivlsom. Fra et moralsk Standpunkt viser denne Sag, at Eiendomsretten kun er meget ringe, selv om man maa erkjende, at det nærværende Tilfælde er et tidligere uhørt.

Jeg gjentager derfor min Opfordring. Man maa ikke, fordi jeg har lovet at kjæmpe med Seighed — et Løfte jeg ei skal lade

Tænkemaade; jeg yndet til ingen Tid de, som jeg antager, Boghandelen skadende Priisnedsættelser, men der kan dog tilstøde Omstændigheder, som gjøre saadanne nødvendige.

Min Contract skjønner jeg nu, er ikke saa bestemt og saa ubrydelig, som jeg tænkte mig da jeg concipeerede samme. Jeg skal holde Bogladeprisen i 6 ß pr. Ark, men maa være fuld berettiget til at stipulere f. Ex. 1 Sk. pr. Ark som Subskriptions-priis, og da Udgivelsen endnu ikke er fuldendt, maa jeg kunne udstede en fornyet Subskriptions-Indbydelse med Angivelse af en saadan lav Priis. Et saadant Brud paa Contractens Aand skal imidlertid Ingen faae Anledning til at bebreide mig.

Det i den danske Boghandel exempelløse Brud paa Agtelsen for Literaturens bedre Frembringelser, og paa handelsvenlig Færd, som jeg i „Fædrelandet“ har fremstillet og hvoraf jeg tillader mig at vedlægge et Aftryk, har vistnok hos alle Retsindige faaet sin rette Dom, men derved er jeg ei hjulpen til at faae mit Udlæg ved et Oplag paa 500 Exemplarer af Ewalds Skrifter dækket, end mindre en Godtgjørelse for de rede Penge, den Tid og Flid jeg har anvendt paa at samle og **paavise** det Materiale, der var nødvendigt for at faae Udgaven i den Skikkelse den findes. Det eneste Middel jeg skjønnede strax at kunne benytte, anvendtes og er bekjendt af de forskjellige Avertissementstidender.*) Jeg har allerede paa Grund deraf

*) Hos Undertegnede faaes:

Joh. Ewalds samtlige Skrifter,

1—7 Deel (8de er under Pressen).

Udgivne ved Understøttelse af Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

Ifølge min Contract med Samfundets Bestyrelse bemærkes: at nye tiltrædende Medlemmer i Samfundet

indmeldt 56 nye Medlemmer i Samfundet, hvilket ligefrem koster mig mere end 200 Rdl. Fremtidig vil jeg vel foruden Exemplaret kun have en ringe Deel at offre, men dette yderligere Offer kan Samfundet frie mig for. Jeg beder derfor Hr. Professoren for det samlede Samfundsraad, eller dersom dette ikke anseer sig bemyndiget dertil, for en Generalforsamling, at ville indstille:

at jeg løses for det Baand den nævnte § i min Contract paalægger mig.

Bedende dette mit Andragende paa det Bedste anbefalet til Hr. Professorens Velvillie, har jeg den Ære at tegne mig

Ærbødigst E. L. Thaarup.

P. S. Jeg tillader mig at vedlægge Udkast til en Subskriptions-Indbydelse, der vil vise hvorledes jeg agter at benytte den ansøgte Rettighed.

---

kunne ved at henvende sig til Bestyrelsens Formand (p. t. Hr. Professor Abrahams, Badstuestræde Nr. 129, 2den Sal) erholde Udgaven for halv Priis, eller 3 Skilling pr. Ark. For imidlertid til en endnu ringere Priis (jeg maa ikke nedsætte samme) at kunne skaffe Enhver, der maatte ønske den fuldstændigste Udgave fremfor det af d'Hrr. Liebenberg og Høst paabegyndte Udvalg (til 2 Rd.), hvorom jeg tillader mig at henvise til „Fædrelandet" Nr. 84 og 92 og „Berlingske Tidende" Nr. 90, tilbyder jeg ei alene at skaffe dem samme for:

1 Rigsdaler 80 Skilling,

men endog at betale eet Aars Contingent for Den, der ved mig lader sig indtegne som Medlem i Samfundet.

E. L. Thaarup,
Kokkegaden Nr. 106.

(Af „Fædrelandet" Nr. 105.)

Angaaende „Mærkelig literair Fremfærd".

Under 2den Mai 1855 har jeg modtaget efterfølgende Skrivelse:

„D. Vlbhd. har i en til Samfundsraadet i Samfundet for den danske Literaturs Fremme indgiven Skrivelse af 26de f. M. andraget paa at blive løst fra det Baand, der er paalagt Dem ved § 9 af den mellem Dem og Samfundet under 10de November 1849 oprettede Contract.

„I et af Samfundsraadet den 1ste d. M. afholdt Møde er der i denne Anledning taget følgende Beslutning:

„Samfundsraadet erkjender, at Samfundet ifølge de indtraadte Forhold skylder saavel Hr. Thaarup, som ogsaa Hensynet til sit Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme, ikke længere at fastholde de for Samfundet fordeelagtige Bestemmelser i § 9 af den med Hr. Thaarup under 10de November 1849 oprettede Contract, og Samfundsraadet tilsiger derfor herved Hr. Thaarup, at den nævnte Paragraph i bemeldte Contract ikke herefter fra Samfundets Side vil forlanges opfyldt, saa at det skal være Hr. Thaarup uforment, efter Modtagelsen af denne Samfundsraadets Beslutning, til hvilken Priis han maatte finde for godt, at afhænde Restoplaget af den væsenlig ved hans Samlinger tilveiebragte, paa hans Forlag udgivne og med Understøttelse af „Sam-

fundet til den danske Literaturs Fremme" paa hans Forlag udkommende Udgave af Johannes Ewalds samtlige Skrifter."

„Hvilket jeg ikke undlader herved paa Samfundsraadets Vegne at meddele.

Abrahams,
p. t. Formand."

Idet jeg tillader mig at offentliggjøre denne Beslutning, beder jeg Enhver af de ærede Herrer Medlemmer i Samfundsraadet modtage min skjønsomme Tak, ikke alene fordi de have løst mig fra det nævnte Baand, men ogsaa og fornemmelig fordi dette er skeet med den for mig saa smigrende Motivering. Jeg seer i de Ord: „Hensynet til Samfundets Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme" en Erkjendelse af, at det Princip, jeg har søgt at arbeide for, har fundet Samfundsraadets Bifald, og jeg beklager, at Omstændighederne have gjort det nødvendigt, at min Virken derfor har maattet erholde et personligt Anstrøg. — Som jeg haaber, vil denne, sikkert for alle Parter uhyggelige, Controvers herved være endt.

C. L. Thaarup.

S. T. Hr. Professor Abrahams!

Ifølge min Contracts § 4 angaaende Ewalds Skrifter eier Samfundet 1200 Exemplarer og har henliggende 300 Exempl., som blive mig at betale med 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. eller at udlevere om to Aar, altsaa i Mai 1857.

Ifølge mit Tilbud i Aviserne angaaende disse Skrifter har jeg at indmælde 131 nye Medlemmer i Samfundet, hvorfor jeg skal betale Contingent pro 1855 med 2 Rbl. . 262 Rbl. „ Sk.

Endvidere har jeg at betale Forskjellen imellem 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. og 1 Rbl. 80 Sk., altsaa 2 Rbl. . . . . 262 — „ —

ialt 524 Rbl. „ Sk.

Da Samfundets Beholdning af anførte 1200 Exempl. imidlertid efter Opgivende kun bestaaer i 68 Exempl. *), vil det være nødvendigt at tage 63 Exempl. af de henlagte 300 Exempl., hvilke 63 Exempl. (68 + 63 = 131) ifølge Contractens § 4 blive at tilsvares mig med 3 Rb. 80 Sk. pr. Exempl., eller ialt . . . . med 241 — 48 —

Jeg har altsaa at tilsvare Samfundet . . 282 Rbl. 48 Sk. hvilke idag vil blive indbetalt til sammes Kasserer.

Kjøbenhavn, den 14de Mai 1855.

Ærbødigst C. L. Thaarup.

---

*) En Eiendom jeg ei burde berøve Samfundet, og hvorfor jeg ei søgte om Ophævelsen af Contractens § 9 før jeg havde sikkret Samfundet sammes Værdie.

Er Udvalgets første Hefte „et Optryk"?

Naar jeg i „Dansk Boghandlertidende" (see S. 6) har yttret „at ville befatte sig med et Optryk" ikke som Hr. L. spacieret anfører „Eftertryk", da troer jeg mig i allerfuldeste Maade berettiget dertil, og jeg tilbyder Enhver, der maatte see sig istand til at paavise et eneste forandret Ord i de 100 Sider, der fra Hovedudgaven ere optrykte i Udvalgets 1ste Hefte — een Specie for hvert saadant, der først meddeles mig. (I min Boglade findes fremlagt et collationeret Exemplar af begge Udgaver.)

Jeg kan ikke skjønne hvori den „ny Textrecension" bestaaer, medmindre Hr. Cand. Liebenberg anseer det som „en ny og bedre Text", at hans Godtkjøbsudgave har overfor Hovedudgaven, foruden flere Interpunktions-Uovereensstemmelser, som f. Ex.

S. 4. O Ynk! saa bær da, Norden,

S. 38. O Frugt, og anden Frugt, og hver

endeel Trykfeil, som f. Ex.:

S. 4. Dig og din Throne Bærdig: (værdig)

S. 10. Først blandt alle Aander (blant)

S. 11. O Mand, som giemmer Herren i Hierte (i dit Hierte)

S. 16. Men muelig har han (muligt)

S. 18. Du Vist i Myrthen (Vift i)

S. 19. Skiøndt i din Dragt (Skiønt)

S. 20. Paa den, som aldrig mæt af Plage,

Halv kun paa Dydens Vellyst tænker,

(Paa den som, . . .

Halv kun)

Ogsaa d'Hrr. Boghandlere i Kjøbenhavn har jeg sendt samme. Til Hr. Høst skrev jeg den 22de April:

„Ifølge min Tænkemaade kan jeg ikke foretage mig Noget i Skjul og mindst naar det mulig kan være til Skade for Andenmand. Jeg tillader mig derfor at sende Dem en Skrivelse, som jeg har omsendt med Posten til samtlige d'Hrr. Boghandlere.

Den Conflict, der er opstaaet, er tilvisse mig ikke mindre ubehagelig end, saa forekommer det mig, den maa være Dem. Min Indignation er, saa siges mig fra alle Sider retfærdig, og havde det ikke været for at modarbeide et Princip, der synes at tage mere og mere overhaand og navnlig ved Hr. Liebenbergs Færd synes at have naaet sin Obergrændse, saa havde sikkert Ingen hellere end jeg vedblevet at virke i Stilhed. Nu maa Landsen brydes, Principet enten erkjendes rigtigt eller faae sit Banesaar."

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 44.)

Ewalds udvalgte Skrifter.

Da **2det Hefte** udkommer den 1ste Mai, bedes d'Hrr. Boghandlere at indsende Bestilling paa det Antal Exemplarer, de heraf maatte ønske. Hvor man maatte ansee det fornødent, bedes Ordres indsendte directe, for at komme mig hurtigt og sikkert ihænde. — Jeg finder Anledning til at opfordre dem, der muligen ikke maatte have modtaget de dem tiltænkte Subscriptionsplaner, at forlange det Antal heraf, de ønske. Hvor Planerne ikke, efter Opfordring i denne Tidende, ere „tilintet-

gjorte", eller lignende Forholdsregler „med Anstændighed" trufne, vil en god Subskription ikke udeblive.

Andr. Fred. Høst.

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 45.)

I Anledning af Hr. Andr. Fred. Høst's Subskriptions-Indkaldelse i denne Tidende Nr. 44.

Af den nyeste Fortegnelse over d'Hrr. Boghandlere i Danmark og Norge vil det sees, at der gives 105 Boghandlere, hvoraf Undertegnede har den Ære at være Commissionair for de 65. Der behøves neppe videre Forklaring for at vise, hvad Hr. Cancelliraad, Universitets-Boghandler Andr. Fred. Høst anseer for anstændigt.

Jeg overlader til Redactionen om den maatte ansee det passende her i Tidenden at optage min Skrivelse af 21de April. Derimod troer jeg det rigtig at anmode om Optagelse af:

(— mit Brev til Hr. H. af 22de April optrykt S. 24. —)

Lader os kæmpe herfor og undlade al Personlighed!

Kjøbenhavn, den 30te April 1855.

C. L. Thaarup.

(Af „Dansk Boghandlertidende“ Nr. 46.)

Om Ewalds udvalgte Skrifter i eet Bind.

Hvad **Sagens Realitet** angaaer, har Hr. **Liebenberg** i Nr. 87 og Undertegnede i Nr. 89 af „Fædrelandet“ givet udførlige Oplysninger og Tilsvar, hvortil jeg **een Gang for alle maa henholde mig.**

At Hr. C. L. Thaarup finder det „anstændigt“, og jeg „uanstændigt“ at **opfordre alle Boghandlere til at „tilintetgjøre“ sin Collegas Subskriptionsplaner,** er en Meningsforskjellighed, som Hr. Thaarup vel ikke vil henregne til det „Princip“, hvorfor han kjæmper. Opfordringen har næppe havt den tilsigtede Virkning, at slutte fra den **almindelige Indignation,** denne uhørte Opfordring har vakt saavel blandt Boghandlere som hos Private.

Naar Hr. Thaarup udraaber: „Lader os kjæmpe herfor og undlade al Personlighed!“ kan jeg for min Deel kun ønske **min Person** holdt ude af den mig uvedkommende Kamp om „mærkelig literair Fremfærd“. Dette maa være en Sag imellem Hr. Liebenberg og Hr. Thaarup, imellem dem*) maa „Landsen brydes“. Jeg skal rolig lade Hr. Thaarup „banke paa Isen“ hele Sommeren, om han har Lyst dertil, og ønsker ham „Seighed“ til at „vente, at Isen skal blive brudt“.

Er det virkelig Hr. Thaarup om et „Princip“ at gjøre, uden „al Personlighed“, saa vil jeg raade ham til at formulere den „Lov“ eller Vedtægt, han har tænkt sig, men hidtil ikke

*) Vil Hr. Høst virkelig, at fordi Een begaaer en Feil, skal Den, der hjælper ham, være ansvarsfri?

bestemt udtalt, **end ikke antydet.***) Hr. Thaarup maa være forvisset om, at et Andragende af ham til en ny Vedtægt iblandt Boghandlerne vil i Boghandler-Foreningen finde al den Opmærksomhed og grundige Drøftelse, som det kan fortjene. Eller mener han det bogstaveligt med det Ord „Lov", som han saa ofte gjentager, maa han jo søge Rigsdagen. Saa meget maa dog være ham klart, at hverken Vedtægt eller Lov tilveiebringes ved tomme Udraab i Aviser og Circulairer.

Kjøbenhavn, den 8de Mai 1855.

Andr. Fred. Høst.

Under 26de April indgav jeg til den høitærede Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme følgende Andragende:

S. T. Hr. Professor Abrahams!
p. t. Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

„Ifølge den Contract der under 10de Novbr. 1849 oprettedes mellem det ærede Samfunds daværende Formand og mig, er jeg i Henhold til § 9

„... ligesom ogsaa at holde Bogladeprisen i mindst 6 Skilling pr. Ark, og ikke at nedsætte samme før tidligst 2 Aar efter Værkets Slutning"

forpligtet til at holde en Bogladepriis af 6 Sk. pr. Ark for den af Hr. Cand. Liebenberg paa mit Forlag udgivne Udgave af Ewalds samtlige Skrifter.

Jeg gav selv Concepten til min Contract. Det Princip der søgtes hævdet ved anførte § er altsaa aldeles stemmende med min

---

*) Mon ikke? See S. 7.

Tænkemaade; jeg yndet til ingen Tid de, som jeg antager, Boghandelen skadende Priisnedsættelser, men der kan dog tilstøde Omstændigheder, som gjøre saadanne nødvendige.

Min Contract skjønner jeg nu, er ikke saa bestemt og saa ubrydelig, som jeg tænkte mig da jeg conciperede samme. Jeg skal holde Bogladeprisen i 6 ß pr. Ark, men maa være fuld berettiget til at stipulere f.Ex. 1Sk. pr. Ark som Subskriptionspriis, og da Udgivelsen endnu ikke er fuldendt, maa jeg kunne udstede en fornyet Subskriptions-Indbydelse med Angivelse af en saadan lav Priis. Et saadant Brud paa Contractens Aand skal imidlertid Ingen faae Anledning til at bebreide mig.

Det i den danske Boghandel exempelløse Brud paa Agtelsen for Literaturens bedre Frembringelser, og paa handelsvenlig Færd, som jeg i „Fædrelandet“ har fremstillet og hvoraf jeg tillader mig at vedlægge et Aftryk, har vistnok hos alle Retsindige faaet sin rette Dom, men derved er jeg ei hjulpen til at faae mit Udlæg ved et Oplag paa 500 Exemplarer af Ewalds Skrifter dækket, end mindre en Godtgjørelse for de rede Penge, den Tid og Flid jeg har anvendt paa at samle og **paavise** det Materiale, der var nødvendigt for at faae Udgaven i den Skikkelse den findes. Det eneste Middel jeg skjønnede strax at kunne benytte, anvendtes og er bekjendt af de forskjellige Avertissementstidender.*) Jeg har allerede paa Grund deraf

*) Hos Undertegnede faaes:

Joh. Ewalds samtlige Skrifter,
1—7 Deel (8de er under Pressen).
Udgivne ved Understøttelse af Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

Ifølge min Contract med Samfundets Bestyrelse bemærkes: at nye tiltrædende Medlemmer i Samfundet

indmeldt 56 nye Medlemmer i Samfundet, hvilket ligefrem koster mig mere end 200 Rdl. Fremtidig vil jeg vel foruden Exemplaret kun have en ringe Deel at offre, men dette yderligere Offer kan Samfundet frie mig for. Jeg beder derfor Hr. Professoren for det samlede Samfundsraad, eller dersom dette ikke anseer sig bemyndiget dertil, for en Generalforsamling, at ville indstille:

at jeg løses for det Baand den nævnte § i min Contract paalægger mig.

Bedende dette mit Andragende paa det Bedste anbefalet til Hr. Professorens Velvillie, har jeg den Ære at tegne mig

Ærbødigst E. L. Thaarup.

P. S. Jeg tillader mig at vedlægge Udkast til en Subskriptions-Indbydelse, der vil vise hvorledes jeg agter at benytte den ansøgte Rettighed.

---

kunne ved at henvende sig til Bestyrelsens Formand (p. t. Hr. Professor Abrahams, Badstuestræde Nr. 129, 2den Sal) erholde Udgaven for halv Priis, eller 3 Skilling pr. Ark. For imidlertid til en endnu ringere Priis (jeg maa ikke nedsætte samme) at kunne skaffe Enhver, der maatte ønske den fuldstændigste Udgave fremfor det af d'Hrr. Liebenberg og Høst paabegyndte Udvalg (til 2 Rd.), hvorom jeg tillader mig at henvise til „Fædrelandet" Nr. 84 og 92 og „Berlingske Tidende" Nr. 90, tilbyder jeg ei alene at skaffe dem samme for:

1 Rigsdaler 80 Skilling,

men endog at betale eet Aars Contingent for Den, der ved mig lader sig indtegne som Medlem i Samfundet.

E. L. Thaarup,

Kokkegaden Nr. 106.

(Af „Fædrelandet“ Nr. 105.)

Angaaende „Mærkelig literair Fremfærd“.

Under 2den Mai 1855 har jeg modtaget efterfølgende Skrivelse:

„D. Vlbhd. har i en til Samfundsraadet i Samfundet for den danske Literaturs Fremme indgiven Skrivelse af 26de f. M. andraget paa at blive løst fra det Baand, der er paalagt Dem ved § 9 af den mellem Dem og Samfundet under 10de November 1849 oprettede Contract.

„I et af Samfundsraadet den 1ste d. M. afholdt Møde er der i denne Anledning taget følgende Beslutning:

„Samfundsraadet erkjender, at Samfundet ifølge de indtraadte Forhold skylder saavel Hr. Thaarup, som ogsaa Hensynet til sit Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme, ikke længere at fastholde de for Samfundet fordeelagtige Bestemmelser i § 9 af den med Hr. Thaarup under 10de November 1849 oprettede Contract, og Samfundsraadet tilsiger derfor herved Hr. Thaarup, at den nævnte Paragraph i bemeldte Contract ikke herefter fra Samfundets Side vil forlanges opfyldt, saa at det skal være Hr. Thaarup uforment, efter Modtagelsen af denne Samfundsraadets Beslutning, til hvilken Priis han maatte finde for godt, at afhænde Restoplaget af den væsenlig ved hans Samlinger tilveiebragte, paa hans Forlag udgivne og med Understøttelse af „Sam-

fundet til den danske Literaturs Fremme" paa hans Forlag udkommende Udgave af Johannes Ewalds samtlige Skrifter."

„Hvilket jeg ikke undlader herved paa Samfundsraadets Vegne at meddele.

Abrahams,
p. t. Formand."

Idet jeg tillader mig at offentliggjøre denne Beslutning, beder jeg Enhver af de ærede Herrer Medlemmer i Samfundsraadet modtage min skjønsomme Tak, ikke alene fordi de have løst mig fra det nævnte Baand, men ogsaa og fornemmelig fordi dette er skeet med den for mig saa smigrende Motivering. Jeg seer i de Ord: „Hensynet til Samfundets Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme" en Erkjendelse af, at det Princip, jeg har søgt at arbeide for, har fundet Samfundsraadets Bifald, og jeg beklager, at Omstændighederne have gjort det nødvendigt, at min Virken derfor har maattet erholde et personligt Anstrøg. — Som jeg haaber, vil denne, sikkert for alle Parter uhyggelige, Controvers herved være endt.

E. L. Thaarup.

S. T. Hr. Professor Abrahams!

Ifølge min Contracts § 4 angaaende Ewalds Skrifter eier Samfundet 1200 Exemplarer og har henliggende 300 Exempl., som blive mig at betale med 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. eller at udlevere om to Aar, altsaa i Mai 1857.

Ifølge mit Tilbud i Aviserne angaaende disse Skrifter har jeg at indmælde 131 nye Medlemmer i Samfundet, hvorfor jeg skal betale Contingent pro 1855 med 2 Rbl. . 262 Rbl. „ Sk.

Endvidere har jeg at betale Forskjellen imellem 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. og 1 Rbl. 80 Sk., altsaa 2 Rbl. . . . . 262 — „ —

ialt 524 Rbl. „ Sk.

Da Samfundets Beholdning af anførte 1200 Exempl. imidlertid efter Opgivende kun bestaaer i 68 Exempl. *), vil det være nødvendigt at tage 63 Exempl. af de henlagte 300 Exempl., hvilke 63 Exempl. (68 + 63 = 131) ifølge Contractens § 4 blive at tilsvares mig med 3 Rb. 80 Sk. pr. Exempl., eller ialt . . . . med 241 — 48 —

Jeg har altsaa at tilsvare Samfundet. . 282 Rbl. 48 Sk. hvilke idag vil blive indbetalt til sammes Kasserer.

Kjøbenhavn, den 14de Mai 1855.

Ærbødigst E. L. Thaarup.

---

*) En Eiendom jeg ei burde berøve Samfundet, og hvorfor jeg ei søgte om Ophævelsen af Contractens § 9 før jeg havde sikkret Samfundet sammes Værdie.

Er Udvalgets første Hefte „et Optryk"?

Naar jeg i „Dansk Boghandlertidende" (see S. 6) har yttret „at ville befatte sig med et Optryk" ikke som Hr. L. spacieret anfører „Eftertryk", da troer jeg mig i allerfuldeste Maade berettiget dertil, og jeg tilbyder Enhver, der maatte see sig istand til at paavise et eneste forandret Ord i de 100 Sider, der fra Hovedudgaven ere optrykte i Udvalgets 1ste Hefte — een Specie for hvert saadant, der først meddeles mig. (I min Boglade findes fremlagt et collationeret Exemplar af begge Udgaver.)

Jeg kan ikke skjønne hvori den „ny Textrecension" bestaaer, medmindre Hr. Cand. Liebenberg anseer det som „en ny og bedre Text", at hans Godtkjøbsudgave har overfor Hovedudgaven, foruden flere Interpunktions-Uovereensstemmelser, som f. Ex.

S. 4. O Ynk! saa bær da, Norden,

S. 38. O Frugt, og anden Frugt, og hver

endeel Trykfeil, som f. Ex.:

S. 4. Dig og din Throne Bærdig: (værdig)

S. 10. Først blandt alle Aander (blant)

S. 11. O Mand, som giemmer Herren i Hierte (i dit Hierte)

S. 16. Men mueligt har han (muligt)

S. 18. Du Vist i Myrthen (Vist i)

S. 19. Skiøndt i din Dragt (Skiønt)

S. 20. Paa den, som aldrig mæt af Plage,

Halv kun paa Dydens Vellyst tænker,

(Paa den som, . . .

Halv kun)

Da Redactionen af „Dansk Boghandlertidende" som naturligt ikke burde nægte Optagelsen af foranstaaende Hr. Høst's Forsvar (see S. 14), findes dette i Tidendens Nr. 43. Jeg lod strax med Posten afgaae til d'Hrr Boghandlere i Kjøbstæderne efterfølgende

P. M.

Kjøbenhavn den 21de April 1855.

Høistærede!

I Boghandlertidenden Nr. 43 for idag seer jeg, „paa Opfordring" optagen, det Forsøg paa et Forsvar for Overtagelsen af Setbindsudgaven af Ewalds Skrifter, som Hr. Cancelliraad A. F. Høst har leveret i „**Fædrelandet**" Nr. 89. Hans Forsvar være som det være vil, jeg hverken vil eller kan forgribe Nogen i deres Dom, men da jeg først efter 8 Dages Forløb kan vente, om jeg androg derpaa, at faae mit Svar, der findes i „**Fædrelandet**" Nr. 92 for iaften, optaget, saa tillader jeg mig herved at tilstille Dem samme, i det jeg tillige beder Opmærksomheden henvendt paa selve „**Fædrelandet**", hvor Hr. Cand. Liebenbergs Fallitterklæring, som jeg haaber, har erholdt den tilstrækkeligste Belysning.

Mit Svar lyder: „Af „**Fædrelandet**" for iaftes seer jeg, o.s.v. (see Side 21) — er forvisset om paaagtes.

Kjøbenhavn den 19de April 1855.

De vil, Høistærede! deraf see, at jeg bliver fast ved min Anskuelse, og at jeg lover vedblivende at ville kæmpe med Seighed for det Princip, jeg arbeider imod. Jeg kan saameget lettere gjøre det, som jeg, de gjældende Personer undtagen, endnu ikke af en Eneste, hverken blandt Colleger eller Publicum har hørt en modsat Anskuelse. Jeg tillader mig derfor

at gjentage min Anmodning i Boghandlertidendens Nr. 42: — indtil man har opnaaet en Lov eller vedtaget Regler for at hemme Eftertryk, det være sig ordrette og fuldstændige, eller Udvalg læmpede efter ei juridisk derfor at kunne tiltales, undlad at interessere Dem derfor, tilintetgjør Planer om saadanne, hensæt eller remitteer selve Bøgerne, kort gjør Alt, hvad der med Anstændighed staaer i Deres Magt for at forhindre Salget af saadanne Sager (i nærværende Tilfælde d'Hrr. **Liebenberg's** og **Høst's** Udvalg af Ewalds Skrifter).

De vil i Berlings Tidende herom have funden, og skal fremdeles i de fleste Avertissements-Tidender finde, det Middel, der vil lette Dem Opfyldelsen af min Opfordring. Benyt det og anmod Enhver, der ønsker at tegne sig for „Udvalget" at gaae ind i Samfundet til den danske Literaturs Fremme, gjør dem klart, at de ved mit Tilbud faae Hovedudgaven billigere (for 1 Rd. 80 Sk.), idet jeg betaler ei alene de 2 Rdl. for at skaffe dem samme for den halve Priis 3 Rd. 80 Sk., men endog tilbyder mig at betale det første Aars Contingent. Det er jo en aldeles frivillig Sag for Vedkommende om de i Fremtiden ville blive i Samfundet.

Det er visseligen et temmeligen radikalt og kostbart Middel jeg anvender, men min Indignation over en af mig lønnet Forfatters Fremfærd og en Collegas Deeltagelse deri, bringer mig til samme. Jeg haaber at gavne d'Hrr. Boghandlere i Almindelighed og derved ogsaa Samfundet og mig selv. Lysten til at forringe eller berøve mig lovlig erhvervet Eiendom skal, saa haaber jeg, nok betages Andre.

Deres Ærbødigst E. L. Thaarup.

Ogsaa d'Hrr. Boghandlere i Kjøbenhavn har jeg sendt samme. Til Hr. Høst skrev jeg den 22de April:

„Ifølge min Tænkemaade kan jeg ikke foretage mig Noget i Skjul og mindst naar det mulig kan være til Skade for Andenmand. Jeg tillader mig derfor at sende Dem en Skrivelse, som jeg har omsendt med Posten til samtlige d'Hrr. Boghandlere.

Den Conflict, der er opstaaet, er tilvisse mig ikke mindre ubehagelig end, saa forekommer det mig, den maa være Dem. Min Indignation er, saa siges mig fra alle Sider retfærdig, og havde det ikke været for at modarbeide et Princip, der synes at tage mere og mere overhaand og navnlig ved Hr. Liebenbergs Færd synes at have naaet sin Overgrændse, saa havde sikkert Ingen hellere end jeg vedblevet at virke i Stilhed. Nu maa Landsen brydes, Principet enten erkjendes rigtigt eller faae sit Banesaar."

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 44.)

Ewalds udvalgte Skrifter.

Da **3det Hefte** udkommer den 1ste Mai, bedes d'Hrr. Boghandlere at indsende Bestilling paa det Antal Exemplarer, de heraf maatte ønske. Hvor man maatte ansee det fornødent, bedes Ordres indsendte directe, for at komme mig hurtigt og sikkert ihænde. — Jeg finder Anledning til at opfordre dem, der muligen ikke maatte have modtaget de dem tiltænkte Subscriptionsplaner, at forlange det Antal heraf, de ønske. Hvor Planerne ikke, efter Opfordring i denne Tidende, ere „tilintet-

gjorte", eller lignende Forholdsregler „med Anstændighed" trufne, vil en god Subskription ikke udeblive.

Andr. Fred. Høst.

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 45.)

I Anledning af Hr. Andr. Fred. Høst's Subskriptions-Indkaldelse i denne Tidende Nr. 44.

Af den nyeste Fortegnelse over d'Hrr. Boghandlere i Danmark og Norge vil det sees, at der gives 105 Boghandlere, hvoraf Undertegnede har den Ære at være Commissionair for de 65. Der behøves neppe videre Forklaring for at vise, hvad Hr. Cancelliraad, Universitets-Boghandler Andr. Fred. Høst anseer for anstændigt.

Jeg overlader til Redactionen om den maatte ansee det passende her i Tidenden at optage min Skrivelse af 21de April. Dermod troer jeg det rigtig at anmode om Optagelse af:

(— mit Brev til Hr. H. af 22de April optrykt S. 24. —)

Lader os kæmpe herfor og undlade al Personlighed!

Kjøbenhavn, den 30te April 1855.

C. L. Thaarup.

(Af „Dansk Boghandlertidende" Nr. 46.)

Om Ewalds udvalgte Skrifter i eet Bind.

Hvad **Sagens Realitet** angaaer, har Hr. **Liebenberg** i Nr. 87 og Undertegnede i Nr. 89 af **„Fædrelandet"** givet udførlige Oplysninger og Tilsvar, hvortil jeg **een Gang for alle maa henholde mig.**

At Hr. C. L. Thaarup finder det „anstændigt", og jeg „uanstændigt" at **opfordre alle Boghandlere til at „tilintetgjøre" sin Collegas Subskriptionsplaner,** er en Meningsforskjellighed, som Hr. Thaarup vel ikke vil henregne til det „Princip", hvorfor han kjæmper. Opfordringen har næppe havt den tilsigtede Virkning, at slutte fra den **almindelige Indignation,** denne uhørte Opfordring har vakt saavel blandt Boghandlere som hos Private.

Naar Hr. Thaarup udraaber: „Lader os kjæmpe herfor og undlade al Personlighed!" kan jeg for min Deel kun ønske **min Person** holdt ude af den mig uvedkommende Kamp om „mærkelig literair Fremfærd". Dette maa være en Sag imellem Hr. Liebenberg og Hr. Thaarup, imellem dem*) maa „Landsen brydes". Jeg skal rolig lade Hr. Thaarup „banke paa Isen" hele Sommeren, om han har Lyst dertil, og ønsker ham „Seighed" til at „vente, at Isen skal blive brudt".

Er det virkelig Hr. Thaarup om et „Princip" at gjøre, uden „al Personlighed", saa vil jeg raade ham til at formulere den „Lov" eller Vedtægt, han har tænkt sig, men hidtil ikke

*) Vil Hr. Høst virkelig, at fordi Een begaaer en Feil, skal Den, der hjælper ham, være ansvarsfri?

bestemt udtalt, **end ikke antydet.***) Hr. Thaarup maa være forvisset om, at et Andragende af ham til en ny Vedtægt iblandt Boghandlerne vil i Boghandler-Foreningen finde al den Opmærksomhed og grundige Drøftelse, som det kan fortjene. Eller mener han det bogstaveligt med det Ord „Lov", som han saa ofte gjentager, maa han jo søge Rigsdagen. Saa meget maa dog være ham klart, at hverken Vedtægt eller Lov tilveiebringes ved tomme Udraab i Aviser og Circulairer.

Kjøbenhavn, den 8de Mai 1855.

Andr. Fred. Høst.

Under 26de April indgav jeg til den høitærede Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme følgende Andragende:

S. T. Hr. Professor Abrahams!
p. t. Formand i Samfundet for den danske Literaturs Fremme.

„Ifølge den Contract der under 10de Novbr. 1849 oprettedes mellem det ærede Samfunds daværende Formand og mig, er jeg i Henhold til § 9

„. . . ligesom ogsaa at holde Bogladeprisen i mindst 6 Skilling pr. Ark, og ikke at nedsætte samme før tidligst 2 Aar efter Værkets Slutning"

forpligtet til at holde en Bogladepriis af 6 Sk. pr. Ark for den af Hr. Cand. Liebenberg paa mit Forlag udgivne Udgave af Ewalds samtlige Skrifter.

Jeg gav selv Conceptet til min Contract. Det Princip der søgtes hævdet ved anførte § er altsaa aldeles stemmende med min

*) Mon ikke? See S. 7.

Tænkemaade; jeg ynder til ingen Tid de, som jeg antager, Boghandelen skadende Priisnedsættelser, men der kan dog tilstøde Omstændigheder, som gjøre saadanne nødvendige.

Min Contract skjønner jeg nu, er ikke saa bestemt og saa ubrydelig, som jeg tænkte mig da jeg concipered sammme. Jeg skal holde Bogladeprisen i 6 ß pr. Ark, men maa være fuld berettiget til at stipulere f. Ex. 1 Sk. pr. Ark som Subskriptionspriis, og da Udgivelsen endnu ikke er fuldendt, maa jeg kunne udstede en fornyet Subskriptions-Indbydelse med Angivelse af en saadan lav Priis. Et saadant Brud paa Contractens Aand skal imidlertid Ingen faae Anledning til at bebreide mig.

Det i den danske Boghandel exempelløse Brud paa Agtelsen for Literaturens bedre Frembringelser, og paa handelsvenlig Færd, som jeg i „Fædrelandet“ har fremstillet og hvoraf jeg tillader mig at vedlægge et Aftryk, har vistnok hos alle Retsindige faaet sin rette Dom, men derved er jeg ei hjulpen til at faae mit Udlæg ved et Oplag paa 500 Exemplarer af Ewalds Skrifter dækket, end mindre en Godtgjørelse for de rede Penge, den Tid og Flid jeg har anvendt paa at samle og **paavise** det Materiale, der var nødvendigt for at faae Udgaven i den Skikkelse den findes. Det eneste Middel jeg skjønnede strax at kunne benytte, anvendtes og er bekjendt af de forskjellige Avertissementstidender.*) Jeg har allerede paa Grund deraf

---

*) Hos Undertegnede faaes:

Joh. Ewalds samtlige Skrifter,
1—7 Deel (8de er under Pressen).
Udgivne ved Understøttelse af Samfundet for den danske Litteraturs Fremme.

Ifølge min Contract med Samfundets Bestyrelse bemærkes: at nye tiltrædende Medlemmer i Samfundet

indmeldt 56 nye Medlemmer i Samfundet, hvilket ligefrem koster mig mere end 200 Rdl. Fremtidig vil jeg vel foruden Exemplaret kun have en ringe Deel at offre, men dette yderligere Offer kan Samfundet frie mig for. Jeg beder derfor Hr. Professoren for det samlede Samfundsraad, eller dersom dette ikke anseer sig bemyndiget dertil, for en Generalforsamling, at ville indstille:

at jeg løses for det Baand den nævnte § i min Contract paalægger mig.

Bedende dette mit Andragende paa det Bedste anbefalet til Hr. Professorens Velvillie, har jeg den Ære at tegne mig

Ærbødigst E. L. Thaarup.

P. S. Jeg tillader mig at vedlægge Udkast til en Subskriptions-Indbydelse, der vil vise hvorledes jeg agter at benytte den ansøgte Rettighed.

---

kunne ved at henvende sig til Bestyrelsens Formand (p. t. Hr. Professor Abrahams, Badstuestræde Nr. 129, 2den Sal) erholde Udgaven for halv Priis, eller 3 Skilling pr. Ark. For imidlertid til en endnu ringere Priis (jeg maa ikke nedsætte samme) at kunne skaffe Enhver, der maatte ønske den fuldstændigste Udgave fremfor det af d'Hrr. Liebenberg og Høst paabegyndte Udvalg (til 2 Rd.), hvorom jeg tillader mig at henvise til „Fædrelandet“ Nr. 84 og 92 og „Berlingske Tidende“ Nr. 90, tilbyder jeg ei alene at skaffe dem samme for:

1 Rigsdaler 80 Skilling,

men endog at betale eet Aars Contingent for Den, der ved mig lader sig indtegne som Medlem i Samfundet.

E. L. Thaarup,
Kokkegaden Nr. 106.

(Af „Fædrelandet“ Nr. 105.)

Angaaende „Mærkelig literair Fremfærd“.

Under 2den Mai 1855 har jeg modtaget efterfølgende Skrivelse:

„D. Vlbhd. har i en til Samfundsraadet i Samfundet for den danske Literaturs Fremme indgiven Skrivelse af 26de f. M. andraget paa at blive løst fra det Baand, der er paalagt Dem ved § 9 af den mellem Dem og Samfundet under 10de November 1849 oprettede Contract.

„I et af Samfundsraadet den 1ste d. M. afholdt Møde er der i denne Anledning taget følgende Beslutning:

„Samfundsraadet erkjender, at Samfundet ifølge de indtraadte Forhold skylder saavel Hr. Thaarup, som ogsaa Hensynet til sit Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme, ikke længere at fastholde de for Samfundet fordeelagtige Bestemmelser i § 9 af den med Hr. Thaarup under 10de November 1849 oprettede Contract, og Samfundsraadet tilsiger derfor herved Hr. Thaarup, at den nævnte Paragraph i bemeldte Contract ikke herefter fra Samfundets Side vil forlanges opfyldt, saa at det skal være Hr. Thaarup uforment, efter Modtagelsen af denne Samfundsraadets Beslutning, til hvilken Priis han maatte finde for godt, at afhænde Restoplaget af den væsenlig ved hans Samlinger tilveiebragte, paa hans Forlag udgivne og med Understøttelse af „Sam-

fundet til den danske Literaturs Fremme" paa hans Forlag udkommende Udgave af Johannes Ewalds samtlige Skrifter."

„Hvilket jeg ikke undlader herved paa Samfundsraadets Vegne at meddele.

Abrahams,
p. t. Formand."

Idet jeg tillader mig at offentliggjøre denne Beslutning, beder jeg Enhver af de ærede Herrer Medlemmer i Samfundsraadet modtage min skjønsomme Tak, ikke alene fordi de have løst mig fra det nævnte Baand, men ogsaa og fornemmelig fordi dette er skeet med den for mig saa smigrende Motivering. Jeg seer i de Ord: „Hensynet til Samfundets Formaal, der er at virke til den danske Literaturs Fremme" en Erkjendelse af, at det Princip, jeg har søgt at arbeide for, har fundet Samfundsraadets Bifald, og jeg beklager, at Omstændighederne have gjort det nødvendigt, at min Virken derfor har maattet erholde et personligt Anstrøg. — Som jeg haaber, vil denne, sikkert for alle Parter uhyggelige, Controvers herved være endt.

E. L. Thaarup.

S. T. Hr. Professor Abrahams!

Ifølge min Contracts § 4 angaaende Ewalds Skrifter eier Samfundet 1200 Exemplarer og har henliggende 300 Exempl., som blive mig at betale med 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. eller at udlevere om to Aar, altsaa i Mai 1857.

Ifølge mit Tilbud i Aviserne angaaende disse Skrifter har jeg at indmælde 131 nye Medlemmer i Samfundet, hvorfor jeg skal betale Contingent pro 1855 med 2 Rbl. . 262 Rbl. „ Sk.

Endvidere har jeg at betale Forskjellen imellem 3 Rbl. 80 Sk. pr. Exempl. og 1 Rbl. 80 Sk., altsaa 2 Rbl. . . . . 262 — „ —

ialt 524 Rbl. „ Sk.

Da Samfundets Beholdning af anførte 1200 Exempl. imidlertid efter Opgivende kun bestaaer i 68 Exempl.*), vil det være nødvendigt at tage 63 Exempl. af de henlagte 300 Exempl., hvilke 63 Exempl. (68 + 63 = 131) ifølge Contractens § 4 blive at tilsvares mig med 3 Rb. 80 Sk. pr. Exempl., eller ialt . . . . med 241 — 48 —

Jeg har altsaa at tilsvare Samfundet. . 282 Rbl. 48 Sk. hvilke idag vil blive indbetalt til sammes Kasserer.

Kjøbenhavn, den 14de Mai 1855.

Ærbødigst E. L. Thaarup.

*) En Eiendom jeg ei burde berøve Samfundet, og hvorfor jeg ei søgte om Ophævelsen af Contractens § 9 før jeg havde sikkret Samfundet sammes Værdie.

Er Udvalgets første Hefte „et Optryk"?

Naar jeg i „Dansk Boghandlertidende" (see S. 6) har yttret „at ville befatte sig med et Optryk" ikke som Hr. L. spacieret anfører „Eftertryk", da troer jeg mig i allerfuldeste Maade berettiget dertil, og jeg tilbyder Enhver, der maatte see sig istand til at paavise et eneste forandret Ord i de 100 Sider, der fra Hovedudgaven ere optrykte i Udvalgets 1ste Hefte — een Specie for hvert saadant, der først meddeles mig. (I min Boglade findes fremlagt et collationeret Exemplar af begge Udgaver.)

Jeg kan ikke skjønne hvori den „ny Textrecension" bestaaer, medmindre Hr. Cand. Liebenberg anseer det som „en ny og bedre Text", at hans Godtkjøbsudgave har overfor Hovedudgaven, foruden flere Interpunktions-Uovereensstemmelser, som f. Ex.

S. 4. O Ynk! saa bær da, Norden,

S. 38. O Frugt, og anden Frugt, og hver

endeel Trykfeil, som f. Ex.:

S. 4. Dig og din Throne Værdig: (værdig)

S. 10. Først blandt alle Aander (blant)

S. 11. O Mand, som giemmer Herren i Hierte (i dit Hierte)

S. 16. Men mueligt har han (muligt)

S. 18. Du Vist i Myrthen (Vist i)

S. 19. Skiøndt i din Dragt (Skiønt)

S. 20. Paa den, som aldrig mæt af Plage,
Halv kun paa Dødens Vellyst tænker,
(Paa den som, . . .
Halv kun)

S. 21. Jo! høie Seierssange skal
Afbryde eders Sukke,
Og Salighedens Kilde
Skal blande sig med eders bittre Taare.
(Jo! høie Seiersange skal afbryde
Eders Sukke, og Salighedens Kilde
Skal blande osv.)

S. 23. Mit Træe, med listig Skygge (mit Træ)
S. 30. Saa snart han rører (Saasnart)
S. 32. Kun mødte sig (Sig o: sig selv)
S. 36. Lad Slangen hvisle Søvn, og lod Oceanen brøle (og lad)
S. 41. Og hvad den levede, (levnede)
S. 42. Damøt, hvad er din Graad? (Damoet,)
S. 50. Kun at ei den maa høre mig! (høre dig! See herom Anm. til Hovedudgavens 1ste Deel S.56.)

Naar hertil føies at af det Optrykte haves originale Manuskripter til 7 af Digtene, og at Cand. Liebenberg i Anmærkningerne har meddeelt 238 Versstrofer, deels forhen utrykte deels som Varianter, mon man da ikke med Føie kan spørge: hvorfor mon da intet Ord af disse ere benyttede til at „restituere Udtrykkets melodieuse Skjønhed og Tankens poetiske Gehalt"? Dog jeg føler meget vel hvor lidet jeg er istand til at behandle eller bedømme Stoffet kritisk; derfor var det jo ogsaa at Hr. L. betroedes Materialet og lønnedes med over 1000 Rdlr. for at bearbeide det for Hovedudgaven, ikke for et Udvalg. Det Anførte er kun for at lette en mulig Kritiker og for at vise, at jeg var og er berettiget til at kalde det „et Optryk".

Til Slutning

kun et Par faa Ord. Hr. Cand. Liebenberg har ved Udgivelsen af et Udvalg af Joh. Ewalds samtlige Skrifter før disse vare complet udgivne, ja visseligen endog dersom dette først var skeet umiddelbart derefter, paadraget sig en Plet, som han vistnok vanskelig kan afvaske, men som jeg har Lov til at undskylde, og virkelig undskylder med, at han har undladt at overveie Berettigelsen og Lovligheden. Saaledes stod det strax for mig. Han har selv for 5 Aar siden erklæret, at jeg har „fremskaffet et heelt litterair-historisk Apparat af megen Betydenhed" — at jeg „har foretaget meget omstændelige Collationeringer til alle ewaldske Haandskrifter" og **at dette** er Aarsagen til at en „saa mærkværdigen forøget, forbedret og restaureret Udgave (hvori de tidligere Udgavers Text endog bliver formeret med i det mindste en Trediedeel)" er udkommet. Dette Apparat og disse Collationeringer har jeg i fuld Tillid til Hr. L.'s ikke alene Dygtighed, men ogsaa Retsind, betroet ikke Samfundets Bestyrelse men Hr. L. og det alene Hr. L. (see min Contracts § 7 S. 3). Var det mig altsaa om at gjøre at tage fat paa en Person ikke et Princip, mon jeg da ikke havde gaaet frem paa en ganske anden Maade mod Hr. L.? Dette vilde jeg ikke. Jeg har følt og har havt megen Glæde ved at bidrage mit til, at Ewalds samtlige Skrifter ere udkomne, og udkomne i en Udgave som Hr. L. nu selv erklærer at være, og jeg tilføier ved hans Omhu er bleven saaledes, at den „er umistelig for ethvert dybere Studium af den store Digters Værker". Den

Tid og de Penge, jeg har anvendt hertil, offrede jeg gjerne, men at være saadan Taabe, at jeg skulde lade hengaae uberørt, at den samme Mand, som jeg havde betroet mit Materiale, skulde, endnu forinden det fuldstændigen var afbenyttet og tilbageleveret, benytte det til sin Fordeel og mit directe og indirecte Tab, det kunde og vilde jeg ikke. Jeg valgte derfor den som mig synes mildeste Fremfærd: uden Raisonnement at fremstille Facta, og opfordrede Publicum til at dømme. Den moralske Dom er fældet. Da jeg ikke vilde Personen, som man siger, tillivs, saa besluttede jeg samtidig kun at gjensvare Hr. L. (som jeg vel vidste ikke kunde undlade at komme med Bemærkninger), saafremt han berørte min Person. Hvor nærgaaende og hvor intetsigende og compromiterende hans Svar var, saa greb jeg dog ei Leiligheden til ydermere at blotte ham, men blev min Beslutning tro. Hr. Cand. L. har altsaa, forekommer det mig, aldeles Intet at beklage sig over.

Men Hr. Cancellieraad, Universitets-Boghandler Høst han har det! Nei ingenlunde! Hr. H. er paa en Maade meddelagtig i Hr. L.'s urette Brug af det ham betroede Materiale. Han er ikke Boghandler fra igaar, og han veed*) eller burde vide,

(*) See f. Ex. Adresseavisen for Aaret 1853, hvorledes han optog, ikke, f. Ex. at en anden Boghandler paatog sig Forlaget af et Udvalg ved Hr. Cand. L. af Hr. Liebenbergs „Supplement til alle tidligere Samlinger af Oehlenschlägers Digterværker og prosaiske Skrifter", men af Hr. L. Moltkes Oversættelse af „Stowes Onkel Thomas, med Træsnit", der udkom paa d'Hrr. Lose & Delbancos Forlag samtidig med en Oversættelse uden Træsnit af Hr. Schädtler paa Hr. Høsts.

at han, ved at overtage Forlaget af Udvalget, paa Grund af alle Forhold for dansk Literatur, vilde berøve mig den Fordeel, jeg som Forlægger af Hovedudgaven med gyldig Grund kunde gjøre Regning paa. Han mangler ei heller Evne til at kunne sige sig selv, at det er, mildest sagt, upassende at lade den samme Mand, der besørgede den ufuldførte Hovedudgave, **samtidig** besørge et Udvalg for ham, uden at have confereret med mig desangaaende.

Hvad mine ærede Colleger angaaer, da er jeg overbeviist om, at alle i Deres Indre hylde det Princip, jeg desværre er bleven Manden der forfægter, og naar jeg meddeler, at jeg har flere skriftlige Beviser derfor, og at medens mit Oplag allerede er udsolgt (et nyt vil med størst mulige Hurtighed udkomme), medens mig bevidst kun meget faa Subskribenter paa Udvalget ere indmældte af de 65 Boghandlere, jeg har den Ære at være Commissionair for, da er min Overbeviisning vistnok ei ugrundet. Men hvorfor kommer der da ingen af mine Colleger mig imøde ved at udtale sig om hvorledes et saadant Princip kan hævdes? Det er jo ikke Personen, jeg ønsker berørt; men Principet og Midlerne for at hævde det, jeg ønsker omtalt. Det er, forekommer det mig, en Velfærdssag for enhver Forlægger (og derved ogsaa for enhver Literator), at vide ei alene hvad Eiendomsret han har, men ogsaa at bidrage til at skaffe sig samme, hvor den fra det juridiske Standpunkt nu kun er tvivlsom. Fra et moralsk Standpunkt viser denne Sag, at Eiendomsretten kun er meget ringe, selv om man maa erkjende, at det nærværende Tilfælde er et tidligere uhørt.

Jeg gjentager derfor min Opfordring. Man maa ikke, fordi jeg har lovet at kjæmpe med Seighed — et Løfte jeg ei skal lade

uopfyldt — tiltroe mig Evnen til at kunne gjøre det ene. Man maa hjælpe mig. Dertil opfordrer jeg paany, og derfor Udgivelsen heraf for Colleger og nogle Literatorer. Noget bør og maa der gjøres, og der kan gjøres Noget.

Kjøbenhavn den 20de Mai 1855.

E. L. Thaarup.

